

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Навчально-науковий інститут економіки

та менеджменту

Кафедра менеджменту

***Актуальні проблеми теорії
і практики менеджменту
в контексті євроінтеграції***

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

*XII Міжнародної науково-практичної
конференції*

25 травня 2023 р.

м. Рівне, Україна

Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в контексті євроінтеграції: збірник матеріалів XII Міжнародної науково-практичної конференції 25 травня 2023 р. [Електронне видання]. – Рівне : НУВГП, 2023. – 547 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою НУВГП.
Протокол № 6 від 23.06.2023 р.*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційно-наукового комітету:

Мошинський В.С. – д.с.-г.н., професор, ректор, Національний університет водного господарства та природокористування (НУВГП).

Заступники голови організаційно-наукового комітету:

Савіна Н.Б. – д.е.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків, НУВГП.

Кожушко Л.Ф. – д.т.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, НУВГП.

Члени організаційно-наукового комітету:

Панасюк Дамян – к.т.н., ад'юнкт, Університет Кардинала Стефана Вишинського, Варшава, Польща.

Цибак Любош – доц. інж., PhD, MBA, ректор, Братиславський університет економіки та менеджменту, Словачка Республіка.

Міріам Слободнікова – доктор права, PhD, Братиславський університет економіки та менеджменту, Словачка Республіка.

Йозеф Затько – Почесний доктор, доктор права, доктор філософії, MBA, президент Європейського інституту безперервного освіти (EIDV), Східно-Європейська агенція розвитку (EEDA), Словачка Республіка.

Левитська А.П. – д.е.н., професор кафедри економіки, Комратський державний університет, Республіка Молдова.

Вацлав Роман Стробель – д.т.н., професор, директор, Інститут технологій та наук про життя, Республіка Польща.

Дорошенко О.О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, НУВГП.

Ковшун Н.Е. – д.е.н., професор, директор ННІЕМ, НУВГП.

Коротун О.П. – к.е.н., старший викладач кафедри маркетингу, НУВГП.

Нікітенко Д.В. – д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства та міжнародного бізнесу, НУВГП.

Осадча О.О. – д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту, НУВГП.

Павелко О.В. – д.е.н., професор, заступник директора ННІЕМ з наукової діяльності, НУВГП.

Павленко О.П. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри публічного управління та менеджменту природоохоронної діяльності, Одеський державний екологічний університет.

Подлевський А.А. – к.е.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, розвитку та комунікацій, НУВГП.

Мішук Г.М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри трудових ресурсів і підприємництва, НУВГП.

Мельник Л.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки НУВГП.

Срібна Є.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та міжнародного бізнесу, НУВГП.

ISBN 978-966-327-561-1

© Національний університет
водного господарства та
природокористування, 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

- Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту
Міжнародна асоціація «Устойчивое развитие»
(Республіка Болгарія)
Університет Кардинала Стефана Вишинського
(Республіка Польща)
Братиславський університет економіки та менеджменту
(Словацька Республіка)
Східно-Європейська агенція розвитку (EEDA)
(Словацька Республіка)
Комратський державний університет
(Республіка Молдова)
Інститут технології та природничих наук в Фалентах
(Республіка Польща)
Батумський навчальний університет навігації
(Республіка Грузія)
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль)
Київський національний університет будівництва і архітектури
(м. Київ)
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(м. Київ)
Бухарський філіал Ташкентського інституту інженерів іригації та
механізації сільського господарства
(Республіка Узбекистан)
Одеський державний екологічний університет (м. Одеса)
Одеський державний економічний університет (м. Одеса)
Волинський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк)
Львівський національний університет природокористування
(м. Львів)
ГО «Регіональний центр євроінтеграційних проєктів»
(м. Рівне)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МЕНЕДЖМЕНТУ, МАРКЕТИНГУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ		
Андрійцьо-Рузаєва А. Ю., Варжель Л. І.	ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ В СУЧАСНОМУ ОФІСІ: АНАЛІЗ РИНКОВИХ ПРОПОЗИЦІЙ	18
Андрійцьо-Рузаєва А. Ю., Козлюк А. П.	АНАЛІЗ РИНКУ ВЖИВАНИХ АВТОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	20
Антонова С. Є., Бачманюк Д. О.	НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЄС	22
Антонова С. Є., Белова А. О.	ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НАСЕЛЕННЯМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	25
Антонова С. Є., Гаврилюк А. В.	РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	28
Антонова С. Є., Земляк А.	ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ	31
Антонова С. Є., Яремчук Р. Р.	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	34
Балджи М. Д.	ПОГЛЯДИ НА ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	37
Бедричук А. Т., Мартинюк О. В.	ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЬОВОГО СЕГМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА З РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ	39
Безтелесна Л. І., Базюк С. А.	НАВЧАННЯ В НУВГП: МОЖЛИВОСТІ, ПОПИТ І ОКУПНІСТЬ	41
Безтелесна Л. І., Брелюс І. М., Марчук М. С.	ФРАНШИЗА ЯК СПОСІБ МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ	43
Безтелесна Л. І., Буткевич В. О.	АНАЛІЗ РИНКУ СУХОФРУКТІВ В УКРАЇНІ	45
Безтелесна Л. І., Лютко Б. А.	РИНОК ВЖИВАНИХ АВТОМОБІЛІВ УКРАЇНИ: ОЦІНКА РОЛІ ТА МАСТАБІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ	49
Безтелесна Л. І., Матвійчук Ю. В.	МОНІТОРИНГ ВИКОРИСТАННЯ ЕМОЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	51

Безтелесна Л. І., Пляшко О. С., Вовк В. М.	СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ: УПРАВЛІНСЬКА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ	54
Безтелесна Л. І., Синюк О. М.	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	56
Безтелесна Л. І. Скрипчук М. П.	ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНА – ЄС В СФЕРІ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	59
Безтелесна Л. І., Хамуйло А. О.	ЗАСТОСУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІІІ У СИСТЕМІ МЕДИЦИНИ	61
Боднар І. В., Тихончук Л. Х.	АДМІНІСТРАТИВНЕ ЕТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ	63
Галушко О. В.	АДАПТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ УСПІШНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	65
Задорожна І. Д., Швець Ф. Д.	ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕНЕДЖМЕНТІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	68
Зошук Н. В., Стрельник І. М.	ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	71
Клюха О. О., Виговський Д. С.	ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄС ТА НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	73
Клюха О. О., Волошин Н. В.	ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ІВАНО-ДОЛИНСЬКИЙ СПЕЦКАР'ЄР»	75
Клюха О. О., Кирилюк О. А.	ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: РЕАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ПЕРСПЕКТИВИ	78
Клюха О. О., Піддубна Л. В.	ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС- ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ	81
Клюха О. О., Рашовський М. В.	ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІНГАПУРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	84
Лозовська Н., Тихончук Л. Х.	МЕХАНІЗМИ ПОБУДОВИ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	86
Ковшун Н. Е., Саламаха К. С., Саламаха О. О.	ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	89

	КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
Конаривська О. Б., Лігостаєв В. В.	ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТОРІВ ТА ОСНОВНИХ ПОСЛУГ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ	92
Конаривська О. Б., Тищук Ю. В.	КОНЦЕПЦІЯ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ DRAGON FLAME, М.РІВНЕ	95
Конаривська О. Б., Шпартак В. В.	ХАРАКТЕРИСТИКА БІЗНЕС-ІДЕЇ ВІДКРИТТЯ DOG-FRIENDLY КАВ'ЯРНІ КАФЕ В М. РІВНЕ	97
Коротун О. П., Данилюк Н. В.	ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ БІЗНЕСУ	100
Коротун О. П., Єзгор В. П.	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	103
Коротун О. П., Зайдель І. В.	ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ІНВЕСТИЦІЙНО-ПРИВАБЛИВІ ПРОЄКТИ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	106
Коротун О. П., Масло В. О., Скоцик Н. О.	CRM-СИСТЕМИ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ	110
Коротун О. П., Ступницька Д. П.	ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	113
Кушнір Н.Б. Добровольський А. Р.	СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРАЇНИ	116
Левицька С. О., Кирушок А. С.	СТАРЛІНК: ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	120
Левицька С. О., Макарчук О. А.	РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ДОСТУПНОСТІ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНЩИНИ)	123
Левицька С. О., Павлюк Ю. Ю.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ	125
Левицька С. О., Поліщук Д. О.	ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	127
Левицька С. О., Самолук М. В.	ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ МІСТ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	130

Левицька С. О., Симончук Ю. С.	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГУМАНІТАРНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНЩИНИ)	132
Левицька С. О., Якимчук Ю. О.	ОЦІНКА ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ	135
Мальчик М. В., Павлушенко Ю. Ю.	СПЕЦИФІКА РИНКУ ТОВАРІВ ПРОМИСЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	138
Мальчик М. В., Прокопець В. Е.	АДАПТИВНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ФАКТОР ІСНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	141
Мальчик М. В., Шевчук П. І.	РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	144
Мартинюк О. В., Кириленко В. С.	РОЗРОБКА УНІКАЛЬНОЇ ТОВАРНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ РИНКУ	147
Мартинюк О. В., Кравчук І. М.	ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	149
Мартинюк О. В., Кравчук Я. С.	ІНСТАГРАМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ В ІНТЕРНТІ	151
Мартинюк О. В., Левчук Д. С.	МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ ЗБУТУ	154
Мартинюк О. В., Шрамко В. В.	ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РЕПУТАЦІЄЮ КОМПАНІЇ ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДАЖІВ	156
Окорський В. П., Шира А. С.	НЕЙРОМЕНЕДЖМЕНТ: НОВА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ	158
Оплачко І. О., Демчишина К. Ю.	ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ БРЕНДУ	161
Павліха Н. В., Савчук А. Ю.	СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА РОЗУМНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЗМІН	164
Попко О. В., Сліпецький О. Є.	ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	167
Попко О. В., Філатов В. В.	МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ТА ОЧІКУВАНЬ КЛІЄНТІВ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ	169

Попко О. В., Ятчук В. Ф.	ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	171
Прокопчук Т. І., Тихончук Л. Х.	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	173
Садовець Т. П., Мартинюк О. В.	РОЛЬ ЛОЯЛЬНОСТІ СПОЖИВАЧІВ У БІЗНЕСІ	178
Скрипчук П. М., Логвин С. Ю.	ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ В АГРОСЕКТОРІ УКРАЇНИ: КРАПЛИННЕ ЗРОШЕННЯ І ФЕРТИГАЦІЯ	180
Скрипчук П. М., Шпак Г. М., Скрипчук М. П.	РОЗРОБКА Е-КАЛЬКУЛЯТОРІВ ЯК СПОСІБ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	184
Стасюк Б. Б.	ТЕНДЕНЦІЇ НА АВТОРИНКУ УКРАЇНИ	185
Стасюк Б. Б.	РОЛЬ ЛІДЕРА В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	188
Судук О. Ю., Денисюк К. С.	КОМАНДНА РОБОТА - КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ УСПІШНОГО БІЗНЕСУ	191
Судук О. Ю., Король О. В.	УПРАВЛІНСЬКІ КОМУНІКАЦІЇ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	194
Судук О. Ю., Писарчук Т. В.	СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА	198
Судук О. Ю., Янковська С. Ю., Шитікова К. А.	СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СТАРТАП-РУХУ В УКРАЇНІ	202
Тихончук Л. Х., Громик І. П.	СЛУЖБОВА ЕТИКА ТА СОЦІАЛЬНО- ЕТИЧНИЙ ПОРТРЕТ КЕРІВНИКА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	205
Тихончук Л. Х., Мартинюк Н. В.	ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ	208
Тихончук Л. Х., Радаєва Н. Ю.	ЕТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ	212
Тихончук Л. Х., Турчинська О. Б.	НОВА МОДЕЛЬ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ	219
Толчанова З. О., Ілючок Д. Ю.	ОСОБЛИВОСТІ ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ ПІД ЧАС ВІЙНИ	221
Фроленкова Н. А., Миронюк І. М.	ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ «TONE OF VOICE» ПРИ РОЗРОБЦІ КОНТЕНТ-СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ОРГАНІЗАЦІЇ	225

Фроленкова Н. А., Янчевський В. Р.	МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	227
Швець Ф. Д.	ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ	230
Швець Ф. Д., Гавлитюк З. Б.	РОЛЬ МЕНЕДЖМЕНТУ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	233
Швець Ф. Д., Стрельник І. М.	РОЛЬ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ТМ «ROSHEN»)	236
Щербакова А. С., Полухович І. І.	ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	238
Щербакова А. С., Сиротюк К. А.	УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ОСНОВА МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «Г-СТИЛЬ»)	240
Яковишина М. С., Федорчук П. Ю.	ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ВОДНИХ ОБ'ЄКТАХ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОГО БАР'ЄРНОГО РИФУ)	242
Miriám Slobodníková	SMART CITY A CÍRKULÁRNA EKONOMIKA	245
František Vojtech	GLOBÁLNE KRÍZY A ICH VPLYV NA SÚKROMNÝ A VEREJNÝ SEKTOR	247
René Pawera	NOVÉ ASPEKTY POLITIKY SÚDRŽNOSTI EÚ V OBDOBÍ 2021 – 2027	248
СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН, РЕГІОНІВ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ		
Dybek B., Anders D., Herkowiak M., Hołaj-Krzak J. T., Hałasa Ł., Wałowski G.	PROSUMER MOBILE MICRO-BIOGAS PLANT – INSTALLATION FOR THE PRODUCTION OF AGRICULTURAL BIOGAS USING PIG SLURM FOR THE NEEDS OF A FARM	249
Антоневич Ю. А., Солодкий В. О., Хоровець Д. С.	Chat GPT ТА ІНШІ СЕРВІСИ НА ОСНОВІ ШІ ДЛЯ СТВОРЕННЯ РЕКЛАМИ І МАРКЕТИНГОВИХ ТЕКСТІВ	252
Білецький В. В., Красовська Ю. В., Семенюк А.	ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПРОЦЕСІВ	256

Бойчук М. М., Жемба А. Й., Бугайчук О. О., Сухецький С. Я.	ІНДУСТРІЯ 4.0 – АЛГОРИТМ ЕКОНОМІЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ	258
Борейчук Б. Ю., Адамчук Т. Л.	ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЕКСПОРТ В КРАЇНИ ЄС	261
Вашай Ю. В., Довлатова Д. Н.	СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО ПРОЦЕСУ ПРИВАТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	265
Вашай Ю. В., Ноль Б. О.	КРАЇНИ З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ	267
Гарнага О. М.	ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	270
Дьома В., Гусевик С. О. Камінська С. М. Подлевська О. М.	СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ	272
Єфімчук С. О., Студенна В., Литвин Д., Лесняк О. Ю.	ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ З ЕКОНОМІКИ	274
Жемба А. Й., Шергіна Л. А.	ПЕРСПЕКТИВИ ВТІЛЕННЯ ДОСВІДУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ КРАЇН СВІТУ	276
Жидик І. А., Ковшун Н. Е.	ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОДАТОК У СИСТЕМІ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	279
Кінащук А. В., Павлишин М. В., Трофимчук Л. Р.	ЕКОНОМІКА МОВИ: ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ НА ЕКОНОМІЧНУ УСПІШНІСТЬ КРАЇНИ	281
Кінащук А. В., Петрук М. М., Ящук Л. Р.	МІЖНАРОДНА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОДОЛАННЯ МОВНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО БАР'ЄРІВ	284
Кінащук А. В., Полухович Б. В.	МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ: НАБУТТЯ СПОЖИВАЧЕМ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ	287
Кінащук А. В., Ткачук Д. С., Шира А. С.	МОВНА ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	290
Комончук О. І. Адамчук Т. Л., Михащук І. Р.	СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	295

Костриченко В. М., Мартинчук Б. В.	ІННОВАЦІЙНІ АНТИКРИЗОВІ РІШЕННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	298
Костюкевич А. М.	ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	301
Кріль В. В.	ЗНАЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	304
Кузнецова Т. В.	СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	306
Курило Р. М.	ОЦІНКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС	308
Кушнір Н. Б., Мельник Т. А., Теньков Д.	TROLLO ЯК АКТУАЛЬНИЙ ОНЛАЙН СЕРВІС ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	310
Лесняк О. Ю.	ПОКАЗНИКИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	312
Лось З. В., Лось Д. В.	ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	314
Марков А. А., Стахів О. А.	ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТА	317
Мельник А. Ю. Красовська Ю.В.	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	320
Мельник Д., Камінська С. М., Стахів О. А.	СТРУКТУРА І ФОРМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ І ЧИСЕЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ	323
Миронець М. А., Блищик В. П., Павелко О. В.	КЛЮЧОВІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ	325
Міщук А. О., Камінська С. М., Красовська Ю. В.	ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ ЯК САМОЦІЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	328
Музика Н. І., Тригубець А. В., Якимчук Т. І.	ТОВАРОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА КАВИ	330
Нікитенко Д. В., Кравець Р. І.	МОНЕТАРНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	332

Самолук Н. М.	ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ ЯК ФАКТОР УСПІХУ КОМПАНІЇ	334
Сергійчук Я. П., Вашай Ю. В.	СУЧАСНІ РЕАЛІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В КООРДИНАТАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА	337
Сінчук І. О., Камінська С. М., Стахів О. А.	ОБЛІК І АНАЛІЗ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ, ТОВАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ТОВАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ І ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	340
Скора О. М., Якимчук Т. І., Ларіоненко А.	ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАЦЬКИХ ПЕРЕВАГ ВИНОГРАДНИХ ВИН	343
Скора О. М., Якимчук Т. І., Сергієнко В. В.	ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЧАЮ	346
Солодкий В. О.	НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ	349
Срібна Є. В., Кличев С.	ВТРАЧЕНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	351
Срібна Є. В., Самадли Н.	ДИНАМІКА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	354
Срібна Є. В., Ступницький В. В., Ступницька Н. І.	ТРАСТИ ЯК КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	355
Стахів О. А., Шира А. С., Ткачук Д. С.	ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА	358
Шпортюк О. В., Грицак А. Р., Венцурик А. М.	ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СТВОРЕННЯ ІТ-ПРОЕКТІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ВІДДАЛЕНИХ РЕПОЗИТАРІВ	361
Юрчик Г. М., Гладунова Д.	ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНІ ТРЕНДИ В УКРАЇНІ	363
Юрчик Г. М., Земляніков А. О.	ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ	366
Юрчик Г. М., Царук В. О.	СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНІ ТРЕНДИ В УКРАЇНІ	369

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ, АНАЛІЗУ ТА ФІНАНСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА		
Antoniuk O. R.	INTERACTION OF INTERNAL CONTROL AND AUDIT IN THE ACTIVITIES OF PUBLIC SECTOR ENTITIES	372
Pavelko O. V.	UNUSUAL TAXES IN ANCIENT TIMES IN DIFFERENT COUNTRIES OF THE WORLD	374
Антонюк О. Р., Іванюк К. О.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ АУДИТОРІВ	377
Антонюк О. Р., Шоломицький В. Ю.	ФОРЕНЗІК: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	380
Блищик В. П., Мазурець А. І., Павелко О. В.	ЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	382
Гуменна-Дерій М. В.	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ У БУДІВНИТЦВІ	385
Дорошенко О. О., Власюк І. І.	ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ АНАЛІТИЧНОЇ ПЛАТФОРМИ PROIFI	388
Дорошенко О. О., Приходько Д. В.	БЛОКЧЕЙН У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ	391
Дума В. Л., Дубчак А. С.	ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	394
Дума В. Л., Шумік І. І.	ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	396
Зінкевич О. В., Грещак М. Ю.	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	398
Зінкевич О. В., Дерманська М. О.	АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	401
Зінкевич О. В., Іванів Р. Г.	ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ АВТОТРАНСПОРТНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	404

Кондрацька Н. М., Гомола А. І.	ДОБРОВІЛЬНЕ МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	407
Кондрацька Н. М., Гордійчук С. А.	СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТРАХУВАННІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	410
Кондрацька Н. М., Рабчун О. О.	ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	413
Котик О. В., Годжал І. А.	АНТИКРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В БАНКУ В УМОВАХ ВІЙНИ	416
Котик О. В., Мамчур Д. А.	ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	418
Котик О. В., Окач С. О.	РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО БАНКІНГУ У ПОКРАЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	421
Лазаришина І. Д., Делейчук З. М., Іщенко Н. В.	ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ SWOT	424
Левицька С. О.	ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ВИГОДИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	426
Левицька С. О., Берега М. В., Марчук В. С.	ОЦІНКА ДІЄЗДАТНОСТІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ НАШОЇ БАТЬКІВЩИНИ	428
Левицька С. О., Власюк І. І.	ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОГО МОНИТОРИНГУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАШОЇ ДЕРЖАВИ	430
Левицька С. О., Єфимець В. А.	ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	432
Левицька С. О., Іванюк К. О.	ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРІЮ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СУБ'ЄКТА ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНИТОРИНГУ	434
Левицька С. О., Козодой О. П., Луковець О. В.	БЕЗРОБІТТЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ	436
Левицька С. О., Кондратюк В. М.	ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ РІВНЕНЩИНИ	438

Левицька С. О., Любчик Л. О., Крет В. Р.	ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ ТА АКТИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	441
Левицька С. О., Любчик Л. О., Огороднійчук А. В.	ПРОБЛЕМИ ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ	443
Левицька С. О., Любчик Л. О., Окуневич А. В.	СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ	445
Левицька С. О., Мазурець А. І.	УПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО ОПЕРАЦІЙНОГО АУДИТУ	447
Левицька С. О., Орлова І. С.	РЕАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО АНАЛІЗУ	450
Левицька С. О., Попчук Д. О.	ІНТЕГРОВАНА КОРПОРАТИВНА ЗВІТНІСТЬ: ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗКРИТТЯ ЗВІТНИХ ПОКАЗНИКІВ	452
Левицька С. О., Седляр Т. В.	КРИПТОВАЛЮТА НА ВІТЧИЗНЯНИХ РИНКАХ: ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	455
Левицька С. О., Стецюк І. І.	УПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКОГО АНАЛІЗУ	457
Левицька С. О., Тимчишин Д. В.	ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ ПрАТ «РІВНЕОБЛЕНЕРГО»)	459
Левицька С. О., Янкова А. Р.	ЕКОНОМІЧНА ІНФРАСТРУКТУРА РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА	462
Левицька С. О., Ярошук А. С.	РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД НА ЕТАПАХ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	464
Ляхович О. О., Піддубна Л. В.	АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	466
Ляхович О. О., Середюк О. С.	КОМПЛЕКСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	470
Ляхович О. О., Терещенко В. Є.	УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	473
Мельник Л. В., Демчук В. О.	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ	476
Мельник Л. В., Ігнатів М. Є.	ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ	479

Мельник Л. М., Ярута Н. А.	ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	482
Міклуха О. Л., Андрушко Т. Ю.	БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ВИЗНАННЯ БАНКРУТСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ.	485
Міклуха О. Л., Іванюк К. О.	АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМИ ВІДКРИТИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ	487
Назарова І. Я.	НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ	490
Осадча О. О., Карповець Н. І.	АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ	493
Осадча О. О., Кондратюк В. М.	НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	496
Осадча О. О., Тимчишин Д. В.	ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОСТІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	499
Павелко О. В., Єфимець В. А.	ОБЛКОВА СТАВКА НБУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	502
Павелко О. В., Кондратюк В. М.	ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СВІТОВИЙ ДОСВІД СПРАВЛЯННЯ	505
Павелко О. В., Лящук І. А.	НАДАННЯ КРЕДИТІВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ	508
Павелко О. В., Мазурець А. І.	УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ВИМОГА СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ	511
Павелко О. В., Попчук Д. О.	ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	514
Павелко О. В., Стецюк І. І.	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СПРАВЛЯННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ	517
Павелко О. В., Янкова А. Р.	УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК: МЕТА, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ	520
Подлевський А. А., Піддубна Л. В.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ FOREX	523
Позняковська Н. М.	ОПОДАТКУВАННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЄННИЙ ЧАС	526
Позняковська Н. М., Дерманська М. О.	ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ	529
Позняковська Н. М., Семенюк І. В.	ПЕРЕХІД НА УКРАЇНСЬКЕ ЛІЦЕНЗІЙНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ БІЗНЕСУ – КРОК ДО ПЕРЕМОГИ	531

Семенюк К.М. Редько О.О.	ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	535
Сиротинська А. П., Сиротинський О. А., Онищук В. А.	ДО ПИТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	538
Скаковська С. С., Вінюкова А. О.	ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	540
Скаковська С. С., Кречко М. Ю.	ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРАНСПАРЕНТНОЇ ДІЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА	543
Скаковська С. С., Федчук А. М.	ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	545
Шило Ж. С., Горецька О. І.	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНУ СИСТЕМУ ОПОДАТКУВАННЯ	548
Шило Ж. С., Житкова С. С.	ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	551

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МЕНЕДЖМЕНТУ, МАРКЕТИНГУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Андрійцьо-Рузаєва А. Ю., ст. викл., Варжель Л. І., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ В СУЧАСНОМУ ОФІСІ: АНАЛІЗ РИНКОВИХ ПРОПОЗИЦІЙ

З кожним роком, все частіше застосовується поняття «зеленого офісу». А це означає: мінімізацію та раціональне використання електроенергії і води, технології переробки сміття, ощадливе використання витратних матеріалів, заміну одноразового посуду на постійний, використання еко-побутової хімії, забезпечення потреб офісу органічною продукцією.

Органічна кава може бути чудовим вибором для офісу, оскільки вона має декілька переваг для працівників та довкілля. Вона вирощується без використання штучних добрив та пестицидів, що може знизити ризик виникнення алергічних реакцій та інших проблем зі здоров'ям. Крім того, органічне виробництво кави сприяє збереженню ґрунту, біорізноманіттю та мінімізації негативного впливу на довкілля.

При замовленні органічної кави для офісу, потрібно звертати увагу на походження кави та інформацію про виробника. Важливо, щоб кава була сертифікована як органічна та вироблялася в умовах, що відповідають екологічним стандартам, робочим умовам та соціальної відповідальності.

На рис. 1 зображене маркування країн ЄС та США відповідно, яке органічна продукція отримує згідно з стандартами якості.

Рис. 1

На рис. 2 зображено маркування безпосередньо для кавової продукції. Законно робити таку позначку на каву тільки в тому разі, якщо вона відповідає стандартам встановленим в Законі органічних продуктів – 1990 (OFPA) і нормативних актах.

Рис. 2

У таблиці порівнюються різні види органічної кави, що може допомогти вибрати підходящий варіант для офісу залежно від потреб та бюджету. Органічні кавові напої мають різні ваги, ціни та характеристики, які можуть вплинути вибір споживача.

Таблиця

Порівняльна таблиця щодо вибору кави для потреб офісу

Назва	Вага, г	Ціна, грн	Характеристики
Selvador SHG Andalcacia	400	460	Кава моносорт в зернах. Збалансований смак і сильновиражений аромат, через який вона високо цінується у всьому світі
Decaf, Percol (Без маркування)	200	280	Органічна мелена кава. Пакування без пластику та піддається домашньому компостуванню. Без кофеїну, з м'яким та солодовим смаком. Сертифікація: Fairtrade, Plastic Free
LAVAZA Expert Tierra Bio-Organic 	1000	543	Купаж зернят арабіки та робусти середнь-темного обсмаження. Досить насичена, міцна кава з нотами сухофруктів і деревними відтінками. Сертифікація: Organic Farming, USDA Organic, UTZ Certified
Hightground Coffee 	100	570	Виготовлена із найкращих органічних кавових зерен, отриманих з екологічно чистих джерел. Забезпечує миттєвий смак зерен 100% арабіки. Сертифікація: USDA Organic, Fairtrade

Брати органічну каву для офісу значно краще, адже вона вирощується без використання штучних добрив, пестицидів та інших хімічних речовин, що можуть бути шкідливими для здоров'я співробітників. Також багато споживачів вибирають саме органічну каву через її високу якість та етичність вирощування. Таким чином, якщо ваш офіс пропонує органічну смачну каву це допоможе збільшити продуктивність і загальний тонус працівників.

Зважаючи на ці фактори, органічна кава може бути вигідним вибором для офісу з погляду здоров'я та якісної роботи співробітників.

1. Сертифікація та маркування – Федерація органічного руху України (organic.com.ua). 2. URL: <https://t-coffee.com.ua/coffee/kofe-lavazza-tierra-bio-organic-zernovoj-1-kg--8000070009745> (дата звернення: 30.04.2023). 3. URL: <https://futuroom.com.ua/ua/p1290334900-organichna-melena-kava.html> (дата звернення: 30.04.2023). 3. URL: <https://prom.ua/ua/p1729387103-highground-coffee-organicheskij.html>. Органічна кава. 4. Bay!. Organic coffee.. WoW!.- блог Gardman.ua (дата звернення: 30.04.2023).

Андрійцьо-Рузаєва А. Ю., ст. викл., **Козлюк А. П.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АНАЛІЗ РИНКУ ВЖИВАНИХ АВТОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження проблем розвитку ринку вживаних автомобілів в Україні під час воєнного стану представляє суттєвий науковий та практичний інтерес, враховуючи різкі зміни у автомобільному бізнесі для економіки країни, посилення конкуренції серед представників даного ринку як конкретного бізнес-процесу, а для простих громадян – передумову виживання під час війни. Вторинний автомобільний ринок України активно розвивається останні 4 роки і тому став надзвичайно цікавим для аналізу.

Перший і найглобальніший фактор, який вплинув на вторинний ринок автомобілів в Україні – закон про нульове розмитнення, який діяв кілька місяців у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення. Попри короткий термін, тоді в Україну ввезли понад 388 тисяч автовок. На рис. 1 подано інформацію Укравтопрому [1] про те, скільки вживаних автомобілів було ввезено в Україну за 2022 рік.

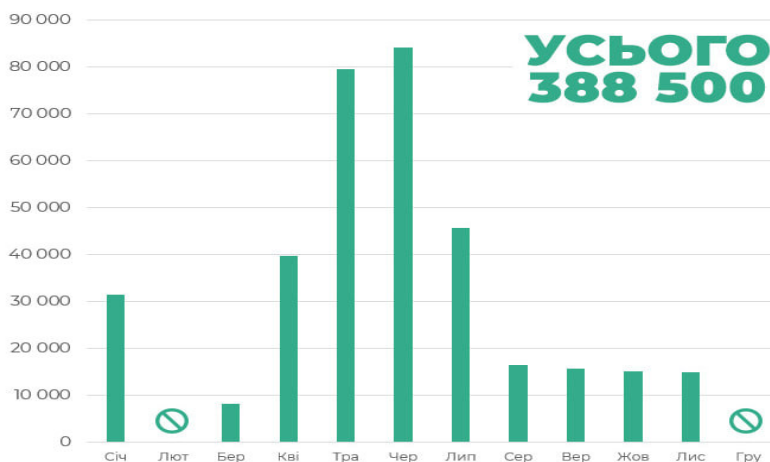

Рис. 1. Кількість вживаних автомобілів ввезених в Україну у 2022 році

Наступний фактор, який вплинув на значне збільшення вживаних автомобілів у порівнянні з новими – ціновий. Спочатку війни багато людей втратили роботу, а інша частина отримує дохід менший, ніж до введення воєнного стану. Вживані автомобілі дешевші, а тому і доступніші для

більшої кількості населення України. Всі ці тенденції посилювалися ще й необхідністю мати власний транспорт на випадок евакуації власної родити, або для вирішення інших транспортних проблем.

Окремої уваги заслуговує питання постачання автомобілів для потреб ЗСУ під час воєнного стану: величезна кількість волонтерів, підприємств, громадських спільнот, членів родин та односельчан військовослужбовців шукають усі можливості для вирішення цієї проблеми.

Таким чином, у топ-5 країн-експортерів увійшли: Польща, Німеччина, США, Литва та Нідерланди. На рис. 2 зображено двадцятку найпопулярніших країн, з яких експортувалися вживані легковики.

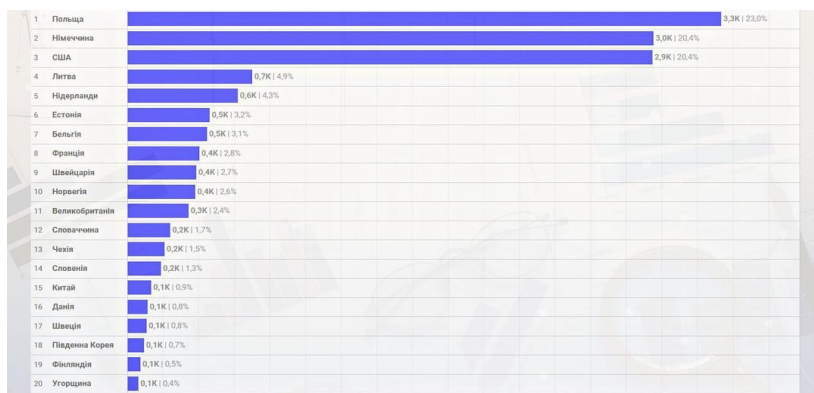

Рис. 2. Аналіз країн-експортерів вживаних автомобілів у 2022 р.

Отже, дослідження факторів, які мають здатність вплинути на стан ринку автомобілів в Україні є важливим для розуміння ситуації, для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на макро- та мікроекономічному рівнях у різних галузях, для забезпечення ефективності основних бізнес-процесів усіх учасників авторинку ринку.

1. Авторинок воєнної країни: що змінилося та чи справді 2022 став найгіршим роком століття. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/ekonomiya/yak-zminyvsya-avtorynok-pid-chas-vijny-statystyka-ta-poyasnennya-eksperta/> (дата звернення: 30.04.2023).

Антонова С. Є., к.е.н., доцент, **Бачманюк Д. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЄС

Україна остаточно обрала курс на євроінтеграцію, а Національна стратегія розвитку інформаційного суспільства знаходиться на стадії формування. Тому вивчення досвіду Європейського Союзу в галузі нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства є особливо важливим для України. Безумовно, загальноєвропейські стратегії формуються з урахуванням інтересів та особливостей всіх держав-членів ЄС. Зобов'язання національних урядів щодо їх виконання зводяться до необхідності дотримання стандартів, приписів та рішень, що поширюються на весь Європейський Союз [2].

Нормативно-правове забезпечення інформаційного суспільства ЄС грає ключову роль у забезпеченні захисту прав громадян та дотриманні етичних та юридичних принципів використання цифрових технологій. Відповідність таким законам та стандартам захисту персональних даних, авторських прав та інших прав в цифровому просторі є необхідною умовою для створення безпечного та стабільного інформаційного середовища в Європі. Важливою складовою інформаційного суспільства є також захист особистих даних, який є особливо важливим у цифровому середовищі. Усі ці аспекти інформаційного суспільства мають велике значення для розвитку ЄС, створення нових можливостей для громадян та бізнесу та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному рівні [1].

У ЄС існують різні правові акти, які регулюють використання цифрових технологій та захист особистих даних, серед яких:

- Загальний регламент про захист даних (GDPR) – набрав чинності у 2018 році, встановлює стандарти захисту персональних даних в ЄС, захищає права громадян на захист своїх персональних даних та встановлює вимоги до компаній, які збирають, обробляють та зберігають такі дані.

- Директива про електронну комерцію – була прийнята у 2000 році, регулює електронну комерцію в ЄС. Містить вимоги до електронної торгівлі, включаючи обов'язкову інформацію на сайтах, правила використання електронних підписів та інше.

- Директива про авторське право в цифрову епоху – була прийнята у 2019 році, містить вимоги до захисту авторських прав в Інтернеті. Вона також встановлює нові права для авторів та виконавців, що забезпечує їхні права в цифрову епоху.

- Директива про права споживачів – містить вимоги до захисту прав споживачів, які здійснюють покупки в Інтернеті. Вона встановлює правила щодо інформування споживачів про їхні права, вимог до якості і правил повернення товарів та послуг.

В таблиці представлено важливі аспекти нормативно-правового регулювання розвитку інформаційного суспільства деяких країн-членів ЄС та України, яка є кандидатом у члени Євросоюзу.

Таблиця

Основні аспекти нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства країн ЄС та України

<i>Україна</i>
<ul style="list-style-type: none"> - основоположні нормативні акти щодо розвитку інформаційного суспільства загалом відповідають основним принципам та стратегічним орієнтирам сучасного глобального інформаційного розвитку; - високі темпи імплементації ІКТ і проникнення Інтернет; - останніми роками сектор ІКТ зростає швидкими темпами завдяки розширенню вітчизняного ринку, потребі в експорті послуг ІКТ з України та завдяки поліпшенню ефективності правового регулювання сектора, якого було досягнуто завдяки широкому залученню бізнес-асоціацій і громадських об'єднань; - один з найбільших і найкваліфікованіших у світі кадровий потенціал в галузі ІТ-індустрії.
<i>Швеція</i>
<ul style="list-style-type: none"> - існує добре апробована інституційна модель регулювання інформаційної сфери з чітким розподілом повноважень та сфер відповідальності; - сучасна законодавча база, що має давні демократичні традиції та/або використовує кращі регуляторно-правові надбання ЄС; - одна з кращих у світі систем е-урядування та надання е-послуг.
<i>Федеративна Республіка Німеччина</i>
<ul style="list-style-type: none"> - кооперуюча роль у сфері забезпечення електронного уряду з метою розроблення єдиної стратегії для всіх федеральних рівнів; - надає перевагу в сфері регулювання ІКТ сприянню співробітництву, уніфікації та конвергенції, а також спільному розвитку стратегії ІТ через ІТ-уповноважених з усіх державних відомств; - досвід інституту ІТ-уповноважених федеральних законодавчих, виконавчих та судових органів, кожна з яких (інституцій) має свій набір спеціалізованих тем, які не перекривають інші.
<i>Австрія</i>
<ul style="list-style-type: none"> - існує спеціальна Консультативна рада з питань інформаційного суспільства. Її завдання полягають в організації регулярного та безперервного обміну інформацією та досвідом з усіх актуальних питань інформаційного суспільства.

продовження таблиці

- національні ініціативи і заходи у галузі інформаційного суспільства реалізуються уповноваженими міністерствами під власну відповідальність. Функція координації при цьому належить Федеральному відомству канцлера Австрії, відділу з питань мас-медіа конституційної служби.

Республіка Польща

- розвитком інформаційного суспільства у Польщі опікується передусім Міністерство управління та оцифрування на рівні інституційного забезпечення;
- проведення програми Polska Cyfrowa. Цей проект підготовлено Міністерством управління та оцифрування і Міністерством регіонального розвитку. Мета програми полягає у використанні потенціалу цифрових інструментів для підвищення якості життя.

Джерело: сформовано на основі [2; 3]

Європейський Союз і Україна мають різні рівні розвитку інформаційного суспільства. Загалом, інформаційне суспільство ЄС має високий рівень розвитку, що дозволяє країнам ЄС бути конкурентоспроможними в глобальному світі. Україна знаходиться на шляху до розвитку інформаційного суспільства, але їй ще потрібно багато зробити, щоб догнати країни ЄС. Важливим напрямком для України є забезпечення доступності до Інтернету та розвиток електронної комерції, що дозволить зміцнити економіку та підвищити якість життя населення. Водночас рівень розбудови інформаційного суспільства в Україні не відповідає потенціалу та можливостям України. Порівняльний аналіз українського та європейського нормативно-проектного забезпечення дає підстави твердити, що однією з її причин є недосконала модель галузевої державної політики і неефективні процедури її реалізації [3].

Отже, розвиток інформаційного європейського середовища обумовлений наявністю значного правового поля, яке визначає необхідні правила для інформаційного суспільства. Вони регулюють права на інтелектуальну власність, недоторканність приватного життя, охорони персональних даних, інформаційної безпеки, використання інформаційного ресурсу, заборони незаконної інформації. Для України, яка прагне стати членом ЄС, інтеграцію в європейський цифровий ринок, інформаційне середовище є надзвичайно важливим та цінним для підвищення конкурентоспроможності всіх сфер та галузей суспільного життя.

1. Інформаційне суспільство та його філософія. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12853/> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Особливості інформаційної політики ЄС. URL: <http://surl.li/gxhyx> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Розвиток інформаційного суспільства в Україні: політико-правову аспекти. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17416/> (дата звернення: 11.04.2023).

Антонова С. Є., к.е.н., доцент, **Бєлова А. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД З НАСЕЛЕННЯМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Інформаційна взаємодія органів влади та населення має надважливе значення в Україні, оскільки право на інформацію гарантується Конституцією України, Законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та іншими нормативно-правовими актами. Актуальність питання інформаційної взаємодії полягає в тому, що вона є вагомим елементом забезпечення відкритості та прозорості управління, а також сприяє забезпеченню повної інформованості громадськості про діяльність державних органів та прийнятті ними рішень.

Для громадян інформаційна взаємодія з органами влади дозволяє бути більш освіченими щодо проблем, що впливають на їх життя та діяльність, а також активно брати участь у прийнятті рішень, які їх стосуються. Для органів влади інформаційна взаємодія з громадянами є можливістю отримати повну інформацію про потреби та інтереси населення і залучити громадян до участі в прийнятті рішень.

Зазначені вище Закони, які регулюють цю сферу, надають громадянам – членам громади повний набір інструментів для контролю влади та захисту своїх прав. Одним із найефективніших серед інструментів інформаційної взаємодії є запит на публічну інформацію.

Згідно положень частини 1 статті 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [1].

В рамках даної роботи аналіз виконання приписів законодавства у сфері дотримання права на доступ до публічної інформації проводитиметься на основі даних Рівненської та Вінницької територіальних громад.

Згідно пункту 10 частини 1 статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації»: «розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію» [1]. Тобто, в цьому правовому положенні йде мова про опублікування не лише загальної кількості отриманих запитів, а й

задоволених, відмовлених у задоволенні, які перебувають на розгляді тощо, забезпечуючи при цьому прозорість інформації про свою діяльність.

На офіційному сайті Рівненської міської ради [2] закріплено чотири основні розділи, які сприяють реалізації права на доступ до публічної інформації, а саме: 1) Порядок подання запитів; 2) Реєстр публічної інформації; 3) Оприлюднення інформації розпорядниками; 4) Набори відкритих даних. Однак, проаналізувати кількість задоволених чи відмовлених у задоволенні інформаційних запитів неможливо, оскільки Рівненською міською радою надається лише загальний Перелік інформаційних запитів за певний період часу (найактуальніший – за березень 2023 року) [2]. Даний Перелік містить наступні дані: ПІБ запитувача, дата реєстрації запиту, контрольний термін, дата відправлення. Проте результат розгляду запитів відсутній у вільному доступі, що унеможливує здійснити більш детальний та точний моніторинг діяльності громади.

На противагу цьому, у Вінницькій територіальній громаді, ситуація щодо висвітлення даних обробки запитів на публічну інформацію абсолютно протилежна. Зокрема, у звіті Вінницької територіальної громади «Щомісячні звіти по запитах на інформацію у форматі відкритих даних за 2023 рік» [3] (січень, лютий, березень, квітень), зазначено за цей період кількість задоволених запитів (120), кількість частково задоволених запитів (64), кількість відмовлених у задоволенні запитів (31), та запитів, що знаходяться на розгляді (56).

Крім того, аналіз загальної кількості запитів, які надійшли до обох громад за період від 01.01.2023 року по 31.03.2023 року свідчить, що Вінницька територіальна громада опрацьовує більшу кількість запитів на публічну інформацію, аніж до Рівненська територіальна громада. Проте, це може бути обумовлено кількістю населених пунктів, що входять до складу громад (таблиця).

Незважаючи на більшу завантаженість, Вінницька територіальна громада належним чином звітує перед громадянами про результати своєї роботи з обробки запитів на публічну інформацію та таким чином допомагає забезпечити відкритість, доступність інформації для громадськості, а також допомагає виконувати моніторинг діяльності публічного органу щодо надання публічної інформації. Натомість Рівненська територіальна громада в цьому напрямку відстає, оскільки публікує у щомісячних звітах лише загальну кількість інформаційних запитів, не розкриваючи результат їх розгляду.

Таблиця

Аналіз загальної кількості запитів, які надійшли до Рівненської та Вінницької територіальних громад впродовж I кварталу 2023 р.

Показники	Рівненська ТГ	Вінницька ТГ
Загальна кількість запитів за січень 2023 р., в т.ч. від:	28	52
- фізичних осіб;	14	35
- юридичних осіб	14	17
Загальна кількість запитів за лютий 2023 р., в т.ч. від:	25	58
- фізичних осіб;	17	42
- юридичних осіб	8	16
Загальна кількість запитів за березень 2023 р., в т.ч. від:	42	64
- фізичних осіб;	32	39
- юридичних осіб	10	25

Джерело: сформовано на основі [2–5]

Таким чином, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що право на доступ до публічної інформації досліджуваними громадами гарантується, надається та забезпечується. Проте наявні певні недоліки, виявлені в результаті дослідження мають негативний вплив на інформаційну взаємодію громади з населенням. Саме це породжує недовіру мешканців територіальних громад до відкритості та прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Проте, зважаючи на виклики, які сьогодні стоять перед нашою країною, органами влади, така ситуація в деякій мірі призводить до певного часткового «інформаційного голоду».

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Перелік інформаційних запитів за березень 2023 року Рівненської територіальної громади: звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію. URL: <https://rivnerada.gov.ua/portal/view-content/16660> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Щомісячні звіти Вінницької територіальної громади по запитам на інформацію у форматі відкритих даних за 2023 рік. URL: <http://surl.li/gyuci> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Перелік інформаційних запитів за січень 2023 року Рівненської територіальної громади: звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію. URL: <https://rivnerada.gov.ua/portal/view-content/16132> (дата звернення: 03.05.2023).
5. Перелік інформаційних запитів за лютий 2023 року Рівненської територіальної громади: звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію. URL: <https://rivnerada.gov.ua/portal/view-content/16480> (дата звернення: 03.05.2023).

Антонова С. Є., к.е.н., доцент, **Гаврилюк А. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Одним з головних пріоритетів ЄС є підвищення рівня компетентностей у галузі ІКТ серед населення. В цьому контексті, було розроблено програму «DigComp» – це європейська рамка компетентностей в галузі ІКТ, яка визначає набір знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного використання цих технологій у різних сферах життя, включаючи освіту [1].

Зокрема, використання ІКТ у системі освіти ЄС охоплює наступні аспекти [1]:

1. Електронні засоби навчання та розробка відповідних матеріалів - це включає в себе відеоуроки, онлайн-курси, інтерактивні підручники та інші форми електронного навчання, які дозволяють студентам навчатися вдома чи віддалено.

2. Використання інтерактивних дошок та інших засобів візуалізації.

3. Віддалене навчання та використання онлайн-платформ для навчання - це дозволяє студентам навчатися з будь-якого місця та у будь-який час, а також забезпечує більш гнучкі умови для навчання.

4. Використання мультимедійних засобів та інтерактивних ігор для навчання [2].

ЄС запроваджує програми та ініціативи, що ставлять за мету покращення якості навчання та доступності за допомогою ІКТ. Для організації та впровадження онлайн-курсів, дистанційного навчання та інших форм навчання використовуються різні ІКТ-інструменти та ресурси. Деякі з них наведені нижче:

1. Платформи електронного навчання – такі платформи, як Moodle, Blackboard та Canvas, дозволяють вчителям та студентам спілкуватися та навчатися віддалено. Вони містять інструменти для ведення блогів, форумів, залучення до проектів та здійснення оцінювання.

2. Відеоконференції – відеоконференції дозволяють вчителям та студентам зустрітися та спілкуватися в режимі реального часу, незалежно від місцезнаходження. Застосуванням таких інструментів, як Zoom, Skype та Microsoft Teams, можна проводити віддалені лекції, дискусії та зустрічі.

3. Онлайн-платформи – такі платформи, як Coursera, edX та FutureLearn, пропонують масштабні відкриті онлайн-курси (МООС), які доступні для будь-якого, хто має доступ до Інтернету. Ці курси можуть

бути організовані у форматі відеолекцій, тестів та завдань для самостійного вивчення.

4. Мобільні додатки – додатки для мобільних телефонів та планшетів можуть бути використані для навчання та вдосконалення навичок. Наприклад, додатки Duolingo та Babbel дозволяють вивчати іноземні мови, а додаток Khan Academy пропонує курси з різних предметів [2].

В системі освіти ЄС активно використовується ІКТ для покращення якості навчання та доступності освітніх послуг. Окремі програми та ініціативи, які ЄС запроваджує з цією метою, включають наступне:

1. Erasmus+ – це програма ЄС з підтримки освіти, навчання, молоді та спорту в Європі. Програма надає фінансову підтримку для студентів, викладачів та тренерів, які бажають навчатися або працювати в іншій країні ЄС. ІКТ використовуються для забезпечення доступності до інформації про програму та надання дистанційної підтримки учасникам.

2. eTwinning – це онлайн-платформа для педагогів з усіх країн ЄС, щоб знаходити партнерів для спільного навчання проектах та обміну ідеями. ІКТ використовуються для спілкування між партнерами та спільної роботи над проектами, які можуть включати використання відеоконференцій, вебінарів та інших електронних інструментів.

3. School Education GATEWAY (SEG) – це європейська онлайн-платформа для шкільної освіти, яка наразі доступна в 23 країнах ЄС. Це європейський портал для шкільної освіти, який надає вчителям усе, що потрібно щодо інформації, навчання та професійного розвитку, підтримки однолітків і мережі, спільних проектів і можливостей для мобільності, політичних ідей.

4. EPALe – це європейська електронна платформа для освіти дорослих, вебсайт, який надає інтерактивну мережу, яка дає користувачам можливість підключатися, брати участь в обговореннях і ділитися досвідом з іншими по всій Європі. Серед багатьох інструментів і контенту EPALe пропонує спеціальні інструменти для (потенційних) бенефіціарів [3].

Згідно з дослідженням, проведеним серед респондентів університетів Південносхідної Європи, переваги використання ІКТ в освіті, включають:

- дозволяє студентам навчатися будь-де та будь-коли;
- освіта сприяє більшій ефективності (наприклад, сприяє зростанню академічних навичок);
- забезпечує навчання потребам студентів;
- забезпечує цілеспрямоване навчання через індивідуальне спілкування;
- освіта забезпечує ефективність;
- забезпечує освітню діяльність у більших географічних областях;
- заохочує індивідуальне навчання учнів.

Також, було виявлені такі недоліки використання ІКТ в освіті:

- викладачі повинні приділяти більше часу підготовці навчальних матеріалів;
- це дорожче традиційної освіти;
- знижує бажання учнів вчитися;
- зменшує спілкування з учнями, які мають труднощі у використанні ІКТ;
- тягар обслуговування та управління системами;
- навчальний ефект є гіршим, ніж традиційний метод [4, с. 5–13].

Одним із можливих напрямків впровадження ІКТ в освіту України може бути створення національної стратегії розвитку ІКТ в освіті, яка визначатиме основні пріоритети та завдання у цій сфері. Така стратегія має включати розробку національних стандартів щодо використання ІКТ в освіті, підготовку вчителів та інших фахівців до використання сучасних технологій, створення інфраструктури для використання ІКТ в навчальному процесі, а також розробку спеціальних програм та платформ для дистанційного навчання. Також важливо забезпечити доступність ІКТ для всіх шкіл та навчальних закладів, зокрема тих, які знаходяться у віддалених та малонаселених районах.

Отже, розвиток ІКТ в системі освіти Європейського Союзу є одним із пріоритетних напрямків, оскільки вони мають великий потенціал для покращення якості освіти та підвищення доступності до неї. ІКТ вже давно стали невід’ємною частиною сучасного світу та мають значення у всіх сферах діяльності, в тому числі й у системі освіти. У рамках ЄС було розроблено ряд програм та ініціатив, спрямованих на використання ІКТ в освіті, зокрема програма «Європейська педагогічна онлайн-платформа» та програма «Erasmus+ Digital Opportunities». Для України даний досвід є корисним, зважаючи на необхідність подальшого покращення надання освітніх послуг з врахуванням процесів цифровізації та диджіталізації багатьох процесів та напрямків.

1. Розробка концептуальної української моделі DigComp UA for Citizens. URL: <https://uccs.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Змішане навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти : навч.-метод. посіб. / О. Пасічник та ін. Київ, 2021. 92 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/11/30/Zmish.navch.u.zakl.P-PT-O.30.11.pdf> (дата звернення: 11.04.2023).
3. ЕРАЗМУС+ керівництво до програми (programme guide). URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/ErasmusProgrammeGuide_2020-UA%20final_corrected.pdf (дата звернення: 11.04.2023).
4. Postholm M. B. The advantages and disadvantages of using ICT as a mediating artefact in classrooms compared to alternative tools. *Teachers and Teaching*. 2007. № 6. Т. 13. С. 587–599. URL: <https://doi.org/10.1080/13540600701683531> (дата звернення: 12.04.2023).

Антонова С. Є., к.е.н., доцент, **Земляк А.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Активну політику в інформаційній сфері здійснює Європейський Союз, який об'єднує високорозвинуті країни, котрі здійснюють вагомий вплив на міжнародні відносини, встановлюючи норми поведінки держав в політичній, економічній, соціальній, інформаційній та інших сферах. За цих умов актуальним є дослідження європейського підходу до інформаційної політики, зважаючи й на євроінтеграційні прагнення України.

Об'єднана Європа створила нову організаційну форму – мережеву державу, тому намагається відповідати на сучасні виклики процесів глобалізації та регіоналізації. Цілі інформаційної політики ЄС визначені на наднаціональному рівні, але вони здійснюються на нижчих рівнях, реалізуючи національні інформаційні стратегії, які часто відображаються в регіональних і місцевих (на рівні регіону чи району) програмах розвитку. Інформаційна інтеграція європейських держав у межах ЄС здійснюється на основі концепції єдиної загальної інформаційної політики, що втілена в ідеології європейського співробітництва у сфері інформації та комунікацій [2, с. 31].

Також, процес розбудови інформаційної політики європейського регіону простежується у документах і рішеннях країн-лідерів світового інформаційного прогресу. Зокрема, вона втілена в Окінавській Хартії Глобального Інформаційного суспільства-2000. Згідно з нею, інформаційна політика ЄС передбачає такі тенденції розвитку: використання можливостей нових комунікаційних технологій, подолання технологічного розриву між країнами Європи і ефективне співробітництво в галузі високих технологій і ринку, сприяння участі у становленні інформаційного суспільства і нової економіки, прогресивний розвиток [4].

Інформаційна політика ЄС проводиться також на національному рівні: держава регулює розподіл інформаційних ресурсів, принципи інформаційної діяльності, встановлює пріоритети для забезпечення національних інтересів. Ключові тенденції такої інфополітики простежуються у забезпеченні доступу до інформації, створенні національного інформаційного потенціалу, використанні інформаційних ресурсів у національних інтересах, створенні системи охорони інформації, сприянні міжнародному співробітництву в галузі комунікації та інформації, гарантії інформаційного суверенітету держави, розвитку інформаційної інфраструктури.

Важлива роль в інформаційній політиці ЄС останнім часом належить «гібридним загрозам», тому вбачається тенденція розробки низки документів, що регулюють це питання, наприклад, «Глобальна стратегія ЄС», «Спільний рамковий документ із протидії гібридним загрозам» (квітень 2016 р.) і Спільна доповідь Європейському парламенту і Європейській раді з його імплементації (липень 2017 р.), Оперативний протокол ЄС із протидії гібридним загрозам «EU Playbook» (липень 2016 р.), Спільний робочий документ «Східне партнерство – 20 очікуваних досягнень до 2020 року: фокусуємось на головних пріоритетах та реальних результатах» (грудень 2016 р.), доповідь Європейського парламенту «Протидія гібридним загрозам: співпраця ЄС – НАТО» (березень 2017 р.) та інші [1, с. 98].

Узагальнюючи усе вищесказане, варто виокремити такі базисні сучасні тенденції інформаційної політики Європейського Союзу:

1. *підвищення обізнаності користувачів про можливі загрози під час користування комунікаційними мережами* – для цього проводять різноманітні інформаційно-освітні кампанії для громадськості, просувають кращий досвід у сфері безпеки, а також удосконалюють навчальні курси, присвячені питанням безпеки, відповідно до потреб інформаційної доби;

2. *забезпечення кібербезпеки* (спрямованої не лише на боротьбу зі шкідливим контентом, але й з небезпечною поведінкою в мережі) – підвищення обізнаності громадськості, забезпечення громадськості мережею контактних пунктів для повідомлення про незаконні та шкідливі контент і поведінку, сприяння ініціативам у цій сфері та залучення дітей до створення безпечнішого онлайн-середовища, створення бази знань щодо нових тенденцій у використанні онлайн-технологій та їхніх наслідків для життя дітей та молоді;

3. *забезпечення технологічної підтримки* – забезпечується розвиток досліджень з проблеми мережевої та інформаційної безпеки, тобто країнам-членам ЄС рекомендується активно просувати використання засобів змінного стійкого шифрування;

4. *підтримка ринково орієнтованої стандартизації та сертифікації* – перегляд існуючих стандартів безпеки, розвиток сумісних і безпечних продуктів і послуг, заохочення використання процедур сертифікації та акредитації за загальноприйнятими європейськими та міжнародними стандартами;

5. *створення європейської системи попередження та інформування про нові загрози* – передбачено перегляд країнами-членами технічного забезпечення та компетенції національних комп'ютерних груп швидкого реагування (CERT) та розвиток співпраці комп'ютерних груп швидкого реагування Євросоюзу з подібними структурами інших країн;

6. *правове забезпечення* – забезпечення спільного розуміння правових наслідків безпеки в електронних комунікаціях, створення

країнами-членами сприятливих умов для вільного обігу продуктів і послуг шифрування, розробка та удосконалення правових заходів для зближення національних законодавств стосовно атак на комп'ютерні системи;

7. *зміцнення безпеки на державному рівні* – сприяння розвитку культури безпеки (впровадження ефективних засобів інформаційної безпеки, заохочення використання країнами-членами електронних підписів під час надання державних онлайн-послуг тощо);

8. *розвиток швидкісного Інтернету* – сприяння економічного зростання, створення робочих місць, доступність е-послуг;

9. *впровадження IT-технологій для вирішення соціальних проблем* – скорочення споживання енергії, підтримка життя літніх громадян, підвищення якості державних послуг, оцифрування культурної спадщини Європи, забезпечення доступу до Інтернету всюди; і разом з тим дослідження проблем негативного впливу нових інформаційних і комунікаційних технологій на соціальний захист та трудові права населення;

10. *розвиток міжнародного співробітництва з питань інформаційної безпеки* – зміцнення діалогу Європейської Комісії з міжнародними організаціями та партнерами щодо проблеми мережевої безпеки та, зокрема, щодо зростаючої залежності від електронних мереж.

Таким чином, інформаційна політика країн ЄС містить аспекти інформаційного співробітництва і забезпечує програми обміну інформацією, пропагує впровадження нових технологій в життя сучасного суспільства і політичне співробітництво, сприяє поширенню ідей толерантності і культури миру. Усе це актуалізує стратегічну мету ЄС у плані розвитку комунікацій та ЗМК (прискорений розвиток інформаційного суспільства, інтеграція й конкурентоспроможність на світових ринках за умови збереження багатокультурності та національної самобутності, забезпечення вільного вираження поглядів і свободи ЗМК, доступу населення до надбань цивілізації у цифровій формі).

1. Гбур З. В. Актуальні гібридні загрози економічній безпеці України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 97–100. 2. Угрин Л. Інформаційна політика. Політологія : навч. енцикл. слов.-довід. для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. наук Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. 270 с. 3. Basic Documents UNESCO 1989–1995. News Communication Strategy. Document C II-96/WS/2. Paris, UNESCO, 1995. 109 p. 4. Okinawa Charter on the Global Information Society. URL: <http://www.g8Kyuschu-okinawa.go.jp/le/documents/itl.html>. (дата звернення: 30.04.2023).

Антонова С. Є., к.е.н., доцент, **Яремчук Р. Р.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Інформаційно-аналітична робота є важливим елементом діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, який допомагає приймати обґрунтовані рішення, формувати ефективну стратегію розвитку та забезпечувати ефективне управління ресурсами. Вона охоплює збір, аналіз та обробку інформації з різних джерел, включаючи інформацію з мас-медіа, опитування, дослідження та статистичні дані. Застосування методів аналізу дозволяє зрозуміти складні та змінні ситуації, визначити перспективні напрямки розвитку та забезпечити належний рівень обґрунтованості прийнятих рішень.

Для ефективної реалізації своєї діяльності органи державної влади та місцевого самоврядування створюють спеціальні інформаційно-аналітичні підрозділи, які забезпечують якісний аналіз даних та надають рекомендації щодо прийняття рішень.

В Бродівській територіальній громаді, яка входить до складу Львівської області здійснюється різноманітна інформаційно-аналітична робота, метою якої з метою ефективного управління діяльністю та розвитком території. Основні види інформаційно-аналітичної роботи Бродівської територіальної громади включають наступне:

1. Аналіз соціально-економічного розвитку: Бродівська ТГ здійснює аналіз стану соціально-економічного розвитку своєї території, включаючи оцінку економічних показників, демографічну ситуацію, рівень життя населення, розподіл бюджетних коштів та інші фактори. Це дозволяє визначити потенціал розвитку громади, виявити проблеми та визначити пріоритетні напрямки розвитку.

2. Моніторинг діяльності органів місцевого самоврядування: територіальна громада проводить аналіз діяльності своїх органів самоврядування, включаючи роботу виконавчих органів, депутатського корпусу, комісій та інших структур. Це дозволяє оцінити рівень виконання рішень та програм розвитку, виявити проблеми в роботі органів влади та розробити рекомендації щодо вдосконалення роботи.

3. Аналіз бюджетної політики: Бродівська ТГ аналізує бюджетну політику, включаючи формування та виконання бюджету, розподіл бюджетних коштів, ефективність використання бюджетних ресурсів.

Саме їх реалізовує відділ інформаційно-аналітичної діяльності та комунікацій з громадянами. У таблиці наведено порівняння основних завдань та функцій відділу за двома основними напрямками роботи:

інформаційним і аналітичним. Ці завдання можуть різнитися залежно від конкретних функцій та потреб громади, а також від рівня розвитку інфраструктури та ресурсів.

Таблиця

Основні завдання та функції відділу інформаційно-аналітичної діяльності та комунікацій Бродівської територіальної громади

Інформаційна робота	Аналітична робота
<i>Завдання</i>	
Забезпечення роботи з інформацією в ТГ, включаючи збір, обробку, збереження та поширення різноманітних даних	Здійснення аналітичної роботи з метою забезпечення даними, аналітичними висновками та рекомендаціями процесів прийняття рішень в територіальній громаді.
<i>Функції</i>	
1. Забезпечення функціонування комп'ютерних систем та інформаційних ресурсів органів місцевого самоврядування 2. Розробка та впровадження інформаційних систем та електронних сервісів для забезпечення доступу населення до адміністративних послуг. 3. Забезпечення технічної підтримки роботи органів місцевого самоврядування та інших структур громади з питань інформаційних технологій.	1. Здійснення аналізу соціально-економічного розвитку території та виявлення проблемних питань. 2. Виконання аналітичних досліджень та складання звітів з різних аспектів діяльності громади. 3. Забезпечення аналітичної підтримки процесу прийняття рішень органами місцевого самоврядування.

*Джерело: сформовано на основі аналізу сайту Бродівської міської територіальної громади [3]

Для забезпечення ефективної роботи органів місцевого самоврядування та досягнення стратегічних цілей територіальної відділ взаємодіє з іншими підрозділами місцевої влади.

Проведений аналіз засвідчує, що основна відмінність інформаційного та аналітичного напрямків діяльності відділу інформаційно-аналітичної діяльності та комунікацій з громадянами Бродівської територіальної громади полягає в тому, що перший забезпечує доступ до інформації, тоді як інший – проводить аналіз цієї інформації з метою розробки пропозицій та рекомендацій. Проте, при їх виконанні необхідна взаємодія, оскільки для аналізу необхідна відповідна інформація, а для інформаційного забезпечення роботи територіальної громади необхідні аналітичні матеріали.

Відділ інформаційно-аналітичної діяльності та комунікацій з громадянами територіальної громади використовує результати аналітичних досліджень для підготовки інформаційних матеріалів, наприклад, звіти про стан громади та її розвиток. З іншого боку, аналітичний відділ, якщо йому потрібно, може отримувати від інформаційного відділу потрібну інформацію для проведення аналізу та формування рекомендацій. Також важливо зазначити, що даний відділ у Бродівській територіальній громаді має велику відповідальність перед громадськістю за якість та своєчасність надання інформації.

Важливими інструментами комунікації даного відділу є активне використання соціальних мереж для взаємодії з громадянами. Крім традиційних каналів комунікації, таких як електронна пошта, телефон, офіційний веб-сайт тощо, підтримується сторінки в соціальних мережах, таких як Facebook та Instagram. На них поширюється та публікується інформація про діяльність територіальної громади, анонси подій й інше. Такий підхід підсилює взаємодію між місцевою владою та громадою, що дозволяє більш ефективно вирішувати питання, які стосуються розвитку і покращення якості життя мешканців Бродівської територіальної громади.

Використання соціальних мереж для комунікації з громадянами має декілька переваг. По-перше, це дозволяє залучити більше людей, особливо молодшого покоління, яке активно користується ними. По-друге, це дає можливість швидко і ефективно реагувати на запити та пропозиції громадян, що сприяє вирішенню їх проблем. По-третє, це забезпечує прозорість діяльності влади та сприяє підвищенню довіри громадян до місцевої влади. Важливо відмітити, що з метою залучення громадян до участі в прийнятті рішень щодо розвитку території відбуваються активно онлайн консультації та опитування на веб-сайті громади, що також реалізовує даний відділ.

Отже, наявність в територіальних громадах відділів, які займаються інформаційно-аналітичною діяльністю забезпечує максимальну відкритість діяльності влади, сприяє залученню громадян до прийняття рішень щодо розвитку території та покращення життя мешканців.

1. Інформаційно-аналітична діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <http://surl.li/giwjz> (дата звернення: 12.04.2023). **2.** Відділ інформаційно-аналітичної діяльності та комунікації з громадянами. URL: <http://surl.li/giwjj> (дата звернення: 13.04.2023). **3.** БРОДІВСЬКА МІСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА. URL: <https://mrbrody.dosvit.org.ua/> (дата звернення: 13.04.2023). **4.** Facebook. Бродівська міська рада. URL: <https://www.facebook.com/mrbrody.net> (дата звернення: 14.04.2023).

Балджи М. Д., д.е.н., професор (Одеський національний морський університет, м. Одеса, Україна)

ПОГЛЯДИ НА ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У повоєнний період Україна потребуватиме суттєвого оновлення в господарській і управлінській діяльності. І це стосується не тільки областей, які потрапили в зону бойових дій. Суттєві зміни мають відбутись на всіх рівнях господарювання, що базуватимуться на принципах європейської інтеграції, залучення інвестиційних проєктів для відновлення капітальних ресурсів і формування матеріальних цінностей. Вагомим має стати становлення довіри інвесторів до держави і бізнесу, які мають виступати гарантами поставлених зобов'язань.

Вже 21 квітня 2022 р. Указом Президента України затверджено «Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни», яке спрямовано на розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України. До таких заходів належать: відновлення і розбудова транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктура енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу; структурна модернізація та перезапуск економіки; розробка заходів з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни; відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини. В документі зазначено потреби розробки пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди. Окреслено необхідність підготовки стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України [1].

На сьогоднішній момент вже почали проводити перші кроки подальшого відновлення: переміщення бізнесу до безпечних регіонів та надання житла для тимчасово переміщених осіб для існуючих можливостей. Водночас, почало проводитись документування збитків, яке потрібне, щоб притягнути країну агресора – росію до відповідальності за воєнні злочини в міжнародних судах та зібрати інформацію про всі зруйнування для відпрацювання планів відбудови.

Першочерговими кроками у відновленні всіх регіонів України має стати відновлення критичної інфраструктури: системи електропостачання, транспортних магістралей, інших життєво необхідних для бізнесу та суспільства лінійних структур та комунікативних мереж.

Паралельним кроком має стати розробка програм підтримки і розвитку підприємництва на державному рівні, зважена фінансова політика, що спрямовано на відновлення економіки в цілому та бізнесу, зокрема. За даними Державного центру зайнятості у 2022 р. працевлаштовано 16 тис. внутрішньо

переміщених осіб (ВПО), з них – 12 тис. мали статус зареєстрованого безробітного. За регіонами, найбільша кількість працевлаштованих була у Дніпропетровській (2,3 тис. осіб) області, в місті Києві (1,1 тис. осіб), у Львівській (1,1 тис. осіб), Вінницькій (907 осіб) та Полтавській (837 осіб) областях. В країні розроблено дві програми підтримки підприємців, які приймають на роботу ВПО. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» визначено, що роботодавці, які влаштували на роботу працівників, що отримали статус внутрішньо переміщених осіб, мають право на компенсацію витрат на оплату праці за працевлаштування таких осіб.

Згідно інформації Державного центру зайнятості, у регіональному розрізі, найбільша кількість вакансій зареєстрована в центрах зайнятості м. Києві – 4,0 тис.; в областях: Львівській – 3,4 тис., Дніпропетровській – 2,0 тис., Волинській – 1,4 тис., Київській – 1,1 тис. вакансій. За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (20%), в оптовій та роздрібній торгівлі (16%), у сфері освіти (11%), у сфері охорони здоров'я та наданні соціальної допомоги (10%), на транспорті та пошті (9%).

Основні зовнішні та внутрішні інвестиції мають бути спрямовані на розробку робочих місць для мешканців територій, які потрапили під руйнування під час російської агресії. Урядом країни розпочато проект «Робота», який передбачає надання українцям грантів для започаткування власної справи, розвитку підприємництва та навчання, і спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць.

При відбудові населених міст необхідним є залучення інноваційних техніко-технологічних процесів, що обумовить застосування новітніх підходів урбаністики і архітектури, орієнтованих на реалізацію принципів сталого розвитку, для покращення проживання.

Таким чином, розвиток регіонів України у повоєнний час має проводитись на основі централізованої програми оновлення системи господарювання, затвердженої на державному рівні.

1. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України № 266/2022 від 21 квітня 2022 року. URL: <http://surl.li/dmzni>. (дата звернення: 30.04.2023). **2.** Пилипенко Я. Відбудова України після війни: хто, як і за чий гроші. URL: <http://surl.li/cbhtq>. (дата звернення: 30.04.2023). **3.** Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України № 331 від 20 березня 2022 р. URL: <http://surl.li/bsyxf>. (дата звернення: 30.04.2023).

Бедричук А. Т., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Мартинюк О. В., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЬОВОГО СЕГМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА З РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ

Сучасний маркетинг проходить новий період свого становлення. В час, де здавалося б усі запити задоволені, споживач дедалі впевненіше наказує свої умови на ринку, стає все більш несподіваний у смаках і вимогах, часто змінює звичайну купівельні манери під впливом багатьох чинників навколишнього середовища. Особлива роль при цьому відводиться методам сегментування, вибору цільового ринку та позиціонуванню.

Актуальність дослідження полягає в розкритті теми сегментування ринку тому що, визначення цільового сегменту дозволяє підприємствам ефективніше використовувати ресурси, адаптувати продукцію до потреб та вимог ринку, вдосконалювати маркетингові стратегії та забезпечувати задоволення потреб споживачів.

Метод сегментації ринку є складним та потребує детального вивчення. Залежно від типу продукту або послуги, для виокремлення цільового сегменту можна використовувати загальні (об'єднуючі) чинники серед споживачів або, навпаки, враховувати відмінності між групами.

Метою сегментації ринку є виділення цільового сегменту, який дозволяє задовольняти потреби споживачів у товарах та послугах та забезпечує підвищення ефективності виробничої, збутової та комерційної діяльності компанії. Цей процес включає метод розподілу ринку на окремі частини, є інструментом маркетингу та стратегією, яка дозволяє підтримувати зв'язки зі споживачами. Також сегментація ринку знижує рівень конкуренції на ринку та забезпечує збільшення обсягів виробництва.

Сегментування ринку – це процес визначення однорідних частин (сегментів) досліджуваного ринку та аналізу характеристик окремих груп покупців. Цей процес є однією з основних та складних задач управління організацією. Вибір цільових сегментів ринку дозволяє підприємствам вибрати своїх потенційних клієнтів та розробити ефективні маркетингові стратегії. Сегментування застосовують не лише для визначення цільової аудиторії серед споживачів, але також до виробників, асортименту товарів та інших аспектів діяльності підприємства. В практиці сегментування ринку вважається обґрунтованим, оскільки дозволяє отримати точну характеристику сучасного споживача на ринку зі значною різноманітністю характеристик пропонованої продукції, способів її споживання та специфіки національних та регіональних ринків.

До споживчого ринку належать різноманітні товари та послуги, такі як продукти харчування, одяг, електроніка, транспортні засоби, послуги зі здоров'я та краси, розваги та багато іншого. Важливою особливістю споживчого ринку є те, що споживачі часто роблять покупки на основі своїх особистих потреб та бажань, а також на основі емоцій та інших факторів.

Споживчий ринок є одним з найбільших ринків у світі і є об'єктом уваги для багатьох підприємств та маркетологів, які намагаються залучити більше клієнтів та збільшити свої продажі. В сучасних умовах споживчий ринок піддається впливу новітніх технологій та змін у способах спілкування споживачів, що робить його динамічним та складним для аналізу та прогнозування.

Основні особливості споживчого ринку такі: низький рівень концентрації; висока конкуренція; залежність від настроїв та попиту; висока кількість малих та середніх підприємств; високий рівень реклами; сезонність та інші.

Сегментація – це не кінцева мета, а лише початок процесу розробки ефективної маркетингової стратегії. Після визначення цільового сегмента ринку, необхідно вивчити його потреби, побажання та поведінку, щоб розробити продукт або послугу, яка задовольнятиме їхні потреби. Потім необхідно вибрати ефективні канали маркетингу та реклами, розробити або покращити бренд, встановити оптимальні ціни та провести промоакції, щоб залучити цільову аудиторію.

Отже, сегментація споживчого ринку має велике значення для розробки ефективної маркетингової стратегії, але потребує глибокого аналізу ринку та споживачів. Використовуючи різні методи та інструменти сегментації, можна визначити цільовий сегмент ринку, розробити маркетингову стратегію та залучити нових клієнтів.

Висновки: Визначення цільового сегменту є процесом постійного удосконалення, оскільки споживачі постійно змінюються та розвиваються. Сегментація споживчого ринку має багато особливостей, які слід враховувати при її використанні. Відповідно до особливостей ринку, можуть бути використані різні методи та інструменти для сегментації. Важливо враховувати глобальні тенденції та виклики, що впливають на споживчий ринок, такі як зростання популярності електронної комерції та збільшення уваги до екологічних питань та сталого розвитку. Ці тенденції можуть мати значний вплив на споживчий ринок у майбутньому та вимагати від підприємств змінити свої підходи до виробництва та маркетингу товарів.

1. Писаренко В. В., Багорка М. О. Стратегічний маркетинг : навч. посіб. Дніпро, 2020. 240 с. 2. Храбратин О. І., Яворська Л. В. Маркетинг : навч. посіб. Івано-Франківськ, 2014. 284 с.

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, **Базюк С. А.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

НАВЧАННЯ В НУВГП:МОЖЛИВОСТІ, ПОПИТ І ОКУПНІСТЬ

Здобуття освіти є процесом, який допомагає людям розвинути здібності, навички та знання, які вони можуть використовувати на ринку праці для досягнення своїх цілей, формування особистого людського капіталу і кар'єри.

Згідно теорії «людського капіталу» люди – це найважливіший ресурс забезпечення економічного і суспільного розвитку. Внесок у розвиток сучасної теорії людського капіталу зробили зарубіжні вчені, такі як: Т. Шульц, Г. Беккер, Е. Денісон, Р. Солоу, Дж. Кендрік, С. Кузнець, С. Фабрикант, С. Фішер, Р. Лукас, Х. Боуен, Дж. Кендрік, Л. Туроу, М. Блауг та інші економісти, соціологи та історики, так і українські вчені – О. Грішнова, І. Каленюк, А. Чухно, О. Бородіна, Н. Голікова, В. Мандибуря та інші.

С. Фішер трактує «людський капітал як міру втілення у людині здатності приносити дохід та включає вроджені здібності і талант, а також освіту й набуту кваліфікацію».

Заклади вищої освіти безпосередньо приймають участь у процесі формування людського капіталу, бо майбутні працівники здобувають саме у них знання, навички, досвід, які згодом пропонують роботодавцям на ринку праці.

Звісно, що вибір ЗВО для здобуття освіти справа досить непроста, якщо до цього підходити виважено. Як правило, майбутні абітурієнти, що здійснюють вибір закладу, орієнтуються на рейтинг спеціальностей за кількістю поданих заяв, який публікується МОН України. Так, рейтинг спеціальностей лідерів вступної кампанії 2022 р. наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Рейтинг найпопулярніших спеціальностей [1]

№	Спеціальність	Кількість поданих заяв, тис.
1.	Право	44,1
2.	Комп'ютерні науки	41,5
3.	Філологія	36,5
4.	Менеджмент	35
5.	Психологія	34

У процесі дослідження було оцінено потенційні можливості здобуття вищої освіти у м. Рівне, а саме навчання в НУВГП, де є чотири із п'яти рейтингових спеціальностей, окрім філології. Можливості здобуття освіти в університеті визначаються кількістю ліцензованого обсягу, попит– кількістю поданих заяв, а його задоволення – кількістю зарахованих студентів. Інформація щодо цього по НУВГП за 2022 рік, подана у табл. 2 [2].

Таблиця 2

Можливості і попит абітурієнтів на рейтингові спеціальності в НУВГП

Спеціальність	Кількість поданих заяв	Ліцензований обсяг	Кількість зарахованих
081 Право	234	40	47
122 Комп'ютерні науки	236	30	42
073 Менеджмент	202	30	51
053 Психологія	158	14	28

Але перед багатьма майбутніми студентами постає питання не лише вибору університету і спеціальності, а й фінансових можливостей: яка професія у майбутньому буде прибутковою і дозволить швидко повернути гроші за контрактне навчання. З цією цілю у процесі дослідження була розрахована окупність навчання шляхом співставлення витрат на здобуття освіти та майбутньої заробітної плати випускника. Вартість навчання взята з наказу, що опублікований на сайті університету [3]. Майбутня заробітна плата випускників спеціальностей, що прийнята у розрахунках – це медіана із багатьох пропозицій по м. Рівне, що знаходяться на сайті work.ua, станом на 12.05.2023 р. Дані, що характеризують фінансові аспекти спеціальностей у НУВГП подано у табл. 3.

Таблиця 3

Термін окупності здобуття рейтингових спеціальностей в НУВГП

Спеціальність	Ціна	Посади, які можуть обіймати випускники	Розмір заробітної плати, грн [4]	Термін окупності, міс.
Право	112	Юрист	15000	10
Комп'ютерні науки	118	Програміст	11000	8
Менеджмент	106	контент-менеджер	15000	7
Психологія	104	Психолог	10000	10

Отже, серед рейтингових спеціальностей найшвидше окупиться на ринку м. Рівне для студента НУВГП здобута освіта за спеціальність менеджмент, згодом комп'ютерні науки, а найдовше право і психологія.

Проведене дослідження свідчить, що НУВГП є активним гравцем на ринку освітніх послуг регіону, створює можливості здобувати освіту й формувати людський капітал, задовольняти попит, а головне, що це вигідно й фінансово.

1. Дячкіна А. Навчання в українських університетах: скільки коштує та коли окупиться. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/3/699685/> (дата звернення: 30.04.2023). 2. Попередні результати вступної кампанії 2022 року. URL: <http://surl.li/gmbut> (дата звернення: 30.04.2023). 3. Вартість освітньої послуги за освітньо-професійними програмами бакалаврський рівень навчання. URL: <http://surl.li/gzrle> (дата звернення: 30.04.2023). 4. URL: <https://www.work.ua/salary-rivne> (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, **Брелюс І. М.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня, **Марчук М. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ФРАНШИЗА ЯК СПОСІБ МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ

Франшиза – це продаж бізнес-моделі, що полягає у використанні успішної комерційної формули однієї компанії іншою, яка має право використовувати бренд, технології та знання франшизодавця і робить реальним процес масштабування бізнесу. Звісно, що продажу франшизи передують певні умови, а саме: бізнес-модель повинна мати успішну ринкову історію тривалістю не менше одного року, її застосування має приносити стабільний чистий прибуток не менше 1000\$ в місяць, а головне успішний власник має здолати внутрішні сумніви і ризики, а стати готовим до масштабування бізнесу.

Масштабування бізнесу через продаж франшизи дає можливість йому формувати мережу і швидко зростати у порівнянні зі звичайним. Це відбувається завдяки тому, що розширення мережі відбувається за рахунок партнерів-франчайзі, які вже мають досвід та розуміють ринок. Разом з тим, управляти франчайзинговою мережею вигідніше, ніж вести операційний бізнес і володіти точками продажів. Зазвичай операційний бізнес має рентабельність 5–30%, а управління мережею може збільшувати її від 40 до 80%. Окрім того, відбувається зменшення ризиків та витрат через відкриття нових точок продажу, оскільки ці витрати несуть франчайзі, а головне, що франшиза дає можливість реалізовувати швидко експансію, виходити на нові території та розвивати бізнес в інших містах, регіонах та країнах.

Франшиза - це не новий бізнес, а засіб масштабування наявного бізнесу та досягнення його стратегічних цілей. Вимушена міграція українців через ведення військових дій на окремих територіях змушує їх знаходити нові місця проживання та діяльності. Саме купівля франшизи дає можливість власнику швидко і безпечно розпочинати бізнес на новій території – місці проживання.

Згідно за статистикою (Franchise Group) у період військових дій в Україні більше половини мереж не закрили жодного об'єкту 20 (57%), а 15 (43%) все ж таки припинили свою діяльність [1].

Згідно [1] підприємці найчастіше запускали нові проекти масштабування у Києві (приблизно 24%) та на заході країни (42%) – у Львівській, Івано-Франківській, Волинській, Рівненській, Закарпатській, Тернопільській та Хмельницькій областях.

Найуспішнішим масштабованим бізнесом в Україні є *liviv croissants*. Так, у 2015 р. він продав 6 франшиз, а в 2021 р. 135. Обсяг продажу за

шестирічний період виріс більше як у двадцять раз (рисунок). Масштабування бізнесів за рахунок продажу франшиз є складним економіко-управлінським завданням, яке займає в нашій дійсності період у 2–3 роки, а лише тоді можна реально сформувати мережу.

Рисунок. Динаміка масштабування Lviv croissants через продаж франшизи [2]

В Україні є чимало вітчизняних бізнесів, які успішно масштабували бізнеси за рахунок продажу франшиз. Варто зазначити, що вони переважно зосереджені в основному у сфері громадського харчування і рітейлу. Вартість придбання франшизи коливається від 20000–50000\$ і назви мереж масштабованих бізнесів, наведені у таблиці.

Найбільша мережа створена компанією «Нова пошта», яка надає повний спектр логістичних послуг та пов'язаних з ними послуг. На кінець 2022 р. компанія «Нова пошта» мала 9300 відділень та 14000 поштомотів в Україні. Окрім того, бізнес компанії з 2022 р. представлений за кордоном у Молдові, Польщі та Литві.

Вітчизняні бізнеси, які мають франшизи у 2023 р. будуть розвивати його на ринках Польщі, Румунії, Словаччини чи ринків Чехії, Болгарії та країн Балтії [4].

Таблиця
Перелік масштабованих вітчизняних бізнесів за рахунок продажу франшиз та їх вартість

№	Назва	Вартість, \$
1.	«Нова пошта», Aroma Kava, «Сімейна пекарня»	до 20000
2.	«Галя Балувана» (магазини домашніх напівфабрикатів), «Наш край», Lviv Croissants	20000–50000
3.	Pizza Celentano Ristorante, супермаркети Spar, ресторани Дмитра Борисова	понад 50000

Отож, проведене дослідження дає право стверджувати, що в Україні є сформовані успішні бізнес-моделі, і це дає їм можливість масштабувати бізнес не лише в середині країни, але й за кордоном.

1. URL: <https://usp-ltd.org/popry-vijnu-57-merezh-franshyz-ne-zakryly-zhodnoho-obiekta-u-chomu-stijkist-franchajzynhu-doslidzhennia-franchise-group/> (дата звернення: 30.04.2023).
2. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Lviv_Croissants (дата звернення: 30.04.2023).
3. URL: <https://novaposhta.ua/> (дата звернення: 30.04.2023).
4. URL: <https://speka.media/rinok-fransiz-2023-shho-cekaje-na-investoriv-v-ukrayini-ta-zakordonom-pk0119> (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, **Буткевич В. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АНАЛІЗ РИНКУ СУХОФРУКТІВ В УКРАЇНІ

Сухофрукти – це корисна та досить популярна закуска, яка є корисною для здоров'я та чудовою заміною для традиційних солодощів. Сухофрукти є джерелом різноманітних вітамінів, мінералів і антиоксидантів, що робить їх важливою частиною здорового харчування. Більшість споживачів віддають перевагу сухофруктам за їх високу харчову цінність, довгий термін зберігання та корисність для здоров'я. Найпоширеніші види сухофруктів, які користуються популярністю – курага, чорнослив, фініки, манго, яблука та інші види.

Тенденції в сучасному світі стрімко змінюються, а однією з них є правильне харчування, про яке зараз все більше людей задумуються і стан свого здоров'я, що обумовлює збільшення попиту на сухофрукти і швидке зростання вітчизняного ринку.

Проведений аналіз ринкової пропозиції в Україні, дає право стверджувати, що вона представлена в основному продукцією іноземного виробництва з широким асортиментом сухофруктів різних сортів і смаків, що може впливати на внутрішніх виробників ринку [1]. Так, 95% продукції на ринку має іноземне походження. Імпортерами цієї продукції є близько 150 українських компаній. Основним постачальником сухофруктів в Україні у 2013 році є Іран з часткою 46%. Також великими імпортерами є інші східні країни: Туреччина, Узбекистан, Афганістан та Індія. Варто зазначити, що більша частка продукції завозиться з далекого зарубіжжя – США, Чилі та Аргентини.

Причиною того, що українська продукція рідко зустрічається на ринку, є висока вартість самого процесу сушіння фруктів, яка майже на рівні закупівельної ціни імпортерів. Довгий час ринок сухофруктів в Україні взагалі не розвивався, а продукцію можна було купити лише на ринках чи овочевих магазинах, до того ж, асортимент був дуже обмежений. Зараз сухофрукти представлені у всіх сегментах роздрібної торгівлі, а асортимент значно зріс і включає різноманітні екзотичні та тропічні фрукти в різних видах. Поряд з традиційними видами сухофруктів все більшою популярністю користуються рідкісні види продукції. Вихід українського ринку сухофруктів із кризи затягнувся до 2010 року, коли його ємність скоротилася на 7,6%. Вже 2011 року показники значно зросли – майже на 30%, і надалі ємність ринку лише зростала (рисунок) [2]. У період 2015–2018 рр. і до тепер спостерігається позитивна тенденція збільшення ринку сухофруктів в Україні. Загальний обсяг імпорту сухофруктів у 2020 р. досяг 27,9 тис. тон [3].

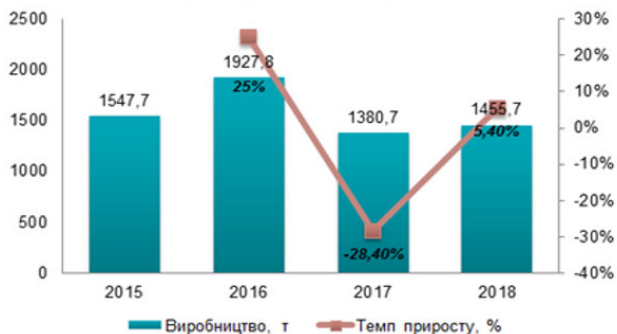

Рисунок. Динаміка виробництва сушених ягід, фруктів та овочів в Україні, тон

Місцеві виробники розширюють свої потужності та модернізують технології сушіння і обробки фруктів, що дозволяє забезпечувати якісну та конкурентоспроможну продукцію вітчизняного виробництва.

Проведено дослідження ринку сухофруктів на локальному рівні у м. Рівне у квітні-травні 2023 р. дає право стверджувати, що він представлений мережею роздрібної торгівлі, а саме магазинами з торговими марками: «Есотека», «Східні фрукти», «Пряна скриня», «Фісташка», «Фруктовий сад». Окрім того, майже в кожному супермаркеті є точки з продажем різних видів сухофруктів. Ринкова пропозиція сухофруктів за найпопулярнішим асортиментом, країною походження і ціною відображена у табл. 1.

Таблиця 1

Ціна на найпопулярніші сухофрукти в Рівненських магазинах

№	Вид (країна виробник)	Упаковка, г	Ціна, грн
1.	Курага (Туреччина)	180	200
2.	Чорнослив(Іран, Узбекистан)	150	200
3.	Манго сушене (Таїланд)	250	165
4.	Фініки (Ізраїль)	500	160

Цілком зрозуміло, що кліматичні умови країн-імпортерів сухофруктів придатніша для вирощування і сушіння, що дає можливість значно заощадити на процесі їх виробництва. Але, попри не дуже вигідні умови для виробництва сухофруктів, в нашій місцевості все ж таки національні виробники, складають конкуренцію імпортерам. Зокрема, вони використовують сухофрукти як сировину для виробництва шоколадних цукерок з сухофруктами. Так, Гошанський завод продтоварів «Пригощайся», неабияк цінується за це на ринку. Адже шоколад в чистому вигляді містить багато глютеїну, що не дуже корисно для людського здоров'я, а додавши до нього сухофрукти та горіхи – отримуємо зовсім

новий продукт, який не тільки смачний, але й корисніший. Царство горіхів, шоколаду та сухофруктів – Дубенська компанія «Аметис плюс», теж є гравцем на цьому ринку. У дослідженні була проведена порівняльна оцінка цінових пропозицій місцевих виробників солодоців з вмістом сухофруктів (табл. 2). Однозначно, що продукція гошанських виробників, значно дорожча від дубенських.

Таблиця 2

Порівняльна оцінка цінових пропозицій виробників цукерок з сухофруктами

№	Торгова марка, місце розташування виробника	Продукт – цукерки шоколадні	Вартість, грн/кг
1.	«Пригощайся», м. Гоща, Рівненська обл.	курага/чорнослив	380
		«Банан»	350
		«Курага з горіхом»	330
		«Асорті 33»	280
2.	«Аметист плюс», м. Дубно, Рівненська обл.	«Інжир з горіхом»	340
		«Грильяж з журавлиною»	230
		«Фініки з горіхом»	260
		«Чорнослив»	250

Зрозуміло, що конкурувати на ринку виробники можуть шляхом знаходження нових форм і способів представлення сухофруктів, які є універсальними продуктами, які можна вдало та цікаво поєднувати та комбінувати. Останнім часом набирають популярності букети із сухофруктів, подарункові набори, стилізовані набори відповідно до свята, пастила, різні набори з східними солодощами. Наприклад, подарунковий набір до дня народження в «Пригощайся» коштує від 350 до 600 гривень, набір цукерків «Асорті» коштує 300 грн/ пачка, набір цукерок «Асорті» від «Аметис плюс» коштує 270 грн/пачка, пастила 350 грн за 200 г. Отже, на ринку виробники конкурують як ціною, так і формою подання товару.

Загалом, ціни досить високі на певні види сухофруктів, а особливо при їх традиційній купівлі, а здешевлення покупок можливе при користуванні онлайн платформами, що має дуже багато інших переваг. Ціни на сухофрукти в Інтернеті більш помірні та конкурентоспроможні, крім того, в онлайн-магазинах можна використовувати промокоди або отримувати знижки в періоди розпродаж (табл. 3).

Окрім того, онлайн-магазини надають ширший вибір, що неабияк приваблює поціновувачів екзотичних або тропічних фруктів. Це дуже зручно, адже замовлення сухофруктів дозволяє зробити покупку з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету, що суттєво економить час і зусилля покупців та розширює можливості вибору асортименту.

Таблиця 3

Ціна на найпопулярніші сухофрукти в онлайн-магазинах

№	Найменування	Упаковка, грам	Ціна, грн
1.	Курага (Узбекистан)	500	150
2.	Чорнослив (Україна)	1000	150
3.	Мікс з сухофруктів, цукатів та горіхів (Іран)	500	215
4.	Букет із сухофруктів	500	500
5.	Пастила	150	175

Загалом, динаміка зростання ринку сухофруктів в Україні є позитивною, але ще існує потенціал для подальшого розвитку. Для того, щоб збільшити пропозицію національних виробників на цьому ринку варто детально аналізувати внутрішній та зовнішній ринок, для того, щоб розробити ефективну стратегію позиціонування і просування продукції та знайти можливі шляхи для розвитку та вдосконалення своєї продукції. Варто розвивати цей бізнес також і в онлайн просторі, адже це дає можливість збільшувати споживчий попит шляхом приваблення значно більшої кількості клієнтів та має значні переваги. Продажі сухофруктів в Інтернеті є більш популярні, адже продукція має значно нижчу ціну та більший асортимент, що дає право споживачу робити значно ширший вибір та купівлю.

Отож, проведене дослідження ринку сухофруктів в Україні, дає підстави стверджувати таке:

- 1) ємкість ринку щорічно зростає;
- 2) переважна кількість сухофруктів на внутрішній ринок імпортується вітчизняними компаніями;
- 3) вітчизняні виробники також є постачальниками і їх присутність на ринку щорічно зростає. Бізнес з виробництва солодоців використовує сухофрукти як сировину для виробництва своєї готової продукції, зменшуючи таким чином вживання глютеїну і роблячи більш кориснішим споживання солодоців;
- 4) продавці сухофруктів знаходять нові форми їх продажу, оформляючи нові композиції та пакування;
- 5) наростає цінова конкуренція та розвивається інтернет торгівля.

1. Дослідження аналітичної компанії Pro Capital Group. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-suhofruktov-ukrainy-2019-god> (дата звернення: 30.04.2023). 2. Дослідження аналітиків Pro-Consulting. URL: https://pro-capital.ua/press_center/expert/rynok-sukhofruktov-v-ukraine-imeet-znachitelnyy-potentsial/ (дата звернення: 30.04.2023). 3. Дані державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, **Лютко Б. А.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РИНОК ВЖИВАНИХ АВТОМОБІЛІВ УКРАЇНИ: ОЦІНКА РОЛІ ТА МАСТАБІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Під ринком вживаних автомобілів розуміємо інституційне середовище, де відбувається укладання угоди купівлі та продажу засобу, що уже був у використанні, що передбачає процес зміни власника автомобіля. У сучасних умовах вживаний автомобіль – це не лише товар, який купується з метою задоволення потреб власника, як економічних, так і соціальних, але головним є те, що він є комплементарним до інших, що стимулює розвиток дотичних та сервісних ринків і бізнесів до нього. Функціонування і зростання ємкості ринку, експлуатація вживаних автомобілів стимулює розвиток економіки та суспільства, а саме:

- нафтопереробної промисловості і торгівлі. Адже автомобілям постійно необхідні пально-мастильні матеріали;
- місцевого підприємництва та промисловості. АЗС, автомийки, автомагазини, придорожні кав'ярні, тощо дають додаткові надходження до бюджетів різних рівнів. Автомобілі постійно потребують ремонту та запчастин;
- дорожньої інфраструктури. Автомобілісти платять додатковий транспортний податок, який йде на утримання шляхів, потрібних не лише їм, а усій державі;
- здійснення інвестицій та розвиток фінансового ринку. Придбання автомобіля передбачає вкладання заощаджень у придбання авто та потреби, що з ним пов'язані. Придбання страхових полісів, отримання кредитів;
- поповнення доходної частини бюджету держави та пенсійного фонду.

Зважаючи, що попит на внутрішньому ринку на вживані автомобілі вищий від пропозиції, бо ціна при невисокому рівні життя населення робить недоступною купівлю нових авто, то задоволення попиту відбувається шляхом імпорту вживаних авто з ЄС та США.

При ввезенні на територію України вживаних авто необхідно сплатити ввізне мито, акцизний збір та ПДВ. Крім сплати за послугу сервісного центру та бланки, при першій реєстрації власник автомобіля зобов'язаний сплатити збір у Пенсійний фонд.

З 1 січня 2023 року змінено розміри вартості збору на обов'язкове державне пенсійне страхування при першій реєстрації легкових автомобілів на території України. Розмір податку залежить від розміру прожиткового мінімуму. Зараз він становить 2684 грн, а це на 203 грн більше, ніж було в 2022 році. Якщо ціна авто не перевищує або дорівнює 442860 грн – сплачується 3%; більше ніж 442860 грн, але не перевищує або дорівнює 778360 грн – сплачується 4%; більше ніж 778360 грн – сплачується 5%.

Після сплати митних платежів власник авто має ще пройти сертифікацію (авто з США це 5500 грн, країни ЄС 2700 грн), а лише тоді воно реєструється в Сервісному центрі МВС.

У Митному Кодексі ст. 470 прописана процедура організаційна і фінансова розмитнення авто. Період розмитнення становить 10 днів з моменту перетину кордону. Якщо ж термін перевищено, то на власника авто накладається штраф 8500 грн, а якщо термін більше 20 днів – аж 85 000 грн.

При продажі авто на внутрішньому ринку ставка податку щодо доходу, отриманого фізичною особою від продажу (обміну) протягом податкового року другого з об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та /або мотоцикла, та/або мопеда становить 5% від вартості авто + військовий збір – 1,5%.

У соціальному плані володіння автомобілем є втіленням свободи для громадян, а по-друге, є частиною корисного дозвілля та відпочинку. Громадянин, який має задоволення від свого вільного часу, менше схильний до протестів [1].

Яким же є обсяг вітчизняного ринку автомобілів? Станом на 2021-й кількість автомобілів в Україні складала 10,2 млн одиниць, з них 8,8 млн легкових. Протягом 2022-го українські номери вперше отримали ще близько 0,5 млн машин всіх типів, тобто на сьогодні легкових авто в країні аж ніяк не менше 9 мільйонів. Якщо привести зазначені 9,0 млн легковиків до кількості населення, вийде, що на 1 тисячу громадян в нас припадає близько 250 автомобілів. Це небагато у порівнянні з розвиненими країнами, де цей показник становить близько 500 машин на 1 тисячу осіб [1]. Отже, внутрішній ринок автомобілів має всі потенційні можливості зростання.

Розуміння динаміки ринку вимагає проведення аналізу кількості продажів легкових автомобілів, як нових, так і вживаних, у динаміці за три останні роки. У цілому, починаючи з 2014 року ринок автомобілів збільшився в 2 рази, а імпорт вживаних із-за кордону в 45 разів [2]. На ринку автомобілів України в 2022 р. було придбано 712 тисяч вживаних і 39 тисяч нових авто, більше як у 20 разів. При цьому у майже 98% випадків покупцями транспорту були фізичні особи [3].

Таким чином, національний ринок вживаних авто відіграє важливу соціально-економічну роль в Україні і активно розвивається саме через їх імпорт із-за кордону, та ще й сприяє зростанню фінансових можливостей держави.

1. Скільки насправді машин в Україні: багато чи мало? URL: <https://auto.24tv.u> (дата звернення: 30.04.2023). **2.** Аналіз ринку легкових автомобілів, суміжних товарів та послуг в Україні. 2022 рік. URL: <http://surl.li/haszt> (дата звернення: 30.04.2023). **3.** Ринок вживаних авто: шлях до детінізації. URL: <http://surl.li/hathi> (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н., професор, **Матвійчук Ю. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МОНІТОРИНГ ВИКОРИСТАННЯ ЕМОЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Концепція емоційного інтелекту (ЕІ) як такого з'явилася в психологічній науці в кінці ХХ століття. Її засновниками стали американські психологи Д. Карузо, П. Саловей і Дж. Майер, які розглядали емоційний інтелект як сукупність ментальних здібностей до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей. У 1990 році Пітер Саловей та Джон Меєр опублікували свою основоположну статтю «Емоційний інтелект», якою фактично визначили все сучасне розуміння емоційного інтелекту [2]. Деніел Гоулман вірно помітив: геніальне лідерство зачіпає наші емоції. Не випадково інтерес до теми емоційного інтелекту стрімко наростає у всьому світі. Сьогодні вже не викликає сумнівів той факт, що *без емоційного інтелекту ефективно лідерство неможливе* [4].

У сучасному світі вже можна говорити, що емоційні ресурси організації так само важливі і значущі, як і інші види ресурсів. Є навіть таке поняття, як **«емоційний менеджмент» – управління емоційними ресурсами компанії з метою підвищення ефективності бізнесу** [3]. *Емоційний менеджмент – це підхід до управління, який ставить у центр уваги емоційну стійкість і добробут працівників.* Цей підхід визнає важливість того, щоб робоче середовище було підтримуючим та дружнелюбним, щоб підвищити емоційну готовність працівників до праці та зменшити стрес. Емоційний менеджмент включає в себе такі елементи, як розвиток навичок спілкування, розуміння емоцій та впливу емоцій на поведінку, підтримка здорового способу життя та боротьба зі стресом на робочому місці. Цей підхід до управління може бути корисним для підприємств, що працюють зі складними задачами, які вимагають високої концентрації та творчого мислення. Дбайливе ставлення до емоційного здоров'я працівників може зробити команду більш продуктивною та задоволеною своєю роботою.

Важливо, що емоційний інтелект не є вродженим, не визначається генетично, а є набутим і людина може його розвинути упродовж життя. Хоча управління емоціями іноді може бути складним, проте переваги оволодіння цією навичкою варті докладання зусиль. Вживаючи заходів для ефективного керування своїми емоціями, люди можуть жити щасливішим, повно ціннішим життям і мати краще психічне та фізичне здоров'я [5]. З метою аналізу використання емоційного менеджменту серед керівників та працівників було проведено опитування у соціальних мережах (Facebook, Telegram) на тему «Практичне застосування інструментів емоційного менеджменту та їх ефективність», що передбачало заповнення анкет [7; 8].

В опитуванні взяло 30 найманих працівників та 27 керівників. За результатами проведеного опитування серед керівників та працівників на тему «Практичне застосування інструментів емоційного менеджменту та їх ефективність» можна зробити наступні висновки:

- ознайомленні з поняттям емоційного менеджменту та використовують його інструменти 30% керівників;
- 70% опитаних вважають, що при спілкуванні з колегами вони управляють своїми емоціями;
- розробці системи стимулювання працівників приділяють увагу лише 52% опитаних керівників, а зміни у системі стимулювання проводять дуже рідко;
- на позитивну атмосферу у трудовому колективі вказали 60% керівників, що взяли участь в опитуванні;
- під час спілкування в колективі у більшості найманих працівників переважають негативні емоції;
- у процесі діяльності керівники переважно використовують інструменти – позитивні емоції (подяку, похвалу) – 18 (60%), негативні (підвищення голосу, жорстку вказівку, догану) – 12 (40%). За результатами опитування сформувано напрями розширення емоційного інтелекту, який доцільно використовувати у процесі реалізації менеджменту.

Емоційно розумні лідери краще підготовлені для вирішення складних бізнес-завдань і побудови міцних стосунків зі співробітниками та клієнтами. Пропонуємо кілька напрямків для розширення використання емоційного менеджменту в бізнесі:

• Навчання лідерства: підприємства можуть проводити навчання для формування майбутніх лідерів, щоб покращити їхні навички емоційного менеджменту.

• Розвиток працівників: підприємства можуть заохочувати співробітників розвивати свої навички емоційного управління, надаючи їм навчання та ресурси. Працівникам потрібно відвідувати семінари, тренінги та онлайн-ресурси, присвячені емоційному інтелекту.

• Тренінги з вирішення конфліктів і суперечок на робочому місці.

• HR-менеджмент: компанії можуть включити емоційний інтелект у свою практику найму.

• Управління продуктивністю: керівники можуть надавати кращий зворотній зв'язок і підтримку співробітникам під час перевірки ефективності.

Загалом, розширення використання емоційного менеджменту в бізнесі може допомогти створити позитивну робочу атмосферу, покращити моральний дух співробітників і підвищити задоволеність клієнтів. Інвестуючи в тренінги з емоційного менеджменту та ресурси, підприємства можуть покращити свій прибуток і створити потужну, емоційно розумну робочу силу та зберігати позитивний світогляд, навіть

незважаючи на виклики та невдачі. Контроль емоцій – запорука успіху. Як саме ми проявляємо свої емоції у міжособистісних комунікаціях допомагає налагодити контакт або навпаки загострити конфлікт. У професійній діяльності менеджера основним завданням є координація та організування діяльності людей для досягнення цілей [1]. Використовуючи методи емоційного управління, співробітники можуть краще: керувати рівнем стресу, підвищувати особисту продуктивність; покращувати свою здатність ефективно спілкуватися з колегами та клієнтами. Крім того, лідери, які віддають перевагу емоційному управлінню на робочому місці, можуть сприяти більш позитивному та спільному робочому середовищу, що може призвести до підвищення морального духу та утримання співробітників. Для здатності оптимально реагувати на критику, відстоювати свою точку зору, не порушуючи моральних прав іншої людини, що є дуже важливим і на робочому місці, необхідно розвивати у персоналу асертивність [6]. місці, яка надає пріоритет емоційному.

1. Безтелесна Л. І., Матвійчук Ю. В. Емоційний менеджмент як інструмент забезпечення зростання продуктивності бізнесу. *Вісник НУВГП. Економічні науки* : зб. наук. праць. Рівне : НУВГП, 2022. Вип. 2(98). С. 3–12. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/24361/> (дата звернення: 30.04.2023). **2.** Дж. Мейера, П. Селовея і Д. Карузо. Studbooks. URL: https://studbooks.net/589422/sotsiologiya/meyera_seloveya_karuzo (дата звернення: 30.04.2023). **3.** Емоційний інтелект і можливості його розвитку. Empatia.pro. URL: <http://www.empatia.pro/emotsijnyj-intelekt-i-shlyahy-jogo-rozvy/> (дата звернення: 30.04.2023). **4.** Емоційне лідерство. Психолог. WKROLIK – Блог з психології, саморозвитку та емоційного благополуччя. URL: <https://wkrolik.com.ua/emocionalnoe-liderstvo/> (дата звернення: 30.04.2023). **5.** Як рівень емоційного інтелекту співробітників впливає на бізнес-процеси? URL: <https://eba.com.ua/yak-riven-emotsijnogo-intelektu-spivrobitynykiv-vplyvaye-na-biznes-protsezy/> (дата звернення: 30.04.2023). **6.** Асертивність – 10 базових прав особистості за М. Дж. Смітом. «Блакитний птах». URL: <http://hostage.org.ua/statti/asertivnist-10-bazovih-prav-osobistosti-za-m-dzh-smitom/> (дата звернення: 30.04.2023). **7.** Анонімне опитування для працівників. Google Docs. URL: https://docs.google.com/forms/u/0/d/1gR2JhC6IV8TtJ6ItXyn7TMKL0JO5xAvK0H6Rpi8HKao/viewform?usp=drivesdk&edit_requested=true (дата звернення: 30.04.2023). **8.** Анонімне опитування для керівників. Google Docs. URL: https://docs.google.com/forms/d/1FXy64CFCk74oByCQIQwR2JiaUseNuWZDFWM5pODt0E/viewform?edit_requested=true (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Пляшко О. С.**, к.е.н., доцент (Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна), **Вовк В. М.**, к.е.н., доцент (Stanisław Staszic State University of Applied Sciences in Piła, Польща)

СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ: УПРАВЛІНСЬКА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Однією серед трьох головних умов забезпечення людського розвитку в державі є здоров'я населення. Для забезпечення громадського здоров'я населення у суспільстві функціонує відповідна інституційна система – охорони здоров'я. Впродовж десятиліть в Україні вона функціонувала за моделлю Семашко, яка абсолютно задовольняла суспільні потреби в медицині того часу.

Становлення і функціонування ринкових відносин обумовили потребу у трансформації діючої системи охорони здоров'я. Відлік початку трансформації вітчизняної системи охорони здоров'я розпочався з прийняття Парламентом Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» стало, а його реалізація обумовила застосування нових інструментів і створення інституції управління громадським здоров'ям, а саме: «медичних гарантій» і «Національної служби здоров'я України».

Саме створення і діяльність НСЗУ як уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує нову політику в системі забезпечення громадського здоров'я населення, обумовило перехід від бюджетного фінансування лікарень до контрактації ними пакетів медичних послуг. Впровадження у практику інструменту – пакету медичних гарантій дозволило в умовах обмежених фінансових ресурсів та військового стану забезпечити справедливий та універсальний доступ до необхідних людям безплатних медичних послуг. Трансформаційні процеси в системі охорони здоров'я дали змогу також пов'язати економіку (ресурси) з потребами галузі, етику (нормування) та політику.

На урядовому рівні був розроблений й план та етапи провадження реформ в системі охорони здоров'я, який реалізується й до тепер. Уже з 2019 р. розпочалося реформування охорони здоров'я на вторинному рівні.

Докорінні трансформаційні зміни в галузі охорони здоров'я України мають на меті побудову нової системи оздоровлення, в центрі якої перебуває пацієнт – споживач медичної послуги з його запитами та потребами. Формування системи, орієнтованої на пацієнта, означає для закладів охорони здоров'я переміщення акцентів в управлінні зі збільшення обсягів реалізації медичних послуг, забезпечення їх

рентабельності, спрямування витрат на цінності та результати, важливі для споживача.

Отримання пацієнтом можливості де-факто реалізувати своє право на вибір закладу охорони здоров'я та лікаря завдяки гарантованому пакету безкоштовних медичних послуг дає потужний поштовх до посилення конкуренції на ринку медичних послуг.

Нові умови функціонування медичної галузі значно динамізують процеси змін в управлінні закладами, вимагають від менеджерів постійного моніторингу ринку медичних послуг з його принципово новими якісними і кількісними параметрами, інформаційно-технологічними та інноваційними форматами медичної бізнес-діяльності, зосередження на стратегічних напрямках діяльності, принципово інших підходів до клієнтів. Складність ситуації підсилює той факт, що до 2017 року лівова частка лікарень не мала правового статусу підприємства, а отже широкої економічної свободи, фінансової автономії операційної діяльності, підприємницької ініціативи, що свідчить про відсутність досвіду роботи на ринку медичних послуг в умовах конкуренції, що загострюється. Нині, за нових умов фінансування, перед лікарнями постає триєдине завдання: задоволення персоналізованих й індивідуалізованих потреб пацієнтів; дотримання апріорі унормованого законодавчо рівня якості і безпеки медичної допомоги; забезпечення принаймні беззбитковості – для комунальних некомерційних підприємств (КНП). Підприємства та заклади сфери охорони здоров'я змушені рухатись вперед під впливом конкурентних сил, розвиваючи відповідні конкурентні стратегії, замість реагування на ринкові виклики за допомогою методів та підходів, які використовувались в минулому. дотримання апріорі унормованого законодавчо рівня якості і безпеки медичної допомоги; забезпечення ефективності господарської діяльності принаймні беззбитковості – для комунальних некомерційних підприємств (КНП).

Становлення вітчизняного ринку медичних послуг перебуває під впливом глобальних тенденцій: вдосконалення інструментів контролю їх якості, стандартизації, уніфікації лікувальних протоколів, поширення освітніх, діагностичних, лікувальних, інформаційних технологій, створення баз даних пацієнтів та захист інформації тощо.

Отже, провівши управлінську оцінку процесу реформування системи охорони здоров'я в Україні, можна стверджувати, що воно має певні позитивні результати, а саме: можливість здійснення вибору споживачем медичних послуг їх надавача – лікаря, отримання автономії лікувальними закладами, поширення конкуренції серед працівників галузі та трансформацію механізму фінансування потреб системи згідно вимог пацієнтів.

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, **Синюк О. М.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Повна загальна середня освіта - це етап навчання, що передує вищій та професійній освіті, і забезпечує базові знання та навички, необхідні для розвитку особистості та подальшого життя в суспільстві.

В Україні впродовж тривалого періоду відбуваються реформи як у системі територіального устрою (децентралізація), так і в системі середньої освіти.

З моменту створення об'єднаних територіальних громад, школи які були малочисельними і нерентабельними закривали, а інші об'єднували в мережу з центром в опорному закладі. Так, впродовж 2020–2021 рр. кількість шкіл зменшилася на 824 одиниці з 14 815 до 13 991, а працівників – на 3 226 осіб, з 437 981 до 434 755 [1; 2].

Розглянувши всі відомі способи оцінки якості знань учнів, освітяни прийшли до висновку, що найефективнішим засобом оцінки знань є зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО). Це оцінювання проводиться українським центром оцінювання якості освіти та має на меті об'єктивно оцінити рівень знань та компетенцій учнів у певній ніші за програмою загальної середньої освіти. Оцінивши результати складання зовнішнього незалежного з історії, за 2020–2021 рр., можна стверджувати про зниження якості освіти. Так, у 2020 р. кількість учасників, які не подолали пороговий бал із ЗНО з історії, становила 13,19%, а у 2021 р. уже – 18% відповідно.

Реальне впровадження організаційних змін в системі освіти знаменується прийняттям Концепції [3] та початку функціонування нової української школи (НУШ). Нова українська школа презентує себе як оновлену структуру, до якої приємно ходити учням, де прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальним громадянином. Перш за все, організаційні зміни в системі середньої освіти повинні спрямовуватися на забезпечення високої якості навчання та зміни методів навчання, роботи вчителя з учнями, і мають відповідати сучасному тренду діджиталізації освітнього процесу. Для цього необхідно постійно вдосконалювати навчальні програми та методи навчання, враховуючи сучасні вимоги та тенденції. Також варто звернути увагу на розвиток навичок, які вимагаються від сучасної людини, такі як критичне мислення, комунікація, співпраця тощо.

Для подальшого успішного впровадження організаційних змін в системі середньої освіти, запропонуємо відповідну стратегію на прикладі діяльності курсів підготовки та консультації до ЗНО з історії.

Найголовнішою проблемою низької продуктивності учнів є зміна їх світосприйняття. Сучасне покоління швидко запам'ятовує різну інформацію, але на дуже короткий термін, що й відображається на незадовільній статистиці центру оцінювання якості освіти. Також однією з причин нездатності скласти зовнішнє незалежне оцінювання з історії є невміння систематизувати і правильно сприймати інформацію, як самостійно, так і від викладача.

Сучасним школам потрібно зараз зробити дуже багато кроків, щоб подолати дану проблему, бо в майбутньому, в подальшому житті, учні повинні будуть працювати з різними технологіями, програмами та горою інформації і знати, як правильно використовувати здобуті знання для розвитку навичок.

Тому, при проведенні уроку історії, для ліпшої «віддачі» від учнів, потрібно максимально діджиталізувати навчальний матеріал, бо сучасному поколінню, інтернет простір буде куди цікавіший, ніж будь-який інший. Наступним кроком буде максимальна активізація викладачем в учня всіх видів пам'яті, а саме: слухової, зорової, мозкової, асоціативної та образної, для кращого подальшого ефекту у навчанні, а також матеріал буде краще засвоюватися, коли буде подаватися у ігровій формі. Після вивчення теми пройдений матеріал потрібно закріпити складанням тестів, які також допомагають у швидкому вивченні дат та понять. Старий, але працюючий спосіб вивчення історичних подій за картками можна модернізувати та перенести в мережу Інтернет на спеціальну учнівську платформу. Інтерактивні вправи та ігри на історичну тему, чудово підійдуть учням, які мають асоціативну пам'ять та сприймають інформацію через «веселкову призму». І найголовніше, кожний урок має мати такого собі відео-відповідника, за допомогою якого учень, який пропустив заняття, зможе самостійно його опанувати.

Після таких інноваційних кроків може скластися враження, що половина вчителів втратить своє робоче місце і не матиме вже змоги працювати за своїм фахом. Але це не так. Усі впровадженні нововведення, рано чи пізно, без винятку, мають тенденцію змінювати та удосконалювати навчальний процес. І вчителі стануть саме тою рушійною силою, яка візьме на себе відповідальність здійснити кардинальні зміни в освітньому просторі. І навіть де-хто з педагогів, дивлячись на свої компетентності та нові можливості, зможе відкрити власну школу, курси, консультаційні центри підготовки учнів до ЗНО, за своєю предметною спеціалізацією.

Отже, організаційні зміни в системі середньої освіти, що започатковані державою, можуть сприяти підвищенню якості навчання, оптимізувати інноваційні навички педагогів шляхом доступу до сучасних технологій та методів. Проте, це вимагає визначення конкретних цілей та методів їх досягнення, глибокої залученості учнів та вчителів у освітній процес,

побудови добрих комунікацій, освоєння вчителями нових технологічних вмінь та вести постійний контроль результатів. Крім того, необхідно пам'ятати, що система освіти повинна постійно адаптуватися до змін у суспільстві та технологіях і перетворювати ці виклики на нові можливості.

1. Статистичні дані про кількість вчителів та шкіл станом на 2020–2021 роки. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9271-v-ukraini-u-2021-roci-zroslo-kilkist-uchniv-ta-vpala-kilkist-shkil-ta-vchyteliv.html> (дата звернення: 30.04.2023).
2. Статистичні дані про якість складання ЗНО з історії за 2020 рік. URL: https://osvita.ua/test/rez_zno/75193/ (дата звернення: 30.04.2023).
3. Статистичні дані про якість складання ЗНО з історії за 2021 рік. URL: https://osvita.ua/test/rez_zno/82831/ (дата звернення: 30.04.2023).
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н., професор, **Скрипчук М. П.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНА – ЄС В СФЕРІ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Європейський зелений курс визначає політику ЄС на найближчі роки у таких сферах як клімат, енергетика, біорізноманіття, промислова політика, торгівля тощо. Перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 р. планується досягти за рахунок стимулювання розвитку економіки, поліпшення здоров'я та якості життя людей, а також трансформації кліматичних та екологічних викликів у можливості в усіх сферах та політиках ЄС [1]. Відомо, що виробництво, переробка, роздрібна торгівля, упаковка та транспортування продуктів харчування роблять великий внесок у забруднення повітря, ґрунтів та води, а викиди парникових газів мають значний вплив на довкілля. Таким чином, навіть незважаючи на те, що перехід ЄС до стійких продовольчих систем розпочався у багатьох сферах, продовольчі системи залишаються одним з ключових чинників зміни клімату та деградації довкілля. Перехід до стійких продовольчих систем дозволить забезпечити стійкість агробізнесу та його торгових марок, гарантувати майбутнє харчового ланцюга ЄС.

З огляду на це, до системи загальносвітових тенденцій розвитку аграрного сектору, що обумовлюють низку викликів і для України у середньостроковій перспективі (у мирний час) варто віднести:

- наростання ресурсних дисбалансів у світі, зокрема дефіцит продовольства, стимулюватимуть зростання цін на продукцію агропродовольчого виробництва;
- висока інвестиційна привабливість аграрного виробництва сприятиме збільшенню конкуренції між країнами, що мають аналогічний Україні значний аграрний потенціал.

Згідно Угоди про асоціацію Україна – ЄС наша країна гармонізує діючі директиви та законодавчо-нормативні документи, а від так інноваційні рішення ЄС є орієнтиром робіт з адаптації правових норм. А саме: зменшення екологічних та кліматичних наслідків продовольчої системи ЄС; посилення стійкості земель; гарантування продовольчої безпеки в умовах зміни клімату; глобальний перехід до концепції агробізнесу від ферми до виделки тощо. Щодо України роботи з євроінтеграції передбачатимуть: забезпечити щоб харчовий ланцюг, який охоплює виробництво, транспортування, розподіл, маркетинг та споживання харчових продуктів, мав нейтральний чи позитивний вплив на НПС, зберігаючи та відновлюючи сухопутні, прісноводні ресурси, від яких

залежить продовольча система; сприяти пом'якшенню зміни клімату та адаптації до його наслідків; проводити захист землі, ґрунту, води, здоров'я рослин; забезпечити доступ кожного до достатньої, якісної їжі та стійкого продовольства; генерувати справедливі економічні прибутки в ланцюзі постачання та інші.

Тому для України необхідно здійснювати конкретні дії щодо охорони здоров'я та соціо-еколого-економічного розвитку. Зокрема, зосереджуючись на наступному: виробництво харчових продуктів відповідно до виваженого (обґрунтованого за балансовими методами) аграрного природокористування; зменшення водного та земельного слідів та в цілому – екологічного сліду; зменшення споживання енергії шляхом підвищення енергоефективності; збільшення ефективності землекористування через інформатизацію та автоматизацію всіх видів виробництва в агробізнесі; адаптацію маркетингових та рекламних стратегій з урахуванням потреб найбільш уразливих верств населення; забезпечення того, щоб кампанії з цінами на продукти не погіршували уявлення громадян про цінність продуктів харчування; зменшення кількості упаковки. В Україні необхідно впроваджувати заходи щодо розширення та просування стійких та соціально відповідальних методів виробництва та циркулярних бізнес-моделей у роздрібній торгівлі, в тому числі спеціально для малих і середніх підприємств, в синергії з цілями та ініціативами діджиталізації агробізнесу [2; 3].

Звідси нашій державі з питань гармонізації нормативних документів необхідно достеменно вірно вибирати пріоритети та впроваджувати їх під час адаптації правових документів. Візією ЄС є співпраця з торговими партнерами, з країнами, що розвиваються, для супроводу переходу до більш стійкого використання різних видів добрив, засобів захисту рослин тощо.

В цілому Європейська аграрна політика та зелений курс дають можливість узгодити роботу продовольчої системи з потребами продовольчої безпеки різних рівнів та позитивно реагувати на прагнення економічно розвинених країн щодо екологічних товарів і послуг. Звідси перехід до стійких продовольчих систем вимагає колективного підходу із залученням державних органів влади на всіх рівнях управління включаючи: бізнес, органи влади, громади, суб'єктів приватного сектору в межах виробничо-збутових ланцюгів, неурядові організації, науковців та громадян.

1. The Global Green Finance Index 3, March 2019. URL: https://www.finance-watch.org/wp-content/uploads/2019/03/GGFI_3_Full_Report.pdf. (дата звернення: 30.04.2023). 2. Нова ССП. URL: <https://ec.europa.eu/commission/publications/natural-resources-and-environment> (дата звернення: 30.04.2023). 3. EOS Crop Monitoring... URL: <https://eos.com/products/crop-monitoring> (дата звернення: 30.04.2023).

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, **Хамуйло А. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАСТОСУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ШІ У СИСТЕМІ МЕДИЦИНИ

Штучний інтелект одна з найперспективніших технологій, яка може зробити значний внесок у розвиток медицини. Можливості штучного інтелекту у системі лікувальної медицини використовують у різних напрямках, таких як: діагностика захворювань, профілактичні дії та покращення лікування пацієнтів. Використання штучного інтелекту у медицині може бути корисним для аналізу стану здоров'я пацієнта, досліджень та збирання медичних даних.

Однак різке збільшення обсягу інформації в сфері лікувальної медицини призвело до необхідності якісної та швидкої її обробки, оскільки лікарі не завжди в змозі справитися з цією проблемою, обробляти інформацію зі 100% точністю. Подібна ситуація спостерігається у повсякденній роботі лікаря: є лікарська помилка, частоту якої наукове співтовариство намагається зменшити. Штучний інтелект повинен допомогти у цьому питанні, але окрім того, він є надзвичайно перспективними, завдяки відносній економічній ефективності та переваги використання. За прогнозами, до 2024 року ринок штучного інтелекту для медицини зросте до 10 мільярдів доларів. Крім того, впровадження систем штучного інтелекту зменшить витрати у ключових сферах розвитку ринку медичних послуг. Інвестиції в програмні платформи ШІ, що надають інструменти, технології та послуги на основі структурованої та неструктурованої інформації, оцінюються у 2,5 мільярда доларів на рік [1].

Системи штучного інтелекту можуть аналізувати історії хвороб, дані про ризик та фактори, які спричиняють захворювання, а також робити аналіз томографій, кардіограм та рентгенівських знімків для визначення діагнозу або виявлення патологій. За допомогою ШІ лікарі зможуть раніше виявляти хвороби, знижувати ризик їх появи. Наприклад, системи томографії можуть виявити ранні ознаки важкого захворювання такого, як рак. І тоді людина матиме більші шанси на успішне одужання. Застосування штучного інтелекту є корисним у лікувальній медицині тому, що можна обробляти велику кількість даних за короткий проміжок часу.

Відомо, що згідно моделі Лалонда (рисунок) [2] головним фактором у забезпеченні здоров'я людини є спосіб життя, а системі охорони здоров'я (медицини) належить лише 10%.

Проаналізувавши дані захворювань в нашій країні, можна зробити висновок, що найпоширенішими є серцево-судинні. Саме від хвороб серця за даними січня 2020 року в Україні померло 36 тисяч людей [3].

За допомогою аналітики даних із застосуванням штучного інтелекту можна виявити зв'язки або ж закономірності, які допомагають лікарям

приймати швидкі, точні та ефективні рішення, а також створювати передумови до ширшого поширення профілактичної медицини, яка тісно корелює зі способом життя людей.

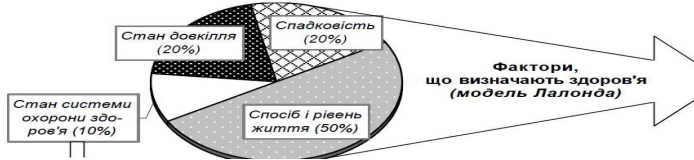

Рисунок. Фактори, що визначають стан здоров'я (модель Лалонда)

У системі діагностики штучний інтелект використовують найбільше порівняно з іншими напрямками. У діагностиці використовують різноманітні програми для виявлення захворювання та аналізу даних таких, як рентгенограми, аналізи крові.

Для покращення результатів лікування також застосовують штучний інтелект. У профілактичній медицині використовують програми для покращення результатів профілактики хвороби. Реалізація профілактичних заходів захворювань потребують моніторингу стану здоров'я людини, а це має стати одним із видів її способу життя та взаємодії з медициною.

Розв'язати це складне завдання можна за рахунок розробки та використання мобільного додатку «Body». Він зможе допомогти людям контролювати стан здоров'я, проводити діагностику, отримувати швидке та ефективне лікування. Визначити проблему погано самопочуття чи болу можна за допомогою 3D макету тіла, позначивши на ньому ділянку, яка турбує людину. Мобільний додаток використовуватиме штучний інтелект, який збиратиме інформацію про захворювання та її лікування. Однією з переваг додатку є онлайн-консультації з лікарями із різних галузей. Людина зможе отримати допомогу у будь-який момент і не потрібно буде чекати на прийом до лікаря декілька днів або ж тижнів, реалізовувати профілактичні заходи та розвиток профілактичної медицини. Мобільний додаток буде просуватись серед медичних працівників та приватних клінік. Користувачами додатку зможуть бути люди, які спроможні платити за нього. Вартість користування буде трішки вище середньої.

1. Бубела М. О., Шевчук В. О., Поліщук Л. І. Аналітичний огляд перспективи застосування штучного інтелекту в медицині. *Інформаційна безпека та комп'ютерні технології* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: тези доповідей. 15–16 квітня 2021 р. С. 66. URL: <http://kntu.kr.ua/doc/zbimyki/teachers/2021/1.pdf#page=66> (дата звернення: 30.04.2023). 2. Лалонд М. Новый взгляд на здоровье канадцев. Получено с вебсайта Агентства общественного здравоохранения Канады. Оттава, Онтарио: министр снабжения и услуг Канады. 1974. URL: <http://www.phac-aspc.gc.ca/ph-sp/pdf/perspect-eng.pdf>. (дата звернення: 30.04.2023). 3. Статистичні дані про найпоширеніші захворювання в Україні та світі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/09/infografika/suspilstvo/yaki-xvoroby-najchastishestayut-prychynoyu-smertnosti-ukrayini-ta-sviti> (дата звернення: 30.04.2023).

Боднар І. В., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Тихончук Л. Х., д.н. держ. упр., доцент (Національний університет
водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АДМІНІСТРАТИВНЕ ЕТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Адміністративна етика вважається одним із дієвих способів підвищення ефективності державної служби, регулювання конфлікту інтересів, протидії корупції. Розробка та вдосконалення етичних стандартів стали невід'ємною складовою реформ державної служби кінця ХХ – початку ХХІ ст. Нове державне управління (державний менеджмент) передбачає підвищення ролі ціннісних, морально-етичних регуляторів діяльності та поведінки державних службовців у ускладнених умовах складної трансформації та взаємодії держави та суспільства на стадії переходу до постіндустріального, інформаційного, глобально-конкурентного розвитку.

Формалізовані етичні норми знаходять концентроване відображення (вираз) у кодексах. В етичних професійних кодексах відображаються і формалізуються моральні вимоги відповідних груп, опосередковані культурними домінантами. У низці країн поширені нормативні етичні кодекси поведінки парламентаріїв, політичних консультантів, державних службовців (зокрема конкретно-професійні: суддівського корпусу, поліції, податкової служби тощо).

У більшості сучасних держав існує система етичних кодексів державних службовців. Найбільш ефективно вона діє там, де пов'язана з традиціями та звичаями національної культури, системою її базових цінностей, націлена на інновації та має соціальну спрямованість.

Міжнародні організації зазвичай підтримують створення кодексів поведінки для представників державного управління (рисунок).

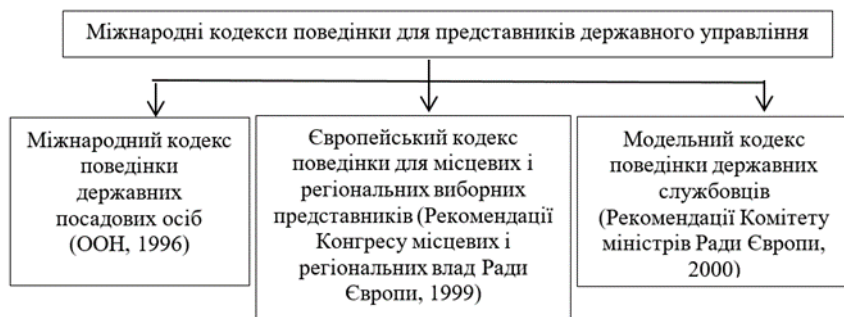

Рисунок. Міжнародні кодекси поведінки для представників державного управління [1, С. 159]

Щоб бути реально чинним, етичний кодекс не повинен обмежуватись простим перерахуванням загальних положень та правил. Їх слід конкретизувати. Один із можливих шляхів – приведення в коментарях до статей або у додатку конкретних прикладів проблемних ситуацій та варіантів правильного та неправильного способів їх вирішення. Окремі його норми також доцільно адаптувати до специфіки характеру діяльності тієї чи іншої організації чи типу організації, бо у кожній сфері є свої специфічні корупціогенні «спокуси» та інші проблеми морального характеру. Здається також корисним позначити санкції порушення норм, у своїй не підмінюючи, зрозуміло, санкцій суто правового характеру. До таких «санкцій» можна віднести надання порушення публічності, вплив порушень на кар'єрне просування, загрозу у випадках передачі матеріалів адміністративного покарання чи кримінального переслідування.

Отже, етичні кодекси – це специфічний вид нормативних документів, у яких переплетені норми правничі та моралі. Коротко цілі етичних кодексів можна перерахувати так:

1) задати моральні стандарти поведінки, забезпечивши держслужбовців свого роду «моральним компасом» для орієнтування у неоднозначних ситуаціях;

2) чітко позначити межі допустимої поведінки;

3) мінімізувати ризики, пов'язані з ситуаціями конфлікту інтересів, і навіть іншими можливими зловживаннями посадовим становищем.

Основи морально-етичних засад професійної діяльності державного службовця функціонують в окремо сформульованих законах, наказах і правилах поведінки, що не сприяє комплексному вирішенню проблеми формування єдиного стандарту умов діяльності державного службовця. Модернізація системи державного управління України здійснюється відповідно до вимог європейських стандартів. Тому необхідно прийняти загальний кодекс етики державних службовців, закріпити його на законодавчому рівні та забезпечити, щоб питання впровадження, виконання та дотримання контролювалися в рамках національної адміністративної системи. Такі кодекси повинні відповідати положенням Міжнародного кодексу поведінки державних службовців та Кодексу поведінки державних службовців держав-членів Ради Європи.

1. Василевська Т. Е., Саламатов В. О. Етика державного управління : підручник / за заг. ред. Т. Е. Василевської. Київ : НАДУ, 2015. 204 с.

Галушко О. В., практичний психолог I категорії (ВСП «Рівненський автотранспортний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування», м. Рівне)

АДАПТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ УСПІШНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Відомо, що менеджмент – це процес організації діяльності людей з метою досягнення цілі. Саме державні топ-менеджери створюють можливості формування певних професійних компетенцій у молоді, яка згодом буде залучена до суспільного виробництва. Таку важливу роль у суспільстві й виконує система вищої освіти. Випускники середньої школи, вступаючи до ЗВО змушені будувати стосунки у новому колективі, що є складним завданням для багатьох. Сучасні психологи вважають, що цей процес буде легшим для тих здобувачів, у яких уже сформовані адекватна самооцінка, емоційна стійкість та гарний комунікативний репертуар. Іноді ці якості та навички виявляються важливішими за багато знань, які студент отримує в результаті навчального процесу. Тому важливим є підкорегування самооцінки, розширення навичок комунікації, знайдення в кожному чогось неординарного, незвичайного, що приверне до нього однолітків, допоможе знайти кожному свою «фішку». Реалізація такого комплексу завдань допомагає студентам стати успішними та щасливими, здатними вирішувати складні життєві завдання і адаптуватися до повноправної діяльності в сучасному суспільстві.

В освітньому середовищі адаптація – це результат і процес взаємодії студента, вихованця й оточуючого середовища, який призводить до оптимального пристосування його до навчальної діяльності. Із досвіду минулих років відомо, що вступаючи до будь-якого навчального закладу, студенти зустрічаються з рядом проблем, що пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до нових умов навчання, з руйнуванням роками вироблених установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій вихованців середньої школи. Перші кроки вчорашнього школяра вимагають від нього не тільки старання та загальної підготовки, але й значних якісних змін.

Значна частина студентів приходить до навчального закладу з наївним переконанням у тому, що їх абсолютно всього повинен хтось навчити, все показати й пояснити. Вони бачать себе в звичній для умов середньої школи пасивній ролі, а не активній, студента коледжу, основне завдання якого – здобування знань самостійною напруженою працею.

Проблема соціальної адаптації стала предметом наукового дослідження перш за все, внаслідок об'єктивних потреб суспільства. Адаптація особистості є необхідним процесом перетворення індивіда як повноправного, активного члена соціальної групи. Відносна завершеність

процесу соціальної адаптації до професійної діяльності, групи, колективу, праці, відповідність особистості основним вимогам і соціальним очікуванням є основною умовою нормального функціонування особистості в сучасному соціальному оточенні.

У вітчизняній науці розробкою проблеми професійної адаптації займалися А. Налчаджян, Е. Зеєр, А. Реан, Б. Вульфів, С. Редліх, С. Вершловський, В. Слободчиков, Л. Мітіна, А. Маркова, А. Фролов, А. Мороз та ін. Праці Є. Березняка, М. Гриньової, Г. Єльнікової, Л. Карамушки, Ю. Конаржевського, В. Крижко, О. Мармази, Є. Павлютенкова, В. Пікельної, М. Поташніка, В. Сімонова, П. Третякова присвячені загальним проблемам управління школою та управлінської діяльності менеджера освіти.

Адаптацію розглядають як фізіологи, так і психологи розглядаючи із значущості пристосування різних видів активності особистості [1; 2; 4; 6; 7 та ін.]. Проте, для студентської аудиторії важлива є соціальна адаптація.

Соціальна адаптація – одна з умов розвитку індивідуальності. Наявність стійких рис може слугувати одним з показників успішності адаптаційного процесу, зокрема на внутрішньо особистому рівні. Проте, у певних випадках саме індивідуальність може перешкоджати адаптації особистості в тій або іншій групі, тому одного цього показника недостатньо. Важливу роль тут відіграють механізми твердження та теорії розвитку індивідуальності в соціальному середовищі, в окремому колективі або групі.

Успішність адаптації людини в конкретних умовах існування визначається адаптивним психофізіологічним рівнем, індивідуальними особливостями (І. Жданов, Е. Кречмер, В. Марицук); темпераментом, характером, спеціальними здібностями (Г. Айзенк, Т. Титаренко); життєвим досвідом, інтелектуальними, емоційно-вольовими і мотиваційними властивостями (Л. Божович, Л. Виготський).

Соціальна адаптивність характеризується наявністю в суб'єкта окремих навичок та засобів взаємодії. Тому є: вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної взаємодії; усвідомлення діяльності середовищем; здібності людини усвідомлювати свої стереотипи у сприйманні інших людей; установки на активну взаємодію з оточуючим середовищем; прийняття соціальної ролі, навички і здібності адаптивної поведінки, вміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації; брати на себе відповідальність за свої вчинки. Водночас це результат цього процесу, що отримав назву адаптивність [9].

Отже, соціальна адаптація – це одна з умов розвитку індивідуальності. Показником соціальної адаптації є співставлення цілей та результатів, що є основою аналізу самодосягнення діяльності.

На рівні педагогічного та психолого-педагогічного аналізу процес адаптації пов'язаний в основному з залученням суб'єкта у нову навчально-

виховну ситуацію та служить показником успішності навчання [3; 5]. Таке явище, як «сила Я», «обмеження Я», описане психоаналітиками, також впливає на процес адаптації та його успішність. В якості критерію успішної адаптації психоаналітична школа розглядає ситуацію, за якої у людини не порушено її продуктивність, психологічну рівновагу і здатність насолоджуватись життям. Саме при вступі до коледжу важливо у студентів оцінювати їх адаптацію до нових умов діяльності. Оцінювання рівня адаптації студентів першого курсу проводиться шляхом анкетного опитування на початку навчального року, а результати впродовж 2018–2022 рр. наведено у таблиці.

Таблиця

Рівні адаптації здобувачів освіти коледжу 1 року навчання

Рівень	Кількість, осіб/ Питома вага, %				
	2018	2019	2020	2021	2022
Високий	90/40,5	75/38,3	110/47,4	86/44,1	156/51,5
Середній	115/51,4	102/52	116/50	102/52,3	134/44,2
Низький	18/8,1	19/9,7	6/2,6	7/3,6	13/4,3
Всього	223/100	196/100	232/100	195/100	303/100

Завданням адаптації є допомогти зорієнтуватися та налаштуватися на відповідне студентське життя першокурсникам в нових умовах навчання та життєдіяльності через включення їх до різних видів позанавчальної діяльності. Результати опитування свідчать, що половина студентів має середній рівень адаптації, а трохи менше високий і лише 5–10% низький. Хоча в впродовж періоду кількість студентів з низьким рівнем адаптації скорочується, що є дуже позитивним явищем у контексті реалізації менеджменту.

1. Андросович К. А. Аналіз емпіричного вивчення соціальної адаптації учнів професійно-технічних навчальних закладів. К. : І. обд. дит., 2015. № 5 (36). С. 42–45.
2. Бойко І. І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання. *Психологія* : зб. наук. пр. К. : НПУ, 1999. Вип. 2. С. 92–96.
3. Власова О. І. Соціальна психологія організацій і управління. К., 2010. 392 с.
4. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних навчальних закладах. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 410 с.
5. Золотова Г. Д. Обґрунтування системи соціально-педагогічної профілактики адаптивної поведінки студентської молоді в навчальному закладі I–II рівня акредитації. *Соц. Педагогіка: теорія та практика*. 2005. № 4. С. 62–66.
6. Ляхова І., Учитель О. Використання системного аналізу процесу адаптації студентів першокурсників. *Рідна школа*. 2001. № 1. С. 61–63.
7. Панькович О. Проблеми адаптації у вищому закладі освіти: методики індивідуально-психологічного консультування. *Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому закладі освіти* : наук. Статті держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 1999. С. 70–71.
8. Середняцька І. Стресостійкість як спосіб попередження конфліктів у студентській молоді. *Педагогічна думка*. 2005. № 4. С. 21–24.
9. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників. *Психологія і суспільство*. 2005. № 2. С. 87–93.

Задорожна І. Д., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Швець Ф. Д., к.т.н., доцент, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕНЕДЖМЕНТІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Перевага XXI століття – динамічні зміни та гнучкість суспільства до їх впровадження. Менеджмент – це наука, яка охоплює всі галузі і відкрита для інновацій, пропозицій та інтеграцій. Популярним наразі є застосування систем штучного інтелекту у роботі бізнес-компаній. Набувають широкого поширення у застосуванні: контекстуальна реклама та пошук, системи автоматичного розпізнавання та протидії щодо кібервтовргень, системи прийняття рішень щодо узгодження-неузгодження рішень, антивірусне програмне забезпечення, боти. Проте, досі потенціал штучного інтелекту до кінця не розкритий, особливо в управлінні людськими ресурсами.

Дослідженням актуальності використання штучного інтелекту у менеджменті на підприємствах займалися, як вітчизняні так і іноземні науковці, зокрема: А. В. Шкуренко, А. О. Несвітайло, Т. О. Самофалова, О. М. Храпкін, А. Кумар та ін.

Штучний інтелект (від англ. Artificial intelligence) – технологія, що використовується для виконання завдань, які потребують певного рівня інтелекту, іншими словами, це інструмент, навчений людиною робити інтелектуальні операції, які вміє робити тільки людина. Відмінність даної технології від звичайного програмного забезпечення полягає в швидкості обчислень значної кількості нових якісних даних завдяки вдосконаленим алгоритмам [1].

2 грудня 2020 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, що лише мотивує активувати застосування інновацій у діяльності підприємств [2].

Суміжна технологія, що прийшла на ринок першою – системи штучного інтелекту. В менеджменті, системи штучного інтелекту використовуються для аналізу та моніторингу великих обсягів даних, автоматизації рутинних операцій, системах попередження та розв'язання задач, що можуть бути автоматизовані [3; 4].

Наразі із області фантазмагорії залишається використання роботів-асистентів на підприємствах в Україні. Але цілком реально, що вже за 10-ліття ситуація зміниться. Адже ще у 2018-му році такі компанії, як Google, Amazon та Microsoft почали пропонувати «домашніх» асистентів, які є виконувачами функцій домашніх справ через систему звукового контролю. Вони вміють вмикати світло, вентиляційну систему чи музику, а також складати денний розклад, повідомляти про ситуацію із заторами, вводити в курс останніх світових новин, або ж порадити найближчий ресторан згідно

з уподобаннями користувача [5]. А тому, використання роботів-асистентів на підприємствах є питанням часу, адже це відкриває нові можливості щодо: аналізу даних про персонал; оцінки потреби у фахівцях; виконання рутинних завдань; відбору кандидатів на вакансії; спілкуванні із клієнтами; комунікацій між співробітниками; когнітивного обчислення.

Разом з тим, можливості супроводжуються ризиками і серед них: технологічне безробіття, адже на даний момент потреба в людських ресурсах зменшується завдяки роботам, комп'ютерам тощо; неконтрольованість впровадження штучного інтелекту, несподівані системні збої та застосування для злочинних дій. Саме переважно ці загрози змушують розробників та управлінців задуматися над тим, чи варто впроваджувати новітні технології.

А тому, по-перше, ми згрупували менеджерські вакансії, що перебувають під загрозою автоматизації протягом наступних 20 років, опираючись на дослідження британського новинного агентства BBC, яке на основі наукових досліджень провідних університетів світу створило онлайн-тест, за допомогою якого можна спрогнозувати, чи замінять роботи якусь конкретну професію [5].

Таблиця

Посади, що перебувають під загрозою автоматизації

№ з/п	Посада	Ймовірність автоматизації, %
1	Директори з маркетингу та продажів	1
2	Менеджери виробництва та керівники на виробництві	3
3	Менеджери в сільському, лісовому господарстві, садівництві та рибальстві	5
4	Менеджери будівельної галузі	7
5	Фінансові менеджери та директори	7
6	Консультанти з питань управління та бізнес-аналітики	7
7	Менеджери закладів громадського харчування та ресторанів	8
8	Менеджери та директори фінансових установ	11
9	Керівники виробництва та директори в гірничодобувній промисловості та енергетиці	25
10	Функціональні менеджери	25
11	Менеджер з продажу нерухомості	25
12	Менеджери по роботі з персоналом	32
13	Менеджери та директори із закупівель	59
14	Менеджери та директори у сфері транспорту та дистрибуції	59
15	Менеджери складського господарства	59
16	Менеджери з роздрібного продажу	94

Із таблиці слідує, що у зоні ризику перебувають менеджери нижчої ланки і малоімовірною лишається автоматизація керівних посад.

По-друге, роботи зі штучним інтелектом мають базові обмеження, серед яких: системи штучного інтелекту успішно вирішують лише якийсь єдиний тип задач – той, для якого ці системи було створено першопочатково [6]. Зважаючи на обмеження, штучний інтелект потребує

керівника-людину, яка визначатиме цілі систем штучного інтелекту, організуватиме навчання машини, формуватиме навчальні дані, певний стандарт, окреслюватиме правила й соціальні норми вжитку систем штучного інтелекту та погоджуватиме експлуатацію роботів.

Звідси слідує, що запровадження штучного інтелекту в менеджменті накладає на бізнеси нові зобов'язання, що видозмінює характер виконання специфічних функцій з управління людьми та підприємством. А тому, аби отримати максимальні переваги, вимоги до програм мають бути чітко визначеними, співвіднесеними із потребами бізнесу, розподіленими за функціями, ролями і рівнями та систематично оновлюватись.

Підсумовуючи, відмітимо, що використання штучного інтелекту у менеджменті є досить перспективним та досі не реалізованим у повній мірі. Попри усі застороги експлуатація штучного інтелекту лише покращить ситуацію на ринку, якщо врахувати усі можливі ризики та здійснювати постійний моніторинг ситуації. Штучний інтелект у компанії – це нові можливості для бізнесу, зокрема: економія пошуку кваліфікованого персоналу; підсилення людського інтелекту; збільшення конфіденційності, яка вимагається від людей і не завжди досягається; значна економія трудовитрат компанії; підвищення точності у виконанні функцій за рахунок зменшення кількості та частоти людських помилок.

У результаті, в майбутньому, все різноманіття можливої експлуатації штучного інтелекту у компаніях допоможе людині в прийнятті управлінських рішень, або замінить її в певних ситуаціях, при цьому не втрачаючи вигод, а лише примножуючи статки.

1. Шкуренко А. В. Використання штучного інтелекту в HR-менеджменті. *L науково-технічна конференція факультету менеджменту та інформаційної безпеки ВНТУ* : збірник матеріалів. 2021. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2021/paper/view/11646> (дата звернення: 18.11.2023).
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2023).
3. Храпкін О. М. Використання систем штучного інтелекту для прийняття управлінських рішень / Державний університет інфраструктури та технологій, Київ. URL: <https://cutt.ly/i1gDhEK> (дата звернення: 18.11.2023).
4. Арул Кумар Застосування штучного інтелекту в менеджменті майбутнього, 2018 р. URL: https://www.academia.edu/38498657/Application_of_Artificial_Intelligenl (дата звернення: 18.11.2023).
5. Чи займе робот вашу роботу? *BBC* : вебсайт. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-34066941> (дата звернення: 19.11.2023).
6. Вишня Г. Штучний інтелект і людина: загрози і можливості. *Радіо Свобода* : вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shtuchnyi-intelekt-zagrozy-i-mozhlyvist/31145992.html> (дата звернення: 18.11.2023).

Зошук Н. В., к.філол.н., доцент, **Стрельник І. М.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТЕНДЕНЦІ ЗМІН РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ринок нерухомості являє собою живий організм, який зазнає змін та пристосовується до них, але страждає впливів кризових явищ. 24 лютого змінило не тільки життя людей, а й економіку в цілому, постало гостре питання кризи у всіх сферах, бо ніхто не міг думати «завтрішнім» днем.

Сучасний ринок нерухомості в Україні є дещо складний. Якщо вести мову за будівельні роботи, то це в основному завершення розпочатих проєктів, які почалися в довоєнний період. На сьогоднішній день компанії не розпочинають нові проєкти, що як результат може призвести до дефіциту квартир у недалекому майбутньому. Якщо у довгостроковій перспективі не буде нових та якісних об'єктів, то цінова політика на готові будинки стрімко підскочить [1].

Звісно важко передбачити той момент, коли ринок відновиться хоча б на половину своєї потужності. Також не зрозуміло, яким він стане після закінчення війни та які межі залишаться для України після руйнувань. Все це залежить тільки від тривалості ведення війни та масштабів руйнування.

У перші місяці 2022 року темпи будівництва житла продовжувалися на тому ж рівні, що й у 2021 році, а загальна площа житла, введеного в експлуатацію, за цей період становила майже 15% майбутнього річного обсягу. Однак після повномасштабного вторгнення будівельна галузь зазнала серйозних труднощів, багато забудовників зупинили свої роботи, а обсяг нового житла, введеного в експлуатацію в 2022 році, зменшився на 38% порівняно з попереднім роком і становив 7,1 млн кв. м [2].

Скорочення обсягів нового житла стало загальною тенденцією по всій території України, крім кількох областей, а особливого скорочення зазнали східні та південні області, де обсяги введення в експлуатацію нового житла зменшилися на 75–90% порівнюючи з попереднім роком.

Ринок нерухомості у 2022 році очікувано зазнав потужної деградації: подекуди кількість угод проти 2021 року зменшилася в 3,2 рази. Проте, якщо подивитися на динаміку ситуації упродовж року, побачимо таку картину:

24 лютого – початок квітня: відсутність угод на ринку нерухомості;

II квартал: поновлення ринку, початок ділової активності;

III та IV квартали – помірне збільшення угод [3].

Падіння темпів будівництва в Україні було викликано не тільки війною, але й значним зростанням курсу валют та високою інфляцією, що призвело до скорочення купівельної спроможності населення та підвищення вартості будівництва. Це привело до нестачі коштів покупців/інвесторів для продовження будівництва більшості девелоперських проєктів, особливо на

початкової стадії. Крім того, руйнування деяких промислових підприємств спричинило нестачу будівельних матеріалів та проблеми з їх логістикою на ринку. Тому виникла потреба відповідно реалій сьогодення налагодити логістичні інструменти не тільки з українськими постачальниками, а й розширити з іноземними.

Врахування того що велика кількість підприємств, які раніше виробляли будівельні матеріали, були знищені або знаходяться на окупованих територіях. За підрахунками, навіть для будівництва економ-класу житла, доведеться збільшити імпорту складову в матеріалах з 20% до 70–80%. Завершення будівництва особливо складно для об'єктів, які почали будувати до 24 лютого. Чимало квартир було продано за старими цінами і тепер девелоперам доведеться продавати залишкові квартири дорожче, щоб компенсувати різницю в собівартості і завершити проекти [4].

В цілому 2022 рік був роком викликів, та під кінець року виник ще один виклик це вимкнення світла та графіки його ввімкнення. Проте найтяжчою проблемою на ринку житлової нерухомості багатьох регіонів стали масові ракетні та артилерійські обстріли. Внаслідок активних бойових дій станом на кінець 2022 року було зруйновано або пошкоджено 74,1 млн кв. м житла, що становило більше 7% усього наявного житлового фонду [2].

Але рано чи пізно попит на житло почне відновлюватися і нерухомість стане все більш привабливою для українських та міжнародних інвесторів, завдяки новій геополітичній місії, підтримці та кредиту довіри до України у світі. Держава також тестує програми фінансової підтримки для придбання квартир (ЄОселя). Це може підживити попит на нерухомість [5].

Відповідно ціни на нерухомість зменшуватися вже не будуть, а з нашою перемогою вони тільки зростуть на це буде впливати не тільки внутрішні фактори, а й зовнішні. Та попит буде на безпечну нерухомість, а саме приватні будинки, будинки з новою забудовою (з укриттями) тощо.

1. Тенденції цін. Що буде з ринком нерухомості після війни. *Українська правда онлайн*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/25/690797/> (дата звернення: 02.05.2023). **2.** Будівництво скоротилося, попит обвалився, але ціни не падають. Дослідження ринку нерухомості під час війни від Ernst&Young. *Журнал Forbes Ukraine онлайн*. URL: <https://forbes.ua/money/budivnitsva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemaє-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyni-vid-ernst-amp-young-13032023-12337> (дата звернення: 02.05.2023). **3.** Купівля-продажі: як змінився ринок нерухомості протягом 2022 року. URL: <https://mind.ua/openmind/20254799-kupivlya-prodazhi-yak-zminivsia-rinok-neruhomosti-protiyagom-2022-roku> (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Продаж та оренда квартир: підсумки року і прогноз на 2023-й рік. *Українська правда онлайн*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/28/695508/> (дата звернення: 03.05.2023). **5.** Що чекає на український ринок нерухомості: погляд зсередини. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/yak-bude-vidnovlyuvatis-rinok-neruhomosti-v-ukrayini> (дата звернення: 03.05.2023).

Клюха О. О., к.т.н., доцент, **Виговський Д. С.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄС ТА НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація стала причиною розвитку міжнародної торгівлі, сприяла збільшенню попиту на більш кваліфіковану робочу силу та пришвидшила економічний розвиток усіх без винятку країн світу. Саме глобалізація сприяла зростанню рівня життя населення та призвела до створення інноваційних технологій, які в сукупності позитивно впливають на розвиток економіки в цілому [1].

Метою даного дослідження є вивчення впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток країн Європейського Союзу та Німеччини, а також на регіони та суб'єкти господарювання в цих країнах.

Для досягнення цієї мети передбачається вирішити наступні завдання, а саме: визначення ключових тенденцій та проблем, пов'язаних з економічним розвитком країн Європейського Союзу та Німеччини в умовах глобалізації, та розробку рекомендацій щодо аспекти економічного життя країн.

Стратегія економічного розвитку країн ЄС та Німеччини передбачає комплексні заходи, спрямовані на збільшення конкурентоспроможності та розвитку економіки з урахуванням екологічних та соціальних аспектів. Зокрема, ця стратегія передбачає збільшення інвестицій до рівня, який забезпечує високу продуктивність праці та ефективне використання ресурсів.

Конкурентне становище ЄС у світовій економіці багато в чому характеризують рейтинги, що публікуються різними організаціями, - порівняльні показники економічного розвитку країн. Нині основним засобом узагальненої оцінки конкурентоспроможності країн є Світовий індекс конкурентоспроможності. Підвищення конкурентоспроможності Європейського Союзу та Німеччини має важливе значення. Оскільки, Конкурентоспроможна економіка сприяє збільшенню виробництва та продуктивності, що забезпечує економічне здоров'я країн і забезпечує стабільність їх розвитку; забезпечує створення нових робочих місць, що забезпечує зменшення безробіття та підвищення життєвого рівня населення; є привабливою для інвесторів, що сприяє залученню інвестицій та розвитку важливих галузей економіки; Конкурентоспроможні країни мають велику політичну вагу на міжнародній арені і здатні впливати на світові процеси. Є кілька можливих шляхів підвищення конкурентоспроможності та стійкості економіки країн Європейського Союзу та Німеччини в умовах глобалізації:

1. Розвиток інновацій та науково-технічного потенціалу. Конкурентоспроможні країни в умовах глобалізації повинні здатні швидко адаптуватися до нових технологій та трендів на ринку.

2. Розвиток кваліфікованої робочої сили. Конкурентоспроможна економіка потребує кваліфікованої робочої сили, яка здатна ефективно працювати з новими технологіями та виробничими процесами.

3. Підтримка малих та середніх підприємств. Малі та середні підприємства є важливим джерелом розвитку економіки та створення робочих місць [2].

Дослідження впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток країн Європейського Союзу та Німеччини є важливим з кількох причин, а саме:

1. Глобалізаційні процеси мають значний вплив на світову економіку та торгівлю. Це може мати як позитивний, так і негативний вплив на країни, які беруть участь у глобальній економіці. Дослідження можуть допомогти зрозуміти, як саме глобалізаційні процеси впливають на економічний розвиток країн Європейського Союзу та Німеччини, і які можливості та виклики вони створюють для цих країн.

2. Дослідження можуть сприяти розвитку міжнародного співробітництва та зміцненню відносин між країнами. Розуміння взаємодії між глобалізаційними процесами та економічним розвитком країн може допомогти знайти спільні рішення, які б враховували інтереси всіх країн.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, важливою проблемою дослідження економічного розвитку залишається проблема вимірювання та оцінювання економічного розвитку. Комплексна система різнопланових показників дає можливість більш точно поділити країни у світовій економіці за групами, у які будуть входити національні економіки, що характеризуються загальними або близькими параметрами, подібною інституційною структурою, близькими принципами організації виробництва. Це дає можливість оцінити перспективи їх розвитку та сформувати дійовий механізм державного регулювання макроекономічних процесів. У статті показано, аналіз економічного розвитку країн ЄС та Німеччини зокрема, за допомогою якого ми наочно проаналізуємо як глобалізація впливає на економічні показники країн.

1. Спаський Г. В. Сутність економічного розвитку та економічного зростання в нинішніх умовах. *Проблеми агропромислового комплексу Карпат*. 2017. Вип. 25–26. С. 15–22. 2. Гемма М. Ф. Основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму професійного навчання персоналу на виробництві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. № 3. С. 30–32.

Клюха О. О., к.т.н., доцент, **Волошин Н. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ІВАНО-ДОЛИНСЬКИЙ СПЕЦКАР'ЄР»

Аналіз бізнес-процесів є надзвичайно актуальним і важливим завданням для сучасних організацій. В умовах швидкозмінюваного бізнес-середовища і конкурентної боротьби, підприємства повинні постійно вдосконалювати свою ефективність і досягати конкурентних переваг. Аналіз бізнес-процесів допомагає організаціям у цьому процесі, дозволяючи їм зрозуміти, оцінити та оптимізувати свої процеси з метою досягнення більшої ефективності і результативності.

Дослідженням бізнес-процесів приділи свою увагу у наукових працях такі вчені як Т.М. Ковальчук, О.В. Корзаченко, І.Н. Ткаченко, В.В. Єфімова, В.Г. Лінник та інші. Вони зосередились на вивченні методів аналізу бізнес-процесів, а також над шляхами їх оптимізації.

Метою дослідження є аналіз бізнес-процесу ПрАТ «Івано-Долинський спецкар'єр»), виявлення недоліків та пошук методів оптимізації процесів.

Аналіз бізнес-процесів (Business Process Analysis) – це систематичне отримання даних з метою ідентифікації, визначення, оцінки і представлення процесу як основи для його організації та покращення. Аналіз здійснюється за допомогою різноманітних методів [2]. Їх можна класифікувати за такими групами: аналітичні методи (SWOT-аналіз, ABC-аналіз, RACI) , комплексні методи постійного удосконалення (Six Sigma, Zero defects, теорія обмежень Голдратта), бенчмаркінг та аутсорсинг [1].

Найбільш поширеними методами є:

1. SWOT-аналіз (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). Цей стратегічний інструмент, який допомагає оцінити внутрішні сильні та слабкі сторони підприємства, а також зовнішні можливості та загрози, які впливають на нього. Шляхом ідентифікації сильних сторін, компанія може використати їх для отримання конкурентної переваги. Слабкі сторони можуть бути покращені, а можливості можуть бути використані для стимулювання розвитку. Загрози можуть бути передбачені та управлятися для зменшення негативного впливу на підприємство.

2. Six Sigma. Це методологія управління якістю, яка спрямована на досягнення максимальної ефективності процесів і зниження варіації. Вона базується на вимірюванні, аналізі та покращенні процесів шляхом використання статистичних методів. Six Sigma включає в себе визначення цілей якості, вимірювання поточного стану, аналіз причин відхилень, вдосконалення процесів та контроль їхньої стабільності. Метою Six Sigma

є досягнення якості, що відповідає стандарту не більше 3,4 дефектів на мільйон можливостей.

3. Бенчмаркінг – це процес порівняння внутрішніх процесів, практик та результатів підприємства з найкращими практиками і досягненнями інших організацій, що є лідерами у відповідних галузях. Метою бенчмаркінгу є ідентифікація найкращих практик, які можуть бути використані для поліпшення власних процесів. Це допомагає підприємствам виявити потенційні області для покращення, навчитися від успішних гравців на ринку і прийняти нові інновації. Бенчмаркінг може бути здійснений на різних рівнях, включаючи внутрішній (порівняння між відділами підприємства), конкурентний (порівняння з конкурентами) та зовнішній (порівняння з організаціями з інших галузей).

4. Аутсорсинг – це стратегія, при якій підприємство делегує виконання певних функцій або процесів стороннім партнерам або постачальникам послуг. Це може включати передачу виробництва, ІТ-розробки, кадрового обліку, маркетингу та інших функцій підприємства іншим компаніям, спеціалізованим у цих сферах. Аутсорсинг дозволяє підприємствам зосередитися на своїх основних компетенціях, знизити витрати та отримати доступ до експертизи та ресурсів зовнішніх постачальників. Процес аутсорсингу потребує ретельного аналізу, вибору надійних партнерів та ефективного контролю [1].

Для оцінки бізнес-процесу стану ПрАТ «Івано-Долинський спецкар'єр» проведемо SWOT-аналіз (див. рисунок).

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – дотримання стандартів виробництва; – висока кваліфікація кадрів; – нормовані витрати підприємства на забезпечення діяльності; – прагнення та здатність персоналу до навчання; – високий рівень забезпеченості службовими приміщеннями; – відсутність прогулів у працівників; – наявність сучасного обладнання для виробництва і транспортування продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність чітких стратегічних цілей діяльності підприємства; – вузька мережа збуту (порівняно з іншими товаровиробниками); – надмірна тривалість робочого дня; – недостатнє застосування оргтехніки в роботі; – відсутність активної рекламної кампанії; – застаріле устаткування.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – впровадження нових інформаційних технологій; – розширення мережі збуту та стимулювання попиту на продукцію за допомогою реклами; – випуск нового асортименту. 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатній рівень мотивації праці через низький рівень заробітної плати; – залежність від умов закордонного ринку; – нестабільність економічної ситуації та податкової системи в країні; – нерівномірна тривалість робочого дня та пнжня.

Рисунок. SWOT-аналіз ПрАТ «Івано-Долинський спецкар'єр»

SWOT-аналіз показав, що наявний стан підприємства не відповідає сучасним вимогам ринкової конкуренції, що впливає на ефективність діяльності. Для того, аби покращити стан компанії необхідно зосередитися

на поліпшенні слабких моментів і ліквідації загроз. Для оптимізації бізнес-процесу ПрАТ «Івано-Долинський спецкар'єр» необхідно:

- 1) Впровадити CRM-систему для автоматизації процесів взаємодії з клієнтами, відстеження ведення угод, оптимізації роботи персоналу і т.д.
- 2) Визначити позиціонування, місію та унікальну торгову пропозицію та конкурентні переваги на ринку.
- 3) Визначити чіткі довгострокові стратегічні цілі.
- 4) Впровадити автоматизовану систему телефонії Vinotel для підвищення продаж та покращення системи обслуговування клієнтів.
- 5) Для збільшення мережі збуту сформувати маркетинговий відділу для розробки та ведення активної реклами. Внаслідок чого збільшиться товарообіг підприємства.
- 6) Модернізувати сайт для відображення актуальної інформації про наявність товару покупцям.
- 7) Впровадити систему мотивації персоналу та систему розвитку персоналу. Розробити раціональний режим робочого часу і відпочинку.

І. Корзаченко, О. В. Оптимізація бізнес-процесів українських підприємств: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки.* 2013. Вип. 3. С. 64–69. **2.** URL: https://pns.hneu.edu.ua/pluginfile.php/514719/mod_resource/content/0/%D0%A24_%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf (дата звернення: 03.05.2023).

Клюха О. О., к.т.н., доцент, **Кирилюк О. А.** здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: РЕАЛЬНІСТЬ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВИ

Створення та функціонування Європейського Союзу є одним із яскравих прикладів успішних наднаціональних альянсів. Європа прийняла низку основних правових актів, які сформували нормативну базу та нові інститути для реалізації стратегій політичного, економічного та соціального розвитку. «Європейський Союз є одним із найважливіших інтеграційних об'єднань, поступово проходячи майже всі форми інтеграції на макрорівні [1]. Змінилися стосунки між країнами та між європейцями, на континенті з'явився міцний політичний та економічний союз, який змінив баланс сил у всьому світі. Економічна потужність ЄС як одного з найбільших світових ринків забезпечує перевагу в міжнародних відносинах і формує основу для спільної зовнішньої політики держав-членів. Крім того, ЄС має загальні принципи в більшості сфер життя.

Озираючись назад в історію, намір України приєднатися до ЄС виник після її виходу з Радянського Союзу. Очевидно, така історична доля України – вона не може уникнути Союзу – то СРСР, то Європи. 5 грудня 1991 року у зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» щодо законопроекту про визнання Акту проголошення незалежності України було оголошено референдум щодо національного самоідентифікації як європейської держави.

Постановою Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про Основні напрями зовнішньої політики України» [2] було законодавчо закріплено цілі співробітництва Української держави з Європейським Союзом та її майбутнє членство в Європейському Союзі. У ньому наголошується, що «однією з намічених цілей зовнішньої політики України є членство України в Європейській Співдружності...»

З метою підтримки стабільних відносин з Європейським співтовариством Україна укладе з ними угоду про партнерство та співпрацю, реалізація якої стане першим етапом сприяння вступу до організації, що надалі стане повноправним членом організації. «У Законі України від 19 червня 2003 року «Про основи національної безпеки України» (зі змінами, внесеними Законом України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року) згадується про «членство в Європейському Союзі» Підтримувати добросусідські та дружні відносини та відносини стратегічного партнерства з країнами Співдружності Незалежних Держав та іншими державами світу».

Українські експерти та економісти говорили про деякі проблеми у налагодженні економічних і торгових відносин між ЄС та Україною: хронічний дефіцит торгівлі, відсутність розширення товарної структури, збільшення експортного потенціалу та

Проблема імпорту. Серед основних перешкод, які заважають інтеграції країни, українські експерти відзначили:

1) Українська правова система недостатньо підготовлена і потребує гармонізації та адаптації до загальних правил ЄС;

2) найважливіші експортні галузі української економіки (металургійний та агропромисловий комплекси) стикаються з величезними ризиками на європейському ринку (низька якість конкурентоспроможності, висока вартість товарів);

3) Через нестабільну фіскальну ситуацію в країні важко виконувати певні фінансові зобов'язання перед ЄС.

Ще у 2005 році Україна запровадила безвізовий режим для громадян країн ЄС [4]. У листопаді 2016 року вони також погодилися на безвізовий режим з Україною. 6 квітня 2017 року Європейський парламент (ЄП) проголосував за схвалення. 17 травня 2017 року відбулася церемонія підписання відповідного законопроекту, а 11 червня 2017 року новий наказ набув чинності. Відтоді громадяни України здійснили 42,6 млн поїздок до країн ЄС. Найпопулярнішим напрямком є Польща, де також можливе тимчасове працевлаштування. Процес примирення між Україною та ЄС прискорився, а відносини зміцнилися. В економічній, політичній та правовій сферах відбулися зміни, які, на наш погляд, зробили цей процес незворотнім.

Лише в 2017 році економіка зафіксувала певне зростання, справа в тому, що українська економічна статистика не повністю відображає виробництво і доходи, дрібне виробництво і його доходи громадяни України не поспішають розкривати державі стан. У 2019 році позитивна тенденція в українській економіці посилюється. Українська економіка в 2022 році скоротиться на 45% через вторгнення росії. Крім того, сильно постраждали країни Європи та Центральної Азії, що розвиваються, з перехідною економікою. До таких висновків дійшли аналітики Світового банку, вивчивши можливі наслідки війни в Україні. Згідно з останніми прогнозами, економіка Євразійського регіону скоротиться на 4,1% у 2022 році, незважаючи на довоєнний прогноз Світового банку про зростання регіону на 3%. Це друга рецесія за останні кілька років — вдвічі більше, ніж через пандемію 2020 року [3].

Можна на закінчення сказати, що європейська інтеграція – це динамічний і безперервний рух національного законодавства до політичної, соціальної ідентичності. Фінансово-економічні перетворення на основі критеріїв забезпечення миру, безпеки та балансу ресурсів розвивалися в рамках «єдиної території» – європейської цивілізації.

На даному етапі європейська інтеграція є основним напрямом розвитку європейського континенту, який визначатиме становище як самої Європи у третьому тисячолітті, так і положення Європи у світі [5]. З моменту свого заснування в 1957 році (Європейське економічне співтовариство та сам Європейський Союз у 1991 році) ЄС перетворився на один із найпотужніших політичних, фінансових та економічних центрів сучасного світу, невід'ємну частину європейської безпеки та серця європейської стандартної системи. Європейський Союз об'єднує країни на основі спільних економічних, політичних і соціальних цілей. Країни Союзу твердо віддані збалансованому та сталому соціальному та економічному прогресу. Це досягається шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, посилення економічної та соціальної інтеграції та формування економічного та валютного союзу. Створити єдиний ринок для 500 мільйонів європейців, забезпечивши вільний рух людей, товарів, послуг і капіталу.

Україна зуміла подолати більшість труднощів на шляху євроінтеграції та стала невід'ємною частиною відродження Європи. Завдяки змінам у правовій, економічній, фінансовій, соціальній та політичній сферах країна значною мірою досягне цілей, поставлених на початку інтеграційного шляху [6]. Сьогодні українська політична система, заснована на демократичних засадах, має бути однією з найстабільніших у Європі. Відкритість економіки, підприємницька атмосфера, стабільність фінансової системи та багато інших факторів мають допомогти Україні стати однією з найпривабливіших європейських країн для бізнесу. Численні соціологічні дослідження показують, що українці мають високий ступінь довіри до європейських інституцій, а євроінтеграція є правильним рішенням для українських громадян.

1. Gress M. Ekonomicka integracia v zapadnej Europe. In: Medzinarodne vzťahy 2001. *Ekonomicka a politicka integracia v Europe* : zbornik z medzinarodnej vedeckej konferencie konanej pod zastitou podpredsednicky vldy SR pre europsku integraci. Bratislava : Vydavatel'stvo Ekonom, 2002. 2. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Світовий банк: економіка України у 2022 році скоротиться на 45 відсотків. 11 квітня 2022 року. Економічний розвиток. Новини ООН. URL: <https://news.un.org/advancet-search4>. (дата звернення: 03.05.2023). 4. Мартинко К. Надання Україні статусу кандидата в ЄС підтримали усі 27 країн блоку. 23 червня 2022 року. URL: <https://kr.ua> (дата звернення: 03.05.2023). 5. Каташинська О. Україна офіційно розпочала процес євроінтеграції. 11 березня 2022 року. URL: <https://kr.ua> (дата звернення: 03.05.2023). 6. Жовква І. І. Вступ до ЄС: Україна планує виконати всі рекомендації Єврокомісії до кінця року. Євро інтеграція. Євросоюз 02.08.2022. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-zovkva> (дата звернення: 03.05.2023).

Клюха О. О., к.т.н., доцент, **Піддубна Л. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПЯМИ ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

Сучасне зовнішнє середовище підприємств характеризується надзвичайно високим рівнем складності, мінливості та невизначеності. У цьому контексті основним завданням підприємств є швидке реагування на зміни та вжиття відповідних заходів в організації та здійсненні своєї господарської діяльності. Аналіз ринку і потреб споживачів, вивчення змін у потребах і поведінці стали основними і стратегічно важливими процесами підприємства, що визначають всю його подальшу діяльність з точки зору створення продукту, виробництва, надання його споживачам і отримання прибутку [1].

Бізнес-процеси визначаються як сукупність логічно взаємопов'язаних дій або завдань, виконання яких призводить до очікуваних результатів. Таким чином, майже всі процеси в організації можуть бути класифіковані як бізнес-процеси. Основною метою управління бізнес-процесами є приведення процесів у відповідність до цілей організації. Кожен процес повинен бути структурований таким чином, щоб результат процесу сприяв досягненню бізнес-цілі [3].

Оптимізація бізнес-процесів може бути виражена або у формі реінжинірингу, або у формі послідовного поліпшення. Іншими словами, підприємство розглядається як система, сукупність вертикальних і горизонтальних потоків матеріалів, енергії та інформації. До завдань оперативного управління в системах автоматизації бізнес-процесів відносяться такі завдання, як координація взаємодії підсистем системи управління підприємством, розподіл ресурсів і визначення оптимальних запасів і інструментів [4].

Здатність адекватно та швидко реагувати на швидкі зміни та зростаючу мінливість бізнес-середовища визначається організаційною структурою системи управління підприємством. Більшість підприємств сьогодні організовані за функціональним принципом та ієрархічними рівнями. Однак переважання функціональних структур управління вносить значні складнощі у здійснення ефективного менеджменту. Функціональні підрозділи в компаніях відносно ізольовані, не завжди мають системне розуміння процесів організації в цілому і не цікавляться тим, що їх безпосередньо не стосується. Комунікація між різними функціональними підрозділами часто сильно ускладнена через надмірну залежність від бюрократичних правил ієрархічної передачі повідомлень.

У сучасному мінливому середовищі застосування процесних принципів для організації корпоративного управління слід вважати більш ефективним. На сьогоднішній день процесний підхід є найбільш прогресивним і може широко застосовуватися в різних сферах діяльності. Процесний підхід в управлінні сьогодні є одним з небагатьох способів, за допомогою якого компанії можуть залишатися конкурентоспроможними. Цей підхід змушує менеджерів різних рівнів звертати увагу на взаємодію учасників процесу, оскільки невизначеність учасників процесу спричиняє найбільші втрати інформації та часу, що безпосередньо призводить до економічних втрат [1].

Встановлено, що управлінська діяльність підприємства на основі процесного підходу являє собою безперервне виконання низки взаємопов'язаних видів діяльності та загальних функцій управління. При цьому виконання окремих видів діяльності та функцій управління також розглядається як процес. Іншими словами, загальний процес – це сукупність взаємопов'язаних, безперервно виконуваних дій, які перетворюють ресурсні входи у відповідні виходи, результати [2, с. 23].

Серед основних переваг використання процесного підходу фахівці в галузі управління процесами називають наступні.

- високий мотиваційний фактор;
- зменшення навантаження на менеджерів;
- висока гнучкість і адаптивність системи управління;
- високий динамізм системи та її внутрішніх процесів
- значне зменшення впливу і сили бюрократичних механізмів;
- висока прозорість системи управління
- спрощення процедур координації, організації та контролю;
- можливість комплексної автоматизації [2, с. 23].

Оптимізація бізнес-процесів є необхідним інструментом забезпечення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах глобалізації та європейської орієнтації України. Це має призвести до підвищення якості продукції та послуг торговельних підприємств з метою повного задоволення вимог споживачів.

Процеси інтеграції та трансформації, що відбуваються в українській економіці, висока конкуренція, тиск кризових факторів та непередбачуваність змін у зовнішньому середовищі вимагають від українських компаній постійного пошуку нових, більш ефективних методів управління. Нові методи управління повинні бути спрямовані на посилення конкурентних переваг підприємств на ринку та стабільне управління підприємствами зі стратегічної точки зору [2, с. 22]. Тому розробка концепції вдосконалення управління бізнес-процесами на підприємствах торгівлі має велике значення. При розробці концепції

вдосконалення управління бізнес-процесами на підприємствах відокремлено наступні цілі процесу:

- мінімізація ресурсів;
- скорочення витрат робочого часу;
- підвищення продуктивності праці;
- підвищення якості продукції та послуг;
- оптимізація організаційної структури управління [4, с. 24].

1. Демиденко В. В. Управління бізнес-процесами як складова процесного підходу до управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. **2.** Ольшанський О. В. Особливості управління бізнес-процесами підприємств торгівлі та методи їх удосконалення. *Міжнародна економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 22–26 **3.** Управління бізнес процесами. URL: <https://biznesua.com.u/upravlinnya-biznes-protsesami-business-process-management/> (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Фадєєва І. Г. Основні напрями удосконалення бізнес-процесів та сучасна методологія їх моделювання та регламентації на засадах нечіткої логіки. *Економіка та держава*. 2014. № 11/2014. С. 11–18.

Клюха О. О., к.т.н., доцент, **Рашовський М. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІНГАПУРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сінгапур – невелика країна, розташована в Південно-Східній Азії. Тут проживає близько 5,7 мільйона людей, 61% з яких – громадяни. Маючи загальну площу 725 квадратних кілометрів (площа Києва – 840 км²), він посідає друге місце у світі за щільністю населення, а вся країна – це лише одне велике місто з передмістями, розташоване на острові. Незважаючи на свої скромні розміри, країна славиться однією з найвизначніших трансформацій 20-го століття.

Є кілька причин, які роблять досвід глобалізації в Сінгапурі унікальним і важливим для вивчення.

По-перше, ця країна мала дуже складні початкові умови, які ставили під сумнів можливість її існування як суверенної та незалежної держави.

По-друге, країні вдалося досягти успіху практично у всіх сферах: від економіки до освіти, від охорони здоров'я до інфраструктури, від науки до глобальної політики.

По-третє, Сінгапур реалізував дуже креативну і досить суперечливу соціальну політику, яка досі викликає як похвалу, так і критику. Це робить вивчення зразкового сінгапурського досвіду трансформації та реформ дуже цінним як для країн, що розвиваються, так і для розвинених країн.

Сінгапур пройшов шлях від однієї з найбідніших країн світу з дуже сумнівними перспективами до однієї з провідних економік світу за життя одного покоління. Ніщо не може краще охарактеризувати цю тезу, ніж постійне зростання ВВП на душу населення. У 1965 році ВВП Сінгапуру на душу населення становив \$500, що було на рівні з Мексикою та Південною Африкою. До 1990 року він зріс до \$13 000, випередивши Південну Корею, Ізраїль та Португалію. У 2015 році він сягнув \$56 000 і зрівнявся з Німеччиною та Сполученими Штатами. Національна політика Сінгапуру від самого початку була спрямована на розвиток збалансованої економіки, яка тісно інтегрована у світовий бізнес і використовує різноманітні конкурентні переваги, які місто-держави має завдяки своєму географічному розташуванню. На відміну від інших успішних малих економік, таких як Гонконг, Макао чи Люксембург, Сінгапур зумів розвинути динамічний виробничий сектор, на який припадає близько 25% його річного ВВП.

Основними складовими виробничого сектору є електроніка та точне машинобудування, обладнання для буріння нафтових свердловин, хімічна промисловість, фармацевтика та біотехнології. Щоб розвивати сучасну

економіку з високооплачуваними робочими місцями, Сінгапур позиціонує себе як глобальний сервісний центр для всього світу, розвиваючи при цьому кілька видів послуг з високою доданою вартістю. Сьогодні близько 70% ВВП генерується сектором послуг. Завдяки виваженій та послідовній політиці Сінгапуру вдалося стати одним із найбільших світових економічних та фінансових центрів, який зазвичай поступається лише Нью-Йорку та Лондону.

Політична стабільність, правова прозорість, високий рівень лібералізації та розумна економічна політика є запорукою успіху його фінансових установ. Продумана інституційна та регуляторна політика, мінімально можливий рівень корупції, висока трудова етика, наявність висококваліфікованих фінансових спеціалістів та м'яке імміграційне законодавство, що дозволяє іноземним банкам легко переміщувати своїх працівників, – все це є запорукою успіху фінансових установ країни. Інформаційні технології (ІТ) є ще однією важливою складовою високотехнологічної галузі Сінгапуру.

Країна забезпечує обидві важливі складові для розвитку ІТ: добре розвинену ІТ-інфраструктуру та наявність висококваліфікованих фахівців. Сінгапур має один з найвищих рівнів покриття мобільним зв'язком на душу населення та доступу до Інтернету серед домогосподарств у світі.

Динамічна економіка, високорозвинений фінансовий ринок, відмінна інфраструктура, відсутність мовних проблем – всі ці фактори сприяють постійному зростанню інтересу до Сінгапуру і роблять його популярним напрямком для туристів. З моменту свого заснування в 1960-х роках Сінгапур взяв курс на глобалізацію та інтеграцію у світову економіку і відкрив свою економіку для іноземних інвестицій. Розвиваючи внутрішні ринки, уряд прагнув створити експортно-орієнтовану економіку з акцентом на складні галузі з високою доданою вартістю.

Як результат, зараз Сінгапур є активним учасником світової економіки з величезними обсягами експортно-імпорتنих операцій. У 2019 році загальний обсяг експорту Сінгапуру сягнув \$533 млрд, а імпорт – \$490 млрд.

Економічний розвиток Сінгапуру виглядає досить стабільним. Як і в усіх успішних країнах, він базується на якісній освіті, підтримці високотехнологічних галузей та виваженій макроекономічній політиці.

1. Сайт міністерства торгівлі та розвитку Сінгапуру. URL: <http://www.mti.gov.sg> (дата звернення: 03.05.2023). 2. Сайт служби економічного розвитку Сінгапуру. URL: http://www.edb.gov.sg/edb/sg/en_uk/index/about_edb.html (дата звернення: 03.05.2023). 3. Малевич Ю. І. Проблеми зовнішньої політики Китайської Народної Республіки. Мн., 2009. 4. Величко В. В. Моделі регіонального розвитку Китаю: формування, структура, перспективи. К., 2006. 23 с.

Лозовська Н., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Тихончук Л. Х., д.н. з держ.упр., доцент (Національний університет
водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

МЕХАНІЗМИ ПОБУДОВИ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Органи місцевого самоврядування є ключовим елементом демократичної системи, яка забезпечує громадянам можливість брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя та добробуту.

Загальна мета етичних норм в органах місцевого самоврядування полягає у забезпеченні ефективної та відповідальної роботи органів місцевого самоврядування. Ці норми встановлюють стандарти поведінки, які мають допомогти працівникам та обраним представникам місцевого самоврядування розуміти їхні обов'язки, права та відповідальності, а також забезпечити їх діяльність відповідно до закону та етичних норм.

Етичні норми – це стандарти поведінки, які встановлюють, що є правильним та неправильним, прийнятним та неприйнятним у поведінці людей, які діють у різних сферах життя, включаючи професійну діяльність, взаємодію з громадою, взаємини з колегами тощо.

Етичні норми мають допомогти забезпечити певні цінності та ідеали, такі як справедливість, чесність, повагу до інших, відповідальність, довіру тощо. Вони можуть бути закладені у законодавстві, етичних кодексах, стандартах та процедурах, а також відображатися в культурі та традиціях суспільства.

В різних країнах світу існують різні норми та стандарти етики в публічній службі, які визначаються законодавством, регуляторними органами, професійними асоціаціями та іншими організаціями.

Українські етичні норми в публічній службі схожі на багато зарубіжних норм, проте мають свої особливості.

Порівняльна характеристика українських і зарубіжних етичних норм може бути проведена на основі кількох ключових аспектів.

1. Законодавча база: Україна має встановлену законодавчу базу, яка регулює діяльність публічних службовців та органів місцевого самоврядування в галузі етики, такі як Закон України «Про очищення влади», «Про державну службу», «Про місцеве самоврядування», «Про засади запобігання та протидії корупції». У той же час, інші країни мають свої власні законодавчі акти, які регулюють діяльність публічних службовців та органів місцевого самоврядування в галузі етики.

2. Сфера діяльності: українські та зарубіжні етичні норми можуть відрізнятися в залежності від сфери діяльності. Наприклад, етичні стандарти, що застосовуються у сфері охорони здоров'я, можуть

відрізнятися від етичних норм, що застосовуються у сфері фінансів чи правосуддя.

3. Культурний контекст: Культурні та історичні особливості країн можуть впливати на формування та реалізацію етичних норм. Наприклад, у деяких культурах звичайно не спілкуватися прямо та відкрито, що може впливати на підходи до етичних питань.

4. Рівень дотримання: Рівень дотримання етичних норм може відрізнятися в різних країнах та сферах діяльності.

Українські етичні норми в публічній службі схожі на багато зарубіжних норм, проте мають свої особливості.

Основні принципи етики в публічній службі, такі як прозорість, відкритість, об'єктивність, інтегритет та демократичність, є загальноприйнятими в усьому світі. Однак, конкретні норми і вимоги можуть відрізнятися в залежності від культурних, історичних та політичних умов країни.

Основні закордонні етичні норми в публічній службі можна розглянути наступним чином:

1. Інтегритет: Публічні службовці повинні вести себе зі скромністю та чесністю, не допускати конфлікту інтересів та виявляти непохитну моральність у своїй діяльності.

2. Незалежність: Публічні службовці повинні мати можливість діяти відповідно до закону та своїх власних переконань, без тиску чи впливу з боку інших.

3. Об'єктивність: Публічні службовці повинні робити свою роботу без прихованих мотивів чи більшої симпатії до одних людей або груп над іншими.

4. Компетентність: Публічні службовці повинні мати відповідну кваліфікацію та знання, необхідні для виконання своїх обов'язків.

5. Відкритість: Публічні службовці повинні діяти прозоро та доступно для громадськості, забезпечуючи їх право на інформацію.

6. Відповідальність: Публічні службовці повинні нести відповідальність за свої дії та рішення, які приймаються у відносинах з громадськістю.

Основні етичні норми в публічній службі в Україні включають наступні принципи:

1. Інтегритет: ОМС повинні вести себе зі скромністю та чесністю, дотримуватися закону та етичних стандартів.

2. Незалежність: ОМС повинні діяти відповідно до закону та своїх власних переконань, без тиску чи впливу з боку інших.

3. Об'єктивність: ОМС повинні робити свою роботу без прихованих мотивів чи більшої симпатії до одних людей або груп над іншими.

4. Компетентність: ОМС повинні мати відповідну кваліфікацію та знання, необхідні для виконання своїх обов'язків.

5. Відкритість: ОМС повинні діяти прозоро та доступно для громадськості, забезпечуючи їх право на інформацію.

6. Відповідальність: ОМС повинні нести відповідальність за свої дії та рішення, які приймаються у відносинах з громадськістю.

7. Запобігання конфлікту інтересів: ОМС повинні уникати конфлікту інтересів та повинні вести свою роботу відповідно до законодавства.

8. Запобігання корупції: ОМС повинні дотримуватися принципів запобігання корупції та не використовувати свої посадові повноваження для власної користі.

Це говорить про те, що в органах місцевого самоврядування можуть виникати ситуації, коли інтереси окремих посадовців переважають над інтересами громади в цілому. Це може призвести до корупції та інших порушень етичних норм.

Етичні норми в органах місцевого самоврядування сприяють підвищенню довіри громадян до органів місцевого самоврядування, що може поліпшити якість послуг, які надаються громаді, та збільшити задоволеність громадян роботою органів місцевого самоврядування. Крім того, дотримання етичних норм може зменшити ризик корупції та зловживання владою, забезпечити прозорість та відкритість у діяльності органів місцевого самоврядування та допомогти підтримувати рівень інституційної довіри до системи місцевого самоврядування в цілому.

Дотримання етичних норм у органах місцевого самоврядування є важливим кроком у забезпеченні розвитку громади та підтримання довіри до влади. Ми повинні працювати разом, щоб забезпечити їх дотримання та збереження демократичних цінностей нашого суспільства.

1. Бериславська О. М. Європейський досвід етизації державної служби та її актуальність для України. *Правові новели*. 2014. № 2. С. 104–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prno_2014_2_24. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Мовчан Т. Шляхи вдосконалення етичних стандартів політичного життя сучасного українського суспільства. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-16/Movchan.pdf>. (дата звернення: 03.05.2023).

Ковшун Н. Е., д.е.н., професор, **Саламаха К. С.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня, **Саламаха О. О.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвинена корпоративна культура є важливим чинником, який сприяє якісному розвитку робочої сили та збільшенню інноваційності працівників в підприємствах країн ринкової економіки. Корпоративна культура встановлює ціннісні орієнтири для поведінки керівництва та працівників, які забезпечують спільні зусилля з метою розвитку організації, формування іміджу команди, яка готова до створення та впровадження нових ідей та інновацій.

Україна має невикористаний потенціал корпоративної культури, яка є ключовим елементом для досягнення економічного росту та інноваційного розвитку підприємств і підвищення конкурентоспроможності працівників. Однак, більшість українських компаній зіткнулася з труднощами у впровадженні корпоративної культури, яка не відповідає вимогам конкурентного середовища. Це може негативно впливати на мотивацію працівників, соціально-трудові відносини та трудовий менталітет, і створювати перешкоди для ефективної діяльності підприємств.

Від тенденцій, що діють на підприємствах багатьох розвинутих країн ринкової економіки, змінюється якість роботи, вимоги до знань та інноваційної активності персоналу. Відповідно до цього, збільшується усвідомлення того, що для підвищення конкурентоспроможності підприємств потрібні нововведення, необхідні для створення продуктів та послуг, що зможуть протистояти конкуренції на ринку. Таким чином, управління персоналом в цих країнах зосереджене на заохоченні інноваційної активності, підвищенні кваліфікації, розвитку освітньо-професійних здібностей і зростанні конкурентоспроможності працівників для досягнення загальної мети – підвищення конкурентоспроможності підприємств і країни в цілому [1; 2].

Кадрова політика та безпека є нерозривно пов'язаними з корпоративною культурою, оскільки остання відіграє важливу роль у підвищенні трудової віддачі персоналу та активізації їхньої діяльності для досягнення цілей підприємства. Ефективна корпоративна культура також забезпечує підвищення лояльності персоналу та підприємства і запобігає виникненню загроз. Щоб забезпечити мотивацію працівників, система критеріїв оцінки персоналу та результатів їхньої діяльності має

відображати питання корпоративної культури і враховувати якісні ознаки, морально-етичні цінності, норми та особистісні характеристики працівників. Для підвищення ролі цінностей, що лежать в основі корпоративності, необхідно запроваджувати систему управлінських, інформаційних, безпекових та виховних заходів. Успішні компанії витрачають багато зусиль і коштів на створення корпоративної філософії, впровадження загальних правил поведінки та плідної атмосфери в колективі.

Однією з важливих проблем, що пов'язані з підвищенням функціональної ефективності державної служби зайнятості, є формування корпоративної культури та іміджу центрів зайнятості та їх персоналу. Для співробітників служби зайнятості, які працюють в одній сфері надання послуг населенню, важливо мати загальний корпоративний підхід до підтримки сприятливого іміджу організації та ділового етикету взаємодії з клієнтами з багатьох причин.

По-перше, формування корпоративної культури є важливим елементом соціалізації співробітників служби зайнятості, що є необхідним для організації, яка працює у сфері реалізації державної соціальної політики.

По-друге, інструменти та процедури, які використовуються фахівцями центрів зайнятості при обслуговуванні клієнтів, повинні бути індивідуалізовані та відображати особисте сприйняття співробітником проблем безробітного. Адміністративними методами цього досягти неможливо.

По-третє, це ключовий елемент інноваційної парадигми управління та підвищення ефективності діяльності державної служби зайнятості [3; 4].

Дослідження свідчать про те, що 86% підприємств у всьому світі вважають здоровий корпоративний дух запорукою успішності та безпеки своєї діяльності в умовах жорсткої конкуренції. Активізація персоналу у процесі формування та реалізації рішень дозволила підприємствам значно підвищити якість роботи на 44% та збільшити річний прибуток на 22%, що свідчить про вагомий роль корпоративного духу в досягненні успіху [5].

Більшість досліджень, проведених за кордоном, підтверджують, що виробники, які дотримуються принципів корпоративної культури, працюють дуже ефективно. На жаль, в Україні корпоративний менеджмент не отримує належної уваги, що може призвести до проблем у функціонуванні та розвитку підприємств.

Тому дослідження корпоративної культури та визначення її сутності та функцій є необхідними для вирішення цієї проблеми на практиці. Це дозволить створити належний корпоративний дух серед кадрового апарату та реалізувати адекватну акціонерну політику.

Дослідження показують основні тенденції розвитку корпоративної культури в Україні, зокрема деідеологізацію корпоративної культури корпорацій та зростання комерціалізації, але відсутня турбота про

учасників корпоративних відносин у соціально-духовному плані. Культурно-комунікативна апатія у вищого корпоративного керівництва та свідома реалізація елемента акціонерної антикультури порушують кодекси протокольної поведінки учасників корпоративних відносин [6].

Отже, можна зробити такі висновки: корпоративну культуру слід вважати певним видом функціонально-цільової організації тактичної діяльності, яка повинна виконувати різноманітні функції, включаючи структурогенеруючу, дослідну, інформаційно-комунікативну та контрольно-регулятивну; нагальним завданням є створення корпоративної культури та іміджу центрів зайнятості та їх працівників, що сприятиме покращенню функціональної ефективності державної служби зайнятості.

1. Корпорації: управління та культура : монографія / А. Е. Воронкова, М. М. Баб'як, Е. Н. Коренев та ін. ; за ред. А.Е. Воронкової. Дрогобич : Вимір, 2006. 376 с.
2. Семикіна М. В. Корпоративна культура підприємства як важіль економічного зростання та інноваційного розвитку. *Соціально-економічні аспекти промислової політики* : сб. науч. тр. / Ин-т економіки пром-ти НАН України. Донецьк, 2007. Т. 2. С. 120–128.
3. Довгань Л. Є., Пастухова В. В., Савчук Л. М. Управління корпораціями : монографія. К. : Політехніка, 2004.
4. Іванов Ю. Д. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія. Х. : ІНЖЕК, 2006.
5. Офіційний сайт Форбс Україна. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/filosofiya-uspishnogo-biznesu>. (дата звернення: 03.05.2023).
6. Гриньова В. М., Попов О. Є. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні : монографія. Х. : Вид-во ХДЕУ, 2003.

Конарівська О. Б., к.е.н., доцент, **Лігостаєв В. В.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТОРІВ ТА ОСНОВНИХ ПОСЛУГ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ

Інфраструктурою називають сукупність споруд, різноманітних будівель, систем і служб. Вони необхідні для функціонування галузей матеріального виробництва держави.

До критичної інфраструктури належать ті інфраструктурні об'єкти, які забезпечують життєдіяльність населення і впливають на життєвоважливі елементи. До неї входять енергетичне, електричне, теплове, газове та водопостачання, каналізація, військова і транспортна інфраструктура.

Європейський Союз визначає критичну інфраструктуру як системи, які мають важливе значення для підтримки життєвоважливих соціальних функцій. Пошкодження критичної інфраструктури, її руйнування або порушення в результаті стихійних лих, тероризму, злочинної діяльності або зловмисної поведінки, може істотно негативно вплинути на безпеку ЄС і добробут громадян.

Відповідно до нової редакції Закону України «Про критичну інфраструктуру», сектор критичної інфраструктури – це сукупність об'єктів критичної інфраструктури, які належать до одного сектору (галузі) економіки та/або мають спільну функціональну спрямованість [1–2].

У свою чергу, об'єкти критичної інфраструктури – це стратегічно важливі підприємства та установи, необхідні для функціонування суспільства країни та її економіки. Їх незапланована зупинка, виведення з ладу чи повне руйнування здатні становити загрозу для державної безпеки, природного середовища, спричинити погіршення оборонної здатності, матеріальні та фінансові збитків чи навіть призвести до людських жертв [3].

В Україні до об'єктів критичної інфраструктури належать підприємства різної форми власності та установи, що працюють у певних галузях (рис. 1).

Отже, порядком визнання об'єкта критичною інфраструктурою встановлений Кабінетом Міністрів України та станом на 2023 рік регламентується Постанова КМУ № 1109 [4]. Рішення щодо такого визнання приймають секторальні органи – державні органи, відповідальні за захист секторів чи підсекторів критичної інфраструктури [4]. До секторальних органів відносяться такі: Держспецв'язку; МВС; Мінекономіки; Міненерго; Мінінфраструктури; Міноборони; Мінцифри; Мінфін; МОЗ; Національний банк; НСЗУ; СБУ.

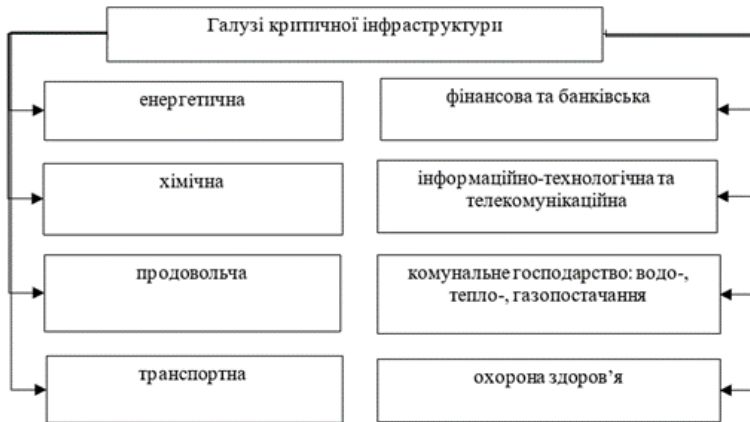

Рис. 1. Структура об'єктів критичної інфраструктури

Усі вони відповідальні за окремі сектори, підсектори основних послуг об'єктів критичної інфраструктури держави, типи яких також зазначені в переліку.

Згідно нормативних документів [1–4], визначимо, які є категорії критичності об'єктів критичної інфраструктури (рис. 2).

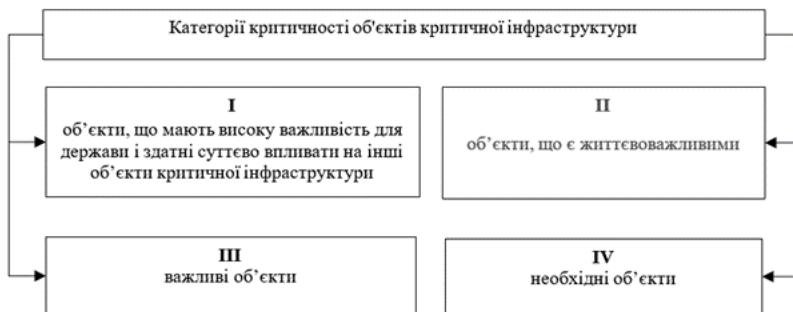

Рис. 2. Категоризація об'єктів критичної інфраструктури відповідно до категорій критичності

Виходячи з інформації, поданій на рис. 2 зазначимо, що у разі порушення роботи підприємств і установ категорії I виникне кризова ситуація державного значення; припинення чи порушення роботи підприємств і установ категорії II спричинить кризову ситуацію регіонального значення; порушення чи припинення роботи підприємств і установ категорії III спричинить кризову ситуацію місцевого значення;

порушення чи припинення роботи Підприємств і установ категорії VI спричинить кризову ситуацію локального значення.

Отже, ми здійснили характеристику законів України, що регламентують діяльність підприємств і установ критичної інфраструктури. В цілому можемо констатувати, що загалом законотворчі норми спрямовані на впорядкування питань, пов'язаних з об'єктами критичної інфраструктури і є базовими для подальшого розвитку законодавства у цій сфері.

1. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1882-IX. [Чинний, поточна редакція від 05.12.2022]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 04.04.2023).
2. Про затвердження Порядку ведення Реєстру об'єктів критичної інфраструктури, включення таких об'єктів до Реєстру, доступу та надання інформації з нього : Постанова КМУ від 28 квітня 2023 р. № 415. [Чинний, поточна редакція від 28.04.2023]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2023).
3. Що таке об'єкти критичної інфраструктури ? smarttender : офіційний сайт. URL: <https://smarttender.biz/terminy/view/ob-yekti-kritichnoyi-infrastrukturi/>(дата звернення: 06.04.2023).
4. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури : Постанова КМУ від 9 жовтня 2020 р. № 1109. [Чинний, поточна редакція від 11.05.2023]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#n11> (дата звернення: 06.04.2023).

Конарівська О. Б., к.е.н., доцент, **Тишук Ю.В.**., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

КОНЦЕПЦІЯ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ DRAGON FLAME, М. РІВНЕ

Пропонується бізнес-план з відкриття фаст-фуду, продажу шаурми у м. Рівне. У цій категорії велика конкуренція, але саме шаурма - найпопулярніший вуличний фаст-фуд серед молоді. Та дуже складно сьогодні в місті знайти дійсно смачну шаурму. У цій ланці найважливішим аспектом є прохідне місце.

Назва проекту: Dragon flame.

Шаурма – близькосхідна страва арабського походження з лавашу. Начинається рубленим смаженим м'ясом (баранина, яловичина, індичатина або курятина; в Європі інколи також свинина) з додаванням приправ, соусів і салату зі свіжих овочів. Вживається без використання столових приладів. Розташування: Вулиця Соборна, 65 перший поверх.

Концепція проекту.

Шаурма – це класична вулична їжа, яку їдять без приборів. Вулична їжа в тренді. Це смачно, швидко та доступно. Цей бізнес не потребує великих фінансових вкладень. При цьому є можливість масштабування – збільшувати кількість точок фаст-фуду.

Шаурма – чудовий варіант для перекусу, адже вона смачна і ситна. Також, при бажанні можна розміститись за столиком і придбати напій чи картоплю фрі. По складу класичної шаурми страва виходить корисною, якщо не їсти її у величезних кількостях. Завдяки складу, страва може бути дієтичною, що є дуже важливо для деяких людей. Але в такому випадку варто майонез брати з низьким % жирності.

Для роботи одного кіоску буде досить одного касира та 2 кухаря. Після робочого дня, кухар прибирає своє робоче місце. Також, для звітності можна найняти бухгалтера. Щоб ларьок приносив максимум прибутку, рекомендується працювати не менше 10 годин на добу і без вихідних. Тому для кухарів варто встановити позмінний графік, щоб вони встигали відпочивати.

Відкрити кафе, де можна буде скуштувати смачну, свіжоприготовлену, гарячу, соковиту шаурму в затишному місці з метою задоволення швидкою їжею клієнтів і отримання прибутку.

Аналіз ризиків: висока конкуренція; складнощі з пошуком кваліфікованих кадрів; відповідальність за продаж неякісної їжі; вірогідність підвищення цін на інгредієнти.

Витрати на відкриття. Обґрунтування.

Приміщення по вул. Соборна, 65 на першому поверсі має 40 кв. м. де 20 кв. м це вхідна група, а ще 20 кв. м це технологія та склад. Витрати на

відкриття у бізнес-плані розділено на такі категорії: обладнання, програмне забезпечення для системи обліку, комунальні послуги, дизайн, затрати на оформлення підприємства, інші витрати. Собівартість однієї шаурми повинна бути не більше сорока відсотків від продажної ціни. Одна точка має реалізувати в середньому 200 шаверм на день. Одна точка має реалізувати в середньому 200 шт. шаверм на день. Тобто 200 шт. шаверм помножити на середню ціну реалізації - 100 грн і помножити на 30 днів, то це дорівнює 600000 грн на місяць. Це тільки з шаурми. Також є продаж супутніх товарів.

1. TASTE OF UKRAINE URL: <https://tasteof.com.ua/yakby-vidkryvav-fast-fud-to-cze-bula-b-shaurma-semen-shehovczov/> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Інформація про Бістро. URL: <https://verhovyna.vidido.info/uk/dovidnyk/bistro/> (дата звернення: 21.03.2023).
3. Чому всі раптом почали відкривати заклади із шаурмою? URL: <https://www.the-village.com.ua/village/food/wrong-beliefs/330379-shawarma-ministerstvo-shaurmy-shalom-nunu-2022>. (дата звернення: 12.04.2023).

Конарівська О. Б., к.е.н., доцент, **Шпартак В. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ХАРАКТЕРИСТИКА БІЗНЕС-ІДЕЇ ВІДКРИТТЯ DOG-FRIENDLY КАВ'ЯРНІ КАФЕ В М. РІВНЕ

Ресторанний бізнес є однією із найбільш значущих складових індустрії гостинності. Водночас, ресторанний бізнес, з одного боку, є одним із засобів високоліквідного використання капіталу, а з іншого – середовищем із високим рівнем конкурентності. У всьому цивілізованому світі він є одним із найбільш розповсюджених видів малого бізнесу, тому заклади та підприємства ведуть між собою постійну боротьбу за сегментацію ринку, за пошук нових та за утримання постійних споживачів їхньої продукції та послуг. Всі заклади та підприємства повинні мати високий рівень конкурентоспроможності.

Успіх будь-якої справи, в тому числі і виходу підприємства з новим продуктом чи послугою на ринок, неможливий без повного і чіткого уявлення про перспективи підприємницької справи, без розробки надійних попередніх орієнтирів і реального плану дій: як почати свою справу, як ефективно організувати виробництво і просування товару на ринок, коли ж одержуватимуться перші прибутки, як зменшити ризик, вижити і перемогти в конкурентній боротьбі [2].

Розробка бізнес-проекту у зарубіжній практиці є обов'язковою при утворенні нових підприємств, реконструкції діючих, для обґрунтування ефективності інвестицій. Цей документ забезпечує впевненість майбутніх інвесторів у тому, що їхні інвестиції будуть прибутковими. У цих умовах бізнес-проект виконуватиме функції не тільки внутрішнього документа фірми, він використовуватиметься і при встановленні контрактів із сторонніми, в тому числі й з іноземними, інвесторами, що ставить відповідні вимоги щодо його оформлення і структури.

Бізнес-проект – це поширений у ринковій економіці інструмент менеджменту, основа конкретної маркетингової, фінансової, матеріально-технічної, кадрової політики ведення власного бізнесу, візитна картка, за якою потенційні партнери з бізнесу оцінюють шанси на успіх підприємницької справи, це мова ведення переговорів із закордонними партнерами та майбутніми інвесторами [2].

Здійснимо характеристику бізнес-ідеї відкриття кав'ярні у місті Рівне.

Обрати вдалу назву для закладу те саме, що закласти міцний фундамент майбутнього успіху. Як правило, більшість бізнесменів-початківців схильні недооцінювати важливість грамотного вибору назви, натомість зосереджуються на інших завданнях. Цікава назва – це основна складова майбутньої маркетингової стратегії. Воно буде

використовуватися в рекламі, у назві облікових записів у соціальних мережах, на всіляких упаковках, буклетах тощо [3].

Для даної кав'ярні було обрано назву «Coffee paw», що означає кавова лапа. Назва кав'ярні вже трохи говорить за себе. Coffee Paw – pet-friendly кав'ярня, в яку можна прийти зі своїм улюбленцем, випити смачної кави і навіть пригостити свого чотирилапого.

Pet-friendly – важливий тренд сучасної корпоративної культури, який може принести багато користі бізнесу. Але щоб було добре і тваринам, і людям, потрібно правильно увійти в цей формат.

За останні роки загальносвітовий pet-friendly тренд набрав чинності. Він змусив багато організацій враховувати інтереси власників собак. На вулицях та в офісах, у готелях та ресторанах, поїздах та літаках, магазинах і навіть у концертних залах стало можна з'являтися з чотирилапими друзями. Міста загалом прагнуть бути pet-friendly, закладаючи витрати на це до своїх бюджетів. Тренд «дружелюбності до живого» часто стосується інших домашніх улюбленців.

Звичайно, заклад буде відкривати свої двері і людям, які просто хочуть випити смачної кави та поринути у приємну атмосферу. Але основна концепція кав'ярні полягає у тому, що власникам собак або котиків, щоб відпочити, не обов'язково залишати свого улюбленця вдома.

Для кожного відвідувача з собакою буде пропонуватись одноразова миска для води та смаколик.

Також, для комфортного перебування у кав'ярні, перед входом будуть висіти правила. У яких буде написано, що тварина має бути соціалізованою, для того щоб перебувати в приміщенні з іншими улюбленцями. Якщо це не так, потрібно взяти з собою намордник.

Також, відвідувачам з дітьми, потрібно буде пояснити, що перед тим як підійти та погладити собаку або kota важливо запитати дозволу у власника тварини.

З цими правилами, перебування у кав'ярні буде комфортним не тільки для людей, а і для тварин -що є основною метою закладу.

Гарне місце для кав'ярні – це вирішальна умова для її успіху. Його слід вибирати відповідно до концепції закладу. Найчастіше успішні кав'ярні розташовуються в жвавих місцях в центрі міста. Велика перевага, якщо це перший поверх з окремим входом, є вітринні вікна, кілька санвузлів, місця для паркування перед входом і зовсім рідкісна річ для центру міста – майданчик для розміщення літніх столиків.

Місцезнаходження кав'ярні: місто Рівне, вулиця Степана Бандери 24. Площа: 42 кв.м. Як дібратись з автовокзалу м Рівне: 66,49,64, 57 маршрутка або 3, 10 тролейбус. Кав'ярню «Coffee paw» ми плануємо відкрити у м. Рівне на вулиці Степана Бандери 24. Режим роботи кав'ярні - щодня без вихідних і перерв із 9:00 ранку до 21:00 вечора.

Кав'ярня буде займатися приготуванням напоїв і реалізацією покупних продуктів. У меню будуть представлені кавові, чаєвмісні, газовані напої і соки.

Основні групи потенційних споживачів закладу – це власники тварин, студенти, гості міста, батьки з дітьми. Така структура потенційних споживачів дозволяє забезпечити стійкий попит.

Створювана кав'ярня орієнтована, насамперед, на споживачів з високим і середнім рівнем достатку даного сегмента ринку, що мають потребу в наданні якісних послуг.

1. Реклама кав'ярні: секрети ефективного просування кав'ярні. URL: <https://joinposter.com/ua/post/yak-efektyvno-prosuvaty-kavyarnyu>. (дата звернення: 10.04.2022). **2.** Що означає pet-friendly культура? URL: <https://wa.lviv.ua/tpost/dnmv21mtr1-scho-oznacha-pet-friendly-kultura> (дата звернення: 11.04.2022). **3.** JUKA тренд: pet friendly формат, як нішевий HoReCa бренд. URL: <https://trademaster.ua/news/28019>. (дата звернення: 10.04.2022).

Коротун О. П., к.е.н., ст.викл., **Данилюк Н. В.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ БІЗНЕСУ

Глобальні інформаційні зміни окреслюють нові вимоги та орієнтири для розвитку як національної, так і регіональних економік. У свою чергу, цей процес визначатиметься необхідністю масштабної інформатизації економічних процесів та зростання частки ІТ-сектору у структурі економіки. Трансформаційні зміни в економіці виникатимуть в результаті широкого використання інформаційних технологій, інформаційних систем та мережі Internet у розвитку всіх видів економічної діяльності, зростання значущості інформації і знань в активізації соціально-економічного розвитку міст та регіонів, в бізнесі і, як наслідок, значних змін у формах, методах і інструментах управління.

Трансформаційні зміни економіки мають динамічний характер, постійно зазнаючи впливу новітніх факторів, серед яких в останні роки особливе місце займають розвиток ІТ-сфери в Україні та масштабне впровадження інформаційних технологій в усі сфери життєдіяльності людини. В економічній енциклопедії за редакцією С. В. Мочерного, зміст поняття «трансформація» розкривається як процес перетворення однієї економічної системи на іншу, що супроводжується відмиранням одних елементів, рис, властивостей та появою інших. Основними ознаками трансформаційних змін є:

- сукупність змін, які призводять до нового економічного стану, нових економічних результатів та постановки нових економічних цілей та завдань;
- зміна кількісних та якісних параметрів систем та їхніх складових;
- розвиток системи у відмінному до поточного напрямку;
- зміни, в рамках яких триває відбір найбільш вагомого і перспективного;
- перехід економічних систем із стійкого в нестійкий стан, і навпаки; – позитивна або негативна динаміка;
- зміна структури попиту на ринку праці, на товари і послуги тощо [1].

В останні роки Інтернет розглядається як один із головних інструментів ефективного ведення бізнесу, розширення та освоєння нових ринків збуту, проведення соціальних та маркетингових досліджень, пошуку бізнес-партнерів та взаємодії з економічними контрагентами, зміни характеру підприємницької діяльності, збереження й посилення конкурентних

позицій не тільки на регіональних ринках, а й в масштабах цілої країни і навіть на міжнародних ринках. Крім того, Інтернет-технології урівнюють шанси на успіх малих, середніх і великих суб'єктів господарювання. Ось чому їх впровадження у будь-якій сфері економічної діяльності є питанням актуальним та своєчасним. Найсуттєвішими перевагами Інтернет-технологій для ведення бізнесу є:

1. Нова економічна система: розвиток Інтернет створив новий вид економіки, темпи зростання якої настільки колосальні, що вона уже встигла змінити саме традиційне поняття ведення бізнесу. Сьогодні економіка являє собою систему, що використовує сучасні технології, і її основу складають підприємства, що активно переводять свій бізнес в Інтернет. Для того, щоб бізнес у Інтернет був успішним, не обов'язково бути великою компанією.

2. Інтернет є ідеальним середовищем для ведення бізнесу, оскільки всі його користувачі можуть виступати потенційними клієнтами.

3. Створення і підтримка іміджу через web-сайт.

4. Розширення можливостей для клієнта, в першу чергу це забезпечення його необхідною інформацією.

5. Мінімізація витрат.

6. Доступність інформації. Завдяки Інтернету, є можливість донести інформацію до споживача за кілька годин, опублікувавши її на вітрині власного web-сайту.

7. Можливість працювати 24 години на добу [2].

Одним із актуальних завдань ефективного розвитку регіонального виробничого комплексу є активізація інвестиційного процесу.

Проте, підприємства наразі стикаються із серйозними проблемами залучення інвестицій, такими як:

- значне переважання інвестицій на підприємствах видобувних виробництв, що викликає їх надлишок у даному виді економічної діяльності та недолік у переробних виробництвах;

- нестача власних фінансових коштів для здійснення співфінансування проектів;

- високий відсоток комерційного кредиту, що не дозволяє активно залучати фінанси з банківського сектора економіки;

- низька прибутковість інвестицій в основний капітал в переробних виробництвах та ін.

У зв'язку з цим поряд із наявними механізмами активізації інвестиційної діяльності необхідно застосовувати альтернативні напрямки залучення інвестицій. В даний час одним із суттєвих факторів активізації інвестиційного розвитку регіонального виробничого комплексу є використання інтернет-технологій. Принципами застосування Інтернет-технологій для вирішення завдань інвестиційного розвитку є:

- інформаційна відкритість регіональної економіки;

- залучення у світові та регіональні інформаційно-комунікаційні процеси;
- відкритість та колегіальність у розробці, прийнятті та реалізації соціально та виробничо значущих для регіону інвестиційних рішень;
- єдність інформаційного простору регіону;
- пріоритетність у побудові позитивного інформаційного іміджу регіону;
- інформаційна актуалізація інвестиційних проектів, що реалізуються в регіоні.

Заходи щодо активізації інвестиційного розвитку регіонального виробничого комплексу можна розподілити за п'ятьма напрямками. Реалізація кожного напрямку є одним із складових формування загального тренду вдосконалення інвестиційного процесу [3].

1. Створення дружнього для інвесторів регіонального інформаційного середовища.

2. Розвиток системи інформаційної відкритості та підтримки інвестиційної діяльності у територіальних громадах регіону.

3. Розвиток системи сайтів виробничих підприємств, які забезпечують та супроводжують їх інвестиційний розвиток.

4. Формування на території регіону центру розвитку інтернет-технологій

5. Формування позитивного іміджу регіону в інформаційному просторі.

Запропоновані напрямки дозволять значно підвищити інформаційну відкритість та інвестиційну привабливість регіонального виробничого комплексу.

1. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1. 864 с. 2. Інформаційні технології в бізнесі : навч. посіб. / Шевчук І. Б., Старух А. І., Васьків О. М. та ін. ; за заг. ред. І. Б. Шевчук. Львів : Видавництво ННБК «АТБ», 2020. Ч. 1. 455 с. 3. Як громадам стати привабливими для інвестицій. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/22/690658/> (дата звернення: 03.05.2023).

Коротун О. П., к.е.н., ст. викл., **Єзгор В. П.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Готельна сфера як одна з високорентабельних галузей світової економіки, у ХХІ ст. стає провідним напрямом економічного і соціального розвитку України. Міжнародний досвід свідчить, що необхідною передумовою активного та успішного просування цієї галузі на ринок держави є сучасна туристична інфраструктура. Сьогодні туризм формує економіку багатьох держав, регіонів, стає важливим чинником стабільного розвитку світової індустрії гостинності. Готельний бізнес – одна з найбільш перспективних і швидкозростаючих галузей, що приносить по всьому світу багатомільйонні прибутки. Цей бізнес як одна з галузей туризму несе в собі величезний потенціал для українського ринку, здатний приносити стійкий дохід у державний бюджет.

Стан розвитку готельно-ресторанної сфери має прямий та потужний вплив на рівень реалізації регіоном свого туристичного потенціалу. На сьогоднішній день послуги готельно-ресторанного господарства набувають все більшого розвитку і для того, щоб втримати свої позиції і збільшити прибуток треба шукати шляхи вирішення проблем, які постають в роботі готельно-ресторанних закладів.

Концептуальна основа діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу полягає у [3; 5]:

- встановленні тісних відносин з найбільш вагомими цільовими групами;
- забезпеченні високого ступеня задоволеності споживачів та їх лояльності;
- підвищенні рентабельності взаємодії з партнерами та споживачами;
- зміні підходів до ринкової сегментації;
- індивідуальному підході до послуги;
- скороченні часових проміжків проведення досліджень ринків та споживачів.

Готельні підприємства змушені переживати кризовий період і при цьому вкладати кошти у підвищення якості, професіоналізму та справності матеріальної бази. Вони досягають цього за рахунок постійного вдосконалення інфраструктури, технологій, організації обслуговування, підвищення кваліфікації персоналу, пропонуючи все більше і більше різноманітних послуг – вони досягають цього за рахунок інновацій. Під інноваціями слід розуміти кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, що виводиться на

ринок, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, нових підходів, що використовуються у туристичній діяльності та відносинах з клієнтами, які призводять до загальних змін у діяльності та впливають на фінансовий стан туристичної організації.

Готельний ринок є дуже сприйнятливий до будь-яких змін чи коливань у політичній, соціальній та економічній сфері, тому неминучим було те, що в він зазнав значних збитків в Україні під час війни. Саме тому в нашій країні відбувається адаптування до сьогоднішніх реалій: збільшення готелів у безпечних регіонах, оптимізація витрат, зміна чинників впливу на вибір потенційного споживача готельних послуг, тощо.

2021 року до всього Західного регіону України і, зокрема, до Буковеля приїжджали понад 200 000 туристів з Аравійського півострова.

Для них наша країна стала альтернативою альпійським курортам – Австрії, Швейцарії, Італії. Дев'ять із десяти опитаних відпочиваючих стверджували, що планують повернутися в Україну ще раз.

На півдні спостерігався приріст мандрівників із Ізраїлю, Туреччини та Балканів. Щорічно кількість іноземців зростала на 20–30%. Розвиток туризму піднімав середній чек на послуги з розміщення в середньому на 12–15% і робив готельний бізнес дедалі привабливішим для інвесторів.

Серед тенденцій розвитку готельного бізнесу в умовах війни задля покращення його функціонування можна виокремити наступні:

- зміна напрямку туристичних місць, які здаються більш стабільними та безпечними;
- формування вибору туристів за допомогою інтернет-ресурсів (відгуки на сайтах booking.com, Agoda, TripAdvisor, та ін.);
- збільшення в Україні кількості poshotels (гібрид бутік-готелю та традиційного хостелу), які мають високі рейтинги за відгуками гостей у міжнародних системах бронювання;
- збільшення конкурентної боротьби за кожного клієнта готелю;
- поновлення зацікавленості з боку міжнародних готельних операторів до ринку України та відкриття їх мереж в інших містах. На сучасному етапі найбільша кількість готелів міжнародних брендів розміщення в Києві – 10 підприємств (Hyatt, Hilton, Intercontinental, Fairmont, два готелі Radisson Blu, Holiday Inn, Ramada, Ibis та Kosmopolit).

Також одним із найбільш оптимальних рішень щоб мінімізувати ризики в умовах війни, які пропонують експерти в готельній галузі є вкладення коштів в об'єкти, які будуються у в таких містах як Київ, Львів, Одеса, а також в Карпатах, зокрема в Буковелі. Оскільки ймовірність ракетних атак тут нижча, ніж в східних регіонах України, ці міста є відносно безпечними для інвестування [1].

Отже, в Україні ситуація на готельному ринку значно ускладнилась політичним загостренням та воєнними діями, що сформували нові реалії функціонування готельного ринку: практично повне припинення його

існування в місцях загострення конфлікту та активізація розвитку в місцях, які є відносно безпечними. Без стабілізації політичної ситуації, припинення військових дій, бізнесу досить складно утриматися на ринку та отримувати економічний результат своєї діяльності. Але на сучасному етапі відбувається певна адаптація ринку до кризових умов, що проявляється в трансформаційних змінах та запровадженні антикризових дій, що в перспективі принесе очікувані позитивні результати.

1. Ліфіренко О., Земліна Ю. Тенденції розвитку готельного бізнесу в Україні. 2019. URL: <http://restaurant-hotel.knukim.edu.ua/article/view/170430/171374>. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Лупашко А. У якій ситуації опинився готельний бізнес під час війни. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/28/691984/>. (дата звернення: 03.05.2023). 3. Михайлова О. П., Брінь П. В. Основні проблеми готельного бізнесу в Україні. *Вісник НТУ «ХП»*. Сер. *Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства*. Харків : НТУ «ХП», 2012 . № 58(964). С. 101–106. 4. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід : монографія / кол. авт., за ред. А. Ю. Парфіненка. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 280 с. 5. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. К. : КНЕУ, 2004. 699 с.

Коротун О. П., к.е.н., ст.викл., **Зайдель І. В.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ІНВЕСТИЦІЙНО-ПРИВАБЛИВІ ПРОЄКТИ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. Уряди різних країн світу залучили близько 1 трильйона доларів на заходи, пов'язані з енергоефективністю, на період із 2020 по 2023 рік. Загальні витрати на відновлення в світі, які відстежує система «Sustainable Recovery Tracker IEA», значно зросли, оскільки уряди із 2020 року збільшили інвестиції в чисті технології та відреагували на глобальну енергетичну кризу, спровоковану вторгненням росії в Україну.

Загалом, зазначені інвестиції у підвищення рівня енергоефективності становлять близько двох третин загальних державних і приватних витрат на відновлення у світі у період з 2020 по 2023 рік. Акумуляовані кошти націлені на такі напрями, як термомодернізація будівель, проєкти з енергоефективності в промисловості, розвиток громадського транспорту, інфраструктурні проєкти, а також підтримка використання електромобілів.

При будівництві будівель і споруд дуже важливо, скільки енергоресурсів потрібно буде витратити на обігрів і експлуатацію того, чи іншого будинку.

Енергоефективність — це ефективне використання енергетичних запасів, щоб забезпечити будівлі або ж технологічні процеси необхідною кількістю енергії й водночас економити власні ресурси [2].

Найбільш гостро питання енергозбереження будівель постали останнім часом, в зв'язку з різким здорожчанням газу та інших видів викопного палива, дефіцитом електрики і, як наслідок, підняттям цін на опалення.

На початку липня Верховна Рада України прийняла закон на посилення енергоефективних заходів та термомодернізації будівель, покликаний забезпечити системний підхід до відновлення міст, які постраждали внаслідок війни росії проти України. Документом вносяться зміни до Законів «Про енергетичну ефективність будівель», «Про Фонд енергоефективності» та деяких інших, які регулюють сферу енергетичної ефективності будівель з урахуванням вимог та досвіду країн ЄС [1].

Закон спрямований на:

- Скорочення кількості процедур та часу їх здійснення для впровадження енергоефективних заходів та термомодернізації будівель;
- Створення можливості здійснення часткової, а не комплексної, енерго- та термомодернізації;
- Запровадження комплексного підходу щодо формування політик у сфері енергоефективності будівель шляхом схвалення стратегії

термомодернізації будівель в Україні та створення національної бази даних енергетичних та експлуатаційних характеристик будівель;

- Впровадження системи енергетичного менеджменту в будівлях державного сектору;

- Усунення прогалин у положеннях Закону «Про енергетичну ефективність будівель» у зв'язку зі зміною повноважень центральних органів виконавчої влади в цій сфері.

Якщо розглянути більш детально положення Закону, то фінансування з Фонду енергоефективності можна отримати на такі заходи:

Заходи з енергоефективності

1. здійснення термомодернізації;
2. впровадження ефективних систем моніторингу та управління;
3. встановлення високоефективних опалювальних і охолоджувальних систем та обладнання, а також заміну наявних систем та обладнання більш ефективними;

4. інші заходи, здійснення яких забезпечує зменшення споживання енергетичних ресурсів за незмінної або кращої якості надання житлово-комунальних послуг у рентабельний спосіб, включаючи заходи, спрямовані на збільшення частки енергії, виробленої з ВДЕ.

Раніше передбачалось, що Фонд енергоефективності може надавати фінансування лише на комплексні заходи з енергоефективності. Таким чином, зміни передбачають можливість фінансування інших заходів, зокрема з відновлення будівель.

Також, передбачається можливість поетапного фінансування Фондом енергоефективності проектів термомодернізації, що дозволить співвласникам багатопверхівок впроваджувати такі заходи покровоко.

Законом також передбачаються нові мінімальні вимоги до енергетичної ефективності будівель, які встановлюються Мінрегіоном і переглядаються 1 раз на 5 років, зокрема: диференціюються залежно від функціонального призначення будівель, висотності будівель, виду будівництва; застосовуються при новому будівництві, реконструкції, капітальному ремонті; термомодернізація будівлі не передбачає часткового утеплення фасаду, повинна мати системний характер, єдиний для всього будинку; розраховуються відповідно до економічно доцільного рівня енергетичної ефективності будівель з урахуванням вимог актів ЄС та Енергетичного Співтовариства;

Варто звернути увагу і на внесені зміни до Закону «Про енергетичну ефективність будівель», що більш чітко прописують пріоритетні напрями надання державної підтримки термомодернізації та енергоефективних заходів у будівлях, роблячи наголос на застосуванні мінімальних вимог. Мінімальні вимоги були також і в попередній версії закону. Втім, нововведення полягає у тому, що раніше такі вимоги застосовувалися до будівлі в цілому, зараз – окремо до огорожувальних конструкцій, окремо

до інженерних систем. Це впроваджено для того, щоб при термомодернізації можна було покроково досягати рівня мінімальних вимог [1].

Найбільш дієвим способом заощадити на опаленні будинку – це провести так звану «термомодернізацію» будівлі, тобто утеплити фасад, встановити енергозберігаючі вікна, утеплити горище, модернізувати систему опалення. Весь комплекс заходів, що їх необхідно провести для максимального заощадження тепла складається після ретельного обстеження будівлі. Але в містах дуже велика кількість таких будівель і на це потрібні чималі кошти. Тому у різних містах, за підтримки банків, було створено різні програми співфінансування: 20–30 відсотків платили мешканці будинку, а 70–80 відсотків – влада. Останнім часом ці всі програми трансформувались в одну, загальнодержавну. Був створений Фонд енергоефективності. Підтримка Фонду полягає у наданні грантів та запровадженні комплексних рішень з енергоефективності будівель з врахуванням кращих європейських практик [4]. В результаті їх реалізації співвласники таких будівель можуть заощаджувати кошти на комунальних послугах і підвищити рівень комфорту і якості свого життя. Зараз це питання стоїть надзвичайно гостро. Діяльність Фонду фінансується за рахунок коштів Держбюджету України, фінансової підтримки ЄС та уряду Німеччини. З фондом співпрацюють ОСББ (Організація співвласників багатоквартирного будинку). Для участі потрібно провести загальні збори ОСББ та прийняти рішення щодо реалізації проекту відповідно до умов Програми «Енергодім». Але під час реалізації цієї програми виникають деякі труднощі, пов'язані з тим, що не всі мешканці багатоквартирного будинку до кінця розуміють значимість цих заходів. Так як мешканцям будинку, де планується реалізувати проект з термомодернізації, потрібно вкладати якусь частину своїх коштів не всі погоджуються брати у цьому участь. Зазвичай – це невелика кількість від загального числа жителів, але цього достатньо, щоб на зборах посіяти сумнів у доцільності проведення таких робіт. Отож дуже важливим фактором впливу на позицію людей щодо термомодернізації будинку є правильний виклад інформації про важливість таких робіт. Потрібно розробити механізми реклами та правильного інформування людей про цю програму. Зазвичай люди, які не хочуть брати участь в програмі апелюють такими поняттями: «а це утеплення нічого не змінить»; «мені держава повинна і так все зробити»; «це надто дорого», і так далі.

Наголошуючи на важливості утеплення будинку, особливо в такий час, можна наводити такі переваги: витрати на опалення утепленого будинку менші приблизно на 30%; кошти, які власник витратив на цю програму повертаються до нього шляхом економії на енергоресурсах вже через 3–5 років; проживання в квартирі стає комфортнішим; будинок набуває більш естетичного вигляду; довговічність будинку, мереж – збільшується.

Є дуже багато вдалих прикладів реалізації цієї програми, які, при спілкуванні з мешканцями, необхідно наводити. Дуже важливим фактором переконання буде, якщо на зустріч з жителями будинку запросити людей з будинків, які вже реалізували цю програму [3].

Процес інформування населення потрібно проводити поступово, залучаючи до цього всі зацікавлені сторони: ОСББ, представників влади, представників фонду «Енергоефективності» та інших. Можливо здійснити випуск друкованої продукції, де буде чітко, на прикладах роз'яснюватись важливість цієї програми. Потрібно враховувати те, що мешканці окремо взятого багатоквартирного будинку різні за віком, статтю, соціальним статусом, тощо. Виходячи з цього виклад інформації має бути продуманий так, щоб він міг зацікавити і охопити якомога більшу кількість мешканців будинку. На практиці зараз ключовою ланкою інформування жителів будинків є голови ОСББ, які і самі не завжди володіють всією інформацією.

1. Енергоефективність в Україні: що змінилося? 2022. URL: <https://dixigroup.org/comment/energoefektivnist-v-ukra%D1%97ni-shho-zminilosya/> (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Інвестиції в енергоефективність в світі перевищують 1 трлн доларів із 2020 року. 2022. URL: <https://directspeech.news/news/investiciyi-v-energoefektivnist-v-sviti-perevishhuyut-1-trln-dolariv-iz-2020-roku> (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Як енергоефективні інновації допоможуть врятувати Україну та ЄС від енергокризи. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/yak-energoefektivni-innovaciji-dopomozhuvyatyuvati-ukrajinu-ta-yes-vid-energokrizi-12075810.html> (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Як зберігати енергію на побутовому рівні. 2022. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/gotuj-sani-vlitku-yak-ya-mozhu-dopomogty-krayini-projty-skladnyj-opalyvalnyj-sezon-czogorich/> (дата звернення: 03.05.2023).

Коротун О. П., к.е.н., ст. викл., **Масло В. О.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, **Скоцик Н. О.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

CRM-СИСТЕМИ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Зараз конкуренція всіх рівнях ринку досить висока. Щоб компанії виграти конкурентну боротьбу, вона повинна не лише залучати нових клієнтів, а й утримувати вже існуючих.

Для утримання клієнта необхідно враховувати його інтереси та побажання. Такий підхід до ведення бізнесу називається клієнтоорієнтованим. Але за величезної клієнтської бази облік інтересів кожного клієнта є важким завданням.

Виходом із цієї ситуації є використання у компанії CRM-системи (від англ. Customer Relationship Management), що у перекладі українською мовою звучить як «управління взаєминами із клієнтами» [2].

На даний момент існує величезна різноманітність як вітчизняних, так і зарубіжних CRM-систем.

Концепція CRM означає, що різні інструменти ведення бізнесу об'єднуються у налагоджену систему. Замість таблиць Excel, месенджерів, безлічі документів і біганини по кабінетах залишається один-єдиний сервіс. До нього входять програми для збору даних про клієнтів, управління угодами, контролю за менеджерами, аналітики та прогнозування.

Він спрощує рутину, прискорює прийняття правильних рішень та виключає помилки.

Система управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM-система, Customer Relationship Management) – прикладне програмне забезпечення для організацій, призначене для автоматизації стратегій взаємодії із замовниками (клієнтами). Також дані системи використовуються для оптимізації та спрощення роботи всередині компанії.

Типи CRM-систем. Системи допомагають вести облік угод та контрагентів, нагадують про заплановані зустрічі, важливі дзвінки та листи, автоматизують рутинні процеси і зрештою призводять до зростання прибутку. За статистикою 65% підприємців запроваджують CRM протягом перших п'яти років після відкриття компанії [1].

Залежно від потреб галузі існують різні типи CRM-систем, які розрізняються рівнем обробки інформації та розв'язуваних завдань.

1. Операційні CRM. Головне завдання операційних CRM-систем – підвищити лояльність клієнта у процесі безпосереднього контакту з ним. Усі операційні CRM вміють:

- реєструвати вхідний трафік (дзвінки, листи, тощо);
- зберігати в базі дані про клієнтів, заявки, угоди, завдання;
- автоматизувати документообіг усередині компанії;
- фіксувати просування угод з лійки продажів;
- нагадувати про заплановані дзвінки, листи, зустрічі;
- ставити завдання та контролювати роботу співробітників.

2. Аналітичні CRM. Мета аналітичних CRM – це аналіз накопиченої інформації про клієнтів та продажі для вибудовування більш ефективної стратегії. Аналітичні CRM вміють:

- сегментувати клієнтську базу;
- визначати цінність клієнта;
- аналізувати їхню рентабельність;
- моніторити поведінку клієнтів на кожному етапі угоди;
- показувати розподіл угод з вирви продажів;
- аналізувати динаміку продажів;
- аналізувати ефективність маркетингових інструментів;
- прогнозувати обсяги продажів.

3. Колабораційні CRM. Такі CRM налагоджують комунікації із клієнтами для збору зворотнього зв'язку. Інформація, отримана за їх допомогою, допомагає скоригувати асортимент товарів, цінову політику, і навіть процес обслуговування покупців.

4. Комбіновані CRM-системи. В останні роки на передній план виходять програми, які поєднують у собі елементи різних типів CRM. В основному це операційні CRM з набором аналітичних функцій (звіти з продажу, клієнтам, ефективності менеджерів і т. д.), а також можливість спілкування з клієнтами (завдяки інтеграції з сайтом, месенджерами, соцмережами і т. д.).

Комбіновані системи сьогодні перебувають у ТОПі популярності малого та середнього бізнесу світу.

Можливості CRM-платформ:

- проста та зручна реєстрація. Після реєстрації профілю компанії на платформі, співробітники отримують доступ до своїх облікових записів через посилання на пошті;

- персональні налаштування. Перевага платформи полягає в тому, що можна налаштувати панель залежно від підрозділу або посади. Блоки можна ранжувати між собою залежно від частоти використання;

- подвійна авторизація. За допомогою прив'язки до мобільного телефону двоетапна авторизація допомагає захистити корпоративні дані.

Різні інструменти спілкування. Спілкування на платформі може здійснюватися за допомогою:

- живої стрічки – спільна сторінка для всіх співробітників. Тут відображаються важливі повідомлення для всіх, а також можна вибрати

певне коло одержувачів повідомлення. У живій стрічці відображаються ваші завдання, події та процеси;

- чати. Функціонал діалогів не відрізняється від інших соціальних мереж.

- коментарі у завданнях. Зручність цієї функції полягає в тому, що можна вирішувати проблему не відходячи від процесу, що дозволяє не упускати дрібні деталі;

- чат-боти – чудові помічники, які нагадують про список справ на порядку денному та знаходять потрібну інформацію про контрагентів [3].

Наявність власного хмарного сховища. Подібно до роботи Google Диск, на платформі є спільний диск, який дозволяє зберігати дані, важливі для всіх співробітників. Також є можливість створення власного диска – «Мій диск» – для зберігання важливих для вас файлів.

1. Що таке CRM-система та як вона працює? URL: <https://www.creatio.com/page/uk/definition-crm> (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Топ 10 кращих CRM систем для України. URL: <https://www.livebusiness.com.ua/tools/crm/> (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Що таке CRM-система простими словами. URL: <https://streamtele.com/uk/shho-take-crm-systema-prostymy-slovamy/> (дата звернення: 03.05.2023).

Коротун О. П., к.е.н., ст. викл., **Ступницька Д. П.** здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм розглядається як істотна складова інноваційного розвитку країни, як економічно вигідна і, не менш важливо, екологічно безпечна галузь національної економіки. Пріоритетним напрямом державної політики є підтримка та розвиток внутрішнього, в'їзного туризму, у зв'язку з цим найважливішим напрямом досліджень є дослідження інвестиційної привабливості регіонів, що важливо для забезпечення сталого зростання їх туристичного потенціалу, конкурентоспроможності на світовому ринку та підвищення туристичної активності населення в межах території країни.

Внутрішній туризм є туризм у межах території України осіб, які постійно проживають на території країни.

За даними Державної служби статистики України, обсяг платних послуг населенню у сфері туризму показує значний відсотковий приріст, а також третій рік поспіль зростає внутрішній туристичний потік. Зростання показників внутрішнього туризму пов'язане зі структурними змінами у туристичній галузі, які почалися ще у 2019 р. зі зміною економічної та політичної ситуації в країні та світі. Також підвищенню інтересу населення до внутрішнього туризму та, відповідно, падіння попиту на виїзний туризм, сприяли тероризм та гострі політичні ситуації у низці популярних раніше зарубіжних туристичних напрямків, таких як Туніс, Туреччина, Єгипет та пандемія коронавірусної хвороби. Таким чином, в Україні вже сформувалися деякі умови для активного розвитку туристичної сфери, у зв'язку з чим загострилась необхідність підвищення інвестиційної привабливості регіонів для туризму.

Усі існуючі методики оцінки інвестиційної привабливості можна умовно поділити на три групи: – методики оцінки інвестиційної привабливості територій; методики оцінки інвестиційної привабливості підприємств; методики оцінки інвестиційної привабливості окремих проєктів.

Оцінка інвестиційної привабливості регіону включає оцінку її складових: інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків. З метою оцінки інвестиційної привабливості регіону формують інтегральний показник, в основу розрахунку якого закладено факторіальні ознаки, що характеризують інвестиційний потенціал регіону та інвестиційні ризики [4].

Зарубіжні методики, як правило, ґрунтуються на оцінці кредитоспроможності регіонів, в основі аналізу якої лежать статистичні дані та експертні висновки фахівців авторитетних рейтингових агентств.

Кожне рейтингове агентство має свою шкалу оцінок. Періодично ці рейтинги публікуються для інформування передусім потенційних інвесторів. Інвестиційна привабливість оцінюється, зокрема, з урахуванням дослідження таких чинників, як: економічна ефективність інвестицій; аналіз політичної ситуації; доступність фінансування; соціально-демографічні характеристики; інфраструктура; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків та ін.

Важливою проблемою є оцінка інвестиційної привабливості туристичних регіонів або територій, що визначають розвиток рекреації та туризму як пріоритет. Інвестиційна привабливість туристичного регіону - сукупність факторів, що визначають можливість отримання інвестицій у сферу рекреації та туризму регіону, у тому числі людського капіталу.

Основними факторами, що визначають інвестиційну привабливість сфери рекреації та туризму, є інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик.

Інвестиціями в широкому сенсі можна назвати розміщення коштів для подальшого їх примноження. Також приріст грошових коштів повинен бути достатнім для того, щоб заповнити інвестиційну відмову від користування наявними коштами на споживання в даний час, компенсувати його ризик, а також покрити відсоток, що припадає на інфляцію в майбутньому періоді [1].

Інвестуванням у сфері туризму називають вкладення капіталу інвесторів у туристичному бізнесі для подальшого одержання прибутку [3]. При цьому інвестуватися можуть як власний, так і позиковий капітал. Основними досліджуваними критеріями на вищезгаданому рівні інвестиційної діяльності є такі: очікуваний прибуток інвестованого капіталу; термін окупності вкладень; право інвестора на управління об'єктом; комерційний ризик інвестора.

Інвестиції – це один з пріоритетних факторів розвитку туристичної сфери у зв'язку з тим, що від їх обсягів та структури залежать [1]:

- динаміка розвитку туристичної галузі у довгостроковій перспективі;
- фінансово-економічні коефіцієнти діяльності туристичної галузі в майбутньому періоді;
- якісні оцінки туристичних об'єктів і підприємств у майбутньому;
- пропускна здатність, виробнича потужність і місткість туристичних об'єктів;
- структурний взаємозв'язок розвитку туристичної галузі;
- пропорції туристичного попиту і пропозиції в територіальному аспекті - так зване конкурентне середовище.

Інвестиції - це головний механізм розвитку галузі туризму як у країні в цілому, так і в конкретному регіоні. Необхідно проводити аналіз інвестицій при розробці заходів та пропозицій, спрямованих на:

- формування матеріально-технологічної бази туризму;
- складання планів розміщення та розвитку туристичних ресурсів;
- формування інформаційних банків про туристичні інвестиційні проекти;
- стандартизацію, сертифікацію туристичного продукту;
- планування та прогнозування зайнятості та доходів населення;
- розвиток інфраструктури та наукових досліджень.

З метою залучення приватних (включаючи і іноземних) інвестицій у туристичну сферу вкрай важливі:

- активна діяльність місцевої влади у сфері реклами;
- «м'яка» податкова політика місцевої влади, яка стимулює приватну інвестиційну ініціативу;
- оптимальна антимонопольна політика місцевої влади, що має спрямованість на підтримку здорової конкуренції серед туристичних фірм.

Прийняття інвестиційного рішення відносять до найбільш складної процедури вибору і базується на всебічній комплексній оцінці цілого ряду критеріїв. Від правильності оцінки інвестиційної привабливості регіону залежать наслідки як для вкладника, так і для економіки регіону та країни в цілому [4].

Для подальшого зростання інвестиційної привабливості регіону необхідно звернути особливу увагу на пошуки нових механізмів підвищення його інвестиційного потенціалу. На нашу думку, необхідно активніше використовувати такі маркетингові технології, як бенчмаркінг, який орієнтований на постійне вдосконалення, вивчення позитивного досвіду, запозичення знань та досягнень у інших суб'єктів, які є найкращими з найкращих у своїй сфері. Стосовно інвестиційної сфери у галузі туризму інтерес може становити як зарубіжний досвід, так і досвід інших регіонів країни.

1. Методологія та практика сталого розвитку туризму : монографія / Черниш І. В., Сафонов Ю. М., Сухомлин Л. Є. та ін. ; за заг. ред. І. В. Черниш. Полтава : Астрія, 2018. 230 с. **2.** Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення: 01.12.2022). **3.** Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку : монографія / за заг. ред. професора В. Г. Герасименко. Одеса : Астропринт, 2013. 334 с. **4.** Трегубов О. С. Особливості туристичної індустрії та її роль в економіці. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1. С. 190–200.

Кушнір Н. Б., к.е.н., професор, **Добровольський А. Р.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Соціальна інфраструктура є однією з ключових елементів національної економіки, яка безпосередньо впливає на сферу життєдіяльності людей та на внутрішньогосподарські функції розвитку. Соціальна інфраструктура відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем всього суспільства.

Рівня розвитку соціальної інфраструктури впливає не тільки на соціальні та економічні питання, але й на політичні та інші проблеми держави.

Дамо визначення соціальній інфраструктурі держави, якими оперують більшість науковців – це комплекс галузей, які безпосередньо пов'язані зі створенням загальних умов для відтворення робочої сили і забезпечення нормальної життєдіяльності людей. Ця сфера охоплює освіту, охорону здоров'я, житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт і зв'язок, культуру, побутове обслуговування.

Другий підхід трактує соціальну інфраструктуру як певну сукупність об'єктів, які створюють умови для задоволення потреб споживачів, що сприяє їх ефективному відтворенню. Такий підхід пов'язано з тим, що у макроекономічному аспекті інфраструктура досліджується щодо внутрішньо функціонального значення, розкриваючи відносини між окремими об'єктами, якими можуть виступати територіальний комплекс, місто, район, галузь тощо і комплексом елементів необхідних для створення, функціонування та розвитку [3].

Отже, соціальна інфраструктура – це окрема самостійна система, яка складається з певних підсистем, які взаємодіють між собою та об'єднанні єдиною спільною метою – забезпечення життєдіяльності населення та формування умов для соціально-економічного розвитку країни.

Під об'єктом розуміють усіх, хто потребує допомоги незалежно від її характеру та специфіки. Усі, хто надає таку допомогу, належать до суб'єктів соціальної роботи. До об'єктів соціальної інфраструктури належать будівлі, що забезпечують ефективну життєдіяльність населення: житлово-комунальне господарство, культурні об'єкти, школи, дитячі садки та заклади охорони здоров'я.

Головною функцією соціальної інфраструктури, безперечно, є підтримання трудових та соціальних здібностей кожної людини в межах необхідних норм, шляхом задоволення духовних потреб, підвищення загальноосвітнього та професійного рівня населення, покращення його здоров'я.

До основних завдань соціальної інфраструктури належать [4]:

- створення нової психології та стилю життя населення;
- всебічна підтримка людського розвитку;
- орієнтація на інтереси населення, сім'ї та відтворення умов їх розвитку;
- стимулювання зростання індивідуальної економічної свідомості та ініціативи як визначальних факторів територіального розвитку.

Соціальна інфраструктура має вплив на відтворення робочої сили через формування фізичних та інтелектуальних здібностей до праці, створюючи умови для підвищення рівня освіти, кваліфікації, культури, покращення умов праці побуту, організацією відпочинку [2].

Не слід забувати і те, що рівень розвитку соціальної інфраструктури, як правило, визначає рівень виробництва, господарювання та якісний спосіб життя населення. За умови економічної кризи та політичної нестабільності в державі не забезпечується розширення та реконструкція складових соціальної інфраструктури. Проте, облаштування будь-якої території закладами освіти, медичної сфери, культурними об'єктами та об'єктами житлового фонду – це збереження, стабілізація та відтворення національного багатства держави, тобто його населення [5].

Процеси, які до війни відбувалися в економіці України, визначали «...нові тенденції в розвитку соціальної інфраструктури» [1], тому роль її демонструвала позитивні тенденції в прискоренні соціально-економічного розвитку України, у формуванні трудового потенціалу, у підвищенні рівня життя населення. Проте, відзначалось ряд проблем у функціонуванні і розвитку соціальної інфраструктурної мережі, зокрема: застаріла і не відповідає потребам населення.

Сьогодні, коли триває війна, тільки на Київщині за 2022 рік зафіксовано багато втрат соціальної інфраструктури. Так, в Бучанському районі знищено 180 об'єктів, у Фастівському – 17, у Вишгородському – 10; Броварському – 25; Білоцерківському – 4. Отже, для ліквідації наслідків бойових дій на Київщині з резервного фонду держбюджету виділено 400 мільйонів гривень, які призначені для відновлення тих об'єктів соціальної інфраструктури, що потребують поточного ремонту [6]. І це, на жаль, неостаточні втрати, бо війна триває... за даними звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення [7] приведемо такі дані:

- за рік з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі склала понад \$143,8 млрд (за вартістю заміщення);
- найбільша частка у загальному обсязі прямих втрат належить житловим будівлям (37,3% або \$53,6) та інфраструктурі (25,2% або \$36,2 млрд).

Втрати активів бізнесу становлять мінімум \$11,3 млрд і продовжують зростати. Ще \$8,7 млрд складають прямі втрати аграрного сектору внаслідок війни.

- сукупні прямі втрати від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$13,69 млрд.

Для унаочнення проблеми, дамо схему десяти найбільш постраждалих регіонів України від війни і оцінені втрати по регіонах станом на 24.02.2023 р.

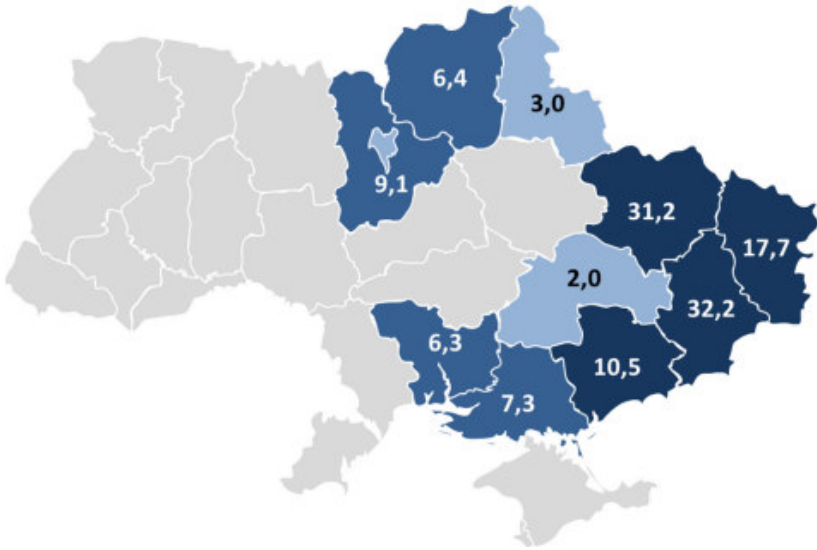

Рисунок. Десять найбільш постраждалих регіонів України, \$ млрд

Від моменту початку війни близько 270,000 км² території України зазнали впливу війни, через безпосереднє ведення військових дій, мінування районів бойових дій, або внаслідок ураження артилерійськими снарядами, стратегічною авіацією тощо. Встановлені міни, інші вибухонебезпечні предмети (ВНП), а також їх залишки становлять пряму загрозу життю і здоров'ю громадянам України, а також перешкоджають веденню нормальної господарської діяльності в уражених районах. За оцінками Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), близько 185,000 км² або приблизно 30% території України потенційно можуть бути забруднені ВНП, мають бути обстежені на предмет мінної загрози та очищені. Від початку війни службами ДСНС було обстежено та очищено 704 км², переважно в Київській та Чернігівській областях території яких були деокуповані з квітня 2022 року, та знешкоджено

близько 200,000 ВВП. Виходячи з поточних результатів протимінної діяльності щільність знешкоджених ВВП становить 284 вибухонебезпечні предмети на 1 км² очищеної території, при цьому може бути суттєво вищою у районах тривалих та активних бойових дій [7].

Важливим стратегічним завданням України після війни стане прискорення розвитку соціальної інфраструктури. Зробити це стане можливим за підтримки держави, приватного бізнесу і західних стратегічних партнерів.

1. Орлатий М. К., Ігнатенко О. С. Соціальна інфраструктура та комунікаційне забезпечення регіону : навч. посіб. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. 208 с.
2. Тимошенко М. М. Теоретичні засади розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3501> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Кириченко С. О. Підходи до визначення сутності поняття «соціальна інфраструктура» та її функціональне призначення. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2016. № 1(55). С. 56–60.
4. Пігуль Н. Г. Сутність і значення соціальної інфраструктури. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. Економічні науки*. 2013. № 2. С. 37–41.
5. Перепелюкова О. В. Роль соціальної інфраструктури регіону в розвитку транскордонного співробітництва України. *Ефективна економіка*. Вип. 2. 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=5008> (дата звернення: 04.05.2023).
6. На Київщині відремонтували 236 об'єктів соціальної інфраструктури. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/268896-na-kiivsinividremontovali-236-obektiv-socialnoi-infrastrukturi-kuleba/> (дата звернення: 05.05.2023).
7. Kyiv School of Economics. Науково-дослідницький SE Institute. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (дата звернення: 05.05.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Кирушок А. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

СТАРЛІНК: ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

З 24 лютого, моменту повномасштабного вторгнення в Україну російських військ, в країні окрім масштабних руйнувань інфраструктури та житла, масових людських вбивств були знищені та пошкоджені мережі інтернет-зв'язку. Відтак, багато населених пунктів опинились відірваними від інформаційного простору, втратили можливість отримувати оперативні та перевірені новини. Міністр цифрової трансформації, Михайло Федоров, звернувся до генерального директора компанії SpaceX Ілона Маска з проханням допомогти Україні станціями Starlink, що дозволяють якісно покращити доступом до супутникового Інтернету.

В Україні проблеми цифровізації залишались хоч і під контролем держави, але не вирішеними до початку війни – не був ліквідованим так званий «цифровий розрив», тобто ситуації, коли доступність ІТ – технологій помітно відрізняється у великих містах і невеликих селах. Зокрема, згідно звітних даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, 1,5 млн з 5 млн або 27% абонентів фіксованого ІТ – технологій сконцентровано в Києві, а в столиці разом з областю – більше 30%. При цьому, у столичному регіоні проживає лише 11% населення. В той же час, динаміка частки домогосподарств України, які мають доступ до послуг Інтернету вдома, як в цілому по Україні, так і по всіх регіонах протягом 2010–2021-их років мала тенденцію до зростання [1; 2].

На жаль, проблема зв'язку та хорошого інтернету найбільш актуальною є на сході, де ідуть активні бойові дії, а також на більшості тимчасово окупованих територіях, деякі бригади самотужки збирають кошти на старлінк, аби: а) мати доступ до розвідних даних; б) мати зв'язок з рідними.

Що ж таке StarLink? В першу чергу, це – глобальний проект із виготовлення та запуску малих супутників для роздачі інтернету у важко доступних місцях, розроблений американською компанією SpaceX, що розпочався у 2015 році. На середину березня застосунок Starlink став найбільш завантажуваним застосунком в Україні. Його завантажили 21000 разів у неділю, 13 березня, у всьому світі в обох магазинах AppStore та GooglePlay. Про це повідомило видання Forbes. Це найбільша кількість завантажень у світі за один день, і більшість із них – з України.

Застосунок потрібний, щоб правильно налаштувати зовнішню супутникову антену та доступ до WiFi роутеру, який йде у комплекті

Starlink. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій та зв'язку, 20 квітня ухвалила рішення, що дозволяє використання терміналів Starlink усім охочим на період воєнного стану.

Наразі на орбіті нараховується близько 2 тисяч супутників Starlink, а це більш як 520 тонн електроніки. Вони знаходяться приблизно у 550 кілометрах над поверхнею Землі. Це є однією з переваг Starlink, адже допомагає розв'язати відразу дві проблеми:

- суттєво зменшити час затримки сигналу, що робить космічний мобільний інтернет цілком реальним;
- знаходження на низькій орбіті дозволяє уникати зіткнень з іншими космічними апаратами у разі виходу супутників із ладу.

Серед першочергових проблем державних послуг в Україні, що потребують оперативного вирішення, наступні: низька якість управління розробленням; незадовільні для суспільства темпи запровадження електронних форм взаємодії між органами влади і фізичними та/або юридичними особами. Для переходу необхідно, щоб органи влади використовували Інтернет та надавали інтерактивні послуги, які дадуть змогу, зайшовши на відповідний офіційний веб-сайт, заповнити різноманітні форми, бланки. Також зазначені кроки на рівні держави уможливають отримання адміністративних послуг через Інтернет (електронні послуги): ліцензій, дозволів, довідок, подання на реєстрацію декларацій, сплата штрафів тощо. Це, своєю чергою, обумовлює підвищення безпеки, що можна, як правило, досягти шляхом комплексної системи захисту інформації, застосування електронних підписів, сертифікатів тощо.

Зазначене можливо виключно шляхом забезпечення прозорості бюджетної системи нашої країни, що вимагає посилення реальні переваги, а саме:

- 1) відкритості публічної адміністрації, прийняття адміністративних рішень;
- 2) економії матеріальних і часових ресурсів;
- 3) оптимізації корпоративного управління (скорочувати витрати на здійснення будь-яких операцій, підвищуючи при цьому якість роботи оперативного управління);
- 4) зменшення корупції в органах влади тощо.

На нашу думку, мають бути запроваджені електронні реєстри:

- а) власників та фактичних користувачів Інтернету StarLink;
- б) регламентації відповідних електронних послуг (в тому числі адміністративних).

Крім того, важливо адмініструвати на державному рівні основні принципи відповідальності, пов'язані з використанням ІТ – технологій на основі Інтернету StarLink:

а) за використання ІТ – технологій: за аналогією з відповідальністю за використання джерела підвищеної небезпеки, оскільки всі наслідки використання важко передбачити, як і забезпечення 100-відсоткового контролю над ним;

б) за недобросовісне (з порушенням вимог законодавства, прав та законних інтересів користувачів/споживачів) використання.

У майбутньому виграють тільки ті країни, ті індустрії, ті спеціалізації, що матимуть креативну складову. Тому, враховуючи ці два фактори, ми маємо розуміти, що вітчизняній ІТ – галузі потрібен єдиний план стратегічного розвитку не на 3–5 років, а на найближчі десятиліття. Наш шанс виділитися на глобальному ринку – працювати над створенням складних продуктів та послуг з високою творчою складовою, а отже – і зі значною доданою вартістю.

Отже, подальший розвиток ринку ІТ-послуг в Україні можливий за умови гарантування якісної освіти та підготовки конкурентоспроможних ІТ фахівців, сприяння розвитку внутрішнього ринку, а також посилення законотворчих процесів у сфері інтелектуальної власності та захисту прав інвесторів.

Висновки: Цифровізація всіх сфер суспільного життя, насамперед, на територіях військових дій, деокупованих територіях з використанням Інтернету StarLink – це невід’ємна ознака нашого сьогодення. У зв’язку з відставанням державного (в тому числі, нормативно-правового) регулювання цифровізації в нашій країні заплановані нормативні регулювання заходів, спрямованих на забезпечення контролю за використанням електронних ресурсів, закріплення таких механізмів у кодифікованому акті, присвяченому правовому регулюванню відносин у сфері ІТ – технологій, що є важливим питанням оперативного державного вирішення.

Такі кроки мають супроводжуватись виваженою оцінкою фінансових потреб на їх вирішення на етапах імплементації використання Інтернету StarLink, особливо сьогодні – в період нашої боротьби з агресором, а також протягом відновлення національної економіки після війни.

1. Цифровий розрив в Україні. URL: https://re.gov.ua/re201804/re201804_1.pdf (дата звернення: 15.03.2023).

2. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/e076ffa8-f9a.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Макарчук О. А.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ДОСТУПНОСТІ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНЩИНИ)

Виникнення інфраструктури обумовлено об'єктивними процесами в поділі праці та спеціалізації виробничо-господарської діяльності економічних суб'єктів і є підсумком структурних змін в економіці. Транспорт по праву вважається ключовим фактором формування економічного і соціального простору. По-перше, транспортна інфраструктура підтримує і спрощує комерційну діяльність, забезпечуючи географічну доступність регіону. По-друге, транспортні мережі, будучи центральним елементом у забезпеченні галузевої і внутрішньофірмової реструктуризації, грають найважливішу роль в інтеграції регіонального ринку, забезпечуючи фізичний доступ до всіх складових економічної системи [1].

Територію області перетинають 4 транспортні коридори. Мережа автомобільних доріг загального користування Рівненської області на 01.01.2019 становить 5147,1 кілометра, із них: дороги державного значення – 2004,8 кілометра; дороги місцевого значення – 3142,3 кілометра. За рахунок приватних інвесторів уздовж зазначених магістралей протягом останніх років побудовано значну кількість об'єктів дорожнього сервісу і туристично-рекреаційної інфраструктури. Це дозволило суттєво розвинути транспортний та туристичний потенціал області.

Залізничний транспорт забезпечує вантажні та пасажирські перевезення у дальньому сполученні. Експлуатаційна довжина залізничних колій у межах Рівненської області становить 605,8 кілометра, з них електрифіковані 170 кілометрів (28,1 відсотка загальної довжини). області найкраще технічно обладнаними є двоколіїні електрифіковані лінії на ділянках Красне – Здолбунів – Рівне – Клевань, які забезпечують найбільший вантажообіг та обсяг пасажирських перевезень в регіоні [4].

В області реалізується проєкт у сфері туризму «Поліський трамвай». У рамках цього проєкту створені нові об'єкти туристичної інфраструктури, що сприяє підвищенню попиту на послуги залізниці. Започатковано етно-тур-фест «Бурштиновий шлях», який сприяє популяризації вузькоколійки, створенню сприятливих умов для її функціонування, зокрема для залучення інвестицій у розвиток туристичного об'єкта та відповідної інфраструктури навколо нього.

Важливим суб'єктом для області є обласне комунальне підприємство «Міжнародний аеропорт Рівне» – складний авіатехнічний комплекс,

призначений для приймання, обслуговування та відправлення повітряних суден, забезпечення пасажирських та вантажних авіаційних перевезень [3].

За останні роки спостерігається позитивна динаміка у сфері телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг (в основному, за рахунок збільшення надання послуг мобільного зв'язку).

Лідером у сфері проводових телекомунікацій Рівненщини залишається Рівненська філія публічного акціонерного товариства «Укртелеком». Населення області має можливість отримувати аудіовізуальну інформацію національних мовників через супутникове, ефірне мовлення та кабельні мережі. Набуває розвитку галузь інформаційних технологій. Область має розвинену інфраструктуру підготовки ІТ-фахівців. В області інформаційні технології вивчають студенти у дев'яти навчальних закладах. Крім того, в області працює Рівненський центр професійно-технічної освіти державної служби зайнятості – навчальний заклад, призначений для навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації населення, на базі якого створений Ресурсний центр інформаційно-комунікаційних технологій із найсучаснішим обладнанням для навчання [2; 4].

Наявна в області мережа автомобільних та залізничних магістралей, в основному, достатня для забезпечення процесів, спрямованих на освоєння очікуваних на середньострокову перспективу обсягів вантажних та пасажирських перевезень. Разом з тим, відповідна інфраструктура потребує суттєвої модернізації з метою наближення її до стандартів Європейського Союзу. Потребує особливої уваги розвиток ОКП «Міжнародний аеропорт Рівне». Зокрема, створення належних умов для суттєвого збільшення обсягів вантажних

1. Транспортна доступність території як фактор розміщення міжнародного виробництва. URL: <https://stud.com.ua/66924/ekonomika/transportn> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Телекомунікації. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0> (дата звернення: 20.03.2023).
3. Стратегія розвитку до 2027. URL: <https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/2020/s> (дата звернення: 20.03.2023).
4. Транспортний комплекс і зв'язок. URL: <https://www.rv.gov.ua/transpornij-kompleks-i-zvuzok> (дата звернення: 21.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Павлюк Ю. Ю.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ

Особливості формування національно-культурної спадщини та освіти в сучасних умовах господарювання територіальних громад Рівненщини є актуальною темою для розвитку культурно-освітньої сфери регіону. У Рівненській області зустрічається різноманітність релігій, включаючи християнство, юдаїзм, іслам та інші віросповідання. Одним зі значущих історичних подій, які вплинули на формування національно-культурної спадщини Рівненщини, є Друга світова війна та Голокост. Ці події залишили глибокий слід у культурній та історичній спадщині регіону, та стали причиною формування важливих історичних меморіалів та музеїв, які відображають жорстокість та безглуздість нацистської окупації та зберігають пам'ять про загиблих [2; 4].

Значну роль у формуванні національно-культурної спадщини та освіти грає також місцева влада та громадськість. У сучасних умовах господарювання територіальних громад Рівненщини місцева влада вкладає значні зусилля у розвиток культурно-освітньої сфери регіону, включаючи створення нових музеїв, театрів, бібліотек та інших культурних закладів. Освіта є також важливою складовою національно-культурної спадщини Рівненщини. Важливо враховувати вплив глобалізації та технологічного розвитку на національно-культурну спадщину та освіту.

З метою збереження та розвитку національно-культурної спадщини та освіти Рівненщини можна запропонувати ряд альтернативних заходів.

1. Забезпечити доступність до якісної освіти всіх мешканців регіону (зокрема, для сільського населення), менш забезпечених верств населення. Необхідно фінансово покращити розвиток шкіл, коледжів та університетів у регіоні, модернізувати технологію та рівень освітянських послуг.

2. Зберігати та відновлювати історичні та культурні пам'ятки регіону, зокрема: замки, палаці, церкви, музеї, меморіали та інші споруди. Важливим залишається залучення інвестицій для реставрації та збереження цих пам'яток, створення туристичних маршрутів, що сприятимуть розвитку туризму та підвищенню економічного потенціалу регіону.

3. Не можливо не зазначити значимість культурних та наукових заходів, зокрема концертів, фестивалей, виставок та конференцій. Це сприятиме популяризації культурної спадщини та приверненню уваги до

регіону. Також важливо залучати наукових дослідників та експертів для вивчення та дослідження історії та культури регіону.

4. Варто розвивати інтерактивні технології для збереження та популяризації культурної спадщини. Це можуть бути мобільні додатки, віртуальні екскурсії та інші інноваційні засоби. Також потребують уваги процеси доступ до цифрових архівів та ресурсів.

5. Необхідно підтримувати та розвивати народні традиції та ремесла регіону. Це можуть бути майстер-класи з виготовлення традиційних виробів, фестивалі народної творчості, підтримка ремісничих гуртків та інше.

6. Значима роль відводиться розвитку мовної та етнічної ідентичності регіону: забезпечення підтримки та розвитку мовної та культурної освіти, зокрема національних меншин, які проживають у регіоні.

7. Важливо забезпечувати взаємодію між громадськістю, науково-дослідними установами, органами влади для збереження та розвитку національної та культурної спадщини Рівненщини. Це можуть бути консультації, робочі групи, семінари та інші форми взаємодії [1; 3].

Навіть в умовах воєнного стану невід'ємним об'єктом для оперативного управління залишається прозора та ефективна система управління культурними та історичними об'єктами Рівненщини. Це може бути здійснено через створення відповідних організацій, які будуть відповідати за збереження та розвиток культурної спадщини.

Формування національно-культурної спадщини та розвиток освіти - ключові напрямки розвитку Рівненщини. Важливо забезпечувати підтримку та сприяти розвитку мистецтва, зберігати традиції та національну ідентичність, а також модернізувати систему освіти та забезпечувати її доступність та якість. Це дозволить отримати позитивну динаміку збалансованого розвитку нашого регіону, його привабливості для життя, соціально-екологічного та економічного становлення.

1. Державна служба статистики України. Регіональна статистика. Рівненська область. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/rd/rd_u/reg_u.html (дата звернення: 03.05.2023). 2. Концепція розвитку освіти Рівненської області на період до 2025 року. URL: <https://rivneosvita.com/wp-content/uploads/2020/02/Koncepciya-rozvitku-osviti-Rivnenskojyi-oblasti-na-period-do-2025-roku.pdf> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Міністерство культури та інформаційної політики України. Культура в регіонах. Рівненщина. URL: <https://mkip.gov.ua/kultura-v-regionah/rivnenshina> (дата звернення: 03.05.2023). 4. Рівненський обласний краєзнавчий музей. URL: <https://rom.rv.ua/> (дата звернення: 03.05.2023).

Левицька С.О., д.е.н., професор, **Поліщук Д. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Державне управління використанням природних ресурсів на регіональному рівні є складним процесом, в якому беруть участь численні зацікавлені сторони з різними інтересами та цілями. Для того, щоб ефективно управляти природними ресурсами області, територіальних громад важливо розуміти виклики та можливості, які виникають у цьому процесі.

Однією з головних проблем державного управління використанням природних ресурсів на регіональному рівні є конфлікт між економічним розвитком і збереженням навколишнього середовища. У багатьох випадках економічному розвитку надається пріоритет над збереженням довкілля, що призводить до виснаження природних ресурсів. Це особливо помітно в регіонах, багатих на природні ресурси (такі як мінерали, нафта і газ). Видобуток цих ресурсів може призвести до негативних екологічних і соціальних наслідків, таких як забруднення, вирубка лісів і переміщення громад.

Конфлікт між економічним розвитком і збереженням довкілля може загострюватися через відсутність чіткої політики і правил, які б регулювали використання ресурсів. У багатьох країнах політика і правила, пов'язані з природними ресурсами, є застарілими, непослідовними або погано виконуються.

На додаток до політичних та регуляторних проблем державному управлінню використанням природних ресурсів на регіональному рівні можуть перешкоджати політичне втручання та корупція. Це може призвести до розподілу природних ресурсів на основі політичних зв'язків, а не заслуг. Корупція також може суттєво підривати ефективність механізмів правозастосування та призводити до нераціонального використання природних ресурсів.

Не зважаючи на ці виклики, державне управління використанням природних ресурсів на регіональному рівні надає можливості для сталого та справедливого їх відновлення та збереження.

Держава може впроваджувати політику і правила, які сприяють сталому використанню ресурсів, включаючи збереження і відновлення деградованих ресурсів. Держава також може сприяти справедливому використанню ресурсів, забезпечуючи справедливий розподіл вигод від ресурсів між різними зацікавленими сторонами.

Іншою можливістю є інтеграція традиційних знань і практик в управління природними ресурсами. Громади корінних народів традиційно раціонально використовували природні ресурси, отже, їх знання та практики можуть бути цінними для сприяння сталому використанню ресурсів. Держава може співпрацювати з корінними громадами, щоб інтегрувати їх досвід і практики в політику і практику управління природними ресурсами. Це також може сприяти забезпеченню соціальної справедливості, збереженню культури [1].

Прозорий процес прийняття рішень передбачає залучення всіх зацікавлених сторін до таких процесів, щоб гарантувати, що їхні голоси будуть почуті, а інтереси враховані. Процеси прийняття рішень мають бути прозорими для сприяння підзвітності, запобіганню корупції. Це може допомогти побудувати довіру між зацікавленими сторонами та гарантувати, що рішення ґрунтуються на надійних фактах та аналізі.

Інтегроване управління природними ресурсами передбачає координацію між різними державними установами та секторами. Цей підхід також має інтегрувати традиційні знання та практики в управління природними ресурсами. Саме такий шлях уможливить цілісне та системне управління природними ресурсами.

Для ефективного державного управління процесами використання природних ресурсів на регіональному рівні необхідна чітка політика та нормативно-правові акти. Зазначені політики і правила повинні ґрунтуватися на надійних наукових доказах, регулярно переглядатися і оновлюватися, бути чітко доведеними до відома зацікавлених сторін, щоб забезпечити їх розуміння і дотримання.

Моніторинг та оцінка - надзвичайно важливі для визначення ефективності політики та практики управління природними ресурсами, оскільки повинні базуватися на чітких індикаторах, залучати всі зацікавлені сторони. Це може допомогти визначити сфери, які потребують вдосконалення, та забезпечити стале і справедливе управління природними ресурсами.

Правозастосування має важливе значення для забезпечення дотримання політики управління природними ресурсами. Правозастосування має ґрунтуватися на чітких і послідовних санкціях за недотримання вимог. Це може допомогти стримувати незаконну діяльність, сприяти дотриманню правил управління природними ресурсами.

Відтак, державне управління використанням природних ресурсів на регіональному рівні стикається з такими проблемами, як суперечливі повноваження та відсутність координації між державними установами. Держава може подолати ці виклики, запровадивши найкращі практики [2; 3].

Система управління (в т.ч., на обласному та територіальному рівнях) повинна визначити пріоритетом збереження та відновлення деградованих

природних ресурсів, а також справедливий розподіл вигод від їх використання. Це може сприяти сталому економічному розвитку та соціальному добробуту.

Крім того, інтеграція традиційних знань і практик може бути корисною для сприяння сталому використанню ресурсів і збереженню культури. На обласному рівні, насамперед, адміністрація повинна співпрацювати з корінними громадами, щоб інтегрувати їхні знання і практики в політику і практику управління природними ресурсами.

Загалом, ефективне державне управління використанням природних ресурсів на регіональному рівні вимагає балансу між: економічним розвитком і збереженням довкілля; сприянням розвитку соціальної справедливості, збереженням історичної та сучасної національної культури [2, С. 34–55].

Використання природних ресурсів в області, територіальних громадах має вирішальне значення для забезпечення сталості та справедливого використання регіонального природного ресурсного потенціалу. Отже, ефективне державне управління природними ресурсами – невід’ємна складова стратегічного розвитку області, що потребує застосування низки найкращих сучасних практик, серед яких – спільне і прозоре прийняття рішень, інтегроване управління природними ресурсами, чітка політика і правила, моніторинг і оцінка, а також правозастосування.

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. [Чинний, поточна редакція від 10.07.2022, підстава – 2321-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>. (дата звернення: 19.04.2023). 2. Залевська-Шишак А. Д. Важелі державного регулювання природоохоронної діяльності як основа економічної безпеки в Україні. Феодосія : Київ. ун-т ринк. відносин, 2018. 106 с. 3. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР (Чинний, поточна редакція. Прийняття від 05.03.1998]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Самолук М. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ МІСТ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ситуація щодо розроблення планувальної, містобудівної документації почала змінюватись. Залишки земель, що є в населених пунктах, стали предметом дуже прискіпливого контролю з боку громади та прокуратури. Приватні інвестори, які раніше прагнули «заполучити» земельну ділянку у найпростіший спосіб, найдешевше, без конкуренції через свої прямі контакти з місцевими головами, наразились на проблеми з подальшим використанням таких земель, через законну вразливість порядку їх отримання. Отже, сьогодні складається певний суспільний запит на пріоритетність розробки та затвердження в адміністративно-територіальних одиницях планувальних, містобудівних документів [2].

Варто сказати, що безсистемне роздавання земельних ділянок та їх бездумна приватизація призвели до того, що навколо міст та великих селищ не залишилося земель комунальної чи державної власності, які можна використовувати для вирішення суспільних потреб. Це призводить до того, що неможливо будувати об'їзні дороги, транспортні розв'язки, водогони тощо без викупу раніше безкоштовно розданих земельних ділянок, що веде до здороження будівництва об'єктів, часто до 15–30%.

Містобудівна документація має використовуватись органами місцевого самоврядування під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, охорони земель, довкілля та здоров'я населення, розвитку соціальної, інженерно-транспортної та туристичної інфраструктури, збереження історико-культурної спадщини. Досвід інших розвинутих держав світу свідчить про обов'язкову наявність містобудівної документації на всіх рівнях територіального управління, дотримання послідовності її розроблення, дотримання її проектних рішень [2].

Економічний розвиток населених пунктів у цих країнах забезпечений від диктату інвесторів чи самодурства окремих мерів і базується виключно на ресурсних можливостях територій, виявлених та закріплених у містобудівній документації. Соціальні потреби населення задовольняються за рахунок місцевих бюджетів, дохідна частина яких формується значною мірою завдяки податку на землю та іншу нерухомість. Ефективність використання землі та нерухомості, в свою чергу, уможлиблюється його відповідністю містобудівній документації.

В Україні розроблення планувальної, містобудівної документації має стати невід'ємною частиною розробки стратегії регіонального та місцевого

розвитку, без яких складно взагалі увявити якийсь перспективний розвиток території.

В сільських територіях слід досить розумно підходити до етапності робіт з формування комплексу місцевих планувальних та містобудівних документів. Саме тому варто піти від головного, пріоритетного і розпочати розроблення планувальної документації із схем планування території районів, а далі розробляти генеральні плани міст районного значення, селищ, сіл – центрів сільрад, чи центрів можливого економічного зростання, що мають для цього реальні економічні передумови [2].

Теж саме стосується і області. Якщо для розробки схеми планування території області не має достатніх коштів, аби зробити це у стислі строки, варто звернути увагу на найбільш важливі з точки зору майбутнього використання території задля збереження їх від бездумного «дерібану» – перспективні рекреаційні території, зони проходження майбутніх транспортних коридорів, зони збереження історичних ареалів, тощо.

Сучасне місто - складний комплекс територій і споруд, зайнятих виробничими підприємствами, житловими комплексами, громадськими центрами, місцями відпочинку на свіжому повітрі, транспортними й інженерними спорудами. Відтак, перший принцип, що впорядковує і систематизує планувальну організацію міста – це функціональне зонування, поділ міста на частини різного призначення за ознакою провідної функції (праця, громадське життя, побут, відпочинок).

Жодна з окремих функцій міста не може існувати самостійно. Чергування життєвих циклів праці, побуту й відпочинку – основа міського устрою життя. З урахуванням зазначеного планувальну структуру міста не можна звести до структурної організації функціональних зон та їхніх елементів: її визначають, насамперед, через раціональне розташування відносно одне одного; оцінкою і можливістю створення зручного, постійного й надійного взаємозв'язку всіх частин міста.

1. Планування і благоустрій міст. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11328791.pdf> (дата звернення: 01.05.2023). **2.** Просторове планування сільських територій: законодавче забезпечення. URL: <http://despro.org.ua/news/experts/detail.php?ID=1285> (дата звернення: 02.05.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Симончук Ю. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГУМАНІТАРНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНЩИНИ)

Рівненщина являє собою один з найбільших регіонів за площею на заході України, що має свої особливості у плані соціальної та гуманітарної регіональної політики. В сучасних умовах реалізація соціальної та гуманітарної регіональної політики на Рівненщині є важливим завданням для забезпечення розвитку регіону та покращення якості життя місцевого населення. Одним з ключових напрямків соціальної та гуманітарної регіональної політики на Рівненщині є забезпечення доступності якісної освіти та охорони здоров'я для мешканців регіону. Іншим важливим напрямком соціальної та гуманітарної регіональної політики визначено регіональними програмами розвиток культури та мистецтва, який сприятиме формуванню ідентичності та зміцненню соціальної єдності місцевого населення [1].

Модернізація інформаційних технологій та їх впровадження в соціальну та гуманітарну регіональну політику може стати важливим кроком у покращенні доступності послуг та забезпеченні якості життя мешканців Рівненщини. Усунення корупції та забезпечення прозорості у процесі реалізації соціальної та гуманітарної регіональної політики є необхідним умовою для успішного розвитку регіону та забезпечення благополуччя його мешканців.

Для досягнення цих цілей необхідно розвивати міжнародне співробітництво та залучати інвестиції в регіон. Наприклад, створення інфраструктури для туризму може збільшити доходи регіону та покращити його соціальну та економічну ситуацію [2].

Окрім того, необхідно підвищувати рівень освіти та культури серед мешканців Рівненщини, що допоможе підвищити рівень свідомості та активності населення у вирішенні соціальних проблем регіону. Співпраця між урядом, місцевими органами влади, громадськими організаціями та бізнес-структурами є ключовим чинником успіху в реалізації соціальної та гуманітарної регіональної політики на Рівненщині. Важливо також забезпечувати постійний моніторинг та оцінку результатів реалізації соціальних програм та проєктів, що дозволить вчасно коригувати дії та досягати більш ефективних результатів.

Нарешті, успішна реалізація соціальної та гуманітарної регіональної політики на Рівненщині залежить від здатності уряду та місцевих органів влади створювати умови для розвитку талановитої, висококваліфікованої

робочої сили, що сприятиме економічному розвитку та забезпеченню стійкої соціальної ситуації у регіоні.

Окрему увагу потрібно звернути на підтримку та розвиток малого та середнього бізнесу на Рівненщині, що є важливим джерелом створення робочих місць та забезпечення сталого економічного зростання регіону. Необхідно забезпечувати доступність медичної допомоги та покращувати якість медичних послуг у регіоні, що дозволить покращити стан здоров'я населення та знизити соціальні витрати на лікування.

Розвиток культури та спорту також є важливим напрямком регіональної політики на Рівненщині. Створення нових культурних та спортивних об'єктів, проведення фестивалів та заходів дозволить підвищити престиж регіону та збільшити туристичний потенціал.

Загалом, соціальна та гуманітарна регіональна політика на Рівненщині повинна бути спрямована на покращення якості життя населення, забезпечення сталого економічного розвитку та збереження природних ресурсів регіону. Для досягнення цих цілей варто залучати всіх зацікавлених сторін, підвищувати рівень свідомості населення та розвивати міжнародне співробітництво [3].

Один із важливих аспектів соціальної та гуманітарної регіональної політики - це розвиток освіти та науки. На Рівненщині необхідно забезпечувати доступність якісної освіти, підвищувати рівень кваліфікації педагогічних кадрів та забезпечувати матеріально-технічну базу навчальних закладів. Крім того, потрібно підтримувати наукові дослідження та інноваційну діяльність, що сприятиме розвитку нових технологій та підвищенню конкурентоспроможності регіону.

Важливим аспектом соціальної та гуманітарної регіональної політики є підтримка та захист прав людини та громадянських свобод. На Рівненщині потребує уваги, на жаль, питання дотримання конституційних прав та свобод населення, боротьба з корупцією та злочинністю, підвищення рівня правової культури та впровадження сучасних правових стандартів. Необхідно також адміністративно покращити питання соціального захисту населення.

На Рівненщині потрібно забезпечувати доступність соціальних послуг для всіх груп населення, зокрема, допомогу малозабезпеченим та дітям-сиротам. Крім того, потрібно розвивати систему медичного страхування та соціального забезпечення, що дозволить знизити ризик бідності та соціальної відчуженості. В нашому регіоні важливими питаннями залишаються: забезпечення розвитку аграрного сектору; підвищення ефективності виробництва; зменшення витрат на виробництво; активізація доступу до нових регіональних ринків збуту тощо. При цьому, важливо звернути увагу на функціонування інфраструктури сільських територій, зокрема: будівництво та ремонт доріг, водопостачання, каналізації та інших комунікацій.

Розвиток туризму є однією з перспективних галузей для Рівненщини. Потрібно розвивати інфраструктуру для туристів, зокрема, будувати готелі, розвивати транспортну мережу, створювати нові туристичні маршрути та цікаві екскурсії. Крім того, важливо приділити увагу на обласному та територіальному рівнях збереженню природних ресурсів та культурно-історичних пам'яток, що привертають туристів.

На Рівненщині потрібно забезпечувати розвиток малих та середніх підприємств, що сприятиме зменшенню безробіття та збільшенню доходів населення. Для цього, як альтернатива – створення сприятливих умов для підприємництва, зокрема, забезпечення доступу до кредитних ресурсів, підтримка інноваційних та перспективних галузей економіки та інше [4].

Соціальна та гуманітарна регіональна політика на Рівненщині потребує комплексного підходу, який враховує потреби різних груп населення та різних сфер життєдіяльності. Важливо забезпечувати доступ до освіти та охорони здоров'я, підтримувати розвиток соціальної інфраструктури, зокрема, будівництво та ремонт доріг, водопостачання, каналізації та інших комунікацій. Необхідно адміністративно уможливити доступність культурних послуг для всіх груп населення та розвивати культурні та мистецькі заклади, що сприятиме розвитку культурного життя регіону. Для успішної реалізації соціальної та гуманітарної регіональної політики доцільно підтримувати співпрацю з різними зацікавленими сторонами, зокрема, з органами влади, громадськими організаціями, бізнес-структурами та іншими зацікавленими групами населення.

1. Рівненська облдержадмін. стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-rivnenskoji-oblasti-na-period-do-2027-roku-.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).
2. Рівненська облрада. Діючі обласні програми. URL: <https://ror.gov.ua/diyuchi-oblasni-programi> (дата звернення: 04.04.2023).
3. Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку : посібник. Київ : МОН України од. нац. екон. ун-т, 2019. 244 с.
4. Інститут громадянського суспільства. Про державну регіональну політику. URL: <https://www.csi.org.ua/publications/pro-derzhavnu-regionalnu-polityku-spogady-pro-kontseptsiju/> (дата звернення: 04.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Якимчук Ю. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОЦІНКА ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ

Планування регіонального розвитку – важливий етап в розвитку будь-якої територіальної громади (ТГ), кожна з яких має свої унікальні характеристики, проблеми і потреби. Оцінка такого планування може допомогти з'ясувати, наскільки ефективним є план та його реалізація відносно поставлених цілей та вимог. У даному дослідженні проведено підходи до оцінки планування регіонального розвитку на прикладі ТГ Рівненщини. Впродовж останніх років щодо планування регіонального розвитку ТГ Рівненщини було розроблено і реалізовано низку стратегій та програм, які спрямовані на підвищення рівня життя населення, забезпечення сталого розвитку території, привабливості регіону для інвесторів та розвиток туризму.

Одним з головних досягнень ТГ Рівненщини є успішна реалізація стратегії розвитку господарської діяльності, яка була прийнята у 2015 році. У рамках цієї стратегії було здійснено багато важливих проєктів, таких як будівництво нових об'єктів соціальної й культурної інфраструктури, реконструкція доріг та автошляхів, розвиток підприємницької діяльності та інвестиційних проєктів. Більше того, були створені сприятливі умови для розвитку туризму та відпочинку в регіоні, що дозволило підвищити рівень доходів та поліпшити якість життя місцевого населення [1–3].

Відомо, що Рівненщина має великий потенціал для розвитку, але тут існують чисельні проблеми, такі як війна, низький рівень економічного розвитку, недостатня інфраструктура та соціальне забезпечення. Оцінка планування регіонального розвитку може допомогти з'ясувати, наскільки ефективні заходи, які передбачені у плані, для вирішення цих проблем.

В роботі розглянуто ключові показники, такі як: збільшення обсягу інвестицій, зростання економіки, покращення якості життя мешканців та інші. Також, будемо аналізувати заходи, що передбачені у плані розвитку, з точки зору їх реалізації та відповідності потребам території. Оцінка планування регіонального розвитку здатна забезпечити якісний аналіз поточного стану розвитку та виявлення перспективних напрямків для майбутнього. На Рівненщині працюють відповідні органи та комісії, що відповідають за планування регіонального розвитку, а також має місце активна участь громадськості у процесі прийняття рішень [2; 4; 6].

Для проведення оцінки залучають різні інструменти та методики, зокрема SWOT-аналіз, дослідження конкурентоспроможності, аналіз соціально-економічних показників та інші. Науковий і практичний інтерес

становлять обсяги інвестицій у розвиток ТГ Рівненщини, оскільки фінансові вкладення визначають перспективи і траєкторію економіки ТГ, її можливості, залучення сильних сторін у процес планування (таблиця).

Таблиця

Обсяг інвестицій в Рівненську область впродовж 2017–2021 рр.

Рік	Обсяг інвестицій (млн грн)
2017	1180,7
2018	1445,1
2019	1629,9
2020	1518,4
2021	1732,8

Джерело: офіційний сайт Державної служби статистики України [7]; офіційний сайт Головного управління статистики у Рівненській області [8].

Як демонструють дані таблиці, відмічено загальну тенденцію зростання обсягу інвестицій в Рівненську область впродовж останніх років, що є позитивною динамікою. В цілому обсяг фінансування зріс на 31,7% (з 1,18 млрд грн до 1,73 млрд грн).

Потрібно звернути увагу на той факт, що Рівненський обласний центр займає провідне місце в регіоні за розвитком інфраструктури та економіки. Однак, у деяких ТГ є проблеми з економічним розвитком та інфраструктурою, що, вочевидь, стане викликом для подальшого їх розвитку. Оцінка планування регіонального розвитку є важливим етапом у визначенні напрямків розвитку території та підготовці стратегій розвитку різних галузей і сфер життєдіяльності. На прикладі Рівненської області можна побачити, які основні проблеми з регіонального розвитку і як вони вирішуються за допомогою планування. Однією з ключових проблем регіонального розвитку Рівненщини є зменшення населення та економічна нестабільність. В цьому контексті важливим є підтримка розвитку малих та середніх підприємств та промислових парків, що може сприяти створенню нових робочих місць та збільшенню обсягів виробництва. Крім того, для підвищення ефективності регіонального розвитку важливо розвивати інфраструктуру, зокрема транспортну та енергетичну.

Пропонується до процесу оцінки планування регіонального розвитку ТГ включати такі складові:

1. Збір та аналіз даних: перед розробкою плану розвитку необхідно зібрати та проаналізувати відповідні дані, такі як статистика, інформація про економіку, населення, інфраструктуру тощо. Важливо мати достовірну інформацію, щоб забезпечити ефективне та раціональне планування розвитку.

2. Визначення пріоритетів: на основі зібраних даних та аналізу потрібно визначити пріоритети розвитку, вибрати ті напрямки, які є найбільш важливими для ТГ. При цьому, необхідно враховувати потреби населення, особливості економіки та географічні особливості.

3. Розробка плану: після визначення пріоритетів необхідно розробити конкретний план розвитку ТГ, який включає мету, завдання, заходи дорожню карту. План повинен бути реалістичним довгителення, а також повинен бути підтриманий відповідними ресурсами та бюджетом.

4. Моніторинг та оцінка: після розробки і впровадження плану необхідно проводити моніторинг й оцінку ефективності заходів. Це дозволяє вчасно коригувати план та вносити необхідні зміни для досягнення кращих результатів.

Не зважаючи на позитивні зрушення, проблеми розвитку ТГ Рівненщини залишаються і є ускладненими через війну в Україні. Важливим інструментом задля стимулювання розвитку ТГ є чітка система планування. Така система має бути єдиною, універсальною для всіх ТГ та ґрунтуватися на зрозумілій системі оцінювання. Результати оцінки планування регіонального розвитку ТГ Рівненщини свідчать про позитивні зрушення в економічному й соціальному розвитку області, але також вказують на певні проблеми, що залишаються не вирішеними. Варто акцентувати увагу на важливості продовження процесів удосконалення зазначених вище підходів щодо регіонального розвитку, системного їх забезпечення необхідними ресурсами задля успішного втілення.

1. Інформаційний портал «Розвиток територіальних громад». URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 19.04.2023). 2. Сайт Рівненської обласної ради. URL: <https://www.rv.gov.ua/> (дата звернення: 19.04.2023). 3. Рівненська обласна рада. (2021). Регіональна стратегія розвитку Рівненської області на 2021–2027 роки. 4. Лаврик В. Проблеми формування плану розвитку територіальних громад Рівненської області. *Економіка та управління підприємствами в умовах ринкової економіки*. 2020. № 3(59). С. 78–83. 5. Рівненська обласна рада. Звіт про виконання Регіональної стратегії розвитку Рівненської області за 2021 рік. (2022). URL: <https://www.rv.gov.ua/rada/zvit-pro-vikonannya-regionalnoyi-strategiyi-rozvitku-rivnenskoyi-oblasti-za-2021-rik/> (дата звернення: 19.04.2023). 6. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.04.2023). 7. Головне управління статистики у Рівненській області. URL: gusrv.gov.ua (дата звернення: 19.04.2023).

Мальчик М. В., д.е.н., професор, **Павлушенко Ю. Ю.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СПЕЦИФІКА РИНКУ ТОВАРІВ ПРОМИСЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Ринок товарів промислового призначення є складним та динамічним середовищем, який відіграє ключову роль у забезпеченні потреб промислових секторів економіки, особливо гостро це відчувається у суспільстві в умовах воєнного часу. У таких непередбачуваних умовах ринок стикається з додатковими викликами та обмеженнями, які впливають на постачання та попит на промислові товари.

Ринок товарів промислового призначення потребує систематичного аналізу, оскільки він є складовою економіки, яка постійно змінюється внаслідок технологічних інновацій, економічних умов та потреб споживачів. Саме тому тема дослідження цього ринку залишається актуальною повсякчас. Різномасштабні дослідження ринку товарів промислового призначення здійснили та продовжують здійснювати такі вітчизняні вчені, як Н. Гонтаренко, М. Мальчик, О. Мартинюк, І. Оплачко, О. Попко, Н. Рожко, Н. Савіна, О. Жилінська та багато інших.

У розрізі дослідження функціонування ринку товарів промислового призначення, актуальною є проблема поведінки цього ринку в воєнний час. У воєнний час ринок товарів промислового призначення стає особливо важливим для забезпечення потреб військової промисловості, виробництва засобів оборони та інфраструктури, необхідних для функціонування умов бойових дій. Воєнний конфлікт завжди призводить до змін у попиті, перерозподілу ресурсів, обмеження постачання та виникнення нових потреб.

Ринок товарів промислового призначення в умовах воєнного часу має свої особливості, які є відмінними від його нормальних умов функціонування. Серед основних особливостей ринку промислових товарів в умовах воєнного часу варто виділити такі:

1. Зміна попиту та пропозиції: воєнний конфлікт суттєво впливає на потреби та вимоги різних секторів економіки. Попит на певні промислові товари може зрости або зменшитися в залежності від потреб військових потужностей та населення в умовах воєнного часу.

2. Зміна пріоритетів: умови воєнного часу змушують змінювати пріоритети виробництва та постачання. Деякі галузі можуть бути перепрофільовані для задоволення воєнних потреб, тоді як інші галузі можуть бути зменшувати свою частку у ВВП або припиняти своє функціонування узагалі.

3. Збільшений попит на певні товари: воєнний конфлікт може призвести до збільшеного попиту на певні промислові товари, які використовуються у військовій техніці, зброї, інфраструктурі тощо. Це може створити нові можливості для підприємств, які спеціалізуються у цих напрямках. До прикладу, в Україні в період воєнного часу, який продовжує тривати й наразі, багато підприємств-постачальників промислового обладнання перепрофілювались та почали постачати дизельні генераторні установки.

4. Зміна географічних ринків: умови воєнного часу можуть призвести до зміни географічної структури ринків промислових товарів; постачання та збут товарів можуть бути обмежені або перерозподілені через зміну контролю над територіями, блокади чи інші обставини.

5. Залежність від умов безпеки: воєнний конфлікт може створити значну залежність від умов безпеки для підприємств, що працюють на ринку промислових товарів. Забезпечення безпеки персоналу, транспорту, виробничих об'єктів та постачання стає важливим аспектом функціонування бізнесу.

6. Потреба у стратегічному плануванні: необхідно постійно аналізувати ринкові тенденції, визначати потреби та умови воєнних потужностей, а також швидко реагувати на нестабільні обставини.

7. Важливість виробництва критичних товарів: воєнний час може зумовити збільшену потребу у виробництві критичних товарів, які є необхідними для військових операцій, безпеки населення та інфраструктури.

8. Зміна конкурентного середовища: в умовах воєнного часу може відбутися зміна конкурентного середовища на ринку промислових товарів. Підприємства можуть змінити свої стратегії, зосереджуючись на постачанні товарів, що мають військове призначення або задовольняють потреби конфлікту.

9. Потреба в інноваціях: воєнний час вимагає нових рішень, технологій та інновацій. Підприємства на ринку промислових товарів можуть бути стимульовані до розробки нових продуктів, вдосконалення чинних технологій та швидкого впровадження інноваційних рішень, таких як використання штучного інтелекту для автоматизації бізнес-процесів.

10. Потреба в гнучкості постачання: умови воєнного часу можуть призвести до нестабільності в логістиці та постачанні. Підприємства повинні мати гнучкість у своєму ланцюгу постачання, здатність швидко адаптуватися до змінних умов, забезпечувати доставку товарів вчасно та ефективно.

11. Збільшений ризик. Підприємства повинні бути свідомими про наявний ризик і приймати відповідні заходи для зменшення його впливу, такі як розробка контингентних планів та забезпечення резервування ресурсів.

Отже, вивчення та визначення специфіки ринку товарів промислового призначення в умовах воєнного часу стає ще більш критичним. Це необхідно для успішного функціонування та розвитку бізнесу, адаптації до змін, створення конкурентних переваг та забезпечення успіху на цьому ринку.

1. Мальчик М. В., Оплачко І. О. Сучасний стан антикризового управління діяльністю промислових підприємств: експертні оцінки. *New Economics* : матеріали Міжнародного наукового форуму «New Economics-2019». НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2019. Т. 2. С. 145–150. 2. Malchyk M., Popko O., Oplachko I. Reflexing tools of managing consumer choice in the marketing system of industrial enterprises. *Proceedings of the 35th International Business Information Management Association Conference (IBIMA)*, 1–2 April 2020, Seville, Spain (Scopus, Web of Science). URL: <https://ibima.org/accepted-paper/reflexing-tools-of-managing-consumer-choice-in-the-marketing-system-of-industrial-enterprises/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Мальчик М. В., д.е.н., професор, **Прокопець В. Е.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АДАПТИВНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ФАКТОР ІСНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Здатність перманентно удосконалюватися, пристосовуватися до нових умов завжди була важливою вимогою до маркетингової діяльності. Проте сьогодні потреби адаптації маркетингу виходять на новий рівень, тому настав час говорити про розвиток адаптивного маркетингу не лише на виробничих та торгівельних підприємствах, а і в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) [1].

Багато науковців досліджували питання адаптивного маркетингу на підприємстві. Серед відомих виділяють праці таких науковців, як: Ф. Котлера, Д. Аакера, Д. Гілмора, П. Грінберга, Б. Соліса, серед вітчизняних: К. Губіна, І. Геращенко, В. Готра, В. Добрянської та інших. Серед фахівців, які вивчали адаптивний маркетинг в закладах вищої освіти можна виділити М. Приймак, О. Власенка, та Л. Тарасовича.

Сучасні реалії в Україні ставлять під загрозу сам факт існування деяких ЗВО, тоді як адаптивний маркетинг може стати одним із варіантів збереження працеспроможності.

Виділимо основні причини, які підкреслюють актуальність досліджень питання адаптивного маркетингу усіх суб'єктів господарювання: 1. Зміна умов праці через зміни епідеміологічного та безпекового становища. 2. Зміна потреб сучасних споживачів та їх фінансових можливостей їх задовільняти. 3. Мінливість ринкових процесів. 4. Зростання конкуренції. 5. Розвиток технологій. 6. Оптимізація маркетингових зусиль.

Отже, на часі вивчення питання адаптивного маркетингу ЗВО, які при ефективному менеджменті можуть бути більш гнучкими та ефективними у взаємодії з усіма стейкхолдерами.

Адаптивна система внутрішнього маркетингу ЗВО орієнтована на підтримку ефективного спілкування між керівництвом, співробітниками і здобувачами освітніх послуг.

Адаптивна маркетингова стратегія визначає стратегічний маркетинговий потенціал ЗВО, вимоги до зовнішньої ринкової діяльності і до внутрішньої маркетингової сфери та відповідає наступним вимогам:

- формулювання стратегії відповідає напрямам політики ЗВО;
- співробітники ознайомлені і повною мірою розуміють дану стратегію;
- стратегія однозначно розуміється усіма співробітниками;
- визначення стратегії базується на реальній ситуації у відношенні як самого ЗВО, так і ринку в цілому [2].

Така стратегія передбачає використання різноманітних інструментів, які дозволяють адаптувати процеси маркетингу до потреб та очікувань співробітників. До таких інструментів можуть належати:

1. Системи внутрішньої комунікації, які дозволяють забезпечити ефективне спілкування між різними підрозділами ЗВО та розвивати культуру співпраці та обміну інформацією.

2. Технології аналізу даних та відстеження метрик, які дозволяють оцінювати ефективність різних маркетингових заходів та адаптувати їх до потреб співробітників.

3. Системи навчання та розвитку співробітників, які дозволяють забезпечити доступ до навчальних матеріалів та курсів, що допомагають збільшити рівень компетентності співробітників та їх залученість до роботи.

4. Програми мотивації та нагородження, які стимулюють співробітників до досягнення кращих результатів та розвитку своїх професійних навичок.

У результаті застосування адаптивної системи внутрішнього маркетингу ЗВО можна забезпечити більш ефективну співпрацю між різними підрозділами та збільшити рівень задоволеності та залученості співробітників до роботи у ЗВО.

Умови пандемії, війни та інших кризових ситуацій можуть суттєво вплинути на діяльність ЗВО і його співробітників. Адаптація внутрішнього маркетингу до таких умов може забезпечити підтримку ефективної комунікації між ЗВО та його співробітниками та здобувачами освітніх послуг, збільшити рівень задоволеності та залученості персоналу до роботи, студентів до навчання, а також забезпечити стабільність навчального та наукового процесу в цілому.

Отже, нижче наведено декілька способів, які можуть допомогти адаптувати внутрішній маркетинг ЗВО до умов пандемії, війни тощо:

1. Змінити стратегію комунікації. Умови кризи можуть вимагати зміни стратегії комунікації зі співробітниками. Наприклад, може знадобитись частіше використовувати онлайн-канали зв'язку, такі як електронна пошта, відеоконференції тощо.

2. Забезпечити робочі умови віддалено працюючим. У зв'язку з пандемією, багато ЗВО перейшли на віддалену роботу. Важливо забезпечити віддалено працюючим співробітникам необхідні інструменти, ресурси та підтримку. Очевидно, державним ЗВО це не завжди видається можливим через відсутність цільового фінансування, в таких варто впроваджувати плани забезпечення, пріоритетність тощо.

3. Надавати пріоритет питанням безпеки та здоров'я. Важливо надати пріоритет питанням безпеки та здоров'я своїх співробітників. Можна використовувати різні способи, такі як регулярні інформаційні бюлетені,

онлайн-курси з охорони здоров'я, цивільного захисту, невідкладної допомоги тощо.

4. Використання новітніх технологій. Умови кризи можуть вимагати використання новітніх технологій для забезпечення ефективної комунікації та співпраці між співробітниками, здобувачами освітніх послуг та ЗВО. Наприклад, можна використовувати спеціалізовані програмні продукти для керування проектами, електронні бібліотеки та бази знань для обміну інформацією, а також програмні засоби для онлайн-навчання.

5. Підтримання духу командної роботи. Умови кризи можуть зробити співробітників вразливими до стресу та відчуття відокремленості від колективу. Важливо підтримувати дух командної роботи, співпраці та взаємодії, використовуючи різні методи, такі як онлайн-збори, віртуальні канали зв'язку, спільні проекти тощо.

6. Встановлення системи мотивації та нагород. Умови кризи можуть створювати негативний вплив на мотивацію та ефективність співробітників. Важливо встановити систему мотивації та нагород, яка стимулюватиме працівників та здобувачів освітніх послуг до досягнення цілей та розвитку своїх навичок.

7. Виховання культури волонтерства та взаємодопомоги. У складний час це дасть змогу зблизити членів колективу, та допомогти тим, хто цього потребує.

8. Проведення спільних заходів для працівників та здобувачів освітніх послуг. Кризові моменти – це можливість об'єднання, побудови довірливих стосунків та розвитку корпоративних та академічних цінностей.

Як висновок, можна стверджувати, що адаптація внутрішнього маркетингу до умов пандемії, війни та інших кризових ситуацій вимагає гнучкості, творчості та інноваційності з боку менеджменту ЗВО. Важливо вчасно відреагувати на зміни в зовнішньому середовищі та забезпечити необхідні ресурси та інструменти для ефективної роботи співробітників, які працюють як в офлайн, так і віддалено. Також потрібно зосередитись на створенні позитивної корпоративної культури та підтримці командної роботи, що допоможе зберегти відчуття приналежності до колективу та мотивувати працівників до досягнення спільних цілей.

1. Губін К. Г. Розвиток адаптивного маркетингу в Україні. *Економіка та суспільство* : електронний журнал. Видавничий дім «Гельветико», 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/45> (дата звернення: 03.05.2023). 2. Готра В. В., Філін Ю. І. Розробка адаптивної стратегії маркетингу. *Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні*. Київ, 2017. С. 163–169.

Мальчик М. В., д.е.н., професор, **Шевчук П. І.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному світі освіта є важливим фактором соціального, економічного та наукового розвитку країни. Однак, українська освітня система зіштовхується з рядом викликів, серед яких дуже гостро стоїть забезпечення фінансування у зв'язку зі збройним конфліктом. У цьому контексті пошук джерел інвестування у розвиток закладів освіти залишається особливо важливим і актуальним.

У цьому напрямку вже працює ряд вітчизняних дослідників. Так, наукові праці Т. Авраменка, Ю. Денисенка (2020), О. Бережної, Л. Збараської (2019), О. Кузьмінської (2020), В. Коваленка, О. Кравчука (2021), О. Пилипенка й І. Попової (2018) зосереджуються на аналізі фінансових проблем у сфері освіти та пошуку перспективних шляхів розв'язання цих проблем. Вони висвітлюють проблеми обмеженого фінансування та його вплив на якість освіти в Україні. Проте питання достатнього фінансування в умовах реального часу досліджені недостатньо. Цим і зумовлюється наш науковий пошук.

Згадані вище дослідники систематизували основні сучасні виклики та пропозиції по джерелах фінансування сучасної освітньої системи, виділивши кілька ключових і найпріоритетніших. Розглянемо їх детальніше.

По-перше, фінансування закладів освіти має значний вплив на розвиток сучасної науки. Відсутність достатнього фінансування призводить до обмежень у доступі до необхідних ресурсів, а також до зменшення можливостей для наукових відкриттів та інновацій.

По-друге, інвестиції в освітній сектор сприяють створенню сучасних навчальних середовищ. Завдяки інвестиціям можна забезпечити доступ до передових технологій та високоякісних навчальних ресурсів. Інвестиції дозволяють вдосконалити інфраструктуру закладів освіти, створити сучасні лабораторії, комп'ютерні класи та мультимедійні аудиторії. Це забезпечує споживачам освітніх послуг та викладачам належні умови для вивчення і проведення досліджень, а також стимулює творчий потенціал учасників освітнього процесу.

По-третє, розвиток публічно-приватного партнерства може стати ефективним інструментом для залучення додаткових інвестицій у заклади освіти. Партнерство з приватними компаніями, благодійними фондами та меценатами дозволяє спільно фінансувати проекти, спрямовані на модернізацію і покращення освітнього процесу. Це може включати створення стипендійних програм, фінансування наукових досліджень та розвиток інфраструктури.

Публічно-приватне партнерство також сприяє обміну знаннями та експертизою між академічною та бізнес-спільнотами, що сприяє розвитку інноваційних підходів у сфері освіти.

Однак, важливо зазначити, що фінансова підтримка освіти не повинна обмежуватись лише матеріальними аспектами. Розвиток освітньої системи також потребує інвестицій у професійний розвиток педагогічних кадрів, їхню підготовку до роботи з новітніми методиками та педагогічними інноваціями. Необхідно створювати стимули для постійного удосконалення професійних навичок викладачів та підтримувати їхній науково-методичний розвиток. Це може включати організацію тренінгів, семінарів та конференцій з педагогічної майстерності, сприяння участі в наукових проєктах та публікаціях. Інвестиції у професійний розвиток педагогічних кадрів забезпечують підвищення якості навчання, розвиток новаторських підходів та стимулюють талановитих викладачів до здобуття нових знань та кваліфікацій.

У світлі наведених фактів, необхідно залучати усі зацікавлені сторони, включаючи урядові органи, бізнес-спільноту, громадські організації та академічне середовище, до спільної праці над забезпеченням достатнього фінансування освіти.

Висновки вищезгаданих науковців у їх наукових працях та дослідженнях свідчать про те, що інвестиції в розвиток закладів освіти мають великий потенціал для покращення якості освіти, створення сучасних навчальних умов та сприяють розвитку сучасної науки. Фінансування освіти в Україні повинно бути не лише обмежене на матеріальне забезпечення, але й спрямоване на підтримку професійного росту викладачів та стимулювання науково-дослідної діяльності. Шляхи розвитку публічно-приватного партнерства в освітній сфері важливі для залучення додаткових ресурсів та обміну знаннями й експертизою між освітніми установами та промисловим сектором. Це сприятиме створенню інноваційного середовища, в якому здійснюватимуться передові дослідження та розробки, що відповідають сучасним вимогам та потребам.

Залучення інвестицій у розвиток закладів освіти в Україні є невід'ємною складовою для забезпечення високої якості освіти, розвитку інтелектуального потенціалу країни та підготовки конкурентоспроможних фахівців. Інвестиції повинні бути спрямовані на створення сучасних навчальних середовищ, підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів та сприяння науковим дослідженням.

Урядові органи, бізнес-спільнота, громадські організації та академічне середовище повинні спільно працювати над розробкою та впровадженням ефективних механізмів фінансування освіти. Публічно-приватне партнерство може стати важливим інструментом для залучення додаткових ресурсів та обміну знаннями, що сприятиме створенню інноваційного освітнього середовища.

Висновок: освіта є ключовим фактором розвитку суспільства. Інвестиції в цей сектор є важливим і необхідним кроком для забезпечення успіху та

процвітання України в майбутньому. Шлях до сучасної, якісної та доступної освіти полягає в активній інвестиційній співпраці між урядом, бізнесом, громадським сектором та академічною спільнотою. Тільки шляхом поєднання зусиль і ресурсів можна створити освітню систему, що забезпечує розвиток інтелектуального потенціалу країни, формує критичне мислення, інноваційний дух та готовність до викликів сучасного світу.

1. U. Parpan Public private partnership in higher education of Ukraine. *Вісник національного університету «Львівська політехніка. Сер. Юридичні науки*. 2020. № 4(28). URL: <https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-7-number-428-2020/public-private-partnership-higher-education> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Ситник Л. С., Біша К. В. Інвестування у сферу освіти як пріоритет державної кадрової політики. *Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку* : зб. тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції. 2021. URL: [/www.library.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/17254/5/Zbirnik%20conf%20November%2025_2021%28ver%2013_01_22%29.pdf#page=101](http://www.library.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/17254/5/Zbirnik%20conf%20November%2025_2021%28ver%2013_01_22%29.pdf#page=101) (дата звернення: 03.05.2023).

Мартинюк О. В., к.е.н., доцент, **Кириленко В. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЗРОБКА УНІКАЛЬНОЇ ТОВАРНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ РИНКУ

Унікальна товарна пропозиція дозволяє відрізнитися від конкурентів, займати свою нішу на ринку, залучати нових клієнтів і зберігати старих. Крім того, розробка унікальної товарної пропозиції дозволяє компанії побудувати ефективну стратегію маркетингу і продажів, що в свою чергу призводить до збільшення прибутку і покращення фінансового стану компанії.

Актуальність теми полягає в розробці унікальної товарної пропозиції та є ключовим елементом маркетингової стратегії бізнесу. У сучасних умовах конкуренція на ринку дуже висока, тому розробка унікальної товарної пропозиції стає все важливішою задачею для компаній.

Розробка унікальної товарної пропозиції може включати в себе введення на ринок нових видів продукції з унікальним дизайном, технологіями, якості матеріалів та функціональними можливостями. Також, компанії можуть розробляти нові послуги, такі як післяпродажне обслуговування та гарантійне обслуговування, що дозволить відрізнитися від конкурентів та забезпечувати задоволення клієнтів.

Тема розробка унікальної товарної пропозиції висвітлена у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема Д. Аакер, О. Біленький, О. Болотн, В. Кардаш, Ф. Котлер, М. Портер, Н. Решетько, Т. Шкляр, А. Яковлев та ін. Однак попри наявність великого доробку науковців у дослідження зазначеної проблематики поглиблене вивчення її до цього часу лишається актуальним.

Унікальна товарна пропозиція – це сформульована особливість продукту, яка робить його відмінним від конкурентів і привабливим для покупців.

Унікальна товарна пропозиція повинна бути чіткою та зрозумілою, вона має виділяти товар або послугу на ринку, підкреслюючи її переваги перед іншими аналогічними пропозиціями. Важливо, щоб вона була сформульована коротко і лаконічно, звертаючись до ключових переваг продукту, які можуть привернути увагу покупців.

Цінність унікальної товарної пропозиції в тому, що вона:

- 1) виділить вас із сірої маси;
- 2) донесе до споживача думку про те, що ваші продукти або послуги унікальні в своєму роді;
- 3) проведе чітку асоціацію між вашою компанією і успішним досягненням її цілей;
- 4) запропонує оптимальне рішення конкретного питання.

Розробка унікальної товарної пропозиції є важливим елементом успішної стратегії розвитку бізнесу, особливо в умовах високої конкуренції на ринку. Розробка нових видів продукції та послуг може допомогти компанії відрізнятись від конкурентів та забезпечувати стабільний розвиток.

1. Безрукова Н. В., Свічкарь В. А. Особливості просування торгових марок на українському товарному ринку. *Ефективна економіка*. 2017. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5487> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Дашевська О. В. Маркетингова політика комунікацій : підручник. Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля, 2012. 180 с.
3. Бренд-менеджмент: теорія і практика : навч. посіб. / за ред. Струтинської І. В. Тернопіль : Прінт-офіс, 2015. 204 с.

Мартинюк О. В., к.е.н., доцент, **Кравчук І. М.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасному житті процес становлення конкурентоспроможності підприємств є дуже важливим, оскільки в умовах глобалізації та постійного розвитку технологій конкуренція на ринку стає все більше жорсткою. Підприємства повинні постійно вдосконалювати свою продукцію, залучати нових клієнтів, розширювати ринки збуту та підвищувати ефективність своєї діяльності. Важливою складовою конкурентоспроможності є також здатність підприємства адаптуватися до змін на ринку та відповідати на зміни у потребах споживачів.

Використання факторів конкурентоспроможності підприємств може допомогти в глибшому аналізі та розумінні причинно-наслідкових зв'язків в діяльності підприємства. Зокрема, визначення ключових факторів, які впливають на конкурентоспроможність підприємства, може дати можливість визначити напрямки розвитку та вдосконалення діяльності підприємства. Крім того, порівняння рівня конкурентоспроможності з іншими підприємствами в галузі може дати можливість знайти проблемні місця та знайти способи їх вирішення.

Вивчення теми конкурентоспроможності підприємств є важливим, оскільки надзвичайно важливо знати, які чинники впливають на конкурентоспроможність підприємств та як їх можна оптимізувати. Визначення факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємств, дає можливість підприємствам орієнтуватися на певні напрямки розвитку та вдосконалення діяльності, а також здійснювати стратегічне планування своєї діяльності.

Крім того, вивчення теми конкурентоспроможності підприємств є важливим і для державного рівня. Успіх підприємств є безпосередньо пов'язаний з економічними показниками держави, тому важливо, щоб державні регулятори та урядові інститути створювали сприятливі умови для конкурентоспроможності підприємств.

Дослідження важливості маркетингових заходів у своїх роботах розглядали: М. Портер, Ф. Котлер, Д. Окерт, Ф. Берклі, Г. Саймон та інші.

Фактори конкурентоспроможності підприємств – це сукупність різних чинників, які впливають на здатність підприємства досягти успіху на ринку в умовах конкуренції з іншими підприємствами. Ці фактори можуть включати широкий спектр елементів, таких як якість продукту, ефективність виробництва, економічна стійкість, інноваційність, бренд, репутація, ціна та багато іншого.

Оцінка факторів конкурентоспроможності підприємств дозволяє з'ясувати, як саме підприємство може протистояти конкуренції, які його переваги та недоліки, що потрібно робити для підвищення конкурентоспроможності. Крім того, визначення факторів конкурентоспроможності може допомогти у формулюванні стратегії розвитку підприємства, які враховують особливості конкурентного середовища та сприяють досягненню позиції лідера на ринку.

Фактори конкурентоспроможності підприємств можна розподілити на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні фактори – це ті фактори, що залежать від зовнішнього середовища підприємства і не можуть бути контрольовані його керівництвом. До зовнішніх факторів можна віднести такі елементи як: політика держави, кон'юнктура ринку, рівень конкуренції, наявність ресурсів та ін.

Наприклад, зниження курсу національної валюти може позитивно вплинути на конкурентоспроможність експортера, оскільки його продукція буде дешевшою на міжнародному ринку.

Внутрішні фактори – це ті фактори, які залежать від самого підприємства і можуть бути контрольовані його керівництвом. До внутрішніх факторів можна віднести такі елементи як: якість продукції, продуктивність, ефективність використання ресурсів, кваліфікація персоналу, розробка нових технологій та ін.

Наприклад, встановлення ефективної системи управління якістю може позитивно вплинути на конкурентоспроможність підприємства, оскільки це допоможе знизити витрати на брак та відновлення продукції, підвищити рівень задоволення клієнтів та підвищити репутацію компанії на ринку.

Конкурентоспроможність є складною категорією, яка формується під впливом широкого спектру факторів. Ці фактори можуть впливати на загальний рівень конкурентоспроможності підприємства, а також виявляти сильні та слабкі сторони діяльності як самого підприємства, так і його конкурентів. Кожен фактор може мати як позитивний, так і негативний вплив на конкурентоспроможність підприємства, і кожен з них може діяти з різним ступенем впливу в різні моменти часу. Тому для зрозуміння того, які фактори впливають на конкурентоспроможність підприємства та наскільки сильно вони впливають, необхідно чітко визначити і класифікувати всі фактори, які впливають на дану категорію.

1. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.
2. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 570 с.
3. Севрук І. М., Тропиніна А. С. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_5_0_20_28&lang=ua (дата звернення: 03.05.2023).

Мартинюк О. В., к.е.н., доцент, **Кравчук Я. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІНСТАГРАМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ В ІНТЕРНЕТІ

Інстаграм являє собою одну з найпопулярніших соціальних мереж, яка використовується мільйонами користувачів по всьому світу. Інстаграм на даний момент – шоста за популярністю соцмережа у світі. За останні роки він став не тільки популярним серед звичайних людей, але й перетворився на ефективний інструмент для реклами та маркетингу.

Актуальність теми полягає в тому, що зростає кількість користувачів соціальних мереж, які звертають увагу на рекламу. Слід зазначити, що дуже багато компаній використовують соціальні мережі для реалізації рекламних кампаній, зокрема Інстаграм. Чи варто дивуватися, що реклама в Інстаграм стала вкрай привабливою для рекламодавців усіх рівнів – від представників найдрібнішого бізнесу до найбільших світових корпорацій? Свої бренди в Інстаграмі просувають Vogue, Nike, Louis Vuitton, Starbucks, Netflix та інші. А вже багато дрібних локальних брендів так і зовсім роблять Інстаграм своїм основним інструментом просування. Оскільки інстаграм має понад 1 мільярд активних користувачів і з яких 90% підписані на більш ніж одну компанію. Це означає, що Інстаграм є важливим інструментом для рекламних кампаній в інтернеті.

Інстаграм надає багато можливостей для компаній, які хочуть просувати свій бренд. Існує три основні види реклами в Інстаграм: таргетована реклама, у блогерів і через біржу. Кожен вид має свої переваги, так і недоліки. А вибір варто робити залежно від особливостей вашої пропозиції, бюджету та аудиторії. Один з головних інструментів Інстаграм - це рекламні оголошення(таргетована реклама) . Рекламні оголошення на Інстаграм дозволяють компаніям показувати свої товари та послуги більш широкій аудиторії. Це можливо завдяки співпраці з Інстаграмом та використанню рекламних платформ, таких як Facebook Ads. Рекламні оголошення на Інстаграм можуть бути представлені у форматі фото, відео, каруселі та інші.

Окрім рекламних оголошень, важливим інструментом для рекламних кампаній в Інстаграм є використання реклами у інфлюенсорів. Оксана Стехіна, директорка з розвитку Dentsu Aegis Network Ukraine брала участь у другій частині конференції WONDER POWER, її ключовий слоган – кожен з нас трішки інфлюенсер, адже ми всі радимо комусь майстра манікюру, найкращу каву в місті або готель. В теорії інфлюенсери – це люди, які мають вплив на свою аудиторію, тому вони можуть допомогти компанії просунути свій бренд та продукти. І ключовим фактором успіху

використання співпраці з блогерами є відповідність аудиторії, тобто здатність блогера привернути увагу своїх підписників та переконати їх купувати продукти або послуги, які він рекламує. Але як зазначала Оксана Стехіна, слід пам'ятати, що блогер може бути інфлюенсером, але інфлюенсер – не завжди блогер. Найкраще працюють обдумані та чесні інтеграції. Коли інфлюенсер говорить про те, що йому найближче. Наприклад, колаборація Джамали та Chisso – Chisso інтегрували колискову Джамали в свою іграшку. Набагато гірше працюють компанії, коли людина просто стоїть і фотографується з продуктом. Також треба бути обережним з вибором блогера, оскільки вибір правильного інфлюенсера є критичним для успіху кампанії. Бренд повинен відповідати тематиці сторінки інфлюенсера і мати аудиторію, яка може зацікавитися продуктом або послугою.

Якщо ж вам не хочеться ризикувати, тоді ми радимо вам скористатися рекламою через біржу. Рекламні Instagram-біржі – це спеціальні майданчики-посередники для роботи з інфлюенсерами. По суті вони дозволяють зручніше знаходити лідерів думок із потрібною вам аудиторією та побажаннями щодо бюджету. Біржі виступають у ролі гаранта виконання сторонами своїх зобов'язань.

Також, Інстаграм дозволяє компаніям створювати свої власні сторінки, де вони можуть показувати свої товари та послуги, розповідати про свою діяльність та привертати увагу нових клієнтів.

За результатами нашого дослідження, ми можемо виділити такі рекомендації для ефективної рекламної кампанії на Інстаграм:

1. Вам слід визначити свою цільову аудиторію та створити контент, який буде цікавий саме для неї.
2. Потрібно використовувати рекламні оголошення та співпрацю з інфлюенсерами, щоб просунути свій бренд та продукти.
3. Також ми радимо створити якісний та цікавий контент, який буде привертати увагу користувачів.
4. Корисним буде використання аналітичних інструментів, щоб вимірювати ефективність своєї рекламної кампанії та вносити необхідні зміни для її покращення.

Інстаграм постійно випускає нові функції та оновлення, що можуть допомогти вам краще просувати бренд. Ми виділили для вас декілька з останніх нововведень та оновлень, які можуть бути корисними для просування бренду на Інстаграм:

- Instagram Reels: Instagram Reels дозволяє користувачам створювати короткі відео від 15 до 30 секунд. Ця функція є дуже популярною - вона допомагає просувати бренд, створюючи короткі відео, що привернуть увагу вашої аудиторії.

- Instagram Live Rooms: Instagram Live Rooms дозволяє користувачам створювати живі трансляції з трьома і більше людей. Ця функція дозволяє спілкуватися зі своєю аудиторією, проводити онлайн-конференції та інтерв'ю.

- Instagram Shopping: Instagram Shopping дозволяє брендам додавати посилання на свої продукти в своїх дописах та історіях. Це допомагає покупцям легко знайти продукти, які вони хочуть купити, і це може підвищити продажі вашого бренду.
- Instagram Guides: Instagram Guides дозволяє створювати колекції дописів та історій на певну тему, наприклад, поради для новачків в вашій галузі або підбірку продуктів. Це може допомогти бренду показати свій експертний рівень в певній галузі та забезпечити більше взаємодії з аудиторією.
- Instagram Analytics: Instagram Analytics дозволяє користувачам переглядати дані про свою аудиторію та дізнатися, як взаємодіє їх контент зі своєю аудиторією.
- Instagram Creator Studio: Instagram Creator Studio - це безкоштовний інструмент, який дозволяє вам планувати пости для свого бренду на Інстаграмі. Цей інструмент надає багато корисних функцій, таких як аналіз даних про ваші пости та аудиторію, що дозволяє вам зрозуміти, які типи контенту працюють найкраще для вашого бренду.

Інстаграм є ефективним інструментом для рекламних кампаній в інтернеті. Рекламні оголошення та співпраця з інфлюенсерами дозволяють компаніям просунути свій бренд та продукти, а також залучити нових клієнтів та збільшувати свій обсяг продажів. Створення власної сторінки компанії в Інстаграм дозволяє показувати товари та послуги, розповідати про свою діяльність та привертати увагу нових клієнтів. Інстаграм має велику активну аудиторію, яка становить понад мільярд користувачів щоденно. Це робить його перспективним інструментом для компаній, які хочуть залучити увагу своєї цільової аудиторії та збільшити свою продуктивність в інтернеті. У зв'язку з цим, важливо враховувати характеристики своєї аудиторії, розробляти ефективні стратегії та використовувати аналітичні інструменти для вимірювання ефективності своєї рекламної кампанії. Тільки так можна досягти успіху та збільшити продуктивність своєї компанії в інтернеті.

1. Ірина Виговська. *Про інфлюенс-маркетинг, клієнтський досвід та тренди у благодійності* : матеріали друга частина конференції WONDER POWER (м. Київ UNIT.City 15.12.2019), 25.12.2019. 2. URL: <https://bazilik.media/pro-influens-marketynh-kliientykyj-dosvid-ta-trendy-u-blahodijnosti-druha-chastyna-konferentsii-wonder-power/> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Instagram. Центр допомоги бізнесу Instagram. 2021. URL: <https://www.facebook.com/business/help/instagram> (дата звернення: 03.05.2023). 4. IAB. Звіт IAB 2019 року про доходи від Інтернет-реклами. 2019. URL: <https://www.iab.com/insights/iab-internet-advertising-revenue-report-conducted-by-pwc-2/> (дата звернення: 03.05.2023). 5. Бубліченко О. В. Стандарти електронної комерції. Розробка концепції мережі розподілених взаємо з'єднаних систем електронної комерції на основі web-сервісів // Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2007. 234 с.

Мартинюк О. В., к.е.н., доцент, **Левчук Д. С.**, здобувач вищої освіти першого рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ ЗБУТУ

Логістика збуту відіграє важливу роль в успіху компанії, оскільки забезпечує ефективне переміщення продукції від виробників до споживачів. Логістика збуту – це сукупність методів та прийомів, що використовуються в процесі планування, організації та контролю операцій з переміщення товарів від виробника до кінцевого споживача з метою оптимізації ланцюга постачання та забезпечення високої якості обслуговування клієнтів.

Методи підходи оцінювання ефективності управління логістикою збуту є дуже важливими і актуальними для будь-якого підприємства. Ці методи дозволяють визначити ефективність діяльності управління логістикою збуту і виявити можливості для її поліпшення.

Оцінювання ефективності управління логістикою збуту дозволяє підприємствам:

- виявити недоліки та проблеми в організації логістичної діяльності збуту і прийняти заходи для їх вирішення;
- визначити потенційні можливості для покращення ефективності управління логістикою збуту і забезпечити збільшення прибутку;
- забезпечити зменшення витрат на логістичну діяльність збуту і збільшення рентабельності бізнесу;
- поліпшити якість обслуговування клієнтів і збільшити їх задоволеність.

Методи оцінювання ефективності управління логістикою збуту можуть бути різними, відповідно до потреб і характеристик підприємства. Деякі з них включають аналіз вартості, аналіз продуктивності, аналіз якості, аналіз ризиків, аналіз задоволеності клієнтів тощо. Кожен з цих методів може забезпечити корисну інформацію для управління логістикою збуту і допомогти в прийнятті рішень.

Ефективне управління логістичною збутовою діяльністю є важливим елементом успішної бізнес-стратегії на сучасному підприємстві. Одним із ключових завдань менеджменту логістики збуту є оцінка ефективності цієї діяльності. У цьому контексті можна виділити декілька методичних підходів до оцінювання ефективності управління логістичною збутовою діяльністю на сучасному підприємстві:

- методика балансової оцінки логістичної збутової діяльності;
- методика порівняльного аналізу логістичної збутової діяльності;
- методика інтегральної оцінки логістичної збутової діяльності.

Ці методики логістичної збутової діяльності є специфічними методиками оцінки ефективності логістичної збутової діяльності. Вони дозволяють провести оцінку на різних рівнях та з точки зору різних аспектів логістичної діяльності.

Бенчмаркінг, системний аналіз, SWOT-аналіз, Balanced Scorecard, аналіз вартості логістичних процесів, аналіз ризиків, аналіз ключових показників ефективності (KPI), методика Value Stream Mapping, методика внутрішнього аудиту- це теж методики оцінки ефективності логістичної збутової діяльності, проте вони можуть застосовуватися для оцінки ефективності інших логістичних процесів та аспектів діяльності підприємства. Вони можуть бути спрямовані на різні аспекти логістики, такі як вартість, якість, ризики, процеси, показники ефективності та інші.

Висновки. Хоча методики оцінки ефективності можуть мати деякі спільні особливості та засновані на подібних підходах, вони все ж мають свої відмінності та специфічність у застосуванні та оцінці різних аспектів логістики та бізнесу в цілому. Всі ці методичні підходи допомагають виявляти недоліки та проблеми в управлінні логістичною збутовою діяльністю на підприємстві та знайти шляхи їх вирішення для досягнення максимальної ефективності. Кожна з цих методик має свої переваги та недоліки, тому може використовуватись окремо або в поєднанні з іншими для досягнення максимальної ефективності управління логістичною збутовою діяльністю на підприємстві.

1. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця – заклад вищої освіти державної форми власності, розташований у м. Харкові, один з провідних університетів України економічного профілю. 2. Мішеніна Н. В., Туренко Ю. О. Логістичний підхід в управлінні витратами виробничої системи підприємства: стратегічні орієнтири. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка та менеджмент.* 2015. 3. Струк Н. Система збуту підприємств АПК: визначення показників логістичного управління. *Науковий клуб Sophus.* URL: http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section_5_2011_11_15_16/sistema_zbutu_pidpriemstv_apk_viznachennja_pokaznikiv_logistichnogo_upravlinnja/7-1-0-165 (дата звернення: 03.05.2023).

Мартинюк О. В., к.е.н., доцент, **Шрамко В. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РЕПУТАЦІЄЮ КОМПАНІЇ ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДАЖІВ

Управління репутацією компанії є важливим елементом будь-якої стратегії бізнесу, оскільки вона впливає на сприйняття товарів та послуг споживачами, і, відповідно, на продажі. Однак, для досягнення успіху у цьому напрямку, необхідно не тільки відстежувати погляди клієнтів та експертів на компанію, але й знати, як ефективно управляти і оцінювати її репутацію. У даному тексті буде розглянуто основні підходи до управління репутацією компанії задля підвищення продажів, що допоможе зрозуміти, як впливати на свою аудиторію та розвивати бізнес.

Очевидно, що в останні часи значення репутації компанії як цінного активу не підлягає сумнівам. Це було ретельно досліджено такими вченими, як М.І. Михальчук [1], І. В. Буров [2], В. М. Васильєв [3], Леус О.В [3] та І. В. Гаврилова [4].

Успішна репутація компанії є ключовим фактором для забезпечення стабільного розвитку бізнесу і підвищення продажів. Існують різні підходи до управління та оцінки репутації компанії, які можуть бути використані для забезпечення успіху.

Один з підходів до управління репутацією компанії – це активна комунікація з клієнтами та зацікавленими сторонами. Це означає, що компанія має бути відкритою та доступною для спілкування зі своїми клієнтами, а також відповідати на їхні запити та скарги. Крім того, компанія повинна активно використовувати соціальні медіа та інші інструменти комунікації для взаємодії зі своїми клієнтами та партнерами.

Інший можливий підхід – це створення сильної корпоративної культури, яка дозволяє компанії відрізнитися від конкурентів та залучати нових клієнтів. Культура компанії повинна відображати цінності та місію бізнесу, а також підтримувати працівників у виконанні їхніх завдань. Це може бути досягнуто шляхом створення командних духу, встановлення чітких цілей та орієнтації на результат.

Третім підходом є активна участь компанії в соціальних програмах та благодійних заходах. Це дозволяє компанії показати свою соціальну відповідальність та внести позитивний внесок у суспільство. Такі заходи можуть також забезпечити додаткову пресу та рекламу для компанії.

Отже, одним з найважливіших аспектів управління репутацією компанії є підтримка позитивного іміджу. Це може бути досягнуто через забезпечення високої якості продуктів та послуг, а також через підтримку

доброї репутації в суспільстві та дотримання високих стандартів етики та соціальної відповідальності.

Підвищення продажів може бути досягнуто шляхом позиціонування компанії як експерта у своїй галузі. Це може бути досягнуто через розробку високоякісного контенту, такого як блоги, вебінари та електронні книги, які допомагають споживачам розуміти індустрію та продукти більш глибоко. Це знову ж таки дозволяє компанії залучати нових клієнтів та підвищувати продажі.

Висновки. Управління та оцінка репутації компанії - це складний процес, який вимагає систематичного підходу та взаємодії з клієнтами та громадськістю. Але при правильному використанні методів та інструментів, компанії можуть підвищити свою репутацію та збільшити продажі, що є критично важливим для їх успіху на ринку

1. Михальчук, М. І. Основи управління репутацією підприємства. Київ : Центр учбової літератури, 2017.
2. Буров І. В. Оцінка репутації підприємства: методологічний аспект. *Економіка та суспільство*. 2019. № 21. С. 123–129.
3. Васильев В. М., Леус О. В. Управління репутацією підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 1(1). С. 53–57.
4. Гаврилова І. В. Особливості управління репутацією сучасних підприємств. *Економічний часопис-XXI*. 2018. № 1–2(1). С. 33–37.

Окорський В. П., к.т.н, доцент, **Шира А. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

НЕЙРОМЕНЕДЖМЕНТ: НОВА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ

З метою розуміння людських відносин через нейронауку, для допомоги майбутнім керівникам розвивати нові якості лідерської поведінки у сучасних реаліях, актуалізувати підходи щодо процесу управління організаціями; зрозуміти і вести людей за собою на основі концепцій нейронауки, усвідомити необхідність зміни лідерської поведінки у сучасних організаціях і було проведено дані дослідження та аналіз можливостей використання нейроменеджменту як нової парадигми управління у XXI столітті, зокрема при ухваленні стратегічних рішень.

В умовах постійних змін в економіці та бізнесі, успішна управлінська діяльність стає все більше залежною від прийняття правильних рішень. При цьому, науковці та практики стикаються з тим, що інтуїція та досвід не завжди є достатньо ефективними інструментами для прийняття рішень. Тому в останні роки велика увага приділяється використанню нових підходів та технологій, зокрема нейроменеджменту, для підвищення ефективності управління [1; 2].

«Нейроменеджмент – це мистецтво керування людськими ресурсами для отримання кращих організаційних показників на основі найновіших механізмів мозкових процесів» [1].

Нейромеханізми прийняття рішень базуються на взаємодії різних мозкових структур, зокрема, префронтальної кори, яка відповідає за когнітивні функції, та лімбічної системи, що відповідає за емоційні реакції. Нейрони у префронтальній корі здатні обробляти інформацію та визначати наслідки різних дій. Лімбічна система, у свою чергу, реагує на емоційні стимули та впливає на процес прийняття рішень. Взаємодія цих двох систем забезпечує здатність людини до прийняття рішень, які забезпечують їх стійкість [3].

Нейроменеджмент – це наукова галузь, що вивчає взаємодію між мозком та поведінкою людини в контексті організаційного управління. Він займається розробкою методів та інструментів, які дозволяють керівникам збільшувати ефективність та продуктивність роботи співробітників, розуміти їх потреби та мотивацію [4].

Трансформація теорії менеджменту, відбувається безперервно, а це означає, що уявлення, справедливі ще вчора, можуть буквально за мить стати хибними. Теорія сучасного менеджменту має базуватися на наукових висновках про діяльність мозку і це не просто чергові теоретичні викладки, адже мова йде про зміну парадигми управління на основі

науково-обґрунтованих висновків, які кардинально змінюють поняття про роль критичного мислення для сучасного бізнесу.

Роль нейроменеджменту в управлінні полягає в тому, що він дозволяє керівникам краще розуміти своїх співробітників, приймати більш обґрунтовані рішення та включає в себе такі методи, як вивчення індивідуальних особливостей працівників у сприйнятті інформації та прийнятті рішень, вивчення емоційної реакції на стрес, визначення індивідуальних потреб та мотивації.

Нейроменеджмент можна використовувати в управлінні різними аспектами організації. Наприклад, він може бути використаний для покращення комунікації між керівництвом та співробітниками, для визначення найбільш ефективних методів навчання, для підвищення мотивації та збільшення ефективності роботи співробітників.

Успішна організація повинна постійно працювати над підвищенням своєї конкурентоспроможності на ринку. Одним із інструментів, який може допомогти у цьому, є нейроменеджмент, який дозволить підвищити ефективність управлінських рішень, що в свою чергу призводить до покращення якості продукту або послуги, зниження витрат на виробництво та збільшення прибутку організації.

Наприклад, з використанням нейроменеджменту можна оптимізувати процес виробництва, враховуючи різні фактори, такі як технологічні особливості, часові ресурси та ефективність роботи персоналу. Також можна використовувати дані про споживачів та їхні поведінкові ознаки для створення більш ефективних маркетингових стратегій та збільшення продажів.

Використання принципів нейроменеджменту може допомогти організації підвищити ефективність своїх працівників, збільшити продуктивність та досягнути більшої конкурентоспроможності.

Однією з ключових переваг нейроменеджменту є те, що він дозволяє розуміти, як працівники реагують на різні види впливу, які можуть бути важливими для досягнення успіху в бізнесі. Наприклад, нейроменеджмент може допомогти зрозуміти, які стимули діють найбільш ефективно на працівників та які спричиняють збільшення їхньої продуктивності. Також він може допомогти зрозуміти, які фактори можуть привести до стресу та як їх можна зменшити, щоб працівники були більш задоволені та ефективні.

Нейроменеджмент може також допомогти в розвитку лідерських якостей у керівництва організації, зрозуміти, як краще комунікувати з працівниками та створити більш ефективний робочий колектив. Застосування принципів нейроменеджменту також може покращити рівень мотивації та збільшити відчуття задоволення працівників.

У сучасному світі, де зміни відбуваються дедалі швидше, успішні організації повинні постійно адаптуватися до нових умов та

використовувати нові інструменти управління. Одним з таких інструментів є нейроменеджмент, який дозволяє використовувати знання про мозкові процеси та психологічні особливості людини для більш ефективного управління організацією. На сьогоднішній день нейроменеджмент є перспективним напрямом управління, який поєднує в собі знання з біології, психології, економіки та менеджменту. Використання цього підходу може сприяти підвищенню ефективності прийняття рішень, зменшенню ризиків та підвищенню конкурентоспроможності організації. Проте, варто зазначити, що нейроменеджмент не може бути використаний як універсальний метод управління. Він може бути корисним інструментом у певних випадках, де важливість емоційного компоненту прийняття рішень виявляється особливо значущою. Також, важливо забезпечити правильне розуміння та застосування нейроменеджменту в організації. Недостатні знання з цього питання можуть призвести до неправильного використання методів та інструментів, що негативно вплине на діяльність організації.

Отже, нейроменеджмент може стати ефективним інструментом управління, який допоможе забезпечити краще прийняття рішень та підвищення ефективності діяльності організації. Важливо правильно розуміти та використовувати цей підхід для досягнення максимальних результатів.

1. Чарльз С. Джейкобс. Нейроменеджмент. Почему кнут и пряник больше не работают. К. : Companion Group, 2011. 208 с. 2. Александрос Сайкойос. Нейронаука для лідерів: адаптивний лідерський підхід. URL: <https://www.koganpage.com/product/neuroscience-for-leaders-9780749475512> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Lee N., Senior C., & Butler M. The neuroscientific basis of entrepreneurship: An overview of brain imaging and cognitive neuroscience research. *Journal of Small Business Management*. 2012. Vol. 50(4). 613–632 p. 4. Koopmann-Hol, B., & Tsai C. I. Integrating emotions into the analysis of decision-making. *Journal of Management*. 2014. Vol. 40(5). 1333–1360 p. 5. Noorbehesht I., & Yazdani H. R. Neuroeconomics of managerial decision-making: An overview. *Iranian Journal of Management Studies*. 2017. Vol. 10(2). P. 211–234.

Оплачко І. О., к.е.н., доцент, **Демчишина К. Ю.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ БРЕНДУ

Позиціонування бренду є важливим фактором у розвитку бізнесу та забезпеченні стійкої конкурентної переваги компанії на ринку. Успішна позиція бренду створює стійкі позитивні асоціації у потенційних клієнтів, забезпечує визнання та лояльність споживачів та дозволяє компаніям залучати цільову аудиторію.

Позиціонування бренду – це розробка конкретного образу компанії, який транслює цінності, переваги її пропозиції і запам'ятовується споживачем. Часто позиція бізнесу є не результатом цілеспрямованої роботи, а визначається випадково – самим ринком, діями конкурентів або клієнтів. Помилковим є визначення позиції бізнесу не самою компанією. Завдання засновників компанії – створити відповідне її сприйняття.

Правильне позиціонування бренду дозволяє: сформувати у аудиторії чітке і зрозуміле сприйняття компанії; створити необхідні асоціації і тригери, щоб потенційний клієнт вчасно згадав про продукт; комунікувати з аудиторією про її проблеми зрозумілою для неї мовою; донести основні ідеї і цінності бренду, які поділяють споживачі; встановити міцний контакт з цільовою аудиторією; відокремити пропозицію компанії від аналогічних.

Основними інструментами позиціонування бренду є:

- «Золоте коло» Саймона Сінека. Це концептуальна модель, яка є корисним інструментом при формуванні системи позиціонування бренду. Дана модель, пояснює, чому деякі компанії і лідери досягають успіху, а інші – ні. Ключова ідея полягає в тому, що успішні компанії починають з відповіді на питання «чому», а не «що» або «як» (рисунок).

Рисунок. Модель «золотого кола» Саймона Сінека

Розуміння «чому» компанія існує і які її цінності дозволяє визначити унікальну позицію бренду на ринку. Зосередження на цінностях, а не на продукті або послугі, може допомогти відрізнити бренд від конкурентів та залучити аудиторію, яка поділяє ті ж цінності.

Розуміння «як» компанія реалізує свою місію може допомогти визначити характеристики продукту або послуги, які роблять бренд унікальним. Це може стати основою для розробки унікальної пропозиції бренду, яка відповідатиме потребам цільової аудиторії.

- «Дорожня карта» на 1, 3, 5 років також є корисним інструментом позиціонування бренду, але не самостійно, а в комбінації з іншими маркетинговими інструментами. Вона представляє собою графічний огляд цілей і результатів проєкту, представлений на часовій шкалі.

«Дорожня карта» дозволяє компанії описати свої плани на майбутнє та зосередитися на ключових проєктах, які допоможуть досягти поставлених цілей. Зазвичай вона описує короткострокові (1 рік), середньострокові (3 роки) та довгострокові (5 років) плани компанії з точки зору розробки продукту або послуги. Перед складанням «дорожньої карти» доцільно здійснювати SWOT аналіз, який допомагає виявити сильні та слабкі сторони бізнесу у внутрішньому середовищі та можливості і загрози в зовнішньому середовищі. До прикладу, даний інструмент може допомогти виявити, які сильні сторони можна виділити бренду у порівнянні з конкурентами, що може стати основою для визначення його унікальної пропозиції продукту. Також SWOT аналіз дозволяє виявити потенційні загрози, які можуть впливати на бізнес, що може стати основою для формулювання стратегії позиціонування бренду, яка допоможе захиститися від негативних впливів зовнішнього середовища.

- «Модель бренду» – це опис фізичних компонентів бренду, раціональних вигод від його використання, емоційних переваг та сутності бізнесу. Щоб побудувати модель, потрібно систематизувати всі знання, здобуті в ході дослідження аудиторії й розробки бренду. Записати відповіді на запитання з таких секцій:

Аудиторія: яка ключова потреба споживача, яку проблему компанія розв'язує, на що клієнти звертають увагу в першу чергу, чого побоюються, що мотивує на покупку [1].

Функціональні переваги продукту або послуги: що компанія робить краще за інших, чому її продукт функціонально задовольняє потребу краще, ніж конкурентів.

Раціональні та емоційні переваги бренду: чим компанія відрізняється від конкурентів, які її раціональні (вартість, якість) та емоційні (репутація, етика) переваги.

Цінності та місія: яка мета компанії, що виходить з «чому», в які ідеї вірить засновник, команда та цільова аудиторія.

Побудова «моделі бренду» – основний і найскладніший етап, на якому «виводиться» остаточне позиціонування. Рухаючись знизу догори, приходиться розуміти складові системи позиціонування бренду. На перетині категорії споживача і переваг і зосереджене позиціонування.

Скориставшись наведеними інструментами можна якісніше сформулювати і описати суть та цінність бренду для споживача. При цьому слід зауважити, що позиціонування може змінюватися, тому потрібно постійно удосконалювати продукти та послуги компанії, впроваджувати нові технології та інновації. Бренд має відповідати заданій концепції та цінностям компанії.

Також важливими є «Проведення фокус-груп та опитувань». Ці інструменти можна використовувати для перевірки ефективності успішного позиціонування бренду. Під час фокус-груп можна зібрати багато інформації від учасників про їхні враження від бренду, що допоможе визначити сильні та слабкі сторони продукту та надати рекомендації щодо його покращення. Опитування можуть допомогти дізнатися, як споживачі сприймають бренд, його цінності, відмінності від конкурентів та інші ключові характеристики, що допоможуть оцінити ефективність позиціонування бренду. Їх можна використовувати не тільки для оцінки ефективності позиціонування бренду, але й для збору інформації.

Проте, слід мати на увазі, що проведення фокус-груп та опитувань можуть мати певні обмеження та недоліки, такі як нестача об'єктивності відповідей, недостатнє представлення аудиторії та інші чинники, тому їх слід використовувати, у поєднанні з іншими інструментами, щоб отримати більш повну та об'єктивну картину ефективності позиціонування бренду.

Загалом, наведеними інструментами важливо користуватись правильно, розуміючи всі нюанси та аспекти. Саме тоді можна буде досягнути ефективного результату.

1. Gilal R. G., Gilal N. G., Gilal F. G., Gong Z. The role of nostalgic brand positioning in capturing brand equity: theoretical extension and analysis. *International Journal of Consumer Studies*. 2022. Vol. 46. No. 1. P. 161–181. 2. What Brand Positioning Is And Why It's Important For Your Business. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/theyec/2022/01/14/what-brand-positioning-is-and-why-its-important-for-your-business/?sh=74c71b765a63> (accessed: 31.03.2023).

Павліха Н. В., д.е.н, професор, **Савчук А. Ю.**, к.е.н., докторант
(Волинський національний університет, м. Луцьк, Україна)

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА РОЗУМНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЗМІН

Мир та безпека у третьому тисячолітті, як ніколи, мають значення. Жодна держава у світі не досягне сталого, інклюзивного, розумного розвитку без миру, відчуття безпеки та справедливості. «Досягнення 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), ухвалених світовими лідерами на Саміті ООН, неможливе під звуки пострілів і вибухів. Немоżliве там, де панують агресивні геополітичні стратегії, що аплодують вторгненню до інших держав і порушенню прав і свобод людини». Про це наголосив Президент України Володимир Зеленський під час участі у Діалозі лідерів на Саміті ООН з питань Цілей сталого розвитку в рамках 74-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку (США).

Сьогодні питання протидії національній й міжнародній безпеці знаходяться під загрозою. Війни, екологічні катастрофа, окупація, постпандемічна криза – це все набуло надглобального рівня. Проблематика такого масштабу потребує для розв'язання мистецтва пошуків компромісів та генерації продуктивних рішень щодо управління проектами в умовах змін і сучасних викликів..

Масштабні ризики тривалого негативного ефекту війни в Україні відчутні в усьому світі. Критичні умови диктують необхідність залучити й інтегрувати всіх людей і групи в діяльність, організації, політичні процеси, особливо тих, хто перебуває у несприятливих умовах, постраждав від дискримінації, на війні або має обмежені фізіологічні можливості. Лише згуртованість та реалізація таких інклюзивних цінностей, як різноманітності, рівності та справедливості, співробітництва, участі, спільності, є ефективним шляхом у подоланні деструктивних наслідків війни та проблем людства.

Поряд з економічними, політичними, соціальними та екологічними факторами, повномасштабна війна в Україні й незахищеність змусили внутрішньо переміщених осіб, біженців та шукачів притулку залишати свої домівки. У зв'язку з цим проекти гуманітарного захисту знаходяться на передовій у центрі реалізації Стратегії сталого розвитку та потребують глобальної прихильності та надійних дій проектних менеджерів.

На часі переосмислення стратегій розвитку з акцентом на цінність життя людини, формування безпечного та комфортного середовища. Важливим при цьому є проектна діяльність, адаптована до змін і сучасних викликів. Проекти безповоротно інтегруються в нашу буденність. Вони є важливими не лише для покращення бізнесу, урбаністики, прогресу у всіх

сферах життя, але й для використання у кризових ситуаціях, серед яких – конфлікти та війни.

Особливе місце в проєктній діяльності сьогодні займає інклюзивність. Інклюзивний розвиток – це нова парадигма соціально-економічного зростання та стоїть на таких принципових положеннях: забезпечення рівних умов для особистісного розвитку, недопущення проявів дискримінації (за гендерною та расовою ознаками, соціальним статусом, рівнем доходів тощо); зростання зайнятості населення та залучення усіх верств населення до продуктивної діяльності, створення сприятливих умов для бізнесу, добросовісна конкуренція, інклюзивний ринок праці та соціальне партнерство; справедливий розподіл отриманих у результаті досягнутого соціально-економічного розвитку благ.

Окрім того, серед пріоритетів – проєкти в сфері розумного розвитку, в основу яких покладено запровадження різноманітних інформаційних технологій та цифрових інструментів задля безпеки і комфортності життя. Ідея таких стартап-проєктів полягає в тому, щоб завдяки збору інформації в режимі реального часу усі ресурси можна було використовувати більш продуктивно. Це дозволяє економити кошти, раціональніше діяти та надавати сервіс вищого гатунку – тобто підвищувати якість життя людей.

Провідний науковий співробітник Інституту майбутнього (США) Джеймс Кашіо у роботі «Перед обличчям епохи хаосу»_зазначає, що з початком пандемії, з 2020 року, світ став «BANI» [1]. «BANI - концепція» – це аббревіатура, яка описує стан світового ладу, що вміщується в чотири характерні ознаки: «brittle» – крихкий, «anxious» – тривожний, «nonlinear» – нелінійний, «incomprehensible» – незрозумілий. Отож, в процесі управління проєктами в організації слід врахувати, що у сучасному «BANI – світі» все взаємозалежне, крихка система може добре працювати на поверхні, перебуваючи на межі руйнування. «Якщо один компонент виходить з ладу, результатом цілком може бути ціла низка систем, які вийдуть з ладу і впадуть, як доміно, одна за одною. Скажімо, немає країни, яка б мала змогу відгородитися від пандемії, що впливає на всі сфери життя громадян» [1].

У сучасному «BANI – світі» виконання проєктів стає складним завданням, традиційні підходи до управління, засновані на стабільності та передбачуваності, вже не є достатньо ефективними. Для успішної реалізації проєктів необхідні гнучкість, адаптивність та здатність до швидкого реагування на змінні умови. Визначення ключових принципів та методики управління проєктами в умовах «BANI – світу» потребує стратегії адаптації до непередбачуваності, розробки інноваційних підходів до управління змінами та методів, які можуть ефективно працювати в нелінійному та незрозумілому середовищі. Отож, враховуючи крихкість, тривожність, незрозумілість сучасного світу, особливо у воєнний та повоєнний періоди звернемо увагу на необхідність швидкого реагування та

вигадування нових стратегічних орієнтирів в обставинах, що стрімко змінюються, залучаючи при цьому інтуїцію та емоційний інтелект, розвиваючи нелінійне мислення тощо.

1. Джеймс Кашіо Перед обличчям епохи хаосу. URL: [https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos b00687b1f51d](https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d) (дата звернення: 31.03.2023). 2. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання : монографія / Наталія Володимирівна Павліха, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Леонідівна Хомюк, Максим Володимирович Войчук, Анастасія Юріївна Савчук, Владислав Вікторович Коломечук, Сергій Миколайович Цимбалюк. Луцьк : Вежа-Друк., 2022. 514 с. 3. Pavlikha N., Khomiuk N., Demianchuk O., Shelenko D., Sai L., Korneliuk O., Naumenko N., Skorohod I., Tsybaliuk I., Voichuk M. Economic Assessment of Inclusive Development of Territorial Communities Within Rural Areas: A Case Study Of Ukraine. *Ad Alta : Journal Of Interdisciplinary Research*. 2021. VOL. 12, ISSUE 1. SPECIAL ISSUE XXV. Pp. 97–104. 4. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Науковий базис формування теорії інклюзивного розвитку регіону. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки* : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. № 3 (27). 5. Павліха Н. В. Управління проектами сталого розвитку : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 254 с. 6. Павліха Н. В., Хомюк Н. Л. Проектний підхід до публічного управління в контексті розвитку сільських територій. *Публічне управління: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 7 грудня 2018 року. X. : ТОВ «Константа», 2018. С. 505–509. 7. Павліха Н. В., Хомюк Н. Л. Застосування проектної культури для забезпечення розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Європейська проектна культура в Україні: стан, проблеми, перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 29–30 травня 2020 р.). С. 134–136.

Попко О. В., д.е.н., професор, **Сліпецький О. Є.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Подієвий туризм, який є відносно новим напрямом туристичної діяльності, сприяє всебічному розвитку особистостей, покращенню їх соціальної інтеграції, отриманню позитивних емоцій та відновленню фізичного і психологічного здоров'я. Головною мотивацією у цьому випадку є інтерес споживачів стосовно відвідування спортивних, культурних, розважальних чи музичних подій [1, с. 460].

Розвиток подієвого туризму в Україні обумовлений зростанням попиту зі сторони споживачів стосовно отримання нових вражень від певних подій. Вітчизняний подієвий туризм активно почав розвиватися у 2015–2016 рр. завдяки появі великої кількості регіональних і локальних подій. Лідерами із проведення таких заходів були великі міста України – м. Київ, м. Одеса, м. Львів, м. Харків та м. Дніпро.

У [2, с. 192] відзначено, що серед заходів подієвого туризму можна виділити: культурні заходи (фестивалі, карнавали); святкування ювілейних дат та відзначення релігійних свят і подій; спортивні заходи (чемпіонати, олімпіади, змагання); мистецькі заходи (кінофестивалі, концерти, музичні фестивалі, театральні прем'єри та фестивалі, конкурси); розважальні заходи (тематичні та професійні свята, національні святкування, гастрономічні фестивалі, флешмоби, корпоративні зустрічі, шоу, світські заходи, модні покази); наукові заходи (конференції, конгреси, форуми, симпозіуми); освітні заходи (олімпіади, конкурси, тренінги); політичні заходи (державні святкування, саміти, зустрічі глав держав, різні урочисті та церемонії); заходи у сфері бізнесу (виставки, технічні салони, ярмарки, аукціони, презентації); інформаційні заходи за участю ЗМІ (прес-конференції, презентації, зустрічі); приватні заходи та ін.

Складовою подієвого туризму є спортивний туризм, який акумулює майже 10% від усіх світових витрат, що припадають на туризм [3]. Місткість світового ринку спортивного туризму у 2018 р. становила 1,5 млрд євро. Прогнозується, що у 2023 р. місткість ринку зросте до 7 млрд євро, тобто середньорічний темп зростання становитиме 36%, що робить ринок спортивного туризму швидкозростаючим. Видатні спортивні події, такі як Чемпіонати з футболу, Олімпійські ігри, різноманітні турніри формують великі можливості для подальшого розвитку спортивного туризму.

Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році вітчизняна туристична галузь опинилася в складному становищі – втрата частини туристично-рекреаційних ресурсів, зруйнована інфраструктура, порушення

логістики, значна кількість переміщених осіб, спричинили значне зменшення туристичних потоків, як внутрішніх, так і міжнародних.

Відновлення туристичної галузі має розпочатися із регіонів, які найменше постраждали від агресії Росії, зокрема західних областей України. До прикладу, за даними Державного агентства розвитку туризму за I квартал 2023 року, найбільший приріст податкових надходжень від засобів розміщення туристів зафіксований у Чернівецькій області, яка цьогоріч сплатила до бюджету 5 млн 152 тис. грн. На 17% збільшилася частка сплаченого податку від засобів розміщення туристів на Рівненщині – 3 млн 430 тис. грн. Серед лідерів по сплаті податків і Львівщина. За перші три місяці поточного року від області до бюджету надійшло 60 млн 434 тис. грн, що на 16% більше ніж у 2022 році [5].

Разом з тим, повноцінне відновлення розвитку подієвого туризму можливе лише після закінчення воєнних дій на території України. Розвиток подієвого туризму вимагає належної інфраструктури туристичних ресурсів. Це стосується як туристичних компаній, так і закладів тимчасового проживання та харчування, туристично-інформаційних центрів, перевізників і різноманітних сервісних комунікацій. Необхідним є також наявність підприємств, що будуть забезпечувати технічні можливості стосовно організації проведення подієвих заходів.

До найбільш перспективних напрямків відновлення подієвого туризму в Україні є [4, с. 156]: розвиток ділового, освітнього, спортивного та воєнного туризму; розроблення та впровадження національних і міжнародних програм підтримки туристичного бізнесу; впровадження нових шляхів і методів реалізації туристичних послуг; підтримання інтересу іноземних туристів до повоєнних меморіальних пам'яток і символічних місць. Важливим чинником розвитку родієвого туризму буде спроможність післявоєнної України реалізувати масштабну маркетингову кампанію на зовнішніх ринках, яка дозволить переключити сприйняття нашої країни з місця бойових дій на безпечну локацію для подорожі. Отже програми майбутнього відновлення, про які зараз говорить Уряд, мають також охоплювати туризм. Таким чином, важливо вже сьогодні починати перемовини зі світовими готельними мережами й пропонувати їм входити в Україну, розбудовувати стратегії розвитку після війни.

1. Олійник В. В., Шикіна О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку подієвого туризму на території України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 12. С. 460–463. 2. Крупа І. П. Подієвий туризм як інструмент ефективного розвитку туристичного потенціалу Львівщини. *Культурологічна думка*. 2017. № 12. С. 191–198. 3. Потенціал європейського ринку спортивного туризму. URL: <http://surl.li/heaap>. (дата звернення: 31.03.2023). 4. Сіра Е. О., Голубець І. М., Безрученков Ю. В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 68. С. 155–158. 5. Топ-регіони за привабливістю для туристів URL : <http://surl.li/heaap>. (дата звернення: 31.03.2023).

Попко О. В., д.е.н., професор, **Філатов В. В.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ТА ОЧІКУВАНЬ КЛІЄНТІВ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасному світі, коли конкуренція між підприємствами стає все гострішою, важливо розуміти потреби та очікування клієнтів, щоб розробляти ефективні маркетингові стратегії фокусування, спрямовані на задоволення потреб певних цільових аудиторій. Це особливо важливо для електротехнічних підприємств, які працюють у висококонкурентному ринковому середовищі.

Методика вивчення потреб та очікувань клієнтів може бути складною, але на сьогодні є багато інструментів і технік, що допомагають у вивченні цих аспектів. Одним з найважливіших інструментів для вивчення потреб та очікувань клієнтів є агільний маркетинг, який допомагає підприємствам ефективно вивчати потреби та очікування клієнтів [1].

Агільний маркетинг - це стратегічний маркетинговий підхід, за якого маркетингова команда спільно визначає важливі проекти, що мають високу цінність, на яких слід зосередити свою увагу, у тому числі проекти з вивчення потреб та очікувань клієнтів [2]. Даний підхід може допомогти підприємствам швидко адаптуватися до змін споживчих уподобань та очікувань клієнтів.

Для розробки ефективних маркетингових стратегій, спрямованих на задоволення потреб та очікувань клієнтів, важливо також розуміти специфіку конкурентної галузі [3]. З тим, щоб пристосуватися до змін у галузі, підприємство має проводити аналіз конкурентів і вивчати їхні конкурентні стратегії. Результати аналізу конкурентів можуть допомогти підприємству зрозуміти, які продукти та послуги є популярними серед клієнтів, як конкуренти залучають та утримують своїх клієнтів. Своєю чергою, аналіз конкурентного середовища дозволить більш чітко диференціювати конкурентні переваги компанії порівняно з основними конкурентами та визначити можливості для позиціонування на ринку.

Знання конкурентної галузі є важливим, проте недостатнім для розробки ефективних маркетингових стратегій [4]. Підприємство має здійснювати постійний моніторинг та аналіз потреб та очікувань своїх клієнтів, щоб зрозуміти, які продукти та послуги є найбільш популярними. Для збору цих даних можна використовувати різні методики, такі як опитування, фокус-групи, аналіз електронних закупівельних майданчиків, сайтів, статистичних даних тощо. До прикладу, якщо в результаті дослідження виявлено, що клієнти очікують більш швидкої доставки товарів, то підприємство може розглянути можливість зменшення термінів доставки. Якщо більшість

клієнтів віддають перевагу якості товару, то підприємству доцільно змістити фокус на покращенні якості виробів.

Ще одним з інструментів, який можна використати для розробки конкурентних стратегій, є Agile-маркетинг [2], за допомогою якого підприємство на основі аналізу зібраних даних може швидко реагувати на зміни в потребах та очікуваннях клієнтів, розвивати продукти та послуги.

Окрім того, важливо враховувати сучасні цифрові технології в маркетингу [1] для збору та аналізу даних про клієнтів, взаємодію з ними за допомогою соціальних мереж та інших онлайн-каналів, а також для формування персоналізованих пропозицій.

До прикладу, для розробки програми «Нова Техніка» на ТзОВ «РЗВА» створена постійно діюча горизонтальна група, яка складається з спеціалістів рівня керівників відділів продажу, начальників конструкторських відділів і спеціалістів групи сервісу. В результаті роботи даної групи відбувається накопичення інформації та аналіз практичних рішень по реалізованим проектам, оцінюються рішення які отримуються по факту монтажу та експлуатації обладнання у клієнтів. Разом з тим, відбувається опрацювання інформації, отриманої із спеціалізованих виставок, презентацій та особистих міркувань щодо бачення розвитку продуктів і послуг. У результаті приймаються колегіальні рішення щодо створення продуктів перспективного розвитку, відбувається накопичення та сегментація технічних рішень, які використовуються для формування унікальних торгових пропозицій від ТзОВ «РЗВА». Створення таких персоналізованих пропозицій замовникам дозволить даний компанії диференціюватися від конкурентів, посилити конкурентні переваги та покращити своє позиціонування на ринку.

Таким чином, вивчення потреб та очікувань клієнтів, аналіз конкурентного середовища та використання сучасних інструментів аналізу даних дозволяє компаніям розробляти конкурентні маркетингові стратегії, спрямовані на задоволення потреб клієнтів та отримання конкурентної переваги на ринку. Застосування вищезгаданих методик та інструментів дозволить компаніям бути більш гнучкими та реагувати на зовнішні виклики швидше, використовуючи наявні ресурси.

1. Котлер Ф., Катарджая Г., Сетьяван Г. Маркетинг 4.0: від традиційного до цифрового. Київ : «КМ-БУКС», 2019. 208 с. **2.** Смарт Роланд. Agile-маркетинг. Перетворення досвіду клієнтів на вашу конкурентну перевагу. Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019 р. 208 с. **3.** Майкл Портер. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. К. : Наш Формат, 2020. 424 с. **4.** Адель Світвуд. Маркетингова аналітика. Як підкріпити інтуїцію даними. К. : Наш Формат, 2019. 152 с.

Попко О. В., д.е.н., професор, **Ятчук В. Ф.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком широкомасштабної війни в Україні довелося зіткнутися з російською регулярною армією. Відкрите протистояння з Росією стало для нашої країни серйозним викликом, який потребує загальної консолідації й оптимізації всіх суспільних процесів, у тому числі логістичних. Починаючи з 24 лютого 2022 року вітчизняний бізнес був змушений приймати рішення максимально швидко.

Проблеми української логістичної інфраструктури, які безумовно існували і раніше, значно загострилися з початком широкомасштабної війни.

Серед ключових логістичних проблем: блокування портів Чорного і Азовського моря, і, як наслідок – зростання навантаження на залізничну інфраструктуру України; нестача альтернативних маршрутів, недостатня кількість мостів і доріг; нерозвиненість західних переходів і низький рівень контейнеризації; мега-концентрація складів довкола Києва та інших крупних міст України. До прикладу, найбільший хаб України, який налічував 70–80% професійних складських площ, знаходився в Київській області [2]. З початком бойових дій, компанії були вимушені релокувати товари в західні регіони України.

Разом з тим, в умовах сьогодення українському бізнесу доводиться здійснювати відмову від надмірного накопичення запасів матеріально-технічних ресурсів, готової продукції. Так, чим більше товарів знаходиться на складах, тим вищий обсяг «заморожених» фінансів [2]. Крім цього, тривале утримання товарів на складах є ризикованим, оскільки склади – це військові об'єкти.

Вище викладене, своєю чергою, призвело до ускладнення здійснення логістичних операцій, подовження логістичного плеча, зростання часових і витратних характеристик. Блокпости, огляди, комендантська година – все це ускладнює перевезення вантажів в умовах воєнного стану та вимагає попереднього планування запасних маршрутів.

У цілому будь-яка криза вимагає від бізнесу «скидання баласту», що означає свідому відмову від непрофільних видів діяльності, активів, надмірних витрат. Дедалі утримувати власну логістику за скорочення обсягів виробництва і продажів стає комерційно не вигідним [1].

З метою оптимізації операційних витрат, у тому числі логістичних, український бізнес здійснює пошук операторів фулфілменту, сплачуючи їм за кожну відправку товару. Передання логістики на аутсорс дозволяє бізнесу бути гнучкішим при високій мінливості попиту.

Аутсорсингова логістика дозволяє вирішити бізнесу чимало логістичних завдань. Крім того, що провайдер бере на себе організацію всього процесу логістики й гарантує високий рівень сервісу, він також несе відповідальність за вантаж замовника. Серед основних переваг передачі логістики на аутсорсинг можна виділити наступні: 1) зниження витрат клієнта. Логістичний оператор має власні складські площі, вантажно-розвантажувальне обладнання, автопаркабо може орендувати їх з максимальною вигодою; 2) збільшення продуктивності компанії. Провайдер гарантує якісне та швидке виконання завдань логістики навіть за «пікового» навантаження. Клієнти замовника отримують свої замовлення вчасно, що позитивно впливає на імідж компанії; 3) розвиток бізнесу - компанії не потрібно організовувати другорядні для неї процеси, вона може зосередитися на своїй основній діяльності, її просуванні, зростанні асортименту своїх послуг і продуктів. Завдячуючи досвіду оператора, компанія може бути впевнена, що її логістичні завдання будуть вирішені найкращим чином. Фулфілмент також уможлиблює доставку товарів за принципом «останньої милі» та LTL-логістики, яку використовують для об'єднання вантажів з метою уникнення відправок напівпорожніх авто.

Одночасно забезпечується вирішення питань цифровізації для моніторингу логістичних операцій в онлайн режимі, що дозволяє здійснювати оптимізацію часових і витратних характеристик компанії.

Війна — це тест на стресостійкість для вітчизняного бізнесу, проте вищевикладені підходи дозволятимуть операторам ринку забезпечувати здійснення ефективного функціонування логістичної системи відповідно до релевантної логістичної координації шляхом взаємного підсилення зв'язків однієї логістичної системи з іншою, що своєю чергою, підсилять позитивний синергійний ефект.

1. Сохецька А. В. Логістичний менеджмент як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Економіка і управління*. 2020. № 2. Том 31 (70). С. 8–13. 2. Величко О. Логістичне управління та управління логістикою. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи* : матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2012. С. 40–43. 3. Ковальська Л., Циганюк В. Логістичний менеджмент в підприємстві: особливості та напрями вдосконалення. *Економічні науки. Сер. Економіка та менеджмент*. 2013. № 10(38). С. 87–97. 4. ImportantTipsForEffectiveLogisticsManagement. URL: <http://surl.li/hehtr> (дата звернення: 17.03.2019). 5. Ronald H. Ballou The evolution and future of logistics and supply chain management, (2016). Prod. Vol. 16, no. 3. URL: <http://surl.li/hehtv>. (дата звернення: 25.02.2020). 6. Westland J. Logistics Management 101: A Beginner's Guide, Jun 18 2019. URL: <https://www.projectmanager.com/blog/logistics-management-101>. (дата звернення: 25.02.2020).

Прокопчук Т. І., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Тихончук Л. Х., д.н. з держ.упр., доцент (Національний університет
водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вступ. Європейська інтеграція є складним і комплексним процесом, що зачіпає майже всі сфери суспільного життя та галузі національної економіки. Для України європейська інтеграція передусім пов'язана із внутрішніми реформами: адаптацією законодавства України до законодавства ЄС, впровадженням у життя європейських цінностей, реформуванням інституцій, переходом до європейських стандартів, норм і процедур.

Європейський Союз завжди приділяв увагу інституційному розвитку, доказами чого є, наприклад, створення у 1981 р. Європейського інституту державного управління (ЕІРА); підтримка ініціативи щодо створення Європейської мережі державного управління (ЕРАП) – неформального об'єднання державних службовців усіх країн-членів ЄС, започаткованого з метою надати можливість професіоналам з державного управління обмінятися досвідом і знаннями; заснування та утримання, починаючи з 2003 р., веб-сайту EUPAN1 для активізації співробітництва мережі ЕРАП та налагодження її внутрішніх і зовнішніх комунікацій.

Підтвердженням уваги до питань інституційного розвитку та вдосконалення систем державного управління в ЄС є інституалізація зустрічей міністрів, відповідальних за питання державного управління та/чи голів департаментів державних служб.

Наразі Європейським Союзом накопичено великий досвід реформування та вдосконалення державного управління та державної служби. Надбання у сфері організації державного управління та державної служби переважно має вигляд «м'яких» стандартів – Білих книг та комунікацій Європейської Комісії, рекомендацій конференцій міністрів, відповідальних за питання державного управління чи голів департаментів державних служб. Це узагальнено у формі принципів та вимог до організації державного управління в численних публікаціях і дослідженнях.

Мета. «Європейський досвід реформування державної служби: перспективи реалізації в Україні» аналізує зарубіжний досвід проходження державної служби та можливостей його використання в Україні в умовах реформ.

Наближення державної служби до європейських принципів, а також принципів «належного врядування», які закріплені рішеннями Ради Європи, невід'ємна складова державних стратегічних перетворень.

Для вдосконалення проходження державної служби в Україні в умовах реформ важливе значення має зарубіжний досвід проходження державної служби в умовах її реформування й модернізації.

Реформування та модернізація державної служби в країнах демократії, вдосконалення її проходження стосується структурних змін у системі органів виконавчої влади, добору персоналу й оптимізації його чисельності, умов оплати праці, оцінювання діяльності та методів заохочення, підвищення професійної мобільності та покращення умов праці, розвитку системи ефективності на державній службі.

В основу реформування й модернізації державної служби та вдосконалення процесу її проходження в більшості країн було покладено наступні принципи. Демократизація державного управління і державної служби. Орієнтація на пересічного громадянина, який, будучи клієнтом державних служб, виступає споживачем державних послуг та на кінцевий результат. Рентабельність управління та простота управління. У світі модернізація державної служби відбувається на основі ідей нового державного менеджменту, що передбачає широке використання в державній службі методів роботи, які застосовуються в приватному секторі і сприяють вдосконаленню проходження державної служби та підвищенню якості роботи державного апарату.

Для України надзвичайно цікавим є досвід Німеччини щодо побудови державної служби. Також досвід реформ, які Польща проводила в останні два десятиліття.

Серед європейських країн з федеральним типом державно-адміністративного управління найбільш впливовою є публічна служба Федеративної Республіки Німеччина. У Німеччині професійна державна служба з'явилася однією з перших у Європі. Вона будувалася на основі принципів відданості службі, законності, єдності, професійності. Слід зазначити, що в Німеччині на сьогоднішній день немає поняття «державна служба». Після Першої світової війни з'явився термін «публічна служба», який міцно ввійшов в теорію і практику соціального життя. У функціональному плані публічна служба означає діяльність з метою виконання загальнодержавних завдань управління. В інституційному плані під нею розуміємо як певне коло осіб, для яких виконання публічних справ становить професійну діяльність.

Правовий статус федеральних чиновників Німеччини регулюється двома найважливішими законами: Федеральним законом про державних службовців (у ред. від 27 лютого 1985 р.) і Федеральним законом про правове положення чиновників (у ред. від 27 лютого 1985 р.). Землями Німеччини прийняті власні закони, які встановлюють правове положення чиновників землі; при цьому вимагається сувора відповідність цих законів положенням Федерального закону. Особливі права й обов'язки чиновництва, на відміну від інших осіб, які працюють по найму,

виражаються, наприклад, у порядку призначення на цю посаду (не шляхом укладання угоди про прийом на роботу, як для службовців); у порядку звільнення з посади (як правило, по досягненні визначеного віку з виходом на пенсію). Чиновники обмежуються в праві вільного вираження думок: вони не мають права брати участь у страйках. На думку законодавців і теоретиків німецького адміністративного права, держава має повне право жадати від чиновників політичної благонадійності і відданості, оскільки вони служать усьому народові, а не якій-небудь політичній партії. Як найважливіший принцип професійного чиновництва установлюється позапартійність державної служби і чиновників.

У ФРН компетенція щодо видання загальних правил і норм з питань державної служби належить міністерству внутрішніх справ. Загальне керівництво державною службою здійснює федеральний комітет з кадрів. Це незалежний орган, що діє згідно з чинним законодавством та несе повну відповідальність за свою діяльність.

Головними завданнями федерального комітету з кадрів є: сприяння з підготовки загальних приписів, що стосуються державної служби; сприяння у підготовці приписів про рівень підготовки, підвищення кваліфікації державних службовців; розгляд скарг державних службовців зі справ, які мають принципове значення; винесення рекомендацій щодо усунення недоліків у застосуванні приписів щодо державних службовців; розгляд усіх важливих питань про претендентів на зайняття державної посади; постійне інформування федерального уряду про свою діяльність.

У діяльності роботи публічної служби набули розвитку такі форми діалогу між органами влади і громадською, як громадські ініціативи, коли громадяни об'єднуються для вирішення питань повсякденного життя та затвердження громадських законодавчих ініціатив, що дає населенню право виносити питання на громадське обговорення. Причому слід зазначити, що статус рішень, які приймаються населенням шляхом використання зазначених форм, є обов'язковими для реагування місцевими органами влади.

Посилення форм прямої дії населення Німеччини, сприяло подальшій відкритості та прозорості діяльності державних органів й зростанню зацікавленості населення в особистій участі в прийнятті рішень.

Державна служба в Німеччині відрізняється високою ефективністю, престижем і пошаною серед населення, у зв'язку з чим для адаптації державної служби до умов сучасного світу, що змінюється, була вобрана тактика «великого якісного стрибка за допомогою маленьких кроків». Серед таких «кроків» можна відзначити децентралізацію державної служби, дивергенцію статусу держслужбовців, переорієнтацію державної служби на «клієнтні» відносини з громадянами.

Однією із реформ державної влади в Польщі було запровадження нових механізмів та процедур діяльності органів влади з тим, щоб зробити їх діяльність більш ефективною, прозорою та зрозумілою для громадян.

Адміністративна реформа у Польщі мала два джерела «натхнення»: європейський досвід і практику та власні традиції. Принципи, заклались в проведення адміністративної реформи, базувалися на традиціях європейської цивілізації. Серед таких принципів були прозорість, відкритість і підзвітність, що означало ліквідацію зайвих адміністративно-бюрократичних структур, радикальне реформування системи публічних фінансів, делегування нових, ширших повноважень для демократично вибраних місцевих влад.

У цьому напрямку польський парламент прийняв низку важливих законопроектів, також було прийнято та реалізовано повний комплекс законів у сфері публічних фінансів та боротьби з корупцією.

Найважливіші зміни в органах публічної влади Польщі, за період реформ такі:

- якісні зміни у відносинах між політикою та адміністрацією (виділення політичних посад, державних службовців);
- зміцнення принципу субсидіарності;
- впровадження домінування територіального принципу над галузевим (децентралізація процесу прийняття рішень, завдань та коштів, обмеження розмірів державного апарату);
- детальне регламентування процесу прийняття рішень;
- збільшення прозорості діяльності органів влади та доступу до публічної інформації;
- заміна ієрархічних зв'язків горизонтальними (як всередині окремих інституційних структур, так між ними);
- перехід від кількісних до якісних критеріїв оцінки діяльності органів виконавчої влади;
- запровадження у процес прийняття значимих рішень механізмів суспільного діалогу (наприклад, механізм тристоронньої комісії);
- створення гарантій належної поведінки чиновників.

Постійним напрямом роботи органів влади Польщі стало інформування громадян про наміри адміністрації з питань удосконалення надання послуг, проведення конкурсів та інших заходів, спрямованих на покращення роботи. У межах програми «Призна адміністрація» оцінюються дії адміністрації, які спрямовані на вдосконалення послуг, що ними надаються. Таким чином, проекти, що реалізуються польською владою, ініціюють зміни в адміністраціях, особливо щодо поширення досвіду відкритості дій та надають громадянам інформацію про найважливіші процедури адміністративних органів, спрямованість послуг, документи, оплату.

Іноземний досвід модернізації публічної адміністрації може бути ефективною базою для удосконалення державної служби України. При цьому, потрібно керуватися принципами комплексності, цілеспрямованості, враховувати власні особливості та етап розвитку суспільства. Важливо також звернути особливу увагу на матеріальне та фінансове забезпечення органів влади, що дозволить підібрати більш професійні кадри.

Запровадження відповідного зарубіжного досвіду у налагодженні ефективного безперервного процесу громадського діалогу та взаємодії надасть можливість створити місцевим органам влади України міцну основу для прийняття поміркованих управлінських рішень та дасть можливість залучити громадськість до безпосередньої участі у формуванні державної політики та контролі за її реалізацією.

1. Європейський досвід державного управління : курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, Ю. Д. Полянський, С. М. Гладкова, С. В. Соколик, П. І. Крайник, Т. О. Гусаченко ; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, А. О. Чемериса, С. В. Загороднюка, О. Л. Приходько, Л. О. Воронько. К. : Вид-во НАДУ, 2007. 76 с. 2. Кізілов Ю. Ю. Зарубіжний досвід проходження державної служби та можливості його використання в Україні в умовах адміністративної реформи. *Кадрова політика та публічна служба. Аспекти публічного управління* № 6–7 (32–33) червень-липень 2016. С. 57–65. 3. Гребеножко Є. П. Досвід західного та східного інституту державного управління у формуванні моделі державної служби України (на прикладі Німеччини та Польщі). *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід.* № 18/2017. С. 113–116. 4. Чаркіна А. О. Принципи державної служби в країнах Європейського Союзу (на прикладі Польщі та Німеччини). *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 16/2016. С. 95–99. 5. Стельмащук Л. С. Сучасні тенденції реформування державної служби: Європейський досвід. *Публічне управління: виклики XXI століття* : зб. тез XIII Міжнар. наук. конгресу, 21–22 березня 2013 р. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. 368 с. С. 339–340. 6. Ласійчук О. Деякі особливості публічної служби в країнах Європейського Союзу: Досвід для України. *Демократичне врядування* : науковий вісник. 2009. Вип. 3. 7. Шаповалова І. Сучасні тенденції у реформуванні державного управління: зарубіжний досвід для України. *Ефективність державного управління.* 2017. Вип. 3 (52). Ч. 1. С. 81–88. 8. Лажига М. І. Професіоналізація державної служби України на базі європейського досвіду. *Україна і Європейський Союз: шляхи та напрямки зближення і співпраці* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14–15 вересня 2006 р.) / за наук. ред. проф. Я. Й. Малика. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. Ч. 1. 376 с. С. 85–92.

Садовець Т. П., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, **Мартинюк О. В.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ ЛОЯЛЬНОСТІ СПОЖИВАЧІВ У БІЗНЕСІ

Лояльність споживачів є важливим фактором успішної діяльності будь-якої компанії. В сучасному бізнесі конкуренція є дуже високою, і клієнти мають великий вибір товарів та послуг. Тому важливо мати постійну базу лояльних клієнтів, які обирають вашу компанію перед іншими.

Дослідження ролі лояльності споживачів у бізнесі є дуже актуальним, воно дає змогу розуміти, яким чином лояльність впливає на доходи компанії, які інструменти можуть допомогти зберігати та залучати лояльних клієнтів, а також які переваги це надає компанії в конкурентній боротьбі на ринку.

Багато вчених займалися дослідженням ролі лояльності споживачів у бізнесі, серед них: Філіп Котлер, Кевін Келлер, Жан-Ноель Капфер, Браян Шевін, Йоханнес Хенніг та інші.

Лояльність є важливим фактором успішної діяльності бізнесу. Це означає, що клієнти вірять та залишаються з певним брендом, продуктом або послугою на тривалий період часу. Вона відображається у їхньому бажанні повторно придбати товар або послугу, рекомендувати її іншим та взаємодіяти з брендом на різних рівнях.

Однією з основних переваг лояльності споживачів є зменшення витрат на маркетинг та рекламу. Компанії, які мають високий рівень лояльності своїх клієнтів, можуть скористатися рекомендаціями та відгуками своїх задоволених клієнтів, щоб залучити нових покупців. Крім того, клієнти, які залишаються лояльними, зазвичай купують більше продуктів та послуг, що забезпечує постійний потік доходів для компанії.

Лояльність споживачів також допомагає компанії у створенні ідентичності та позиціонуванні на ринку. Компанії, які мають вірну аудиторію та добру репутацію, можуть зосередитися на створенні унікальної брендової ідентичності та спілкуватися зі своїми клієнтами на основі спільних цінностей та інтересів.

У бізнесі лояльність можна досягти за допомогою різних інструментів, таких як програми лояльності, персоналізовані підходи до обслуговування, якість продукту та послуг, взаємодія з клієнтами на соціальних мережах та інші. Таким чином, підтримка лояльності споживачів є важливим елементом стратегії бізнесу, що забезпечує стійкий розвиток компанії на ринку.

Усе це допомагає компанії досягати стабільного зростання та позиціонування на ринку, тому її роль у бізнесі не можна переоцінити.

Лояльність споживачів грає важливу роль у бізнесі, оскільки забезпечує постійний потік клієнтів та збільшує шанси на успіх компанії на довгостроковій основі. Вона може бути досягнута через забезпечення якісних товарів та послуг, відмінного сервісу та особливої уваги до клієнтів. Для бізнесу важливо знати своїх клієнтів, їхні потреби та бажання, щоб забезпечити їх задоволення та зберегти лояльність. Таким чином, розуміння ролі лояльності споживачів та її ефективного використання може стати ключовим фактором успіху в бізнесі.

1. Гуджиян К. Програма лояльності: сутність та етапи створення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 5. С. 119–125.
2. Аакер Д. Створення сильних брендів / пер. з англ. 2-ге вид. М. : Видавничий дім Гребеникова, 2010. 320 с.
3. Петриченко П. А. Еволюція концепцій маркетингу взаємин: пріоритети, концептуальна база, домінуюча логіка. *Бізнес інформ*. 2013. № 3. С. 367–372.

Скрипчук П. М., д.е.н., професор, **Логвин С. Ю.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ В АГРОСЕКТОРІ УКРАЇНИ: КРАПЛИННЕ ЗРОШЕННЯ І ФЕРТИГАЦІЯ

Глобальні зміни клімату й навколишнього природного середовища змушують агропромислове виробництво вести пошук шляхів адаптації до нових умов, тому що тільки так можливо досягнути цілей сталого розвитку агропродовольчих систем з стійким підвищенням продуктивності й дохідності сільського господарства. Одним із найефективніших інструментів адаптації агро-промислового виробництва до зміни клімату є запровадження інноваційних технологій зрошення і фертигації [1].

Щорічний приріст площ під краплинне зрошення з фертигацією спостерігається в вирощуванні багатьох сільськогосподарських культур. Основна причина такого поширення фертигації – більш ефективне засвоєння рослинами добрив. Так, при розрахунках норм внесення елементів живлення роблять розрахунок норм виносу цих елементів із врожаєм, при цьому використовують коефіцієнти, котрі враховують ступінь засвоєння рослинами добрив. Одночасне нормоване внесення в ґрунт води і добрив є технологічною й екологічною основою оптимізації умов вирощування та отримання високих урожаїв сільськогосподарських культур з підвищенням їхньої якості.

Система автоматизованої фертигації є найбільш ефективною, оскільки вона: доставляє поживні речовини в потрібній кількості і концентрації безпосередньо до кореневої зони, що оптимізує та заощаджує використання води та добрив; дозволяє різні налаштування автоматизації процесу з можливістю внесення добрив відповідно до концентрації або об'єму; постійний контроль та моніторинг процесу фертигації та заданих показників якості води (рН і ЕС).

Програма фертигації повинна враховувати тип ґрунту та наявність у ньому доступних для рослин рухомих форм основних елементів живлення. На підставі агрохімічних аналізів за стандартними методиками та запланованим рівнем урожайності складають технологічну програму внесення добрив. Вона може ґрунтуватися лише на застосуванні фертигації або внесенні частини добрив під час підготовки ґрунту: основне внесення з фертигацією.

В агробізнесі сучасні високотехнологічні інноваційні системи зрошення потребують значних інвестиційних витрат на впровадження. Тому на початковому етапі доцільним є їх застосування передусім у вирощуванні технічних культур, у садівництві та ягідництві, а також в овочівництві. Адже ці культури, за даними досліджень, забезпечують одну

з найвищих прибавок додаткової продукції за умов поливу та дохід з 1 га. Інвестиції в садівництво або ягідництво є більш довготривалими.

Для прикладу базова система зрошення для овочів на 1 га буде становити від 40 до 80 тис. грн і принесе повернення частини інвестицій вже в рік посадки. Тоді ж, як для 1 га ягідника система зрошення буде коштувати від 120 тис. грн, а з автоматизованим внесенням добрив та автоматичним керуванням поливом ще додатково від 70 тис. грн. Для фундукового саду система зрошення на 1 га буде коштувати від 85 тис. грн, а з автоматизованим внесенням добрив та автоматичним керуванням поливом ще додатково від 48 тис. грн. Розрахунки показують, що початкові витрати на ягідники і сади вищі, але це довгострокові вкладення, які з кожним роком збільшують прибуток та повернення інвестицій і при цьому збільшується об'єм та якість отриманого врожаю і готової продукції.

Для садів та ягідників з встановленою системою автоматизованого поливу та фертигації, можливе збільшення врожаю на 2–4-й рік після посадки і може складати до 40–50%.

Встановлена система автоматизованого поливу та фертигації на етапі закладення та посадки саду чи ягідника може забезпечити більший відсоток приживлення саджанців порівняно з площами закладки без поливу з 10–15% до 5–7% та пришвидшити процес вступу в плодоношення з отриманням якісного та кількісного врожаю. Більшість сучасних автоматизованих систем краплинного зрошення та фертигації оснащені датчиками для вимірювання рівня рН і електропровідності ґрунту, а також додатковими датчиками вологості та температури ґрунту. Тобто фермери можуть встановити необхідні норми та концентрації добрив та періодичність внесення і налаштувати систему відповідно до технологічної карти вирощування певної культури. Якщо система автоматизованого поливу додатково оснащена метеостанцією та відповідними датчиками з показниками температур, вологості, кількості опадів, швидкості вітру та іншими, то такий процес стає ще більш точним та технологічно обґрунтованим відповідно до витрат поливної води та добрив.

Для прикладу порівняємо середню вартість на добрива за вегетаційний період для ягідника площею 1 га. В таблиці наведено дані для одного кілограму комплексного добрива і бакової суміші з відповідних елементів. За вегетаційний період на 1 га площі потрібно через фертигацію подати в середньому 60–90 кг добрив. Як видно з кінцевих даних, що використовуючи комплексні добрива загальна сума за вегетаційний період буде більшою на 30–40%, якщо такі ж пропорції добрив вносити окремо або у вигляді бакової суміші. Система автоматизованої фертигації дає можливість одночасно вносити до 6 видів добрив з різною концентрацією і об'ємом води (таблиця).

Приклад добрив та їх вартості при фертигації

Назва добрива або солі, хелату						
Комплексне добриво 18:18:18			Бакова суміш відповідних елементів			
Перелік елементів, що входять до складу добрива	Вміст речовини в 1 кг, г	Вартість за одиницю, грн	Перелік елементів, що входять до складу добрива	Вміст речовини в 1 кг, г	Вартість за одиницю, грн	
Азот	180	144,3	Карбамід	199	7,4	
Фосфор (P ₂ O ₅)	180		МАР	346	41,2	
Калій (K ₂ O)	180		Нітрат калію	388	35,2	
Магній (MgO)	30		Сульфат Магнію	187	4,5	
Сірка (SO ₃)	50					
Бор	0,25		Ультра Бор	1,2	0,18	
Залізо	0,7		Хелат Заліза	11,6	3,1	
Марганець	0,4		Хелат Марганцю	11,6	2,5	
Молібден	0,04		Хелат Молібдену	1	0,43	
Цинк	0,25		Хелат Цинку	2,1	0,8	
Всього, грн			144,3			95,3

Внаслідок правильного та своєчасно збалансованого застосування автоматичної фертигації з краплинним зрошенням для ягідних культур, прискорюється окупність інвестиційних та інших витрат на вирощування продукції, отримуються високі економічні результати, а надалі підвищується рівень рентабельності і забезпечується екологічна стійкість зрошуваних земель.

При встановленні автоматизації в системі зрошення буде мінімізація людського фактору в процесах роботи системи поливу і фертигації та економія до 30% поливної води, 25% електроенергії та 30% добрив. У результаті застосування автоматизованого процесу фертигації прискорюється окупність капітальних й інших затрат на вирощування продукції, а надалі – підвищення рівня рентабельності.

1. Економіка поливу: інноваційні технології та інвестиції. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichniy-hektar/item/21345-ekonomika-polyvu-innovatsiini-tekhnohii-ta-investytsii.html> (дата звернення: 03.05.2023).

Скрипчук П. М., д.е.н, професор, **Шпак Г. М.**, к.е.н., **Скрипчук М. П.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЗРОБКА Е-КАЛЬКУЛЯТОРІВ ЯК СПОСІБ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Війна в Україні дуже чітко показала наскільки вагомий вплив має наша держава на глобальну продовольчу безпеку. Тому підвищення ефективності аграрного виробництва вже вийшло за межі лише національних інтересів. Одним із способів, який мало впроваджувався саме в аграрній сфері є діджиталізація – використання інформаційних систем та ІТ-технологій для обробки величезних масивів даних при формуванні виробничих планів. Використання цифрових технологій дозволяє обробляти дані, аналізувати їх, складати алгоритми дій, робити більш точні прогнози, складати плани з врахуванням великої кількості змінних факторів. Що в решті є основою для прийняття зважених управлінських рішень з метою максимально ефективного використання землі, зменшення витрат та підвищення ефективності виробництва в цілому.

На українському ринку чимало ІТ-компанії пропонують програмні продукти, які націлені в першу чергу на спрощення управління та підвищення прибутковості господарства. Наприклад, модулі для ведення обліку земельних ділянок, сівозміни полів, управління агровиробництвом, моніторингом посівів, складськими процесами та логістикою, GPS-моніторингу сільськогосподарської техніки; контролю палива; планування сівообігу культур, GIS-карти [1–2]. Але дрібних і середніх фермерів (в тому числі і органічних) через малу частку ринку і низьку платоспроможність, ІТ-компанії не розглядають їх як потенційних клієнтів, і працюють в основному на задоволення запитів агрохолдингів.

Проте немає пропозицій, які б сприяли комплексному вирішенню проблеми – забезпечення високої продуктивності та економічної ефективності аграрних підприємств за умов активної екологізації сільського господарства. Тому сьогодні є актуальним є розробка та впровадження таких елементів діджиталізації як Е-калькулятори. Зокрема для програмування урожайності культур, розрахунку балансу гумусу і НРК, при плануванні сівозміни, в тому числі з дотриманням органічних технологій. Це дозволяє з легкістю моделювати декілька можливих сценаріїв розвитку подій, при цьому особлива увага приділяється балансуванню економічних, екологічних та агрохімічних показників.

Розроблений Е-калькулятор балансу гумусу для органічного землекористування допомагає змоделювати сівозміну та визначити обсяги внесення органічних добрив для стабілізації (покращення) якісного стану ґрунтів, шляхом забезпечення щороку позитивного балансу гумусу з

метою отримання урожайності культур неменше ніж за традиційними технологіями [3]. Балансовий метод ґрунтуються на порівнянні валового виносу елементів живлення запрограмованою врожайністю з величиною можливого їх надходження.

Оскільки зміни в урожайності на 50% і більше зумовлюються застосуванням добрив, тому встановлення оптимальної норми добрив є однією з найважливіших складових програмування врожаїв. Неправильно встановлена норма може знизити їх економічну ефективність або поступово призвести до деградації ґрунтів. Використання е-калькулятора дозволяє: змодельовати та прорахувати одночасно кілька можливих варіантів (сценаріїв); визначити кількість і вартість добрив необхідних для формування запланованого урожаю і забезпечення розширеного відтворення родючості ґрунту; врахувати велику кількість факторів при плануванні рівня урожайності культур; збалансувати економічні, екологічні та агрохімічні показники.

Тому, подальші дослідження були спрямовані на розширення можливостей е-калькулятора. Його особливістю є введення елементів біологізації в системи удобрення у сівозмінах і можливість контролювати процес розширеного відтворення родючості ґрунту через потенційний баланс поживних речовин. Зокрема, користувач може:

- обрати культури і формувати сівозміну на 5 років;
- оцінити перспективи заміщення традиційних мінеральних добрив на альтернативні джерела забезпечення рослин поживними речовинами;
- обрати зі списку види добрива, які планує вносити і задати обсяги їх внесення на 1 га протягом року;
- оцінити прогнозний баланс гумусу і NPK;
- в режимі онлайн змінювати вихідні дані і відстежувати як вони впливають на прогнозний баланс гумусу і NPK.

Для алгоритму розрахунків використали розрахунково-балансовий метод встановлення норм добрив, який враховує винос елементів живлення плановою врожайністю, запаси елементів живлення в ґрунті, коефіцієнти засвоєння елементів живлення із запасів ґрунту, прямої дії і післядії внесених органічних добрив, післяживних решток.

Активізація процесу діджиталізації аграрного виробництва допоможе і органічним, і традиційним господарствам витратити менше при бережливому ставленні до землі, при цьому збирати більші врожаї.

1. Офіційний сайт AgriChain. URL: <https://agrichain.com.ua/mission/> (дата звернення: 03.05.2023). 2. Інформаційна система Soft. Farm. URL: <https://www.soft.farm/uk/collaboration> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Applied Aspects of Humus Balance Modelling in the Rivne Region of Ukraine / Petro Skrypchuk, Viktor Zhukovsky, Halyna Shpak, Nataliia Zhukovska, Halyna Krupko. *Journal of Ecological Engineering*. 2020. Vol. 21, Issue 6. P. 42–52.

Стасюк Б. Б., старший викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТЕНДЕНЦІЇ НА АВТОРИНКУ УКРАЇНИ

Сучасний світ неможливо уявити собі без автомобілів. Адже це для людини ознака певного статусу, успішності та незалежності в пересуванні. Володіння автомобілем створює покращені умови і можливості переміщення людей в різні частини країни чи світу. Унікальність авто в його здатності задовольняти або допомагати задовольнити потреби власника як матеріальні так і моральні.

Впродовж останніх десятиріч світовий автомобільний ринок має 30% зростання. Уявивши автомобільну промисловість окремою країною, то це була б країна з шостою за потужністю економікою світу. Адже створення нових автомобілів спонукає розвиток науки і сучасних технологій. Вважається що автомобільний ринок являється надважливою частиною глобальної економіки світу. У світі виробляється біля 82 мільйонів штук легкових автомобілів, що становить суму майже 2 трильйони доларів США. В автомобільній промисловості безпосередньо працюють 9 мільйонів чоловік. Що становить більше, ніж 5% від всього зайнятого населення в світовій промисловості. Аналітики стверджують, що кожне робоче місце в автомобільній промисловості породжує або підтримує надання роботи 5 працівникам в інших, суміжних підгалузях промисловості. Тобто це створює біля 50 мільйонів робочих місць і зайнятості населення це майже 5% ВВП світу. Автомобільна промисловість – унікальна галузь світової економіки, яка показує фактично постійне зростання та стимулює розвиток економіки. Через дотичні галузі такі як: видобувна, металообробна, скляна, текстильна, каучукова та багато інших.

Виходячи з вищеописаного автомобільний ринок є важливою частиною глобальної економіки, і коливання попиту та пропозиції на цьому ринку досить часто провокує економічні кризи та зростання світової економіки, такий зв'язок підкреслює необхідність контролю за даним ринком та уважного до нього ставлення і далекоглядне регулювання.

Стан автомобільного ринку України, як нових так і вживаних автомобілів, має важливе значення, через свою ємність, що безпосередньо впливає на державний бюджет через податки. Адже, велика кількість надходжень приходить саме з мита на автомобілі. На сьогоднішньому етапі розвитку українського автомобілебудування, при майже відсутньому власному виробництві, економічне значення має лише реалізація автомобілів та їх обслуговування.

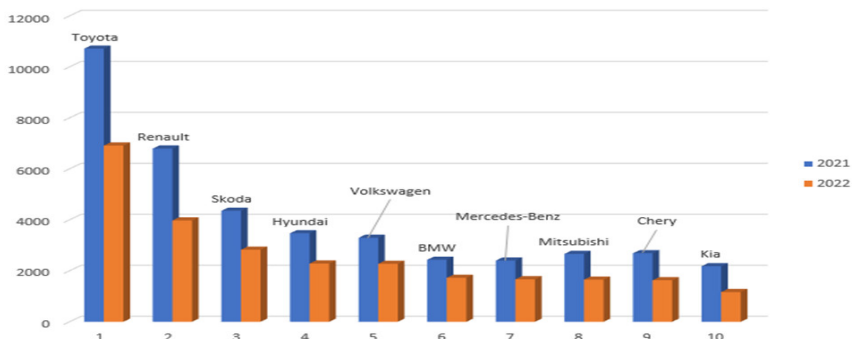

Рисунок. Динаміка продажу автомобільних брендів в період 2021–2022 рр.

Через регулювання і законодавчі зміни за останні роки, іноземні вживані автомобілі стали більш доступними для українців. Одним з стимулюючих кроків стало рішення Верховної ради з прийняття закону, згідно з яким були знижені ставки акцизів на імпортовані автомобілі до 2010 року виробництва. Зняття обмежень дозволило наростити поставки авто. Наступна хвиля пов'язане з напівлегальним ввезенням так званих «євроблях» і закон про їх легалізацію в подальшому, як вирішення соціального конфлікту. Третій крок, нова тенденція на цьому ринку, це налагодження механізму поставок автомашин з США.

Таблиця

Аналіз продажу автомобілів в Україні за 2021-2022 рр.

22	21	Chg +	Марка	2022 рік	%	2021 рік	%	22 / 21 %
1	1	0	TOYOTA	6 973	17,40%	15 235	14,71%	-54,23%
2	2	0	RENAULT	4 015	10,02%	13 452	12,98%	-70,15%
3	9	6	VOLKSWAGEN	3 080	7,69%	4 099	3,96%	-24,86%
4	4	0	SKODA	2 836	7,08%	6 178	5,96%	-54,10%
5	5	0	HYUNDAI	2 355	5,88%	4 817	4,65%	-51,11%
6	14	8	BMW	1 801	4,49%	2 962	2,86%	-39,20%
7	13	6	MERCEDES-BENZ	1 772	4,42%	2 987	2,88%	-40,68%
8	8	0	MITSUBISHI	1 673	4,17%	4 251	4,10%	-60,64%
9	7	-2	CHERY	1 640	4,09%	4 646	4,48%	-64,70%
10	6	-4	NISSAN	1 193	2,98%	4 777	4,61%	-75,03%
11	3	-8	KIA	1 174	2,93%	9 134	8,82%	-87,15%
12	11	-1	PEUGEOT	947	2,36%	3 568	3,44%	-73,46%
13	16	3	AUDI	887	2,21%	2 026	1,96%	-56,22%
14	10	-4	SUZUKI	821	2,05%	3 769	3,64%	-78,22%
15	18	3	LEXUS	763	1,90%	1 858	1,79%	-58,93%
16	12	-4	MAZDA	703	1,75%	2 999	2,89%	-76,56%
17	38	21	DONG FENG	640	1,60%	148	0,14%	332,43%
18	23	5	HAVAL	612	1,53%	922	0,89%	-33,62%
19	20	1	VOLVO	582	1,45%	1 196	1,15%	-51,34%
20	19	-1	CITROEN	498	1,24%	1 577	1,52%	-68,42%
			Others	5 111	12,75%	13 003	12,55%	-60,69%
			Всього	40 076	100,00%	103 604	100,00%	-61,32%

Здійснюючи аналіз за вищевказаними показниками можна зробити наступні висновки. Спостерігається ріст продажів нових легкових автомобілів в період з 2017–2019 рр. В 2021 та 2022 роках відбувся спад

продажу нових автомобілів на 55–60%. Найбільшим попитом в українців користуються японські та французькі авто, які утримують лідируючі позиції. Також збільшується попит на корейські автомобілі. В 2018–2019 автомобілі німецького виробництва втрачали свої позиції в продажах. Є позитивний ріст, за даний період у китайського виробника Chery. За рейтингом інші виробники залишилися на стабільних позиціях.

Ріст продажів у 2017–2019 роках можна пояснити певним зростанням доходів населення стабілізацією та поживленням економічної ситуації в країні. Відносний попит на французькі та японські автомобілі пояснюється помірною ціною яка відповідає своїй якості. Корейський автопром вдало виводить на ринок моделі які успішно складають конкуренцію європейським авто та краще співвідносить показник «ціна-якість». Стрімке падіння продажу німецьких авто можна пояснити завищеною ціною яка значно перевищує конкурентів які за меншу ціну пропонують ті ж опції. Перевагу даним автомобілям надають люди яким найбільшу роль відіграє імідж. Відносну доступність усім верствам населення пропонує китайський автовиробник. Споживачі які надають перевагу новому автомобілю за мінімальну ціну, інколи нижчу ніж вживане авто з Європи. Chery здійснив ріст на 62% за 3 роки, що є найвищим показником на ринку. За підсумками 2022 року на ринку України нових автомобілів продано – 40 076 одиниць. Ринок впав більше, ніж на 60% у порівнянні з результатами 2021 року. Це пояснюється в основному 3-ма факторами: 1) війна – це шок для ринку; 2) завезено багато вживаних авто дешевих і відносно доброї якості; 3) знецінення гривні та обмеження грошових операцій у зв'язку з військовим станом. Попри все у грудні 2022 року відбулось зростання на 28% у порівнянні з попереднім місяцем що є оптимістично в складних умовах.

Важливо вивчати та розуміти, як буде вести себе ринок у наступні роки. Необхідно виявити важливі фактори впливу на споживання автомобілів населенням як України так і світу, оскільки на сучасному етапі даний ринок стає глобальним та має тенденції до надзвичайно інноваційних і якісних змін.

1. Інтернет-ресурс «УКРІНФОРМ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3005516-svitova-ekonomika-cogoric-moze-vpasti-do-minus-3-mvf.html>. (дата звернення: 03.05.2023). 2. AUTOUA.net URL: <https://autonews.autoua.net/novosti/18049-statistika-avtoprodazh-v-ukraine-za-2017-god.html>. (дата звернення: 03.05.2023). 3. Інтернет-ресурс «МИНФИН». URL: <https://minfin.com.ua/2020/03/25/42401017/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Стасюк Б. Б., ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ ЛІДЕРА В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Наявність лідерської складової в діяльності підприємства є значимою. І більш успішна є та організація де менеджер і лідер ефективно балансують над досягненням цілей підприємства. Лідерство – це мистецтво, вінець управлінської діяльності. На нашу думку головна причина успіху підприємства криється в компонуванні посадовців в команду та їх ефективному та динамічному керівництві, в професійних та відповідальних робітниках та актуальній стратегії підприємства. В даному випадку важливо розуміти, що одночасно існують формальні і неформальні керівники.

З обґрунтувань Генрі Мінцберга випливає, що типовий керівник здійснює декілька сотень операцій щоденно, які залежно від спрямування доречно класифікувати за такими управлінськими функціями: 1) рішення про те, що необхідно зробити; 2) створення мережі підтримки; 3) досягнення результатів. Тобто це процес технологічний і бюрократично прописаний.

На відміну від формального впливу, лідерство – це соціально-психологічний процес в колективі чи групі, побудований на впливі особистого авторитету людини на поведінку їх членів. І оформлення групи завершується висуненням (сприйняттям, визнанням) лідера.

Відмінності між статусом лідера і формального керівника підрозділу впливають з особливостей ролі та функцій, виконуваних першим і другим. Керівник здійснює управління на основі єдиноначального прийняття рішень і контролю за процесом праці підлеглих. Лідер право на прийняття рішень не узурпує за собою, а навпаки, надає кожному співробітнику. В результаті змінюється статус підлеглих. Якщо у керівника це певна група людей, якою він керує, виступаючи часто зовнішньою силою цілевстановлення, то у лідера колектив підрозділу перетворюється в команду, в якій її члени не відбувають повинність, а наповнені творчим поривом.

Адже лідер є членом своєї команди, займаючи одночасно особливе місце в ній. Він генерує ідеї, кристалізує власні задуми, відточуючи їх у контактах зі співробітниками, сприймає задуми членів команди як свої власні та допомагає у реалізації їх. Його основне завдання – не приймати рішення, а допомагати іншим членам команди в пошуку проблем, які потрібно вирішити, в формуванні цілей і завдань колективної діяльності. Відповідно і функція контролю за працею підлеглих замінюється на функцію її координації, тобто піднімає його над процесом. Лідер концентрується на пошуку шляхів погодження різноманітних, часто

протилежних інтересів інших працівників та необхідних ресурсів для вирішення проблем. Звідси зростає роль знань, інтелектуального потенціалу лідера, оскільки тільки це дає змогу йому виконувати його функції і знаходити певні рішення.

Отож, у сучасному бізнесі вже недостатньо бути тільки керівником – менеджером – людиною, яка організовує та структурує. Очевидно, що сьогодні потрібні лідери – люди, які уміють управляти змінами у динамічному невизначеному діловому світі (таблиця). Як одні, так і інші виконують управлінські функції, але спосіб реалізації цих функцій суттєво відрізняється.

Таблиця

Матриця функцій

Функції керівника	Лідер	Менеджер
Прийняття рішень про те, що потрібно зробити	Визначення напрямку (причетність до його визначення)	Планування і бюджетування, підготовка варіантів для рішення
Створення мережі підтримки	Спрямування працівників	Комплектування та організування штатів
Досягнення результатів	Надихання і мотивування	Контролювання і вирішення проблем

Якщо керівник як лідер визначає напрямок, візію, стратегію і цілі організації, то керівник як менеджер планує найбільш оптимальні, конкретні шляхи досягнення поставлених цілей і створює під це бюджет. Коли мова йде про створення мережі підтримки, лідер повинен спрямовувати людей, доносити до них стратегію організації, її цінності, об'єднувати всіх в одну команду і зацікавлювати. При цьому мережа підтримки знаходиться не тільки зовні (споживачі, акціонери, постачальники, державні органи тощо) але й всередині організації (управлінська команда, підлеглі і колеги). Якщо на цьому етапі лідер мотивує і надихає, то менеджер повинен контролювати і вирішувати проблеми.

Середовище конкурентної боротьби оновлюються через технології, зміни потреб та смаків споживачів. У цих умовах забезпечення ефективної діяльності підприємства без якісної, продуманої стратегії стає неможливим [1]. Успішна реалізація стратегії означає правильну і цілеспрямовану роботу всіх підрозділів підприємства, що в свою чергу можливе лише за умов ефективної колективної роботи персоналу в тому числі і компоненти лідерства.

Де не вистачає справжніх лідерів з'являється бюрократизм, нескінченне візування документів, довгі засідання, погані комунікації та відчуття тотального контролювання. Проте якби компаніями керували тільки лідери, організація поринула б у хаос і дезорганізацію і не була б

конкурентною.

Лідер – це член колективу, який здатний об'єднати групу людей, дати їм спільну ціль, імпульс руху; це той хто надихає, хто довіряє, мотивує, спирається, хто сміється разом з вами в радості і плаче в нещасті, співчуває, цінує, слухає і завжди почує; не байдужий, той кого обожнюють.

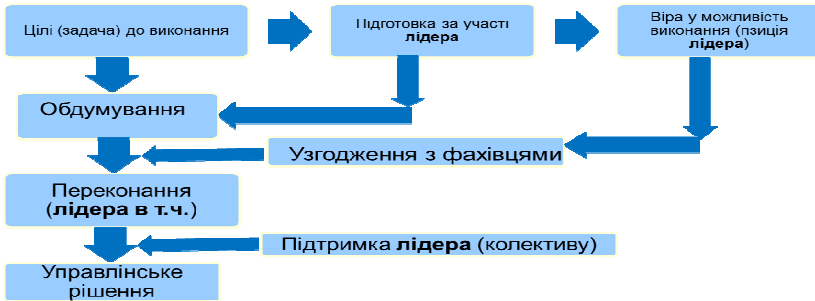

Рисунок. Методологія впливу лідера на прийняття управлінського рішення (авторська розробка)

Щоб відповідати викликам нової економіки сучасний лідер має володіти такими рисами: екстраверсійність, рішучість, критичність, чутливість, багатий досвід і терпеливе ставлення до помилок, орієнтованість на результат, сміливість, впевненість, володіння сучасними цифровими технологіями на достатньому рівні, свобода від стереотипів, харизматичність. Однозначно, такої людини з усіма цими рисами не існує, але справжній лідер завжди буде прагнути до ідеалу. Лідери потрібні як символи загальної ідеї, для мобілізації енергії спрямованої на спільну мету.

Отже, проблеми лідерства є ключовими для досягнення організаційної ефективності. З одного боку лідерство розглядається як наявність певного набору якостей у людей, які висувають себе в лідери, з іншого, це процес несилового впливу в напрямку досягнення організацією своїх цілей. На нашу думку, лідерство перш за все пов'язано з особистісними якостями. Якщо людина володіє цими якостями, або вони закладені в неї з народження, зможе більш ефективно, а головне, направляти згуртовану енергію, а не тільки формальну владу, для досягнення спільних цілей організації і працівників.

1. Роль стратегічного планування. URL: <http://conf-cv.at.ua/forum/39-183-1>. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Федулова Л. І. Менеджмент організацій. URL: http://pidruchniki.ws/15880728/menedzhment/upravlinnya_realizatsiyeyu_strategiyi. (дата звернення: 03.05.2023).

Судук О. Ю., к.с.-г.н, доцент, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Денисюк К. С.**, здобувач (ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне)

КОМАНДНА РОБОТА - КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ УСПІШНОГО БІЗНЕСУ

На сьогоднішній день перед людством поставлена велика кількість складних завдань, виконання яких потребує об'єднання людських ресурсів, згуртованості та взаємопідтримки у колективі. Успіх будь-якого суб'єкта господарювання залежить не лише від професіоналізму та особистих якостей окремих працівників, але й від спільної діяльності всього колективу. Командна робота може вивести бізнес на високий рівень розвитку, допомогти організації вижити в умовах конкурентного середовища, що підтверджує актуальність обраної тематики досліджень.

Питаннями управління командною роботою займалися багато закордонних та вітчизняних науковців. Зокрема, загальним проблемам командної роботи присвячені роботи таких вчених як: Дж.Р. Кемзенбер, К. Левіс-МакКлеар, Д.К. Сміт, М. Тейлор. Вивчення особливості командного розвитку виробничих та управлінських команд у сфері бізнесу досліджували Т. Базаров, Т. Зінкевич-Євстігнеєва, М. Белбін, К. Фопель та інші.

Створення команди, як новий метод розвитку організації, з'явився в кінці 80х – на початку 90-х років в США та Західній Європі і швидко здобув популярність як у всьому світу, так і в сучасній Україні.

Команди стають ключовим інструментом для організації роботи в сучасному корпоративному світі. Команди мають потенціал, щоб відразу накопичити ресурси, організувати працю, виконати поставлену роботу і розійтися. Команди є ефективним інструментом мотивації персоналу.

Deloitte, одна з найбільших світових консалтингових компаній, провела дослідження щодо впливу командної роботи на результативність бізнесу. Дослідження показали, що організації з високим рівнем командної роботи мають на 60% більше шансів на успіх у порівнянні з компаніями, де командна робота є нерозвиненою [1; 2].

Дослідження, проведене компанією Gallup у 2017 році, виявило, що команди з високим рівнем залученості працівників є більш продуктивними, ніж команди з низьким рівнем залученості. За результатами досліджень, команди з високим рівнем залученості мали на 21% більший приріст продуктивності, ніж команди з низьким рівнем залученості [3].

Залученість працівників можна описати як ступінь їхньої емоційної прив'язаності до своєї роботи та компанії. Команди з високим рівнем залученості складаються з працівників, які відчувають відповідальність за

успіх компанії та демонструють більшу ініціативність, творчість та співпрацю з іншими членами команди.

Згідно з дослідженнями Gallup щодо емоційного стану працівників і їхнього здоров'я на робочому місці, 23% респондентів постійно відчувають виснаження або «згорання». Це відчуття може бути пов'язане з перенавантаженням працівників, високим рівнем стресу, низьким рівнем задоволеності та недостатньою підтримкою соціального середовища тощо [3].

Проте, якщо працівники працюють в команді, вони відчувають менший рівень «згорання». Командна робота може бути корисною для зменшення рівня стресу та підвищення рівня задоволення на робочому місці. В командній роботі працівники можуть ділитися обов'язками та підтримувати один одного, що зменшує відчуття виснаження та поліпшує настрій.

У дослідженні McKinsey було виявлено, що компанії, які працюють над розвитком командної роботи, здатні досягати високих результатів навіть у складних ринкових умовах. Такі компанії швидко реагують на зміни, адаптуються до нових умов та швидко розробляють та виводять на ринок нові ідеї та продукти [4].

Командна робота дозволяє розумніше ризикувати (коли команда працює разом, працівники можуть обмінюватися ідеями та думками, щоб вирішувати проблеми, що зменшує ризик прийняття необдуманих рішень та підвищує можливість успішної реалізації проектів); брати на себе різні ролі та виконувати різні завдання, що сприятиме розвитку нових навичок та компетенцій; створювати атмосферу, в якій можна вчитися на помилках без страху перед критикою та засудженням; значно розширювати креативність та інноваційний потенціал працівників; працювати над проектами з різними перспективами та досвідом, що сприятиме прийняттю творчих та інноваційних рішень.

Ефективна командна робота є важливим аспектом ведення успішного бізнесу. Приклади успішних команд можуть бути знайдені в різних галузях, від бізнесу до науки. Наприклад, команда NASA здійснила історичну посадку на Марсі завдяки довгому та складному процесу планування та співпраці різних команд. Цей проєкт вимагав значної командної роботи та взаємодії між інженерами, науковцями та технічним персоналом. Кожен член команди мав свою роль та відповідальність у досягненні спільної мети, що дозволило успішно здійснити місію [5].

Команда Google відома своїм інноваційним підходом до роботи, який передбачає використання сучасних технологій та методологій. Один з найважливіших інструментів, який вони використовують – це Agile, який є дуже популярним фреймворком для розробки програмного забезпечення.

Agile дозволяє командам Google працювати швидко та ефективно, зберігаючи при цьому високу якість розроблених продуктів [6].

Отже, якщо у вас немає чіткого розуміння цілей команди та критеріїв вимірювання її ефективності, якщо не налагоджені комунікації між усіма учасниками успішної роботи очікувати не варто. Практика показує, що паперові блокноти, файли Word та таблицьки Excel працюють лише у зовсім маленьких командах із невеликою кількістю простих завдань. Коли мова заходить про серйозні проекти та солідних замовників, варто користуватися такими інструментами:

1. *Тайм-трекер*. Він допоможе відстежити, на які завдання витрачається час. Якщо у проекті погодинна оплата, без нього взагалі не обійтися.

2. *Task-трекер*. Коли задач й виконавців стає більше, складно тримати в голові, хто та за що відповідає. Тому краще мати сервіс, в якому сутність завдань, відповідальні за них та терміни виконання чітко визначені.

У роботі своєї компанії, подбайте про те, щоб виміряти ефективність командної роботи. Для цього зверніть увагу на такі показники [7]: зростання загального рівня задоволеності команди; відсутність перевищення планових показників бюджету; зменшення кількості овертаймів; своєчасне завершення діяльності та проектів; високий рівень задоволеності результатами роботи у замовників.

Командна робота є інноваційно-продуктивною формою взаємодії. Засвоєння змісту командної роботи та розуміння її відмінності від інших форм спільної діяльності стане основою оволодіння навиків роботи в команді для фахівців, які безпосередньо забезпечують розвиток успішного бізнесу.

1. The importance of teamwork (as proven by science). URL: <http://surl.li/gvrwb>. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Organizational performance: It's a team sport. URL: <http://surl.li/gwfsu>. (дата звернення: 03.05.2023). 3. Global Indicator: Employee Engagement. URL: <https://www.gallup.com/394373/indicator-employee-engagement.aspx>. (дата звернення: 03.05.2023). 4. Leading Off: Dream teams: A leader's guide. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/email/leadingoff/2021/08/23/2021-08-23a.html>. (дата звернення: 03.05.2023). 5. Supporting Effective Teamwork at NASA. URL: <https://appel.nasa.gov/2018/05/09/supporting-effective-teamwork-at-nasa/>. (дата звернення: 03.05.2023). 6. X (Google). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/X_\(Google\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/X_(Google)). (дата звернення: 03.05.2023). 7. 13 секретів для ефективного управління командою проекту у 2023 році. URL: <https://worksection.com/ua/blog/secrets-of-effective-team-management.html> (дата звернення: 03.05.2023).

Судук О. Ю., к.с.-г.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Король О. В.**, здобувач (ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування», м. Рівне)

УПРАВЛІНСЬКІ КОМУНІКАЦІЇ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

В умовах глобалізаційних викликів управлінські комунікації є одним із основних важелів ефективної командної роботи. Комунікації відіграють важливу роль у реалізації стратегічних проєктів. Основним призначенням системи комунікацій в командній роботі є забезпечення необхідного і достатнього інформаційного обміну між членами команди та зовнішніми стейкхолдерами.

Розвиток сучасних технологій, з одного боку, поглиблює та диверсифікує комунікаційні процеси під час командної роботи шляхом постійного вдосконалення засобів та каналів передачі інформації, з іншого – актуалізує проблему пошуку ефективних комунікаційних технологій.

Питання, пов'язані з комунікаціями, активно висвітлювались у працях таких вчених: І.В. Бойчук, А.В. Вовчак, С.С. Гаркавенко, В.Г. Герасимчук, Л.К. Гліненко, Ю.А. Дайковський, Н.Ю. Кочкіна, А.Ю. Павленко, Т.О. Примак, Є.В. Ромат, Н.С. Ситнік, О.О. Стельмах та інші. Але питання формування управлінських комунікацій для забезпечення ефективної командної роботи потрібно розвивати і конкретизувати відповідно до реальних ринкових умов та зовнішніх викликів, що супроводжують бізнес в останні роки.

Аналізуючи різноманітні підходи розуміння природи комунікації можна стверджувати, що в найзагальнішому розумінні комунікація визначається і як система, в якій відбувається взаємодія, і як процес, і як засоби спілкування, що дають можливість створювати, передавати та приймати різноманітну інформацію.

Один з основоположників американської соціології Чарльз Кулі вважав, що комунікація це:

- механізм, за допомогою якого стають можливими існування і розвиток людських відносин;
- усі символи розуму разом зі способами їх передавання в просторі і збереження в часі (міміка, спілкування, жести, тон голосу, слова, писемність, друк, залізниця, телеграф, телефон тощо), [1].

Видатний американський політолог Лассвел Гарольд Дуайт пропонував розглядати комунікацію як лінійний процес передачі інформації.

Є. Драчов наголошує, що «при здійсненні основних управлінських функцій – планування, організації, мотивації, координації, аналізу та контролю, – комунікація виступає як інтегруючий фактор: використовуючи

потоків інформації, вона спрямовує повідомлення від однієї ланки до іншої відповідно встановленим цілям. Фактично система обробки інформації виступає об'єднуючою функцією для всіх підсистем управління» [2].

Якщо говорити про ефективність командної взаємодії взагалі, то вона визначається згуртованістю команди в досягненні поставленої мети. Команда суттєво відрізняється від звичайної робочої групи, основна мета якої – обмінюватися інформацією між її членами і приймати рішення, що дозволяють кожному працівнику досягати своїх індивідуальних робочих цілей. В ефективній команді люди не лише діляться інформацією, але і розділяють загальну відповідальність за роботу команди. Синергетичний ефект від такої взаємодії допомагає членам команди досягти більш високих результатів разом, ніж вони могли б досягти самостійно.

Відповідно до моделі Пітера Хоукінса [3], яка є найбільш системною з представлених на даний момент, базові командні компетенції можна розділити на 5 секторів: відносини і комунікації (довіра, конструктивні конфлікти, взаємоповага, взаємопідзвітність і вимогливість); навчання (внутрішній, зовнішній, особистий досвід); призначення і мотивація (загальне розуміння призначення команди, визначення цілей, визначення цінностей, залученість); внутрішні процеси (управління процесами, взаємодія, розподіл ролей в зоні відповідальності, виявлення і усунення недоліків); зовнішні процеси і середовище (управління очікуваннями стейкхолдерів, вибудова відносин з іншими командами, зовнішні ресурси, підтримка командної ідентичності). Комплексний розвиток вищезазначених командних компетенцій перетворює робочу групу в високоефективну команду, здатну отримувати екстраординарний результат.

В період воєнного стану багато команд перейшло в дистанційний режим роботи. Основними принципами ефективної командної взаємодії в дистанційних умовах мають бути: емпатія, довіра, експериментування.

Емпатія. Дистанційна робота пов'язана зі скороченням неформального спілкування, що призводить до відчуття самотності і зниження ефективності роботи. Аби цього уникнути, потрібно забезпечити збереження звичних форматів неформального спілкування або ввести нові. Необхідно регулярно нагадувати колегам про важливість неформального спілкування.

Довіра. При різкому переході на віддалену роботу у членів команди частіше з'являється почуття тривожності, пов'язане з підозрами, що колеги працюють менше, ніж потрібно, займаються сторонніми справами або не працюють взагалі. На початковому етапі важлива презумпція довіри: доки не виявлено, що член команди дійсно зловживає відсутністю контролю, слід виходити з припущення, що він відповідально підходить до виконання своїх обов'язків. При цьому довіра – це не відсутність контролю. В основі довіри лежать принципи контролю, які однаково розуміються і розділяються всіма. Створення цих принципів контролю – важливе завдання керівника.

Експериментування. Зовнішні зміни найчастіше дають чудові можливості

для лідерів зробити давно задумані реформи і підвищити ефективність командної роботи. У ситуації змін, викликаних неминучими зовнішніми факторами, співробітники будуть більш гнучкими і готовими до їх прийняття (якщо керівнику вдасться знизити рівень тривожності з приводу невизначеності майбутнього).

При переході команди на дистанційну роботу, в першу чергу, необхідно здійснити наступні кроки [4]:

1. Перегляд очікувань. Обов'язково потрібно обговорити зі співробітниками наступне: який горизонт прогнозування? яку інформацію необхідно відстежувати, щоб оперативно приймати рішення? які нові формати роботи необхідні? Яких технологій, знань і компетентностей не вистачає?

2. Окреслення робочих рамок і формату контролю. У дистанційній роботі найважливіше – знайти баланс між надмірним і недостатнім контролем.

3. Оцінювання навантаження працівників під час дистанційної роботи. Потрібно домовитися з членами команди, яким чином буде відслідковуватися їх завантаженість. Деякі команди ведуть загальну таблицю, куди вносять всі свої поточні завдання, що дозволяє керівнику самостійно оцінювати завантаження співробітників. Інші команди домовляються про те, що співробітники самі оцінюють свою завантаженість.

4. Забезпечення доступу до технологій.

Для ефективної командної роботи можна використовувати наступні технології: електронна пошта (gmail, ukr.net, outlook тощо); чати (Viber, WhatsApp, Slack); канали відео-конференц-зв'язку (Google Meet, Zoom, Jitsi Meet, Cisco Webex Teams, Google Hangouts, Skype, WhatsApp, FaceTime); платформи для сумісної роботи, управління проектами (Trello, Wrike, Jira, Asana, Easy RedMine, Microsoft Teams, WebEx Teams, Notion); вебсервіси для створення інтелектуальних карт (Xmind, Freemind, Coogole, MindMeister, BublU, MindMup 2, LOOPY, WiseMapping, Mind42, iMindMap); календарі (Google, Outlook, Doodle, Calendly); вебсервіси для генерації ідей (Tricider, Mentimeter, Padlet), [5].

Для налагодження ефективної командної взаємодії в сучасних умовах необхідно задати робочий ритм, підтримувати соціальні контакти, аналізувати підсумки і досягнення в кінці робочого дня, зосередитись на позитивних аспектах досвіду роботи в дистанційному режимі, дотримуватись правил інформаційної безпеки, проводити рефлексію на ситуативному, ретроспективному і перспективному рівнях, створити атмосферу психологічної безпеки.

Слід зазначити, що розуміння закономірностей командної взаємодії в сучасних умовах є значущими факторами для покращення як психологічного стану кожного учасника так і підвищення ефективності командної роботи. Проте процес безперебійного ефективного функціонування команди передбачає неперервну, систематичну роботу, використання цілісної технології тощо.

1. Невальонний Є. О. Сутність комунікації як процесу у сфері управління. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 35–38. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-7-2-35-38>.
2. Драчов Є. В. Сутність та функції комунікації в системі державного управління. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2014. (Управління; 3). С. 159–167.
3. Alexander Andrea, De Smet Aaron, Mysore Mihir. Pandemic-style working from home may not translate easily to a «next normal» mix of on-site and remote working. Reimagining the postpandemic workforce: McKinsey Quarterly, July 7, 2020. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/organization/our-insights/reimaginingthe-postpandemic-workforce>. (дата звернення: 03.05.2023).
4. Team competencies. Team diagnostics and development. URL: http://system-approach.ru/team_competences. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Як ефективно організувати дистанційну роботу вашої команди в період карантину і не втратити продуктивність. URL: <https://ldn.org.ua/useful-material/yakefektivno-orhanizuvaty-dystantsiyu-robotu-vashoi-komandy-v-period-karantynu-i-nevratyty-produktyvnist/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Судук О. Ю., к.с-г.н., доцент, **Писарчук Т. В.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА

Швидкий розвиток суспільства, зміна правил життя потребують активності, впевненості та прийняття неочікуваних рішень. Ці якості найбільш притаманні лідерам, які вмінуть їх використовувати. Але для розвитку звичайної особистості в системі управління підприємством важливим є ознайомлення та розуміння сутності та змісту проблеми ефективного лідерства та особливостей його використання в практичній сфері.

Теоретичним дослідженням лідерства займалися такі науковці, як: П. Друкер, Р. Дафт, Б. Басс, Р. Грінліф, Р. Бояцис та Е. Маккі, С. Кові, У. Бенніс, В. Бланк тощо. Але для України дослідження лідерства є новим, хоча єдиного підходу стосовно визначення цього поняття до сьогодні не існує. Тому, враховуючи обмеженість наукових та практичних розробок з цього питання, виникла нагальна потреба у дослідженні сутності ефективного лідерства з позиції підвищення конкурентоздатності суб'єктів господарювання.

Поняття лідерства в сучасній науці розглядають у різних контекстах. За підрахунками Р. Дафта існує понад 350 визначень лідерства. Одне з них наступне: лідерство – це управління, що реалізується шляхом впливу на послідовників (їх поведінку та дії) на основі особистих якостей (лідерських компетенцій) задля досягнення суспільно значущих цілей та відповідно до суспільно вагомих цінностей. «В результаті, – зазначають К. Оуен, В. Ходжсон, Н. Газзард, – з'явилося безліч відповідей, кожна з яких була по-своєму правильною. Ці відповіді були найрізноманітнішими, починаючи від твердження видатного ученого, політолога й письменника Уоррена Бенніса, який сказав, що лідерство схоже на красу – йому складно дати визначення, але коли ви бачите його, то точно знаєте, що воно – перед вами, й закінчуючи словами Кена Блангарда, ученого й письменника, який стверджує, що сенс лідерства – рухатися до чогось, ніж блукати безцільно», [1–3].

Нині сформульовано три основні наукові підходи, до розуміння лідерства.

До першого відноситься харизматична дія, яка стверджує, що лідером може стати лише людина маюча певний набір особистих якостей, та здатність спонукати інших до високопродуктивної праці.

До другого відноситься синтетична теорія, яка розглядає лідерство, як процес організації міжособових відносин у групі людей, а лідера –

як суб'єкта управління цим процесом. Точніше, це поєднання зусиль лідера та його працівників, як сумісної групової діяльності.

До третього відноситься ситуаційна теорія, яка визначає, що люди стають лідерами не стільки в силу своєї особистості, скільки завдяки різним ситуаційним факторам у взаємозв'язку між лідером і ситуацією [4].

Ефективне лідерство формується в процесі керівництва людьми. У сучасному світі є багато прикладів ефективного лідерства. Наприклад, Воррен Баффет, легендарний інвестор і генеральний директор Berkshire Hathaway, є ефективним лідером, який створив успішну компанію, приймаючи прораховані ризики та обґрунтовані рішення, інвестуючи в людей.

Іншим прикладом є Джефф Безос, засновник і генеральний директор Amazon. Він ефективний лідер, який зміг розширити свою компанію з невеликого книготорговця онлайн до гіганта Інтернету. Він здатний швидко приймати рішення та мотивувати свою команду на досягнення поставлених цілей.

Нарешті, є Опра Вінфрі, медіа-магнат і філантроп. Вона ефективний лідер, який зміг використати свій вплив, щоб створити позитивні зміни у світі. Вона захоплена своєю роботою та має чітке бачення того, як вона хоче зробити світ кращим.

До відомих критеріїв оцінки ефективного лідерства належать [5]:

1. Вроджене прагнення вести за собою. Бути лідером означає вказувати шлях іншим – найліпший, найкоротший, найбезпечніший. Лідер не тільки скеровує і веде своїх послідовників, а й прагне вести їх за собою, а послідовники не просто йдуть за лідером, а й хочуть іти за ним.

2. Мотивація першості. Для того, щоб стати лідером, недостатньо прагнути бути першим. Першість передбачає кращі, ніж в інших, життєві результати, що є наслідком зусиль людини, які демонструють її професіоналізм, компетентність, здібності, таланти та інші видатні якості.

3. Впливовість. Адже, щоб стати лідером і вести людей за собою, потрібно бути впливовою людиною. По-перше, це людина, яка наділена певною владою. По-друге, впливовість цієї людини не підтримана ззовні (державою чи суспільством), а здобута самостійно.

4. Зануреність і захопаність у свою справу. Лідер вміє витримати межу між своїм покликанням та різними захопленнями. Для лідера мотив діяльності відповідає самій діяльності.

5. Компетентність і креативність. Лідером стає людина, яка добре розуміється на своїй справі і використовує творчий підхід у розв'язанні проблемних питань та ситуацій.

6. Психологічна надійність – здатність підтримувати потрібний

рівень «я хочу», «я можу» і «я повинен» у різних, особливо напружених, ситуаціях життєдіяльності.

7. Адекватна самооцінка і саморегуляція. У лідерів у більшості випадків поєднуються високий рівень домагань, висока самооцінка у поєднанні з високою вимогливістю до себе і до всього, що стосується групових цінностей та мети. Справжній лідер вільний від заздрощів і вміє щиро радіти за успіхи інших.

8. Самовдосконалення. Справжній лідер хоче вчитися, набувати досвіду, вдосконалювати свої вміння і навички.

Ефективний лідер повинен мати сильні комунікативні навички. Вони повинні вміти слухати інших, ставити запитання та надавати зворотній зв'язок. Вони також повинні вміти чітко сформулювати своє бачення та цілі, швидко й ефективно приймати рішення та ризикувати, коли це необхідно.

Нарешті, ефективні лідери повинні володіти чесністю, бути чесними та прозорими у своїх справах. Вони повинні дотримуватися власних принципів і стандартів, бути надійними та послідовними.

Таким чином, ефективним лідером може бути людина, яка має певну сукупність особистісних соціально-психологічних якостей (високий рівень ініціативності, активність, товариськість, особисту привабливість, авторитет), мати досвід і навички організаторської діяльності, бути зацікавленою у досягненні групової мети.

Ефективне лідерство за своєю природою є результатом як об'єктивних (інтереси, мета, потреби і завдання групи в конкретній ситуації), так і суб'єктивних (індивідуально-особистісні особливості індивіда) чинників.

Існує також багато особистісних потреб, які впливають на діяльність лідера, але головними потребами, які мотивують поведінку, являються: потреба у владі; потреба в контролі над подіями та людьми (яка тісно пов'язана з потребою у владі); потреба у досягненні; потреба в афіліації, тобто приналежності до якоїсь групи та отримання схвалення.

Всі ці якості можуть дати організації навички, необхідні їй для досягнення успіху, навіть якщо стилі лідерства, можливо, доведеться змінити, щоб вони відповідали конкретним ситуаціям і організаціям. Хоча деякі люди можуть бути природженими лідерами, будь-хто може проявити ці якості, маючи належну мотивацію.

Чисельними науковими дослідженнями та практикою реалізації сучасних прогресивних підходів до управління доведено значні переваги і потенційні можливості лідерства (як процесу, зосередженого на використанні та скеруванні в «необхідне русло» емоційного стану в колективі, духовної взаємодії лідера та членів команди (підлеглих, інших працівників), відносини яких побудовані

на поєднанні різних джерел влади, формального та неформального лідерства, спрямовані на досягнення стратегічної мети соціально-економічного розвитку підприємства. Підприємство досягає економічного розвитку та стає лідером у галузі своєї діяльності лише за умови, що його керівники можуть здобути послідовників, вказувати шлях до досягнення загальної мети, будувати стабільні відносини у колективі, мати авторитет та повагу серед підлеглих, володіти природними якостями, які приносять найбільшу користь для колективу: високий рівень професіоналізму, здатність креативно мислити, швидко приймати рішення, чесність, енергійність, високопорядність, харизма, прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення, спонукання до постійного розвитку та професійного зростання персоналу тощо.

1. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н. В. Основи лідерства. Полтава : ПУЕТ, 2018. 241 с. 2. Підлісна Т. В. Сучасні підходи до розвитку лідерства в органах публічної влади. *Право та державне управління* : зб. наук. праць / за ред. О. В. Покатасвої. Запоріжжя : КПУ, 2021. № 2. С. 158–164. 3. Prykhodko I. I., Matsehora Ya. V., Lipatov I. I., Tovma I. M., Kostikova I. I. Servicemen's Motivation in the National Guard of Ukraine: Transformation After the "Revolution of Dignity". *The Journal of Slavic Military Studies*. 2019. Vol. 32, No 3. P. 347–366. 4. Kolesnichenko O., Larionov S. Professional-personal potential of the head Ministry of internal affairs of Ukraine. Psychological resources of the individual under the conditions of modern challenges. 2020. P. 183–189. 5. Hall L. M. Self-Actualization Psychology : The Psychology of the Bright Side of Human Nature. Clifton : Neuro-Semantics Publications. Vol. IV. Meta-Coaching. 2008. 280 p.

Судук О. Ю., к.с.-г.н, доцент, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне) **Янковська С. Ю.**, студентка, **Шитікова К. А.**, студентка, (ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування», м. Рівне)

СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СТАРТАП-РУХУ В УКРАЇНІ

Щоб зберегти своє місце на ринку та бути конкурентоздатним в епоху новітніх технологій потрібно рухатися в ногу з часом, використовуючи весь комплекс сучасних технологій та бізнес-рішень. Таким чином, основним джерелом інноваційних ідей та нестандартних рішень для великого бізнесу стають стартапи.

Дослідженнями у сфері стартапів займалися: Б. Дорф, С. Бланк, О. Гавриш, П. Грема, Е. Ріс, Н. Ситник, І. Кульчицький, В. Дергачова, М. Кравченко, О. Іваненко, В. Поліщук та ін. Але, незважаючи на значний обсяг публікацій та активний розвиток стартапів у всьому світі, слід зазначити, що питання, які пов'язані з визначенням чинників успішності та вирішенням проблем провальності проектів, залишаються відкритими та потребують подальшого обґрунтування.

Доказом розвитку ринку стартапів в світі та Україні, зокрема, є дослідження сервісу Startup Ranking, який проаналізував 136 країн в світі, нарахував близько 100 тис. стартапів і визначив рейтинг країн-лідерів за кількістю впроваджених стартапів. Перше місце, згідно зі Startup Ranking [1], належить США (47887 стартапів), а Україна посіла 43 місце (262 стартапи).

Станом на 2020 рік ринок українських стартапів знаходиться у стані активного розвитку. Згідно із дослідженням сервісу StartupBlink [2] – комерційного дослідного центру стартап-екосистем світу – Київ зайняв 34-те місце в рейтингу міст із найбільшою кількістю стартапів, які запускаються. У 2021 році Україна зайняла 29 місце в списку найбільш технологічних країн світу. При цьому Київ визнали європейським хабом. Столиця посіла вже 32 місце серед технологічних столиць світу. А в європейському рейтингу Київ посів 8 місце. Популярність України можна пояснити великою кількістю місцевих професіоналів, готових розвивати свій продукт. Вагомим фактором також стала низька вартість організації підприємництва – саме це залучає західних інвесторів у країну.

У грудні 2018 року створено Український фонд розвитку інновацій (або «Український національний фонд стартапів») [3], що направлений на забезпечення системної підтримки перспективних українських проектів, які не змогли знайти свого інвестора, а це, в свою чергою, дозволило стимулювати економічне зростання на всіх рівнях. Українським фондом стартапів виділено 440 млн грн на фінансування стартапів.

Передбачення перспективних бізнес-ідей в Україні у 2023 році може бути складним завданням, оскільки воно залежить від багатьох факторів, включаючи економічну та політичну ситуацію в країні, технологічні тренди та потреби ринку. Проте, деякі із загальних трендів, які можна побачити в Україні у 2023 році та в майбутньому, можуть включати онлайн-освіту (у зв'язку з COVID-19 багато українців перейшли на онлайн-освіту, і цей тренд, ймовірно, продовжуватиметься у майбутньому), E-commerce (інтернет-торгівля та онлайн-магазини продовжують зростати в Україні, і це може бути перспективним напрямком для бізнесу у майбутньому), медичні технології (медичні програми, системи моніторингу здоров'я та інші інноваційні рішення), екологічні технології, технології для фінансових послуг (в Україні спостерігається зростання електронних платежів та фінтех-стартапів), технології для аграрної сфери (автоматизація, штучний інтелект, дрони, можуть підвищити ефективність галузі).

CB Insights [4] проаналізував 101 невдалий стартап і знайшов певні схожі риси, які були їм притаманні. Зокрема, найпоширенішою причиною закриття стартап-компаній (42%) є відсутність на ринку потреби в запропонованих ними продуктах. Причиною провалу у 29% випадків є фінансові проблеми, що пов'язані з нераціональним використанням коштів або їх нестачею. У 23% випадках причиною поразки стартапів стала відсутність збалансованої команди, де на вирішення ключових завдань виділено компетентного фахівця. За версією ресурсу Olans Group [5], існує 5 причин провалу стартапів: 1) нездатність партнерів домовитись між собою; 2) відсутність попиту на ринку; 3) неправильно підібрана команда; 4) недооцінка маркетингу; 5) фінансова недбалість.

Відповідно до проведених досліджень The Boss Magazine, Statista, Crunchbase близько 37% усіх стартапів зазнають поразки через нестачу капіталу чи прибутковості; 77% стартаперів зізнались, що зіткнулись з потенційним провалом у 2020 внаслідок коронавірусу; 4,4 млн нових компаній почали функціонувати в 2020; 36% працівників у США є фрілансерами; 75% стартапів, які підтримуються венчурними капіталістами, зазнають провалу; обсяги спонсорування стартапів у сфері штучного інтелекту виросли до 8,2 млрд доларів.

Згідно з інтернет-ресурсом Marketer.ua [6] існує 9 критеріїв успішності, серед яких: правильна мотивація, здатність до глобального мислення, легка та зрозуміла для користувачів ідея, готовність працювати над сумнівною ідеєю, креативність, працьовитість і наполегливість, віра у свою справу, наявність лідерських якостей у стартапера.

За перший квартал 2023 року, базуючись на оголошених публічно угодах, низка українських стартапів зібрали понад \$20 млн інвестицій. Враховуючи гранти, сума досягатиме майже \$40 млн.

За дослідженнями AIN, також іноземні проекти з українським корінням залучили майже \$150 млн, а сума грантів для українських проектів становила майже \$20 млн. Серед виключно українських стартапів

згадуються: DressX (закрив новий інвестиційний раунд об'ємом \$15 млн, оцінка стартапу невідома), Kolibrio (\$2 млн від фонду Jump Crypto, за участі Delta Blockchain Fund, Everstake Capital та ангельських інвесторів), Fuelfinance (\$1 млн у раунді seed), Deus Robotics (\$1,5 млн від українського венчурного фонду SMRK), GeekPay (залучив фінансування від Sigma Software Labs, сума не повідомляється), Harmix (\$500 000 від канадських інвесторів), Gigradar (інвестувала міжнародна маркетингова агенція з українськими фаундерами Belkins, розмір угоди не розголошується) [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна має значний інноваційний потенціал стартапів, зокрема, висококваліфіковані інженерні ресурси, створюється відповідна інфраструктура та екосистема навколо стартапів. Як результат, зростає кількість стартапів, які отримують визнання на міжнародній арені і здобувають фінансування від іноземних інвесторів.

Важливими шляхами підвищення ефективності вітчизняних стартапів на міжнародному ринку є: обов'язкове оцінювання інноваційного потенціалу стартапу та потенційної ємності ринку; вихід на міжнародний ринок з якісним інноваційним продуктом, який має потенційно великий ринок; формування згуртованої команди людей, які дійсно сильно переймаються справою; концентрація зусиль на одній найголовнішій меті; ретельний моніторинг за змінами попиту споживачів та гнучке і вчасне реагування на нього.

Українським стартапам варто приділяти більше уваги новизні та оригінальності своїх проєктів, щоб зайняти провідні позиції на міжнародному ринку та стати прибутковими.

1. Startup Ranking. URL: https://www.startupranking.com/top/ukraine_ (дата звернення: 03.05.2023).
2. Global Map of Startup Ecosystems – StartupBlink. Haifa : Global Map of Startup Ecosystems. StartupBlink. 2020. URL: <https://www.startupblink.com/>. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій : Закон України від 12.12.2018 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2018-%D0%BF>.
4. The Top 20 Reasons Startups Fail. CB INSIGHTS. URL: <https://www.cbinsights.com/research/startup-failure-reasons-top/>. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Топ-5 причин распаду стартапов. OlansGroup. URL: <https://www.olans.com.ua/reasons-for-startup-decay>. (дата звернення: 03.05.2023).
6. Відмінні ознаки успішного стартапу. Marketer. ua. URL: <https://marketer.ua/ua/vidminni-oznakiuspishnogo-startapu/>. (дата звернення: 03.05.2023).
7. За початок 2023 року українські стартапери залучили \$20 млн. URL: <https://fintechinsider.com.ua/za-pochatok-2023-roku-ukrayinski-startapy-ukrayinski-startapy-zaluchyly-ponad-20-mln/> (дата звернення: 03.05.2023).

Тихончук Л. Х., д.н. з держ.упр., доцент, **Громик І. П.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СЛУЖБОВА ЕТИКА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ПОРТРЕТ КЕРІВНИКА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Етика належить до філософських дисциплін, яка вивчає не тільки стосунки між людьми, а й ставлення індивіда до світу, досліджує цінності життя і світу. В публічній службі є усвідомлення важливого призначення етики в суспільстві, соціальних функцій, які повинні виконувати представники державної служби та місцевого самоврядування. Основним завданням представника публічної служби є якісне та сумлінне виконання його призначення, а відтак: служіння своєму народу та кожному його громадянину – це професійне призначення державного управлінця у демократичній країні. В Україні пріоритет прав і свобод громадян захищені Конституцією України, а етичні кодекси публічно проголошують правила і стандарти поведінки керівника, яких чекає від нього колектив.

Тема етики керівника глибоко досліджується сьогодні вітчизняними науковцями. Зокрема це: І. Білецька, В. Бралатан, Т. Василевська, В. Ганшовська, Н. Гончарук, С. Дубенко, Я. Кучера, Н. Липовська, Т. Панфілова, І. Яцків та інші.

В сучасному світі, коли формуються ринкові відносини, будується громадянське суспільство і правова держава, гуманізація різних сфер праці веде до постійного розширення кола професій, що потребують формування власних етичних кодексів. Крім традиційно відомих медичної, педагогічної, юридичної та судової, поряд з дипломатичною та військовою етикою, голосно заявляють про себе адміністративна і депутатська етика, поліцейська та спортивна, етика вченого та журналіста, інженера і працівника сфери обслуговування.

Сьогодні довіра до організацій та установ формується через ціннісні нормативні документи – етичні кодекси. Сучасні відомі компанії, клініки, університети, клуби, інституції державної служби та місцевого самоврядування вбачають за основу ціннісне ставлення до своїх клієнтів, громадян, колег тощо, ефективного обслуговування та досконалого ставлення до своїх обов'язків.

Так у Кодексі ділової етики міжнародної медичної компанії «Alcon» зазначається, що: «Довіра – важливий аспект і вона починається з вас», тобто з самих працівників компанії. Зміцнення довіри залежить від дотримання міжнародних етичних норм, сумлінно та відповідального виконання власних завдань.

У Кодекс ділової етики компанії «Cisco» (КДЕ) ми бачимо наскільки високо в компанії цінуються людські цінності та дотримуються моральних

принципів. Щорічно в компанії проводиться сертифікація КДЕ та інших допоміжних кодексів і директив. Генеральний директор компанії Чак Роббінс та Рада Директорів вимагають, щоб усі працівники ознайомилися з КДЕ, зрозуміли його положення підтвердили їх розуміння та дотримувалися їх. Кодекс формується на принципах поваги до інших, відповідального ставлення до службових ресурсів, уникнення конфлікту інтересів, довіри клієнтів, відданість принципам чесності.

У 1998 році відповідно до Етичного кодексу Європейської Асоціації Психотерапії Українською спілкою психотерапевтів (УСП) було розроблено власний етичний кодекс. Він є обов'язковим для усіх членів УСП. Психотерапія це діагностика, науково обгрунтованого комплексного лікування розладів поведінки або захворювань психосоціального або психосоматичного походження за допомогою психотерапевтичних методів. Психотерапевти зобов'язані постійно підвищувати свій професійний рівень та особистісне зростання. Вони зобов'язані дотримуватись принципу конфіденційності щодо інформації, яку отримали підчас психотерапевтичної практики.

26 листопада 2013 року конференцією Української бібліотечної асоціації було затверджено Кодекс етики бібліотекаря. Мета Кодексу – визначення і втілення в життя принципів професійної етики бібліотечних працівників і всіх, хто забезпечує бібліотечно-інформаційне обслуговування. У демократичному суспільстві, членами якого є всебічно поінформовані громадяни, бібліотечні працівники покликані сприяти забезпеченню принципів інтелектуальної свободи і вільного висловлення, руху ідей та інформації, свободи читання.

Українська бібліотечна асоціація затверджує такі основні морально-етичні норми професійної бібліотечної діяльності: доступ до інформації; відповідальність щодо особистості й суспільства; нейтральність, особиста чесність і професійні навички; взаємини з колегами та працевдавцями.

31 серпня 2016 року в Міністерстві юстиції України було зареєстровано наказ Національного агентства України з питань державної служби № 158 від 05.08.2016 року «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування».

Ці Загальні правила ґрунтуються на положеннях Конституції України, законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, у сфері запобігання корупції, запобігання та протидії дискримінації, з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування на час виконання свої посадових обов'язків зобов'язані неухильно дотримуватись загальноновизнаних етичних норм поведінки. Керуватися принципами: доброзичливості та ввічливості, дотримуватися високої

культури спілкування, з повагою ставитися до прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина, об'єднань громадян, інших юридичних осіб.

Свою поведінкою вони мають зміцнювати авторитет та позитивну репутацію в державних органів та органів місцевого самоврядування. Повинні проявляти стриманість, у разі критики чи образ з боку громадян, зауважувати щодо неприйнятності такої поведінки і необхідності дотримання норм ввічливого спілкування.

Роль керівника в публічній службі вимагає дотримання багатьох принципів, зокрема – доброчесності, толерантності, взаємоповаги, патріотизму, професіоналізму та сумлінного ставлення до своїх посадових обов'язків, які підсилюють довіру послідовників до свого лідера.

За дослідженнями вчених варто сказати, що морально-психологічний портрет вітчизняного керівника, ще формується. Допомогою у цьому є створення етичних кодексів та дотримання їх як керівником, так і працівниками. Головне уміти створити клімат у колективі, який сприятиме розвитку усєї компанії та створюватиме привабливий імідж для клієнтів. Метою змін у державному управлінні є формування професійних, високоефективних, стабільних та авторитетних державних інституцій, діяльність яких ґрунтується на чітких моральних та професійно-етичних засадах та нормах.

Довіра громадян до влади, здатність державних службовців ефективно та етично правильно виконувати своє соціальне призначення є визначальними факторами продуктивної соціальної взаємодії та конструктивного суспільного розвитку. Усе це застосовується для усунення корупційних ризиків у діяльності державних службовців, аби запобігти порушенню законодавства України та позитивно впливати на покращення роботи державних службовців, сприяти підвищенню їх авторитету на державному та міжнародному рівнях.

1. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : Наказ Національного агентства України з питань державної служби. 2016. 158 с. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/zagalyn-pravila-etitchno-povednki-derzhavnih-sluzhbovtsv-ta-posadovih-osb-mstzovogo-samovryaduvannya/> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Alcon. Кодекс ділової етики. Довіра. Сумлінність. Відповідальність. URL: https://www.alcon.ua/sites/g/files/rbvwei806/files/2019-08/Code_of_Business_Conduct_ru_RU_VP_ukr.pdf (дата звернення: 23.02.2023).
3. Актуалізація етичних кодексів в контексті модернізації системи державного управління. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/11-13-15.pdf> (дата звернення: 20.02.2023)
4. Доброчесність та етика в публічній сфері. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_13_final_UKR.pdf (дата звернення: 21.02.2023).

Тихончук Л. Х., д.н. з держ.упр., доцент, **Мартинюк Н. В.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Дотримання Україною вимог європейської інтеграції можуть стати ефективними інструментами вирішення багатовікових проблем України, закріпити її стратегічні позиції у світі та створити ефективну систему державного управління.

Якщо вважати, що шрами людства – це кордони між державами, то саме інтеграційні процеси їх загоюють, формуючи таким чином єдиний механізм, в якому панує мультикультурний діалог. Тому для України євроінтеграційний процес представляє можливість модернізувати різноманітні сфери діяльності країни, що є особливо важливим для державного управління, адже саме від цього чинника залежить ефективне функціонування державної системи, та правової системи країни [4, с. 79].

Реформування системи державного управління стало складовою підготовки до європейської інтеграції. Це доводить досвід країн Центральної та Східної Європи. Таким чином, на сьогодні Європейським Союзом накопичено великий досвід реформування та вдосконалення державного управління та державної служби, хоча сфера державного управління не підпадає під регулювання *acquis communautaire* [3, с. 4].

Надання у сфері організації державного управління та державної служби переважно має вигляд «м'яких» стандартів – Білих книг та комунікацій Європейської Комісії, рекомендацій конференцій міністрів, відповідальних за питання державного управління та/чи голів департаментів державних служб [3, с. 4].

Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р має за мету побудову в Україні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду. Ця Стратегія розроблена з урахуванням Європейських принципів та результатів проведеної у 2018 році експертами Програми SIGMA оцінки стану державного управління в Україні, а також досвіду, набутого на попередньому етапі проведення реформи державного управління [2].

Очікуваними результатами проведення реформи державного управління до 2025 року є:

- забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу;

- формування системи професійної та політично нейтральної публічної служби, орієнтованої на захист інтересів громадян;
- розбудова ефективних і підзвітних громадянам державних інституцій, які формують державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку держави [2].

Поняття “служби суспільству” разом із наданням компетентних послуг ще повинно проникнути глибоко в культуру державної служби в Україні [3, с. 52].

Важливим компонентом, що має вирішальне значення для підвищення дієздатності системи державного управління та її пристосування до вимог європейської інтеграції, є людський ресурс [3, с. 34].

Законом України «Про державну службу» запроваджено новий підхід до управління людськими ресурсами на державній службі з метою приведення української державної служби у відповідність до принципів та стандартів Європейського Союзу. Один з ключових аспектів цієї модернізації стосувався введення посади керівника державної служби в державному органі, як посадової особи, яка займає вищу посаду державної служби в державному органі, до посадових обов’язків якої належить здійснення повноважень з питань державної служби та організації роботи інших працівників у цьому органі (п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державну службу») [1].

Державне управління в Україні характеризується наявністю гендерних розривів. Хоча кількість жінок переважає серед державних службовців (75,9 відсотка загальної кількості державних службовців станом на 2021 рік), їх представництво помітно скорочується на вищих керівних посадах. Серед державних службовців, які обіймають посади категорії “А”, частка жінок становить лише 12,5 відсотка (станом на 2021 рік). Серед державних службовців, які обіймають посади державних секретарів міністерств, Державного секретаря Кабінету Міністрів України, його заступників, частка жінок становить 22 відсотки (станом на 2021 рік) [2].

Тому додатковим акцентом має бути розроблення та реалізація політики щодо забезпечення збалансованого представництва жінок та чоловіків на різних посадах державної служби.

Невід’ємним компонентом модернізації державного управління є підвищення якості професійного навчання державних службовців як людського ресурсу в інституційному спрямуванні. На сьогодні через призму Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки можна виокремити низку проблем щодо професійного навчання, серед яких [2]:

- неефективна робота системи формування та розміщення державного замовлення на підготовку та підвищення кваліфікації державних службовців;

- не забезпечено оперативне задоволення поточних потреб у навчанні та випереджальний характер підвищення кваліфікації державних службовців;
- знижений рівень доступності навчання за державним замовленням;
- зміст професійного навчання державних службовців не повною мірою відповідає потребам у такому навчанні;
- слабкі мотиваційні чинники щодо підвищення рівня професійної компетентності.

В сучасних реаліях функціонування апарату державного управління та реалізуючи повноваження щодо здійснення координації навчально-методичного забезпечення професійного навчання публічних службовців, фахівці Національного агентства України з питань державної служби визначають пріоритети правового регулювання системи професійного навчання [5]:

- формування стратегії розвитку системи професійного навчання до 2025 року ;

- посилення партнерства з міжнародними та іноземними провайдерами;
- забезпечення вивчення державними службовцями англійської мови;
- забезпечення підвищення кваліфікації публічних службовців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції ;
- посилення вимог до якості освітніх послуг.

Не варто забувати, що мовні навички є важливою передумовою ефективної діяльності на європейській арені. На основі досліджень останніх років можна простежити спільну тенденцію: розроблення та впровадження системи менеджменту і розвитку людських ресурсів, базованої на компетенціях [3, с. 34].

Загалом 23 червня 2022 року країни-члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу, а це означає, що для процесів європейської інтеграції актуальності набувають знання, вміння та навички, які сприяють:

- здійснювати планування, спираючись на стратегічне бачення, політичний аналіз і прогнозування, зокрема вміти передбачати розвиток подій на європейській арені і вдома; узгоджувати політику європейської інтеграції із внутрішньою політикою; спрогнозувати нову роль, функції і завдання уряду та реформувати урядові структури відповідно до прогнозу; запровадити систему управління змінами; впроваджувати зміни, спираючись на аналіз і обираючи між кількома альтернативами; повсякчас прилаштовувати систему багатовекторного співробітництва на національному та наднаціональному рівнях до змін, що відбулися або мають відбутися [3, с. 34];

- своєчасно реагувати на вимоги і виклики євроінтеграції, зокрема нарощувати спроможність через запровадження системи підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців [3, с. 34].

Таким чином, можна стверджувати, що ефективність діяльності органів державної служби та інституційні зміни залежать від певного рівня професіоналізму та компетентності їх кадрового потенціалу. Саме цією залежністю обумовлена потреба в тих чи інших компетенціях, що виражаються у вимогах до сукупності якостей, необхідних для конкретної посади знань, вмінь та досвіду, аби з гідністю представляти публічну службу на європейському просторі.

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII за станом на 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Європейський досвід державного управління : курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, Ю. Д. Полянський, С. М. Гладкова, С. В. Соколик, П. І. Крайник, Т. О. Гусаченко ; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, А. О. Чемериса, С. В. Загороднюка, О. Л. Приходько, Л. О. Воронько. К. : Вид-во НАДУ, 2007. 76 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/YEvropejskij-dosvid-derzhavnogo-upravlinnya.pdf> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Хаустова М. Г. Правова політика України в умовах інтеграції до Європейського Союзу. *Право та інновації*. 2021. № 1 (33). С. 72–81. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/702/609>. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Національне агентство України з питань державної служби : офіційний вебсайт. URL: <https://nads.gov.ua/news/pravove-regulyvannya-sistemi-profesijnogo-navchannya-ta-novu-filosofiyu-pidgotovki-publichnih-sluzhbovciv-obgovorili-pid-chas-zasidannya-kolegiyi-v-nads> (дата звернення: 03.05.2023).

Тихончук Л. Х., д.н. з держ.упр., доцент, **Радасва Н. Ю.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ

Від ціннісних основ державно-управлінської діяльності, етичної обґрунтованості прийняття управлінських рішень, моральних якостей державних службовців, рівня їх етичної культури залежить ступінь довіри до владних структур, націленість діяльності органів державної управління на побудову демократичної держави, реалізацію принципів гуманізму, соціальної справедливості, прозорості, дотримання прав людини. Етика державного службовця має вагому антикорупційну спрямованість. Особливістю професійної етики, варто зазначити, що поняття «етика публічного службовця» розглядається як «професійна мораль» і галузь етичного знання. У другому випадку вона «вивчає професійну мораль публічних службовців, обґрунтовує ціннісні орієнтації, норми, моральні аспекти поведінки та взаємовідносин між людьми у процесі здійснення державної управлінської діяльності та надає практичні рекомендації, зорієнтовані на цю діяльність».

У ході дослідження було проаналізовано публікації у 15 фахових виданнях за останні 5 років, що дозволило зробити певні висновки: кількість публікацій з проблеми етики публічної служби є незначною [11; 16; 21], статті мають компілятивний, ілюстративний або аналітичний характер; опубліковані статті присвячені висвітленню теоретичних, законодавчих засад проблеми та досвіду вирішення етичних проблем публічної служби деяких розвинених країн світу, етичним компетентностям публічної служби; відсутні роботи, в яких здійснено аналіз реального стану етики публічних службовців країни, причин її незадовільного рівня, та пропозиції з подальшого системного розвитку. У сучасному світі видають більше 50 журналів з проблем етики та етики управління у тому числі. На сторінках часописів є значна кількість наукових робіт з тих чи інших аспектів проблеми управлінської етики (Г. Б. Адамс, Д. Л. Бальфур, Э. Берман, С. Фокс, Дж. Мессхалк, А. Хейка-Экинс, Дж. Уэст тощо). Окрім того, ресурси Інтернету містять численні матеріали з проблеми етики публічних службовців майже всіх країн світу.

Ключовим моментом для побудови професійної етики є усвідомлення призначення професії в суспільстві, соціальних функцій, які повинні виконувати професіонали, іншими словами – усвідомлення місії професії. Основне завдання державного службовця: якісне та сумлінне виконання ним професійного призначення. Виявлення та чітке формулювання місії державної служби – базис для побудови всієї системи професійної етики державних службовців та фактор ствердження моральних відносин між владою та громадянами. Професійне призначення формує розуміння місця професійної групи у суспільстві, воно є стрижнем для вибудови засад професії та

відповідних вимог до професіоналів, масштабом для оцінки їхньої діяльності. Принцип служіння народові – смислове ядро, навколо якого має вибудовуватися система професійних ціннісних орієнтацій державних службовців. Під етичною системою публічної служби ми розуміємо інтегровану цілісність структурних та функціональних компонентів: законодавче визначення вимог до етики публічної служби; наукове обґрунтування проблеми етики публічної служби; етичну освіту всіх категорій публічних службовців; організацію підвищення кваліфікації з проблем етики публічної служби; спеціальні органи, які займаються проблемами етики публічної служби; діяльність публічних службовців з самоосвіти; етичні кодекси, внутрішні нормативно-правові акти конкретного державного органу; участь громадян та громадських організацій у вирішенні проблеми етики публічної служби; діяльність органів влади та місцевого самоврядування із забезпечення етичності поведінки публічних службовців; спрямованість корпоративної культури на забезпечення необхідного рівня етики; систему оцінки та моніторингу рівня етики публічних службовців; засоби стимулювання етичної поведінки; стиль управління, який може сприяти, а може і не сприяти етичності поведінки службовців; рівень етики публічних службовців та публічної служби. В законодавстві України термін «публічна служба» донедавна взагалі не застосовувався. Натомість використовуються два інших поняття: «державна служба» та «служба в органах місцевого самоврядування». Характеризуючи особливості професійної етики, варто зазначити, що слово «етика» грецького походження, що означає «характер» або «стан душі», відноситься до моральних суджень, які використовуються в повсякденному житті. Професійна етика розглядається, як сукупність моральних норм, які визначають причетність особи до виконання обов'язку перед професією. Професійна мораль відображає особливості моральної свідомості, взаємин, поведінки людей, які зумовлені специфікою професійної діяльності.

Тобто «професійна етика», як і будь який науковий напрямок розвитку соціальних знань, вона має різні рівні, а саме, теоретичний, емпіричний та практично-прикладний. Головним стрижнем професійної етики, публічного службовця, є обґрунтування моральних (етичних) кодексів.

Можна виокремити декілька *принципів* службового етикету, які є надзвичайно важливими:

1. Гуманізму, людяності, який втілюється безпосередньо в моральних вимогах до культури взаємовідносин: ввічливість, тактовність, скромність, точність.

2. Доцільність дій – все у спілкуванні має бути поміркованими простим. Якщо ми не знаємо, як поводити себе в якійсь нестандартній для нас ситуації, то варто керуватись принципом доцільності і зручності. Треба пам'ятати, що зручно повинно бути не тільки нам, а й людям, з якими ми спілкуємося.

3. Естетична привабливість поведінки. Найбільше це виявляється в манерах, жестах, міміці.

4. Глибока повага до інтересів та почуттів інших співпрацівників, усіх громадян, які переступають не лише поріг державної установи місцевого самоврядування, а й контактують у неформальній ситуації.

Ключовим моментом для побудови професійної етики є усвідомлення призначення професії в суспільстві, соціальних функцій, які повинні виконувати професіонали, іншими словами – усвідомлення місії професії. Основне завдання державного службовця: якісне та сумлінне виконання ним професійного призначення. Виявлення та чітке формулювання місії державної служби – базис для побудови всієї системи професійної етики державних службовців та фактор ствердження моральних відносин між владою та громадянами.

Принцип служіння народowi – смислове ядро, навколо якого має вибудовуватися система ціннісних орієнтацій державних управлінців.

Сьогодні існують різні стратегії діяльності держави, різні розуміння професійної місії державної служби та державних службовців, зокрема «традиційна», орієнтована на служіння народу, та «модерна», що має на меті надання послуг громадянам

ООН визначила 8 основних характеристик належного управління:

участь, верховенство права, прозорість, чуйність, прихильність, узгодженість, справедливість і відкритість, ефективність і продуктивність, підзвітність.

Цінності відображають те, що є важливим, цінується. Цінностями демократично орієнтованого державного управління є життя та гідність людини, повага до неї, справедливість, солідарність тощо.

У сучасних умовах в етиці державного управління взаємодоповнюються цінності:

- демократичні – орієнтовані на відстоювання демократії – служіння суспільному благу, захист прав людини, громадянськість, соціальна справедливість, рівність тощо;

- бюрократичні – орієнтовані на раціоналізм та якісне виконання службових обов'язків – відповідальність, професіоналізм, лояльність, ретельність, точність тощо.

Довіра громадян до держави – основа та головна проблема владних відносин, необхідна умова існування демократичного суспільства.

Залежно від ролі кожного з агентів взаємовідносин можна виділити види довіри.

1. Довіра між пасивним об'єктом (людиною, групою людей, народом), що є більш уразливим і беззахисним, та активним суб'єктом (лідером, елітою, супердержавою). Тут той, хто довіряє, очікує, що його не обмануть, не порушать певних моральних зобов'язань.

2. Довіра між активними суб'єктами. Довіра має “зустрічно” активний характер: обидві сторони розраховують на взаємну віддачу, передбачуваність, чесність, вірність. Саме взаємна довіра лежить в основі побудови суспільства на принципі егалітарності, на засадах партнерських відносин між державою, бізнесом і громадянським суспільством.

Міжнародний кодекс поведінки державних службовців (ООН) проголошує: державна посада, що є такою згідно з національним законодавством, – означає довіру до посадової особи та передбачає обов'язок діяти в інтересах суспільства. У Модельному кодексі поведінки державних службовців (Рада Європи) йдеться про те, що державний службовець завжди має поводитися таким чином, щоб суспільна довіра й віра у чесність, неупередженість та ефективність державної служби зберігалися та підсилювалися.

Однак довіра до влади не забезпечується законами, наказами та кодексами. Довіру потрібно завойовувати. Її формування вимагає «тривалої та позитивної історії співробітництва та згоди» (Р. Роуз) між владою і громадою.

Упродовж 4–27 грудня 2022 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів власне всеукраїнське опитування громадської думки «Омнібус».

Найбільшою довірою в Україні продовжують користуватися Збройні сили, і за останній рік (між груднем 2021 і груднем 2022 років) рівень довіри зріс 72% до 96%. Далі йде довіра до Президента України і довіра волонтерам. У грудні 2021 року 27% довіряли Президенту (і баланс був від'ємним -23%, тобто було більше тих, хто не довіряв, ніж довіряв), проте за рік показник зріс до 84%, а баланс наразі становить +80%. У випадку волонтерів довіра зросла з 68% до 84%, а баланс покращився з +57% до +81%. Простежується значне покращення довіри і двом іншим силовим структурам у списку: довіра до СБУ зросла з 29% до 63% (баланс зріс з -7% до +54%), а до Національної поліції – з 30% до 58% (баланс зріс з -14% до +45%).

Етична інфраструктура є сукупністю взаємодоповнювальних механізмів, методів і засобів управління професійною діяльністю державних службовців і регулювання відносин, які забезпечують формування та функціонування професійної етики. Йдеться про правові, організаційні, психолого-педагогічні, власне етичні та інші механізми управління професійною поведінкою державних службовців, які сприяють реалізації функцій професійної етики, а також механізми, методи і форми морального регулювання професійних відносин, зокрема координація, інтеграція, співучасть в управлінні, делегування повноважень, етична освіта і соціалізація тощо

На сьогодні етична інфраструктура як складна система містить 9 елементів, кожен з яких у процесі формування етичної інфраструктури є самостійним і важливим механізмом, який взаємодоповнює та посилює інші.

Елементи інфраструктури: Перший елемент – це політична воля і публічне визнання вищим політичним керівництвом етичних норм; Другий елемент –

етичне законодавство; Третій елемент – це механізм звітності та нагляду; Четвертий елемент – це кодекси поведінки; П'ятий елемент – це механізм професійної соціалізації, який характеризує взаємодію людини із соціальним середовищем; Шостий елемент – це належні умови організації праці державних службовців в органах державної служби; Сьомий елемент – це координуючі етичні інститути (органи) державної служби для вирішення етичних проблем; Восьмий елемент – це громадський (суспільний) нагляд (контроль) за діяльністю державних службовців; Дев'ятий елемент – це етична експертиза.

Серед головних елементів інфраструктури, які суттєво впливають на процес формування політичної еліти в державі, слід зазначити кодекс поведінки публічних службовців.

Кодекс поведінки публічних службовців визначає стиль та методи здійснення службовцями своїх посадових повноважень. Серед загальних положень кодексу визначають забезпечення кожним службовцем підтримки конституційного устрою, реалізації законів та Конституції; сумлінне виконання посадових обов'язків, що передбачає забезпечення виконання та захист прав і законних інтересів громадян та держави. Характеризуючи особливості поняття корупції, варто зазначити, що сьогодні корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем України.

Різні прояви корупції мають різні етичні оцінки: одні дії вважаються злочинними, інші лише аморальними. Тому корупцію поділяють на: хабарі, крадіжки, шахрайство, вимагання, зловживання, сімейні відносини тощо. Все перераховане є протиправною діяльністю, яка несе певну відповідальність.

Отже, охарактеризувавши корупцію в діяльності публічних службовців, варто зазначити, що у процесі побудови правової, демократичної, соціальної держави зростає важливість діяльності державних службовців. Усунення корупційних ризиків у діяльності державних службовців має виключати можливість їх порушення законодавства України, позитивно впливати на покращення роботи державних службовців та сприяти підвищенню їх авторитету.

Корупція - це явище, яке призводить до порушень прав людини, соціальної нерівності та соціальної напруги, уповільнює економічний розвиток та загрожує національній безпеці держави. Тому боротьба з корупцією як масштабним соціальним явищем є внутрішньою функцією держави. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», особи, відповідальні за виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та особи, які перебувають на одному рівні з особами, уповноваженими на це, підлягають відповідальності за корупційні правопорушення.

Соціально-етичний портрет керівника Керівник – особа, яка виконує в організації функції цілепокладання, планування, організації та координації роботи, стимулювання та контролю.

Ефективне керівництво значною мірою залежить від особистих якостей керівника. До основних якостей керівника належать:

- інтелектуальні – розум, широта інтересів, загальна ерудиція, пам'ять, інтуїція, увага, зосередженість;
- ділові – здатність визначати цілі, ставити завдання, організаційні здібності;
- імпульсивно-вольові – вимогливість, твердість характеру, упевненість у власних силах, самовладання, рішучість, мужність визнати помилку тощо;
- ставлення до життя – відповідальність, відчуття нового, самокритичність, турбота, відчуття гумору та міри тощо;
- моральні – людяність, порядність, вірність слову, єдність слова та діла, почуття обов'язку, скромність, принциповість,

У державному управлінні сьогодні все більше відчувається необхідність в керівництві як етичному лідерстві – лідерстві, орієнтованому на етичні цінності та принципи.

Ефективне керівництво залежить від особистих рис керівника, до яких, крім інтелектуальних, ділових, імпульсивно-ділових належать і морально-етичні якості (порядність, відповідальність, обов'язковість, принциповість, дотримання слова, єдність слова і діла, об'єктивність, послідовність, чесність, доброта, чуйність, скромність такт, ввічливість, етичність, гнучкість, здатність до компромісу та налагодження добрих відносин тощо).

Таким чином, етика державного службовця – основана на усвідомленні професійного призначення система професійно-етичних цінностей, принципів і норм, які відображаються у свідомості державних службовців, орієнтують і регулюють їх відносини, діяльність у сфері державної служби та механізмів підтримки професійно-етичної складової державної служби. Основне суспільне призначення державної служби – служити народові та кожному його громадянину. Навколо місії професії будується вся професійноетична система державної служби: цінності, принципи, норми і стандарти поведінки, вимоги до моральних якостей державних службовців. На державній службі фіксують стандарти поведінки у взаємодіях та спілкуванні з громадянами, представниками релігійних і громадських об'єднань. Відносини державних службовців і громадян ґрунтуються на принципах гуманізму та пріоритету прав і свобод людини і громадянина. Забезпечення довірливого ставлення громадян до органів державної влади є одним із першочергових завдань, вирішення якого допомагатиме створенню ефективної системи державного управління та налагодженню гармонійних взаємин між громадянами та державними службовцями. Система інституційних засобів підтримки етики державного службовця (етична інфраструктура) включає політичну волю, законодавство, кодекси поведінки, певні умови підтримки державної служби, координуючі органи, механізми звітності та нагляду, механізми професійної соціалізації, дієве громадянське суспільство. Практика державної служби свідчить про необхідність постійного поєднання й взаємозв'язку між

інституціональними та моральними засобами впровадження гідного управління.

1. Василевська Т. Е., Саламатов В. О., Марушевський Г. Б. Етика державного управління : підручник / за заг. ред. Т. Е. Василевської. К. : НАДУ, 2015. 204 с.
2. Етика державного службовця : навч.-метод. посіб. / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. п-в, установ і орг. ; упор.: Л. А. Чабак. Чернігів : ЦППК, 2011. 15 с.
3. Харченко С. Я., Краснова Н. П., Юрків Я. І. Етика ділового спілкування : навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2012. 507 с.
4. Попова І. М. Підготовка кадрів публічних службовців в Україні: нове бачення перспектив. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_21. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2016-%D0%BF>. (дата звернення: 03.05.2023).

Тихончук Л. Х., д.н. з держ.упр., доцент, **Турчинська О. Б.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

НОВА МОДЕЛЬ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Український ринок праці, незважаючи на багату історію та розвиток соціального діалогу, потребує якісних змін. На сьогодні, норми, що створюють існуючу систему здійснення трудових прав та інтересів працівників, мають своє закріплення в цілій низці законодавчих актів, прийнятих у різний час, що ускладнює їхнє провозастосування.

Аналіз практики вирішення трудових спорів в Україні показав, що індивідуальні трудові спори сконцентровані на судовому порядку їх вирішення, а колективні трудові спори, навпаки, мають (за винятком колективних трудових спорів, стороною яких є працівники, на яких відповідно до закону поширюється заборона на проведення страйків), лише позасудовий порядок урегулювання і, фактично, позбавлені можливості розгляду в суді, що робить судову систему недостатньо ефективним інструментом розгляду трудових спорів.

При цьому, не передбачено сприяння Національної служби посередництва і примирення (далі – НСПП) врегулюванню трудових конфліктів між працівником і роботодавцем в позасудовому порядку, недостатньо використовується і потенціал соціального діалогу, як найважливішої рушійної сили розвитку трудових правовідносин.

Все це спонукало представників сторін профспілок і роботодавців спільно з НСПП розпочати роботу над формуванням нової моделі вирішення трудових спорів в Україні в напрямку становлення та розвитку спрощених і оперативних позасудових процедур.

Робота над новою моделлю вирішення трудових спорів в Україні значно активізувалася у 2011 році, коли за сприяння Шведського агентства з питань розвитку і співробітництва (SIDA) в Україні було започатковано Шведсько-український проект у сфері вирішення трудових спорів (далі-Проект) на основі співпраці Національної служби посередництва Швеції та Національної служби посередництва і примирення України.

Під час реалізації Проекту протягом 2011–2015 років українські учасники – представники сторін соціального діалогу, державних органів та експерти з питань трудових відносин, отримали додаткові можливості ознайомлення із досвідом та результатами функціонування ти чи інших систем вирішення трудових спорів і різних європейських країнах та шведської системи, як орієнтиру.

Окрім цього на сьогодні Національна служба посередництва і примирення плідно співпрацює з Міжнародною організацією праці, яка виражається в реалізації програми гідної праці на національному рівні,

реформування трудового законодавства, впорядкування трудових відносин і вирішення спорів, зміцнення потенціалу організацій роботодавців та профспілок при укладанні колективних договорів. Вказана програма була підписана Міністерством соціальної політики України разом з МОП у квітні 2012 року та діє на даний час.

Програма гідної праці оновлюється раз на декілька років та визначає пріоритети державної соціальної політики, програм дій організацій профспілок й роботодавців та охоплює основні сфери ринку праці.

В рамках Проєкту Міжнародної організації праці в Україні «Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць в Україні» щорічно із представниками сторін соціального діалогу, Національною службою посередництва і примирення, державними органами виконавчої влади та місцевого самоврядування проводяться тематичні вебінари, семінари під час яких обговорюються діючі практики вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). Враховуються зауваження та пропозиції з врахуванням реалій часу та введеним воєнним станом в Україні, вишукуються шляхи врегулювання розбіжностей між найманими працівниками та роботодавцями на доконфліктній стадії шляхом переговорів та здійснення своєчасних превентивних дій з метою зниження рівня конфліктогенності та соціальної напруги в трудових колективах.

1. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23.12.2010 р. № 2862-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 р. № 137/98-ВР із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Про Утворення Національної служби посередництва і примирення : Указ Президента від 17 листопада 1998 р. № 1258/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1258/98#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
4. URL: <https://pon.org.ua/novyny/1875-virishennya-trudovix-sporiv-novij-pidxid-dlya.html> (дата звернення: 03.05.2023).
5. URL: <https://nspp.gov.ua/21-zagalnij-rozdil/zagalna-kategoriya-6/5268-nova-model-vyrishennia-trudovykh-sporiv-v-ukraini> (дата звернення: 03.05.2023).

Толчанова З. О., к.е.н, доцент, **Ілючок Д. Ю.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Виступаючи системою зв'язків з громадськістю паблік рілейшнз, згідно з визначеною стратегією, дотримуючись плану здійснює зовнішні та внутрішні комунікації між організацією та громадськістю з метою налагодження відносин і досягнення між ними взаєморозуміння. Паблік рілейшнз є повноцінним інструментом маркетингу, який впливає на обсяги продажів, досягнення бізнес-показників та на загальні результати діяльності компанії. Входячи до складу основних засобів маркетингових комунікацій поряд з рекламою, прямим маркетингом, стимулюванням збуту, він є більш гнучким і тонким інструментом, ніж реклама. На жаль, багато PR-менеджерів не ототожнюють свою роботу з маркетингом, розділяючи паблік рілейшнз і маркетинг. Однак паблік рілейшнз відіграє визначальну роль в маркетингу і використовується як ефективна технологія по роботі зі споживачами.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що на сьогоднішній день, в умовах повномасштабної війни в Україні, яку розв'язала російська федерація, способи комунікації бренду напряду впливають на бізнес-показники компаній. У довоєнний період комунікативна політика була теж важливою проте не настільки як зараз. Громадськості, споживачам в сучасних умовах надзвичайно важливо знати з ким бренд співпрацює, в яких країнах представлений, як і якою мовою комунікує. Приспособлення до нових реалій роботи змусило бренди знаходити нові інструменти взаємодії зі споживачами, щоб зберегти позиції бізнесу та продовжити залучати нових споживачів. Загалом, це все впливає на бізнес-показники й впливатиме в майбутньому. Зважаючи на зазначене, метою роботи є дослідження особливостей паблік рілейшнз під час війни та інструментів, які для цього використовуються.

Виходячи з проведеного нами дослідження особливостей комунікативної політики українських брендів, після початку повномасштабної війни в Україні, можна зробити висновки, що бренди стали більш вагомими, потрібними у своїй країні та набули популярності за її межами. Українці почали надавати більшу перевагу вітчизняним виробникам, які не покинули країну, не здійснили релокацію бізнесу закордон, а залишилися працювати в Україні чи здійснили релокацію в межах країни з тимчасово-окупованих територій. Це був свідомий вибір українців і шляхом підтримання внутрішніх брендів вони здійснюють підтримку економіки країни в цілому. Все вказує на те, що на сьогодні, не зважаючи на те, в яких складних умовах всім доводиться працювати, склалися хороші умови для розвитку українського бізнесу.

Дослідження, проведене Компаніями Google та Kantar, присвячене визначенню відношення українців до креативу під час війни, показало, що

споживачі при виборі бренду, в першу чергу, звертають увагу на його зв'язки з росією та білоруссю, ціну та підтримку ЗСУ. Так, із загального числа опитаних (опитано 50 тис. жителів України віком від 18 до 60 років), 71% не купують товари компаній, які все ще працюють на території країн-агресорів. Підтримують використання воєнної тематики в рекламі та PR-заходах – 55% опитаних респондентів, а 57% – позитивно ставляться до використання нових воєнних образів – «Патрон», «Байрактар», «HIMARS» тощо. На думку 54% опитаних бренди не повинні припиняти рекламувати свої товари та послуги, а 45% з них хочуть, щоб реклама відповідала воєнним реаліям. Використання патріотичної символіки вбачають доречним 72% опитаних, 71% ставиться позитивно до гумору в рекламі, зокрема, 51% подобається використання популярних мемів [1].

Таким чином, виходячи з даних дослідження можна зробити висновки, що вимоги українського суспільства щодо комунікативної політики під час війни суттєво змінилися, і, оскільки, бренди орієнтуються, в першу чергу, на свого споживача то потрібно дотримуватися цих умов. Так, для успішного ведення бізнесу в усіх комунікаціях доцільно використовувати державну мову. Це має стати позицією бренду, українську мову слід використовувати як в онлайн спілкуванні через сайти, ведення соціальних мереж, так і під час спілкування зі споживачами в офлайн магазинах. На даний час для споживачів це надзвичайно важливо і це не потрібно ігнорувати.

Сьогоднішній вітчизняний споживач при здійсненні комунікації з брендом насамперед звертає увагу на зв'язки бренду з росією та білоруссю. Якщо на початку воєнної агресії росії щодо України, яка відбулася у 2014 році, українські споживачі почали звертати увагу на країну-виробника товару і все частіше відмовлялися від російських товарів, то до лютого 2022 року це стало менш актуальним. Проте після 22.02.2022 року вітчизняний споживач остаточно визначився з вибором і щодо цього питання висловив свою жорстку позицію. Крім того, таку ж позицію зайняли багато споживачів за межами України, що суттєво вплинуло на вихід великих брендів з російського ринку. На початку повномасштабного вторгнення українські компанії через спілкування в соціальних мережах та на сайтах активно висловлювали свою свідому позицію із закликами про «воєнний російській корабль» та про те, що вони не працюють з громадянами й компаніями з росії та білорусі. На цей час на сайтах бренди висловлюють свою позицію більш лояльно, заявляючи про підтримку України, Збройних Сил України (ЗСУ) заохочуючи клієнтів долучатися до цієї допомоги. Зміна тональності в комунікаціях пояснюється тим, що власники брендів, як і звичайні громадяни на початку війни реагували на всі події надзвичайно жорстко і не задумувалися над толерантністю під час висловлювань.

Оскільки практичні дії брендів щодо підтримки ЗСУ для споживачів є дуже цінними, то ця тема проходить «червоною лінією» на більшості сайтів та сторінок в соціальних мережах українських брендів. Так, багато брендів розміщують інформацію про те, що вони щомісяця перераховують певну суму

коштів на допомогу ЗСУ, або організують збір коштів і перераховують певний відсоток коштів від суми чека. Є припущення, що в окремих випадках споживачі можуть сприймати таку інформацію як маркетинговий хід бренду: «купуєте у нас, тому що ми підтримуємо ЗСУ». Тому, виходячи з цього, споживачеві важливо не лише бачити, що бренд проводить такий збір, а й відчувати свій особистий внесок в перемогу. Брендам слід здійснювати більше комунікації про це, виставляти на сайтах та в соцмережах інформацію про те, скільки коштів було перераховано за конкретний період чи, що було куплено і передано для потреб ЗСУ. Так, для прикладу є фірми, які починали зі збору коштів для ЗСУ, а на сьогодні створили й офіційно зареєстрували волонтерські організації, які на постійній основі здійснюють допомогу ЗСУ, облік руху коштів і у споживача не виникає жодних сумнівів щодо чесності такого бренду. Тобто, потрібно не лише розказувати про допомогу ЗСУ, а й показувати реальні результати роботи. В такому випадку буде більша ймовірність того, що споживач повернеться до такого бренду і буде ще більше купувати продукції чи послуг.

Наприклад, інколи благодійні внески від брендів можуть перевищувати 1 млн грн. Розмістивши такі звіти на своєму сайті бренд показує, по-перше, свою чітку громадянську позицію, по-друге, позицію власників та топменеджменту. Це приклад правильної комунікації бренду зі споживачами [2].

В умовах війни надзвичайно великий вплив на розвиток бренду, на відношення споживачів до бренду має особистий імідж власників та топменеджменту. Їхня власна думка щодо оцінки ситуації, будь-які висловлювання в соціальних мережах будуть розглядатися споживачами дуже прискіпливо. І не зважаючи на те, що бренд впродовж війни системно та прозоро допомагає ЗСУ, перераховує на їхню підтримку значні суми коштів, закуповує обладнання, неоднозначне висловлювання власника може негативно позначитися на іміджі бренду. Тому PR-менеджери повинні чітко розуміти позицію топменеджменту компанії та власників.

В умовах війни PR-менеджерам потрібно швидко реагувати на події в країні та світі. Готуючи PR-матеріали та заходи потрібно чітко потрапляти в інформаційне поле і використовувати його для просування бренду (наприклад, перша «бавовна» в Криму, перемога на Євробаченні, збір коштів на «Байрактар», супутник, звільнення Херсона, підриг Кримського моста, «блекаут» тощо).

Новим потужним інструментом комунікації й своєрідною традицією для вітчизняних брендів стало використання впізнаваних мемів та інфовірусів, які дозволили збільшити активність в коментарях без залучення додаткового бюджету та позитивні реакції щодо бренду в соціальних мережах. Згаданий вид комунікації активно використовують такі вітчизняні бренди як АТБ, Сільпо, Нова пошта, Пузата Хата, Епіцентр, Книгарня Є та ін. [2].

Під час війни в суспільстві склалася неоднозначна думка щодо використання державної символіки та нових воєнних образів, таких як «Патрон», «Байрактар», «НІМАРС», «Бахмут», «Азовсталь» та ін. Оскільки українське суспільство схвалило їх використання в рекламі [1] і паблік рілейшн, орієнтуючись на думку споживача, має використовувати ці образи для просування бренду, однак, з точки зору PR, до цього потрібно підходити обережно і розглядати кожний випадок окремо. Одна справа дати дитячим цукеркам назву «Патрон», а зовсім інша – коли на ринку з'являються «сухарики ЗСУ», пиво «Буча», горілка «Бахмут», насіння «Азовсаталь» тощо. Підтвердженням недоцільності використання таких образів є реєстрація у Верховній Раді України законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження використання патріотичної тематики при реєстрації торговельних марок та в рекламі» [3]. Автори законопроекту обґрунтували це необхідністю перешкодити експлуатації в комерційних цілях подій, під час яких загинули люди, унеможливити випадки використання інших чутливих назв, образів та знаків, пов'язаних з опором російській агресії. Результатом прийняття такого законопроекту має стати розробка критеріїв, за якими буде здійснюватись оцінка прийнятності використання тієї чи іншої назви.

Таким чином, дослідивши особливості комунікації брендів під час війни можна зробити висновки, що PR є повноцінним інструментом маркетингу, який впливає на бізнес-показники компанії. В умовах роботи в нових реаліях бренди змушені шукати нові інструменти взаємодії зі споживачами, щоб зберегти позиції бізнесу на висококонкурентному ринку. Українське суспільство сформувало нові вимоги до PR-комунікацій, а саме: використання державної мови; недопустимість зв'язків бренду з країнами-агресорами; системна та прозора підтримка Збройних Сил України; вагомий вплив особистого іміджу власників та топменеджменту на відношення споживачів до бренду; використання ситуативів для просування бренду; впізнавані меми та інфовіруси стали потужним інструментом комунікації; лаконічне використання державної символіки та нових воєнних образів.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на розробку та обґрунтування паблік рілейшнз заходів з урахуванням нових інструментів взаємодії зі споживачами для розвитку українського бізнесу.

1. Українці загалом позитивно ставляться до використання у рекламі пса Патрона, «Байрактарів» та мемів – дослідження. URL: <https://vctr.media/ua/ukrayinczi-zagalom-pozytyvno-stavlyatsya-do-vykorystannya-u-reklami-psa-patrona-bajraktariv-ta-memiv-doslidzhennya-155660/>. (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Маранчак М. PR воєнного часу: до яких рішень звертаються рітейлери з метою популяризації бренду в умовах війни. URL: <https://rau.ua/novyni/pr-voienного-chasu/> (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Забозна Н., Дуська І. Законопроект щодо обмеження використання патріотичної реклами: що він означає. URL: <https://suspilne.media/426780-zakonoproekt-sodo-obmezenna-vikoristanna-patriotichnoi-reklami-so-vin-oznachaє/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Фроленкова Н. А., к.е.н, доцент, **Миронюк І. М.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ «TONE OF VOICE» ПРИ РОЗРОБЦІ КОНТЕНТ-СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Впровадження системи контент-менеджменту в організації починається з продуманої контентної стратегії.

Така стратегія визначає цілі, які можуть бути досягнуті через публікацію контенту та допомагає досягти їх з більшою продуктивністю. Вона впорядковує роботу вашої команди: ставить чіткі та зрозумілі завдання щодо створення та випуску контенту, визначає цілі та дає вимірні метрики для аналізу ефективності.

Контент-стратегія – це покроковий алгоритм створення, поширення та вимірювання ефективності контенту для досягнення цілей загальної іміджевої стратегії. Як правило, контент-стратегія націлена на формування ядра лояльної аудиторії та збільшення продаж продукції або послуг організації, досягнення ключових бізнес-цілей.

Провівши аналіз різних підходів до формування контент-стратегії, які пропонують сучасні фахівці, нами були сформульовані наступні елементи, які при їх поетапній реалізації дають можливість сформувати ефективну стратегію контенту (рисунок).

Рисунок. Основні складові контент-стратегії

Специфічним для контент-менеджменту інструментом, що відображає концепцію та формує імідж організації в інтернет-просторі є «tone of voice», що в перекладі з англійської означає голос бренду – це тональність усіх повідомлень, які транслюються від імені бренду, що виражається у

певному стилі, манері подачі інформації. За манерою спілкування можна визначити, як бренд позиціонує себе на ринку і ставиться до конкурентів, яких клієнтів хоче залучити та який продукт продає.

Видів «tone of voice» є надзвичайно багато, але всі їх можна звести в основні 4 групи:

- Бренд-провокатор – це бренди, які спілкуються з аудиторією на межі фолу, провокують на реакцію, піддягають, шокують. Говорять на сленгу, люблять чорний гумор, стьоб та тролінг.
- Бренд-друг – це народні бренди, які спілкуються з аудиторією їхньою мовою, балансують на межі друга та експерта, роблять усе можливе, щоб стати ближчим до користувача, викликавши його довіру.
- Бренд-експерт – бренди, які займають територію експертності та діляться з аудиторією корисною інформацією, рекомендаціями, говорять про складне просто та оперативно відповідають на запитання користувачів.
- Бренд-натхненник – це бренд, який надихає свою аудиторію на звернення, показує, що мрія досяжна і вона ось-ось здійсниться. Спільноти таких брендів відрізняються гарним візуальним оформленням та мотиваційними текстами.

Ключова хитрість у тому, що ці «tone of voice» можна комбінувати між собою, створюючи унікальний голос бренду. Крім того, стиль спілкування може змінюватись, якщо компанія працює з аудиторією на різних платформах. Загалом, «tone of voice» визначає, якими будуть стосунки компанії з аудиторією, чи буде людина асоціювати себе з брендом і розповідати про нього іншим. Добре опрацьований «tone of voice» здатний виділити бренд на тлі конкурентів, зробити його впізнаваним та яскравим.

1. Імідж організації. URL: https://stud.com.ua/60477/psihologiya/imidzh_organizatsiyi. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Гайд з контент-стратегії від New Strategies Group. URL: <https://cases.media/article/gaid-z-kontent-strategiyi-vid-new-strategies-group> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Content management (CM). URL: [https://www.techtarget.com/searchcontentmanagement/definition/content-management#:~:text=Content%20management%20\(CM\)%20is%20the,to%20permanent%20storage%20or%20deletion](https://www.techtarget.com/searchcontentmanagement/definition/content-management#:~:text=Content%20management%20(CM)%20is%20the,to%20permanent%20storage%20or%20deletion). (дата звернення: 03.05.2023). 4. What Is a Content Management System (CMS)? URL: <https://kinsta.com/knowledgebase/content-management-system/> (дата звернення: 03.05.2023).

Фроленкова Н. А., к.е.н, доцент, **Янчевський В. Р.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Війна в Україні, будучи масштабною гуманітарною катастрофою, принесла негативні ефекти для економіки та бізнесу країни. У березні 2022 року 10 областей України (до війни генеруючи більше половини ВВП країни) безпосередньо постраждали від наземних, повітряних або морських боїв, а майже всі інші були об'єктами ракетних ударів. На початку війни кожне третє українське підприємство було закрите, а близько 60% підприємств знизили навантаження, в основному через втрату ринків збуту, проблеми з логістикою, бойові дії, відтік працівників, збільшення витрат тощо. Таким чином, щоб адаптувати свій бізнес до таких кардинальних змін, більшість українських підприємств, які не припинили свою діяльність, доводиться змінювати спосіб її організації, що вимагає підвищеної гнучкості.

Сьогодні існує велика кількість підходів до управління підприємством. Одним з найбільш використовуваних є процесний підхід, який базується на ідеї, що для ефективного управління компанією та для ефективної роботи необхідно зосередитися на бізнес-процесах, які є його основними складовими діяльності. Є кілька причин для компаній впроваджувати процесний підхід до управління, переходячи від управління окремими функціями до управління бізнес-процесами напряму.

Перш за все, слід зазначити, що процесний підхід базується на детальному описі бізнес-процесів. У свою чергу, опис є основою стандартизації процесу, яка має наступні переваги:

- стандартизація допомагає компаніям зафіксувати найбільш оптимальний спосіб виконання процесу з точки зору якості, продуктивності, витрат тощо, що робить компанію більш привабливою для клієнтів тощо прибутковий;
- стандартизація зменшує мінливість виходів процесу, таким чином продукти та послуги компанії отримують більш передбачувані характеристики, що знову ж таки сприяє встановленню довірливих стосунків з клієнтами та підтримувати їх лояльність;
- стандартизовані бізнес-процеси можна легко й ефективно автоматизувати.

У 2016 році Вадим і Пилип, два брати з другого за величиною міста України – Харкова, під час однієї зі своїх поїздок скуштували снеки з сухого сиру на американському ринку. Вони загорілися ідеєю виробляти цю унікальну продукцію в Україні. Їм знадобилося кілька років, щоб втілити цю мрію в життя. Брати побували на багатьох виставках, вивчаючи

досвід іноземних виробників. Нарешті закупили обладнання, аналогів якому немає в Україні, і ще півтора року шукали ідеальну технологію. Лише у 2021 році під назвою Prime Snack компанія штурмувала своїми інноваційними продуктами найбільші мережі супермаркетів.

У перші кілька тижнів повномасштабної війни, коли їх рідне місто Харків було обстріляно ракетами та снарядами, будинки братів були зруйновані, а виробничий майданчик став недоступним. Військові дії в цьому регіоні не вщухали, тому в квітні брати вирішили переїхати на західний регіон України. За лічені дні вони організували транспортування техніки, переклавши все, що могли. Головним завданням для них було збереження спецтехніки. Незабаром після цього брати отримали пропозицію переїхати за кордон і почати виробництво в ЄС. Зваживши всі «за» і «проти», вирішили залишитися в Україні.

Відповідаючи на питання про рецепт успіху переміщеного бізнесу, ці бізнесмени радять без страху дивитися в майбутнє: «Потрібно починати спочатку. Не думайте, що все пройшло і що це кінець, потрібно зібратися з силами і працювати» [1].

Коли на початку 2022 року загроза російського вторгнення стала реальною, українська компанія з розробки програмного забезпечення Ralabs почала підготовку. Вона створила нову кадрову політику на випадок, якщо співробітників буде прийнято на роботу, розробила детальний план переміщення для співробітників у вісім різних країн і провела тренінги для співробітників щодо роботи за кордоном, першої допомоги та того, як пакувати екстрену валізу. Оскільки співробітники відчували дедалі більше стресу (особливо коли світові ЗМІ почали передрікати, що якщо почнетися війна, то Київ впаде за кілька днів), компанія подбала про те, щоб доповнити свої тактичні ресурси підтримкою психічного здоров'я.

Звичайно, прихід війни шокував навіть найбільш підготовлені організації. Але дана компанія сказала, що після відступу російської армії з Києва вони значною мірою змогли адаптуватися до нової реальності. Коли російські атаки були спрямовані на енергетичну інфраструктуру України, вони швидко створили нові робочі місця, обладнані генераторами та супутниковим інтернетом. Коли працівникам доводилося переїжджати, роботодавці пропонували підтримку, навчання та ресурси. Щоб утриматися на плаву, поки клієнти зникали, а доходи падали, керівники знайшли творчі способи скоротити операційні витрати, не звільняючи людей [2].

Стійкі організації йдуть рука об руку зі стійкими лідерами. Особиста стійкість забезпечує швидке прийняття рішень, комфорт з планування та гнучкість, необхідну для підтримки команди у вирішенні викликів, що швидко розвиваються. Лідери описали різні механізми подолання, які допомагають їм оговтатися від травми, спричиненої війною, і виконувати

свої обов'язки перед своїми співробітниками, від відкритого обміну почуттями з командою до виділення часу для хобі та друзів до навмисного зосередження на гуморі та оптимізму.

Україна – стійка нація. Незважаючи на довосенний імідж корумпованої та інституційно слабкої країни з серйозним недоліком державного потенціалу, Україна продемонструвала свою здатність справлятися навіть із найскладнішими викликами.

Перші місяці війни стали справжнім стресовим випробуванням для державного апарату та суспільства загалом. Але саме в цей момент виявилася одна з найбільших сильних сторін України. Незважаючи на паніку та ризик краху держави, український уряд зміг зробити протилежні, але важливі кроки для стабілізації економіки. У перші тижні конфлікту уряд суттєво знизив податки, знизивши ставку податку на прибуток з 18% до 2%, скасувавши ПДВ і митні збори на імпорт, а також мита на паливо[3].

Цей приклад демонструє гнучкість державного апарату України та його здатність швидко реагувати на кризові ситуації, часто використовуючи нестандартні та нетрадиційні інструменти. Жодна зі стратегічних галузей України, таких як банківська система, логістика, телекомунікації чи державні послуги, не була припинена. Без такого адаптованого стану це могло б бути не так. Цей досвід, імовірно, посилить існуючі сильні сторони та переваги України, такі як її географічне розташування. Розташована на перехресті транспортних шляхів з Європи в Азію та зі Скандинавських країн у Середземноморський регіон, Україна має стратегічне значення для міжнародної торгівлі.

Навіть в умовах війни українські компанії повинні прагнути дотримуватися наукового підходу управління, включаючи процесний підхід як один із найбільш широко використовуваних. Для того, щоб зробити це ефективно, автори рекомендують актуалізувати ключові орієнтири в діяльності компанії; виявити найбільш проблемні бізнес-процеси, які постраждали від війни; створювати або змінювати описи бізнес-процесів; переглянути вимоги до виходів та входів у бізнес; переглянути бізнес-правила, пов'язані зі змінами в бізнес-процесах.

1. NOT JUST SURVIVING BUT THRIVING: INNOVATIONS HELP BUSINESS IN UKRAINE TO STAY AFLOAT DURING THE WAR. URL: <https://ukraine.iom.int/stories/not-just-surviving-thriving-innovations-help-business-ukraine-stay-afloat-during-war> (дата звернення: 11.05.2023). **2. Leading a Business in Ukraine During the War.** URL: <https://hbr.org/2023/02/leading-a-business-in-ukraine-during-the-war> (дата звернення: 11.05.2023). **3. Rebuilding Ukraine: how will policy-makers shape the country after the war?** URL: <https://www.economicsobservatory.com/rebuilding-ukraine-how-will-policy-makers-shape-the-country-after-the-war> (дата звернення: 11.05.2023).

Швець Ф. Д., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ

Освоєння технологічних інновацій радикально змінює природу виробництва, нівелюючи кордони між різними виробничими системами. Прогрес у розвитку передових технологій, таких як робототехніка, технології штучного інтелекту, адитивного виробництва та аналізу даних відкриває значні можливості для прискорення процесу інновацій та підвищення частки промислового виробництва в загальній доданій вартості. З цим технологічним переходом пов'язаний розвиток нових бізнес-процесів та способів створення вартості.

Особливості, закономірності та перспективи розвитку технологічних інновацій цікавлять багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед українських дослідників вагомий внесок в розвиток технологій зробили: В.О. Сизоненко, Д.М. Стеченко, В.Л. Осецький, Л.М. Кириленко та інші. Серед зарубіжних вчених – П. Друкер, Е. Тофлер, Дж. Гелбрейт, Р. Тібольд та інші. Не дивлячись на значну кількість праць, присвячених даній тематиці, існує необхідність більш глибокого осмислення ролі технологічних інновацій у виробничому потенціалі країни.

У контексті впровадження та використання технологічних інновацій вирішальне значення мають інвестиційний, технологічний та виробничий потенціали. Виробничий потенціал пов'язаний з досвідом, навчанням на практиці та поведінкою керівників, що залучені до виробничих процесів. Інвестиційний та технологічний потенціали повною мірою виокремлюють свою унікальність, інтегруючись зі змінними виробничого потенціалу. Вказані потенціали включають технологічні знання, ресурси та навички, необхідні підприємствам у контексті освоєння і використання обладнання та технологій, розширення виробництва, зайнятості, подальшого вдосконалення своєї технологічної компетенції та ділової активності. У своїй сукупності вказані потенціали забезпечують високий рівень впровадження нових технологічних процесів [1].

Також відзначається зростаюче значення навичок, пов'язаних з технологіями, таких як навички взаємодії людини з машиною. Основна причина полягає в тому, що, використовуючи нові технології, співробітники повинні працювати в інтегрованих командах і швидко освоювати нові процедури та виробничі системи.

Виокремимо потенційні переваги запровадження технологічних інновацій в контексті підтримки сталого промислового розвитку. Отже, нові технології [2]:

- ✓ забезпечують створення та виведення на ринок інноваційних товарів, що сприяє виникненню нових галузей промисловості, пов'язаних з ними робочих місць та джерел доходу;

- ✓ стимулюють підвищення ефективності виробництва за рахунок діджиталізації та взаємопов'язаності виробничих процесів (енергоефективність та оптимізація витрат, зниження експлуатаційних витрат, покращення використання капіталу, якість кадрів і зв'язку зі сферою послуг);

- ✓ покращують умови праці промислового персоналу шляхом запровадження нових робочих процесів та розподілу завдань, а також підвищення порогу кваліфікації робочої сили;

- ✓ сприяють екологічній стійкості процесу промислового виробництва та соціальній інклюзивності;

- ✓ сприяють розвитку наукомістких бізнес-послуг;

- ✓ забезпечують підприємствам більш високу продуктивність.

Вказані переваги також посилюють ризики і немає жодної гарантії, що ці наслідки не приведуть до спричинення змін інших факторів. Отримання вигоди залежить від умов, специфічних для галузей та підприємств, зайнятих у галузі промисловості.

Технологічні інновації можуть покращити характеристики та функціональність товарів та послуг (включаючи інновації у продуктах, індивідуалізацію та час виходу на ринок), що приведе до підвищення доходів, зменшення собівартості продукції, а також до появи більш конкурентоспроможних пакетів товарів та послуг.

Впровадження технологічних інновацій у промислового виробництві вимагає додаткової підтримки з боку інших секторів економіки, зокрема, наукомістких послуг, які надають ІТ та цифрові рішення, необхідні для впровадження «розумного» виробництва. Ця тісна взаємодія з послугами може потенційно збільшити мультиплікаційний ефект промислового виробництва на створення нових робочих місць.

Технологічні інновації також впливають на виробничий потенціал промислового виробництва шляхом запровадження нових технологічних процесів та розподілу завдань, а також підвищення порогу кваліфікації робочої сили. У цьому контексті розширення співпраці людей та роботів (колаборативні роботи) створить «змішану» робочу силу. Технології безпеки та стеження також підвищують безпеку та покращують умови праці в цехах.

Технологічні інновації володіють також високим показником екологічності. Це особливо стосується технологій, пов'язаних з роботами, машинним навчанням та системами Cad/Cam, і, меншою мірою, технологій адитивного виробництва. Найважливішою характеристикою, відзначеною патентними рецензентами цих технологій, є їх потенційний внесок у зниження викидів парникових газів [1].

Забезпечення готовності до освоєння та використання нових технологій потребує заходів в розрізі певних аспектів, зокрема: розвитку рамкових умов, стимулювання попиту та використання вже діючих ініціатив, а також зміцнення необхідних навичок та дослідницького потенціалу.

Для забезпечення можливості освоєння промисловими підприємствами нових технологій основна увага має концентруватися на ефективному використанні професійно-кваліфікаційного та дослідницького (творчого) потенціалів. Водночас уряд має підтримувати створення та зміцнення вказаних потенціалів за допомогою відкриття навчальних центрів та застосування нових підходів до технічної і професійної освіти та підготовки, що відповідає новим потребам підприємств. Крім того, ключовим чинником освоєння інноваційних технологій та їх адаптації до місцевих умов є розширення масштабу та числа дослідницьких установ, що будуть займатися безпосередньо вказаними технологіями.

Для розвитку потенціалу, необхідного для освоєння технологічних інновацій та прийняття будь-яких пов'язаних з ними змін у виробництві, необхідна цілеспрямованість та значні ресурси. Перш ніж приступити до повномасштабного впровадження, слід робити невеликі, але продумані кроки з метою випробування різних варіантів технологічних та політичних рішень з урахуванням бажаних цілей.

Таким чином, впровадження технологічних інновацій буде відкривати нові можливості для уникнення відставання, або ж стрибків вперед за умов забезпеченості країни активною промисловою політикою, інноваційними технологіями, навичками та освітою, а не лише рівнем оплати праці, внутрішнім ринком та становищем у глобальному ланцюгу доданої вартості.

1. Островська Г. Й. Впровадження технологій передового цифрового виробництва в рамках концепції сталого розвитку: проблеми та перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1(67). 2. Шевлюга О. Г., Олефіренко О. М. Дослідження впливу технологічних інновацій на ринок технологій і розвиток підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4 (1). С. 38–44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_4\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_4(1)) (дата звернення: 03.05.2023).

Швец Ф. Д., к.т.н., доцент, **Гавлитюк З. Б.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ МЕНЕДЖМЕНТУ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Протягом останніх років відбувається формування новітніх методів управління в умовах нестабільності, постійних динамічних змін в економіці України. На жаль, наша держава зіткнулася з війною, що призвела до руйнування об'єктів інфраструктури як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні. Поточна ситуація обумовлює актуальність дослідження галузі будівництва України та вивчення сучасних форм менеджменту у сфері будівництва в сучасних надскладних економічних умовах. Менеджмент є стержнем у будь-якій галузі функціонування, що вимагає наявності освіченого персоналу, який міг би планувати та організовувати всі процеси. У дослідженні, будівельний вид менеджменту розглядаємо як планування та контролювання процесу будівництва та як діяльність, яка пов'язана з фінансами галузі, маркетинговою політикою, управлінням продажами, керуванням трудовими ресурсами.

Дослідженням аспектів ролі менеджменту в будівельній галузі присвячені праці видатних вчених, таких як: О.С. Хачатурян, О.В. Бугров, О.П. Бубенко, Ю.В. Вознюк, О.О. Бугрова, О.В. Комеліна, Л. Левіт та ін.

Після закінчення воєнних дій на території України перед нами постане одне з головних завдань – економічне відновлення та зростання. За 2021 рік підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 253,9 млрд гривень. Нове будівництво склало 29,6% від загального обсягу виробленої продукції, капітальний і поточний ремонт – 45%, реконструкція та технічне переоснащення – 25,4%. Російська агресія завдала величезного удару економіці України. Міністерство економіки зазначило, що падіння ВВП у 2022 році сягнуло 29,2%. Світовий банк погіршив прогноз зростання ВВП України на 2023 рік. ВВП України після падіння на 29,2% у 2022 році у 2023 році зросте на 0,5%, а наступного – на 3,5%. Зокрема, будівництво житлових будівель за підсумками грудня 2021 року зросло на 8,3% в порівнянні з груднем 2020 року. Обсяг будівництва нежитлових будинків у 2020 році становив 18,3%, а за підсумками 2021 року – 19,8%. Будівництво інженерних споруд за місяць зросло на 22,9%, а за рік – на 3,1% [1]. Проте, загалом обсяг виконаних будівельних робіт в Україні 2022 року скоротився на 65,1% порівняно з 2021 роком – до 113,8 млрд грн. У розрізі сегментів негативна динаміка виглядає так: житлове будівництво скоротилося на 60,3%, нежитлове – на 63,6% та інженерні споруди – на 67,1%. Станом на лютий 2023 року, в Україні зруйновано понад 153 тисячі житлових об'єктів. Ворог зруйнував 630 адмінбудівель, більше 1200

закладів охорони здоров'я, повністю знищив понад 900 навчальних закладів. Колосальних збитків зазнали також дорожня інфраструктура. Сума збитків, яких російські агресори завдали українській інфраструктурі, а також житловим і нежитловим об'єктам, перевищує \$143 мільярди [2].

Основними проблемами, що гальмують розвиток будівельної галузі на наш погляд є: неефективний менеджмент у галузі; відсутність джерел фінансування; недосконала проектна документація, яка зумовлює збільшення витрат і термінів будівництва; неефективне використання необхідних обсягів ресурсів. Менеджмент у свою чергу є поштовхом до стабільності та зростання. З управлінської точки зору ми пропонуємо наступні шляхи удосконалення будівельної галузі:

1. Удосконалення організаційної та підприємницької складових, що дасть змогу сформувати структуру і систему управління на всіх етапах проведення різнопланових будівельних робіт. Розробка організаційної структури для відображення чітких обов'язків та для створення належної комунікації між учасниками будівельного процесу. Покращення даних складових будівельного процесу допоможе генерувати творчі ідеї та проектувати масштабні проекти на довгострокову перспективу.

2. Залучення фінансового менеджменту у будівельну діяльність. Результатом цього є відображення фінансової структури будівельних організацій, визначення джерел фінансування та залучення закордонних інвестицій у дану галузь. Станом на жовтень 2022 року прямі іноземні інвестиції (ПІІ) становили 260 млн дол. США [3]. Тенденції зміни прямих іноземних інвестицій (ПІІ) представлено на графіку (рис. 1).

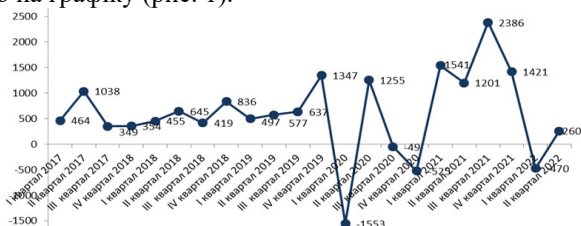

Рис. 1. Залучення прямих іноземних інвестицій в Україну (сформовано автором на основі [4; 5])

Експерти в галузі будівництва вважають, що Україна після закінчення воєнних дій цілком реально зможе залучити 70–100 млрд дол. ПІІ [5]. Згідно з опитуванням експертів з економічного розвитку виявлено, що 50% інвесторів вважають будівельну галузь перспективною для вкладення інвестицій, 33% учасників стверджують, що варто інвестувати кошти саме у вітчизняні проекти для покращення економіки [6]. Міністерство економіки України уточнює, що станом на жовтень 2022 року виділено 320,9 млн грн на відбудову інфраструктурних об'єктів [7]. Уряд в свою чергу, розробив інвестиційну платформу Advantage Ukraine [8], згідно з

якою, до 2032 року планується відновлення країни та підвищення рівня економіки. Інвестиції потрібні, щоб відновити зруйноване та дати старт потужному зростанню, а для стрибка їхній обсяг має складати 35% ВВП щонайменше впродовж 5 років. План, розроблений Нацрадою з відновлення, вимагатиме \$750 млрд інвестицій протягом наступних 10 років, з них \$60–65 млрд необхідно залучити вже цього року. Проаналізувавши зазначену інформацію робимо висновок, що галузь будівництва в післявоєнній Україні буде інвестиційно привабливою. Якщо врахувати дослідження експертів та аналітиків будівельної галузі [9; 10], то прогнозна тенденція інвестицій виглядатиме оптимістично (рис. 2).

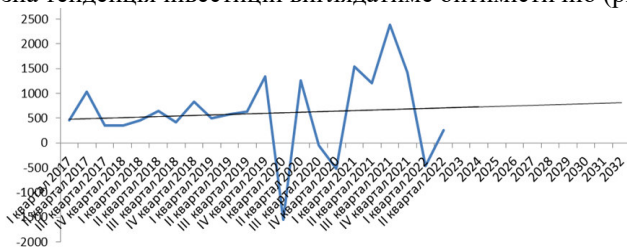

Рис. 2. Прогнозна динаміка залучення ПІІ в Україні

На нашу думку, при врахуванні вищенаведених напрямів розвитку будівельної галузі можна буде спостерігати значну тенденцію її розвитку протягом наступних десяти років. У період 2023–2025 років прогнозується зростання обсягів будівельних робіт у середньому на 13,4 відсотка щорічно. Середній показник частки будівництва у ВВП європейських країн становить близько 6%. У Польщі цілих 9%, а в Україні в середньому 2% станом на 2022 рік. З вищенаведеного аналізу зазначимо, що будівельна галузь була й залишається інвестиційно привабливою та перспективною в Україні, а враховуючи перспективу відбудови післявоєнної України, яку підтримує практично весь світ, можемо сміливо стверджувати про потужний розвиток даної галузі.

1. Вадим Колісніченко. Обсяги будівництва в Україні в 2021 році. URL: <https://cutt.ly/FNbvQ16>. (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Укрінформ URL: <http://surl.li/gqtzu> (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Прямі іноземні інвестиції. URL: <https://cutt.ly/PMwp0dR>. (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Все про інвестиції. URL: <https://cutt.ly/8NbvRhF> (дата звернення: 03.05.2023). **5.** Економічна правда. URL: <https://cutt.ly/7MwpCmH> (дата звернення: 03.05.2023). **6.** Привабливі сфери під час війни. URL: <https://cutt.ly/uMwpNax> (дата звернення: 03.05.2023). (дата звернення: 03.05.2023). **7.** Мультимедійна платформа. URL: <http://surl.li/gquaq>. (дата звернення: 03.05.2023). **8.** Інвестиційна платформ. URL: <https://advantageukraine.com/> (дата звернення: 03.05.2023). **9.** Андрій Гаценко. Які галузі економіки розвиватимуться в Україні після війни. URL: <https://cutt.ly/gNbbz6B>. (дата звернення: 03.05.2023). **10.** Надія Ключко. Українці назвали дві галузі економіки, які отримають найбільший розвиток після війни. URL: <https://cutt.ly/0NbbmJ0>. (дата звернення: 03.05.2023).

Швец Ф. Д., к.т.н., доцент, **Стрельник І. М.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ТМ «ROSHEN»)

Бренд-менеджмент є важливою складовою діяльності будь-якого підприємства, адже механізм заснування і діяльності бренду робить підприємство більш конкурентоспроможним та є більша вірогідність успішного його закріплення на ринку. Бренд підприємства це певна ідентифікація на ринку його товарів чи послуг, яка привертає уваги покупців своєю відомістю. Актуальність брендингу відіграє не яку небуть роль щодо діяльності підприємств, адже являється однією з його стратегій розвитку.

Завдяки бренду, підприємства мають перспективу розвитку не тільки на українському ринку, а й зарубіжному. Наприклад, ТМ «ROSHEN», яка досягла визнання свого бренду не тільки в Україні, а й у східноєвропейському та американському ринках. Продукція даного підприємства продається у 15-ти країнах світу та є найбільшим виробником кондитерських виробів в Україні та Східній Європі, а також входить в тридцятку найбільших виробників кондитерських виробів світу. Представлені дані мають місце завдяки правильній стратегії діяльності менеджерів з розвитку бренду, а також маркетологів.

Тобто, роль бренд-менеджменту є тим ключовим сегментом в діяльності та функціонування підприємства, який забезпечує як визнання бренду з поміж інших представників, відповідний високий відсоток продажів продукції або послуги, становлення на ринку не тільки цінової конкурентоспроможності, але й закріплення на ньому. Однією з важливих складових брендингу є просування продукції чи послуги на ринку та можлива підвищена ринкова активність підприємства.

Брендинг має свої точкові «але», адже бренд за один день не створиш і він не стане швидко популярним на ринку, це відбувається поступово, важливо розвиватися, приймати і залучати інновації, стратегії. Важливо «будувати» бренд ще поки механізм не запущений, тобто розпочати створювати його ще при становлення компанії. Бренд не просто в сучасних умовах зробити широко відомим, адже конкуренти є завжди, завжди потрібно робити все з певною «родзиною», яка зазвичай і проявляє інтерес потенційних покупців до товарів підприємства (наданих послуг).

Хорошим прикладом є складення певного слогану чи меседжу, як в ТМ «ROSHEN», їх меседж: Roshen – український виробник кондитерських виробів високої якості. В даному меседжі завуальоване певне повідомлення, яке є тою самою «родзинкою», тобто в ньому йдеться, що

кондитерські вироби виготовлені на Україні та що вони високої якості, все разом позиціонує їх тільки з хорошої сторони.

Бренд-менеджмент у ТМ «ROSHEN» виконує одну з ключових ролей діяльності підприємства, адже визнання бренду відбулося завдяки тому, що менеджери вміло застосовували маркетингові технології до продукції бренду. А саме становлення бренду має свої початки, які зародилися з конкуренції в «війні брендів», перша назва кардинально відрізнялася від сучасної, вона звучала, як «Укрпромінвесткондитер» і позиціонувалася «кучкою» скорочених слів та ще й довгою і ніким не зноюю. Як результат, постало питання щодо створення бренду для підприємства, адже конкуренція вже на початку 2000-х була не аби яка.

Звісно, визнання бренду відбулося не зразу – для цього пішли роки, але згодом була запущена масова рекламна компанія, яка позиціонувала ТМ «ROSHEN», як чисто український бренд, адже ТМ «ROSHEN» український виробник, на відміну від конкурентів («Світоч», «Корона» і т.д.) та випускає продукцію високої якості (адже мали знак якості). Дані стратегії щодо популяризації бренду стали приносити підвищені продажі і зацікавлених клієнтів, оскільки українці цінують традиції і українське виробництво та віддають перевагу кондитерським виробам українського виробництва. На той час вони досягли великого успіху саме завдяки бренд-менеджменту.

Сучасний бренд-менеджмент є невід’ємною складовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств.

При створенні нового бренду можна переймати певні складові компанії з сформованим брендом, а можна створювати й нові, більш інноваційні. На даний час в Україні, варто зосереджувати особливу увагу на створенні сучасного українського бренду, який ціниться на зарубіжному ринку навіть більше, ніж на внутрішньому. Бренд – це як певне позиціонування себе і виокремлення з поміж інших, тому важливо не просто створювати продукт чи послугу, а надавати їм «ім’я» (назва бренду) та розвивати бренд-менеджмент підприємства, який принесе довгоочікуваний результат.

1. Гончар О. І., Троциковський Т. Бренд-менеджмент підприємства як фактор успішності інноваційної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4. Том 2. 2. ЛеПла Д. Ф., Девіс С. В., Паркер Л. П. Стратегії розвитку бренду. Оригінальний практичний інструментарій для для лідерства вашого бренду / пер. з англ. ; під ред. О. Б. Максимової. Дніпропетровськ : Баланс-Клуб, 2014. 368 с. 3. Брендінгова стратегія ТМ «ROSHEN». URL: Брендінгова стратегія ТМ Roshen. Характеристика діяльності кондитерської корпорації (vuzlit.com) (дата звернення: 03.05.2023).

Щербакова А. С., к.е.н., доцент, **Полюхович І. І.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

За сучасних кризових умов господарювання особливої актуальності набувають питання формування перспективних напрямків інвестиційної діяльності підприємств різних галузей економіки країни. Оскільки сфера охорони здоров'я займає важливу роль в життєдіяльності суспільства, то процеси модернізації й перебудови її для підвищення якості медичних послуг потребують значної уваги та державного втручання у забезпечення інвестиційних процесів.

Вибір раціональних напрямків інвестування потребує детальної оцінки інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання галузі, які одночасно являються об'єктами інвестування. Така оцінка дозволяє органам державної влади та місцевого самоврядування сфокусувати свої регуляторні дії на інвестиційні процеси, що відбуваються у галузі з метою її розвитку [1]. Залучення інвестицій в охорону здоров'я регіонів України має значення для національної економіки загалом. Тип та якість охорони здоров'я, за теорією М. Портера, впливає на позиціонування країни на глобальному рівні та є потужним сигналом для іноземних інвесторів [2].

На сьогодні, держава має свої вигоди від залучення приватного сектора в розвиток галузі охорони здоров'я, а саме: підвищення ефективності бюджетних витрат на фінансування системи охорони здоров'я; зменшення об'ємів державного фінансування; використання управлінського досвіду і інноваційного потенціалу приватного сектору; підвищення ефективності управління державним майном; формування конкурентних ринків окремих сегментів охорони здоров'я, яка не підлягає приватизації; впровадження системи ефективного розподілу ризиків виконання проектів з бізнесом [3]. Дослідження зміни капітальних інвестицій у сфері охорони здоров'я за останні п'ять років показує на позитивну тенденцію. Проте, не дивлячись на це, станом на кінець 2021 року, питома вага капітальних інвестицій у сферу охорони здоров'я становить всього 2%, порівняно із 36% у промисловість [4]. В цілому капітальні інвестиції у сферу охорону здоров'я почали збільшуватися із впровадженням процесу реформи з 2015 року і мають тенденцію до подальших збільшень. Варто зазначити, що обсяг прямих іноземних інвестицій у сферу охорону здоров'я за останні п'ять років є недостатнім та має тенденцію до зменшення, що показує на не значну зацікавленість іноземних інвесторів у капіталовкладенні в дану галузь та обумовлено зовнішніми та внутрішніми факторами.

При формуванні системи державного регулювання розвитку сфери охорони здоров'я слід орієнтуватися на послідовність оцінки інвестиційної привабливості медичної галузі, що повинна включати: збір та обробку інформації про узагальнюючі показники підприємства сфери охорони здоров'я, зокрема динаміку фактичних обсягів інвестицій; оцінку нормативного рівня прибутковості інвестицій; визначення раціональних обсягів у розвиток галузі.

На нашу думку, для розвитку інвестиційних процесів в сфері охорони здоров'я залишається використання інструментів державно-приватного партнерства (концесії, приватизації, управління майном тощо) [5]. Однак, недосконалість законодавчо-нормативної бази не дозволяє ефективно реалізовувати інструменти державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я. Також, на сьогодні, перспективними напрямками інвестування є вкладення інновації, а саме в цифрову трансформацію підприємств сфери охорони здоров'я, що окрім економічного ефекту дасть і соціальний. Зокрема це систематизація електронних даних, блокчейн, оцифрування даних медичних карт, ідентифікація клієнтів eHealth, штучний інтелект тощо. Державне регулювання умов інвестиційної діяльності у розвиток медичної галузі повинно здійснюватися через: фіскальну політику з диференціацією суб'єктів оподаткування та систему податкових ставок і пільг; стимулювання інвестиційної діяльності шляхом надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток галузі; оновлення державних норм та стандартів; антимонопольних заходів; політики ціноутворення [1].

Таким чином, для підвищення інвестиційної привабливості необхідно розробити дієвий механізм залучення капітальних та прямих іноземних інвестицій, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності сфери охорони здоров'я, а також дозволить забезпечити якісні медичні послуги, що вплине на рівень життя населення.

1. Куцин І. М. Державне регулювання інвестицій у розвиток медичної галузі сфери охорони здоров'я України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. Вип. 2 (36). С. 161–168. 2. Камінська Т. М. Шляхи залучення інвестицій в охорону здоров'я регіонів України. *Економіко-правові засади формування та розвитку регіональної інфраструктури в умовах децентралізації економіки України. Проблеми залучення інвестицій в розвиток інфраструктури регіонів*. 2018. Секція 2. С. 94–96. 3. Рябець Д. М. Інвестиційна привабливість сфери охорони здоров'я. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 54. С. 45–51. 4. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2021 рік. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.05.2023). 5. Криничко Л. Р., Сергієнко Л. В. Інвестиційно-інноваційна діяльність держави в сфері охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1762> (дата звернення: 10.05.2023).

Щербакова А. С., к.е.н., доцент, **Сиротюк К. А.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ОСНОВА МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «Т-СТИЛЬ»)

Управління персоналом набуває дедалі більшого значення як чинник підвищення конкурентоспроможності організації, досягнення успіху в реалізації її стратегії розвитку. Корінні зміни, що відбуваються в системі функціонування вітчизняних організацій, створюють велику потребу в нових управлінських знаннях, посилюють інтерес до системи формування персоналу з високими професійно-кваліфікаційними характеристиками, орієнтованими на досягнення кінцевої мети. Без мотивованих і кваліфікованих співробітників жодна організація не в змозі отримати позитивні результати у своїй роботі. Управління персоналом – особливо важливий чинник у сучасних умовах глобальної конкуренції і стрімкого науково-технічного прогресу, коли технології, операційні методи й навіть організаційні структури «старіють» із нечуваною швидкістю, а знання та навички співробітників стають головним джерелом тривалого розквіту будь-якої організації [1].

ТОВ «Т-Стиль» – це одне із найбільших текстильних підприємств України, яке рухається шляхом динамічного розвитку, вивчаючи світовий досвід галузі, але представляючи економічні інтереси власної держави. Рівненський Льонокомбінат виготовляє та реалізовує тканину різного типу, а також готовий одяг під торговою маркою «GOLDI». На сьогодні мережа ТОВ «Т-Стиль» налічує 24 фірмових магазини, які працюють у всіх великих містах України, а також у 2 містах Польщі [2].

В компанії працює досвідчена команда, більшу частину якої займають працівники робітничих професій. Цей факт можна пояснити специфікою роботи даної фірми. На ТОВ «Т-Стиль» основна увага приділяється матеріальному стимулюванню персоналу, а саме його оплаті праці. Заробітна плата ТОВ «Т-Стиль» є конкурентною, адже протягом 2017-2020 років середня зарплата Льонокомбінату перевищувала рівень середньої заробітної плати у галузі текстильної промисловості та в Рівненській області. У структурі фонду оплати праці велику частку займає основна заробітна плата. Додаткова зарплата представлена тільки оплатою за невідпрацьований робочий час. Всі інші складові додаткової заробітної праці, а саме надбавки, премії, винагороди, матеріальна допомога та соціальні пільги – відсутні. Система мотивації персоналу на ТОВ «Т-Стиль» має ряд суттєвих недоліків, які впливають на збільшення плинності кадрів, знижують трудову продуктивність праці та якість роботи

працівників, а отже перешкоджають досягненню максимальних кінцевих результатів діяльності підприємства.

Оскільки, головна мета системи управління персоналом – забезпечення кадрами, організація їх ефективного використання, професійного та соціального розвитку, а також досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу [3], то для досягнення цієї мети, а також загального розвитку організації, можна запропонувати ряд заходів для її удосконалення: 1) створити програму адаптації працівника; 2) включити в заробітну плату співробітників премії за високі досягнення та результати, компенсаційні виплати пов'язаних з умовами праці, та надбавки за складність і напруженість роботи, професіоналізм та ін.; 3) розробити соціальний пакет за принципом «шведського столу», щоб працівники із запропонованого списку обрали саме ті блага, у яких вони зацікавлені, на певну суму балів, яка відповідає їх категорії зайнятості; 4) розробити систему планування кар'єри співробітників; 5) підвищити кваліфікацію шляхом навчання робітників у професійно-технічних навчальних закладах та у формі стажування на аналогічних фірмах, а керівників, фахівців та професіоналів – на тренінгах, курсах і стажуванні.

Не можна забувати, що війна кидає нові виклики [4]. Невпевненість у завтрашньому дні, хвилювання за особисте майбутнє, страх за близьких та загалом щодо подій в країні — далеко не повний список фобій українських працівників. Підвищений рівень тривожності та постійний стрес негативно впливають на якість та ефективність роботи персоналу. Тому для моральної підтримки працівників та їх мотивації під час війни на ТОВ «Т-Стиль» можна запропонувати: покращити комунікації за допомогою збільшення регулярних зборів, на яких будуть обговорюватись поточні цілі і плани діяльності підприємства; підтримувати фізичне та ментальне здоров'я працівників шляхом введення штатного медпрацівника та проведення вебінарів із психологами. Таким чином, застосування запропонованих заходів удосконалення управління персоналом сприятимуть підвищенню ефективності використання людського фактору в організації, що є довгостроковим фактором конкурентоспроможності й розвитку організації.

1. Загрева В. Управління персоналом у системі менеджменту організацій. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1 (302). С. 86–89. 2. Головний сайт ТОВ «Т-Стиль». URL: <http://tv-tstyle.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2023) 3. Лозова О. В. Система управління персоналом як важлива складова ефективного функціонування підприємства в ринкових умовах господарювання. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. № 4. Том 2. С. 37–45. 4. HR під час війни. Як підтримувати та спрямовувати тисячі співробітників під час кризи. Кейси трьох великих українських компаній. URL: <https://forbes.ua/inside/hr-pid-chas-viyni-yak-pidtrimuvati-ta-spryamovuvati-tisyachi-spirvobitnikiv-pid-chas-krizi-keys-trokh-velikikh-ukrainskikh-kompaniy-21042022-5566> (дата звернення: 10.05.2023).

Яковишина М. С., ст. викл., **Федорчук П. Ю.,** здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ВОДНИХ ОБ'ЄКТАХ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОГО БАР'ЄРНОГО РИФУ)

У світі приділяють значну увагу питанням управління рекреаційною діяльністю на водних об'єктах. Зокрема, в окремих країнах прийняті закони про оцінку стану пляжів та охорону прибережних районів, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) регулярно вдосконалює рекомендації щодо якості рекреаційної води, а у Європейському Союзі з 2006 року діє директива з управління якістю води для купання [1].

В Україні у 2016 році був прийнятий закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» і внесено низку нових положень до «Водного кодексу України» [1].

Війна в Україні має катастрофічний вплив на довкілля, зокрема, і на водні ресурси. Нині чорноморські дельфіни знаходяться під загрозою зникнення через активність військових російських кораблів та постійні вибухи через замінування акваторії.

У період післявоєнного відновлення України питання дбайливого рекреаційного природокористування буде одним із важливих. Тому нині важливо оцінити найкращі світові практики управління рекреаційними ресурсами для подальшого їх використання в Україні.

Одним із відомих водних об'єктів Всесвітньої природної спадщини є Великий Бар'єрний риф - морський національний парк площею понад 5 млн га, включений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Даний парк заснований у 1979 році, розташований уздовж східного узбережжя Австралії у Кораловому морі, і являє собою найбільшу у світі систему коралових рифів. Сьогодні він є одним із найвідоміших природних чудес світу, що приваблює понад 1.6 мільйона туристів. Тому туризм і рекреація є важливими видами економічної діяльності в даному регіоні, які дають кілька мільярдів доларів в бюджет Австралії.

Управління туризмом та рекреаційною діяльністю на території Великого Бар'єрного рифу є складним завданням через його величезний розмір, значне біорізноманіття, важливість для економіки Австралії та юрисдикційні складності, включаючи місцеві, державні, національні, міжнародні інтереси та відповідальність як за об'єкт світової спадщини [2].

Великий Бар'єрний риф пропонує туристам приголомшливі краєвиди - як над водою, так і під водою, але його екосистеми є дуже вразливими.

Для прикладу, просте викидання якоря за борт може спричинити його падіння на корал, який за секунду буде пошкоджено або знищено. На відновлення коралу можуть знадобитися роки, а в деяких випадках корал може ніколи не повернутися до свого первісного вигляду. Проявляючи трохи додаткової обережності при закріпленні на якорі та використання причалів, де це можливо, можна допомогти захистити делікатний підводний ландшафт. Зокрема, встановлення швартових буїв зменшують кількість анкерного кріплення [3].

Важливим питанням є зменшення тиску на популярні ділянки Великого Бар'єрного рифу та розподіл туристичних потоків на більш ширшу територію. Для обмеження кількості відвідувачів застосовуються денні абонементи.

Відпочинок є важливим напрямком використання багатьох районів коралових рифів. Рекреаційне використання може бути добувним (наприклад, рибальство) або невидобувним (наприклад, дайвінг, підводне плавання, катання на човні та рибальство «злови й відпусти»). Таке використання одночасно є джерелом тиску на коралові рифи та джерелом доходу для громади [3–4].

Негативний вплив рекреаційної діяльності зменшується за рахунок екологічно чутливої поведінки – відповідальних практик, розроблених для Великого Бар'єрного рифу.

Одним із підходів до запобігання негативному впливу від використання людиною є встановлення обмежень на кількість користувачів і окремі типи діяльності. На практиці може бути важко визначити пропускну здатність навколишнього середовища, але можна встановити межі, використовуючи найкращі наявні знання та підходи щодо розробки правил поведінки відвідувачів рифів.

Межі прийнятних змін (LAC) – передбачає встановлення обмежень на основі поведінки відвідувачів рифів і може бути потужним підходом для того, щоб спонукати туроператорів прийняти найкращі екологічні практики, оскільки кількість їх туристів буде залежати від розміру їх екологічного сліду. Ключовою вимогою підходу LAC є система регулярного моніторингу стану рифів як частина динамічної системи управління з пороговими значеннями та діями [3].

Серед рекомендацій для туристів варто виокремити наступні правила поведінки при дайвінгу: уникати контакту з коралами та іншими морськими мешканцями, не переслідувати морських тварин і не їхати на них верхи, годувати морських мешканців лише під керівництвом експерта, а не просто для фотографування, уникати використання рукавичок і наколінників у середовищі коралових рифів.

Рекомендації для швартування: оглянути територію перед тим, як стати на якір, щоб знайти найкраще місце; ставати на якір у піску чи мулі подальше

від коралів; якщо якір застряг на рифі, звільнити його вручну, де це можливо, не вивільняти якір силою, рухаючись вперед.

Рекомендації з риболовлі: не використовувати для наживки шкідників або немісцевих риб, ніколи не випускати інтродуковані види у воду; не ловити рибу там, де відбувається її годування, наприклад, в рамках туристичної програми; не ловити рибу поблизу місць для дайвінгу або понтону, не ловити рибу у місцях її скупчення, ловити рибу на безпечній відстані від морських тварин (таких як дельфіни, кити, черепахи та дюгоні) і місць для ночівлі чи гніздування птахів; відпустити рибу у разі не впевнені щодо її ідентичності; швидко повернути всю низькорослу рибу, щоб мінімізувати травми; негайно знімати рибу із гачка, не викидати сміття – прибирати усе рибальське знаряддя (волосінь, пакети з наживкою) і повертати на берег, щоб належним чином утилізувати; брати участь у програмах моніторингу та дослідження риби [3].

Рекреаційні користувачі та туристичні оператори відіграють важливу роль у збереженні та управлінні рифами і часто є ключовими партнерами агентств з управління рифами в зусиллях щодо захисту коралових рифів.

Отже, завдяки збалансованому підходу, зосередженому на сталому використанні, можна управляти рекреаційним використанням, щоб мінімізувати його негативний вплив на водні екосистеми, одночасно посилюючи внесок рекреаційних користувачів в економіку країни. Основні підходи до управління відпочинком включають встановлення лімітів, управління рекреаційною діяльністю та заохочення найкращого досвіду .

1. Хільчевський В. К., Гребінь В. В. Водні об'єкти України та рекреаційне оцінювання якості води : навч. посіб. Київ, 2022. 2. Managing the Great Barrier Reef World Heritage Area / Great Barrier Reef Marine Park Authority. 2012. URL: <https://www.dcceew.gov.au/sites/default/files/documents/gbr-managing.pdf> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Reef Resilience Network. URL: <https://reefresilience.org/management-strategies/managing-local-threats/managing-recreational-use/> (дата звернення: 03.05.2023). 4. Responsible Reef Practices. URL: <https://www2.gbrmpa.gov.au/access/responsible-reef-practices> (дата звернення: 03.05.2023).

Miriám Slobodníková, JUDr. Mgr, PhD (LEGAL TENDERS, s.r.o.,
Šafárikovo nám. 7, Bratislava, Slovensko)

SMART CITY A CIRKULÁRNA EKONOMIKA

Inovatívne riešenia v rámci Smart City by z dlhodobého hľadiska mali generovať aj ekonomické benefity, t. j. úspory. Moderné mestá sú atraktívne pre inovatívne firmy, s príchodom ktorých rastie inovatívny potenciál celého mesta. Podnikateľské subjekty, predovšetkým malé a stredné podniky, predstavujú kľúčovú hybnú silu vo fáze tvorby riešení a sú zdrojom kreatívneho a inovatívneho potenciálu reflektujúceho špecifické miestne potreby. Podmienky pre podporu zavádzania inovatívnych riešení v mestách musia byť nastavené tak, aby mali podniky v plnej miere možnosť zapojiť sa do tohto procesu. Rozvoj a plánovanie na úrovni samospráv nie je možné riadiť bez patričnej angažovanosti obyvateľov. Nové riešenia by nemali aktívnu participáciu občanov komplikovať a znižovať, ich účelom by mala byť naopak motivácia. Akékoľvek zlepšenia musia rešpektovať absorpčnú a adaptabilnú schopnosť socio-ekonomického prostredia, s čím nevyhnutne súvisí zvyšovanie informovanosti, podpora učenia sa a aktívna komunikácia medzi zástupcami samospráv a všetkými skupinami obyvateľstva. Budovanie miest si vyžaduje komplexný prístup a účasť širokej škály zúčastnených strán. Úspešnosť transformácie miest na Smart City predpokladá postupnosť krokov, ktoré by mali byť v tomto procese uskutočnené počnúc identifikáciou problémov a potrieb v meste. Vzhľadom na špecifiká každého mesta neexistuje univerzálny postup na to, ako sa stať „Smart“. Intenzívna doprava a zápchy typické pre mestá s tranzitnou polohou a vysokou hustotou obyvateľstva nemusia vôbec predstavovať problém pre mestá, ktoré naopak trpia vysoké energetické náklady na poskytovanie verejných služieb.

Inteligentné mesto využíva moderné technológie na poskytovanie efektívnych verejných služieb, na využívanie všetkých lokálnych zdrojov (prírodných, ľudských, finančných, atď.), ale aj na definovanie potrieb a výziev, ktorým čelia všetky zúčastnené strany. Energetika a doprava sú dve najvypuklejšie a najperspektívnejšie oblasti, v ktorých je možné, vďaka nasadeniu technológií a podpore inovácií, dosiahnuť veľký pokrok. Jadrom mesta je energetická infraštruktúra postavená na prvkoch inteligentnej siete, umožňujúcej využívanie obnoviteľných foriem energie a upravujúcej správanie nielen producentov, ale aj spotrebiteľov. Doprava v kontexte Smart City sa zameriava predovšetkým na jej komplexnú reguláciu, t. j. reguláciu individuálnej automobilovej, verejnej, cyklickej a pešej dopravy vrátane riešenia statickej dopravy. Cieľom by mal byť predovšetkým presun cestujúcich z individuálnej automobilovej dopravy do udržateľných druhov dopravy. Doprava v meste súvisí okrem budovania zodpovedajúcej infraštruktúry aj s

dostatkom parkovacích miest alebo, naopak, s obmedzením prístupu áut do centra mesta a s podporou mestskej hromadnej dopravy. Technické a technologické inovácie ponúkajú riešenia v podobe mobilných aplikácií pre obyvateľov, ktoré pracujú s open dátami (dáta, ktoré sú bezplatne a voľne dostupné v čitateľnom formáte), využívajú internet. V príspevku predstavíme niektoré Smart city riešenia, ktoré ponúkajú ekonomické úspory a súčasne ochranu životného prostredia.

František Vojtech, doc. Ing., PhD., (Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Bratislava, Slovensko)

GLOBÁLNE KRÍZY A ICH VPLYV NA SÚKROMNÝ A VEREJNÝ SEKTOR

Cieľom príspevku bude zistiť mieru zapojenia slovenského, ale aj zahraničného súkromného a verejného sektora do aktivít týkajúcich sa klimatickej neutrality a inteligentných miest. Mestá pokrývajú približne 3% povrchu Zeme, ale produkujú až 72% všetkých globálnych emisií skleníkových plynov. Mestá navyše rýchlo rastú a odhaduje sa, že do roku 2050 bude takmer 85 % Európanov žiť v mestských oblastiach. Preto súčasnú klimatickú krízu musia naliehavo riešiť mestá zapojením občanov, ktorí sú nielen politickými aktérmi v riadiacej štruktúre, ale aj používateľmi, výrobcami, spotrebiteľmi a vlastníkami či už budov, alebo dopravných prostriedkov. Budeme sa venovať konkrétnym opatreniam prijatých na podporu udržateľného využívania zdrojov. Dosiahnutie skutočnej a trvalej udržateľnosti si bude vyžadovať aj riešenie sociálnych nerovností. V závere navrhujeme riešenia, ktoré by ešte viac pomohli a uľahčili ľuďom zmierniť následky globálnej krízy a podporiť tak rast životnej úrovne.

René Pawera, doc. PhDr. PhD (Katedra medzinárodného manažmentu, FM UK, Odbojárrov, Bratislava, Slovensko)

NOVÉ ASPEKTY POLITIKY SÚDRŽNOSTI EÚ V OBDOBÍ 2021–2027

Príspevok sa zaoberá politikou súdržnosti v programovom období 2021–2027. Hlavnou prioritou a hlavným cieľom politiky je minimalizácia až úplne odstránenie disparít v rámci jednotlivých regiónov Európskej únie. Nástroje politiky slúžia na dosiahnutie cieľa a zároveň podporujú celkový vývoj regiónov v členských štátoch Európskej únie. Spôsob, akým sa politika súdržnosti vykonáva, sa postupom času menil a vyvíjal. Politika súdržnosti si prešla viacerými zmenami v rôznych tematických oblastiach. Ekonomické, hospodárske a sociálne ukazovatele sú v každom štáte iné a rozvíjajú sa rôznym tempom.

Európska únia má za úlohu zjednotiť tieto spôsoby a postupy vykonávania politiky, aby sa dosiahol čo najväčší súlad v rámci jej členských krajín. Vplýva na ňu množstvo faktorov ako sú ekonomické krízy, či pandemická situácia s ochorením COVID19. V príspevku porovnáme tri po sebe nasledujúce programové obdobia 2007–2013, 2014–2020 a 2021–2027. Vďaka sekundárnej analýze môžeme zhodnotiť progres a vývoj politiky súdržnosti, akým smerom sa vyvíjajú priority Slovenska a Európskej únie. Následne predostrieme nové aspekty, ktoré charakterizujú aktuálnu etapu.

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН, РЕГІОНІВ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Dybek B., PhD in Technical Sciences; **Anders D.**, Doctor of Agricultural Sciences; **Herkowiak M.**, PhD in Technical Sciences; **Holaj-Krzak J. T.**, Doctor of Chemistry; **Hałasa Ł.**, Master of Science; **Wałowski G.**, PhD engineer of technical sciences, Doctor of Science, Engineer of Technical Sciences, Professor at ITP-PIB (Institute of Technology and Life Sciences – National Research Institute, Falenty, Poland)

PROSUMER MOBILE MICRO-BIOGAS PLANT – INSTALLATION FOR THE PRODUCTION OF AGRICULTURAL BIOGAS USING PIG SLURM FOR THE NEEDS OF A FARM

From an agricultural point of view, agricultural biogas plants are particularly important because they enable the management of all waste biomass and its conversion into usable energy and agricultural fertilizer. The article [1] presents methods of economic evaluation of the effectiveness of investments in agricultural biogas plant. The research objective was to develop a financial model. The authors of this study used available examples of commercial profitability of projects. Example solutions are discussed, allowing the reader to become familiar with various methods and proposals for estimating investments. It may seem chaotic, but this is how the biogas market is characterized in: the context of the implementation of biogas projects. It is admirable that the renewable energy market has been systematized and we hypothesize that it is necessary to develop an investment model in Polish conditions.

A prototype installation was built and tested, which includes: 1). Preparation and dosing of biomass feed to the methane fermentation module; 2). Biogas production: – fermenter system, – raw gas tank, – digestate management; 3). Installation for the collection and preparation of treated biogas; 4). Power generator; 5). Auxiliary installations: electrical, thermal, pneumatic installations, control system.

Properties, types and physicochemical aspects of pig slurry used in the fermentation process were presented [2]. A pilot biogas purification installation was presented on the example of a farm with 1100 Dan Bred fatteners kept in a grate system. The tests were carried out to measure the biogas flow rate resulting from the reference pressure in the fermenter. An independent assessment of the amount of biogas and the pressure drop in the bed frame was carried out. The basis for assessing the hydrodynamics of the gas flow through the adhesive bed is the flow characteristics resulting from the pressure forcing this flow. The results of the measurements indicate the practical application of

pig slurry – a substrate in a polydisperse system for the production of agricultural biogas in the context of renewable energy. The tests were carried out for 49 days, which shows that it is more advantageous to mix hydrodynamically, obtaining a CH₄ of 80%.

In publication [3], selected methods and techniques of agricultural biogas desulfurization were reviewed. The current state of technological and measurement systems as well as methods of raw biogas purification in terms of control, measurement, socio-economic aspects were presented. The article presents the preliminary results of experimental research on the course of changes in the biogas volumetric composition based on the average daily production of agricultural biogas. The amount of H₂S in raw biogas and biogas purified by the author's biogas desulfurization method was analyzed in terms of process parameters. A novelty is the use of a mixture of coal (activated carbon) with bog iron ore (iron compounds), which allows for 100% desulfurization of raw agricultural biogas in the process conditions of mesophilic fermentation. The measurement results show a clear effect of desulfurization using the proprietary adsorption-absorption technique, agricultural biogas

The innovativeness of the prosumer mobile micro-biogas plant consists in the fact that inside the fermenter there are vertical pipes with a rough surface, and in the upper part of the fermenter there is a common connector supplying fresh substrate in the form of slurry and fermenting mass, and a biogas outlet connector. There are two counter-current circulation circuits in the fermenter [4].

Innovation has been demonstrated in relation to the solutions listed below (existing on the market).

The reactor for methane fermentation of slurry is known from the patent description PL220074. The reactor has the form of a sealed cylindrical tank equipped with a device forcing slurry circulation. The reactor is filled with moldings, preferably made of plastic, with developed surfaces on which strains of bacteria responsible for the methane fermentation of slurry are located. The fittings are in the form of a sleeve, the outer surface of which and the inner surface contain protrusions having a cross-sectional shape similar to a triangle. The reactor is equipped with a pump and a tubing located outside the reactor, which connects the lower part of the reactor with the upper part. The slurry is continuously circulated by a pump through a pipe to the top of the reactor.

From the description of the invention P.405131, a heating device for a reactor for methane fermentation of slurry is known, which is in the form of a mesh basket permanently closed with a mesh at the bottom. There are fittings in the basket. On the outer surface of the mesh basket, the heating cable is wound at equal distances from each other

From the patent description PL224455 there is known a device for producing biogas from animal excrements reared on litter, which is equipped with a fermentation chamber with a propeller stirrer and a heat exchanger connected

with a screw to and perforated tubular containers. The device has a rinsing and fermentation chamber equipped with a sprinkler.

The project has a positive impact on the implementation of the principle of sustainable development. As part of the project, the selection of suppliers of materials or equipment was carried out using criteria ensuring the efficiency of expenses and an additional impact on environmental protection. As part of the project, preferences were given to those suppliers who offered materials or devices with the lowest energy consumption. The decisive criterion, in the case of equal assessment of the economic criteria, awarded to the suppliers, was the environmental criterion. In this way, the principle of cost effectiveness and sustainable development was ensured within the project.

1. Klimek K., Kapłań M., Syrotyuk S., Bakach N., Kapustin N., Konieczny R., Dobrzyński J., Borek K., Anders D., Dybek B., Karwacka A., Wałowski G. Investment Model of Agricultural Biogas Plants for Individual Farms in Poland. *Energies*. 2021. 14, 7375. URL: <https://doi.org/10.3390/en14217375> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Klimek K., Kapłań M., Syrotyuk S., Konieczny R., Anders D., Dybek B., Karwacka A., Wałowski G. Production of Agricultural Biogas with the Use of a Hydrodynamic Mixing System of a Polydisperse Substrate in a Reactor with an Adhesive Bed. *Energies*. 2021. 14, 3538. URL: <https://doi.org/10.3390/en14123538> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Kapłań M., Klimek K., Syrotyuk S., Konieczny R., Jura B., Smoliński A., Szymenderski J., Budnik K., Anders D., Dybek B., Karwacka A., Wałowski G. Raw Biogas Desulphurization Using the Adsorption-Absorption Technique for a Pilot Production of Agricultural Biogas from Pig Slurry in Poland. *Energies*. 2021. 14, 5929. URL: <https://doi.org/10.3390/en14185929> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Wałowski G. Multi-phase flow assessment for the fermentation process in mono-substrate reactor with skeleton bed. *Journal of Water and Land Development* 2019. 42, (VII-IX), 150–156. DOI: 10.2478/jwld-2019-0056

Антоневич Ю. А., викладач вищої категорії (Рівненський фаховий коледж економіки і бізнесу, м. Рівне), **Солодкий В. О.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Хоровець Д. С.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський фаховий коледж економіки і бізнесу, м. Рівне)

ChatGPT ТА ІНШІ СЕРВІСИ НА ОСНОВІ ШІ ДЛЯ СТВОРЕННЯ РЕКЛАМИ І МАРКЕТИНГОВИХ ТЕКСТІВ

Сучасні світові тенденції соціально-економічного розвитку країн спонукають до подальшого удосконалення економічних систем та впровадження відповідних технологій, спрямованих на вдосконалення можливості неперервного професійного зростання особистості протягом усього життя.

З огляду на це, а також враховуючи необхідність прискорення соціально-економічного розвитку, перед суспільством постали нові нетрадиційні завдання відродити та розбудувати національну економіку; забезпечити пріоритетність розвитку людини; вивести цифрову трансформацію в Україні на рівень розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад; ввести Україну у світове інформаційне суспільство шляхом використання нових технологій та відповідних технічних засобів комунікації.

Штучний інтелект (ШІ) – це властивість систем коректно інтерпретувати зовнішні дані відповідно до поставленої мети, навчатися з таких даних та використовувати результати навчання для досягнення поставлених цілей, в тому числі зі збирання та використання нових даних, шляхом взаємодії з навколишнім середовищем. Така властивість систем реалізується через алгоритми і методи, робота яких можлива завдяки обладнанню для обчислювання та збирання даних, комунікації з іншими системами, взаємодії та впливу на навколишній світ; технології штучного інтелекту – інформаційні технології з використанням штучного інтелекту. Галузь штучного інтелекту – сфера суспільних відносин, які виникають у процесі застосування технологій штучного інтелекту з використанням специфічних методів та засобів обчислювальної техніки.

Одним із найважливіших компонентів розвитку сучасних інформаційних технологій є створення та використання систем штучного інтелекту. Попит на такі технології стрімко зростає. Активно розробляються та впроваджуються системи сканування і розпізнавання тексту; нагальними постають проблеми створення комп'ютерних словників національних мов, машинного перекладу з однієї мови на іншу тощо. Це насамперед пов'язано з розвитком глобальної інформаційної

мережі Internet і підвищенням рівня комп'ютеризації управління всіх сфер людського життя [2].

Технології ШІ можуть потенційно забезпечити додаткову глобальну економічну активність на рівні близько 13 трлн. дол. в усьому світі до 2030 року, або приблизно на 16% більший сукупний ВВП у порівнянні із поточними показниками, що становить близько 1,2% додаткового зростання ВВП на рік (відповідно до звіту McKinsey Global Institute за 2018 рік про вплив штучного інтелекту на світову економіку). Основними факторами цього зростання є автоматизація виробничих процесів, яка до 2030 р. може зрости на 11% або близько 9 трлн дол. США у світі [1].

З кожним днем технології штучного інтелекту (ШІ) все глибше проникають в усі сфери нашого життя. Зокрема з'являється велика кількість сервісів, здатних суттєво вплинути на роботу та бізнес. Сьогодні за допомогою штучного інтелекту можна генерувати зображення, запускати рекламні кампанії, писати тексти, код і навіть музику.

Один з найпопулярніших сервісів на основі штучного інтелекту, який використовується повсюдно, це ChatGPT – велика мовна модель, розроблена компанією OpenAI.

У листопаді 2022 року компанія OpenAI представила чат-бот ChatGPT, який змусив весь світ обговорювати себе, а декого – навіть боятися за своє професійне майбутнє. ChatGPT працює на основі ШІ-технології обробки природної мови GPT-3.5, яку використовує для генерування текстів у форматі діалогу з людиною. Ви можете ставити чат-боту запитання чи пропонувати теми для розмови, а він у відповідь генеруватиме релевантні тексти, максимально схожі на те, як пише чи говорить людина. ChatGPT був навчений на величезній кількості створених людьми текстових даних з інтернету, що робить його надзвичайно спроможним підтримувати розмову.

Мовна модель, завдяки якій функціонує чат-бот, навчалася за величезною кількістю даних. Серед них – різноманітні тексти, матеріали Вікіпедії, публікації користувачів у Twitter та пости в Reddit. Загалом робота з моделлю ШІ проходила у два етапи. Перший – навчання за допомогою діалогів, коли людина-тренер одночасно виступала у ролі потенційного користувача й асистента штучного інтелекту під час складання відповідей. А другий етап – навчання з підкріпленням. Він полягав в оцінюванні людиною різних варіантів відповіді, згенерованих мовною моделлю, з метою розмістити їх за рейтингом і вибудувати таким чином систему пріоритетів [6].

ChatGPT здатний генерувати великі за обсягом тексти, наближені до стилю письма людини. У відповідь на правильно сформульований запит чат-бот може надати вам доволі повну та якісну інформацію з певної теми, написати нескладний програмний код, згенерувати перелік ідей, створити статтю, подати дані у вигляді зручної таблиці.

Складання есе та творів: ChatGPT допомагає користувачу в написанні маркетингових текстів, есе та творів. Якщо користувач не знає, як розпочати, ChatGPT може дати йому ідеї та направити його у правильному напрямку. Якщо ж він вже написав, ChatGPT перевірить у ньому граматику та правильність використання пунктуації.

Ще одна нейромережа яка заслуговує на увагу користувача це MidJourney. Midjourney – це нейромережа, що перетворює написаний користувачем текст на зображення, які потім можна використовувати навіть у комерційних цілях. Звичайно, поки вона не може замінити людського дизайнера, але з простими завданнями, які не вимагають високої точності та відповідності справляється легко.

Щоб отримати зображення у Midjourney, потрібно надати нейромережі текстовий опис того, що ви хочете побачити. У відповідь система аналізує ті фото, які є в її базі, і формує декілька зображень на ваш вибір. Реалістичні зображення, згенеровані за допомогою Midjourney, можна використовувати для створення рекламних матеріалів: банерів, соціальних медіа, електронних листівок тощо. Якісні маркетингові матеріали допомагають підвищувати увагу потенційних клієнтів до продукту або бренду. За допомогою цього онлайн-інструменту можна генерувати високоякісні реалістичні зображення для сайтів. Вони забезпечують кращу візуальну привабливість інтернет-ресурсу для користувачів. ChatGPT-4 відіграє ключову роль у оптимізації маркетингових комунікацій і покращенні взаємодії з клієнтами. Його здатність створювати персоналізований вміст, автоматизувати рутинні завдання, створювати привабливі рекламні тексти, покращувати підтримку клієнтів і долати мовні бар'єри зробила його незамінним інструментом для компаній, які прагнуть залишатися попереду в конкурентному маркетинговому середовищі. Оскільки технологія AI продовжує розвиватися, очікується, що ChatGPT-4 і подібні моделі стануть ще більш досконалими та універсальними, пропонуючи компаніям нові та інноваційні способи взаємодії зі своїми клієнтами та досягнення своїх маркетингових цілей [5]. Штучний інтелект може робити дизайн та контент більш креативним, персоналізованим та, головне, унікальним. Таким чином картинка, яку він генерує, максимально відповідає уподобанням клієнта. Також з його допомогою можна тестувати інфографіку для візуалізації складної інформації та зробити подання характеристик товару більш зрозумілою для користувачів [7].

Як ми бачимо Штучний інтелект може замінювати людей у деяких функціях, але не може замінити людину в цілому. Штучний інтелект може бути корисним для автоматизації рутинних завдань, таких як обробка даних та виробництво, але він не може замінити людську творчість та інтуїцію.

Штучний інтелект може замінювати людей у деяких професіях, таких як банківська справа, Управління активами, може допомогти з цінними паперами, страхуванням та інші. Однак, важливо зазначити, що штучний інтелект не може замінити людину в тих професіях, де потрібна емпатія та спілкування з людьми [6].

Як бачите, сьогодні з допомогою сервісів на основі ШІ можна генерувати текстовий контент для блогів, SEO чи реклами, створювати зображення, музику, писати код і навіть вивчати мову. Такі інструменти стануть у пригоді контент-менеджерам, маркетологам, айтівцям і взагалі будь-яким фахівцям, які хочуть спростити свою роботу за допомогою сучасних технологій. І немає сумнівів, що з часом кількість подібних інструментів тільки збільшиться, адже аналітики пророкують ринку розумних ШІ-рішень зростання майже в 30 разів у найближче десятиліття. Штучний інтелект, скільки б він не вчився, не матиме такого авторитету. За ним постійно треба буде людина, яка б додавала життя до тексту, доробляла ті ж згенеровані зображення. Якби він не вчився, ШІ не буде робити контент краще, ніж це зробить професіонал своєї справи.

1. КОНЦЕПЦІЯ розвитку сфери штучного інтелекту в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Спірін О. М. Початки штучного інтелекту : метод. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл-ів фізико-математичних спеціальностей. Житомир : ЖДПУ, 2001. 94 с. **3.** Технологія штучного інтелекту ChatGPT. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3672046-chatgpt-epoha-novih-zagroz-cinovyh-mozlivostej.html>. (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Що таке Midjourney. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30064/2022-08-16-shcho-take-midjourney-i-yak-zamovytu-neyromerezhi-sviy-malyunok/> (дата звернення: 03.05.2023). **5.** ШІ в маркетингу. URL: <http://surl.li/husww> (дата звернення: 03.05.2023). **6.** Agarwal A., & Chugh R. Artificial Intelligence and Marketing: A Literature Review. *Journal of Marketing and Consumer Research*. 2020. P. 62–68. **7.** Pratap S., & Singh V. K. Application of Artificial Intelligence in Advertising and Marketing. *International Journal of Scientific Research and Review*. 2021. Vol. 10(1).

Білецький В. В., к.пед.н., викладач вищої категорії, **Красовська Ю. В.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Семенюк А. А.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський фаховий коледж економіки і бізнесу, м. Рівне)

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогоднішній день банки є невід'ємною частиною всієї фінансово-кредитної системи країни, діяльність яких регулюється Законом України «Про банки і банкову діяльність» [1]. В Україні існує значна кількість конкуруючих банківських установ, і щоб протидіяти конкурентам та займати перші сходинки у рейтингу, а також щоб їх діяльність була прибутковою, банки повинні вдосконалювати свою роботу, а саме, зменшувати втрати від ризиків. Кожна банківська установа повинна вирішувати складні стратегічні задачі інноваційного розвитку, проблеми щодо втрати прибутковості тощо. Банківські установи не можуть успішно розв'язувати ці задачі без застосування ефективних засобів управління, що базуються на методах економіко-математичного моделювання.

Виробленню стратегії наукового дослідження у розвиток економіко-математичного моделювання і його впровадження в банківську сферу сприяли праці вітчизняних вчених-економістів: С. Реверчука, А. Мороза, Л. Примостка, О. Васюренка та інших. Проте на сьогодні багато питань банківської практики потребують подальшого дослідження та розробки сучасних підходів.

Економіко-математичне моделювання – це процес побудови математичних моделей економічних систем, процесів та явищ. Застосування математичного апарату в економіці ґрунтується на засвоєнні необхідної бази математичних знань в поєднанні з розумінням економічної теорії для аналізу емпіричних даних та досконалим володінням комп'ютерною технікою, освоєння необхідних програмних продуктів, без використання яких сьогодні немислимий системний аналіз. Модель – це такий матеріально або розумово зображуваний об'єкт, який у процесі дослідження замінює об'єкт-оригінал таким чином, що його безпосереднє вивчення дає нові знання про цей об'єкт [2, с. 14]. Процес побудови економіко-математичної моделі є послідовністю наступних етапів:

- формування предмета та мети дослідження;
- виділення елементів об'єкта, важливих для досягнення мети дослідження;
- вербальний(словесний) опис взаємозв'язків між виділеними елементами об'єкта моделювання;
- введення символічних позначень для врахованих характеристик об'єкта моделювання, формування взаємозв'язків між ними у вигляді

математичних співвідношень;

- проведення розрахунків за побудованою математичною моделлю та аналізу отриманого розв'язку [3, с. 76].

Основною задачею математичного моделювання банківської діяльності є оцінка ефективності, планування дій щодо її підвищення та зменшення процесу ризику, які зумовлені цілим рядом причин: соціальних, політичних, законодавчих, адміністративних, фінансових тощо. За допомогою економіко-математичного моделювання можливо розробити найефективніші методи вирішення поставлених задач для дослідження рівня ліквідності банку та розробки стратегій для оптимального управління грошовим потоком, оцінки ризиків кредитування, розробки оптимальних стратегій банку з метою максимальної прибутковості.

Однією із найвідчутніших проблем для банківської системи є банківський ризик, який пов'язаний із загрозою втрати банком частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи одержання додаткових витрат у результаті здійснення фінансових операцій. До основних видів ризиків можна віднести [2, с. 299]:

- кредитний – пов'язаний з можливістю невиконання позичальником основної суми боргу і відсотків згідно з договором;
- відсотковий – пов'язаний з можливістю втрат при непередбачених для банку відсоткових ставках і значного зменшення маржі;
- валютний – пов'язаний з несприятливим впливом на банк динаміки курсів валют;
- лізинговий – пов'язаний з неправильною оцінкою платоспроможності лізингодержувача, неякісним обладнанням, що ввійшло в лізингову угоду та ін.;
- депозитний – пов'язаний з достроковими вимогами повернення вкладів з банків;
- ринковий – пов'язаний за операціями з цінними паперами та ін.

Економіко-математичне моделювання є актуальним методом дослідження та прогнозування економічних процесів, який, застосовуючи комп'ютерну техніку, програмне та інтелектуальні здібності спеціалістів, може без значних матеріальних затрат допомогти вдосконалити управління банківською діяльністю та мінімізувати його ризики.

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 05.06.23).

2. Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. / за ред. О. Т. Івашука. Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2008. 704 с. 3. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Ткаченко І. Г. Застосування математичного апарату в економічних дослідженнях : навч. посіб. для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Математика» освітньо-професійної програми «Математика». Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 100 с.

Бойчук М. М. викладач (Рівненський фаховий коледж економіки і бізнесу, м. Рівне), **Жемба А. Й.** к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Бугайчук О. О.**, здобувач фахової передвищої освіти, **Сухецький С. Я.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський фаховий коледж економіки і бізнесу, м. Рівне)

ІНДУСТРІЯ 4.0 – АЛГОРИТМ ЕКОНОМІЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Зараз ми живемо в епоху завершення третьої, цифрової революції, що почалася в другій половині минулого століття. Її характерні риси – розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизація та роботизація виробничих процесів. Характерні риси Індустрії 4.0 – це повністю автоматизовані виробництва, на яких керівництво всіма процесами здійснюється в режимі реального часу і з урахуванням мінливих зовнішніх умов. Кіберфізичні системи створюють віртуальні копії об'єктів фізичного світу, контролюють фізичні процеси і приймають децентралізовані рішення. Вони здатні об'єднуватися в одну мережу, взаємодіяти в режимі реального часу, самоналагоджуватися і самонавчатися. Важливу роль відіграють інтернет-технології, що забезпечують комунікації між персоналом та машинами [1]. Індустрія 4.0 відноситься до концепції, яка описує четверту промислову революцію, що відбувається на сучасному етапі. Ця концепція включає в себе використання передових технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей (IoT), автоматизація, аналітика даних та інші, для забезпечення інтеграції фізичних, цифрових та кіберфізичних систем в промисловості [2].

Перші технології які інтенсифікували ці процеси – це мобільні телефони та смартфони. Мобільні гаджети увійшли в наше життя на стільки глибоко, що ми не усвідомили на скільки вони стали невід'ємною частиною нас самих. Це один із самих великих драйверів переходу в епоху Індустрії 4.0. З телефону Ви робите покупки, шукаєте як пройти в потрібне місце, отримуєте нагадування про зустріч, просите Телеграм-бота сповістити про ті квитки, які Вам потрібно, Телефон + WiFi (або мобільний Інтернет) – це наш інтерфейс в цифровий світ; це той портал через який ми стаємо частиною взаємопов'язаної системи людей і речей. Саме на цих стиках кожної секунди зустрічаються два світи – реальний і віртуальний! У віртуальному світі кожна річ і людина мають своїх цифрових двійників (digital twins). Тобто люди і речі існують не тільки реально, а і віртуально (деякі навіть в кількох екземплярах). Звичайно, сам по собі смартфон, навіть самий потужний немає такої ефективності без Інтернету. Зараз Інтернет є цифровим представленням знань, та великої кількості послуг. Окрім смартфонів і ноутбуків до Інтернету підключено

багато різних речей. Вже нікого не дивує, що холодильник може замовляти продукти. Об'єднання речей в мережу Інтернет так і стали називати «Інтернет речей» (IoT Internet of Things) [3]. Індустрія 4.0 передбачає впровадження передових технологій і цифрових інновацій у промисловий сектор. Ось деякі приклади застосування Індустрії 4.0 [4]:

1. Автоматизоване виробництво: Використання роботів, автономних систем та машинного навчання для автоматизації виробничих процесів. Наприклад, роботи можуть виконувати повторювані завдання на заводах, забезпечуючи ефективність та точність.

2. Інтернет речей (IoT): Підключення різних пристроїв та обладнання до Інтернету для обміну даними та збору інформації. Наприклад, датчики можуть відстежувати стан обладнання, контролювати енергоефективність та оптимізувати робочі процеси.

3. Штучний інтелект (AI) і аналітика даних: Використання алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних та отримання цінної інформації. Наприклад, AI може використовуватися для прогнозування попиту, оптимізації ланцюга постачання та підтримки прийняття рішень.

4. Розширена реальність (Augmented Reality, AR): Використання AR-технологій для покращення робочих процесів та навчання персоналу. Наприклад, AR може допомогти операторам заводів виконувати складні завдання, надавати інструкції в режимі реального часу та забезпечувати підтримку при ремонті та обслуговуванні обладнання.

5. Цифрові двойники (Digital Twins): Створення віртуальних моделей реальних об'єктів або систем, які дозволяють моніторити, тестувати та прогнозувати їх роботу в реальному часі. Це дозволяє оптимізувати процеси планування та управління ресурсами.

6. Cloud Computing (хмарні технології): Використання хмарних платформ для зберігання, обробки та обміну даними. Це надає підприємствам гнучкість та масштабованість у використанні обчислювальних ресурсів та послуг.

Технології Індустрії 4.0 дають можливість максимально кастомізувати продукт під потреби кінцевого замовника. Алгоритми економічної оптимізації відіграють важливу роль у сфері Індустрії 4.0. Вони використовуються для оптимізації виробничих процесів, прийняття рішень щодо розподілу ресурсів, управління ланцюгами постачання та багатьох інших аспектів економічної діяльності. Алгоритми економічної оптимізації можуть враховувати різні фактори, такі як обсяги виробництва, вартість ресурсів, ринкові умови, технічні обмеження та інші, для забезпечення ефективного використання ресурсів та максимізації прибутку [2]. Наприклад, алгоритми оптимізації можуть бути використані для планування оптимального розподілу робочої сили та обладнання на підприємстві. Вони можуть аналізувати дані про обсяги замовлень,

наявність робочої сили та її кваліфікацію, часові обмеження та інші фактори, щоб визначити оптимальний розподіл ресурсів для максимізації продуктивності та ефективності.

Застосування алгоритмів економічної оптимізації може також сприяти оптимізації ланцюга постачання. Вони можуть аналізувати дані про попит, виробництво, запаси, логістичні вимоги та інші фактори, щоб допомогти визначити оптимальні точки перезавантаження, оптимальні маршрути доставки та інші аспекти управління логістикою. Це може допомогти знизити витрати на логістику, скоротити час доставки та забезпечити більш ефективне функціонування всього ланцюга постачання. У підсумку, алгоритми економічної оптимізації в Індустрії 4.0 використовуються для розв'язання різноманітних економічних завдань, що виникають у промисловості. Вони допомагають забезпечити ефективне використання ресурсів, оптимізувати виробничі процеси, знижувати витрати та підвищувати прибутковість.

1. Industry 4.0. URL: <http://surl.li/hxloi> (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Цифрова економіка : підручник / Т. І. Олешко, Н. В. Касьянова, С. Ф. Смерічевський та ін. К. : НАУ, 2022. 200 с. **3.** Огляд технологій Індустрії 4.0 та основи Інтернету Речей. URL: <http://surl.li/hxlrg> (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Войтко С. В. Управління проектами та стартапами в Індустрії 4.0 : підручник для здобувачів ступеня магістра за технічними спеціальностями. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 199 с.

Борейчук Б.Ю., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Адамчук Т. Л., ст. викладач (Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЕКСПОРТ В КРАЇНИ ЄС

Електроенергетика України є однією з основних галузей економіки та однією з найстаріших в країні. Виробництво електроенергії базується на атомній енергетиці, спалюванні вугілля, мазуту, природного газу, біопалива, а також на використанні відновлюваних джерел енергії – вітру, води та сонця. Україна підключена до європейської енергомережі ENSTO-E та може експортувати електроенергію до таких європейських країн як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія та Молдова.

Електроенергетика – це критична інфраструктура, а Україна є багата на розміщення атомних станцій, гідроелектростанцій, теплоелектростанцій та інших альтернативних джерел отримання електроенергії. У свою чергу, дохід отриманий від експорту займає досить значну частку до держбюджету.

До початку масштабних військових дій, найпотужніші ТЕС були розташовані в Донецькій області (Вуглегірська, Старобешівська, Миронівська, Курахівська та інші), у Запорізькій, Одеській. Більшість з них також виробляють тепло (ТЕЦ). Силами атомних електростанцій в Україні виробляють понад 50% всієї електроенергії. Саме вони є основними станціями, що забезпечують електроенергією країну в майже пікові години, а разом з гідроелектростанціями і гідроелектростанціями – в години пік.

Гідроенергетика забезпечує близько 20% світового виробництва електроенергії. Більше електроенергії виробляють тільки ТЕС, які працюють на органічному паливі [1]. Частка гідроелектростанцій в енергетичному балансі енергосистеми України не перевищує 9,1%, а оптимальна частка в потужностях ГЕС становить 15%, що призводить до дефіциту як маневреної, так і регулюючої потужності. Окрім гідроелектростанцій та гідроелектростанцій, нині в Україні працює 49 так званих малих гідроелектростанцій, які виробляють понад 200 млн кВт/год електроенергії.

Україна має потужну енергетичну базу, яка, на жаль, створена ще у радянський період. У період після проголошення незалежності значна увага приділялася будівництву лише нових блоків на АЕС та способом встановленням захисту на Чорнобильській атомній станції, також будівництву малих гідроелектростанцій, а останнім часом розвитку альтернативним засобам виробництва електроенергії. Основними споживачами електроенергії в Україні є промисловість. Реструктуризація

енергетики є однією з найбільш масштабних і технічно складних реформ з моменту проголошення незалежності України. До 2015 року основу електроенергетики України складали теплові, атомні, гідро- та гідроаккумуляційні електростанції. Їх сумарна встановлена потужність була на рівні 53,8 ГВт.

За кількістю енергетичних реакторів (всі типи ВВЕР) Україна посідає 9 місце у світі. В Україні станом на 2020 в енергетиці працює близько 450 тис. осіб (це приблизно 3% населення країни). Енергетична галузь посідає перше місце за обсягом сплачених до бюджету податків (а саме 25%). Енергетика дає 8% ВВП, це 162 млрд грн. За рівнем споживання електроенергії Україна посідає 28-е місце у світі.

Як зазначалося вище Україна може експортувати електроенергію у ряд Європейських країн. Для прикладу до Польщі електроенергію лінією «Добровірів – Замосць» постачає ДТЕК та державна «Енергетична компанія України» (ЕКУ), що поділили експортну потужність порівну. Постачання також йдуть з Добровірівської ТЕС ДТЕК.

За експорт електроенергії відповідає Національна енергетична компанія «Укренерго». Вона об'єднала в собі вісім регіональних електроенергетичних систем на території України та керує роботою високовольтного обладнання та понад 21300 км магістральних і міждержавних високовольтних ліній електропередачі. «Укренерго» передає понад 110 000 ГВт-год електроенергії на рік. Від 2014 року у компанії діють 6 регіональних енергосистем: Дніпровська, Західна, Південна, Південно-Західна, Північна, Центральна, а також два спеціалізовані підрозділи: ВП «Будівництво і ремонт» та ВП «Укренергосервіс», який відповідає за матеріально-технічне та сервісне забезпечення діяльності «Укренерго».

Експорт електроенергії з України до країн ЄС відбувається з двох ТЕС – Бурштинської та Добровірівської. Бурштинська ТЕС працює синхронно з Бурштинського енергоострова, звідки можливий експорт до Словаччини, Угорщини та Румунії. Експорт в Польщу забезпечується окремою лінією постійного струму, що з'єднує Добровірівську ТЕС і підстанцію Замосць з іншого боку кордону.

Важливим чинником у розвитку міжнародної торгівлі електроенергією стала синхронізація вітчизняної та європейської енергосистеми в березні 2022 року. Долучення України до ENTSO-E дозволило підвищити стійкість внутрішньої енергосистеми та дати підґрунтя для покращення міжнародної торгівлі електроенергією, оскільки українська електроенергія є цілком конкурентоспроможною. В торгівлі електроенергією в Україні спостерігається позитивне сальдо. У 2021 та 2022 роках найбільшим постачальником залишилась Білорусь, однак її частка у імпорті зросла з 51,39% до 75,17%. Проте після лютого 2022 року ситуація змінилася. Найбільшими споживачами за 2022 рік є Польща та Румунія. Варто

відзначити, що за 9 місяців 2022 року експорт електроенергії України, в порівнянні з 2021 роком, зріс більш ніж в півтора рази, що вказує на позитивні тенденції у торгівлі електроенергією на міжнародному ринку [2].

Таблиця 1

Виробництво електроенергії за типом електростанції

Тип	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
AEC	46,9 % ▲	48,0 % ▲	47,4 % ▼	46,5 % ▼	45,5 % ▼	43,0 % ▼	48,5 % ▲	55,6 % ▲	52,3 % ▼	55,1 % ▲	53,0 % ▼	53,9 % ▲	51,2 % ▼	55,1 % ▲
TEU/TEC	43,0 % ▲	41,1 % ▼	41,5 % ▲	43,7 % ▲	44,7 % ▲	44,7 % ▼	41,3 % ▼	35,2 % ▼	39,7 % ▲	35,9 % ▼	36,9 % ▲	36,2 % ▼	35,2 % ▼	29,3 % ▼
ГЕС/ ГАЕС	5,9 %▼	6,8 %▲	6,9 %▲	5,6 %▼	5,5 %▼	7,3 %▲	5,0 %▼	4,3 %▼	6,0 %▲	6,8 %▲	7,5 %▲	5,1 %▼	5,1 %▲	6,7 %▲
ЕС/В ЕС/ГЕС	-	-	-	0,0 %▲	0,3 %▲	0,7 %▲	1,0 %▲	1,0 %▲	1,0 %▲	1,2 %▲	1,7 %▲	3,6 %▲	7,3 %▲	8,0 %▲
Блок- станції	4,2 %▼	4,1 %▼	4,2 %▲	4,2 %▼	4,0 %▼	4,3 %▲	4,3 %▼	3,9 %▼	1,0 %▼	1,0 %▲	0,9 %▼	1,1 %▲	1,2 %▲	1,0 %▼

Джерело: За даними Укренерго [3].

Як засвідчують дані з таблиці 2, то світовими лідерами серед експорту електричної енергії є Німеччина, Франція, Швейцарія, Іспанія, Бельгія.

У 2021 році в експорті та імпорті спостерігався різкий зріст показників торгівлі, в порівнянні з 2020 роком. П'ятірка найбільших експортерів електроенергії займає більше 40% частки світового експорту. Розглядаючи торгівлю електроенергією з 2018 по 2021 роки варто відзначити тенденції до спаду в показниках експорту та імпорту до 2020 року.

Вихід України на міжнародний рівень торгівлі електроенергією, дає поштовх до нових досягнень у вітчизняній торгівлі та сприяє формуванню нового ринку, адже наша електроенергія є цілком конкурентоспроможною. Оскільки у нас на території є багато різних електростанцій, Україна в об'ємах та якості не поступається електроенергії з інших країн, про що

свідчить багаторічний попит на наш товар. Експорт можна буде продовжити тільки після відновлення пошкоджених електростанцій та повного задоволення потреб в середині країни.

Таблиця 2

Зовнішня торгівля України електроенергією

Імпорт			Експорт		
Країна	вартість	Частка	Країна	Вартість	частка
2021					
Білорусь	44885	51,39%	Угорщина	95580	37,20%
Словаччина	29638	33,93%	Польща	64885	25,25%
росія	6252	7,16%	Румунія	61009	23,74%
Решта країн	6570	7,52%	Решта країн	35467	13,80%
Всього	87345	100%	Всього	256941	100%
2022 (на період з 01.01. 2022р. по 30.09.2022р.)					
Білорусь	100414	75,17%	Польща	130430	30,40%
Бельгія	22080	16,53%	Словаччина	101432	23,64%
Молдова	8508	6,37%	Румунія	875221	20,40%
Решта країн	2575	1,93%	Решта країн	109732	25,57%
Всього	133577	100%	Всього	429115	100%

Джерело: за даними Державної митної служби України [4].

1. Укргідроенерго. URL: <https://uhe.gov.ua> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Енергоуа. URL: <https://www.energo.ua/ua/assets> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Укренерго. URL: <https://ukrenergo.in.ua> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/en> (дата звернення: 03.05.2023).

Вашай Ю. В., к.е.н., доцент, **Довлатова Д. Н.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО ПРОЦЕСУ ПРИВАТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Приватизація – платне відчуження майна, що перебуває у державній власності, на користь фізичних або юридичних осіб. Основною метою приватизації є прискорення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, зменшення частки державної або комунальної власності.

Всі об'єкти приватизації діляться на об'єкти малої та великої приватизації. До перших відносяться державні підприємства, пакети акцій та об'єкти незавершеного будівництва та соціально-культурного призначення, окреме рухоме та нерухоме майно, вартість яких не вище 250 млн грн. Якщо вартість вища, то це об'єкти великої приватизації, до яких відносяться лише державні підприємства та пакети акцій [2].

19 серпня 1991 року Кабінет міністрів УРСР прийняв постанову про створення «Фонду держмайна». І уже в 1992 році ВРУ ухвалила знаковий закон про приватизацію майна державних підприємств. Пік «великої приватизації» припав на другу половину 90-х. Основними покупцями були невідомі на той час компанії, які належали невідомим людям. З часом, ставало очевидно, що кінцевими одержувачами майна були сучасні олігархи. Це дає право вважати приватизацію середини 1990-х років олігархічною. Через декілька років з моменту початку самого процесу приватизації в Україні, сумарно продано більше 15 тисяч підприємств [3].

Сучасний процес приватизації не є дуже успішним явищем. Здебільшого, це результат великого рівня корупції та відсутності ефективної правоохоронної системи. Проте, незважаючи на постійні невдачі в питанні приватизації за мирних часів, Україна все ж таки наважилася на продаж державного майна в часи війни. На початку року, коли агресія Росії для багатьох не була очевидною, державний бюджет завдяки приватизації планувалося поповнити 8 млрд грн. Очевидно, що повномасштабне вторгнення повністю зруйнувало ці плани і цей процес зупинився. Повернення до приватизації розпочалося літом 2022 року.

За результатами перших трьох місяців, ФДМУ отримав майже 2 млрд грн, провівши понад 150 аукціонів у яких взяли участь більше 800 учасників. Від розблокування приватизації бюджет отримав близько мільярда гривень. Решту переможці аукціонів ще не переказали і невідомо, чи перекажуть [4]. За даними Держстату, загальна кількість активних підприємств в Україні станом на 1.11.22 становила 659 755 [5].

Приватизація майна проводиться у вигляді аукціонів на «Prozorro» — електронній системі публічних закупівель, де державні та комунальні

замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість стати постачальником держави. До його основних переваг належать: «усі бачать все» (на платформі Prozorro видно всю необхідну інформацію про аукціон розпочинаючи зі списку учасників і закінчуючи виконанням договору), «конкуренція понад усе» (аукціони на ринку вперше стали конкурентними) та «золотий трикутник партнерства» (об'єднуються і враховуються інтереси держави, бізнесу та громадянського суспільства).

Отже, завдяки прозорості та можливості конкуренції, подібні аукціони відбуваються на засадах рівності та чесноті, що приносить вигоду як і підприємцям, так і державі, що забезпечує основу для розвитку економіки [1].

Провідну роль у процесі приватизації відіграють іноземні інвестори, які є чи не основним джерелом прибутків цієї діяльності. Чинні правила приватизації у порівнянні з попереднім законодавством є дружніми для іноземних інвесторів. Договір продажу може регулюватися англійським правом, а суперечки різного виду передаються на розгляд Міжнародному комерційному арбітражному суду. Проте не всі мають право брати участь у приватизації. До тих, кому це заборонено належать наступні: державам-агресорам або їх юридичним особам; компаніям, які зареєстровані у юрисдикції, зазначеній FATF як таким, що не беруть участь у боротьбі з відмиванням грошей; фізичним та юридичним особам, що підпадають під українські санкції [6].

Роблячи висновок щодо процесу приватизації в Україні за час незалежності, можна сказати що позитивний прогрес хоч і відбувається, проте надзвичайно повільно, а іноді він взагалі рухається в протилежному напрямку. Важливу роль відіграло повномасштабне вторгнення, через яке процес приватизації повністю зупинився і вернувся до свого функціонування через декілька місяців. Та зрештою, певні позитивні результати і вони роблять свій внесок у розвиток країни.

1. «PROZORRO». URL: <https://prozorro.gov.ua/about>. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Про приватизацію. Фонд державного майна України. URL: <https://privatization.gov.ua/about-us-pro-pryvatyzatsiyu/>. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Розпродаж для «своїх»: як проходила приватизація в незалежній Україні. Апостроф, 2021. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/2021-07-07/gasprodaja-dlya-svoih-kak-prohodila-privatizatsiya-v-nezavisimoy-ukraine/40418>. (дата звернення: 03.05.2023).
4. Приватизація під час війни: що, кому і за скільки. Е. правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/27/695450/>. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Гвоздик О. У яких галузях працювало найбільше підприємств у 2022 році – дані Держстату. URL: <https://thepage.ua/ua/news/statistika-u-yakih-galuzyah-najbilshe-pidpriemstv-v-ukrayini-u-2022>. (дата звернення: 03.05.2023).
6. Велика приватизація очима іноземного інвестора. Е. правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/15/665053/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Вашай Ю. В., к.е.н., доцент, **Ноль Б. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

КРАЇНИ З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Актуальність проблеми дослідження соціально-економічного розвитку країн перехідної економіки викликана тим, що змістом перехідної економіки є не стільки реформування економічної політики і методів господарювання, скільки перетворення системи соціально-економічних відносин. Змінюються практично всі складові економіки: спосіб розподілу ресурсів і відносин власності, цілі і засоби економічного розвитку, інститути і право.

Якщо давати визначення поняттю перехідна економіка – це перехід від однієї системи координації планів економічних агентів до іншої, принципово відмінної від неї. В сучасній науковій літературі під перехідною економікою розуміють процес переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки [1].

А країни з перехідною економікою – це угруповання держав, які перебувають у процесі реформування політичної та соціально-економічної структури, трансформації існуючих тут раніше адміністративно-командних економічних систем у ринкову економіку.

Особливістю перехідної економіки є те, що ні один з механізмів координації намірів господарських суб'єктів не є домінуючим: централізоване планування вже не діє, а ринковий механізм ще не запрацював у повній мірі. Таким чином, перехідна економіка неминуче виявляється пов'язаною з деяким системним вакуумом, котрий є одним з джерел нестабільності в постсоціалістичних країнах. Це країни Центральної та Східної Європи і колишні радянські республіки [2].

Метою процесу реформування було визначено не відмову від соціалістичної системи, а її вдосконалення за допомогою ринку та створення змішаної економіки при збереженні влади за компартією. Однак і тут відбувається реальний процес трансформації колишньої неринкової системи у ринкову, хоча й зі своєю специфікою. Це дає підстави економістам-аналітикам виділяти цей регіон як окрему частину світового господарства і робити узагальнення, властиві лише даним країнам. Такий аналіз зазвичай є темою окремих спеціальних досліджень. У наданому нижче аналітичному матеріалі йдеться про постсоціалістичні європейські країни та регіон СНД.

Європейські країни з перехідною економікою перебувають на індустріальному або індустріально-аграрному етапі розвитку. На частку промисловості в структурі національного доходу цих країн припадає в середньому від 45 до 60%. У більшості країн переважає вторинний сектор економіки. Країни з перехідною економікою виробляють близько 6%

світового ВВП, у тому числі країни Центральної і Східної Європи (без Балтії) – менше 2%, колишні радянські республіки – більше 4% (у тому числі Росія – близько 3%). Частка у світовому експорті – 3%. Китай виробляє близько 12% світового ВВП.

В перехідній економіці кожної країни пересікаються три фундаментальні тенденції:

- поступове відмирання – це поступове відмирання у перехідній економіці закономірностей минулого. З'явившись як наслідок загальносвітової тенденції соціалізації і гуманізації економіки.

- генезис відносин посткласичного світового капіталістичного господарства – народження сучасної ринкової економіки є процес одночасно ендо- і екзогенний. Не тільки специфіка «розкладання» минулого, але і загальносвітова атмосфера буржуазного світу, ринку породжує генезис цих відносин в перехідних системах.

- наявність тенденції соціалізації і гуманізації суспільно-економічного життя як фундаментальної передумови будь-яких сучасних трансформаційних процесів; вона визначає конкретні риси і закономірності перехідної економіки, – всесвітній і загальноцивілізаційний процес соціалізації і гуманізації, який став найбільш інтенсивним саме зараз, на межі тисячоліть [3].

Загалом на сьогоднішній день економіка більшості країн Східної та Центральної Європи значною мірою лібералізована. Лібералізація, або децентралізація, передбачає послаблення контролю з боку держави та подолання державної монополії в економіці на макро- й мікрорівнях. Цей комплекс заходів включає: звільнення цін на більшість товарів та послуг, зняття обмежень на створення приватних підприємств, надання економічним суб'єктам права виходу на світові ринки, передачу повноважень центрального уряду місцевим державним органам та недержавному секторові.

Переважно успішними є країни, де чітко визначені права власності, від яких передусім залежать банківські позики, що надаються приватним особам компаній, у тому числі міжнародними фінансовими організаціями, а отже, й можливість та ефективність економічної допомоги країн Заходу.

Вирішальне значення для вибору будь-якої із заданих моделей реформування постсоціалістичної економіки має політика в галузі приватизації, методами реалізації якої є велика і мала приватизація [1].

Велика приватизація для країн з перехідною економікою це перш за все процес роздержавлення, тобто надання у повну або часткову приватну власність великих державних підприємств. Цей процес здійснюється на платній (вкуп підприємства його робітниками або сторонніми особами, у тому числі й іноземцями) або на безплатній основі (ваучерна приватизація).

Мала приватизація передбачає створення приватних підприємств малого та середнього бізнесу. Шляхами її реалізації є продаж, оренда, реституція.

Загалом більшість економістів визнають, що майже всі колишні радянські республіки вже пройшли нижчу точку трансформаційного спаду, і з кінця 90-х

років тут розпочався процес повільних економічних зрушень. Але значна кількість проблем, пов'язаних із реалізацією ринкових перетворень, залишається невирішеною. А економічне зростання, тенденції якого спостерігаються останнім часом, наприклад, в Росії чи Україні, переважно не є результатом дії чинників довготермінового характеру, і тому немає підстав для стабільності й тривалості [2].

Таким чином, лише за умови проведення урядами всіх постсоціалістичних держав послідовних структурних реформ, спрямованих на створення ефективної ринкової економіки, можна очікувати довготривалого економічного зростання. Підвищення рівня реального соціального забезпечення понад мінімальний здійснюється вже переважно за рахунок самого населення. Нарівні із збереженням системи безплатної освіти та медичного обслуговування, надання житла, умов для відпочинку значна частина цих послуг реалізується власним коштом громадян. Такі зміни у соціальній політиці утворюють додаткові стимули для високопродуктивної якісної праці та економічного зростання.

1. Проблеми та особливості розвитку країн з перехідною економікою. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/МЕО/20.htm> (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Козак В. В., Пайкова Л. А., Давиденко Н. Б. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання-Прес, 2002. 406 с. URL: <https://buklib.net/books/30708/> (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Орлова В. М. Теоретичні проблеми і закономірності перехідної економіки. *Науково-технічний збірник*. № 56. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/2467/1/280-286.pdf> (дата звернення: 03.05.2023).

Гарнага О. М., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Розвиток українського аграрного сектору передбачає збалансоване землекористування, від якого залежить ефективність відтворювального процесу агробізнесу. Однією з ключових складових потенціалу сільськогосподарських ресурсів є земельні ресурси, а раціональне використання земельних ресурсів можна розглядати лише з позиції відтворення родючості ґрунтів. Основною причиною деградації ґрунтів є переважання сільському господарстві країни незбалансованої дефіцитної системи, найродючіший чорнозем у світі перетворився на ґрунт із середнім рівнем родючості та продовжує погіршуватися, урожай останніх років забезпечувався здебільшого за рахунок виснаження природної родючості та її потенціалу [2, с. 7]. При цьому 79% прибутків українського сільського господарства приносить природна родючість, і лише 21% – результат впровадження технологій [3].

Усвідомлюючи необхідність запобігання та усунення деградації сільськогосподарських угідь та мінімізації економічних втрат в аграрній сфері, варто пришвидшити розробку та впровадження економічних інструментів ефективного землекористування.

Засоби сприяння ефективному використанню та охороні земельних ресурсів можна поділити на стимулюючі та примусові. Серед стимулів виділяють: пільгові кредити та податки; звільнення від плати за земельні ділянки, які перебувають у стані сільськогосподарського освоєння; компенсація витрат і недоотримання доходів у зв'язку з охороною земель; державні субсидії та дотації для господарств, які здійснюють заходи з охорони земель; удосконалення цінової політики при реалізації екологічно чистої продукції.

До примусових важелів належать: плата за користування землею; додаткові податки за використання засобів і заходів, що завдають шкоди навколишньому середовищу; плата за забруднення навколишнього природного середовища, у тому числі за погіршення якості ґрунтів, штрафи за порушення принципів екологічно збалансованого землекористування; придбання прав на скидання забруднень (екологічні ліцензії) та безпосереднє екологічне страхування [4].

Закріплені у Земельному кодексі країни норми визначають регулювання суспільних відносин, які виникають у процесі реалізації набору економічних інструментів з метою забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земельних ділянок. Впровадження економічних інструментів

впливу на поведінку фізичних та юридичних осіб, як суб'єктів земельних відносин, спрямоване, насамперед, на ефективне виконання ними обов'язків землекористувачів та власників землі стосовно підвищення родючості ґрунтів та збереження ними своїх корисних властивостей.

В той же час органи місцевого самоврядування та державної влади повинні створювати такі економічні умови, які б спонукали власників землі і землекористувачів добровільно, без засобів примусового впливу на їх діяльність, брати безпосередню участь у виконанні заходів, пов'язаних з раціональним використанням та охороною земель за ринкових умов.

Один з найбільш поширених методів економічного стимулювання ефективного землекористування – це платежі, пов'язані з компенсацією втрат, що стали наслідком вилучення земель з сільськогосподарського обороту [5].

Механізм економічного стимулювання землекористувачів до здійснення ефективних заходів з охорони землі базується на системі методів прямого та опосередкованого заохочення. Система прямого заохочення повинна базуватися на безпосередньому субсидуванні землекористувачів.

Також зауважимо, що система економічного стимулювання повинна розвиватися на основі пільгового режиму оподаткування, різних різновидів пільгового кредиту, інших методів, які дають змогу виконувати роботи без виділення коштів з бюджету, за рахунок накопичення землекористувачами власних ресурсів [2, с. 220]. Окремі види податкових пільг впроваджуються у межах податкової та фінансово-кредитної політики для стимулювання інвестиційної активності сільськогосподарських товаровиробників стосовно використання новітніх досягнень у науково-технічній сфері з метою заміни зношеної, екологічно деструктивної, і впровадження нової, природоохоронної та ресурсозберігаючої технічної бази та технологій виробництва, а також для створення дієвої природоохоронної інфраструктури.

1. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. *Верховна Рада України*. Харків : Право, 2016. 82 с. **2.** Балюк С. А., Медведєв В. В., Стратегія збалансованого використання, відтворення і управління ґрунтовими ресурсами України. К. : Аграрна наука, 2012. 240 с. **3.** Зось-Кіор М. В. Теоретичні аспекти удосконалення земельних відносин у сучасних умовах господарювання. *Економіка АПК*. 2013. № 3. С. 88–93 **4.** Павлов В. І., Гарнага О. М. Економіка землекористування : навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. Рівне : НУВГП, 2012. 188 с. **5.** Новаковська І. О. Економіка землекористування: навч. посіб. К. : Аграр. наука, 2018. 400 с.

Дьома В., здобувач фахової передвищої освіти, **Гусевик С. О.**, викладач **Камінська С. М.**, викладач (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу), **Подлевська О. М.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

В умовах ринкової економіки підвищення ефективності виробництва та подальший розвиток суб'єктів господарювання можна досягти за умови зниження собівартості продукції та ефективного управління витратами підприємства. Собівартість продукції (робіт, послуг) є одним із показників, в якому знаходять відображення усі сторони роботи підприємства: рівень організації виробничого процесу, його технічна оснащеність, рівень організації матеріально-технічного постачання, ступінь ефективності використання необоротних та оборотних активів, продуктивність праці тощо. Тому питання визначення собівартості окремих видів продукції промислових підприємств, планування та аналізу з метою пошуку та реалізації заходів щодо зниження рівня витрат потребують постійного вивчення, оскільки від цього залежать результати діяльності самого підприємства, його економічний та соціальний розвиток, рівень конкурентоспроможності.

Показник собівартості продукції використовується для обґрунтування багатьох економічних рішень, зокрема: 1) під час встановлення ціни на продукцію - собівартість є нижньою межею і базою для встановлення ціни на продукцію підприємства; 2) під час економічного аналізу господарської діяльності підприємства показник собівартості продукції застосовується для контролю за використанням матеріальних, нематеріальних, грошових та трудових ресурсів; 3) при схваленні рішень щодо вдосконалення виробництва собівартість продукції виступає як показник доцільності впровадження організаційно-технічного заходу. Таким чином, при визначенні ціни продукції було розглянуто два методи обліку: метод обліку повних витрат і метод обліку прямих витрат. При постійному пошуку нових методів і факторів зниження собівартості продукції діяльність підприємств в Україні може вийти на новий, більш ефективний рівень функціонування [1].

Одним із джерел зниження собівартості продукції є зростання продуктивності праці. Це обумовлюється тим, що за рахунок зростання продуктивності праці досягається економія заробітної плати, так як зростання продуктивності праці призводить до скорочення витрат на виробництво продукції, а також завдяки зростанню продуктивності збільшується випуск продукції, за рахунок чого досягається зниження собівартості продукції шляхом економії непропорційних витрат. Інше

джерело – зменшення витрат на матеріали, паливо, енергію – має найважливіше значення для матеріалоемних галузей. Зменшення витрат матеріалів здійснюється шляхами: скорочення витрат, заміна дорогих матеріалів більш дешевими, зменшення витрат на постачання матеріалів, покращення нормування витрат матеріалів. Скорочення витрат на обслуговування виробництва та на управління досягається головним чином шляхом зменшення чисельності робітників за рахунок застосування ефективніших методів організації управління та обслуговування виробництва, більш прогресивної техніки. Економія витрат на збут досягається завдяки укріпленню дисципліни праці, ритмічності виробництва, дотримання договірної дисципліни. Найбільш ефективними шляхами зниження собівартості продукції є впровадження економних технологій виробництва, використання світового досвіду щодо зменшення собівартості. Саме ресурсоекономні, ресурсозберігаючі технології – це вихід для українського товаровиробника. Не менш важливим чинником, що сприятиме скороченню витрат підприємств, є дотримання всіх головних принципів ефективного розміщення продуктивних сил: це скорочення шляхів між виробником та покупцем, між виробництвом і сировинною базою [2].

1. Гришин А. С. Собівартість продукції та шляхи її зниження на підприємстві. М., 2018. 46 с. 2. Распопова В. А., Глобець Т. В. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства. URL: <http://www.rusnauka.com> (дата звернення: 03.05.2023).

Єфімчук С. О., викладач, **Литвин Д.**, здобувач фахової передвищої освіти, **Студенна В.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне), **Лесняк О. Ю.**, к.е.н., доц. (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ З ЕКОНОМІКИ

Математичні методи застосовують в різних галузях людської діяльності з моменту їхньої появи, насамперед, для різного роду практичних обчислень обчислень.

В економіці математичні методи використовують досить давно, хоча саме науковий напрям, який пов'язаний із застосуванням математичних методів в сукупності з новітніми засобами обчислень, швидкими темпами почав розвиватися лише наприкінці 50-х років, з появою і вдосконаленням цих засобів.

Досвід застосування математичних методів дає відповіді на важливі методологічні запитання економічної науки, допомагає оцінити їх ефективність і перспективи використання. Багато результатів, що були отримані при застосуванні математичних методів в минулому актуальні і сьогодні.

Найважливішим у використанні математики в економіці є не саме виконання арифметичних розрахунків, а моделювання за допомогою математики економічного явища чи процесу з метою вивчення певного аспекту у його розвитку.

Чималі проблеми у використанні економіко-математичних методів виникають під час їх впровадження у систему планування та керування, в інформаційному забезпеченні, у можливості врахування динаміки економічних процесів.

Під математичним моделюванням економічних процесів розуміють побудову математичних моделей в економіці, виконання експериментів за цими моделями, вивчення області їхнього застосування. Цей процес передбачає побудову абстракцій, формування аналогій і конструювання наукових гіпотез. Математичне моделювання є методом наукового пізнання, характерною особливістю якого є дослідження об'єкта оригіналу через вивчення об'єкта-замінника (тобто моделі об'єкта-оригіналу). Ця особливість математичного моделювання визначає специфічні форми застосування абстракцій, аналогій та формулювання гіпотез і теорій.

Процес моделювання включає три елементи:

- 1) суб'єкт (дослідник);
- 2) об'єкт дослідження;
- 3) модель як опосередковане відношення суб'єкта та об'єкта.

Причиною застосування методу математичного моделювання у дослідженні об'єктів, явищ і процесів є те, що безпосередньо їх вивчити неможливо або неефективно. У тих випадках, коли математична модель досить адекватно відображає проблемну ситуацію, вона стає надзвичайно важливим інструментом дослідження.

Математична модель доступна для виконання експерименту, досить зручна в аналізі зв'язків, результатів взаємодії параметрів і змінних, її можна точно оцінити. Причини похибок при її використанні також піддаються оцінюванню. Реальні економічні процеси відбуваються на досить тривалому проміжку часу. Вони можуть тривати доволі довго. У них беруть участь різні види ресурсів і їх зазвичай неможливо відтворити у цілковито ідентичних умовах. Експерименти над такими процесами дуже дорогі або просто неможливі.

У математичних моделях за допомогою формул, рівнянь, нерівностей, якщо вони з достатньою повнотою відображають модельований процес, можна проаналізувати взаємодією змінних, параметрів – власне, економічних величин. Ці моделі дають змогу виконати різноманітні експерименти.

Доцільність використання математичних моделей значною мірою визначають рівновагою між її адекватністю і простотою.

Перевага моделі полягає у тому, що соціально-економічні системи дуже високого рівня складності можна замінити у процесі дослідження відносно простими, але доступними для аналізу та обчислень моделями, причому ті характеристики системи, які цікавлять дослідника, можуть бути відображені у моделі навіть більш рельєфно та чітко, без урахування незначних деталей та випадкових чинників.

Жемба А. Й., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Шергіна Л. А.**, к.е.н., доцент, (ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», м. Київ)

ПЕРСПЕКТИВИ ВТЛЕННЯ ДОСВІДУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ КРАЇН СВІТУ

Політика розвитку інноваційного середовища найкраще представлена інноваційною системою США. «Трикутник успіху інновацій» в США складається з бізнес-середовища, регулятивного середовища та політики, що застосовується державою для розвитку інновацій. Перші два чинника стосуються економіки країни в цілому, допомагають зрозуміти, як влаштована підприємницька діяльність, за що доводиться платити компаніям, як вони можуть отримати податкові пільги. Розглянемо ті методи, які федеральний уряд США і муніципальна влада країни застосовують для розвитку безпосередньо інновацій, для підвищення ефективності комерціалізації винаходів і технологій, прийняття технологій та залучення інвестицій з інших країн, розвитку колаборації між бізнесом і науковим середовищем.

В першу чергу, це активна підтримка наукових досліджень в університетах і дослідницьких інститутах, на яку витрачається щорічно порядку 140 млрд доларів. Важливою частиною інновацій є система федеральних лабораторій, яка охоплює розгалужену мережу у всіх штатах країни. Одна частина лабораторій працює безпосередньо під керівництвом державних органів, а інша віддана приватним операторам. Найбільші лабораторії засновані Міністерством оборони, Міністерством енергетики, Національним інститутом здоров'я. Національний науковий фонд США відповідає за розвиток науки і технологій в країні через надання тимчасових грантів підприємцям, дослідникам, дослідницьким центрам на роботи різного характеру. Частина коштів витрачається на дорогі обладнання і засоби обслуговування в «центрах колективного користування», які потрібні вченим і інженерам, але занадто дорогі для окремих дослідників або локальної групи. Проте, фінансування університетських досліджень щодо відсотка ВВП в США залишається позаду багатьох країн, в першу чергу Данії, Ірландії, Австралії, Кореї та Норвегії.

У 1980 році Конгрес прийняв закон Стівенсона-Уайдлера «Про технологічної інновації», який зажадав від кожної федеральної лабораторії створення офісу з виявлення комерційно цінних технологій і їх подальшого трансферу приватному сектору [1]. Так федеральний уряд вплинув на взаємодію між бізнесом і лабораторіями, в які держава вже вклала кошти. А закон Бея-Доула, прийнятий в тому ж році, дав

можливість університетам розпоряджатися результатами досліджень та отримувати фінансові надходження. Цей закон вважають найвдалішим у другій половині ХХ століття і найефективнішим заходом з розвитку інновацій.

Федеральний уряд США підтримує ряд політичних заходів, які допомагають створювати інновації в приватних компаніях. У 1981 році Конгрес встановив податковий кредит фірмам для стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок в розмірі 20%. У 1984 була запущена Програма «Інноваційні дослідження в малому бізнесі» (The Small Business Innovation Research), на яку федеральні агентства були зобов'язані виділяти частку своїх НДДКР-бюджетів на дослідження малого бізнесу.

Основою для припливу інвестицій в малий бізнес стали кластери. Ефективність кластерного розвитку показують такі райони, як Кремнієва долина і Дослідницький трикутник Північної Кароліни. У колаборації між університетами та бізнесом беруть участь такі організації, як мережа «Інженерних дослідних центрів» (Engineering Research Centers), відкрита Національним науковим фондом, і «Промисловий / Університетський кооперативний дослідницький центр» (Industry / University Cooperative Research Center, I / UCRC).

У той час, як стратегії національної інноваційної політики є в Німеччині, Швеції, Фінляндії, в США немає єдиної скоординованої політики в цьому напрямку [2]. Це відображає думку, що інновації слід залишити на волю ринку, і що роль держави в них полягає в основному в підтримці системи освіти.

На початку 90-х років минулого ст. уряд Швеції розпочав субсидувати покупку ПК для своїх громадян і встановив в Стокгольмі найбільшу в світі оптоволоконну мережу. Як наслідок, Стокгольм отримав високу комп'ютерну грамотність, розвинену мережу інфраструктуру, активну і демократичну культуру бізнесу, егалітарну соціальну політику Місто, населення якого коливається на рівні мільйона чоловік, - став притулком для більш ніж 20 000 стартапів. На душу населення в Стокгольмі припадає найбільше в світі стартапів з капіталізацією понад мільярд доларів.

Компанії Mojang і King, більше знайомі як творці ігор Minecraft і Candy Crush Saga. Додамо ще такі студії, як Digital Illusions, відповідальну за Battlefield 4, або Paradox Interactive, яка розробила популярну стратегію Crusader Kings, і рівень розвитку гейм-індустрії в Швеції стає очевидним.

Наведемо приклад стартапу Tessin – це досить унікальна платформа, що дозволяє фізичним особам вкладатися в девелоперські проекти і отримувати з цього відсотки. А BuildSafe – онлайн-платформа, яка виграла інноваційний грант стокгольмського муніципалітету. Вона допомагає користувачам за допомогою хмарних технологій відстежувати, як при будівництві майбутнього будинку дотримуються всі норми безпеки [3].

Юридичними складнощами займаються на Wired або TechCrunch –

цифрові комплаєнс-технології, що полегшують компаніям роботу з юридичними аспектами їх діяльності.

Парадоксальним чином, невеликі розміри шведського ринку були тільки на руку багатьом стартапам, яким доводилося мислити глобально з першого дня свого існування. Також ключову роль грали стартап-хаби - наприклад, такі, як SUP46 і Ericcenter, які на своїх площах навіть потенційних конкурентів перетворювали в контрагентів, готових ділитися знаннями. Як розповіла COLTA.RU Елін Хаммарберг з SUP46, ще кілька років тому шведський ІТ-сектор був досить розрізненим, але зумів об'єднатися, разом з цим пропорційно збільшилася кількість інвесторів.

Національні стратегії будь-якої країни, орієнтовані на формування інноваційної моделі розвитку, повинні поєднувати безпосередні заходи національного та регіонального рівнів, здійснювані за прямого бюджетного фінансування, які сприятимуть поліпшенню якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного потенціалу, всебічному розвитку людського капіталу; здійснення суб'єктами національної економіки інноваційної діяльності та інвестицій інноваційного спрямування в конкурентному середовищі, збільшення пропозиції інноваційних продуктів, технологій та знань; зростання попиту суб'єктів національної економіки та громадян на інноваційні продукти, технології, знання. Це викликає необхідність не тільки пошуку нових шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств, а й розробки наукових основ з урахуванням універсальних закономірностей розвитку систем, що надає можливість обґрунтувати і застосувати ефективне моделювання інноваційного механізму управління, прогнозувати розвиток підприємства в найбільш вигідному для нього і суспільства напрямі.

Інновації мають стати основною рушійною силою розвитку міжнародного бізнесу. При цьому науково-технічні інновації повинні підтримуватися новаціями в галузі суспільних інститутів, культури, моделей управління та торгівлі, що дозволить економічному розвитку перейти на більш високий рівень з більш раціональною структурою.

1. Шергіна Л. А., Жемба А. Й. Інноваційно-технологічні фактори глобального економічного прогресу. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку* : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф., 29–30 берез. 2020 р. Київ : КНЕУ, 2020. С. 42–45. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/34325>. (дата звернення: 03.05.2023). 2. A new ranking of the world's most innovative countries. An Economist Intelligence Unit report Sponsored by Cisco. URL: http://graphics.eiu.com/PDF/Cisco_Innovation_Complete.pdf (дата звернення: 03.05.2023). 3. Жемба А. Й., Качан О. І. *Генезис інформаційного бізнесу України під впливом інноваційної глобалізації*. Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України : монографія / Л. М. Мельник, Л. О. Богінська, С. В. Дитчук та ін. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. Частина 1. Розд. 1. 2. С. 16–33.

Жидик І. А., здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня,
Ковшун Н. Е., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОДАТОК У СИСТЕМІ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Екологічному оподаткуванню відводиться вагома роль у формуванні альтернативних джерел фінансування природоохоронної діяльності. Саме екологічний податок вважається одним із найбільш ефективних інструментів, які заохочують до ефективного і раціонального природокористування. Відповідно до ст. 9 Податкового кодексу України [1] до складу загальнодержавних податків належить екологічний податок, який згідно з п. 14.1.57 – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 01.04.09 р.

Платниками екологічного податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
- утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);
- тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк [1].

Виважена і обґрунтована екологічна політика держави зазвичай стимулює суб'єктів господарювання до запровадження екологоорієнтованих технологічних інновацій, використання яких своєю чергою дає змогу підвищити ефективність господарювання, збільшити дохід і максимізувати прибуток. Водночас екологічний податок слугує механізмом певної протидії розвитку ресурсномістких видів економічної діяльності [2]. Оскільки податкова політика впливає на поведінку індивідуальних та інституційних інвесторів і визначає їх дії, використання екологічного оподаткування є потужним інструментом вирішення завдань охорони довкілля та

раціонального використання природних ресурсів [3].

Таблиця 1

Динаміка надходжень від екологічного податку за 2019-2021 рр.

Показники, млн грн	Роки			Аб. відхилення	
	2019	2020	2021	2020 /19	2021/20
1.Екологічний податок	6092,6	5397,6	5989,3	-695	591,7
% до податкових надходжень всього	0,6	0,5	0,4	-0,1	0,1
2.Податкові надходження, всього	1070321,8	1136687,2	1453804,1	66365,4	317116,9

Джерело: складено автором за даними: [4, с. 25–27].

Проаналізовано динаміку надходжень від екологічного до бюджету України впродовж 2019–2021 рр. (табл. 1).

Таким чином, спостерігається зменшення величини екологічного податку у 2020 р. на 695 млн грн і його збільшення у 2021 р. на 591,7 тис. грн. У структурі податкових надходжень частка екологічного податку незначна: 0,6% – у 2019 р., 0,5% – у 2020 р., 0,4% – у 2021 р.

Загалом екологічний податок за своєю економічною сутністю є компенсацією за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу. Відтак, сума сплаченого екологічного податку повинна покривати витрати на фінансування заходів, необхідних для відновлення навколишнього середовища, відповідати сумі нанесеній навколишньому середовищу шкоди. Фіскальна роль екологічного податку реалізується лише для областей з найбільшою кількістю забруднювачів довкілля та, відповідно, найбільшими обсягами надходжень екологічного податку. Фіскальна роль екологічного податку для місцевих бюджетів у цілому та для державного і зведеного бюджету незначна [5]. Удосконалення екологічного оподаткування в Україні повинно відбуватися з урахуванням існуючих її зобов'язань, ризиків та можливостей економіки. В сучасних економічних реаліях існує нагальна потреба в модернізації механізмів витрачання коштів від сплати екологічного податку та фінансування природоохоронних заходів.

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Гусятинська Н. А. Роль оподаткування у забезпеченні пріоритетів екологічної політики України. *Зб. наук. праць Національного університету державної податкової служби України* : електронне наукове видання. 2010. № 2.
3. Галушкіна Т. П., Кравцова Л. А. Формування інституту екологічних податків в Україні. *Економічні інновації*. 2011. Вип. 44. С. 57–65.
4. Бюджет України-2021 : стат. зб. МФУ. Київ, 2022. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf (дата звернення: 03.05.2023).
5. Канонішена-Коваленко К., Шевченко Л. Екологічний податок в Україні від А до Я. Київ : Фондація «Відкрите Суспільство», 2017. 105 с.

Кінащук А. В., доктор філософії з філології, асистент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне),
Павлишин М. В., здобувач фахової передвищої освіти, **Трофимчук Л. Р.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне)

ЕКОНОМІКА МОВИ: ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ НА ЕКОНОМІЧНУ УСПІШНІСТЬ КРАЇНИ

На сучасному етапі наукового розвитку дедалі частіше у поле зору дослідників потрапляє питання економіки мови (І. Батуревич, І. Демчук, Т. Лавриненко). У своїх розвідках науковці намагаються визначити доцільність використання англійської мови у бізнесових операціях (Б. Костюк), окреслити, як знання іноземної мови формує рівень успішності країни (Ю. Савицький) та ін. Названі напрацювання авторів засвідчують неабияку актуальність досліджень на предмет вивчення впливу економіки мови на економічну ситуацію у світі в цілому.

Мета розвідки – схарактеризувати вплив англійської мови на економічну успішність країни.

Економіку мови характеризуємо як галузь знань, що вивчає взаємозв'язок між мовою та економікою. Згідно з дослідженнями «Радіо Свобода», економіка мови аналізує роль мови в економічних процесах, зокрема в торгівлі, бізнесі та міжнародних відносинах. Ця наука досліджує, як мовні навички та комунікація впливають на результативність економічних взаємодій [2].

За даними «Радіо Свобода» англійська мова має значний вплив на економічну успішність країн, де вона є офіційною мовою або широко використовується в бізнесі та освітніх закладах [2]. Дослідження показують, що країни з високим рівнем володіння англійською мовою серед населення мають більші можливості для розвитку економіки та приваблення іноземних інвестицій. Наприклад, згідно з дослідженнями «The Local» Швеція, де англійською населення володіє вільно, виявляється однією з провідних країн у глобальному бізнес-рейтингу [8]. Скандинавська країна отримала загальну оцінку 70,94 зі 100 можливих за Індексом володіння англійською мовою EF після результату 67,8 минулого року [7]. Польща потрапила до першої десятки неангломовних країн із найкращим знанням англійської мови. Дедалі більше поляків без проблем спілкуються англійською. Такі дані наведені у дослідженні «Education First», проведеному серед 910 тисяч осіб у 70 країнах світу [3].

Україна також не лишається осторонь світових тенденцій. Дані, опубліковані на «Chytomo.com», свідчать про те, що українська економіка мови активно розвивається у напрямку великого ринку. Упродовж останніх років спостерігається збільшення обсягу експорту послуг, пов'язаних з англійською мовою, що сприяє залученню іноземних інвестицій та розвитку економічного потенціалу України [1].

Однак розкриття повного потенціалу економіки мови в Україні потребує системних заходів. Згідно з «Укрінформ» уряд розробляє законопроект щодо статусу англійської мови в Україні, що сприятиме її активнішому використанню у сфері бізнесу та освіти. Україна має потенціал для подальшого розвитку мовної економіки та залучення більшої кількості іноземних інвестицій шляхом підтримки англійської мови у сфері бізнесу, освіти та міжнародних відносин [4]. У світовому рейтингу знання англійської мови України посіла 34-те місце із сімдесяти досліджених держав, але англійською мовою вільно володіють не більше 5 відсотків українців [5].

Для популяризації англійської як мови міжнародного спілкування і науково-технічного прогресу указом Президента 2016 рік проголошено «роком англійської мови в Україні»: «для розширення доступу громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які відкривають знання та використання англійської мови». Кабінету міністрів було доручено активізувати вивчення громадянами англійської мови, передбачивши організацію на базі закладів вищої освіти курсів з вивчення англійської мови, зокрема за умови участі у навчальній програмі Європейського Союзу «E-Twinning Plus» (літні мовні табори, діяльності яких повинні сприяти державні органи). Крім того, уряд розробляє законопроект про функціонування англійської як мови міжнародного спілкування. Про це повідомив заступник міністра культури та інформаційної політики Р. Карандєєв під час брифінгу у медіацентрі «Україна-Укрінформ». Розширення сфер застосування англійської мови в Україні сприятиме активізації процесів інтеграції українців до європейської спільноти у межах очікуваного набуття членства України в ЄС, формуванню суб'єктності держави у світових глобалізаційних процесах, підвищенню рівня її конкурентоспроможності на глобальному ринку, а також зростанню її інвестиційної та туристичної привабливості. Згідно із поточною редакцією законопроекту обов'язково англійською мають володіти держслужбовці, зокрема, голови місцевих адміністрацій, офіцери-військові, начальники середнього й вищого складу Національної поліції, науково-педагогічні працівники вишів. Також передбачається удосконалення стандартів освіти, спрямованих на вивчення англійської мови всіма здобувачами освіти, а також впровадження додаткових курсів для дорослих. Крім того, розширюється обсяг застосування англійської мови у сферах, дотичних до іноземців, наприклад, у закладах культури, транспортній сфері, міжнародній торгівлі. Стверджують, що існує стійка кореляція між рівнем англійської мови та низкою економічних показників, зокрема, ВВП, тому її впровадження сприятиме покращенню експорту послуг в Україну, а також міжнародній чи індивідуальній торгівлі.

Таким чином, у сучасному глобальному світі володіння англійською мовою є необхідною складовою успіху не лише особистості, а й економічного рівня успішності країни в цілому. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у

прикладному дослідженні впливу англійської мови на економічну успішність європейських країн.

1. ЕСУ. Роль мови в економічному розвитку «Укрінформ»: Уряд розробляє законопроект щодо статусу англійської мови в Україні. URL: <https://www.ef.se/epi/>. (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Радіо Свобода. Економіка мови: виклики та перспективи. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27384746.html>. (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Радіо Свобода. Як знання англійської впливає на успішність країни. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27384746.html>. (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3549003-urad-rozroblaec-zakonoproekt-sodo-statusu-anglijskoi-movi-v-ukraini.html>. (дата звернення: 03.05.2023). **5.** Світовий рейтинг. URL: <http://www.ef.se/epi/regions/europe/ukraine/>. (дата звернення: 03.05.2023). **6.** Chytomo.com. Експорт з української: як працює економіка мови у напрямках великих ринків. URL: <https://export.chytomo.com/eksport-z-ukrayinskoji-yak-praczuyc-ekonomika-movy-u-napryamkah-velykyh-rynki/>. (дата звернення: 03.05.2023). **7.** The Local. Swedes regain crown as top English speakers. URL: <https://www.thelocal.se/20151103/swedes-regain-crown-as-top-english-speakers>. (дата звернення: 03.05.2023). **8.** EF. English Proficiency Index. URL: https://englishlive.ef.com/en/lp/ts/learnenglishonlineutm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=row_en_sb_oe_brd_roeef_cpc&utm_content=efb_efe&utm_term=ef%20english&gad=1&gclid=Cj0KCQjwjryjBhD0ARIsAMLvnF9p_25iIxHWXbPVI6VHncGFVRAU5DkGdC7rh_8p_oA12TK_tQrgKxkaAjeoEALw_wcB. (дата звернення: 03.05.2023). **9.** E-Twinning. URL: <http://www.etwinning.com.ua/pro-etwinning-plus/sho-take-etwinning-plus/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Кінащук А. В., доктор філософії з філології, асистент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне),
Петрук М. М., здобувач фахової передвищої освіти, **Ящук Л. Р.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне)

МІЖНАРОДНА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОДОЛАННЯ МОВНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО БАР'ЄРІВ

На сучасному етапі наукового розвитку дедалі частіше у поле зору дослідників потрапляє питання про здійснення міжнародної підприємницької діяльності як у руслі європейської інтеграції (Т. Шуба, К. Петренко, А. Ільченко), так і в світовому аспекті (О. Баніт, М. Власенко, Ю. Пономаренко). У своїх розвідках науковці намагаються визначити проблеми етики міжнародного підприємництва та способи їхнього вирішення (Л. Ринейська), окреслити шляхи подолання міжкультурних бар'єрів під час ведення ділових переговорів (Г. Красніцька, М. Борисенко) та ін. Названі напрацювання авторів засвідчують неабияку актуальність досліджень на предмет вивчення особливостей здійснення підприємницької діяльності за кордоном.

Мета розвідки – схарактеризувати основні аспекти подолання мовного та культурного бар'єрів в аспекті міжнародної підприємницької діяльності.

Міжнародне підприємництво характеризуємо як сукупність угод, які укладають та виконують через національні кордони і які пов'язані з переміщенням ресурсів, товарів та послуг у міжнародному масштабі. Умовами появи та розширення міжнародного підприємництва є розвиток у країнах транснаціональних корпорацій, поглиблення міжнародного поділу праці, створення світового ринку товарів, розвиток міжнародного кредитування. Угода з країнами Європейського Союзу дає можливість реалізувати економічний потенціал країни і забезпечити її економічний розвиток [2]. Разом з тим, реалізація міжнародної підприємницької діяльності передбачає і подолання низки викликів, серед яких не лише економічні та політичні ризики, а й наявність мовного та культурного бар'єрів під час спілкування з діловими партнерами.

Джерелами таких бар'єрів можуть бути:

- мова (виникають у ситуації, коли учасники комунікативної ситуації говорять різними мовами або у формах різноманітних діалектів);

- культурні норми та цінності (кожна культура має свої ціннісні зразки, що відрізняють її від іншої; культурна різниця часто зумовлена історичним контекстом, переконаннями та судженнями, завдяки яким суспільство усвідомлювало себе та культуру);

- стереотипи (будь-які усталені або задалегідь засвоєні уявлення про

певну спільноту та ідентичність, що формуються в процесі соціалізації людини, при цьому не кожен стереотип є передумовою закріплення культурного бар'єра);

- цінності та переконання (відмінності в цінностях та переконаннях у культурах створюють бар'єр у спілкуванні, що виникає як результат розбіжностей на рівні прийнятності певних соціальних дій у культурах; впливовими чинниками можуть бути: релігія, традиції, політичне середовище, колективний досвід тощо);

- «мова тіла» (у консервативних суспільствах (наприклад, арабських та африканських) привітання протилежної статі рукоштовками або обіймами вважають недоброчинністю або навіть моральним злочином, тоді як у західному світі рукоштовання є звичною практикою [3].

На будь-якому етапі розвитку суспільства культура розглядається як джерело, що стимулює соціально-економічний прогрес, як засіб зміцнення національного духу. У зв'язку з тим, що Україна виходить на новий дипломатичний рівень, є необхідність у систематизації усіх знань у кілька стратегій, які допоможуть учасникам ділових переговорів бути готовими до міжкультурних бар'єрів. Спілкування під час переговорів є засобом, за допомогою якого учасники переговорів можуть досягати цілей, будувати стосунки та вирішувати суперечки. Більшість учасників знають, що це найважливіший інструмент для успішних переговорів [1]. Наприклад, якщо у відповідь на одну із ваших пропозицій японський партнер відповів неоднозначно, ви можете помилково припустити, що двері все ще відкриті для подальшого обговорення. Насправді, ваш партнер походить з культури, яка уникає конфронтації, тому, можливо, він мав на увазі однозначне «ні». По-друге, культурні бар'єри також ускладнюють розуміння поведінки один одного. Хоча багато американців можуть розцінювати прийом родичів на роботу як «кумівство», то ліванські колеги можуть вважати цю практику необхідною для забезпечення надійних, лояльних та довгострокових робітників. По-третє, культурні міркування впливають на форму та зміст угоди. Наприклад, коли «Макдональдс» вперше здійснив франчайзинг своїх операцій у Таїланді, компанія наполягала на суворому дотриманні свого традиційного американського меню. Пізніше під тиском свого таїландського франчайзингу довелося продавати локшину, тобто страву, яку традиційно споживає місцеве населення. Продажі стрімко зросли внаслідок зміни меню. Нарешті, культура може впливати на поведінку та взаємодію людей за столом переговорів. В одному з досліджень американський фахівець П. Стафф виявив, що в деяких країнах (до прикладу, в Іспанії) основною метою ділових переговорів може бути досягнення підписаного контракту, тоді як перемовини в інших культурах, включаючи Індію, можуть бути більш зосереджені на встановленні ефективних довгострокових відносин зі своїми партнерами [3].

Мовний бар'єр виникає як наслідок страху учня зробити помилку в розмові, невпевненості у правильності своїх знань, недостатній мотивації або

ж неправильного вибору викладачем програми (під час засвоєння знань повинна розвиватися психологічна готовність вивчати мову).

Наводимо деякі з шляхів подолання названих бар'єрів:

- більше розмовної практики (найбільш ефективний спосіб в спробі подолати мовний бар'єр: у процесі спілкування можна швидше поліпшити навички говоріння необхідного рівня і як результат помилки виникатимуть все рідше, збентеження зникне);

- питати та перепитувати (не соромитися перепитувати співрозмовника: уточнюйте, за необхідності попросіть висловлюватися простішими конструкціями);

- регулярне поповнення словникового запасу (мовний бар'єр заважає людям спілкуватися у тому випадку, якщо лексичний запас невеликий, починати варто з популярних виразів і поступово збільшувати кількість слів для вивчення щодня).

- спробувати заспокоїтися і стримати страх (спокій – головний крок на шляху подолання мовних перешкод; постаратися змиритися з тим, що спілкування з іноземцями буде даватися непросто; пам'ятати, що їм теж складно: співрозмовник може відчувати збентеження, що неправильно сформулює пропозицію, не зможе донести до учасника діалогу бажане);

- дружелюбність і позитивний настрій (позитивний настрій сприймається людьми привітно незалежно від якості мови; варто змінити нервовий і похмурий стан на позитивне ставлення до оточення, так швидше можна досягнути допомоги та емпатії, позбувшись мовного бар'єру);

- постійний розвиток і закріплення знань (іноземна мова вимагає постійного вивчення, тренування і закріплення; вправи допоможуть легко оперувати мовою, а в міру поліпшення рівня його володіння виробиться психологічна готовність говорити без мовного бар'єру [4].

Таким чином, здійснення міжнародної підприємницької діяльності є важливим аспектом у веденні бізнесу, що разом з тим вимагає подолання культурного та мовного бар'єрів. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у прикладному дослідженні шляхів подолання мовного, культурного та інших бар'єрів представниками різних країн Європи.

1. Бретт Дж. Культура та переговори. *Міжнародний журнал психології*. 2000. № 35 (2). С. 97–104. URL: [https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25597.pdf/](https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25597.pdf) (дата звернення: 03.05.2023). 2. Економіка та суспільство. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/29>. (дата звернення: 03.05.2023). 3. Нехаєнко О. Бар'єр культурний. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua>. (дата звернення: 03.05.2023). 4. Коваль К. 8 способів подолати мовний бар'єр. URL: <https://tutoreng.com.ua/uk/8-sposobiv-podolati-movnij-baryer>. (дата звернення: 03.05.2023). 5. Overcoming Cultural Barriers in Negotiations and the Importance of Communication in International Business Deals. URL: <https://www.pon.harvard.edu/daily/international-negotiation-daily/bridging-the-cultural-divide-in-international-business-negotiations/> (дата звернення: 15.07.2019).

Кінащук А. В., доктор філософії з філології, асистент, **Полюхович Б. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ: НАБУТТЯ СПОЖИВАЧЕМ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

На сучасному етапі розвитку маркетингової науки дедалі частіше у поле зору дослідників потрапляє питання про іншомовну компетентність. У своїх розвідках науковці намагаються визначити проблеми іншомовної компетентності студентів економічних ЗВО (Л. Сікорська), дослідити теоретичні питання та особливості формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців у ЗВО (С. Танана), окреслити комунікативну компетентність як основу творчої взаємодії суб'єктів закладу професійної (професійно-технічної) освіти (А. Молчанова), проаналізувати необхідні кроки на шляху до формування комунікативної компетентності здобувачів-маркетологів під час вивчення англійської мови (С. Романюк, Л. Денисюк, Н. Данілова) та ін. Названі напрацювання авторів засвідчують неабияку актуальність досліджень на предмет вивчення питання набуття іншомовної компетентності усіма учасниками економічних відносин.

Мета розвідки – схарактеризувати маркетингові комунікації в аспекті важливості набуття споживачем комунікативної компетентності іноземною мовою.

Економіка є одним із визначальних чинників розвитку нашої держави, тому її успішність залежить від рівня підготовки здобувачів вищої освіти економічного напрямку. Маркетинг – вагома складова сучасного світу. Цінність продуктів і послуг, що оточують нас, значною мірою формується завдяки зусиллям маркетингових відділів компаній. Україні ж необхідні фахівці-маркетологи, які володіють знаннями і навичками організації бізнес-процесів щодо спрямування потоку товарів і послуг від виробника до споживача. Потреба ринку у фахівцях маркетингового спрямування викликала розширення пропозиції освітніх послуг у цій сфері. Результати моніторингу ринку освітніх послуг показали, що спеціальності, пов'язані з маркетингом, рекламою та зв'язками з громадськістю, є привабливими для абітурієнтів у закордонних західноєвропейських та східноєвропейських країнах. Розвиток міжнародних зв'язків, активне впровадження закордонного досвіду у різні сфери суспільного життя та інші глобалізаційні тенденції зумовлюють попит на фахівців-маркетологів з уже сформованими професійними компетентностями [4].

Вивчення іноземних мов є складовою частиною спеціальної підготовки маркетолога через опанування лінгвокраїнознавчої компетентності та формування практичних професійних умінь і навичок. Однією з найбільш важливих якостей компетентного фахівця науковці вважають комунікативну компетентність, що передбачає здатність успішно функціонувати в системі

міжособистісних стосунків [4].

С. Савіньон, визначила іншомовну компетентність як здатність функціонувати у реальних умовах спілкування, швидко реагувати на нову інформацію, включатися до взаємодії з незнайомими людьми [6].

Комунікативну компетентність характеризуємо як здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з іншими учасниками комунікації, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями [3].

Базовими науковими підходами щодо формування комунікативної компетентності у здобувачів маркетологів визначено компетентнісний, культурологічний та системний. Однією з найважливіших комунікативних компетентностей сучасного здобувача вищої освіти – майбутнього маркетолога є володіння іноземною мовою: вміння читати професійну літературу, спілкуватись із діловими партнерами, писати та навчатися іноземною мовою. Основними вимогами, які висуваються до фахівців-маркетологів щодо володіння іноземною мовою, є володіння писемною мовою (заповнення документів, підготовка офіційних листів) та розмовною мовою (телефонні переговори, особисті зустрічі з партнерами) [4].

Комунікативну компетентність споживача розуміємо як здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з фахівцями певної сфери (залежно від потреб споживача), певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а й опосередкованої: в тому числі з літератури, театру, кіно, де людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і способи вирішення непорозумінь, що виникають під час комунікації іноземною мовою [3].

У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм. Для набуття знань та умінь споживачем у руслі його іншомовної комунікативної компетентності необхідно: формувати мотивацію до вивчення іноземної мови; забезпечити гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма); формувати комунікативні уміння; опановувати найважливіші функціональні складники мовної системи з урахуванням особливостей фонетичної і граматичної систем кожної з іноземних мов; підтримувати соціально-культурний розвиток особистості; формувати вміння вчитися [1].

В умовах глобалізації відбувається активна взаємодія культур: велика кількість працівників задіяна у міжнародних організаціях, працює у багатонаціональних компаніях тощо. У ситуації міжособистісної комунікації важливою є культурна приналежність комунікантів, адже в основу комунікації закладені правила поведінки, що базуються на культурних нормах і цінностях. Приналежність співрозмовників до однієї культури полегшує комунікацію, до

різних – може значно ускладнити її. Комунікативний лідер володіє уміннями, які упроваджує і в процесі комунікації іноземною мовою: здатний впливати на ситуацію спілкування і досягати запланованого результату за допомогою ефективного діалогу; уміє «інтегруватися» в тематику і стилістику спілкування, щоб найбільш «гострі» питання вирішувати без конфлікту; розуміє співбесідника, його пріоритети і визнає за ним право вибору; уміє слухати інших учасників комунікації; знає те, що людина не почує, якщо вона чогось не хоче почути, і не зробить того, чого не хоче робити, уміє мотивувати співрозмовника; підготовлений досвідом спілкування знає, коли сказати те, що відповідає моменту і психології співрозмовників. Комунікативний лідер може вільно говорити мовою своєї аудиторії, психологічно ідентифікувати себе з нею, але він якісно володіє і нормами української літературної мови, враховує вимоги ситуації, зберігає семіотичний комплекс, який визначає лідера [2].

Споживачеві та фахівцеві-маркетологу важливо набути знань та умінь іншомовної комунікативної компетентності такого рівня, щоби стати комунікативними лідерами, коли обидва учасники діалогу досягають спільних успішних комунікативних цілей: споживач отримує чітку затребувану інформацію, а фахівець, зі свого боку, отримує постійне професійне просування та удосконалює себе як особистість.

Таким чином, набуття споживачем комунікативної компетентності іноземною мовою є важливим складником його комунікативної грамотності, що дозволить успішно досягати поставлених комунікативних цілей на сучасному економічному ринку. Запорука цього успіху пов'язана із необхідністю набуття такого ж або й вищого рівня іншомовної комунікативної компетентності фахівцем-маркетологом, який є обов'язковим учасником комунікативної ситуації. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні іноземного досвіду підвищення комунікативної іншомовної компетентності споживачів та фахівців-маркетологів у зіставному аспекті.

1. Гоголь І. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх маркетологів у процесі фахової підготовки. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/8791275f-4e4d-4fd6-9d85-8e50b204ec52>. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Добротвор О. Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppt_2013_3_8. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Комунікативна компетентність. URL: <https://uk.wikipedia>. (дата звернення: 03.05.2023).
4. Романюк С., Денисюк Л., Данілова Н. Формування комунікативної компетентності здобувачів-маркетологів під час вивчення англійської мови. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/>. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Сікорська Л. Проблеми іншомовної компетентності студентів економічних ЗВО. URL: <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/299>. (дата звернення: 03.05.2023).
6. Танана С. Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців у ВНЗ. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2018_5_27. (дата звернення: 03.05.2023).

Кінашук А. В., доктор філософії з філології, асистент, **Ткачук Д. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, **Шира А. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МОВНА ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА КРАЇНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

На сучасному етапі наукового розвитку дедалі частіше у поле зору дослідників потрапляє мовне питання. У своїх розвідках науковці намагаються схарактеризувати поняття «офіційна мова» та «державна мова» у європейському просторі, виокремивши спільні тенденції та національні особливості (Т. Катиш), висвітлити мовні проблеми разом із суспільними та розкрити соціальну зумовленість мовних явищ (Л. Масенко), проаналізувати юридичну регламентацію статусу офіційної (державної) мови у практиці європейських держав (В. Василенко) та ін. Разом з тим, мовне питання пов'язують з економікою, політикою, а вже потім – культурою. О. Демська роз'яснює суть понять «вектор експорту української культури» та «мовна архітектура держави», які безпосередньо пов'язані з економічною політикою країни. Названі напрацювання авторів засвідчують неабияку актуальність досліджень на предмет вивчення кореляції мовного та економічного питань, зокрема на прикладі Української держави.

Мета розвідки – схарактеризувати мовну та економічну політику країни в аспекті українського досвіду.

Мовна політика не лишається осторонь вже десятки років поспіль, позаяк мовна ситуація, яка склалася в Україні, зумовлена неоднорідністю українського мовного простору як за територією поширення, так і за сферами застосування, що призводить до порушення мовно-культурної єдності. Політичні еліти перетворюють мовне питання на інструмент маніпуляцій та спекуляцій. Зокрема, до питання мови звертається рф у риториці щодо мотивів її збройної агресії в Донецькій і Луганській областях та тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя у 2014 р. та російсько-українській війні 2022 року [7]. Складність мовного питання виникла не спонтанно. Саме трагічна історія Української держави обумовила його гостроту в сучасній Україні. Ціла низка царських наказів (Валуєвський циркуляр, Емський указ та ін.), русифікаторська політика в радянські часи, обмежували послуговування українською мовою, а почасти декларували і її цілковиту заборону. Така політика спричинила витіснення української мови з мовно-інформаційного простору міст, засобів масової інформації, сфери обслуговування та спричинила асоціацію української мови із неprestижністю та безперспективністю, що активно використовувалося для штучного поділу

українського суспільства [4]. Українська є офіційною державною мовою, але уряд поважає та захищає мовні права інших національних меншин, які проживають на території нашої держави. У 2019 р. Верховна Рада України приймає закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який регулює використання української мови у всіх сферах суспільного життя. Однак цей закон також визнає право на вільне та безперешкодне використання мови своєї національної меншини [5].

Український досвід мовної політики показує, що впровадження закону вимагає певного часу та зусиль для налагодження повноцінного функціонування української мови в усіх сферах життя. Процес інтеграції мовної політики потребує балансування між захистом державної мови та забезпеченням прав представників національних меншин [2]. Крім того, сучасні мовознавці наголошують і на важливості вивчення іноземних мов: «не можна говорити про англійську мову, не розмовляючи про мовну архітектуру української держави. Говорити окремо про англійську мову без усвідомлення того, як вона корелює з українською та іншими мовами (що в нас з кримськотатарською ?) – це, напевно, не зовсім послідовно. Тож спочатку ми маємо Закон «Про засади функціонування української мови як державної», далі нам потрібно зробити документ, який визначає мовну архітектуру держави, і потім, коли ми зрозуміємо, як мови корелюють між собою, ми маємо зробити наступний крок – забезпечити [відповідними статусами] кримськотатарську, англійську та інші мови. Європа багатомовна. У нас давній досвід багатомовності. Нам треба взяти цей ресурс, розуміючи свою відповідальність перед державною мовою, і у цьому пункті ми готові до того, щоб відповідати Європі» [2].

У руслі економічної політики Україна в останні роки вже пройшла великий шлях реформ та змін у напрямку створення сприятливих умов для бізнесу та залучення іноземних інвестицій у законодавчій сфері (Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V); [9], Закон України «Про вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» [8]).

Над реформою поліпшення бізнес-клімату та розвитком інфраструктури працюють: Кабінет Міністрів України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство фінансів України, Державна регуляторна служба України, Команда підтримки реформ Мінекономіки, Офіс ефективного регулювання, FORBIZ, Офіс реформ КМУ та інші [10]. Один з ключових напрямків економічної політики в Україні – стимулювання експорту та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Україна активно впроваджує зони вільної торгівлі та підписує міжнародні торгові угоди для забезпечення доступу до зовнішніх ринків. Крім того, проводяться заходи для залучення іноземних інвестицій, сприяння розвитку малих та середніх

підприємств, а також реформування банківського сектору [5]. Процеси децентралізації та регіонального розвитку також грають важливу роль в економічній політиці України. Уряд надає більшу автономію та фінансову підтримку місцевим органам влади, що сприяє розвитку регіональних економік, створенню робочих місць та покращенню якості життя мешканців. О. Демська, перша голова Національної комісії зі стандартів державної мови, стверджує, що «мовне питання на шляху європейської інтеграції не є винятково мовним. Це питання економічне, політичне, і вже потім – культурне... Україна, ставши членом ЄС, долучиться до європейського ринку праці. Відповідно, будь-хто з європейців зможе працювати в Україні, і будь-хто з українців – в Європі. Є професії, які вимагають дуже високого рівня володіння мовою. Наприклад, правники. Ще запотребуванишим є високий рівень володіння мовою регіону в медицині. Коли лікар з Португалії, Франції захоче працювати в українському медичному закладі чи відкрити свою приватну практику в Україні, він має знати українську мову на найвищому рівні. Для того держава на шляху євроінтеграції повинна забезпечити інструмент, який визначатиме рівень володіння українською мовою як іноземною так, як це роблять європейці – відповідно до рівня А1-А2 (початковий рівень), В1-В2 (середній рівень), С1-С2 (високий рівень). Система забезпечує спільну основу для розроблення навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі. Фактично йдеться про велетенську освітню мовну індустрію, починаючи від мовних рекомендацій, далі переходячи до підручників, посібників, вправників, подкастів, далі до викладачів, курсів, тьюторів, до екзаменаторів та іспитів (ціна кожного варіюється від 30 до 180 євро)» [2].

Український досвід у галузі мовної та економічної політики є постійним процесом, і держава продовжує розвиватися та вдосконалювати свої підходи. Правильне балансування і захист державних інтересів, культурної різноманітності та економічного зростання є важливим завданням для успішного розвитку України.

Для продовження розвитку мовної та економічної політики в Україні можна розглянути деякі рекомендації:

1. Забезпечення рівноправного статусу української мови та інших мов, що використовуються в країні: дотримання закону про функціонування української мови як державної мови, а також забезпечення мовних прав представників національних меншин.

2. Підтримка розвитку освіти та культури (інвестиції в освіту і культуру є важливим чинником для зміцнення мовної ідентичності та розвитку економіки; забезпечення якісної освіти та доступу до культурних ресурсів сприятиме підвищенню рівня освіченості та розвитку творчого потенціалу нації).

3. Продовження економічних реформ (Україна повинна продовжити реформування своєї економіки з метою залучення інвестицій, поліпшення бізнес-клімату та створення нових робочих місць; підтримка малих та середніх підприємств, спрощення адміністративних процедур та боротьба з корупцією є важливими кроками у цьому напрямку).

4. Розвиток інфраструктури (поліпшення транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури сприятиме розвитку бізнесу, залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку).

5. Сприяння інноваціям та розвитку високих технологій (підтримка наукових досліджень, створення сприятливих умов для стартапів та розвиток високотехнологічних галузей можуть стати драйверами економічного зростання та залучення інвестицій).

Ці рекомендації відображають загальні напрямки для подальшого розвитку мовної та економічної політики в Україні. Здійснення цих заходів вимагатиме широкого діалогу та співпраці між урядом, громадськістю, бізнес-сектором та іншими зацікавленими сторонами для досягнення позитивних змін у суспільстві [1]. Українська мова – це своєрідний код нації, який пов’язує наше історичне минуле із сьогоденням. Сильна та жива державна мова є гарантією присутності країни в площині світової культури й цивілізації, створює унікальний контекст глобального розвитку людства [7].

Таким чином, мовна та економічна політика України спрямовані на декларування української мови як офіційної державної із подальшою перспективою інтеграції української економіки, культури та мови разом як єдиного та сталого механізму функціонування сучасної держави до європейського політичного, економічного та мовного простору. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні іноземного досвіду впровадження мовної та економічної політик на теренах Європи.

1. Бестерс-Дільтер Ю. Сильні та слабкі сторони Європейської хартії регіональних або міноритарних мов: західноєвропейський досвід. *Мовознавство*. 2010. № 1. С. 94–99.
2. Грищенко. А. Проект Закону України від 09.09.2009 № 4549-2 (Одержаний ВР України на заміну раніше розданого). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF3ID02B?an=3>. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Демська О. Найкращий варіант відірватися від росіян – говорити українською нащодень. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3588070-orisa-demska-persa-golova-nacionalnoi-komisii-zi-standartiv-derzavnoi-movi.html>. (дата звернення: 03.05.2023).
4. Кияк М. Т. Сучасний стан забезпечення національно-культурних потреб представників молдовського етносу в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/suchasniy-stan-zabezpechennya-nacionalno-kulturnikh-potreb-predstavnikiv>. (дата звернення: 03.05.2023).
5. Кулик В. Мовна політика в багатомовних країнах. URL: <https://www.istpravda.com.ua/reviews/2022/03/24/161108/>. (дата звернення:

03.05.2023). **6.** Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>. (дата звернення: 03.05.2023). **7.** Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» («Doing Business») та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України : розпорядження Каб. Міністрів України від 04.12.2019 р. № 1413-р : станом на 31 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-p#Text>. (дата звернення: 03.05.2023). **8.** Рябчук М. Екологія мови і мовна політика в сучасній Україні. URL: [http://www.inmo.org.ua/assets/files/Andriyenko.%20Metamovna%20refleksiya%20\(2012\).pdf](http://www.inmo.org.ua/assets/files/Andriyenko.%20Metamovna%20refleksiya%20(2012).pdf). (дата звернення: 03.05.2023). **9.** Рябчук М. Яка двомовність нам потрібна? URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/01/15/3674067/>. (дата звернення: 03.05.2023). **10.** Склярєвська Г. Чи можна в Україні розв'язати мовне питання так, як у Бельгії, Швейцарії, Канаді. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/27518/2021-06-14-chy-mozhna-v-ukraini-rozvyazaty-movne-pytannya-tak-yak-u-belgii-shveytsarii-kanadi/>. (дата звернення: 03.05.2023).

Комончук О. І., викладач (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу), **Адамчук Т. Л.**, ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Михашук І. Р.** здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне)

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В СУБ'ЄКТИВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підприємництво є важливим елементом ринкового середовища. Воно вирішує безліч соціально-економічних проблем, стимулює структурні зміни в економіці, сприяє насиченню ринку товарами і послугами, створює робочі місця, наповнює дохідну частину бюджету.

Держава завжди знаходиться в пошуку нових форм організації виробництва, шляхів підняття рівня економічного розвитку і зменшення податкового навантаження, що лежить на плечах підприємств. Для досягнення поставлених цілей держава шукає сучасні прогресивні способи і системи оподаткування.

Впровадивши систему спрощеного оподаткування, Україна, таким чином, зробила крок до вдосконалення існуючої податкової системи.

Головною метою спрощеного податкового режиму було досягнення більше соціальних, ніж економічних цілей. Така спрощена система для малого бізнесу мала забезпечити реалізацію принципу соціальної справедливості оподаткування, коли рівень податкового навантаження відповідає рівню можливостей сплати податків. Саме завдяки зменшенню податкового навантаження та спрощенню механізму податкового адміністрування створені сприятливі умови для самозайнятості працездатного населення та зменшено соціальну напруженість у країні без витрачання бюджетних коштів.

Системи оподаткування для фізичних осіб – підприємців представлені двома формами:

- Загальна система оподаткування для фізичних осіб.
- Спрощена система оподаткування для фізичних осіб.

Юридичні особи та фізичні особи – підприємці можуть самостійно обирати спрощену систему оподаткування, якщо вони відповідають вимогам, встановленим главою 1 розділу XIV Податкового Кодексу, та реєструються платниками єдиного податку (далі – ЄП) у визначеному в порядку.

Загальну систему оподаткування обирають юридичні особи незалежно від виду діяльності, суми річного доходу чи кількості працівників – вибір системи не обмежується жодними критеріями. Правила роботи на загальній системі оподаткування встановлені ст. 177 Податкового Кодексу України. Податок з доходів підприємця сплачується за ставкою 18%. Крім

того підприємці сплачують єдиний соціальний внесок (ЄСВ) у розмірі 22% від чистого доходу та військовий збір у розмірі 1,5%.

Таким чином, використовуючи загальну систему оподаткування загалом підприємцю потрібно заплатити більше 40% податків від свого доходу ($18 + 22 + 1,5 = 41,5\%$).

Перевагою загальної системи оподаткування є те, що розмір податку залежить від отриманого доходу. Тобто, якщо підприємець за звітний період не отримав доходу від своєї діяльності, то відповідні податки він не платить.

Тому дану систему оподаткування часто вибирають ті підприємці, які тимчасово не займаються підприємницькою діяльністю. Немає доходу – немає податків.

Спрощена система оподаткування існує з метою зменшення податкового навантаження та стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні. В її межах на заміну окремим платежам приходить єдиний податок, розмір якого може бути фіксованим або коливатися залежно від доходу. Крім того, до спрощеної системи оподаткування застосовується й спеціальний режим звітності, що теж полегшує життя підприємця. На жаль, щоб стати платником єдиного податку, одного бажання не вистачить.

Потрібно відповідати ряду обов'язкових критеріїв:

- бути резидентом України;
- не мати боргу перед державою;
- займатися тільки тією підприємницькою діяльністю, що передбачає законодавство;
- відповідати стандартам однієї з чотирьох груп єдиного податку.

Спрощена система оподаткування України передбачає різні варіанти ставок на податки. Але, щоб чітко визначити платників єдиного податку, важливо розуміти, що існують:

- 1, 2 та 3 групи – фізичні особи-підприємці та деякі підприємства;
- 4 група – підприємства, платники сільгосподатку.

Використовувати єдиний податок не можуть організації та підприємства, які займаються:

- лотерейним та букмекерським бізнесом;
- наданням комунікаційних послуг;
- діяльністю, що спрямована на керування підприємствами;
- обмінами валют;
- видобутком і продажем корисних копалин;
- видобутком, виготовленням і продажем дорогоцінних матеріалів та органіки;
- торгами (аукціонами) предметів мистецтва, антикваріату й т. д.;
- виготовленням і продажем підкацизної продукції;

- фінансовим посередництвом (не рахуючи страхової діяльності);
- організацією гастрольних заходів.

Крім вищевказаного, застосування спрощеної системи оподаткування обмежується:

- на лізингові, страхові та фінансово-кредитні організації, пенсійні й інвестиційні фонди і т. д.;
- на осіб, які займаються реєстрацією цінних паперів;
- на організації, частка капіталу юр. осіб платників єдиного податку в яких становить 25% або менше;
- на представництва й відділення організації особи, що не сплачує єдиний податок;
- на іноземні організації.

Розмір ставки єдиного податку:

- для платників 1 групи – 268,4 грн (10% від прожиткового мінімуму – 2684 грн); ЄСВ- 1474 грн.
- для платників 2 групи – 1340 грн (20% від мінімальної заробітної плати); ЄСВ- 1474 грн.
- для платників 3 групи – 3% доходу для платників ПДВ або 5% від суми доходу для неплатників ПДВ; ЄСВ-1474 грн, 2% спеціальний режим на період дії воєнного стану для неплатників ПДВ.

З 1 квітня 2022 року та на період дії воєнного стану для фізичних осіб-підприємців (ФОП), платників єдиного податку I та II групи, сплата єдиного податку – добровільна. Згідно аналітичних досліджень дві третини підприємців України тільки завдяки єдиному податку здійснюють легально свою підприємницьку діяльність. Ліквідація такого виду системи оподаткування спричинить масовий відхід суб'єктів малого та середнього бізнесу в тіньову економіку. Незважаючи на ряд обмежень, спрощена система оподаткування є більш зручною в застосуванні і найбільш повно дозволяє підприємцю використовувати систему розрахунків готівкою, а це особливо актуально в сфері торгівлі та наданні побутових послуг населенню. Однак підприємцю при виборі системи оподаткування просто необхідно зважити всі переваги і недоліки обох систем оподаткування, щоб вибрати найбільш прийнятну і в оподаткуванні, і в застосуванні.

Костриченко В. М., к.е.н., доцент, **Мартинчук Б. В.**, здобувач вищої освіти другого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІННОВАЦІЙНІ АНТИКРИЗОВІ РІШЕННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Особливістю сучасного функціонування аграрних підприємств стали такі умови, коли на тривіальні кризові фактори розвитку сталої системи виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів наклалися виклики, обумовлені воєнним станом. Для аграрного бізнесу за умов критичних обмежень ресурсів і часу домінуючим вектором має стати масштабування виробництва на основі інновацій, забезпечуючи йому підвищення продуктивності, ефективності та конкурентоспроможності.

Впровадження інноваційних антикризових рішень аграрним підприємством в умовах воєнного стану необхідне з декількох причин. Під час кризи економічне та політичне становище стало непередбачуваним, що призвело до нестабільності та волатильності ринку. Інноваційні рішення можуть допомогти аграрному підприємству адаптуватися до мінливих умов і зберегти конкурентоспроможність. Воєнні дії та тимчасова окупація частини території країни порушили ланцюги постачання та розподільчі мережі, що призвело до дефіциту ключових ресурсів і поставок. Інноваційні рішення можуть допомогти аграрному підприємству знайти альтернативні джерела ресурсів, або розробити нові виробничі процеси, які вимагають менше ресурсів. Крім того, збої на ринку праці ускладнили для підприємства процедуру найму кваліфікованих працівників. Інноваційні рішення можуть допомогти аграрному підприємству вирішити цю проблему за рахунок використання автоматизації чи інших технологій.

Антикризове управління в аграрній сфері має свою специфіку, яка обумовлена особливостями сільськогосподарського виробництва. До їх числа можна віднести множинність видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, значна різниця в технологіях її переробки та виробництва; значна залежність технологій виробництва в сільському господарстві від переважаючих природних і погодних умов; велика різниця в термінах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки; високий рівень територіальної роз'єднаності сільськогосподарського виробництва та значна диференціація окремих регіонів за умовами виробництва; різний соціальний рівень працівників сільського господарства, що потребує значно більшої уваги до підготовки кадрів та підвищення їх кваліфікаційного рівня [1, с. 99].

Для аграрних підприємств впродовж останніх років довоєнного періоду причинами криз були внутрішні та зовнішні чинники, а саме: загальна

макроекономічна нестабільність, інфляція, коливання валютних курсів, зростання податкового тиску, недоступність або дорожнеча залучення капіталу, низький платоспроможний попит споживачів, а також виснаження внутрішніх ресурсів розвитку та низький рівень виробничого потенціалу, конфлікти в середині підприємства, неефективний менеджмент, відсутність раціональної системи контролю, низька результативність маркетингу тощо [2, с. 54].

В сучасних умовах кризоутворюючі фактори в аграрній сфері доповнилися ще викликами воєнного стану, серед яких повна або часткова зупинка чи банкрутство через зруйновані потужності, втрату та звуження ринку збуту в Україні, а також за її межами; зменшення чисельності персоналу в результаті служби у ЗСУ; відтік кадрів за межі країни та ризик неповернення значної частини наших громадян, які виїхали за кордон; заблоковані порти й вузька логістика, що й надалі стримуватимуть розвиток експорту; руйнування ланцюгів постачання сировини та готової продукції та інші.

За таких умов одним із актуальних напрямків антикризової діяльності аграрних підприємств має стати активізація інноваційної діяльності. Інноваційне рішення є комплексним рішенням, яке характеризується більшою трудомісткістю, ніж звичайне управлінське рішення. Використання інноваційних антикризових рішень є одним із основних засобів для того, щоб зберегти стабільний розвиток та конкурентоспроможність аграрного підприємства в умовах воєнного стану [3, с. 6].

В антикризовому управлінні аграрним підприємством мають використовуватися інновації, які поділяються на такі: 1) продуктові, які визначають матеріальний результат управління; 2) процесні, які реформують процеси функціонування підприємства; 3) реорганізаційні, які визначають умови перерозподілу ресурсів [1, с. 99].

Сучасний інноваційний розвиток аграрного бізнесу та мінімізація його ризиків передбачає діджиталізацію рослинництва. Серед цифрових інновацій, які найбільше впливають на розвиток аграрних підприємств, є такі: сільськогосподарська робототехніка, інтернет речей, штучний інтелект, дрони, точне землеробство, комунікаційні технології та інші.

Одним із таких інноваційних антикризових рішень є впровадження технологій точного землеробства для оптимізації використання ресурсів та підвищення врожайності сільгоспкультур. Ці технології можуть включати GPS-навігацію тракторів, дрони для моніторингу посівів та датчики вологості ґрунту. Обприскування полів за допомогою дронів може бути більш ефективним рішенням, оскільки вони можуть націлюватися на конкретні ділянки, зменшуючи потребу в добривах і хімікатах.

Іншим важливим інноваційним рішенням є впровадження системи блокчейн. Технологія блокчейн, пропонує нові способи відстеження

продуктів у ланцюгах постачання сільського господарства та продуктів харчування. Ці ланцюги поставок є складними системами, які складаються з багатьох учасників, що ускладнює підтвердження таких важливих деталей, як походження продукту, етапи вирощування сільськогосподарських культур, дотримання стандартів якості та моніторинг врожайності [4, с. 56]. Ця технологія може забезпечити прозорість і моніторинг ланцюга постачання, що може бути використане в антикризовому управлінні. Надаючи безпечну та ефективну платформу для обміну даними між різними учасниками ланцюга постачання, блокчейн-система може забезпечити своєчасну і точну інформацію для всіх зацікавлених сторін.

Окрім технологічних рішень, аграрні підприємства можуть отримати вигоду від співпраці з іншими підприємствами та організаціями через стратегічне партнерство. Об'єднавши зусилля, компанії можуть використовувати свої ресурси та знання для створення нових рішень, а також розподілити ризики та вигоди від їх впровадження. Такий підхід може виявитися особливо ефективним під час кризи, коли здатність до гнучкості та адаптації є вирішальною для виживання підприємства.

Отже, в сучасних надскладних економічних умовах пріоритетом для аграрних підприємств повинен стати інноваційний розвиток. Одним із інноваційних орієнтирів розвитку агробізнесу має стати виробництво екопродукції. Використання технологій точного землеробства, блокчейн-технологій, стратегічних партнерств та стратегій диверсифікації може допомогти мінімізувати ризики та максимізувати можливості аграрного підприємства під час кризи, обумовленої війною. Тому для аграрного бізнесу вкрай важливо залишатися гнучким, адаптивним та інноваційним у своїй тактиці антикризового управління, а також розглядати зміни як шанс для прогресу та розвитку.

1. Нечаєва І. А., Шитікова Л. В. Інновації як інструмент антикризового управління підприємством. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2022. Вип. 4(83). С. 97–106.
2. Пріб К. А. Практика антикризового управління в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 51–59.
3. Томах В. В., Сігаєва Т. Є., Мартиненко М. В. Цифрова трансформація управління підприємствами України у контексті сталого розвитку: інноваційні рішення, креативні технології. *Академічні візії*. 2023. № 18. С. 4–11.
4. Яковчук М. В., Міхалевський В. Ц., Медведчук Н. К., Скрипник Т. К., Семенюк Б. В. Децентралізована система на базі технології блокчейну для прийняття рішень в аграрному секторі. *Хмельницький національний університет. Технічні науки*. 2021. № 6. С. 55-63.

Костюкевич А. М., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна на території України негативно впливає на функціонування та розвиток суб'єктів підприємницької діяльності і завдає величезної шкоди економіці нашої держави. Водночас робота бізнесу в умовах воєнного стану є важливим джерелом наповнення бюджетів різних рівнів та створення нових робочих місць. Тому держава має здійснювати активну підтримку з метою створення сприятливих умов організації та ведення бізнесу.

В умовах воєнного стану державна підтримка бізнесу здійснюється наступним чином:

- зміни щодо сплати єдиного податку (запровадження ставки 2% для платників 3 групи та звільнення від сплати єдиного податку платників 1 та 2 груп);

- зміни щодо сплати єдиного соціального внеску (ФОПи мають право тимчасово не сплачувати ЄСВ за себе);

- скасування проведення перевірок (встановлення мораторію на перевірки щодо повноти нарахування, декларування та сплати ЄСВ) [1];

- скасування будь-яких санкцій за порушення законодавства про застосування реєстраторів розрахункових операцій [2];

- запровадження програми щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів (суб'єкти підприємницької діяльності, які знаходяться у зоні активних бойових дій, можуть отримати державну допомогу в переміщенні своїх потужностей до західних областей України) [3];

- зміни до Державної програми «Доступні кредити 5–9%» (програма розширилася на середні підприємства з річним доходом до 50 млн євро та на великі підприємства з річним доходом більше 50 млн євро незалежно від кількості працюючих [4];

- реалізація різноманітних грантових програм.

Найпоширенішою грантовою програмою для бізнесу є урядовий проект «Робота», який передбачає надання грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення нових робочих місць. Проект включає 6 грантових програм, а саме:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;

- кошти для розвитку тепличного господарства;
- грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- кошти на навчання ІТ-спеціальностям [5].

Отримати гранти можуть як підприємці-початківці, так і підприємці, які вже мають досвід ведення бізнесу.

Подача заявки на грант здійснюється через Портал Дія [6]. В межах даного проекту вже видано понад 4 000 грантів на розвиток підприємництва на загальну суму 2,4 млрд грн. Кількість наданих грантів в розрізі напрямків надання наведено на рис. 1.

Рис. 1. Сфери надання мікрогрантів та грантів для старту та розвитку бізнесу

Наприклад, Рівненщина займає передові позиції з-поміж всіх регіонів за кількістю переможців (рис. 2).

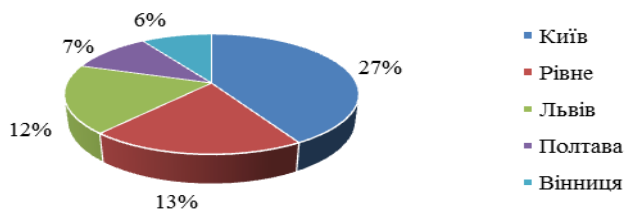

Рис. 2. Топ-регіони за кількістю виграних грантів в межах урядового проекту «Робота»

Загалом у 2023 році гранти отримали 110 учасників програми з Рівненської області на суму 26,5 млн грн. Зокрема, для реалізації їхніх підприємницьких ініціатив буде створено 236 нових робочих місць. Переможці реалізовуватимуть свої бізнес-проекти в таких сферах як:

- оптова та роздрібна торгівля;
- тимчасове розміщування та організація харчування;
- переробна промисловість [7].

Отже, основними та найбільш пріоритетними інструментами розвитку економіки в умовах воєнного стану є розробка заходів щодо стабілізації підприємницького середовища та реформування системи державного регулювання бізнесу.

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 10.05.2023). 2. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2023). 3. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : розпорядження Кабінету міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>. (дата звернення: 08.05.2023). 4. Мінфін: За тиждень підприємці отримали 1124 пільгових кредитів на 4,02 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5–9%». *Урядовий портал*. 2022. URL: <https://cutt.ly/UKXFLx8>. (дата звернення: 03.05.2023). 5. Офіційний сайт міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-4> (дата звернення: 03.05.2023). 6. Онлайн-платформа «Дія». URL: <https://erobota.dii.gov.ua/#start>. (дата звернення: 03.05.2023). 7. Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації. URL: <https://www.rv.gov.ua/> (дата звернення: 03.05.2023).

Кріль В. В., Ph.D., ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗНАЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

В епоху цифрових технологій ключовим фактором, який відрізняє успішні підприємства від інших, є не їхні фізичні активи, чи їхній продукт, чи навіть талант їхніх працівників, а соціальний капітал - спосіб використання таланту, продукту та фізичних активів. Те, як співробітники працюють разом, обмінюються інформацією, взаємодіють і приймають рішення.

Справжня цінність підприємства полягає в тому, як підприємство веде бізнес, тобто в культурі організації. Те, як люди поведуться всередині колективу підприємства, допомагає формувати потік інформації та покращувати інновації, продуктивність, ефективність, результативність тощо. Це корпоративний соціальний капітал – продуктивні переваги, вбудовані в соціальні відносини.

Нині організаційна культура є більш важливою, ніж будь-коли раніше. У епоху цифрових технологій організаційні процедури є складнішими, а перевагання інформацією та брак часу загострюють різноманітні проблеми. Організаційна культура заохочує співпрацю та обмін інформацією, що підвищує продуктивність. І саме підприємства з розвинутою організаційною культурою стають місцем, де люди хочуть працювати.

Такі суб'єкти господарювання часто пропонують вищі зарплати, мають меншу плинність працівників, що дозволяє розвивати та зміцнювати соціальні стосунки, що в свою чергу ще більше підвищує соціальний капітал та зміцнює успіх підприємства. Інвестиції, необхідні для побудови хороших робочих відносин, дуже важко підрахувати кількісно. Можна розрахувати вартість цілоденного семінару, щоб познайомити нового співробітників з усіма, щоб вони могли зрозуміти свою роль у колективі. Але довіра і взаємність будуються протягом тривалого часу.

Таким чином, соціальний капітал, втрачений попередньою людиною, що залишила місце роботи, не може бути відновлений за один день або навіть за кілька тижнів. Його потрібно повільно відновлювати з часом, і справжню вартість цього та втрату продуктивності практично неможливо підрахувати.

На підприємстві можуть працювати найкваліфікованіші фахівці, вони можуть бути експертами в своїй галузі, але загальновідомо, що для того, щоб зробити компанію успішною - потрібно набагато більше, ніж талановиті люди. Колектив повинен працювати разом і ефективно взаємодіяти.

Корпоративний соціальний капітал постійно перебуває «в русі». Цей актив створюється, підкріплюється або змінюється діями кожного в колективі під час кожної соціальної взаємодії.

Серед дієвих інструментів, що забезпечують розвиток корпоративного соціального капіталу підприємства можна виділити наступні:

1) об'єднання особистих цінностей співробітників та цінностей фірми. В такому випадку формується спільна ідея, завдяки якій працівник буде відчувати себе єдиним цілим з організацією та виконувати свої обов'язки у повному обсязі для зміцнення позицій компанії та персоналу;

2) досягнення стану конвергенції розвитку компанії та її співробітників, що супроводжується взаємним посиленням ефекту: розвиток організації позитивно впливає на розвиток співробітників, та навпаки;

3) встановлення чітких взаємозв'язків між різними підрозділами фірми, а також чіткий розподіл прав та відповідальності поміж них;

4) уточнення функцій всіх підрозділів, а також чітке визначення обов'язків та прав кожного співробітника та керівника; усунення недоліків – дублювання функцій та інформаційних потоків. Головне завдання – підвищення ефективності керування;

5) цілеспрямований вплив на корпоративну культуру з метою подолання опору змін та розвитку настанов, що сприяють реалізації розробленої стратегії;

6) моделювання типових зразків професійної поведінки та форм фіксації внутрішньо організаційних статусів.

Ефективне управління підприємством вимагає сприйняття корпоративного соціального капіталу як активу з власною цінністю, що може приносити дохід. Але для цього потрібно створити умови для підтримки, збереження та розвитку. Тому включення елементів корпоративного соціального капіталу у практику управління підприємствами відображає формування нового напрямку в теорії та практиці управління – управління соціальним капіталом.

Основною метою управління корпоративним соціальним капіталом підприємства є створення, накопичення, розвиток та ефективне використання соціального капіталу з метою підвищення конкурентоспроможності та досягнення тактичних і стратегічних довгострокових цілей підприємства.

1. Кріль В. В. Концепція управління соціальним капіталом підприємства в контексті забезпечення його конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. 2. Кріль В. В., Міщук В. А. Оцінка впливу соціального капіталу на конкурентоспроможність підприємств. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2021. Вип. 4 (96). С. 112–121.

Кузнєцова Т. В., к.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

В умовах глобалізації світової економіки, розвиток ринку інновацій і якість управління інноваційним потенціалом є визначальними факторами підвищення конкурентоздатності економіки України. Проте, непослідовність у проведенні науково-технічної та інноваційної політики, призвели до відставання високотехнологічних галузей національної економіки, зокрема в промисловості, від розвинутих країн світу. Такі тенденції можуть загрожувати національній безпеці нашої країни. Підписавши Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом, Україна обрала інноваційну модель стратегічного розвитку. З огляду на це, Україна має враховувати позитивний досвід інституційного забезпечення використання інноваційного потенціалу зарубіжних країн, які побудували високорозвинену науково – технічну сферу, інноваційну інфраструктуру і забезпечують захист прав інтелектуальної власності.

В сучасних умовах здійснюється технологічне домінування у використанні інноваційного потенціалу таких зарубіжних країн як Японія, США та ряд країн Євросоюзу. Слід зауважити, що в цих країнах виробництво засноване на наукомістких та високотехнологічних галузях промисловості, які мають як значну державну підтримку, так і позабюджетне фінансування інноваційної діяльності. Саме підприємницький сектор, в якому переважають великі національні і транснаціональні корпорації, є основним джерелом позабюджетного фінансування інновацій і виконання фундаментальних науково-дослідних робіт.

На міжнародних ринках змінюються умови конкуренції, які пов'язані з посиленням ролі транснаціональних компаній і зростанням експорту продукції авіабудування, виробництвом складного медичного обладнання, лікарських засобів тощо. Ознайомлення з досвідом розвитку ринку інновацій передових країн світу, дозволяє окреслити основні завдання щодо покращення використання інноваційного потенціалу, а саме:

- перетворення високих технологій в рушійну силу конкурентної боротьби і джерело економічного зростання країни;
- виробництво високотехнологічних товарів і послуг, вихід на світові ринки та поглиблення міжнародної інтеграції з такими високорозвиненими країнами як США, країни Європейського Співтовариства, Японія, Південна Азія;
- глобалізація процесів інтелектуальної діяльності, ліцензування інтелектуальної власності та інтелектуальних досліджень;

- створення дієвої системи стимулювання покращення використання інноваційного потенціалу, особливо такої системи стимулів, яка буде сприяти заохоченню інвестувати знання в нововведення, які відіграють ключову роль в підвищенню конкуренції держави на світовому рівні;
- прискорення темпів розвитку світової технологічної інтеграції, що пов'язано з поширенням тенденцій глобалізації на фінансовому і фондовому ринку, загостренням міжнародної конкуренції внаслідок швидкого росту ТНК, створення глобальних супутникових мереж;
- використання можливостей регіональної і транснаціональної інтеграції при формуванні стратегії технологічного розвитку національної економіки.

Заслуговує на увагу досвід зарубіжних країн, які активно реалізують концепцію національної інноваційної системи. Ця концепція дозволила їм створити раціональний механізм науково-технологічного розвитку, який орієнтує державу на тісну взаємодію з бізнесовими структурами, науково-дослідними установами і освітою. Створення інноваційної системи, яка спирається на використання ринкових механізмів і активну державну науково-технологічну та інноваційну політику, повинно стати основою для розвитку галузей і секторів, заснованих на знаннях, їхньої довгострокової конкурентоспроможності в рамках національних кордонів і на світових ринках [1, С. 9–21].

За словами європейських експертів одним із найефективніших засобів стимулювання екологізації інноваційної діяльності підприємств є пільгове оподаткування. Податкові пільги мають надаватися підприємствам, які виконують державні умови щодо пріоритетного розвитку промисловості, а саме: реалізують екологічну продукцію на експорт, впроваджують екологічні інновації, демонструють кращі показники ефективності господарювання, забезпечують високу якість виготовленої продукції [2, С. 299].

1. Федулова Л. І. Актуальні проблеми інноваційного розвитку економіки України. *Механізми реалізації стратегії інноваційно-технологічного розвитку України в умовах глобальних викликів* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 1–2 лист. 2012 р. / відповід. ред. д-р. екон. наук., проф. Л. І. Федулова ; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України. К., 2012. С. 9–21. **2.** Сторонянська І. З., Ільченко Р. В. Активізація діяльності інноваційних підприємств важелями податкового стимулювання. *Вісник Національного ун-ту водного господарства та природокористування. Економіка* : зб. наук. пр. Рівне, 2009. Вип. 2 (46). С. 299–306.

Курило Р. М., здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОЦІНКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС

Банкрутство є невід'ємною частиною функціонування підприємств в умовах ринкової економіки. З одного боку, воно є нормальним процесом, адже конкуренція змушує ліквідувати збиткові підрозділи та створювати простір для тих, хто ефективніше використовує ресурси. З іншого боку, кожне банкрутство має негативний вплив на багатьох зацікавлених сторін, включаючи кредиторів, працівників, постачальників, споживачів і місцеву громаду. Зокрема, кредитори та постачальники наражаються на ризик збитків у разі банкрутства боржників.

У зв'язку з політичними та економічними змінами інститут банкрутства в країнах Центральної та Східної Європи почав функціонувати в першій половині 1990-х років. Через брак статистичного матеріалу в більшості країн спочатку використовувалися іноземні моделі. Лише пізніше були впроваджені більш складні рішення, відомі в розвинених країнах, і побудовані національні моделі.

Україна здобула незалежність у 1991 році, а 1 липня 1992 року набрав чинності ЗУ «Про банкрутство», на зміну у 2019 році прийнято ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». А вже 21 жовтня 2019 року набув чинності Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р.

Перші національні моделі прогнозування банкрутства українських компаній з'явилися на початку XXI століття і були розроблені Мартиненком В.П. і Терещенко О.О. Обидва автори використовували техніку лінійного дискримінаційного аналізу для їх оцінки [1].

Матвійчук А. В. в своїх дослідженнях дійшов висновків – навів аргументи на підтвердження того, що іноземні моделі не працюватимуть в українських умовах. Це пов'язано з тим, що багато українських компаній занижують свої доходи, щоб уникнути оподаткування. До групи основних показників у зарубіжних моделях входять показники прибутковості, що автоматично призводить до заниження їх значення та веде до вказівки на підвищений ризик неплатоспроможності. Саме тому автор розробив національну модель з використанням методів лінійного дискримінаційного аналізу та нечіткої логіки з фінансовими показниками як пояснювальними змінними. Розроблена ним дискримінаційна модель була перевірена на вибірці з 40 збанкрутілих і 40 небанкрутних компаній. Загальна ефективність склала 80. 1% і був значно вищим, ніж у випадку результатів, отриманих за такими моделями: Альтмана, Давидової-Белікова та Терещенка [2].

Цікаву концепцію моделі прогнозування банкрутства підприємства запропоновано колективом дослідників під керівництвом Козак Л.М. Вона поєднує кількісні та якісні змінні шляхом створення причинно-наслідкових зв'язків. Для побудови моделі автори використали комбінацію нечіткої логіки та когнітивних технологій. Цей метод теоретично відомий як нечіткі когнітивні карти [3].

Харафонова О. та Ульченко Д., характеризуючи моделі Альтмана та Олсона, представили їхні переваги та недоліки, акцентуючи увагу на різних стандартах бухгалтерського обліку та умови функціонування підприємств в Україні та в країнах, де ці моделі зародилися [4].

Дослідження ключових детермінант, що дозволяють ідентифікувати ризики банкрутства українських банків проведено Корнилюком Р. Ним протестовано 12 фінансових показників, найбільш дискримінаційними з яких були показники прибутковості та співвідношення депозитів населення до зобов'язань. Серед якісних факторів на ризик банкрутства українських банків найбільше вплинула структура власності. Банки з іноземним капіталом були набагато менше схильні до ризику банкрутства, ніж банки з вітчизняним капіталом [5].

Нескородева І. та Пустовгар С. використали нейронну мережу Кохонена та фінансові показники для побудови моделі, що дозволяє оцінити ризик банкрутства компаній металургійної промисловості [6]. Литвин А.В. розробив моделі прогнозування банкрутства страховиків з використанням техніки опорного транспортного засобу. Серед кращих моделей загальний ККД наближався до 90% [7].

Аналіз праць вітчизняних вчених показав, що з точки зору досліджень щодо прогнозування ризику банкрутства підприємства, більшість розроблених методик наразі не відходять від світових моделей.

1. Prusak, B. Review of research into enterprise bankruptcy prediction in selected central and eastern European countries. *International Journal of Financial Studies*. 2018. № 6(3).
2. Матвійчук А. В. Аналіз та прогнозування розвитку фінансово-економічних систем із використанням нечіткої логіки : монографія. К. : ЦНЛІ, 2005.
3. Kozak L., Bakulich E., Ziuzina V., Fedoruk O. The Use of Fuzzy Cognitive Models for Diagnostics of Probability of Enterprises' Bankruptcy. *Modern Management Review*. 2013. 18 (20 (3)). P. 73–85.
4. Harafoнова O., Ulchenko D. Financial restructuring as a mean of financial recovery of enterprises. *Вісник Чернівецького державного технологічного університету. Сер. Економічні науки*. 2014. № 4(76). С. 267–272.
5. Korniliuk R. Early Warning Indicators of Defaults in the Banking System of Ukraine. *Journal of European economy*. 2014. Vol. 4, № 13. P. 333–348.
6. Neskoroдеva I., Pustovgar S. An Approach to Predicting the Insolvency of Ukrainian Steel Enterprises Based on Financial Potential. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*. 2015. Vol. 2(2). P. 11–11.
7. Lytvyn A. V. Applying support vector machines to financial crisis forecasting in Ukrainian Insurance Companies. *Актуальні проблеми економіки. Actual Problems in Economics*. 2015. № 10(167). 481 с.

Кушнір Н. Б., к.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Мельник Т. А.**, викладач, **Теньков Д. К.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне)

TRELLO ЯК АКТУАЛЬНИЙ ОНЛАЙН-СЕРВІС ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У сучасному високодинамічному світі невпинно продовжуються пошуки шляхів підвищення продуктивності. Це зумовлено, з одного боку, ритмом сучасного життя, який зазнав значної трансформації протягом 21 століття, а з іншого – непритаманним попереднім епохам рівнем конкуренції в усіх галузях. Як наслідок виникає потреба у послідовному відході від традиційних уявлень про управління процесами та прийняття рішень натомість більш гнучких концепцій. Однією з таких альтернатив став проєктний менеджмент (управління проєктами). Відповідно до Британського стандарту BS 6079:2019+C1:2019 Project Management – Principles and Guidance проєкт – це тимчасове управлінське середовище, що передбачає поетапність реалізації, створене з метою отримання одного або декількох результатів. Тоді як проєктний менеджмент – це планування, управління та моніторинг всіх аспектів проєкту, а також мотивування тих, хто залучений до проєкту задля досягнення його цілей [1]. Доцільно зауважити, що в умовах глобалізації важливою рисою конкурентоспроможності проєктного менеджменту є можливість переходу до співпраці онлайн. Запит на інноваційні цифрові рішення суттєво зріс у 2020 році внаслідок виникнення пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, що спричинило перехід працівників низки галузей на віддалений формат роботи. Іншою передумовою зниження популярності класичної концепції на противагу онлайн-взаємодії є витрата часових ресурсів на доведення інформації до всіх членів команди, які могли бути відсутні на певних зборах та нарадах. Тож цілісна реалізація цієї концепції на його сучасному етапі, зокрема, передбачає і застосування сучасних онлайн-сервісів для управління проєктами. До таких онлайн-сервісів відноситься Trello, розроблений Trello Enterprise, що є дочірньою компанією Atlassian.

Як зазначається на офіційному вебсайті, «Trello – це візуальний інструмент, що дає змогу команді керувати різноманітними проєктами й робочими процесами та відстежувати виконання завдань» [2]. Онлайн-сервіс має 3 основних елементи: а) дошки, в яких здійснюється спільна робота учасників команди; б) списки, які створюються відповідно до наявних категорій завдань або етапів їх виконання; в) картки – дописи з конкретними завданнями, їхнім описом, супровідними файлами тощо. Учасники проєкту долучаються до спільної роботи в дошці за допомогою

функції «Поділитися», і залежно від наданих повноважень адміністратором переглядають та/або редагують її вміст. В дошці традиційно виокремлюють три списки із назвами на кшталт «Треба виконати», «Виконується», «Готово», в які додають або ж переміщують картки із завданнями відповідно до статусу виконання. Використання онлайн-сервісу Trello має значну кількість переваг: 1. Відображення вмісту списків та карток різних учасників на одному екрані; 2. Наявність журналу з історією змін, що дозволяє проаналізувати динаміку руху команди, активність працівників; 3. Можливість залишати коментарі, корисні посилання для членів команди; 4. Функція встановлення кінцевої дати виконання завдання та призначення відповідальної особи; 5. Сповіщення про внесені зміни через електронну пошту та багато іншого.

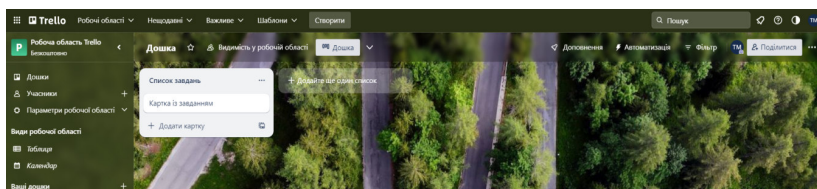

Рисунок. Інтерфейс дошки в онлайн-сервісі управління проєктами Trello
Джерело: авторські напрацювання

Візуалізація в Trello робить його привабливим та зрозумілим для використання людям з різним рівнем цифрової грамотності, а доступний україномовний інтерфейс полегшує детальне вивчення функціоналу. Також використання цього онлайн-сервісу здатне підвищити ефективність у роботі над кількома проєктами одночасно, адже користувач може долучатись до низки дошок. Реалізація концепції проєктного менеджменту за допомогою сучасних онлайн-сервісів створює додаткові можливості для розбудови нестандартних підходів до роботи над реалізацією задумів різної складності та змісту.

Завдяки Trello одночасно можуть працювати більше, ніж 100 користувачів, це дає змогу успішно та активно розвивати проєкти, а також краще організовувати роботу команди. Програма дозволяє відстежувати прогрес завдання та надавати коментарі для кожного члена команди. Користувачі можуть бути впевнені, що вони розуміють свої завдання та мету проєкту, тому що все це можна легко моніторити в Trello. Крім того, Trello – це не лише функціональність та зручність, а ще й хороший тимбілдинг, завдяки чому ефективність та співпраця команди зростає.

1. BS 6079:2019. Project management – principles and guidance for the management of projects (+C1:2019) (Incorporating Corrigendum No. 1). 2. Trello полегшує керування проєктами й задачами для команд. URL: <https://trello.com/uk/tour> (дата звернення: 12.05.2023).

Лесняк О. Ю., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПОКАЗНИКИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні економічні наукові підходи до сьогодні базуються на теорії абсолютних та порівняльних конкурентних переваг, розробленої ще у 18–19 ст. А. Смітом, Д. Рікардо, Р. Торренсом та Дж. Міллом. Ця теорія і заснована на певних передумовах, існування яких в реальній господарській діяльності неможливе: вільна торгівля; постійні витрати виробництва; відсутність міжнародної мобільності робочої сили; відсутність транспортних витрат; відсутність технічного прогресу; повна зайнятість; існує один чинник виробництва (праця) [1]. Тому застосування цієї теорії на практиці також видається проблематичним.

Проте завдяки обґрунтуванню ідеї абсолютних та порівняльних переваг стало доведеним вигідність міжнародної торгівлі. Міжнародна спеціалізація веде до збільшення загальної кількості товарів, що випускаються у всіх учасників світової торгівлі, це дозволяє одержати більше товарів, у ширшому асортименті та за нижчими цінами.

Обмін готовими виробами, які належать до однієї й тієї ж номенклатури, а також окремими вузлами, деталями, компонентами кінцевого продукту, зумовив появу внутрішньогалузевої торгівлі, яка стала інтенсивно розвиватися разом з міжгалузевою торгівлею і навіть витискати її. Провідна роль у розвитку сучасних теоретичних та емпіричних досліджень внутрішньогалузевої торгівлі належить таким науковцям, як Х. Грубель (G. Grubel), П. Ллойд (P. Lloyd), Б. Баласса (B. Balassa), К. Ланкастер (K. Lancaster), П. Кругман (P. Krugman), П. Армінгтон (P. Armington), Е. Хелпман (E. Helpman) та ін.

Зокрема, Х. Грубель досліджував феномен внутрішньогалузевої торгівлі і в іншому аспекті, він дав пояснення цього явища через розбіжність розподілу доходів у різних країнах [2]. Суттєво доповнив теорію внутрішньогалузевої торгівлі Б. Баласса, показавши у своїх дослідженнях, що крім ефекту масштабу, виникнення і розширення внутрішньогалузевої торгівлі може бути пов'язано географічною близькістю прикордонних регіонів, розбіжностями у смаках і перевагах споживачів різних країн.

Показниками міжнародної конкурентоспроможності галузей є [3–5]:

1. Реальний обмінний курс валюти (real exchange rate):

$$\text{RER} = \frac{p^T}{p^{NT}}, \quad (1)$$

p^T – індекс цін на ринкові товари p^{NT} – індекс цін на неринкові (untradable) товари;

2. Відкрита порівняльна перевага (RCA – revealed comparative advantage)

$$RCA_{ij} = RXA_{ij} = (X_{ij} / X_{ik}) / (X_{nj} / X_{nk}), \quad (2)$$

де X_{ij} – експорт продукції j з країни i ; X_{ik} – загальний експорт з країни; X_{ni} – загальний експорт продукції j з релевантної території (світовий експорт); X_{nk} – загальний експорт з релевантної території.

3. Індекс порівняльної імпортової переваги (RMA – relative import advantage), який є подібний до попереднього, але враховує не експорт а імпорт (M):

$$RMA_{ij} = (M_{ij} / M_{ik}) / (M_{nj} / M_{nk}). \quad (3)$$

4. Відносна торгівельна перевага (RTA – related trade advantage), позитивне значення якої вказує на конкурентну перевагу.

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}. \quad (4)$$

5. Показник внутрішніх ресурсозатрат (domestic resource cost) або DRC

$$DRC_j = \frac{DC_j}{NVA_j}, \quad (5)$$

де DC_j – внутрішні витрати виробництва, NVA_j – обсяг виробництва, перерахований за світовими цінами.

Сучасні дослідники широко застосовують ці показники та їх модифікації під час оцінювання конкурентоспроможності окремих галузей національних економік, замість класичних абсолютних та порівняльних переваг, використання яких має значну кількість обмежень.

1. Balassa B. Trade Liberalisation and 'Revealed' Comparative Advantage. *The Manchester School*. 1965. Vol. 33. Pp. 99–123.
2. Варшавська Н. Г. Конкуренція та конкурентоспроможність: економічна сутність та методи оцінки. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 13(1). С. 7–12. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_13\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_13(1)_4). (дата звернення: 10.04.2023).
3. Latruffe L. Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors, OECD Food. *Agriculture and Fisheries Papers*. 2010. OECD Publishing, 2010. No. 30. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5km91nkdt6d6-en> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Ревенко Д. С., Либа В. О., Зейда Л. С. Формування стратегій міжнародної конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. *Причорноморські економічні студії* : наук. журн. / Причорномор. н.-д. ін-т економіки та інновацій. Одеса, 2016. Вип. 5. С. 35–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_5_8 (дата звернення: 10.04.2023).
5. Єрмакова О. А. Роль кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону. *Економіка промисловості*. 2009. № 5. С. 75–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2009_5_14 (дата звернення: 10.04.2023).

Лось З. В., д.е.н, **Лось Д. В.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Лісова галузь України може стати однією із рушійних сил розвитку нашої економіки в умовах війни та найбільш бюджетоутворюючою галуззю. Проте необхідно дотримуватися правильного курсу реформування лісової системи, а головне розглядати її комплексно та у взаємозв'язку.

Нещодавно в Україні розпочато курс реформування радянської системи, яка функціонувала десятки років від проголошення незалежності нашої держави. Як показав досвід, вона була і є неефективною, сприяє корупційним схемам та знеціненню галузі в цілому.

Країни Європейського союзу мають позитивний досвід реформування лісового господарства, саме тому було запропоновано для України адаптувати моделі Польщі, Німеччини та країн Балтії. Зауважимо, що взяти досвід однієї із країн і накласти її на модель України є неможливим та неефективним.

Розглянемо досвід Німеччини. Лісове законодавство Німеччини створює правове поле для успішного функціонування трьох форм власності на лісі: державної, комунальної та приватної. У Німеччині домінують невеликі за розміром лісоволодіння. Середня площа одного лісоволодіння складає 15,5 га. Лісова політика в Німеччині проводиться з врахуванням розмірів лісових господарств. З метою проведення ефективної лісової політики в приватних лісах Німеччини виділяють такі класи підприємств: площею до одного 89 гектара (ліси повністю підпорядковуються інтересам сільського господарства); площею 1–5 га (ліси використовуються головним чином для екологічних і соціальних потреб); площею 5–20 га (ліси орієнтуються на виробництво продуктів на ринок, які потрібні для зовнішніх виробництв); площею 20–50 га (ліси орієнтуються на виробництво продуктів на ринок, які потрібні для зовнішніх виробництв; лісовласники регулярно працюють у лісі); площею 50–200 га (лісовласники регулярно працюють у лісі; господарство в лісах ведеться з метою отримання доходу і пов'язане з іноземними споживачами лісових ресурсів) [1, с. 29].

У Німеччині лісова політика передбачає розвиток територіального планування з метою попередження природних і антропогенних катаклізмів, збереження природного потенціалу. Чинне законодавство Німеччини зобов'язує лісові підприємства складати так звані рамочні плани для окремих лісообластей. Складаються вони компетентними

органами лісового господарства, а також можлива і участь громадських об'єднань. Основними податками лісового господарства Німеччини є земельний податок, податок на майно, податок на спадщину і дарунки, податок з обігу та прибутковий податок. Цікавим є той фактор, що з лісовласників, які мають лісові ділянки площею до 0,3 га, земельний податок не справляється. Ця пільга не поширюється на дрібних лісовласників, які використовують лісові ділянки для плантаційного вирощування деревини [2, с. 73].

У Швеції розроблено систему планування комплексного розвитку лісового господарства і лісової промисловості, що базується на методах автоматизованої системи обробки даних [3].

Система оподаткування майна в Швеції стимулює консервацію невеликих землеволодінь, оскільки ставка податку зростає із збільшенням розмірів землеволодінь. Низькі ставки на майно є основним фактором, що призвів до надто низької інтенсивності рубок у приватних лісах. Тут введений спеціальний податок у розмірі 0,8% від величини лісового майна, нагромаджені кошти від справляння якого використовуються на будівництво лісових доріг. Таким чином створюються сприятливі умови для фінансування лісовідновлення і охорони лісів. У Швеції введений податок на приріст деревини. Цей податок справляється у випадках, коли продаж лісоматеріалів перевищує приріст деревини. Такий податок спрямований на розвиток лісокористування в рамках щорічного приросту деревини [3].

У Польщі функціонувало 377 приватних лісових підприємств, які надавали послуги з лісовідновлення, лісозаготівлі, транспорту, лісовпорядкування тощо. Управління лісовим господарством в Польщі здійснює 92 Міністр охорони навколишнього природного середовища та лісівництва через корпорацію «Ліси державні». Генеральна дирекція «Лісів державних» наділена повноваженнями ініціювати, організовувати та координувати заходи в справі охорони лісів, раціонального ведення лісового господарства і розвитку лісівництва, організовувати лісовпорядкування і планування в лісах та прогнозування в лісництвах; ініціації та фінансування проведення досліджень у сфері охорони та розвитку лісів. У Польщі план ведення лісового господарства складається на 10 років. Для лісів, що не входять до складу державного лісового фонду, складається спрощений план ведення лісового господарства. Слід зазначити, якщо власником лісу є фізична особа, то план ведення лісового господарства складається за кошти державного бюджету Польщі; якщо власником є юридична особа, то план складається за її кошти. Складанням плану займаються спеціалісти корпорації «Ліси державні». Цей план затверджується Міністром навколишнього природного середовища та природних ресурсів і лісівництва [4, с. 16].

Отже, на основі іноземного досвіду можемо виділити три основні орієнтири, які можна вважати фундаментом для успішного функціонування лісової галузі в Україні:

- централізація управлінських рішень;
- консолідація фінансів;
- стандартизація та автоматизація всіх виробничих процесів.

Відмітимо, що на сьогодні вже розпочато процес оптимізації укрупнення лісових господарств: 360 підприємств трансформувалися в 160 одиниць. Створено ДП «Ліси України», замість сотні лісових господарств, що, звісно, є вагомим досягненням до європейської інтеграції та розвитку українського лісового господарства.

Проте на сьогодні залишається велика кількість нагальних і невирішених питань щодо розвитку українського лісового господарства та його інтеграції, серед них:

1. Догляд та охорона лісів залишається підпорядкована тим самим структурам.

2. Незакінчена ліквідація обласних управлінь, вони і надалі мають безпосередній управлінський вплив, що сприяє породженню нових корупційних схем. Вони і надалі контролюватимуть та координуватимуть діяльність, а також надаватимуть погодження на проведення заготівлі лісових ресурсів регіональним представництвам «Ліси України», що своєю чергою може породити нові корупційні ризики.

3. Залишилася без змін складова заготівлі лісу, яку обов'язково необхідно реформувати та сприяти приватизації та прозорості через відкриті аукціони.

4. Недосконала законодавча база, яку необхідно адаптувати до вимог ЄС та відсутні єдині законодавчі норми та правила щодо розподілу лісових ресурсів через відкриті аукціони. Зауважимо, що від 2021 року так і не затверджено Закон України «Про ринок деревини».

Вважаємо, що всі реформи мають відбуватися одночасно, системно та автоматизовано, що своєю чергою призведе до позитивних результатів та зменшить вплив суб'єктивного людського фактору у лісовій галузі.

1. Лосев М. В. Долгосрочная программа перехода лесного хозяйства Германии на устойчивое развитие. *Лесное хоз-во*. 2001. № 3. С. 28–30. 2. Синякевич І. М., Соловій І. П., Дейнека А. М. Лісове господарство України в ХХІ ст.: сценарії розвитку. *Економіка України*. 2007. № 9. С. 72–81. 3. Леньо Р. В. Перспективні напрями впровадження зарубіжного досвіду в систему управління лісовим господарством України. *Держ. управління: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_21.pdf. (дата звернення: 03.05.2023). 4. Борисов В. А. Разгосударствление лесов в Чехии. *Лесное хоз-во*. 2002. № 2. С. 15–17.

Марков А. А., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Стахів О. А.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Правильна стратегія управління капіталом на підприємстві є запорукою його ефективного функціонування. Важливою складовою стратегії стає оптимізація структури капіталу.

Оптимальна структура капіталу являє собою таке співвідношення власних і позикових джерел, за якого максимізується ринкова вартість підприємства. Таким чином, управління структурою капіталу підприємства можна звести до таких трьох моментів, як:

а) визначення загальної потреби в капіталі;

б) оцінка вартості капіталу під час його запозичення з різних джерел фінансового ринку;

в) оптимізація фінансової структури капіталу, тобто встановлення такого співвідношення його власних і позикових джерел, за якого забезпечується найбільш високий рівень фінансової стійкості підприємства.

Формування оптимальної структури капіталу підприємства для фінансування достатнього обсягу витрат та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань, що вирішуються у процесі фінансового управління підприємством

У наш час має значення співвідношення між власним і позиковим капіталом на підприємстві, оскільки саме від раціонального співвідношення власних і позикових коштів залежить результат діяльності на підприємстві та його стан у майбутньому. З цього постає, що завданням керівництва має бути формування найбільш прийнятної структури капіталу підприємства для ефективної діяльності.

Оптимальною можна назвати таку структури джерел, що сформована в результаті оптимізації за різними критеріями

Можна виділити три найбільш поширені критерії оптимізації структури капіталу, а саме:

- 1) максимізація рентабельності власного капіталу;
- 2) мінімізації середньозваженої ціни капіталу
- 3) мінімізація рівня фінансових ризиків [1, с. 238].

Нами розглянуто метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків.

Під час розрахунків проведено коригування капіталу підприємства на власний, позиковий короткостроковий та довгостроковий за допомогою

моделі прийняття рішень з урахування трьох підходів (стратегій) до фінансування капіталу підприємства – агресивного, помірною, консервативного.

1. Мета агресивного підходу – мінімізувати всі форми страхових резервів і забезпечити високий рівень ефективності використання фінансових ресурсів безперебійній операційній діяльності підприємства.

2. Помірний (консервативний) підхід спрямований на забезпечення повного задоволення поточних потреб усіх видів оборотних активів і створення страхових резервів на випадок найтиповіших збоїв у ході операційної діяльності підприємства. Цей підхід відображає розумну паритетність у співвідношенні між рівнями ризику та ефективності використання фінансових ресурсів.

3. Консервативний підхід передбачає забезпечення нормального ходу операційної діяльності, створення резервів на випадок непередбачених труднощів у забезпеченні підприємства сировиною і матеріалами, активізації попиту на продукцію. Такий підхід гарантує мінімізацію операційних та фінансових ризиків, але негативно позначається на ефективності використання оборотних активів – їх обігу та рівні рентабельності.

Знайдемо рекомендовані межі для позикового капіталу залежно від стратегії фінансування, враховуючи суми власного та позикового капіталу. [2, с. 243]:

1) Агресивна:

$$\text{ПКкор} = X1 = 0,33(\text{ПК} + \text{ВК}); \quad (1)$$

$$\text{ПКдовг} = X2 = 0,3(\text{ПК} + \text{ВК}); \quad (2)$$

$$\text{ПКкор} = 0,33 * 14687 = 4846 \text{ тис. грн}$$

$$\text{ПКдовг} = 0,3 * 14687 = 4406 \text{ тис. грн}$$

2) Помірна:

$$\text{ПКкор} = X1 = 0,33(\text{ПК} + \text{ВК}); \quad (3)$$

$$\text{ПКдовг} = X2 = 0,167(\text{ПК} + \text{ВК}); \quad (4)$$

$$\text{ПКкор} = 0,33 * 14687 = 4846 \text{ тис. грн}$$

$$\text{ПКдовг} = 0,167 * 14687 = 2453 \text{ тис. грн}$$

3) Консервативна:

$$\text{ПКкор} = X1 = 0,167(\text{ПК} + \text{ВК}); \quad (5)$$

$$\text{ПКдовг} = X2 = 0,067(\text{ПК} + \text{ВК}); \quad (6)$$

$$\text{ПКкор} = 0,167 * 14687 = 2453 \text{ тис. грн}$$

$$\text{ПКдовг} = 0,067 * 14687 = 984 \text{ тис. грн}$$

За рахунок зміни структури капіталу підприємства, переходу до агресивної моделі, зміцниться фінансовий стан підприємства, який оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності.

Їх зміну наведено в таблиці.

Таблиця

Зміна показників ліквідності та платоспроможності за рахунок оптимізації структури капіталу ТзОВ «Агрі-ХХ»

Показники	Рекомендоване значення	2021	проект	Зміна
сума власних обігових коштів	ріст	-966	2616	+3582
коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	Більше 0,1	-0,11	0,412	+0,522
маневреність робочого капіталу	ріст	-0,535	0,198	+0,733
маневреність власних обігових коштів	ріст	-0,547	0,171	+0,718
коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	ріст	-1,869	5,859	+7,728
коефіцієнт покриття запасів	ріст	12,82	15,800	+2,980
коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,4–0,6	0,371	0,700	+0,329
коефіцієнт фінансової залежності	1,7–2,5	2,698	1,429	-1,269
коефіцієнт маневреності власного капіталу	Більше 0,1	-0,056	0,178	+0,234
коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,4–0,6	0,629	0,300	-0,329
показник фінансової стабільності	1	-0,09	0,594	+0,684
коефіцієнт фінансової стійкості	0,7–0,9	0,43	0,745	+0,315
коефіцієнт покриття	Більше 1	0,901	1,700	+0,799
коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6–0,8.	0,843	1,550	+0,707
коефіцієнт абсолютної ліквідності	Більше 0,1	0,054	0,119	+0,065
коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	1	0,9	1,417	+0,517

За даними таблиці відбулося покращення всіх показників ліквідності та платоспроможності, що сприятиме підвищенню стійкості фінансового стану підприємства.

1. Слєцьких С. Я., Сви́наренко Т. І., Петрищева К. Г. Методичні підходи щодо оцінювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності із врахуванням критерію фінансового ресурсозбереження. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1. С. 94–102. 2. Сорока Р. С., Родняк Р. І. Оптимізація структури капіталу за критерієм фінансової рентабельності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23/16. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2013/23_16/353_Sor.pdf (дата звернення: 03.05.2023).

Мельник А. Ю., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Красовська Ю. В., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У період глобалізації та нових цифрових технологій перед державою постало чергове випробування «Як організувати комунікацію з суспільством і допомагати йому розвиватися?». Так з'явилися і почали обґрунтовуватися такі поняття як «інформаційне суспільство», «електронна демократія» та «електронний уряд». Усі вони є частиною такого явища, яке має назву «інформаційна держава».

Конкретного визначення цього терміну не має. Інформаційна держава передбачає повний перехід державного апарату на електронну форму надання послуг громадянам та взаємодії із ними. «Інформаційна держава зосереджує увагу на наданні людині сучасного рівня її свободи, який відповідатиме її поточному рівню цивілізаційного розвитку за допомогою як технологічно (кореспондуючись із поняттям електронної держави), так і інституціонально (створення четвертої інформаційно-наглядової влади, яка буде ефективно формувати та реалізовувати останні досягнення науки і техніки для спрощення взаємодії держави та громадянського суспільства, підвищення законності та правопорядку, робити владу більш прозорою та зрозумілою у своїй діяльності, підвищувати загальний рівень освіти та культури і т.д.)» [1].

Основні напрямки реалізації інформаційної держави в світі:

- Доступ до публічної інформації.
- Застосування електронних петицій.
- Електронні адміністративні послуги.
- Електронна демократія.
- Електронний документообіг.
- Діджиталізація програм державного фінансування, тощо.

В даний момент Україна тільки починає процес цифровізації послуг як для населення, так і для бізнесу. Зокрема, за допомогою порталу та додатку для смартфонів «Дія» можна отримати досить багато послуг, які раніше займали чимало часу та паперової тяганини.

Мале підприємництво не стало винятком у цій ситуації, попри війну у країні. Саме воно відіграє чільну роль в розвитку економіки держави, є джерелом надходжень до бюджету, впливає на зайнятість населення, надаючи робочі місця в Україні. Станом на серпень 2021 р. в Україні було зареєстровано 2 мільйони підприємців, і їхня кількість збільшувалася на 7 тис. щомісяця у довоєнний стан. Також вагомими є надходження до бюджету від фізичних осіб-підприємців, що за останні кілька років зросло

на 10 млрд гривень (у 2019 р. склали 19,8 млрд грн) [2]. В період воєнного стану розвиток даної сфери є запорукою швидкої відбудови. Тому що малий бізнес має високу мобільність, гнучкість виробничої структури, прості організаційно-управлінські зв'язки, вузьку спеціалізацію видів бізнесу, спрямованість на ті сфери діяльності, які невідгідні і неприбуткові для великих підприємницьких структур, підтримання вільної конкуренції, адаптивність до мінливої кон'юнктури ринку, сприйнятливність для втілення інноваційних технологій. Це забезпечує високу продуктивність і стійкість до стрімких змін за рахунок швидкого пристосування до нових умов.

На сьогоднішній день інструменти інформаційної держави створюють сприятливе середовище для створення і розвитку малого бізнесу, навіть не зважаючи на війну, за рахунок:

- удосконалення процедури створення підприємства.

Зараз через портал Дія можна подати заявку на відкриття ФОП, згенерувавши електронний підпис і заповнивши форму.

- прискорення процесу сплати податків.

У застосунку «Дія» можна подати декларацію платника єдиного податку 2% та сплатити його. Це можуть зробити ФОП-спрошенці з групи із застосуванням спеціальної ставки 2%. Для сплати податку необхідно:

- авторизуватись у додатку Дія та в меню Послуги вибрати Податки на ФОП – Сплата єдиного податку 2% за відповідний місяць;
- запровадити суму отриманого доходу за обраний місяць та перевірити розраховану суму податку до сплати;
- вибрати спосіб оплати та оплатити.
- Зарахування коштів відбувається протягом трьох робочих днів, перевірити можна у Розрахунках із бюджетом.

- полегшення системи розрахунків через електронний банкінг.

На сьогоднішній день цей вид дистанційного банківського обслуговування, який надає доступ до рахунків та банківських операцій в будь-який час через Інтернет (за допомогою комп'ютера, планшета або телефону), розповсюджено серед всіх державних та великих комерційних банків України (Ощадбанк, Приватбанк, Укрексімбанк, Альфа-Банк, ING Банк Україна, Кредобанк, ОТП Банк, Райффайзен банк Аваль та ін.).

- доступність до програм фінансування за рахунок державного та місцевих бюджетів і коштів громад тощо[3].

Зокрема, нещодавно уряд запустив програму безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу «eРобота». Метою даного проекту є створення нових робочих місць, саме це є основною вимогою для отримання коштів, розмір яких може сягати 8 млн грн.

Даний проєкт складається із шести різних програм:

Гранти на будь-який мікробізнес у розмірі до 250 тис. грн.

- Гранти до 8 млн грн на розширення чи створення підприємств у сфері переробки.
- Гранти на посадку садів – до 400 тис. грн на 1 га.
- Гранти на будівництво нових теплиць – до 7 млн. грн.
- Гранти для стартапів у ІТ.
- Гранти на навчання нових навичок у сфері інформаційних технологій [4].

Для участі в проєкті необхідно підготувати бізнес-план майбутнього підприємства та разом із заявкою подати через портал Дія. «Ощадбанк» безпосередньо здійснює оцінювання бізнес-плану та ділової репутації заявника, після чого учасник має пройти співбесіду у центрі зайнятості, де і вирішують чи доцільно надавати грант і в якому розмірі це робити.

Значення даного проєкту є вагомим для малого бізнесу, тому що він дає найважливіше для його розвитку – кошти. Зараз у період воєнного стану коли більшість підприємств були на межі банкрутства, деякі взагалі втратили дієздатність чи були зруйновані така підтримка держави дає надії на подальший розквіт і зростання бізнесу, і малого, як основи економіки, зокрема. Досить багато креативних та цікавих проєктів уже було реалізовано і вони успішно працюють та сплачують податки в бюджет. Наприклад у Рівненській області уже 110 підприємців перемогли у відборі на отримання гранту. Загальна сума виділених коштів від держав 26,5 млн гривень. Переможці реалізують свої бізнес проєкти у таких сферах як:

- Оптова та роздрібна торгівля;
- Тимчасового розмішування та організації харчування;
- Переробної промисловості.

Для реалізації підприємницьких ініціатив буде створено 236 нових робочих місць. Рівненщина залишається у лідерах серед регіонів України за кількості отриманих грантів.

1. Жуков Є. Інформаційна держава як концепція новітньої доби. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63896/33-Zhukov.pdf?sequence=1> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Як змінювалась кількість ФОПів та юридичних осіб в Україні в 2013–2020 р. Слово і діло: аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/27/infografika/biznes/yak-zminyuvalasya-kilkist-fopiv-ta-yurydychnykh-osibukrayini-2013-2020-rokax> (дата звернення: 25.04.2023).
3. Меню послуг. Портал «Дія. URL: <https://guide.diiia.gov.ua/> (дата звернення: 26.04.2023).
4. eРобота: про проєкт. eРобота. URL: <https://erobota.diiia.gov.ua/#about> (дата звернення: 24.04.2023).

Мельник Д., здобувач фахової передвищої освіти, **Камінська С. М.**, викладач (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу, м. Рівне, Україна), **Стахів О. А.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СТРУКТУРА І ФОРМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ І ЧИСЕЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ

Оплата праці – це один з найважливіших елементів взаємин між працівником і роботодавцем. У кожному підприємстві структура фонду оплати праці може відрізнятися, але є загальні принципи та методи, які застосовуються для планування оплати праці та чисельності працівників.

Джерела коштів, які направляються на споживання, є важливим елементом в структурі фонду оплати праці. Це можуть бути зарплатні фонди, бонуси, додаткові виплати, які залежать від результатів роботи працівника та компанії загалом. Важливо також враховувати інші фактори, такі як оподаткування та інші законодавчі обмеження.

Планування фонду оплати праці та чисельності працівників базується на методологічних принципах, які включають в себе аналіз ринку праці, оцінку роботи, зв'язок між зарплатою та результатами роботи, а також розподіл зарплат між різними категоріями працівників. Всі ці принципи допомагають забезпечити справедливу та ефективну оплату праці, а також збалансування чисельності працівників з потребами компанії.

На сьогоднішній день заробітна плата того чи іншого працівника тієї чи іншої організації не тільки покликана відтворювати, регулювати, стимулювати ринкові відносини, а й виконувати соціальну і статусну функцію, як для кожного співробітника окремо, так і для всієї організації і навіть держави в цілому. Таким чином, з одного боку, заробітна плата має задовольняти потреби працівників, реалізуючи свої функції, а з іншого – відповідати меті та фінансовим можливостям підприємства[1, ст. 124].

Заробітна плата, що відображає офіційну оцінку трудового внеску працівників у кінцевий результат їхньої працьовитості, професіоналізму та досвіду, не завжди точно враховує якість або потенціал робочої сили, в результаті чого не може повною мірою вирішити проблему ефективних стимулів. Більш ефективним стимулятором вона стає, якщо доповнюється ще однією важливою формою економічної мотивації з допомогою бонусної системи. Премія має високий мотиваційний потенціал і стимулює працівника, підвищуючи його ефективність.

Будучи основним джерелом доходу працівників, заробітна плата є формою винагороди за працю та формою матеріального стимулювання їхньої праці. Вона спрямована мотивацією досягнення бажаного рівня продуктивності. У зв'язку з цим правильна організація заробітної плати

впливає на темпи зростання продуктивності праці, стимулює підвищення кваліфікації працівників. Для того щоб забезпечити стабільне зростання продуктивності, керівництво має чітко пов'язати заробітну плату, просування по службі з показниками продуктивності праці, випуском продукції.

Отже, економічна ефективність заробітної плати характеризує результативність її стимулюючої функції через співставлення витрат і результатів праці працівника. Вона дозволяє визначити, наскільки заробітна плата через механізм формування її обсягу в залежності від результатів праці сприяє досягненню цілей роботодавця і виконання поставлених перед працівниками завдань. Соціальна ефективність заробітної плати відображає міру відтворення робочої сили працівника підприємства і характеризує те, як заробітна плата співвідноситься з мінімальною оплатою праці, розмір якої забезпечує просте відтворення робочої сили.[2, ст. 22].

1. Михайлова О. С., Тригуб О. С., Філоненко М. П. Інноваційні напрями організації оплати праці на підприємстві. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. № 30-2. С. 138–141. 2. Грінько І. М. Мотивація праці персоналу підприємств машинобудування : монографія. Київ, 2016. 240 с.

Миронець М. А., аспірантка (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

Блищик В. П., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Павелко О. В., д.е.н., проф. (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

КЛЮЧОВІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Цілісність системи управління підприємницьким потенціалом як єдиного інтегрованого процесу забезпечується через взаємодію наявних елементів. Це означає, що всі функції та процеси управління повинні бути спрямовані на досягнення загальних цілей підприємства та підтримувати його стратегію. У процесі формування потенціалу ефективне управління означає створення оптимальних умов для розвитку та підвищення ефективності господарювання підприємства.

Ефективність управління залежить від багатьох чинників. При використанні потенціалу ефективне управління передбачає оптимальне застосування наявних ресурсів, максимізацію їх потенціалу та досягнення стратегічних цілей підприємства. Це включає в себе раціональне планування виробництва, використання сучасних технологій та інструментів управління, підвищення кваліфікації персоналу та оптимізацію робочих процесів. При цьому необхідно забезпечувати стійкий розвиток підприємства та забезпечувати його конкурентоспроможність на ринку [1]. Водночас конкурентоспроможність підприємства є ключовим чинником успіху на ринку. Її можна посилювати шляхом аналізу ринку та конкурентів, впровадження ефективної маркетингової стратегії та постійного вдосконалення продукції або послуг. Оптимізація управління ресурсами дозволить зменшити витрати та збільшити прибуток. Цього можна досягти за допомогою автоматизації процесів чи шляхом активізації використання ефективних технологій.

Саме автоматизація є іншою важливою особливістю управління потенціалом сучасних суб'єктів ринку, що тісно пов'язана із соціально-трудовою складовою. Зв'язок реалізується через процеси нагромадження та обробки інформації персоналом підприємства в процесі ведення бізнесу. Відтак, цінність персоналу суб'єктів господарювання значно обумовлюється інформаційними потоками, які генеруються працівниками в процесі господарювання.

В цілому у системі управління потенціалом підприємства виокремлюються два типи закономірностей: формувальні – закономірності розвитку, які спричиняють перехід системи в інший якісний стан;

регульовальні – закономірності функціонування, які сприяють стабілізації наявного рівня якості систем [1, с. 18].

В основі формування потенціалу сучасних підприємств традиційно постає персонал. Розвиток персоналу є важливим елементом успішної діяльності підприємства. Необхідно надавати можливості для професійного зростання та розвитку співробітників, створювати команду, що спроможна працювати в умовах змін. Одним із ключових аспектів цілісної системи управління є взаємодія між всіма рівнями управління та працівниками підприємства. Розвиток концепції управління трудовими ресурсами трансформується у пріоритетну тенденцію, що перебуває в тісному зв'язку і взаємозалежності з іншими основними напрямками загальної еволюції економічної думки.

Впровадження інновацій дозволить підприємству бути в курсі новітніх тенденцій та технологій, що збільшить конкурентоспроможність та ефективність діяльності. Взаємодія з клієнтами є ключовим елементом успіху на ринку. Необхідно надавати якісний сервіс, враховувати потреби та вимоги клієнтів та підтримувати взаємовідносини з ними. Постійний моніторинг та аналіз результатів діяльності підприємства дозволять вчасно виявляти проблеми та недоліки, що дозволить вдосконалювати стратегію та досягати кращих результатів. Крім того, такий підхід дасть змогу підприємству адаптуватися до змін на ринку та зберігати конкурентоспроможність [2].

Примітно, якщо стратегія підприємства не враховує його потенціалу та конкурентного середовища, то реалізація підприємницького потенціалу може бути недостатньо ефективною. Крім того, компетенції керівництва також мають велике значення для ефективного управління підприємством. Керівники повинні володіти достатніми знаннями та досвідом у галузі, в якій діє підприємство, а також мати навички в управлінні людськими, фінансовими та іншими ресурсами. Вони повинні бути здатні до прийняття важливих рішень та до керування командою співробітників [3]. Здатність до інновацій також є важливим чинником ефективного управління при реалізації підприємницького потенціалу. Загалом, для збільшення ефективності управління підприємницьким потенціалом необхідно зосередитися на підвищенні конкурентоспроможності, оптимізації управління ресурсами, розвитку персоналу, впровадженні інновацій та взаємодії з клієнтами. Постійний моніторинг та аналіз результатів допоможуть виявляти проблеми та вдосконалювати стратегію діяльності підприємства.

Існує значна кількість підходів до управління формуванням і розвитком потенціалу підприємства, найбільш широко розповсюджені відобразимо в таблиці.

**Основні наукові підходи до управління формуванням
і розвитком потенціалу підприємства**

№ з/п	Найменування підходу	Сутність підходу
1.	Системний підхід	На основі маркетингових досліджень спочатку формуються параметри виходу, згодом визначаються параметри входу
2.	Маркетинговий підхід	Передбачає орієнтацію формування можливостей підприємства на споживача
3.	Функціональний підхід	Передбачає пошук нових, оригінальних технічних рішень для задоволення існуючих або потенційних потреб
4.	Відтворювальний підхід	Орієнтований на постійне поновлення виробництва продукції з меншою ресурсоемністю та вищою якістю
5.	Інноваційний підхід	Орієнтований на активізацію інноваційної діяльності, в основі якої - фактори виробництва й інвестиції
6.	Нормативний підхід	Полягає у встановленні для найважливіших елементів потенціалу нормативів
7.	Комплексний підхід	Передбачає необхідність урахування технічних, екологічних, економічних, соціальних, психологічних та ін. аспектів
8.	Інтеграційний підхід	Націлений на дослідження посилення взаємозв'язків, об'єднання та посилення взаємодії між елементами
9.	Динамічний підхід	Пов'язаний з необхідністю розгляду потенціалу в діалектичному розвитку, у встановленні причинно-наслідкових зв'язків і співвідпорядкованості
10.	Оптимізаційний підхід	Реалізується через визначення кількісних оцінок і встановлення залежності між окремими елементами
11.	Адміністративний підхід	Передбачає регламентацію функцій, прав, обов'язків, нормативів якості, витрат, пов'язаних з реалізацією елементів
12.	Поведінковий підхід	Грунтується на підвищенні ефективності потенціалу за рахунок підвищення ефективності його кадрової складової
13.	Ситуаційний підхід	Заснований на альтернативності досягнення цілей і забезпеченні максимальної адаптації до умов конкретної ситуації в процесі формування потенціалу підприємства
14.	Структурний підхід	Заснований на структуризації потенціалу і визначенні його значимості

Джерело: [1, с. 20–21].

Таким чином, нарощування темпів економічного зростання національної економіки значною мірою залежить від знань та вмінь фахівців ефективно управляти підприємницьким потенціалом, що передбачає використання комплексного підходу до управління як у процесі формування потенціалу, так і при його використанні й уможливорює забезпечення максимальної ефективності господарювання.

1. Кузнецова Т. В., Красовська Ю. В., Подлевська О. М. Управління потенціалом підприємства. Рівне : НУВГП, 2017. 196 с. 2. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ : КНЕУ, 2003. 316 с. 3. Герасимчук В. Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність. Київ : Вища школа, 1995. 167 с.

Міщук А. О., здобувач фахової передвищої освіти, **Камінська С. М.**, викладач (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу, м. Рівне, Україна), **Красовська Ю. В.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ ЯК САМОЦІЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сучасному етапі економічного розвитку України в умовах реальної самостійності суб'єктів господарювання все більшого значення набуває реалізація принципів самоокупності та самофінансування. Основним фактором реалізації зазначених принципів є формування достатнього розміру фінансових результатів, які одночасно завершують цикл діяльності підприємства та виступають необхідною умовою наступного циклу. Прибуток є найважливішим критерієм успішної роботи підприємства, який характеризує остаточний результат усіх видів діяльності і є формою приросту активів його власників [2].

Прибуток є основним джерелом економічного і соціального розвитку підприємства та держави в цілому і являє собою різницю між ціною реалізації та собівартості продукції (товарів, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Прибуток характеризує кінцевий результат діяльності торговельного підприємства. Підприємство отримує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми. Прибуток виконує дві найважливіші функції:

- характеризує кінцеві фінансові результати діяльності підприємства, розмір його грошових нагромаджень;
- є головним джерелом фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток підприємства (податок на прибуток – найважливіший елемент доходів державного бюджету) [1].

Найважливішою фінансовою категорією, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і свідчить про обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості, є прибуток.

Економічне значення прибутку полягає у тому, що він відображає кінцевий виробничо-фінансовий результат. Розподільча функція прибутку полягає в тому, що через прибуток здійснюється регулювання розподілу ресурсів і доходів між суб'єктами господарської діяльності та галузями економіки.

Головною метою управління прибутком є визначення шляхів найбільш ефективного його формування та оптимального розподілу, що спрямовані на забезпечення розвитку діяльності підприємства та зростання його

ринкової вартості. Розмір отриманого прибутку має досить велике значення в діяльності підприємства. Величина прибутку підприємства впливає на формування фінансових ресурсів підприємства; збільшення ринкової вартості підприємства; ефективність виробничої діяльності підприємства; економічний розвиток держави.

Аналіз прибутку виступає інструментом за допомогою якого можливе прийняття управлінських рішень. Підприємство, в свою чергу, враховує дані аналізу і може коригувати стратегію своєї діяльності, залучати позиковий капітал, який є необхідним в сучасних ринкових умовах для ефективної діяльності організації [3].

Отже, комплексний економічний аналіз роботи підприємства може значно скоротити шлях до досягнення основної мети – максимізації прибутку.

1. Бойчук І. М., Харів М. С., Хопчан М. І., Піча Ю. В. Економіка підприємства : навч. посіб. К., 2019. **2.** Мельник Т. Ю. Формування інформаційних ресурсів управлінського обліку для контролювання фінансових результатів підприємства. *Молодий вчений*. 2015. **3.** Савицька Г. В. Аналіз економічної діяльності підприємств : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. К. : Знання, 2017.

Музика Н. І., викладач, **Тригубець А. В.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу, м. Рівне), **Якимчук Т. І.**, ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТОВАРОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА КАВИ

Приблизно у X столітті в спекотній Ефіопії, а саме в гірській місцевості Каффа, звичайнісінькі свійські кози здійснили справжнє відкриття. Молодий пастух помітив, що його кози наполегливо об'їдають червонуваті ягоди невеликих кущів і після цього стають дуже жвавими та енергійними. Допитливий пастух вирішив скуштувати ягоди і листя цих кущів. Смак йому не сподобався, однак він помітив, що його покинула втома, а настрої суттєво покращився.

Новину почули і монахи-місіонери. Відкриття ефіопських кіз їх дуже зацікавило і вони почали експериментувати з цієї рослиною і її площами. Згодом шляхом спроб і помилок їм вдалося скласти рецепт відвару кавового листа, який дивним чином повертав людям бадьорість, знімав втому та допомагав монахам не засинати під час довгих і монотонних молитов.

Кава – напій (заввичай гарячий), що виготовляється зі смажених зерен кавового дерева. Завдяки вмісту кофеїну, надає стимулюючу дію. Іншим алкалоїдом, що міститься в каві, є трігонеллін. Хоча він не володіє збудливими властивостями, але він має важливе значення в утворенні аромату і смаку смаженої кави.

В каві містяться вісім вітамінів з групи В, що мають велике значення для людини. Вони є регуляторами багатьох біохімічних процесів в організмі і цим запобігають виникненню ряду важких захворювань. Також велику цінність представляють органічні кислоти, що є складовою частиною кавових зерен. Вони викликають посилену шлункову секрецію і цим сприяють гарному переварюванню.

Для отримання кави плоди очищують від м'якоти і піддають 3-денній ферментації (бродинню), яка сприяє частковому поліпшенню смаку і аромату кавових зерен. Після ферментації зерна просушують, звільняють від пергаментної і сріблястої оболонки, полірують, сортують за розміром і упаковують в мішки, в яких їх зберігають. Зерна сирі кави не мають аромату, проте володіють сильним терпким. Для приготування напою використовують каву тільки після обсмажування. Обсмажування є основною операцією, що формує смакові і ароматичні властивості кави. На спеціальних фабриках її проводять при температурі 200° С протягом 20–30 хвилин. Під час обсмажування в зернах відбуваються складні фізико-хімічні зміни, внаслідок яких утворюється комплекс ароматичних і смакових речовин – кафеоль.

Асортимент кави широкий, адже продукт класифікується за багатьма критеріями, відповідно, зерна різняться смаковими якостями, насиченістю аромату і ціною.

Назви кавових сортів визначаються наступними критеріями:

- за ступенем обсмажування: скандинавська - найлегше обсмажування, при якому боби залишаються світлими; віденська - зерна набувають коричневого кольору з червоними відтінком, на їх поверхні утворюються маслянисті краплі; французька – боби стають практично чорними; італійська – зерна набувають чорного кольору, а смак напою – палених ноток.

- за типом кавового дерева: Арабіка. Це найпопулярніший вид Кавове дерево Аравійське, його зерна володіють глибоким багатоскладовим букетом смаку і аромату; Робуста. Дерево Канефора Робуста, відмітна особливість зерен – великий вміст кофеїну, який надає характерну гіркоту. Саме тому продукт підходить для приготування досить міцних кавових сумішей; Ліберіка. Кавове дерево Ліберійське. Незважаючи на те, що цей вид кави вважається третім за значимістю в світі, продукт практично не експортують, а використовують переважно в регіонах, де вирощується;

Головний показник – розмір зерен. Країни-виробники звичайно включають цю характеристику в опис свого товару. На міжнародному ринку застосовується така класифікація: майлд – група представлена кращими сортами арабіки, отриманої з високогірних плантацій; бразильський тип зерен – менш якісні, ніж майлд, зібрані з рівнинних плантацій; робуста – об'єднує велику кількість сортів, займаючи величезний сегмент доступного за ціною кавового ринку.

Дефекти смаженого та розчинної кави найчастіше обумовлені низькою якістю сирого кави, порушенням технології виробництва або режимів обсмажування. Найбільш часто зустрічаються такі дефекти: кислий запах і смак кави; обвуглені зерна кави, утворюються внаслідок того, що зерно довго лежало на землі, поганого сушіння; нерівномірно обсмажені зерна виходять при недостатньому сушінні сирих зерен; несмажені зерна з'являються через обсмажування зерен в оболонках, що залишилися при поганому очищенні.

Упаковують каву в паперові коробки, пакети, в тару з комбінованих матеріалів, жестяні банки. Найкращою для кави вважається газонепроникна герметична упаковка під вакуумом і в атмосфері інертного газу. Зберігати каву слід у добре вентильованих складах з відносно вологістю не вище 75%. Важливим є дотримання товарного сусідства, особливо щодо продуктів з характерним ароматом.

1. Які сорти кави бувають: список і їх характеристики. URL: <https://chay-kava.com>. (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Способи обсмаження кави і технології обсмаження: URL: <https://chay-kava.com>. (дата звернення: 03.05.2023).

Нікітенко Д. В., д.е.н., професор, **Кравець Р. І.**, здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МОНЕТАРНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Інвестиції в реальну економіку є однією із альтернативних сфер вкладання фінансових ресурсів і вона може бути пріоритетною за умов відсутності перекосів в рівнях доходності фінансового ринку. Проаналізувавши динаміку рентабельності операційної діяльності промислових підприємств як відносно найбільш капіталомістких та середні рівні доходності в банківській (доходність по строковим депозитам в національній валюті) та борговій сфері (доходність ОВДП, реалізованих клієнтам та банкам), можна спостерігати значний перекіс між доходністю в реальній економіці та середнім рівнем доходності загалом (таблиця).

Індекс привабливості інвестування в реальну економіку I_{AIRE} може характеризувати рівень конкурентоспроможності реального сектора в залученні фінансових ресурсів в умовах вільного переливу капіталу. Теоретично оптимальне значення коефіцієнта повинно бути на рівні «1». Як видно з таблиці, тільки в 2007 році цей коефіцієнт мав максимально можливе значення – 0,78. Зниження його величини було спричинено негативними макроекономічними процесами, які вплинули різновекторно на рівень доходності альтернативних сфер вкладання капіталу. Так, в період економічного спаду, коли рентабельність в реальному секторі зменшується та, відповідно, зменшуються податкові платежі до бюджету, доходність по борговим зобов'язанням держави починає зростати. Це стало причиною переорієнтування банківських бізнес-моделей з кредитування реального сектора на вкладання грошей в державні боргові цінні папери. Отже, в умовах вільного переливу капіталу, чим більша різниця між рентабельністю в реальному секторі економіки та доходністю у фінансовій сфері, тим більший рівень небезпеки щодо можливості залучення інвестицій в реальну економіку.

Таблиця

Індекс привабливості інвестування в реальну економіку, I_{AIRE}

	2007	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, %	5,8	1,8	4,7	3	1,6	0,9	4,2	6,6
Середньозважена доходність ОВДП, реалізованих клієнтам і банкам, %	6,4	20,07	8,92	12,96	15,24	17,0	14,86	15,02

продовження таблиці

Процентні ставки за залученими строковими депозитами у національній валюті (в середньому за рік), %	10	15,9	14,7	18,0	19,7	21,5	18,2	14,9
Середній рівень доходності на вкладений капітал, %	7,40	12,59	9,44	11,32	12,18	13,13	12,42	12,17
Відношення рентабельності операційної діяльності промислових підприємств до середнього рівня доходності на вкладений капітал, I_{AIRE}	0,78	0,14	0,50	0,27	0,13	0,07	0,34	0,54

Джерело: авторські розрахунки на підставі [1; 2; 3]

Тому основним завданням на рівні стратегії розвитку є створення умов для розвитку саме продуктивного (виробничого) підприємництва, що одночасно нейтралізує передумови до формування високої прибутковості фінансових боргових інструментів. Таким чином будуть усунені штучні переваги банківського капіталу над промисловим капіталом. Заходи монетарної та фіскальної політики не повинні сприяти зростанню норми прибутку у сфері банківських, валютних та спекулятивних операцій порівняно з середньою нормою прибутку в національній економіці.

1. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики. Економічна статистика. Економічна діяльність. Діяльність підприємств. *Державна служба статистики України* : вебсайт. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.04.2023). **2.** Процентні ставки банків за строковими депозитами фізичних осіб. *Національний банк України* : вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=54032> (дата звернення: 10.04.2023). **3.** Дохідність ОВДП на первинному ринку, щомісяця. *Національний банк України* : вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=63639> (дата звернення: 10.04.2023). **4.** Mykytiuk O., Varnalii Z., Nikytenko D., Gędek S., Pashnyuk L. Investment determinants of economic growth: world experience and Ukraine. *Intellectual economics*. 2020. No. 15 (1). P. 106–123. DOI: 10.13165/IE-20-14-2-07

Самолук Н. М., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ ЯК ФАКТОР УСПІХУ КОМПАНІЇ

Стабільність будь-якої компанії залежить не лише від її прибутковості. Одним з головних чинників, що впливають на успішне функціонування компанії, є професійна культура бізнесової діяльності. Як свідчить міжнародний досвід, ефективні стратегії ведення бізнесу вдало співіснують з етичними засадами, що так чи інакше вдосконалюють бізнес, посилюють його соціальну відповідальність і привабливість для усіх стейкхолдерів.

На сьогодні, в Україні, бізнес-етика як «кодекс честі» сучасного підприємця перебуває у стані становлення. При цьому формується вона під дією різних зовнішніх факторів, що характерні для нашої країни, серед яких варто виділити: високий рівень корупції та злочинні схеми, суперечливе ставлення суспільства до бізнесу, залежність економіки від політичних рішень депутатів різних рівнів, недосконалість законодавства, низький культурний рівень значної частини населення, воєнний стан тощо [1].

Вцілому, під бізнес-етикою розуміють - форму прикладної етики, яка аналізує різнопланові проблеми, властиві бізнес-середовищу. При цьому, увага приділяється розгляду наступних питань: боротьбі між конкурентами, соціальной відповідальності, ефективним методам управління компаніями, дотриманню трудового законодавства й поваги до прав працівників, участі представників бізнес-кіл у благодійності, уникненню протиправних дій, корупції, шахрайства тощо [1].

Надзвичайно важливо розуміти, що неетична поведінка становить ризик для бізнесу й може привести до значних витрат та збитків. До таких ризиків та зумовлених ними витрат та втрат, можна віднести наступні [2]:

1) юридичні ризики пов'язані з накладанням штрафів, відшкодуванням збитків, конфіскацією майна і навіть тюремним ув'язненням;

2) комерційні ризики можуть призвести до припинення ділових відносин і внесення у чорний список;

3) поганий вплив на репутацію бренду, а відтак зниження рівня утримання клієнтів і лояльності серед них, що зумовлює скорочення рівня реалізації товару;

4) зниження рівня задоволеності працівників та підвищення плинності кадрів, що призводить до зменшення продуктивності праці та додаткових витрат на закриття вакансій;

5) зростання неетичної поведінки серед працівників, що завдає прямої шкоди компанії (розкрадання, неналежне використання часу й ресурсів із

боку працівників, порушення конфіденційності);

б) ризик негативної реакції з боку громади, в якій працює компанія, а відтак втрата її підтримки.

З іншого боку, етичні способи ведення бізнесу можуть призвести до відчутних бізнес переваг, а саме: доступ до можливостей, призначення пільгових умов (внесення в білий список тих постачальників, які докладають значних зусиль задля забезпечення доброчесності), полегшений доступ до ринку, гарна репутація і значна лояльність клієнтів, а також підвищена привабливість для талановитих працівників.

Варто відмітити, що у науковій літературі наявні різні теорії та підходи до застосування етики в бізнес-середовищі, а також принципи на яких етична поведінка має базуватися. Зокрема, Елегідо Х.М., у своїй праці «Основи етики в бізнесі: перспектива світу, що розвивається» посилається на 6 основних етичних принципів бізнесу, а саме: солідарність, ефективність, раціональність, справедливість, утримання від навмисного заподіяння шкоди іншим та рольова відповідальність [3].

Надзвичайно цікавими та водночас ефективними є етичні принципи митрополита Шептицького, одного із найвидатніших провідників української церкви й національного руху, що узагальнені у книзі М. Мариновича «Митрополит Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми» (таблиця).

Наведені принципи етичної поведінки в економіці сприяють досягненню досить неординарних результатів, про що свідчать події, котрі відбулися завдяки А. Шептицькому у Галичині, яка була дуже бідною і не мала доступу до економічних можливостей. Зокрема, до Першої світової війни у Галичині було лише 517 фінансових кооперацій, майже половиною з них керували священники, які були підзвітні митрополитові. За вказівкою Шептицького найкращі економічні практики у сільському господарстві, торгівлі та ремеслах були поширені у кожному селі, де також відкривалися читальні та мікробібліотеки. Такі заходи призвели до того, що на початку Другої світової війни у Галичині налічувалося уже 4000 кооперативів [5].

Однак, попри очевидні переваги, етика в бізнесі традиційно залишається за межами формальних процесів управління. Проте, останнім часом на компанії, посилюється тиск з метою створення ефективних програм із забезпечення доброчесності та етики в бізнесі. Зокрема, на міжнародному рівні Конвенція ООН проти корупції вимагає, щоб держави забезпечували дотримання з боку приватного сектору основних стандартів доброчесності та етики [2].

Відтак, для практичної реалізації етичної поведінки в бізнес середовищі на міжнародному рівні, розроблено публікацію під назвою «Програма антикорупційної етики та дотримання норм для бізнесу: практичний посібник» (An Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide) у якій підприємствам надають поради щодо

способів застосування на практиці підвищених стандартів доброчесності (2013 р.). Крім того є ще цілий ряд додаткових міжнародних ініціатив, що надають рекомендації щодо етичної поведінки в бізнесі, зокрема це Ініціатива Всесвітнього економічного форуму «Партнерство проти корупції», Глобальний договір ООН, Ділові принципи боротьби з хабарництвом Transparency International, Принципи корпоративного управління G20/OECD та Ініціативу OECD CleanGovBiz та ін [2].

Таблиця

Принципи етичної поведінки Андрія Шептицького [4]

Принцип	Сутність
1. Справедлива торгівля	не продавайте поганого/бракованого товару
2. Справедлива ціна / справедлива угода	не експлуатуйте своїх клієнтів, надайте їм якісні послуги, цінність
3. Справедлива плата	забезпечте своїм працівникам достойний прожитковий мінімум, бо так ви підтримуєте їхні родини
4. Інвестування в освіту	сильна економіка формується на добрій освіті, а грамотність і читання є рушієм економічного розвитку
5. Співпраця (кооперація)	це засіб перетворити розсіяних гравців у потужну економічну силу.
6. Будьте добрими працівниками	працюйте віддано, бо ви зобов'язані своїм роботодавцям. Водночас намагайтеся стати власником: своїх інструментів, будинку, бізнесу, свого життя

Також, без сумніву, важливим способом підтримки доброчесності та етики в бізнесі є розробка та дотримання компанією власного Кодексу етики або Кодексу поведінки. Варто відмітити, що частина українських компаній уже їх має та успішно за ними функціонує. Тому необхідно скористатися їх прикладом та задля позитивного соціально-економічного ефекту розробити даний локальний документ.

1. Каравас І. ТОП-10 правил бізнес-етики, якими нехтують в Україні. *Юридична газета*. 2020. № 15 (721). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/top10-pravil-biznesetiki-yakimi-nehtuyut-v-ukrayini.html> (дата звернення: 10.04.2023). 2. Освіта заради справедливості. Серія університетських модулів: Доброчесність та етика. Організація Об'єднаних Націй. 2021. 36 с. 3. Elegido J. M. *Fundamentals of Business Ethics: A Developing World Perspective*. Ibadan, Nigeria : Spectrum Books Limited. 1996. URL: http://www.lbs.edu.ng/sites/faculty_research/elegido_juan_publications. (дата звернення: 10.04.2023). 4. Маринович М. Митрополит Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми». Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 248 с. 5. Сливоцький А. Етика в бізнесі. *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/etyka-u-biznesi/> (дата звернення: 10.04.2023).

Сергійчук Я. П., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Вашай Ю. В., к.е.н., доцент (Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В КООРДИНАТАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Міграційні процеси відбувалися протягом всього періоду існування людства, проте переміщення людей ніколи раніше не мало такого впливу на економічний розвиток, політичне та соціальне життя, культурну сферу країн призначення та походження міграції. Сьогодні у світі значно більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли.

Програма розвитку ООН (UNDP) визнала надмірну міжнародну міграцію (*excessive international migration*) однією з шести головних загроз глобальній безпеці людства у XXI ст. Як сказано у офіційній заяві ООН [1], реальні загрози безпеці людства у наступному столітті викликані більшою мірою діями мільйонів людей, ніж агресією декількох націй. Ці загрози будуть набувати різних форм: неконтрольоване зростання населення, відмінності в економічних можливостях, надмірна міжнародна міграція, погіршення стану навколишнього середовища, виробництво та незаконний обіг наркотиків, міжнародний тероризм.

З початку військових дій майже третина українців були вимушені залишити свої домівки, що стало однією з найбільших криз переміщення людей у світі сьогодні. Станом на сьогодні понад 8,1 мільйона біженців з України перебувають по всій Європі, з яких 4,8 мільйона зареєструвалися для тимчасового захисту або аналогічних національних схем захисту в країнах Європи, багато з них у країнах ЄС, які межують з Україною – Словаччині, Польщі, Угорщині та Румунії [2].

Потік мігрантів до Європи є найпотужнішим, становлячи понад 1 млн осіб щорічно. З часу обліку структурами ООН цей регіон прийняв уже близько 64 млн іммігрантів, водночас Азія – 53,3 млн осіб, Північна Америка – 44,5 млн осіб, Африка – 17,1 млн осіб [3]. Водночас, таке міграційне навантаження створює переваги для Європи, в якій давно спостерігається дисбаланс демографічної ситуації. Низька народжуваність, орієнтація на сім'ю з однією дитиною або взагалі *child-free family*, з одного боку, та старіння населення, підвищення якості й тривалості життя, з іншого, створюють для Європи значні демографічні та соціальні ризики. За цих обставин трудові мігранти могли би послабити демографічний тиск за рахунок заповнення певних ніш ринку праці (як низько-, так і висококваліфікованих сегментів), збільшення податків до бюджету країни – реципієнта, внеску до інноваційного розвитку економіки [4].

Розрахунки фахівців НБУ на основі досліджень МВФ та різних опитувань свідчать, що завдяки внеску українських мігрантів ВВП,

наприклад, в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 році буде на 2,2–2,3% більшим, ніж у сценарії без міграції. Від початку повномасштабної війни українці в Польщі заплатили 10 млрд злотих (близько 2.4 млрд дол.) податків, що суттєво перевищує обсяги наданої допомоги [5].

У контексті міграційних процесів в сучасних військових реаліях України важливе значення має співпраця в рамках Східного партнерства. ЄС Східне партнерство є ініціативою Європейського Союзу, спрямованою на поглиблення відносин з шістьма східними сусідами ЄС – Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною.

«Східне Партнерство» досягло важливих результатів за роки свого існування. Серед них — угоди про асоціацію для України, Грузії та Молдови, безвізовий режим для наших громадян, надання Україні та Молдові статусу кандидатів на вступ в ЄС, а Грузії — європейської перспективи. Разом з тим, у той час як одна країна регіону цілеспрямовано втілювала агресивну та антиєвропейську політику, стратегія ЄС мала бути зосереджена на тому, щоб зменшити сіру зону невизначеності на схід від свого кордону та інтегрувати ті країни, які прагнули захищати свій європейський вибір та ідентичність. Путін сприйняв невизначеність ЄС щодо східних сусідів як запрошення до агресії [6].

З погляду міграції, основні питання, які стосуються Східного партнерства, включають:

1. Боротьба з незаконною міграцією та трафіком людей: ЄС і його східні партнери працюють разом, щоб запобігти незаконній міграції та трафіку людей. Це включає забезпечення ефективного контролю на кордонах, обмін інформацією та спільні дії для боротьби зі злочинними мережами.

2. Розвиток міграційної політики: ЄС допомагає своїм східним партнерам у розвитку міграційної політики, включаючи політики щодо повернення неправомірно проживаючих осіб, підтримки інтеграції біженців та мігрантів, та впровадження стандартів, які відповідають міжнародним нормам.

3. Мобільність працівників: ЄС Східне партнерство працює над забезпеченням підтримки для мобільності працівників між країнами, у тому числі шляхом спільної підготовки, підтримки спільних програм та співпраці між національними службами зайнятості.

4. Розвиток освіти та культури: ЄС Східне партнерство прагне збільшити мобільність студентів та викладачів, розвиваючи співпрацю між закладами вищої освіти України та ЄС.

Управління міграційними процесами в Україні в контексті Східного партнерства в умовах війни має на меті забезпечити захист прав та інтересів біженців та внутрішньо переміщених осіб, які стали жертвами війни, а також забезпечити ефективну інтеграцію вже існуючих мігрантів та біженців у господарське, соціальне та культурне життя країни.

Основними завданнями управління міграційними процесами в Україні в контексті Східного партнерства в умовах війни є наступні:

1. Забезпечення безпеки та захисту біженців та внутрішньо переміщених осіб: влада повинна гарантувати безпеку та захист для цих осіб, щоб вони могли повернутися додому або знаходитися в безпечному місці.

2. Забезпечення доступу до базових потреб, таких як харчування, медична допомога та житло: держава має забезпечити доступ до базових потреб, щоб підтримати біженців та внутрішньо переміщених осіб під час переїзду.

3. Підтримка інтеграції мігрантів та біженців: держава повинна забезпечувати можливості для інтеграції мігрантів та біженців у господарське, соціальне та культурне життя країни, наприклад, за допомогою програм навчання мови та професійної підготовки.

4. Забезпечення координації міжнародних та національних структур: важливо забезпечити координацію міжнародних та національних структур, щоб управляти міграційними процесами в ефективний спосіб.

Підсумовуючи, зазначимо, що управління міграційними процесами в Україні в контексті Східного партнерства в умовах війни є складним завданням, яке вимагає дієвих заходів від уряду та міжнародних партнерів. Успішне управління міграційними процесами в Україні може привести до позитивних наслідків для української економіки та суспільства в цілому, таких як збільшення кількості робочої сили, підвищення рівня культурного розмаїття та створення нових позитивних зв'язків між країнами.

1. United Nations Development Programme (UNDP). New York, 1994. 2. The Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. (дата звернення: 03.05.2023). 3. Migration and Migrants: Regional Dimensions and Developments' in IOM (2017). World Migration Report 2018. IOM : Geneva, 2018. URL:https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter3.pdf. (дата звернення: 03.05.2023). 4. Мобільність робочої сили України в умовах воєнної економіки. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9009>. (дата звернення: 03.05.2023). 5. Підтримують економіку Європи: у 2022 році витрати українців за кордоном зросли втричі – НБУ. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/bizhenci-z-ukrajini-u-2022-roci-vitrati-ukrajinciv-za-kordonom-zrosli-vtrichi-golova-nbu-12073584.html>. (дата звернення: 03.05.2023). 6. Дмитро Кулеба назвав три принципи модернізації «Східного Партнерства» ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmytro-kuleba-nazvav-trypryntsyru-modernizatsii-skhidnoho-partnerstva-ies> (дата звернення: 03.05.2023).

Сінчук І. О., здобувач фахової передвищої освіти, **Камінська С. М.**, викладач (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу, м. Рівне), **Стахів О. А.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОБЛІК І АНАЛІЗ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ, ТОВАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ТОВАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ І ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Торгівля є однією з основних галузей господарської діяльності в сучасних країнах і є більш розвинутою формою підприємництва. Сьогодні дуже важко знайти підприємство, одним із статутних видів діяльності якого не є торгівля товарами.

Облік і аналіз товарних запасів, товарного забезпечення, товарної продукції та її реалізації, є дуже важливим для розуміння ефективності діяльності підприємства. У сучасному світі, де конкуренція є надзвичайно жорсткою, належний облік та аналіз є ключовими факторами успіху.

Облік товарних запасів проводиться з метою задоволення потреб виробництва і забезпечення його ритмічного розвитку. Облік товарів повинен бути точним і надійним, щоб мати можливість своєчасно виявляти нестачі, збитки і забезпечувати безперебійне виробництво. Облік товарного забезпечення передбачає контроль за придбанням, зберіганням і розподілом товарної продукції. Він дає змогу забезпечити отримання необхідної кількості, якості та асортиментності товару, необхідних для задоволення потреб підприємства, здійснити своєчасну доставку продукції і забезпечити ефективну роботу складу [1].

В умовах дедалі більшої конкуренції діяльність комерційних структур залежить від достовірності та своєчасності інформації, якою вони володіють.

Бухгалтерські дані відповідають цим критеріям, оскільки є засобом постійного, взаємопов'язаного моніторингу діяльності підприємства. Лише на основі інформації, яка відповідає вищевказаним критеріям, можна аналізувати господарську діяльність підприємства, особливо стан інвентаризації, і робити висновки та рекомендації.

Доцільність застосування обліку полягає у забезпеченні контролю за рухом товарів, визначенні витрат та прибутку, встановленні цін на товари, плануванні виробництва та реалізації продукції.

У нинішніх умовах господарювання, які характеризуються мінливістю і невизначеністю навколишнього середовища, економічною і політичною нестабільністю, використання аналізу у діяльності підприємства відіграє важливу роль, так як дає можливість вчасно виявити негативні тенденції у розвитку, проаналізувати можливі ризики та розробити заходи щодо покращення діяльності у майбутньому.

Ті суб'єкти господарювання, які економічному аналізу приділяють належну увагу, досягають високої економічної ефективності. Економічний аналіз дає змогу вибирати оптимальну стратегію й обґрунтувати управлінські рішення для внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації.

Аналіз товарних запасів проводиться з метою підвищення рентабельності підприємства. Велику увагу слід приділяти аналізу структури запасів та оборотності. Аналіз їх структури дасть змогу виокремити групи товарів, які не відповідають вимогам сучасного ринку або надто дорогі виробництву. Аналіз оборотності запасів допоможе визначити ефективність їх використання та сформулювати оптимальний розмір запасів [3].

Аналіз товарного забезпечення полягає в оцінці кількісного і якісного складу продукції, здійсненні порівняльного аналізу її складу з аналогічними продуктами на ринку, а також визначенні співвідношення між вартістю та якістю товару. Аналіз товарної продукції і її реалізації допомагає вивчити стан ринку, оцінити її конкурентоспроможність та надійність постачальника/покупця, визначити співвідношення між вартістю, якістю та характеристиками товару, а також відстежити обсяги реалізації. Ці дані використовуються для формування стратегії збуту продукції та рекламної політики підприємства. Також ці дані дають змогу вчасно коригувати виробництво для забезпечення потреб ринку та покупців. Від того, як підприємство забезпечує виконання реалізації буде залежати фінансовий стан підприємства. Самоціллю діяльності підприємства є отримання максимального прибутку тому, всі заходи, які здійснюються на підприємстві направляються на забезпечення виконання реалізації [2].

Виходячи з вище сказаного можна зрозуміти, що облік і економічний аналіз товарної продукції та її реалізації є невід'ємною складовою успішної діяльності підприємства, що дозволяє забезпечити стійкий розвиток та конкурентоспроможність на ринку.

Облік посідає одне з провідних місць у системі управління підприємством і ведеться безперервно з початку заснування підприємства і до його ліквідації тому, належний облік на підприємстві допоможе вберегти дане підприємство від нестач товарної продукції або інших проблем, які можуть бути утворені від неналежного ведення обліку або його відсутність. Облік дозволяє контролювати наявні ресурси або ефективність їх використання, контролює поточну діяльність підприємства.

Економічний аналіз дає змогу провести ефективну оцінку реалізації, знайти чинники, які негативно впливають на збільшення реалізації, знайти способи для збільшення реалізації товарів з найменшими витратами. Економічний аналіз збільшує можливості для покращення діяльності

підприємства тому, що дані економічного аналізу дають більш точні показники ефективності підприємства.

За допомогою економічного аналізу підприємство розробляє стратегію розвитку підприємства, обґрунтовує вибір оптимальних варіантів управлінських рішень, здійснює контроль за їх виконанням, оцінює результати діяльності підприємства, виявляє причини недоліків і наявні резерви.

Отже, будь яке підприємство не може існувати без належного бухгалтерського обліку і економічного аналізу, вся діяльність підприємства і його ефективність базується на цих складових і їх відсутність призведе до неможливості існування підприємства або його дуже швидкій ліквідації.

1. Бухгалтерський облік в галузях економіки / Бутинець Ф. Ф. та ін. Житомир : ЖІТІ, 2018. 345 с.
2. Воронко О. С. Економічний аналіз : навч. посіб. 2017.
3. Портна О. В. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. 2014.

Скора О. М., завідувач відділення, викладач (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне), **Якимчук Т. І.**, ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Ларіоненко А.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне)

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАЦЬКИХ ПЕРЕВАГ ВИНОГРАДНИХ ВИН

Війна вплинула на всі галузі економіки нашої держави, однією з найбільш постраждалих на сьогодні галузей є виноробна. В сучасних умовах воєнного стану ведення бізнесу підприємствами, що спеціалізуються на виготовленні алкогольної продукції, стає дедалі важчим.

Історія розвитку культури виноробства на теренах України простежується з IV століття до н.е. На південному березі Криму археологами знайдені амфори та виноробні преси. Греки, які заснували власні колонії у Криму, в регіоні Дону, Дніпра, Бугу, Дністра та Дунаю, завозили сюди свої сорти винограду, вирощували його та розвивали виноробство. Звідси виноградарство розповсюдилося іншими районами України та Молдови, які мають сприятливі умови для культивування винограду.

Вино (від лат. *vinum*) — напій отриманий шляхом повного або часткового алкогольного бродіння, попередньо роздавненого свіжого винограду або виноградного суслу. Кількість алкоголю внаслідок бродіння має складати не менше 8,5% об. Беручи до уваги клімат, тип ґрунту, сорт винограду, особливості виробництва вина, мінімальна кількість алкоголю внаслідок бродіння може бути 7% об., відповідно до законодавства регіону, де воно виготовляється.

В Україні найбільшу площу виноградних насаджень має Одеська область – 38,95 тис. га (46% від загальної по Україні). Виноградники Автономної Республіки Крим посідають 31,0 тис. га. (37%). Решта (17%) зосереджені в Миколаївській (9,7%), Закарпатській (4,6%) та Запорізькій (0,9%) областях.

Технології виноградних вин відрізняються великою різноманітністю і визначаються типом і сортом вина. Проте, для найбільш розповсюджених білих і червоних столових тихих вин технологічний процес можна представити узагальненою функціональною схемою. Технологічні режими на кожній операції залежать від сорту вироблюваного вина.

В Україні виробляється близько 700 назв вин різних типів, складу, якості і властивостей. В основу класифікації вин покладено такі ознаки: з якого ампелографічного сорту винограду виготовлене вино, його

забарвлення, міцність, солодкість, строки витримки і технологія приготування.

Залежно від використовуваної сировини та строку витримки готової продукції вина поділяють на сортові, купажні, колекційні, марочні та ординарні.

За кольором вина поділяють на білі, рожеві і червоні. Білі вина виготовляють переважно з білих сортів винограду без шкірки, насіння і гребенів зброджуванням сусла. Рожеві вина виробляють з червоних і рожевих сортів винограду, без шкірки, насіння і гребенів зброджуванням сусла або (дуже рідко) купажуванням (змішуванням) білих і червоних вин. Червоні вина готують з червоних сортів винограду зброджуванням сусла з мезгою. Червоного забарвлення винам надають барвники, які містяться в шкірці винограду і при бродінні переходять в сусло. При виготовленні кагору сусло з мезгою для кращого екстрагування барвників нагрівають до температури 55–65° С. Від нагрівання це вино, крім темно-гранатового кольору, набуває також особливого присмаку.

Найбільшу популярність в Україні мають натуральні вина (НЕ кріплені), з найбільш бажаних – напівсолодкі (майже 50%), напівсухі і солодкі вина (по 15%), сухі вина (трохи більше 12%). Попит на кріплені вина незначний і з кожним роком зменшується.

По сорту вина або по його кольору українці вважають за краще червоне вино (48,8%), хоча частка тих, хто любить біле не набагато менше – 43,4%, інші вважають за краще рожеве вино.

У практиці виноробства оцінку якості та інших характеристик вина називають терміном «дегустація»

(від латинського *gustus* – смак).

Головне правило при проведенні дегустації – створити нейтральні зовнішні умови, які не будуть відволікати та впливати на нюх та смакові відчуття.

Ідеальні умови для дегустації:

- Закрите приміщення з клімат-контролем, щоб умови не змінювалися.
- Освітлення дозволяє оцінити колір та прозорість вина. Для оцінки кольору вина столи накривають білою скатертиною чи подають білі серветки або аркуші паперу.
- Температура вина: тепле біле вино гірчить, а переохоложене червоне здається несмачним. Вино має подаватися за тієї температури, за якої його рекомендується пити.
- Сторонні аромати у приміщенні небажані. Їжа, парфуми, ароматизатори, кава, сигарети – все це відводить від об'єктивної оцінки вина.
- Чистий посуд без запахів – миючий засіб, затхлість келиха, який довго зберігали або натирали несвіжим рушником, спотворюють аромат вина.

– Правильний келих – винний бокал із тонкого скла, на ніжці, у формі тюльпану. Як правило, це келих близько 300 мл, але іноді підбирають спеціальні келихи для конкретних сортів та регіонів: для рислінгу, Бордо тощо. Як правило, для дегустації дають один келих, але в порівняльних дегустаціях часто використовують кілька келихів, щоб у різному порядку пробувати і порівнювати вина.

– Спіттон – це відерце для спльовування та зливання залишків вина після дегустації. Щоб не бігати зливати вміст під час дегустації, потрібно розрахувати кількість спіттонів на всю кількість вина.

– Питна вода подається обов'язково в окремій склянці або келиху, щоб омивати рецептори.

– Келих заповнюється максимум на 1/3, найчастіше – це не більше 50–70 мл.

Існують різні ємності для розливу вина. Найчастіше використовуються традиційні пляшки ємністю 0,75 л, виготовлені із зеленого, коричневого або світлого скла. Зелене або коричневе скло оберігає вино від шкідливого впливу світла під час тривалого періоду його старіння в пляшці. Для деяких білих вин призначено світле скло.

Існують також і інші види розфасовки вина, наприклад, бурдючні пакунки поміщаються в картонні упаковки місткістю до декількох літрів – «Bag in Box» повністю відповідають вимогам сучасної реалізації вин.

Хороше закупорювання пляшок є дуже важливою умовою для збереження якостей вина. Нецільне закупорювання, що спричиняє за собою проникнення повітря в пляшку, є причиною помутніння вин і втрати ними аромату і букета.

Особливу увагу необхідно звернути на якість пробки, від якої головним чином і залежить якість закупорювання.

Для покращення якості та реалізації вина на підприємстві можна внести такі пропозиції:

- Співпрацювати тільки з надійними і провіреними постачальниками;
- Розширити асортимент вин європейського виробництва;
- Проводити дегустації вин;
- Подавати більше інформації про магазин та його продукцію для залучення нових споживачів.

Скора О. М., завідувач відділення, викладач (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне), **Якимчук Т. І.**, ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Сергієнко В. В.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський коледж економіки та бізнесу, м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЧАЮ

Чай – один із найпоширеніших напоїв у народів, що населяють нашу планету. Вживання чаю пов'язане з національними та історичними традиціями різних країн. Для багатьох народів чай є продуктом першої необхідності, а деякі народи порівнюють його з хлібом як життєво важливим, нічим не замінним продуктом.

За загальними підрахунками чай є основним в харчуванні для двох мільярдів людей на землі. Його споживання постійно зростає. Це пояснюється тим, що він діє як напій, що втамовує спрагу та не має собі рівних. Інтерес споживачів до чаю пояснюється також приємними смаковими властивостями і тонізуючою дією на організм. Це обумовлено великим розмаїттям речовин, що знаходяться у чаї, до того ж у легкозасвоюваній формі. У чаї знайдено понад 100 біологічно активних речовин, взаємозалежних між собою й утворюючих єдиний біологічний комплекс, завдяки якому систематичне споживання чаю позитивно впливає на організм у цілому, нормалізуючи обмін речовин.

Як товар, чай являє собою продукт біохімічних і фізико-хімічних перетворень молодих верхівкових паростків чайної рослини у процесі їхньої переробки.

Сьогодні чай виробляється у промислових масштабах більш ніж у 30 країнах світу. Основними країнами у виробництві чаю залишаються країни Азії: Індія, Китай, Шрі-Ланка, Індонезія, Пакистан, Японія, Малайзія, Бірма, Таїланд, В'єтнам, Іран.

В Україні чай не вирощують, тому він належить до імпортованих товарів.

Але його споживання стрімко збільшується. Тому на мій погляд, дослідження споживних властивостей та асортименту різних марок чаю, які представлені на українському ринку та надходять до торговельних підприємств міста Рівне, є актуальною темою на сьогодні.

Метою є дослідження формування споживних властивостей асортименту та якості чаю та чайних напоїв.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити ринок чаю в Україні;
- охарактеризувати ботанічну назву й особливості чайної рослини;
- провести класифікація чаю;

- провести органолептичну та балову оцінку чаю, що реалізується на підприємстві;

- вказати основні дефекти органолептичних властивостей чаю;

- дати характеристику упаковки, маркування і умовам зберігання чаю, що реалізуються на даному підприємстві.

Об'єктом дослідження роботи є чай та чайні напої.

Предметом дослідження є споживні властивості чаю та чайних напоїв, що реалізуються на підприємстві.

Інформаційною базою дослідження є підручники та посібники, періодичні видання, Інтернет-джерела, результати моментних спостережень, а також ДСТУ, Правила продажу продовольчих товарів.

Під час збору чайного листа зривають не всі листки, а лише найніжніші й наймолодші верхні 2–3 листочки – флеші та нерозквітлі бруньки – типси.

Розрізняють 6 основних видів чаю, які виробляються з чайного листа: Білий, Зелений, Жовтий, Улун (Оолонг), Чорний (Червоний), Пуер. Всі ці види чаю виготовляються з одного і того ж чайного куща. Відрізняються вони лише способом обробки і ступенем ферментації.

В основному чорні байхові чаї поділяються за розміром чайнок на листкові (крупні) і ламані (середні) або брокен та дрібні (висівки та крихти).

Для проведення органолептичної та балової оцінки було обрано чай, що реалізується в інтернет-магазині «Світ чаю».

В асортименті даного магазину представлено безліч різноманітних блендів ароматизованого чаю, фруктові коктейлі, трав'яні суміші, елітні класичні чаї, ройбуші та пу ери, мате та лапачо, а також пакетований чай преміум-класу.

Органолептична оцінка якості зеленого чаю дегустаційним методом є найбільш розповсюдженою оцінкою, яка проводиться з метою точного визначення гатунку чаю.

Дослідження за органолептичними показниками проводили для встановлення відповідності фактичної сортності чаю відповідно до вимог ДСТУ ISO 6658:2005.

До категорії найвищої якості, гатунку «Букет» можна віднести чай «Qualitea», ТМ Qualitea, ШріЛанка «до категорії «середній», другого гатунку – чай «Flying dragon», ТМ Greenfield, Китай.

До дефектів чаю можна віднести технологічні, а також дефекти, що виникають в результаті зберігання. Перша група дефектів впливає на органолептичні властивості, помітно їх погіршуючи, а друга змінює і органолептичні показники, і безпеку продукту. Також чай можуть фальсифікувати під час виробництва.

Якою би високою якістю не володів чай, вироблений промисловістю, у процесі доставки до покупця він може цілком утратити свої поживні властивості при недотриманні умов зберігання. Різка погіршення якості

може відбутися і пізніше – при неправильному зберіганні його споживачем. Це пояснюється високою гігроскопічністю чаю і здатністю активно поглинати сторонні запахи (передавати їх настою), а головне – втрачати властивий аромат.

При вологості байхових чаїв вище 8% втрачається їх аромат, чай «старіє». Із зростанням вологості до 12–13% чай пліснявіє. Неприємний запах цвілі легко сприймається всією партією чаю. В межах одного типу найменш гігроскопічні більш високі сорти листового чаю, що обумовлено цілісністю листа і хорошою їх скрученими.

Також чай можуть фальсифікувати під час виробництва.

Матеріали упаковки для чаю підбираються з урахуванням особливостей сировини.

Основними характеристиками упакування для чаю є наступні: вологонепроникність; захист від сторонніх запахів; захист від сонячного світла. Найбільш простою, але при цьому зручною є паперова упаковка для чаю.

Не менш популярні металізовані пакети для чаю. Вони відносяться до категорії багат шарового пакування, повністю захищають вміст від вологи та сонячних променів.

Чай торгових сортів фасують у м'яку і напівжорстку упаковку масою по 25, 50, 75, 100, 125, 150, 200 і 250 г, в пакетики для разової заварки масою нетто 2; 2,5 і 3 г для разової заварки на один стакан, а також в жорстку упаковку місткістю від 0,05 до 1,5 кг – металеві, скляні, дерев'яні та інші художньо оформлені чайниці і коробки, що відповідають вимогам нормативно-технічної документації.

На упаковці чаю прописують: назву та колекцію; артикул; склад. Якщо чаю без добавок – іноді вказують маркування чайного листа, якщо з добавками – пишеться повний перелік інгредієнтів; сорт; термін придатності. Вважається, що чай не псується і є сорти, які з роками стають тільки краще. Умови зберігання – короткі рекомендації по зберіганню відкритої пачки чаю; дата виготовлення та номер партії; виробник і місце фасування; маса нетто.

Пачки, коробки або чайниці з чаєм вкладають в чисті, сухі, не мають стороннього запаху фанерні або картонні ящики, вистелені зсередини папером.

Гарантійний термін зберігання фасованого вітчизняного чаю і купажного з імпортом – 12 міс. з дня упаковки і фасованого імпортного чаю – 18 міс. Термін зберігання нефасованого чорного і зеленого чаю – 8 міс.

У магазині «Світ чаю» дотримано всіх умов щодо зберігання чаю. Чай зберігають у сухих приміщеннях, дотримуючись товарного сусідства. Так як чай – це товар тривалого зберігання, то завдяки фольговій упаковці він не втрачає свої якісні показники.

Солодкий В. О., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку економічних процесів, виникає потреба їх збалансування та удосконалення на різних рівнях господарської ієрархії. Зростання чисельності чинників, що спричиняють сповільнення соціально-економічного розвитку, значною мірою стримує досягнення очікуваних темпів суспільного поступу.

Наукові та технологічні досягнення в багатьох сферах і галузях все більше призводять до того, що окремі з них матимуть щораз меншу потребу у кількості зайнятих, а це, в свою чергу, вимагатиме нагальної розробки нових високоєфективних підходів щодо забезпечення вивільнених працівників новоствореними робочими місцями у сферах, що активно розвиваються, або у нових секторах, які генерує сучасна економічна система.

Зміни у світовому енергетичному секторі, які викликані переходом до використання все більше зростаючих обсягів відновлюваної енергії, та, відповідно, поступовими процесами, що спрямовані на зменшення використання вичерпних вуглеводнів, спричинять суттєві зміни не тільки у аспекті зайнятості та доходів працюючих у відповідних галузях, але й матимуть наслідками трансформації в освіті, охороні здоров'я та інших складових соціальної сфери. Водночас, в умовах переходу до стійкої екологічно-етичної економіки, суттєвих змін у контексті зайнятості будуть зазнавати такі базові сектори економіки як транспорт, будівництво, сільське господарство, переробка відходів, лісове господарство та інші основні сфери господарського механізму, в яких у глобальному вимірі залучено близько половини всіх зайнятих у процесі виробництва [1].

У відповідному розрізі, питання сталого розвитку досліджуються як вітчизняними так і закордонними науковцями. Водночас, в умовах активізації процесів глобалізації, нові та існуючі проблеми підтримки збалансованості природних та економічних систем потребують постійного вивчення та розв'язання.

Сьогодні очевидним є те, що в умовах формування соціально-справедливої економіки соціальні та екологічні аспекти повинні розглядатися та вирішуватися у тісному поєднанні. Розвиток економіки, зростання зайнятості та, відповідно, доходи і рівень життя громадян, значною мірою визначаються наявністю та доступністю природних ресурсів, а також ефективністю функціонування екологічних систем. У зв'язку з цим, удосконалення та розвиток продуктивних сил має бути зорієнтований не лише на вирішення актуальних на даний момент економічних та соціальних проблем, але, значною мірою, і на збереження, відновлення та підвищення ефективності

соціально-екологічних систем, тобто забезпечення їх стійкості. Водночас, зазначений підхід не завжди використовується під час обґрунтування та реалізації різнопланових управлінських рішень, що може призводити до суттєвих негативних наслідків, особливо в умовах, коли зменшення кількості біологічних видів відбувається темпами, які в багато разів перевищують природні [2].

Дієвим чинником збереження навколишнього природного середовища є використання «природоохоронних» податків. Позитивний екологічний результат, поряд з можливим використанням додатково отриманих фінансових ресурсів для розвитку системи соціального захисту, забезпечує особливу дієвість, як зазначеного так і інших релевантних механізмів у контексті оптимізації та збалансування функціонування соціально-економічних систем.

В умовах розвитку та удосконалення ринкових процесів та механізмів, необхідним є усвідомлення того, що застосування лише таких ринкових механізмів як оподаткування та застосування квот на викиди забруднюючих речовин в атмосферу, а також торгівля такими квотами, не є виключними важелями впливу для розв'язання проблем збалансованого розвитку. У деяких випадках може виникати потреба у застосуванні обґрунтованих адміністративних засобів, причому специфіка їх використання визначається як особливостями конкретної країни так і специфікою галузі застосування. Також важливими у даному контексті є можливість держави надавати фінансову підтримку розробкам з питань сталого розвитку та постійне збільшення кількості та якості відповідних досліджень.

Вагомим напрямком досягнення стійкого типу розвитку є забезпечення широкого суспільного усвідомлення необхідності імплементації економіко-екологічних пріоритетів задля досягнення збалансованості суспільного поступу. Розробка та використання підходів, коли споживча поведінка зорієнтована на досягнення екологічної та соціально-економічної стійкості, також є суттєвим фактором досягнення збалансованості розвитку економічних систем. Оптимізація процесів споживання може досягатися через підходи до формування цінової політики, а також шляхом застосування відповідних стимулюючих та обмежувальних заходів.

Здійснення комплексу заходів щодо забезпечення реалізації стратегії збалансованого розвитку в Україні є одним з вагомих чинників побудови соціально-орієнтованої економіки, зростання потенціалу держави та її системного ефективного розвитку.

1. Working towards sustainable development: opportunities for decent work and social inclusion in a green economy / International Labour Office. Geneva : ILO, 2012, XXI, 185 p. 2. Rockstrom J. et al. A safe operating space for humanity, in Nature. 2009. Vol. 461, pp. 472–475 (24 September).

Срібна Є. В., к.е.н., доцент, **Кличев С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДИНАМІКА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

В Україні підприємництво відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання та соціального розвитку. Розуміючи це, держава активно розвиває механізми фінансової підтримки підприємництва, які сприяють створенню сприятливого середовища для підприємницької діяльності та підтримці бізнесу на різних етапах його розвитку. Оцінка динаміки фінансової підтримки підприємництва є важливим інструментом для формування ефективних політик та прийняття обґрунтованих рішень щодо підтримки бізнесу. Надання адекватних фінансових ресурсів, сприяння доступу до кредиту, створення програм підтримки та стимулювання інновацій – це лише деякі з аспектів, які розглядаються в контексті фінансової підтримки підприємництва.

Мета дослідження – проаналізувати динаміку фінансової підтримки підприємництва в Україні та визначити її вплив на розвиток бізнесу.

Вивчення динаміки фінансової підтримки підприємництва в Україні базується на різноманітних дослідженнях та наукових джерелах, що розкривають різні аспекти цієї проблематики (Чернявська О., Юрко Т. [1], Мельник Т. [2], Біла І., Шевченко О. [3], Гейко Т. [4]).

Фінансова підтримка підприємництва в Україні є важливим інструментом для стимулювання економічного розвитку, підтримки малих та середніх підприємств (МСП) та сприяння створенню нових робочих місць. Українська влада та фінансові установи активно працюють над розробкою та реалізацією різноманітних програм та ініціатив, що спрямовані на надання фінансової підтримки підприємствам.

Одним із основних джерел фінансування для підприємців є комерційні банки, які надають кредити та інші фінансові послуги. Український уряд впровадив ряд заходів для поліпшення доступу МСП до кредитних ресурсів, таких як програма державної гарантії, яка забезпечує часткове покриття ризиків для банків при наданні кредитів МСП. Крім того, існують спеціальні кредитні програми, спрямовані на підтримку певних галузей та регіонів.

Додатково, в Україні діють державні та міжнародні фонди, які надають гранти та фінансову допомогу для розвитку підприємництва. Наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9» сприяє наданню пільгових кредитів для розвитку МСП, а Програма розвитку ООН в Україні має спеціальні проекти та ініціативи для стимулювання інноваційного та стартап-бізнесу.

Також уряд України активно сприяє створенню сприятливої підприємницької середовища, що включає спрощення процедур реєстрації бізнесу, зменшення бюрократичних перешкод та адміністративних витрат. Це включає скорочення термінів отримання ліцензій та дозволів, електронізацію процесів та впровадження онлайн-сервісів для подання звітності та заяв, а також спрощення податкової системи та зменшення податкового тягара для підприємств.

Крім того, уряд розвиває інструменти та програми підтримки інноваційного та стартап-бізнесу. Наприклад, створено спеціальні інноваційні фонди, які надають фінансову підтримку технологічним стартапам та підприємствам з високим потенціалом росту. Також запроваджено спеціальні програми навчання, консультацій та менторингу для підприємців, що сприяють їхньому професійному зростанню та розвитку бізнесу.

Загалом, фінансова підтримка підприємництва в Україні є комплексним підходом, який включає доступ до кредитних ресурсів, грантів та допомоги від фондів, спрощення процедур та поліпшення підприємницького середовища. Ці заходи сприяють зростанню бізнесу, створенню нових робочих місць та розвитку економіки країни.

Для вдосконалення фінансової підтримки підприємництва в Україні необхідні наступні заходи:

1. Спрощення процедур: Продовжити реформування та спрощення адміністративних процедур для підприємців, зокрема, реєстрації бізнесу, отримання ліцензій та дозволів, податкового обліку тощо. Зменшення бюрократичних перешкод та впровадження електронних сервісів для швидкого та зручного доступу до фінансових послуг.

2. Забезпечення доступу до фінансування: Запровадження спеціалізованих фінансових інструментів, таких як гарантійні та кредитні програми для МСП, спрямованих на зниження ризиків для банків та забезпечення доступу до кредитів з низькими відсотковими ставками. Розвиток альтернативних джерел фінансування, наприклад, венчурного капіталу, приватних інвестиційних фондів та краудфандингових платформ.

3. Розвиток інфраструктури підприємництва: Створення і розвиток бізнес-інкубаторів, інноваційних парків та технологічних центрів, які надають інфраструктурну та технічну підтримку підприємцям. Розширення мережі бізнес-центрів та підприємницьких клубів, що сприяють обміну досвідом та встановленню бізнес-контактів.

4. Розвиток освіти та підтримка підприємницького навчання: Запровадження освітніх програм та курсів з підприємництва та управління бізнесом. Надання фінансової підтримки для підприємців на основі надання грантів, субсидій та навчальних стипендій для підприємницьких проєктів, особливо в інноваційній сфері. Забезпечення доступу до

консультацій з фінансового планування, управління фінансами та розробки бізнес-планів.

5. Розвиток капітального ринку: Підтримка розвитку біржевого та позабіржевого ринків капіталу, що дозволить підприємствам залучати інвестиції через емісію акцій, облігацій та інших цінних паперів. Створення сприятливих умов для інвестиційного клімату, включаючи забезпечення правової захищеності інвесторів та зниження податкового тягаря на капіталовкладення.

6. Розширення міжнародного співробітництва: Залучення зовнішніх фінансових ресурсів через міжнародні кредитні та інвестиційні організації, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд тощо. Розвиток міжнародних програм та проєктів співфінансування для підприємств.

7. Стимулювання інновацій: Розробка спеціальних фінансових інструментів для підтримки інноваційних підприємств, таких як венчурні фонди, інкубаційні програми та технологічні акселератори. Забезпечення доступу до фінансування для дослідницьких та розробницьких проєктів та стартапів.

Таким чином, вдосконалення фінансової підтримки підприємництва в Україні є важливим завданням для стимулювання економічного зростання, залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Для досягнення цієї мети, необхідно здійснювати широкий спектр заходів. Спрощення процедур, зменшення бюрократичних перешкод та адміністративних витрат є ключовими елементами в поліпшенні підприємницького середовища. Електронізація процесів та впровадження онлайн-сервісів сприятимуть зручності та ефективності для підприємств. Надання доступу до фінансування, включаючи гранти, субсидії, кредити та інвестиції, є критично важливим для розвитку підприємництва. Створення спеціалізованих фінансових інструментів та розвиток капітального ринку допоможуть залучити необхідні ресурси для розширення бізнесу та інноваційних проєктів.

1. Чернявська О. В., Юрко. Т. С. Механізм фінансової підтримки малого підприємництва: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2018. 223 с. 2. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. Вип. 2(100). С. 3–11. 3. Біла І., Шевченко О. Соціальне підприємництво – сучасний тренд економічного розвитку. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2021. Вип. 6(1). С. 28–33. URL: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2021.6.1.28-33> (дата звернення: 03.05.2023). 4. Гейко Т. Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет, 2020. № 2 (73). С. 62–71.

Срібна Є. В., к.е.н., доцент, **Самадли Н.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВТРАЧЕНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Підприємництво є невід'ємною складовою сучасної економіки і відіграє ключову роль у створенні економічного розвитку та соціального прогресу. Його вплив на суспільство полягає в створенні робочих місць, сприянні інноваційному розвитку, стимулюванні конкуренції та підтримці економічної стабільності. В Україні, країні з великим потенціалом, підприємництво має можливість відіграти важливу роль у забезпеченні економічного зростання та піднятті життєвого рівня населення. Однак, на жаль, втрачаються цінні можливості для підприємницького росту та розвитку. Ряд факторів, таких як складність адміністративних процедур, нестабільність законодавства, корупційні ризики та обмежений доступ до фінансування, створюють перешкоди перед підприємцями. Втрачений потенціал підприємництва під час війни може бути розподілений на кілька аспектів:

1. Економічний занепад. У період активної воєнної дії в Україні, ВВП зменшився на 29,2% [1]. Це свідчить про значне скорочення економічної активності та виробництва. Війна призвела до зниження обсягів виробництва у різних галузях економіки. Зниження інвестицій: Війна викликала зниження інвестиційної активності в країні. У 2023 році прями іноземні інвестиції в Україну скоротилися на 73,6% [2]. Крім того, війна створила невпевненість та ризики для бізнесу, що призвело до скорочення інвестиційних проєктів, припинення діяльності підприємств та зниження попиту на продукцію та послуги.

2. Втрата людського капіталу. Війна призводить до масового переселення, вимушеного виселення та втрати життів. В Україні наразі обліковано 4,8 млн. внутрішньо переміщених осіб, однак їх реальна кількість становить майже 7 млн. осіб. Станом на травень 2023 року за межами України перебували 4,6 млн. українців, з яких 3,2 млн. – жінки працездатного віку [3]. Це означає втрату висококваліфікованих працівників, підприємців та майстрів своєї справи. Втрачений потенціал підприємництва включає неповну реалізацію інноваційних ідей, втрату багаторічного досвіду та знань.

3. Зменшення інвестицій. Війна створює невпевненість та ризики, що призводять до зменшення інвестиційного клімату. Іноземні інвестори відсторонюються від країни через загрозу безпеки та нестабільність. Внутрішні інвестиції також зазнають зниження через зниження довіри та обмежені фінансові можливості.

4. Втрати конкурентоспроможності: Війна порушує виробничі ланцюги, постачальницькі відносини та економічну стабільність. Підприємства зазнають збитків через втрату ринків збуту, доступу до сировини та зниження попиту на їхню продукцію. Це може призвело до втрати позицій на ринку та зменшення конкурентоспроможності.

5. Втрати інноваційного потенціалу: Війна відволікає увагу та ресурси, які можуть бути спрямовані на дослідження, розвиток нових технологій та інноваційні проекти. Це призводить до простою в науково-дослідних центрах та зменшення можливостей для створення нових продуктів і послуг.

6. Втрати довіри та бізнес-клімату: Війна створює невпевненість серед підприємців та інвесторів, що впливає на довіру до уряду, законодавчої системи та бізнес-клімату загалом. Це може призвести до втрати іноземних інвестицій, зменшення внутрішніх інвестицій та обмеження підприємницької активності.

7. Втрати міжнародної співпраці: Війна порушує міжнародні відносини та співпрацю. Санкції, торговельні бар'єри та політична нестабільність можуть обмежувати можливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств та співпраці з іноземними партнерами.

Таким чином, воєнний конфлікт має серйозний негативний вплив на економіку та розвиток підприємництва в Україні. Знищення інфраструктури та виробничих потужностей призводять до зменшення виробництва та втрати робочих місць. Втрата висококваліфікованих кадрів та знань позначається на інноваційному потенціалі та конкурентоспроможності підприємств. Нестабільність бізнес-середовища та невпевненість підприємців обмежують можливості розвитку бізнесу та притягнення інвестицій. Втрати у ВВП та обсягах виробництва свідчать про скорочення економічної активності та загальний занепад української економіки під час воєнного конфлікту. Загалом, війна має значний вплив на підприємництво в Україні, створюючи великі втрати і перешкоди для економічного розвитку країни.

1. LB.ua. Данилишин Б., Пріоритети визначені: ситуація в економіці та на фінансових ринках України. URL:

https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/548966_prioriteti_viznacheni_situatsiya.html

(дата звернення: 03.05.2023). 2. Interfax Ukraine. Профіцит зведеного платіжного балансу Україна в січні становив \$1,2 млрд – НБ. URL:

<https://interfax.com.ua/news/economic/895244.html> (дата звернення: 03.05.2023).

3. Слово і діло. У Мінреінтеграції розповіли, скільки в Україні зареєстровано переселенців. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2023/02/07/novyna/suspilstvo/minreintehracziyi-rozpovily-skilky-ukrayini-zareyestrovano-vnutrishno-peremishhenyх-osib> (дата звернення: 03.05.2023).

Срібна Є. В., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Ступницький В. В.**, к.е.н., доцент (Дубенська філія вищого навчального закладу «Відкритий університет розвитку людини «Україна», м. Дубно), **Ступницька Н. І.**, ст. викладач (Рівненський інститут Відкритого міжнародного університету «Україна»)

ТРАСТ И ЯК КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Стратегічною метою розвитку світової економіки визначено напрямок сталого розвитку. Реалізація його повинна втілюватись через вкрай життєво необхідні принципи, а саме: економічна стійкість: забезпечення стійкого зростання національної економіки, щоб задовольняти потреби сьогодення, не шкодячи можливостям майбутніх поколінь; соціальна стійкість: забезпечення сталого розвитку людей і спільнот, зокрема у питаннях забезпечення добробуту, справедливості, забезпечення прав і свобод людини, доступу до освіти, здоров'я, житла та інших основних потреб; екологічна стійкість: забезпечення захисту природи та раціональне використання природних ресурсів, зокрема зменшення впливу на довкілля, запобігання забруднення та зниження відходів; культурна стійкість: збереження та підтримка культурної спадщини і місцевої ідентичності, забезпечення рівності та поваги до різних культур і традицій та політична стійкість: забезпечення ефективного управління та участі громадян у прийнятті рішень, зокрема за допомогою демократичних процесів, забезпечення прав людини і громадянських свобод.

Нагадаємо, що дана концепція була оприлюднена у звіті Комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку, відомому як «Звіт Брундтланд» ще у 1987 році [1]. Проте реальний стан світової спільноти залишається вкрай незадовільним. За даними Всесвітньої банку, у 2020 році більше 8% населення світу (понад 700 млн. людей) живуть в екстремальній бідності, тобто з менше ніж 1,90 доларів на день. А близько 3,2 млрд. живуть в бідності з добовим доходом менше 5,50 дол [2]. Фактично – понад 40% населення світу має дуже низький рівень доходу та обмежений доступ до основних життєвих потреб, таких як харчування, вода, санітарія, охорона здоров'я, освіта та житло. Варто вказати, що пандемія COVID-19 загострила проблему бідності, внаслідок чого мільйони людей по всьому світу втратили роботу та засоби до існування.

Крім того, з 1987 року у світі пройшли численні воєнні конфлікти та війни. Самі значні з них: голодомор в Сомалі, громадянська війна в Лівнії, перша і друга війни в Перській затоці, війна в Афганістані, Індонезійські конфлікти, війна в Іраку, війна в Сирії. Це теж різко

погіршує добробут населення цілих регіональних територіальних групувань та континентів.

Дослідження має на меті розкрити сутність і закономірності регулювання глобальної економіки з використанням різних механізмів.

Сучасна наука ідентифікує такі механізми, як міжнародні фінансові організації (МВФ, Світовий банк, ВОТ), міжнародні домовленості та договори (СЗПЗ, УЗТБ), міжнародні валютні ринки та фінансовий ринок, а також національні регуляторні органи. Проте, існують домовленості та механізми, які не виявлені у зазначених поясненнях. Наприклад, конференції у Тегерані та Ялті, які були спрямовані на встановлення миру після Другої світової війни, але призвели до формування нового світового порядку.

Цікавою закономірністю є поява трасту в період з 1302 року до 2013 року, який визначав основи світового порядку. Траст є специфічними правовідносинами, де одна сторона має право розпорядження майном, а інша - право на отримання вигод. В міжнародних фінансових відносинах траст став циклом емісії світових грошей.

Проте, важливо зазначити, що світовий порядок і глобальне управління постійно еволюціонують, і нові механізми та домовленості постійно виникають. Наприклад, зростаюча роль кібербезпеки, кліматичні угоди та регулювання екологічних питань, а також розвиток технологій, таких як штучний інтелект і криптовалюти, мають значний вплив на глобальний порядок. Розвиток нових технологій також впливає на світовий порядок. Штучний інтелект, наприклад, відкриває нові можливості і виклики в багатьох сферах, включаючи економіку, роботу, безпеку і етику. Розумні технології і криптовалюти створюють нові форми фінансових відносин і валютних ринків, які вимагають адаптації традиційних регуляторних органів. Загалом світова економіка знаходиться в історичному проміжку, коли всі головні діючі трасти закінчуються та підводиться зведений баланс. При цьому він є тотально борговим.

Таким чином, в світі діє цілісна система глобального управління, яка явно через конкретні міжнародні організації не проявлена. Вона прикрита загальними принципами та пріоритетами людяності, любові та закликами до діалогу та мирного вирішення конфліктів між державами та народами. Реально провідні міжнародні організації (ООН, МВФ, Всесвітня організація з торгівлі, Європейський союз та інші), які займаються регулюванням глобальної економіки та політики діють виключно в межах визначених трастових періодів.

1. Daly H., Farley J. Ecological Economics: Principles and Applications. Washington : Island Press, 2004. 2. UN. End poverty in all its forms everywhere. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/goal-01/> (дата звернення: 03.05.2023).

Стахів О. А., к.е.н., доцент, **Шира А. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, **Ткачук Д. С.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Торгівельні запаси є важливою складовою ефективного управління підприємством, оскільки їх оптимальне управління забезпечує збалансованість фінансових показників, зменшує затрати на зберігання та збільшує прибуток підприємства. Проте, існують численні проблеми, пов'язані з управлінням торгівельними запасами, такі як недостатня або надмірна їх кількість, невірно обраний рівень запасів, відсутність системи моніторингу запасів та їхнього поповнення [3].

Актуальність проблеми полягає в тому, що оптимізація торгівельних запасів є важливим елементом управління підприємством, який дозволяє знизити витрати на зберігання та підвищити ефективність діяльності підприємства. Окрім того, дана тема актуальна з огляду на нестабільність економічної ситуації в країні та на світовому рівні, що зумовлює необхідність пошуку шляхів зниження витрат та оптимізації діяльності підприємств.

Торгівельні запаси є товарно-матеріальними цінностями, які зберігаються на складах підприємства та використовуються для забезпечення виробництва або продажу продукції. Управління торгівельними запасами включає в себе процеси планування, закупівлі, зберігання, реалізації та відслідковування запасів [1; 2].

Плановий обсяг і структура товарообороту підприємства є вихідними для планування та прогнозування всіх інших показників господарської діяльності підприємства – валового доходу, витрат обігу, прибутку, потреби в ресурсах та капіталі. Тому планування роздрібного товарообороту, його обсягу та структури є найбільш відповідальним етапом при плануванні фінансово-господарської діяльності торговельного підприємства загалом. Підвищення ефективності планування роздрібного товарообороту досягається шляхом постійного вдосконалення наявних та розробки нових методів планування цього показника. Плани товарообороту підприємства класифікують за різними ознаками: залежно від періоду планування, рівня управління, методів планування, цільової орієнтації [5; 6].

Планування товарних запасів здійснюється двома методами: економіко-статистичним і методом техніко-економічних розрахунків. Економіко-статистичний метод оснований на аналізі звітних даних про фактичні товарні запаси поточного зберігання на кінець року. Розрахунок

товарних запасів цим методом проводиться наступним чином: будується динамічний ряд, який характеризує товарні запаси поточного збереження за аналізовані роки, та розраховується темп росту запасів на запланований рік. Для визначення приросту товарних запасів на запланований рік найбільш достовірні дані дає метод вирівнювання за допомогою середньої ковзної. Даний метод визначається на основі вивчення динаміки товарообороту та перенесення основних закономірностей розвитку на плановий період з врахування факторів, що впливають на обсяг товарообороту [5].

Існує кілька методів оптимізації торгівельних запасів, таких як [4; 6]:

Модель ЕОQ (економічна кількість замовлення) – це метод, який визначає оптимальну кількість товару, яку необхідно замовити за раз, з метою мінімізації загальних витрат на закупівлю та зберігання запасів.

Модель МАКС-МІН – це метод, який визначає оптимальний рівень запасів, який забезпечує максимальний рівень обслуговування замовлень та мінімальні витрати на зберігання запасів.

Метод АВС-аналізу – це метод, який використовується для класифікації товарів за їхнім значенням для підприємства. Товари класифікуються як «А», «В» та «С» залежно від їхнього внеску в загальний дохід підприємства. Цей метод дозволяє зосередитись на найважливіших товарах та забезпечити їхню наявність в запасах.

Неефективне управління торгівельними запасами може мати наступні наслідки для підприємства:

Недостатність – не достатній рівень запасів може призвести до необхідності простою виробничої лінії або відмови від виконання замовлень.

Витрати на зберігання – збільшення запасів може призвести до збільшення витрат на їхнє зберігання, що може негативно вплинути на фінансовий стан підприємства.

Припинення виробництва – недостатність необхідних запасів може призвести до припинення виробництва та втрати довіри з боку клієнтів

Втрата конкурентної переваги – ефективне управління запасами може забезпечити підприємству конкурентну перевагу на ринку.

Оптимальний рівень запасів – це рівень запасів, який забезпечує мінімальні витрати на їхнє зберігання та максимальний рівень обслуговування замовлень. Для визначення оптимального рівня запасів необхідно враховувати величину замовлення, частоту замовлень, час доставки, ризики пов'язані зі зміною попиту на продукцію та інші фактори, що можуть впливати на рівень запасів. Оптимальний рівень запасів може бути розрахований за допомогою математичних моделей, які дозволяють враховувати різні фактори, що впливають на рівень запасів. Наприклад, модель ЕОQ дозволяє визначити оптимальну кількість товару для

замовлення за раз, з метою мінімізації загальних витрат на закупівлю та зберігання запасів.

Отже, ефективне управління торговельними запасами є важливим елементом успішного функціонування підприємства. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення процесу управління торговельними запасами

Для вдосконалення процесу управління торговельними запасами можна запропонувати наступні шляхи оптимізації [6].

Аналіз попиту та прогнозування попиту. Важливо мати достовірну інформацію про попит на товари, що дозволить підприємству належним чином планувати запаси та уникнути перекупівель або витрат на зберігання непотрібних запасів.

Раціоналізація асортименту. Необхідно аналізувати товари, що не продаються, та знижувати їх кількість, зосереджуючи зусилля на тих товарах, які мають найвищий попит.

Оптимізація поставок. Необхідно аналізувати терміни поставок, встановлювати контракти на довший термін, встановлювати знижки за великі обсяги закупок, а також застосовувати інші методи, що дозволяють знизити вартість запасів.

Рекомендації щодо підвищення ефективності управління запасами полягають в наступному:

Підтримка актуальних даних про запаси. Важливо мати актуальну інформацію про запаси на складі та регулярно оновлювати її.

Мінімізація ризиків відсутності товарів. Необхідно розробити систему, яка дозволить забезпечувати наявність товарів на складі в потрібній кількості та вчасно оновлювати запаси.

1. Дожланський А. М. Економічна сутність товарних запасів у оптовій торгівлі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.4. С. 163–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlту_2013_23.4_28. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Белікова В. І. Оптимізація товарних запасів лакофарбових матеріалів. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 2 (76). С. 186–190. URL: <https://er.knuid.edu.ua/handle/123456789/957/> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Гужавіна І. В., Кримська В. В. Проблемні аспекти обліку запасів на підприємстві. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління*. 2013. № 272. С. 86–91. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8420/> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Демченко Т. А. Чвертко Л.А. Проблеми обліку виробничих запасів та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економічні горизонти*. 2017. № 1(2). С. 48–56. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8093/> (дата звернення: 03.05.2023).
5. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства : підручник для вузів / під ред. проф. Н. М. Ушакової. Київ : Хрещатик, 1999. 800 с. 6. Хоменко Н. В., Карпенко О. В., Верига Ю. А. Товарні запаси: проблеми обліку, контролю та звітності : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 153 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/367> (дата звернення: 03.05.2023).

Шпортько О. В., к.е.н., доцент, викладач вищої категорії, **Грицак А. Р.**, здобувач фахової передвищої освіти (Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу, м.Рівне), **Венцурик А. М.**, к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СТВОРЕННЯ ІТ-ПРОЄКТІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ВІДДАЛЕНИХ РЕПОЗИТОРІЇВ

На сьогоднішній день важко уявити собі діяльність сучасного суспільства без комп'ютерної техніки, локальних та глобальних мереж і відповідного програмного забезпечення. З комп'ютерами ми стикаємося всюди: у банку та відділі бухгалтерії, в пенсійному фонді та податковій інспекції, у паспортному столі та на залізничному вокзалі, в ЖЕКУ та Укртелекомі, в редакціях газет та друкарнях, в рекламних агенціях та конструкторських бюро. Високі темпи накопичення інформації, вимоги мобільності, оперативності поширення та надійності зберігання даних, швидкості та достовірності їх обробки спонукають розвиток апаратних засобів, системних та прикладних оболонок і пакетів. На сьогоднішній день 97 % населення світу користується мобільними телефонами, а кількість комп'ютерів у світі перевищує 1361 мільйонів і продовжує зростати. При цьому приблизно один раз в півтора року подвоюються показники основних технічних характеристик апаратних засобів, один раз в два-три роки змінюються покоління програмного забезпечення і один раз на п'ять-сім років змінюється база стандартів, інтерфейсів та протоколів. Разом з тим, темп кількісного зростання інформаційних систем значно перевищує темп підготовки спеціалістів, здатних ефективно працювати з ними.

В цих умовах кожен випускник коледжу чи ВНЗ з галузі інформаційних технологій, що має використовувати комп'ютерну техніку в своїй професійній діяльності для розробки, експлуатації та супроводження інформаційних систем, повинен не лише володіти елементарними навиками використання програмного забезпечення (на сьогодні це повинна вміти кожна освічена людина), а й розуміти принципи організації командної розробки та вміти застосовувати системи контролю версіями програмних проєктів в ІТ-індустрії [1–3]. На сьогодні командна розробка ІТ-проєктів найчастіше виконується за допомогою web-сервісів GitHub чи GitLab. Ці сервіси дають змогу створювати віддалені репозиторії кодів проєктів та надають розробникам ряд переваг, серед яких найсуттєвішими в економічному плані, на нашу думку, є:

1. Забезпечення можливості одночасної роботи над кожним проєктом багатьом розробникам;

2. Автоматизоване створення копій проектів (клонування) на нових пристроях чи для нових користувачів;
3. Автоматизоване перенесення змін між різними копіями проекту;
4. Можливість роботи з локальною копією проекту без підключення до Інтернету;
5. Підтримка ведення декількох версій проекту та перенесення змін між ними за допомогою гілок.

Всі ці переваги забезпечують цілісність проекту, а віддалені репозиторії загалом дають змогу розробникам працювати над ІТ-проектами з різних куточків світу і відслідковувати зміни кожного з них. Це підвищує економічну ефективність створення ІТ-проектів, оскільки зменшує час на їх розробку і дає змогу зосередитися на реалізації їх ідей замість повсякчасного узгодження змін. Тому системи контролю версій, такі як Git, і web-сервіси, такі як GitHub чи GitLab, необхідно ґрунтовно вивчати всім здобувачам передвищої і вищої освіти в галузі інформаційних технологій.

1. Шпортько О. В. Командна розробка невеликих програмних проектів з використанням середовища розробки Visual Studio та web-сервісу GitHub. URL: <http://comp.ucoz.net/TeamDev/LabRob7.pdf> (дата звернення: 06.05.2023). 2. Unable to connect to git remote repository. URL: <https://stackoverflow.com/questions/24543372/unable-to-connect-to-git-remote-repository> (дата звернення: 06.05.2023). 3. Git shallow clone (clone --depth) misses remote branches. URL: <https://stackoverflow.com/questions/23708231/git-shallow-clone-clone-depth-misses-remote-branches> (дата звернення: 06.05.2023).

Юрчик Г. М., к.е.н., доцент, **Гладунова Д.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНІ ТРЕНДИ В УКРАЇНІ

Питання цифровізації економіки вперше було поставлено на порядку денний групи G20 у 2015 р., де було визнано зростаючу значимість Інтернету в розвитку економіки, а також можливості та загрози у відповідній царині. У 2016 р. G20 було прийнято «Ініціативу розвитку і співпраці G20 в області цифрової економіки», де цифрова економіка (ЦЕ) характеризується як найважливіший фактор зростання продуктивності і оптимізації структури економіки. У 2017 р. G20 ініціювала проведення наради міністрів відповідних держав у сфері цифровізації, за результатами якої було прийнято «Декларацію міністрів по цифровій економіці G20», де було закріплено чіткий орієнтир щодо забезпечення підключення всіх громадян до цифрових комунікацій до 2025 року. На даний час поняття ЦЕ широко висвітлюється в працях українських дослідників. Попри це, все ж в наукових колах на разі відсутній єдиний підхід до визначення її сутності (табл. 1).

Експерти ОЕСР виокремлюють три компоненти, які є основними в концепції ЦЕ:

- інфраструктура (обладнання, програмне забезпечення, засоби телекомунікації тощо);
- учасники транзакцій (споживачі, бізнес, уряд);
- предмети транзакцій (товари, послуги, дані).

У 2018 році КМУ України схвалив «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» та був прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Поряд з цим, важливим кроком у сфері цифровізації національної економіки є також схвалення «Стратегії розвитку високотехнологічних індустрій для України до 2025 року», а також підписання у 2022 р. Єврокомісією угоди про приєднання України до програми «Цифрова Європа» (її загальний бюджет на 2021–2027 роки становить 7,5 млрд євро). Тобто, можна констатувати, що Україна не перебуває осторонь глобальної тенденції цифровізації світової та національних економік. Однак, на разі Україна перебуває на етапі становлення ЦЕ та цифрового суспільства.

Загальне уявлення про тенденції цифровізації економіки України дають дані про розвиток ІТ-сектора (табл. 2). Можна констатувати, що частка ІТ-сектору у ВВП держави постійно зростає (з 3% у 2011 р. до 5,1% у 2021 р.).

Таблиця 1

Основні підходи до трактування поняття «цифрова економіка»

Автори	Визначення терміна
Центр Разумкова [1]	<i>економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях та інформаційно-комунікативних технологіях (ІКТ), але на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі Інтернету та нових цифрових технологій</i>
Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. [2]	<i>інноваційна динамічна економіка, яка передбачає активне запровадження інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій на всіх етапах соціально-економічної діяльності, що сприяє зростанню ефективності й конкурентноздатності окремих організацій, національних економік та якості життя населення</i>
Коляденко С. [3]	<i>виробництво та реалізація електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами з використанням електронної комерції</i>
Веретюк С. [4]	<i>трансформація різноманітних сфер економіки шляхом перенесення всіх інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу</i>

При цьому темпи приросту ІТ-сектору протягом 2011–2021 рр. були різними: найвищий темп приросту мав місце у 2016 р., найменший – у 2014 р. Протягом останніх років такі значні відмінності у темпах приросту ІТ-сектору дещо стабілізувалися та варіювали в межах 20–25%.

Таблиця 2

Показники розвитку ІТ-сектору в Україні, 2011–2021 рр.

(за даними Держстату)

Рік	Величина ВВП у ІТ-секторі, млн грн.	Питома вага ІТ у складі ВВП, %	Темп приросту ІТ-сектору, %
2011	34331	3,02	–
2012	40855	3,14	19
2013	44182	3,15	8,14
2014	47658	3,48	7,87
2015	52556	3,67	10,28
2016	77308	3,8	47,1
2017	96745	3,96	25,14
2018	117353	3,8	21,3
2019	148317	4,04	26,39
2020	187843	4,91	26,65
2021	222971	5,11	18,7

Оцінка поступу в цифровій трансформації економічної системи проводять за допомогою міжнародних індексів розвитку цифрових технологій, поміж яких варто виділити Індекс світової цифрової конкурентоспроможності. За вказаним індексом упродовж 2017–2021 рр. спостерігається підвищення рейтингової позиції України у світовому рейтингу на 6 пунктів. Найбільший поступ спостерігаємо за категорією «Знання» – на 12 позицій, на що вплинуло зміна субіндексу «Таланти» на 11 позицій (табл. 2).

Формування ЦЕ характеризується посиленням значення інформаційно-інноваційних і цифрових засобів в суспільному та фінансово-економічному житті. Варто підкреслити, що до основних чинників розвитку можна віднести:

Таблиця 3

Значення Індексу цифрової конкурентоспроможності України упродовж 2017–2021 рр. [6]

Чинники та субіндекси, що їх формують	2017	2018	2019	2020	2021
Знання	45	39	40	38	37
Таланти	57	55	57	52	46
Навчання та освіта	26	22	21	19	18
Наукова концентрація	45	40	49	50	55
Технології	62	61	61	59	58
Наукова база	56	54	54	54	46
Капітал	62	61	62	59	55
Технологічна база	60	57	60	58	57
Готовність до майбутнього	61	61	62	61	58
Адаптивне ставлення	58	53	59	56	56
Ділова активність	56	53	45	51	45
ІТ інтеграція	60	61	61	62	61
Індекс цифрової конкурентоспроможності	60	58	60	58	54

1) цифрові фінанси – активне впровадження цифрових технологій у банківський сектор, фінансові розрахунки, електронні торги, електронне бюджетування тощо; 2) соціальні мережі – передбачають взаємодію економічних суб'єктів в цілях пошуку потрібної інформації про покупців, постачальників, є ефективним інструментом маркетингу; 3) цифрова ідентифікація та кібербезпека – застосування електронної системи для ідентифікації та засвідчення особи для безпечних банківських та інших операцій; 4) організація ведення онлайн бізнесу.

Таким чином, можна констатувати, що Україна перебуває на етапі активного впровадження цифрових технологій в економіку, прискорення яких потребує державної підтримки.

1. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова. Видавництво «Заповіт», 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. № 3 (27). С. 13–21. 3. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106–107. 4. Веретюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науководослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 51–58. 5. Федуллова Л. І. Тенденції розвитку та впровадження цифрових технологій для реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2020. № 7 (26). С. 6–14. URL: [https://doi.org/10.37100/2616-7689/2020/7\(26\)/1](https://doi.org/10.37100/2616-7689/2020/7(26)/1). (дата звернення: 03.05.2023). 6. World Digital Competitiveness Ranking 2021. URL: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness>. (дата звернення: 03.05.2023).

Юрчик Г. М., к.е.н., доцент, **Землянников А. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ

Післявоєнна відбудова України потребує залучення інвестицій у стратегічні напрямки її розвитку. Адже, інвестиції є каталізатором структурної перебудови економіки та вирішення соціально-економічних проблем. Активізація інвестиційної діяльності, формування інвестиційних ресурсів є основою економічного зростання та інноваційних змін. Відтак, питання дослідження та покращення інвестиційного клімату в Україні можна назвати пріоритетним.

Інвестиційний клімат в країні включає дві складові: інвестиційну активність в країні та її інвестиційну привабливість, які є функціонально взаємопов'язаними. Інвестиційна активність країни є процесом нарощування обсягів і темпів інвестування в її основний капітал. Інвестиційна активність в країні характеризується показниками інвестиційних вкладень в національну економіку (рис. 1).

Як бачимо, до 2018 р. мала місце чітка тенденція щодо зростання капітальних інвестицій в економіку України. У 2019 р. цей позитивний тренд було змінено і обсяг капітальних інвестицій почав зменшуватися (у 2020 р. – на 18,5%). У 2021 р. намітилася тенденція до незначного зростання інвестицій (на 4%), що в певній мірі можна пояснити різким їх зменшенням у попередньому році та девальвацією гривні. Серед джерел фінансування капітальних інвестицій змін майже не простежується.

На протязі всього періоду переважають власні кошти підприємств. Другим за значимістю джерелом фінансування капітальних вкладень є державний та місцеві бюджети (максимальне фінансування 92,7 млрд грн у 2021 р.).

Загалом, Україна має потужний потенціал для залучення значних обсягів інвестицій завдяки своєму вигідному географічному розташуванню, великому ринку з численними вільними «нішами», багатим природним ресурсам, потужній виробничій базі, дешевій і якісній робочій силі тощо. Однак обсяги іноземних інвестицій в Україну залишаються на дуже низькому рівні та недостатні для сприяння енергійному економічному розвитку країни. Така ситуація зумовлена низкою факторів, які не лише гальмують інвестиційні процеси в Україні, а й впливають на її загальний економічний розвиток.

Необхідною передумовою дослідження інвестиційного клімату в Україні є аналіз факторів, які зумовлюють його формування. В цілях всебічного моніторингу середовища формування інвестиційного клімату

варто використовувати відомі рейтингові показники, перелік та значення яких для України представлено в таблиці.

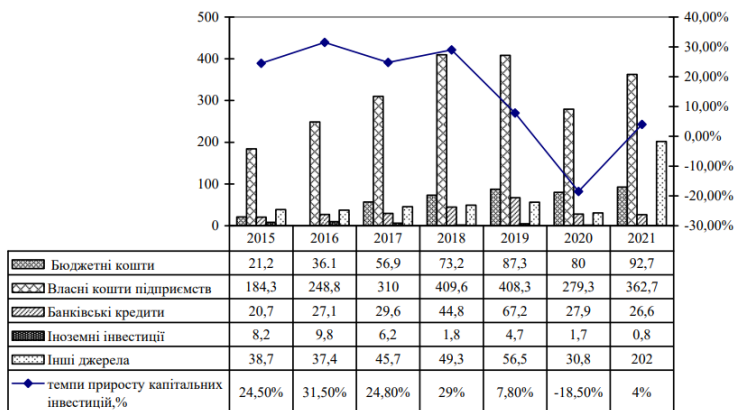

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування 2015–2021 рр. та їх приросту, млрд грн (за даними Держстату)

Таблиця

Рейтингова позиція України за рядом показників соціально-економічного середовища як індикаторів передумов формування інвестиційного клімату

Назва індексу	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Індекс легкості ведення бізнесу	96	83	80	76	71	64
Індекс економічної свободи	162	162	166	150	147	134
Глобальний індекс інновацій	64	56	50	43	47	45
Індекс глобальної конкурентоспроможності	79	59	60	59	54	55
Індекс сприйняття корупції	130	131	130	120	126	117
Індекс людського розвитку	84	84	88	88	74	74
Індекс прав власності	105	113	123	110	109	105

Примітка: колоризація тих рейтингових показників, які демонструють досить низьку рейтингову позицію України та є фактором зниження її інвестиційної привабливості.

Як бачимо, найбільш проблемна ситуація в контексті формування інвестиційного клімату в Україні спостерігається за такими показниками як:

1) індекс економічної свободи вказує на наявність проблем у сфері економічної конкуренції, регулювання економічних відносин, монополізації, а відтак наближає Україну до держав з так званим репресивним типом економіки (рейтингове місце України у 2021 р. – 134 із 178 можливих);

2) індекс сприйняття корупції – індекс, що відображає політику держави у боротьбі з корупцією. Попри те, що Україна дещо покращила свою рейтингову позицію, все ж залишається в групі держави з високим рівнем корупції (117 позиція із можливих 180 у 2020 р.);

3) індекс прав власності свідчить про наявність значних проблем у цій сфері в Україні, що стримує притік інвестицій (105 позиція із 129 можливих у 2020 р.). Зокрема, є проблеми з рейдерством, захистом прав інтелектуальної власності.

Згідно з дослідженням Європейської Бізнес Асоціації (ЕБА), індекс інвестиційної привабливості України у 2020–2021 рр. суттєво знизився до 2,73 бала з 5 (з 3,07 у 2018 році) (рис. 2).

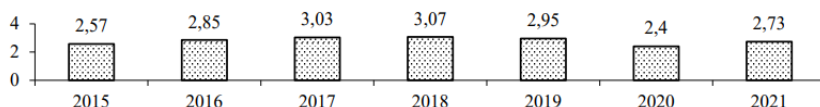

Рис. 2. Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України за результатами ЄБА 2015–2021 рр. [1]

За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА), що відображають настрої бізнесу щодо поточного стану інвестиційного клімату в Україні, можна відмітити, що більшість інвесторів (87%) відзначає інвестиційний клімат в Україні у 2022 році як несприятливий (рис. 3).

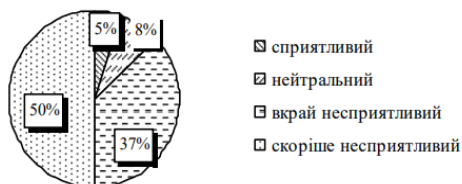

Рис. 3. Оцінка інвестиційного клімату в Україні ЄБА у 2022 р. [1]

Таким чином, попри наявний інвестиційний потенціал, все ж Україна демонструє негативну тенденцію щодо зменшення обсягу капітальних вкладень в економіку, що обумовлено цілим комплексом проблем та соціально-економічних викликів.

1. European Business Association: Official website. 2022. URL: <https://eba.com.ua> ((дата звернення: 17.10.2022)). 2. Тарасовський Ю. Інвестиційна привабливість України відновилась до «ковідного» значення – ЕБА. *Forbes Ukraine* : вебсайт. URL: <https://forbes.ua/news/investitsiy-na-privablivist-ukraini-vidnovilasyado-kovidno-znachennya-eba-15122022-10518> (дата звернення: 06.03.2023).

Юрчик Г. М., доцент, **Царук В. О.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНІ ТРЕНДИ В УКРАЇНІ

Одним із найважливіших завдань соціально-економічної політики на сучасному етапі є підвищення добробуту населення. Реалізація цього завдання не можлива без проведення ефективної соціальної політики, яка б передбачала впровадження інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем. В умовах втрати економічного потенціалу України через військові дії, брак економічних реформ зумовили загострення таких соціальних проблем як бідність населення, майнова поляризація та безробіття населення. Очевидно, що зростання обсягів бюджетних видатків на соціальні цілі є найбільш очевидним шляхом вирішення соціальних проблем. Проте, в умовах браку фінансових ресурсів держави такий шлях має цілий ряд обмежень, поміж яких – дефіцит бюджету, Пенсійного фонду, а також відволікання частини коштів від фінансування економічного сектору та сектору оборони. Відтак, актуалізується доцільність залучення ресурсів недержавного сектору до вирішення соціальних проблем, в тому числі через стимулювання розвитку соціального підприємництва (СП).

Автор ідеї СП, М. Юнус визначає його як прибутковий бізнес, що дотримується принципів корпоративної соціальної відповідальності, має соціальні цілі, та прибутки від якого спрямовуються головню на розвиток самого підприємства, а також на підтримку громади та втілення соціальних проєктів [1]. Досить вдалим є тлумачення СП за авторства керівника програми соціального інвестування в Україні «Western NIS Enterprise Fund». Він розглядає СП як різновид бізнесу, який має соціальну місію, тобто спрямовує частину своїх прибутків та/або зусиль на вирішення певної соціальної проблеми суспільства [2]. Однак, вчені наголошують, що ототожнювати СП із корпоративною соціальною відповідальністю чи благодійністю не доречно, оскільки у них різні цілі. СП як особливий вид бізнес-діяльності (таблиця) перебуває на межі традиційного підприємництва (орієнтація на комерційну складову) та благодійності (орієнтація на соціальну спрямованість).

До основних ознак СП можна віднести:

- ⇒ соціальна спрямованість (діяльність, яка в кінцевому результаті передбачає досягнення соціальної мети);
- ⇒ орієнтоване на створення суспільно корисної економічної та соціальної цінності;
- ⇒ ведення підприємницької діяльності на основі принципу опіки про

майбутні покоління;

⇒ базується на соціальній відповідальності, що передбачає усвідомлення ролі економічного суб'єкта в розвитку суспільних відносин;

⇒ поєднання економічної та соціальної спрямованості підприємництва стимулює формування інноваційних підходів у технічній, організаційній і комерційних сферах діяльності, створення позитивної репутації та отримання додаткових як економічних, так і інших вигод.

Таблиця

Відмінні риси соціального підприємництва від благодійності та традиційного бізнесу [1,2]

Соціальне підприємництво	Благодійна організація	Традиційний бізнес
⇒ соціально-орієнтована структура	⇒ соціально-орієнтована структура	⇒ комерційна структура
⇒ не залежить від зовнішніх джерел фінансування; потрібен лише стартовий капітал	⇒ залежить від зовнішніх джерел фінансування, донорів	⇒ не залежить від зовнішніх джерел фінансування; потрібен лише стартовий капітал
⇒ отримує дохід від власної діяльності, метою якої є пом'якшення або вирішення конкретних соціальних проблем	⇒ отримує гранти та пожертви, які спрямовуються на вирішення соціальних проблем	⇒ отримує дохід від власної діяльності, метою якої є максимізація прибутку
⇒ прибуток реінвестується	⇒ немає прибутку	⇒ прибуток розподіляється серед акціонерів

Дослідження територіального розподілу соціальних підприємств свідчить про наявність диспропорцій у територіальному розміщенні за регіонами України. Зокрема, лідерами за розвитком СП в Україні є Київська, Львівська та Полтавська області, де розташовано 41,9% усіх вітчизняних соціальних підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Питома вага соціальних підприємств у регіоні від загальної кількості діючих соціальних підприємств України, 2020 р. [4]

Також високий рівень розвитку СП прослідковується у Донецькій обл. – 5,3%; Запорізькій обл. – 5,3%; Закарпатській обл. – 5,3%; Харківській обл. – 4,7%; Дніпропетровській обл. – 4%; Черкаській обл. – 4% та Чернігівській обл. – 3,3%. Діяльність вітчизняних соціальних підприємств зосереджена переважно сфері послуг, освіти, відпочинку, туризму, культури – 18% (рис. 2). Такий стан пояснюється тим, що така діяльність не потребує значних фінансових вкладень при започаткуванні.

Рис. 2. Основні сфери діяльності соціальних підприємств в Україні [4]

За тривалістю діяльності суб'єкти СП розподіляються таким чином: від 1 до 3 років – 48%; 4–9 років – 29%; понад 10 років – 23%. Серед суб'єктів СП переважають малі підприємства з кількістю працівників до 5 осіб (56%), 6–10 осіб (19%), 11–50 осіб (16%), понад 50 осіб (9%).

Таким чином, попри не сформованість інституційного середовища функціонування, СП в Україні має значні перспективи розвитку, слугує реальною альтернативою бюджетному фінансуванню вирішенню соціальних проблем, сприяє підвищенню активності людей навколо ідей їх вирішення.

1. Yunus M., Weber K. Creating a world without poverty: social business and the future of capitalism. New York: Public Affairs, 2007. 261 p. 2. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін: посібник / Свинчук А. А., Корнецький А. О., Гончарова М. А., Назарук В. Я., Гусак Н. Є., Туманова А. А. К.: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 188 с. 3. Осипова С. К., Носирев О. О. Соціальне підприємництво в управлінні регіональним економічним розвитком. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 122–128. 4. Осипова С. К. Стратегічне регулювання у сфері соціального підприємництва: регіональний аспект: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Одеса, 2021.

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ, АНАЛІЗУ ТА ФІНАНСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Antoniuk O. R., Doctor of Economics, Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine)

INTERACTION OF INTERNAL CONTROL AND AUDIT IN THE ACTIVITIES OF PUBLIC SECTOR ENTITIES

In modern difficult economic conditions, accompanied by an increase in the number and volume of violations of legislation on the use of material and financial resources in the public sector, there is an objective need to ensure effective state internal financial control over the activities of public sector entities, in particular internal control and internal audit. Control is the key to compliance with the legality and efficiency of managing and using financial resources and other assets, achieving results according to the established goals, objectives and requirements for the activities of public sector entities, and the reliability of their financial and budget statements.

Scientific publications testify to the relevance of the internal audit of public sector entities. A review of the history of the development of the functions of internal and external audit of the public sector shows that there is a theory of agency and management control. Public sector auditing is an area where additional research is needed [1; 2]. Currently, a retrospective analysis of the identified violations is insufficient, and it is necessary to take measures to prevent them in a timely manner. Due to that the introduction of a risk-oriented approach in financial management and control of budgetary institutions is relevant, namely, identifying, evaluating and establishing ways to respond to risks, developing measures to eliminate them, reducing their impact on the activities of institutions.

There are some tasks in solving the problem of identifying typical violations in accounting and internal control system using a risk-oriented approach:

- to determine the role of internal control and internal audit in ensuring the effective use of budget funds, achieving planned performance results;
- based on the analysis of reports on the state financial audit during the study period to identify and summarize typical errors in accounting and internal control at the industry level;
- to substantiate the expediency of applying a risk-oriented approach for the improvement of the accounting and internal control system of different institutions of Ukraine;
- to identify and assess risks in the accounting and internal control system.

In Ukraine, the state financial control system has three levels, namely: internal control, internal audit, which are elements of State internal financial control, and external control (state external financial control). To ensure the implementation of external control at the second level, there are decentralized internal audit units that assess and contribute to the effective implementation of internal control, which is

actually the foundation of the state financial control.

However, the domestic state financial control system is not effective, since it does not fully fulfill its tasks and operates in the form of separate elements. In Ukraine, the level of financial discipline in the public sector is quite low; there is an increase in the number and volume of violations, as evidenced by the results of the activities of the state audit service bodies. Among the main reasons for violations are the low level of effectiveness of internal control, the irresponsibility of many budget managers, heads of enterprises, institutions and organizations in making managerial decisions.

According to the results of the analysis of the state of internal control and internal audit functioning in state bodies, conducted by the Ministry of Finance of Ukraine, the functioning of the internal environment is generally formalized in state bodies, control measures are implemented, internal administrative documents are approved, relevant action plans, working groups (commissions) on the organization and implementation of internal control are created, etc. As to the risk management, 64% of the surveyed state bodies have implemented a regulation of risk management activities, 41% made management decisions based on the results of risk assessment and risk areas of activity, 61% documented risk management activities. However, a number of shortcomings remain both in the introduction of a comprehensive internal control system and in the implementation of risk assessment of the activities of a public sector entity [3]. It is necessary to distinguish between the concepts of internal control and internal audit. Internal control provides compliance with the law and efficiency of budget funds, achieving results in accordance with the established purpose, objectives, plans, whereas internal audit is aimed at improving the management system, internal control, prevention of illegal, inefficient and ineffective use of budget funds, errors or other shortcomings in the activities of the institution, providing for independent conclusions and recommendations.

As a result, prerequisites are created for the emergence of significant risks of non-fulfillment of functions and failure to achieve the planned goals. That is why it is important to identify and assess risks in a timely manner, implement the necessary measures to eliminate them or minimize their impact on the achievement of appropriate results of a public sector entity.

1. Hay D.; Cordery C. The value of public sector audit: Literature and history. *Journal of Accounting Literature*. 2018. June 2018. Vol. 40. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2017.11.001>. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Antoniuk O., Koval N., Savitska S., Mulyk Y., Kuzyk N., Koshchynets M. Development of internal control and audit in Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*. 2021. Vol. 12. No. 6. P. 376–390 (Web of Science). DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v12i6.1761>. URL: <http://www.ijmp.jor.br/index.php/ijmp/article/view/1530>. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Information on the state of internal control and internal audit in 2019 / Ministry of Finance of Ukraine. 2020. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/funktsionuvannia_derzhavnogo_vnutrishnogo_finansovogo_kontroliu_u_2019_rotsi-2127. (дата звернення: 03.05.2023).

Pavelko O. V., Doctor of Economics, Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

UNUSUAL TAXES IN ANCIENT TIMES IN DIFFERENT COUNTRIES OF THE WORLD

As the tax history shows, at any time with the urgent need to fill the budget it was possible to impose a tax on anything, and citizens paid it obediently. Throughout the history of mankind there were many strange, unusual and obscure taxes. Taxes as a source of state budget revenues do not count for two hundred years. The concept of «tax» was first discovered by A. Smith in «Research on the nature and cause of the wealth of nations» (1770) [1]. According to him, «the tax is a burden imposed by the state in the form of a law that provides for both its size and payment procedure.» Taxes are a very complex and extremely influential financial category for all economic phenomena and processes. Tax is a mandatory element of the economic system of the state, regardless of which model of economic development it chooses, which political forces are in power. The absence of taxes paralyzes the financial system of the state as a whole, makes it incapable.

The history of civilization shows that in different periods of society introduced various taxes: on land, property, income, securities, inheritance and gifts, value added, wages, excises, fees and deductions, cars, horses, dogs, productive livestock and poultry, bees, per capita taxes and taxes on unmarried men, taxes on beards, windows, doors, etc.

In ancient Egypt a cooking oil was taxed. The pharaoh made the people buy it from his own supply and they were prohibited from using pre-used oil. Going further back in history, the Mesopotamian's, set a depiction of paying taxes on stone. At the time people who didn't have money were made to pay with livestock, food or labor. Another tax that led to huge change was the 'gabelle' salt tax in France, so unpopular from its establishment in the mid-14th century that it was a contributing factor in the French Revolution [2]. Although it was repealed in 1790. Napoleon reinstated it just 16 years later, and it was only abolished in 1945 after the Second World War. The British also taxed salt leading to Gandhi's Salt March in 1930 to protest British rule in India.

In Ancient Rome it was not uncommon for the slave to release his slaves after several years of work for a fee. The Roman government required the newly freed slave to pay a tax on his own freedom. Taxes were imposed on slaves. Slaves could pay a fee after a certain number of years of service. By working at several places, some were able to earn money they would use to pay for their freedom. The Roman government required the slave to pay a tax on his or her freedom. Many slaves were ultimately able to pay the fee because they were able to work in several places, allowing them to earn the money used to obtain their freedom. It was fairly common for slave owners to free their slaves after a certain number of years and/or payment in Ancient Rome. But usually the tax was paid by the slave itself.

In 1783 a tax on hats was introduced in Great Britain. It was aimed at raising revenue for the government in a way that would mostly correspond to a person's wealth. At this point in history it was the rich who could afford numerous hats, whereas the poor might have one cheap hat, or none at all. Heavy fines were doled out to those who failed to pay. This led to some hat-makers rename their creations. However, in response, a tax on any 'headgear' was introduced by 1804. The tax was repealed in 1811. Every resident of London was obliged to pay 2 pounds for his hat, and every villager – 5 shillings a year. The hats were marked with a special mark, which indicated that the owner had paid the tax. No doubt similar to the hat tax, the clock was introduced to tax the wealthy. In 1797, the British Clock Tax was applied to all timepieces, such as watches and clocks. The annual tax rate was two shillings and sixpence for a standard watch, and up to ten shillings for a gold watch. Clocks costing more than twenty shillings were rated at five shillings.

The German church levy was introduced in 1803 after religious property was nationalized – and still exists today. With the 8–9% of income tax extended to capital gains as well, Germans have been formally leaving the Protestant and Catholic churches in their droves. But even then, they have to pay – there is a government fee to make the declaration to renounce the church.

The UK was the first country to create a license to fund the radio in 1923, when annual fee of 10 shillings was introduced to cover radio sets under the Wireless Telegraphy Act. This later extended to TV, with the BBC license fee launching in 1946. It still exists today, and generated \$5 billion (£3.8bn) in 2018. Two-thirds of countries in Europe and half of countries in Asia and Africa also use licenses to fund public TV, although the US and Canada have never gone down this path.

Middle Ages became the creator of a wide variety of taxes. In addition to direct taxes, the population of one or another country from time to time was charged with fees for the coronation or wedding of the king, the maintenance of the army, etc. In the 16th century, a playing card tax was introduced because the card game was very popular after dinner [3]. It is this popularity that led the king to think about the possibility of being enriched at the expense of his subjects. Forging an ace of spades was punishable by hanging – and the card is still known as the 'death card'. One century later, in 1711, Queen Anne introduced taxes on playing cards and dice, which led to massive illegal production of cards. The Georgian period in the UK was a time of prolific taxes. From 1709 to 1831 candles were taxed and no-one was allowed to make candles at home without a license.

In Wurttemberg in the 18th century local authorities imposed a tax on sparrows. The owner of each house had to kill 12 birds during the year, for which he received 6 creators from the government. Otherwise he paid a tax of 12 creators. But soon the people invented how not to pay. They bought the right amount of dead sparrows from local homeless people who found birds in urban garbage. Upon learning of this, the government was forced to cancel the tax.

To cover the expenses the Parliament of England in 1662 introduced a tax on chimneys. To evade this tax, people began to build common pipes with their

neighbors. One pipe served several families at once. He was paid by owners of homes that had chimneys. In order not to pay, people began to disassemble their pipes. The tax was abolished in 1684 after a big fire in London.

Window Tax was first imposed in England in 1696. The tax was charged from each house depending on the number of windows. This led to the fact that people began to lay the old windows and build new buildings with fewer windows. The lack of lighting had a negative impact on health. Houses with more than 10 windows had to pay a huge 10 shillings. The tax negatively impacted the health of the nation, and after years of campaigning the tax was repealed in 1851. For some, that was 150 years too late.

Childlessness tax – existed in the USSR as «The Tax on Unmarried, Lonely, and Low-Birth Citizens» introduced in November 1941. Childless men from the age of 20 to 50 years old and married women without children from 20 to 45 years old had to deduct 6% of the salary to the state. With less than 70 rubles earnings the tax was not charged. The persons who did not have the opportunity to give birth to the child due to their state of health and those whose children died or disappeared on the fronts of the Great Patriotic War were exempted from the tax. The specified tax was discontinued due to the birth or adoption of the child and again continued to charge in the event of the death of a single child. Interestingly, on February 23, 2012 the Verkhovna Rada of Ukraine registered a bill №10112 on an increase of the income tax for childless citizens from 15% to 17%. It is worth noting that in 1909 the same tax was introduced in Bulgaria. In 1926 Benito Mussolini introduced a tax on bachelors in Italy.

Consequently, at different times there were various taxes, some of which became the prototypes of modern taxes. For example, taxes on windows and chimneys to some extent overlap with the modern tax on real estate, different from the land plot.

1. Adam Smith. The wealth of nations. URL: <https://eet.pixelonline.org/files/etranslation/original/The%20Wealth%20of%20Nations.pdf>. (дата звернення: 03.05.2023). 2. Elliot Keck. Five of the strangest taxes in history. URL: https://www.taxpayersalliance.com/five_of_the_strangest_taxes_in_history. (дата звернення: 03.05.2023). 3. Strangest taxes in history. URL: <https://kaplan.co.uk/insights/article-detail/insights/2021/04/15/9-strangest-taxes-in-history>. (дата звернення: 03.05.2023).

Антонюк О. Р., д.е.н., професор, **Іванюк К. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ АУДИТОРІВ

Законом України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» посилено вимоги через встановлення системи регулювання та нагляду аудиторської діяльності, а також вимог до суб'єктів аудиторської діяльності (далі – САД). «Контроль якості аудиторських послуг САД здійснюється шляхом проведення перевірки якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності щодо дотримання ними міжнародних стандартів аудиту, принципу незалежності, ефективності внутрішньої системи контролю якості аудиторських послуг, дотримання вимог» [1].

Відповідно до ст. 40 вказаного законодавчого документу, є чіткий розподіл повноважень щодо здійснення зовнішніх перевірок контролю якості надання аудиторських послуг.

Процес перевірки з контролю якості аудиторських послуг складається з певних послідовних етапів [2]:

- 1) планування та організація перевірки, що передбачає вивчення САД для врахування при складанні плану та програми перевірки;
- 2) проведення перевірки з контролю якості аудиторських послуг, підготовка висновків та рекомендацій;
- 3) подання та обговорення висновків та рекомендацій із САД;
- 4) оформлення звіту про результати перевірки;
- 5) відстеження виконання наданих САД за результатами перевірки з контролю якості аудиторських послуг обов'язкових до виконання рекомендацій та результатів їх впровадження.

Відповідно до ст. 51 ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» Комітет з контролю якості аудиторських послуг забезпечує проведення перевірок суб'єктів аудиторської діяльності, крім тих, які здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес.

Планом-графіком проведення перевірок з контролю якості на 2021 р. Комітетом передбачалось провести перевірку 40 САД, з яких лише 35 було проведено, а 5 – перевірка не проводилась [3].

Перевірками з контролю якості аудиторських послуг за 2021 рік було охоплено 157 завдань, у тому числі: 137 завдання з аудиту фінансової звітності (МСА 700/800/805), аудиторські звіти за результатами яких підписано 76 ключовими партнерами; 7 завдань з огляду фінансової

звітності (МСЗО 2400/2410); 8 завдань з надання впевненості, що не є аудитами або оглядами історичної фінансової інформації (МСЗНВ 3000); 5 завдань з виконання узгоджених процедур стосовно фінансової інформації (МССП)[3].

Недоліки, що були ідентифіковані, як порушення при проведенні перевірок з контролю якості аудиторських послуг САД, в основному, пов'язані з:

- несвоєчасною сплатою обов'язкових внесків за договорами про надання послуг з обов'язкового аудиту;
- не дотриманням вимог щодо кількості аудиторів за основним місцем роботи для надання послуг з обов'язкового аудиту;
- неподанням/несвоєчасним наданням змін до відомостей, що оприлюднені у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності;
- недотримання вимог статті 14 Закону щодо розкриття інформації у звіті незалежного аудитора на додаток до вимог, встановлених у МСА;
- недотримання вимог, що стосуються надання послуг з аудиту фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес;
- недотримання вимог статті 10, 28 Закону, що стосуються оцінки незалежності і об'єктивності аудитора й САД, та своєчасного й належного документування загроз незалежності.

Розроблення та вдосконалення потребують показники й критерії оцінювання якості роботи аудиторських фірм, визначення цілей, завдань та об'єктів, порядку й методики контролю якості аудиторських послуг як найважливіших складових менеджменту якості. Питання методики контролю якості аудиторських послуг чітко не розкриті й потребують уточнення як в офіційно затверджених нормативно-правових документах, так і в наукових дослідженнях з питань розвитку аудиторської діяльності. «Тому назріла об'єктивна необхідність удосконалення термінологічного, теоретичного й методичного апарату аудиту, зокрема для забезпечення контролю якості аудиторської діяльності»[4].

При побудові системи контролю якості, виборі методики чи процедур її проведення варто базуватись на вивченні міжнародного досвіду. Система контролю якості великих аудиторських компаній регламентується централізовано. Мережеві компанії мають власні аудиторські програми, корпоративні керівництва з оформлення робочої документації та положення щодо здійснення внутрішнього контролю за якістю надання послуг на всіх континентах. Їх досвід є взірцем для наслідування інших компаній [5].

Перевірки з часу введення воєнного стану в Україні проводились виключно за згодою суб'єкта аудиторської діяльності, що були включені до плану, при цьому Комітет керувався Рішенням Ради АПУ № 81/2 від 14.03.2022 р. «Про зупинення розпочатих перевірок з контролю якості

аудиторських послуг» та положення Рішення Ради АПУ № 81/3 від 14.03.2022 р. «Про зупинення виконання Плану-графіку перевірок з контролю якості аудиторських послуг». З 17.06.2022 перевірки з контролю якості аудиторських послуг виконуються згідно пунктом 21 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» виключно за згодою САД, що включені до плану-графіку перевірок на 2022 р. За таких же умов будуть проведені перевірки протягом 6 місяців після припинення воєнного стану в Україні.

Система регулювання аудиторської діяльності надалі буде удосконалюватись та поліпшуватись, щоб відповідати вимогам європейського законодавства та забезпечити більш стійкий розвиток і функціонування ринку аудиторських послуг та суб'єктів аудиторської діяльності. Цьому сприяє і оприлюднений 06.04.2023 р. для громадського обговорення проєкт наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг та інших перевірок».

Актуальним є запровадження як превентивних заходів порушень якості процесу виконання завдання, так і узагальнення та відкритого обговорення досвіду застосування стандартів, висвітлення проблем та виявлення порушень.

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII: станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Про затвердження Порядку проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг : наказ М-ва фінансів України від 29.08.2019 р. № 362: станом на 25 трав. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1026-19#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Аналіз порушень суб'єктами аудиторської діяльності професійних вимог щодо якості аудиторських послуг за 2021 рік. *Аудиторська палата України*. Офіційний сайт. URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/10/6_КЯ_Аналіз-порушень-узагал.звіт-2021.pdf. (дата звернення: 03.05.2023).
4. Аудит в умовах сталого розвитку: колективна монографія / О. А. Петрик, Н. В. Гойло, І. І. Матієнко-Зубенко, І. О. Мариніч, Ю. Б. Слободяник ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Петрик. К. : КНЕУ, 2021. 231 с.
5. Система контролю якості аудиторських послуг. HLB/Аудиторська компанія в Україні. URL: <https://u.to/OF5zHA> (дата звернення: 25.11.2022).

Антонюк О. Р., д.е.н., професор, **Шоломицький В. Ю.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ФОРЕНЗІК: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Функціонування суб'єктів господарювання в умовах бізнес-ризиків, невизначеності та факторів діяльності, що визначаються організаційно-правовою формою, виробничим процесом, організаційною структурою вимагають належного рівня внутрішнього контролю та аудиту. Виявити економічні злочини в ході нормального функціонування великої компанії не просто, адже шахрайство реалізується недобросовісними особами з використанням високоорганізованих схем. Відтак, власникам бізнесу потрібно докладати зусилля для попередження, виявлення та усунення наслідків шахрайства всередині підприємства, а також попередження шахрайських дій з боку контрагентів. При здійсненні аудиту річної фінансової звітності з метою виявлення шахрайства аудиторі повинні використовувати Міжнародний стандарт аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності».

Як галузь аудиторських послуг форензік з'явився в середині ХХ ст. в США, а щодо України, то ця практика з'явилася на ринку з приходом «Великої четвірки» аудиторських компаній (Deloitte, PwC, EY та KPMG). Різними авторами даються свої визначення терміна «форензік». Так, Т. Ю. Климко ототожнює поняття «форензік» з розслідуванням [1]. Г. В. Соломіна зазначає, що «форензік – це ефективний інструмент, спрямований на дослідження всіх потоків інформації всередині підприємства, а також взаємодії із зовнішніми сторонами, такими як клієнти, постачальники, інвестори та інші. Під терміном «форензік» також розуміють «діяльність, спрямовану на виявлення та врегулювання спірних ситуацій з фінансових, правових та інших питань, а також економічне розслідування дій співробітників і організацій, що суперечать законодавчим актам та іншим принципам» [2].

Форензік, який використовується для розслідування економічних злочинів, являє собою відносно новий напрямок діяльності для багатьох аудиторських фірм в Україні, переважно великі аудиторські фірми в Україні пропонують послугу форензік. Інші аудиторські фірми рідше пропонують форензік, що пов'язане з недостатніми знаннями особливостей виконання цього завдання саме суб'єктами малих та середніх аудиторських практик в Україні. Аналіз фахової професійної літератури та наукових публікацій вказують на помірну увагу у розкритті змісту та процедурного забезпечення виконання послуги форензік. Є деякі проблеми у ефективності виконання процедур аудиту в частині виявлення економічних злочинів та шахрайства на підприємствах України, навіть при

дотриманні вимог МСА 240 та інших стандартів аудиту через високу організованість шахрайських схем. «Зовнішні аудиторі не мають доступу до персональних даних суб'єкта господарювання, що не дозволяє проаналізувати внутрішні комунікації з метою виявлення об'єктів, чутливих до шахрайства» [3].

Форензик аудитор – це процес, який використовує особливі процедури для виявлення підозрілих дій, що відбуваються в компанії або в її найближчому бізнес-середовищі. Для розвитку методики форензик аудитор, «необхідні інтенсивна взаємодія і співпраця незалежних аудиторів з керівництвом внутрішнього контролю, менеджментом суб'єкта господарювання загалом, а також з іншими співробітниками» [3]. Дослідження мети форензик аудитор, його суб'єкта, об'єктів, нормативної бази, періодичності проведення та інших суттєвих характеристик дозволять розвинути його методологічну та методичну базу.

До фахівців, які здатні надавати послуги з форензику якісно є професійні вимоги: знання в галузі обліку і аудитор; знання законодавчих та нормативно-правових актів, трудового, цивільного та господарського законодавства; знання основних видів шахрайств і фінансових злочинів, способів їх виявлення; вміння працювати з сучасними інформаційними технологіями; знання основ психології та інших соціальних наук та ін. Додатковою перевагою спеціалістів може бути міжнародне визнана професійна кваліфікація СІМА, АССА.

На нашу думку, в Україні форензик на даний момент знаходиться на стадії актуалізації та потреби у поширенні розуміння важливості послуги та підвищенні спроможності аудиторськими фірмами якісно надавати послуги. Для збільшення пропозиції з боку аудиторських фірм та узгодження попиту та пропозиції у завданні з виконання форензику потрібно розробка методичних рекомендацій з її виконання, методична підтримка з боку професійних організацій у процедурному забезпеченні виконання послуги.

1. Климко Т. Ю., Мельник О. О. Удосконалення роботи внутрішнього аудитор за запобігання фродів на підприємстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 251–254. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21D-BN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvmgu_eim_2015_13_57. (дата звернення: 03.05.2023).
2. Сидоренко Д. Форензик як спосіб захисту бізнесу. *Юридична газета*. 25.04.2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/events/forenzik-yak-sposib-zahistu-biznesu.html>. (дата звернення: 03.05.2023).
3. Соломіна Г. В. Форензик – інструмент фінансового розслідування діяльності підприємства. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. № 2. С. 144–149. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/events/forenzik-yak-sposib-zahistu-biznesu.html>. (дата звернення: 03.05.2023).

Блищик В. П., здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Мазурець А. І., здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Павелко О. В., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Нині у світі відбувається якісна трансформація економічних відносин, в основі якої – перенос акцентів з матеріального виробництва на інформаційне. Для цього етапу розвитку суспільства властиві: зростання ролі інформації, знань та інформаційних технологій у житті суспільства; збільшення кількості людей, зайнятих у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та виробництва інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті країн світу; зростаюча інформатизація суспільно-економічних відносин з використанням сучасних цифрових технологій; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів, задоволення їх потребу інформаційних продуктах і послугах [1].

На теперішньому етапі становлення ринку, коли економіка України перебуває у кризовому стані та потребує суттєвого удосконалення, конкурентоспроможність відіграє важливу роль для виживання суб'єктів господарювання. Вона сприяє розвитку та модернізації виробництва, покращує фінансовий стан та допомагає модернізувати економіку країни. Зміни, що відбулися за останні роки, вказують на те, що потенціал конкурентоспроможності стає провідною силою, яка може утримати підприємство «на плаву» за різних ситуацій. Аналіз економічної літератури свідчить про наявність різних підходів до трактувань терміну «конкурентоспроможність». Дослідження теоретичних та практичних основ вивчення конкурентоспроможності підприємства на ринку знайшли своє відображення в численних працях закордонних та вітчизняних учених: Г. Асселя, Г. Азоева, І. Ансоффа, Ф. Котлера, Г. Минцберга, Пітерса, М. Портера, Ф. Тейлора, А. Сміта, А. Файоля та інших.

Успіх функціонування фірми на ринку та її подальші досягнення залежать від багатьох чинників, одним із яких є потенціал конкурентоспроможності. Потенціал виступає не поодиноким явищем, це сукупність різних факторів на підприємстві, що дають підстави для його кращого функціонування у довгостроковій перспективі. Конкурентний потенціал є відносно новою економічною категорією, але до єдиного тлумачення різні науковці так і не дійшли. Він може описувати у собі три складові: потенціал відображає минуле підприємства, тобто сукупність усіх властивостей та явищ, що були накопичені у процесі діяльності

товариства. Іншими словами можна сказати, що це ресурси; потенціал демонструє на сучасному етапі рівень практичних навичок та їх вживання у своїй діяльності. Частково дана складова перегукується із поняттям «резерв»; потенціал конкурентоспроможності орієнтується на подальше зростання фірми, його процвітання. Іншими словами – розвиток.

Кожне підприємство володіє потенціалом та намагається використати його якомога ефективніше. Для кращого просування на ринку потрібна стратегія, адже кожен прагне бути більш конкурентним та з легкістю випереджати суперників. Для забезпечення управління конкурентним потенціалом потрібно дотримуватися таких умов: усі системи пов'язані між собою та мають зв'язок для виконання завдань; повинна бути задана мета діяльності; аналіз інформації про стан діяльності, навколишнього середовища та швидке реагування на зміни; здатність сприймати рішення та виконувати їх.

В економічній літературі єдиного підходу до структури потенціалу конкурентоспроможності немає. Традиційно його поділяють на природний, технічний, технологічний, фінансовий, трудовий, управлінський, інформаційний. Н. Карачина та Л. Перцата виділяють сукупність наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових і нематеріальних ресурсів та можливостей суб'єктів господарювання [2]. Я. Лісун та А. Рудий відносять до складових частин маркетинговий, виробничий, інноваційний, екологічний, фінансовий, кадровий та управлінський потенціали [3]. Прийнято виділяти також три складові конкурентоспроможного потенціалу: фінансовий; людський; організаційний. Якщо брати до уваги людський потенціал, то він є основою діяльності усіх підприємств незалежно від сфери їх діяльності. Якість такого потенціалу – фундамент для розвитку інших складових підприємства. Фінансовий потенціал є провідним у сфері грошових потоків підприємства та може впливати на розвиток компетенцій фірми. Організаційний потенціал формується з урахуванням декількох факторів діяльності підприємства (інформаційні технології, внутрішні та зовнішні комунікації та наявність корпоративної культури). Тому, можна висновувати про те, що потенціал конкурентоспроможності підприємства – це сукупність усіх можливостей у базі підприємства, що залежать від поточного рівня людського, фінансового та організаційного потенціалу, ефективності управління цим потенціалом та можливість у цілому забезпечити підприємству певну частку на ринку.

Принципи конкурентоспроможності українського бізнесу завжди залишаються актуальними. Проте, у теперішній час наявні сумніви, чи зможуть наші підприємства продовжувати свою діяльність в умовах воєнного стану та підтримувати економіку в країні. Від початку повномасштабної війни було пошкоджено більше сотні підприємств та заводів, частину було релоковано в західні області України. Такі наслідки

мають вагомий вплив на конкурентоспроможність підприємств та чинять негативний вплив на бюджет країни. Тому для покращення становлення українського бізнесу на економічному ринку держава встановлює певні державні програми та залучає зарубіжних інвесторів.

Потенціал конкурентоспроможності можна ще більше нарощувати через використання програм, які автоматизують управління інформаційними процесами і відносяться до класу ERP-систем. Системи класу ERP – це набір інтегрованих застосувань, що дозволяють створити єдине середовище для автоматизації планування, обліку, контролю та аналізу всіх основних бізнесу-операцій підприємства. До складу практично будь-якої ERP-системи входить такий набір підсистем: виробництво; постачання і збут; зберігання; техобслуговування устаткування і виробленої продукції; фінанси; логістика [1].

Забезпечення рівня високої конкурентоспроможності свідчить, що всі ресурси, які використовує підприємство, продуктивніші і приносять більший прибуток, ніж є у ринкових конкурентів. Іншими словами, це означає, що підприємство займає стабільне місце на ринку товарів та послуг, і його продукція користується постійним попитом споживачів. До можливостей підвищення конкурентоспроможності потенціалу підприємства можна віднести такі, як: впровадження нової техніки, удосконалення технологічного процесу з метою систематичного збільшення обсягу надання послуг; подальший розвиток маркетингової діяльності задля завоювання й освоєння нових ринків збуту; розширення асортименту продукції; проведення комплексу заходів щодо зниження собівартості продукції. Впровадження даного переліку заходів допоможе посилити потенціал конкурентоспроможності підприємства в цілому та сформувати імідж успішного суб'єкта ринку.

1. Тесленок І. М., Кучеренко М. О. Сутність і структура інформаційного потенціалу підприємства *Бізнесінформ*. 2011. № 6. С. 124-127.
2. Конкурентний потенціал як основа стабільності підприємства. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/160.pdf (дата звернення: 12.05.2023).
3. Конкурентоспроможність в умовах воєнного стану. ELARTU – Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя: Домівка. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38530/2/FMZKPNES_2022_Vasyliuk_J-Competitiveness_in_conditions_166-167.pdf (дата звернення: 12.05.2023).
4. Потенціал конкурентоспроможності підприємства та його роль в ринкових умовах господарювання. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/50_2_2020/11.pdf (дата звернення: 12.05.2023).

Гуменна-Дерій М. В., к.е.н., доцент (Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ У БУДІВНИЦТВІ

Альтернативні технічні ресурси у будівництві – це, на нашу думку, такі технічні ресурси, які дають змогу створити певні переваги над функціонуючими на тепер у будівництві технічними ресурсами за рахунок нижчої їх купівельної ціни і вищої продуктивності ресурсу, менших витрат на одиницю виконаної роботи, високої енергоефективності та екологічності тощо.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики України зазначає, що «основні засоби – матеріальні активи об'єкта електроенергетики, що виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії, які задіяні в технологічному процесі. До основних засобів належать придбані виробничі споруди, обладнання, виробнича техніка і допоміжне устаткування, мережі підключення, транспортні засоби, комп'ютерна техніка тощо, які включені до первісної вартості будівництва об'єкта електроенергетики, що виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії» [4].

Альтернативні технології у житловому будівництві – це, з нашої точки зору, дві або більше будівельних технологій, які дають змогу споруджувати житлові будівлі швидко, якісно та ефективно. Технології мають бути сучасними, простими з максимальним використанням екологічно чистих матеріалів місцевого походження і високим рівнем енергоефективності.

Альтернативне будівництво дає змогу, з одного боку, орієнтуватись на новітні досягнення науки та техніки, а з іншого боку – місцеві матеріальні і трудові ресурси, що суттєво зменшує прямі матеріальні витрати та витрати на оплату праці будівельників, що безпосередньо беруть участь у виконанні будівельно-монтажних робіт.

Про альтернативне будівництво пишуть, серед іншого так: «В Україні все частіше можна зустріти приклади альтернативного будівництва. У хід йдуть як традиційні «народні» рецепти, так і оригінальне використання сучасних матеріалів... За оцінками експертів, орієнтовна вартість будівництва будинку з альтернативних матеріалів руками професіоналів приблизно становить 5000 грн / кв. м. Самостійне будівництво скорочує витрати до 2000 грн / кв. м. Ще більший ефект можна отримати, використовуючи матеріали, що були у використанні. Є приклади, коли ціна будівництва опускала до 1500 грн / кв. м» [1].

До сфери альтернативного житлового будівництва нині можна віднести будинок з соломи, саманий будинок, глиняний моноліт, «лисячу нору», земляні кораблі (будинки із вторинної сировини) [1]. Водночас, нині в Україні попитом користується «енергоєфективне житло: солом'яні будинки, канадські екологічні будинки, німецькі «пасивні» помешкання, автономне житло» [2].

Серед порівняно нових технологій будівництва багатоквартирних будівників в Україні вважається монолітно-каркасне будівництво, яке, до певної міри, є альтернативою до більш давніх технологій будівництва панельних, цегляних і блочних будинків [5].

Серед альтернативних інноваційних технологій, які реалізуються у провідних країнах Європи та світу, обов'язковим є встановлення на дахах усіх новобудов (у тому числі житлових і навчальних будівель) «фотоелектричних сонячних електростанцій, що будуть виробляти електроенергію на основі відновлювальних джерел енергії. Такі проекти успішно реалізуються в Каліфорнії (США), Гамбурзі (ФРН), Відні (Австрія) і т. д.» [3].

Українським містам такі інновації також потрібні, тому виникатимуть питання щодо обліку фотоелектричних сонячних електростанцій, що будуть вироблятись та закуплятись в Україні або за кордоном і встановлюватись на новозбудованих чи відбудованих після повномасштабної російсько-української війни 2022 року житлових будинках з метою автономного забезпечення їхніх жителів дешевою електроенергією, отриманою із загальнобудинкової сонячної електростанції.

Альтернативні будівництва, технології, проекти, управлінські рішення, технічні ресурси потребують виокремлення відповідних особливостей у системі ведення обліку та звітності, яка пов'язані з капітальними інвестиціями, основними засобами, іншими матеріальними необоротними і нематеріальними активами, інноваціями, інноваційною діяльністю.

До деяких аспектів обліку альтернативних технічних ресурсів можна віднести:

- 1) системне відстеження стану альтернативних будівництв, технологій, проектів, управлінських рішень, технічних ресурсів та первинне документальне (електронне) відображення господарських операцій і сум з ними пов'язаних;

- 2) об'єктивну необхідність ведення кожного виду альтернативних будівництв, технологій, управлінських рішень, технічних ресурсів на окремих аналітичних рахунках там, де облікові працівники будівельного підприємства бачать у цьому потребу;

- 3) альтернативні будівництва, технології, управлінські рішення, проекти, технічні ресурси вимагають значних сум капітальних і фінансових інвестицій та інновацій, тому ці інвестиції й інновації повинні

мати низку джерел фінансування, інвестування, постачання, виробництв, котрі належить певним чином фіксувати у системі обліку із зазначенням об'єктно-суб'єктної, вартісної, територіальної та часової динамік;

4) встановлення показників, форм і термінів звітності й економічного контролю за альтернативними будівництвами, технологіями, управлінськими рішеннями, проектами, технічними ресурсами.

Отже, будівельні підприємства завжди були в авангарді запровадження альтернативних будівництв, технологій, проектів, управлінських рішень, технічних ресурсів. Це давало їм змогу сприяти розвитку науково-технічного прогресу регіону та держави, поширювати і поліпшувати прогресивні методи управління (в тому числі нормативний метод планування, обліку та контролю за витратами) будівельно-інвестиційною галуззю, економити витрати і збільшувати доходи, економії матеріальних ресурсів та робочого часу будівельників тощо.

1. Альтернативне будівництво: Що краще будинок із соломи або «лисяча нора». URL: <https://ibud.ua/ua/novost/alternativnoe-stroitelstvo-cho-luchshe-dom-iz-solomy-ili-lisyua-nora-13844>. (дата звернення: 03.05.2023). **2.** Будинки майбутнього: хто і як створює енергоефективне житло в Україні. 2017. 24 лютого. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/02/24/621932/> (дата звернення: 03.05.2023). **3.** Для новостроек в Вене солнечные электростанции станут обязательными. *Капстроительство*. 2020. № 5–6. С. 11. URL: http://kapstroy.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/02/KS-5-6_2020_all_web.pdf. (дата звернення: 03.05.2023). **4.** Про затвердження Порядку визначення питомої ваги сировини, матеріалів, основних засобів, робіт та послуг українського походження у вартості будівництва об'єктів електроенергетики, що виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії : Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики від 15.06.2012 р. № 749. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/TM045441>. (дата звернення: 03.05.2023). **5.** Що таке монолітно-каркасна технологія будівництва. URL: <https://continental.in.ua/shho-take-monolitno-karkasna-tehnologiya-budivnitstva/> (дата звернення: 03.05.2023).

Дорошенко О. О., к.е.н., доцент; **Власюк І. І.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ АНАЛІТИЧНОЇ ПЛАТФОРМИ PROIFI

Цифрові технології значно стимулюють розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних факторів розвитку демократії в Україні, підвищення продуктивності, економічного зростання, а також підвищення якості життя громадян України. Впровадження цифрових технологій, що підтримуються, зокрема, цифровим розвитком державного сектору, мають стати основною характеристикою економічного розвитку суспільства загалом.

В Україні є багато цифрових платформ для отримання різних видів послуг, звернімо увагу на ІАС «Прозорий бюджет» – надає доступ громадянам до інформації про публічні кошти на всіх стадіях планування та використання, сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни за рахунок більш відкритої політики уряду, зменшує вірогідності зловживань та вчинення корупційних дій на всіх етапах бюджетного процесу. В даній системі доступні наступні модулі [1]: Бюджет для громадян; Єдиний веб-портал використання публічних коштів; Реєстр проєктів міжнародних фінансових організацій (Proifi); Видатки на освіту; Відшкодування ПДВ; Державні банки; Боргова політика; Віджет бюджету; Chrome розширення; Telegram-бот; Фінансова статистика (Dashboard).

Розглянемо детальніше модуль «Реєстр проєктів міжнародних фінансових організацій» (Proifi) – офіційний державний портал, який містить інформацію про проєкти соціального і економічного розвитку України, які реалізуються із залученням коштів міжнародних фінансових організацій (МФО). На порталі доступні наступні дані [2]:

- про проєкт (мета, стан, вартість проєкту, орієнтовна сума позики, кредитор (МФО) та відповідальний виконавець, підготовка проєкту, фінансування та виконання проєкту, досягнуті результати, звітність про виконання проєкту);
- загальні показники (динаміка використання коштів по роках, структура фінансування проєктів за галузю реалізації, за кредитором (МФО) та за відповідальним виконавцем).

Розглянемо статистику використання коштів по роках та структури фінансування проєктів за галузю реалізації (рис. 1), за кредиторами (рис. 2) та відповідальними виконавцями доступну (рис. 3) в цьому модулі.

Рис. 1. Структура фінансування проектів за галуззю реалізації 1995–2023 рр.
Складено за даними: [3].

Проаналізувавши дані (рис. 1) можна дійти до висновку, що з 1995–2023 рр. галузями які отримували найбільше фінансування, були транспорт, складське господарство – 32,61% та постачання електроенергії, газу – 28,15%, а найменше інформація та телекомунікація – 0,30% та добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 0,08%, також досить малий відсоток займає освіта – 2,11%.

Рис. 2 Структура фінансування проектів за кредитором (МФО) 1995–2023 рр.
Складено за даними: [3].

Проаналізувавши дані рис. 2 можна дійти до висновку, що з 1995–2023 рр. кредиторами які найбільше здійснювали кредитування були Міжнародний банк реконструкції та розвитку – 35,57%, Європейський банк реконструкції та розвитку – 28,96% та європейський Інвестиційний Банк – 28,03%, а найменше НЕФКО (Північна екологічна фінансова корпорація) – 0,19%.

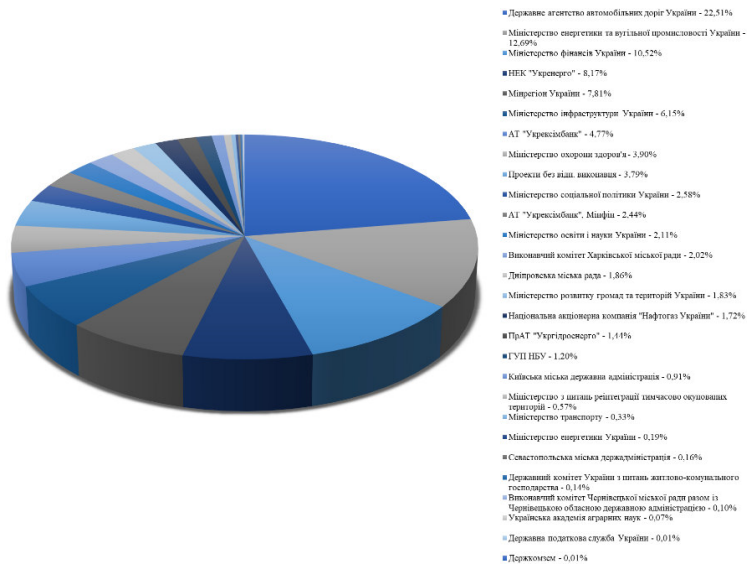

Рис. 3. Структура фінансування проєктів за відповідальним виконавцем 1995–2023 рр.

Складено за даними: [3].

Як видно з рис. 3, з 1995–2023 рр. відповідальні виконавці, які найбільше використовували фінансування, були Державне агентство автомобільних доріг України – 22,51%, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України – 12,69%, Міністерство фінансів України – 10,52%, НЕК «Укренерго» – 8,17%, а найменше – Міністерство транспорту – 0,33%, Міністерство енергетики України – 0,19%, Державний комітет України з питань житлово-комунального господарства – 0,14%, Виконавчий комітет Чернівецької міської ради разом із Чернівецькою обласною державною адміністрацією – 0,10%, Українська академія аграрних наук – 0,07%, Державна податкова служба України – 0,01%, Держкомзем – 0,01%.

Українська влада доволі активно сприяє впровадженню цифрових технологій в органах публічного управління, що здебільшого вбачається на державному рівні. Діджиталізація контролю за публічними фінансами на різних рівнях приведе до формування сервісів для опрацювання даних, покращить врядування, допоможе ефективніше розпоряджатися ресурсами та забезпечить інноваційний розвиток.

1. ІАС «Прозорий бюджет». URL: <https://edata.gov.ua/> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Міжнародні фінансові проєкти. URL: <https://proifi.gov.ua/about-portal> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Статистика порталу реєстру проєктів МФО. URL: <https://proifi.gov.ua/?p=analytics> (дата звернення: 03.05.2023).

Дорошенко О. О., к.е.н., доцент, **Приходько Д. В.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

БЛОКЧЕЙН У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ

Технологію блокчейн широко використовують у бухгалтерському обліку та аудиті потужні світові виробники. Упровадження блокчейну на підприємстві підвищує ефективність процесів обліку й аудиту та надійність системи, зменшує ймовірність помилок і ризики шахрайства.

Деякі країни світу, такі, як, наприклад, США та Великобританія, активно застосовують цю технологію в сферах обліку та аудиту. Ця технологія підняла світ фінансових технологій на нові висоти. Понад 50% фірм платіжної інфраструктури включили блокчейни у свої бізнес-операції [3].

Прогнозується, що блокчейн збільшить світовий ВВП майже на 2 мільярди доларів у 2030 році, проте більшість держав досі перебувають на початковому етапі впровадження блокчейну. В Україні та Казахстані модернізація бухгалтерського обліку та аудиту поступово набирає обертів. Однією з перешкод стрімкого розвитку блокчейну є нерозуміння працівниками необхідності впровадження технології блокчейн [4].

Блокчейн – це мережа децентралізованих і розподілених даних (реєстр), тобто користувачі спільно володіють і керують мережею через комп'ютерні вузли. Як база даних блокчейн зберігає інформацію в цифровому форматі.

По суті, технологія блокчейн – це форма обліку, але з кількома комп'ютерами, що працюють одночасно в мережі. Насправді блокчейни можна використовувати для управління процесами, і підприємства в багатьох різних секторах знаходять нові способи використання їхньої потужності.

Практика реєстрації бухгалтерських операцій дотримується системи подвійного запису, де активи прирівнюються до зобов'язань і витрат. Кожен дебетовий запис можна зіставити з відповідним кредитним записом у книзі. За допомогою блокчейнів компанії можуть легко керувати подвійними записами [2].

Блокчейни надають можливість кожному члену організації безпосередньо записувати записи в бухгалтерську книгу через свій персональний комп'ютер. Транзакції можна записувати в автономному режимі та оновлювати пізніше, коли це буде потрібно.

Використання розподіленої книги також означає, що кожен може отримати доступ до всієї книги без необхідності зберігати будь-яку інформацію в окремих базах даних.

Говорячи про рівень контролю, можна зазначити, що система блокчейнів забезпечує автоматичний консенсус для записів транзакцій, якими можна керувати на різних рівнях вузлів. Цей ступінь автоматизації дозволяє організаціям встановлювати різні рівні контролю для співробітників, які потім можна використовувати для розподілу робочого навантаження між багатофункціональними командами.

Оскільки блокчейни є розподіленими системами, система обліку блокчейнів гарантує, що облікові процеси в компанії можуть продовжувати працювати з кількома комп'ютерами. Це велика перевага перед централізованою обліковою базою даних, яка потребує відключень на технічне обслуговування, що час від часу призводить до перерв у роботі.

Ще однією вагомою перевагою використання блокчейнів є можливість додавання комп'ютерного коду в мережевий протокол, який дозволяє мережі виконувати завдання, коли певні умови виконуються автоматично. Ця функція була основою для смарт-контрактів, але її застосування в бухгалтерському обліку не можна ігнорувати. Такі завдання, як періодична амортизація, дисконтовані грошові потоки, оцінка ризиків і порогові значення запасів у призначених бухгалтерських книгах, можна легко автоматизувати [1].

Хоча блокчейни мають ряд переваг, вони не позбавлені деяких недоліків.

Енергоспоживання системи блокчейну є неймовірно великими. На відміну від централізованої системи, яка може працювати буквально з однієї кімнати, блокчейни за замовчуванням вимагають багато комп'ютерів. Інфраструктура блокчейну, потребує безлічі потужних комп'ютерів для швидкого вирішення криптографічних завдань. Це додаткові накладні витрати на споживання енергії. Споживана потужність може бути розподілена між загальнодоступними комп'ютерами. Але це передає ваші облікові дані в руки потенційно неавторизованих користувачів [2].

Блокчейни також були предметом гарячих дебатів щодо їх потенційного негативного впливу на зміну клімату. Компанії та уряди, які докладають зусиль щодо екологічної стійкості, вважають, що необхідно поглянути на те, як енергоспоживання та придбання комп'ютерних ресурсів впливають на їхній вуглецевий слід.

На відміну від традиційних систем бухгалтерського обліку, які мають добре налагоджені облікові модулі, блокчейни все ще є новинкою для багатьох користувачів. Підключення бухгалтерів до системи блокчейн для вивчення процесів введення в бухгалтерську книгу та кодів процесів вимагає інтенсивного навчання експертів.

Правила обліку для блокчейнів все ще знаходяться в зародковому стані, оскільки професійні організації продовжують розуміти специфіку

адміністративного контролю в розподілених книгах. Оскільки щорічно впроваджуються нові технології та алгоритми, стандарти бухгалтерського обліку відповідно переглядаються.

Так само бухгалтерським компаніям потрібно інвестувати в кваліфікованих програмістів, щоб налаштувати та налаштувати блокчейни відповідно до їхніх конкретних бізнес-вимог.

Алгоритми блокчейнів, можуть стати мішенню хакерів, особливо якщо сервери загальнодоступні. Щоб виявити вразливість у кодї, потрібен лише один зловмисник або невелика група, що може призвести до значної втрати даних і коштів [1].

Отже, в основі технології Blockchain лежить бухгалтерський облік, який є невід'ємною частиною облікової діяльності. Наразі функції бухгалтерського обліку здійснюються переважно на папері, щоб відповідати нормативним вимогам. Його можна поступово інтегрувати з типовими процедурами бухгалтерського обліку, від забезпечення цілісності записів до журналів аудиту, які можна повністю відстежити. У майбутньому процес аудиту може стати повністю автоматизованим. Оскільки переважна більшість українських компаній все ще використовують традиційні методи бухгалтерського обліку та аудиту, рівень ефективності та безпеки цих процесів є низьким. Цифровізація української економіки набуває особливого значення в цей час, адже зберігання документів в електронному форматі допоможе зберегти необхідні дані компаній. Blockchain не усуває повністю помилки та не може гарантувати абсолютну безпеку, але це хороша альтернатива класичному документообігу.

1. Advantages and Disadvantages of Blockchain in Accountin, 2023 OriginStamp AG. URL: <https://originstamp.com/blog/advantages-and-disadvantages-of-blockchain-in-accounting/> (дата звернення: 03.05.2023). 2. Blockchain and its potential impact on the audit profession, 2022 Deloitte Bangladesh Limited. URL: <https://www2.deloitte.com/bd/en/pages/audit/articles/gx-impact-of-blockchain-in-accounting.html> (дата звернення: 03.05.2023). 3. Valdeolmillos D., Mezquita Y., González-Briones A., Prieto J., & Corchado J. M. Blockchain Technology: A Review of the Current Challenges of Cryptocurrency. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. 2019. P. 153–160 4. Verheliuk Y. Potential of using blockchain technologies in the financial market. *Economics and Society*. 2022. № 38. P. 1–6.

Дума В. Л., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), Дубчак А. С., здобувачка початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти (ВСП «Рівненський технічний коледж» Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кредитування є однією з основних банківських операцій, адже банківські кредити відіграють провідну роль в процесах фінансування розвитку ринкової економіки. Війна, не зважаючи на класичний підхід до аналізу кредитних ризиків, який трактує війну як форс-мажор і рекомендує уникати кредитування як такого, загалом не справила негативного впливу на стан банківської системи України. Навіть навпаки, банківська ліквідність активно поповнювалась завдяки емісійному фінансуванню дефіциту державного бюджету та надходженню міжнародної допомоги.

Протягом 2022 року відбулось номінальне зростання кредитного портфелю юридичних осіб з одночасним незначним скороченням портфелю фізичних осіб. Номінальний сплеск кредитування, що відбувся у липні 2022 р., обумовлений девальвацією гривні на 25%, що була проведена відповідним рішенням НБУ. Водночас частка NPL (*непрацюючих кредитів*) юридичних осіб практично не змінилась, а частка NPL фізичних осіб та ФОП збільшилась практично вдвічі, що створило додаткове навантаження на банківські резерви за активними операціями [1].

Аналіз валютної структури кредитного портфелю комерційних банків показує, що за 2022 рік кредити, номіновані у гривні, в сумі зросли на 1,3%, що в умовах війни є позитивним індикатором економічної динаміки. Загальний рівень заборгованості за кредитами на кінець 2022 року зменшився у порівнянні з минулим роком. При цьому відсоткове співвідношення заборгованості відносно строків кредитування не зазнало значних змін [2].

Концентрація державних банків на банківському ринку в умовах війни стала додатковим стабілізуючим фактором та інструментом прямого впливу держави на стимулювання економічної активності в економіці. Важливий вплив на кредитний ринок мало те, що на сьогодні уряд розширив функціонал та посилив програми державної підтримки, що дозволило зберегти тисячі робочих місць.

Так, на період воєнного стану запроваджено можливість отримання кредитів під 0% річних з гарантією до 80% суми кредиту, збільшено максимальний розмір кредиту до 60 млн грн, збільшено строки надання кредитів до 3–5 років, пом'якшено вимоги до застави [3].

З початку війни за програмами «Доступні кредити 5–7–9%» та державних гарантій на портфельній основі бізнес отримав понад 50 тис. кредитів на загальну суму понад 160 млрд гривень. Серед негативних тенденцій розвитку програми варто відзначити той факт, що кредитування на інвестиційні цілі фактично впало до 0 – так з 24.02 було укладено договорів на 0,8 млрд грн. Також запроваджено нові програми підтримки іпотечного кредитування «Доступна іпотека 7%» та «є-Оселя», що сприятимуть покращенню житлових умов мільйонів домашніх господарств [4].

Як бачимо, реалізація програм дозволила посилити фінансове посередництво в економіці та певною мірою реанімувати кредитну активність банків. Проте, стійка та добре капіталізована банківська система залишається неспроможною у ринковий спосіб забезпечувати адекватний потік позикових коштів у реальну економіку, сприяти трансформації національних заощаджень у нові кредити і інвестиції.

За час війни інститут фінансових посередників звужив внутрішній кредит на 6%, в т.ч. за кредитними вкладенням в економіку – на 53 млрд грн, за позиками Уряду – на 51 млрд грн. Грошовий мультиплікатор знизився з 2,5 до 2,1, що вказує на низький рівень трансформації грошових потоків банківської системи у нові кредити та позики [1]. Деякою мірою процес декредитування національної економіки вдалося загальмувати завдяки урядовим програмам субсидування банківських кредитів.

Відродження функції фінансового посередництва банків потребуватиме запуску спеціальних механізмів кредитування, особливо в частині малого та мікrokредитування. Можливими напрямками цільового спрямування кредитів можуть бути проекти МСБ та проекти енергетичної безпеки країни. Практика цільового рефінансування банківських кредитів набула особливого поширення під час пандемії Ковід-19. Програми здешевлення позик та інші способи заохочення банків до кредитування МСБ були застосовані центральними банками Туреччини, ОАЕ, Вірменії, Чилі, Єгипту, Грузії, Угорщини та ще ряду країн світу. Крім очевидного ефекту фінансового посередництва, такі програми знижують навантаження на державний бюджет, що актуально для економіки, яка функціонує в умовах перманентних воєнних загроз.

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2023). 2. Данилишин Б. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/> (дата звернення: 15.05.2023). 3. Шпанель-Юхта О. Особливості банківського кредитування в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. 4. Пріхно І. М., Частоколенко І. П. Банківське кредитування бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка*. 2023. N 28(56). С. 119–126.

Дума В. Л., к.е.н., доцент, Шумік І. І., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сьогодні питання забезпечення фінансової безпеки банків є, як ніколи, актуальним, адже в умовах воєнних дій вітчизняні банки втратили значну частину клієнтської бази, а банківські операції стали більш орієнтованими на грошові потоки. Через зростання безробіття, падіння доходів населення та додаткових витрат на охорону здоров'я та самооборону, не вистачає традиційних джерел для поповнення банківських ресурсів, зокрема таких як заощадження домогосподарств. Разом з тим в умовах відкритості національних економік та їх дедалі більшої інтеграції у світову економіку, забезпечення фінансової безпеки банківської системи є нагальним питанням. Це зумовлено впливом зовнішнього середовища, яке наразі характеризується поглибленням фінансової кризи, зокрема посиленням конкуренції та консолідації у банківському секторі. Тому питання забезпечення фінансової безпеки банківських операцій повинно розглядатися як важливий системний елемент фінансової стабільності банківської системи [2].

Банківсько-орієнтована модель характерна як для більшості європейських держав, що висувають особливі вимоги до рівня безпеки банківського сектора, так і для окремих депозитних корпорацій. Динамічність фінансового сектора, зумовлена постійними не прогнозованими факторами, виитоками інформації, різними внутрішніми і зовнішніми загрозами, ще більше посилює проблему та робить її актуалізацію необхідною [4].

Фінансову безпеку банків у короткостроковій перспективі формують такі чинники:

- рівень обов'язкових резервів;
- політика рефінансування Національного банку України;
- структура активів і пасивів;
- конкурентне середовище;
- прогалини в законодавчій базі.

Оскільки внутрішні загрози, з якими стикаються банківські фінансові установи, є частковими та не вплинуть на загальну фінансову стабільність банківської системи, доцільно зосередити увагу на макроекономічних факторах фінансової безпеки банківської системи.

До таких факторів, насамперед, належить:

- політична й економічна стабільність;

– ступінь залежності банківської системи від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування;

– ступінь концентрації активів банків у різних галузях промисловості;

– структура власності банківської установи [3].

Для мінімізації та усунення зовнішніх і внутрішніх загроз можна запропонувати:

– посилити вплив регуляторів на банківську систему, дотримуючись принципів вільного ринку та наголошуючи на непрямих методах впливу, зокрема задля нарощування капіталу;

– наблизити роботу вітчизняних банків до міжнародних стандартів і використовувати методи, перевірені регуляторною та наглядовою практикою Світового банку;

– продовжити узгодження ключових показників банківської діяльності та методів їх розрахунку з міжнародними стандартами;

– доповнити перелік і збільшити вимоги щодо розкриття інформації про фінансовий стан власників банку та структуру управління банком;

– підвищити фінансову стійкість банку шляхом підвищення якості корпоративного управління;

– посилити законодавчий захист прав кредиторів шляхом внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність»;

– застосувати нові методи та технології обробки та аналізу інформації для оцінки та забезпечення фінансової безпеки окремих банків;

– підтримувати належний рівень фінансового контролю за фінансовими ресурсами та операціями, що здійснюються, за поведінкою працівників банку, активізувати систему внутрішнього аудиту.

Важливим шляхом до підвищення фінансової безпеки банківської системи України є формування економічної стратегії, яка спрямована на збільшення зайнятості населення, прискорення економічного зростання та інтеграцію банківської системи в цей процес.

1. Брусакова О. В. Фінансова безпека банківської системи держави. Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. Харків, 2022. 2. Коваленко Вікторія. Фінансова безпека банків: реалії та перспективи безпеки. *Економічний форум*. 2022. № 1(2). С. 141–151. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-18> (дата звернення: 12.05.2023).

3. Пасічник І. В. Курочкін С. А. Фінансова безпека банківської системи України в умовах сьогодення. *Інфраструктура ринку* : електронний науково-практичний журнал. 2019. № 37. С. 631–637. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct37-91> (дата звернення: 12.05.2023).

4. Рибак О. М., Мельничук О. П. Підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи України. *Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 21 жовтня 2021 р. / Національний авіаційний університет. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/53940> (дата звернення: 12.05.2023).

Зінкевич О. В., к.е.н., доцент, **Грещак М. Ю.**, здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення та гарантування економічної безпеки є основою ефективного управління автотранспортними підприємствами в умовах трансформації економіки країни. Однак актуальним лишається пошук універсальної методики оцінювання ступеня економічної безпеки для ухвалення за її результатами обґрунтованих й ефективних управлінських рішень.

Головною передумовою ефективності забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств є окреслення основних наявних проблем у внутрішньому та зовнішньому середовищах й їх класифікація за чинниками впливу. Основні існуючі проблеми узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні наявні проблеми забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств [3, С. 47–48]

Чинники	Основні наявні проблеми
Зовнішнє середовище	
Державне регулювання	- Недостатність державної підтримки розвитку галузі - Велике податкове навантаження - Надмірний бюрократичний контроль - Відсутність гарантій для потенційних інвесторів
Професійні спілки	- Недостатня активність в розробці якісних законопроектів - Неєфективне лобіювання інтересів перевізників
Міжнародні відносини	- Малі квоти видачі дозволів на міжнародні перевезення для України
Інфраструктура	- Незадовільний стан дорожнього покриття
Економічна ситуація в країні	- Нестабільність національної валюти - Недостатній розвиток бізнесу в країні - Низька конкурентоспроможність на міжнародній арені
Внутрішнє середовище	
Фінансові	- Нестача фінансових ресурсів для максимально ефективного розвитку підприємства - Обмеженість джерел фінансування підприємства - Неєфективний розподіл ресурсів - Неєфективні цінова політика - Значні розміри дебіторської і кредиторської заборгованостей
Кадрові	- Дефіцит трудових ресурсів - Недотримання трудової дисципліни - Плинність кадрів

Наведений перелік не є вичерпним, однак сприяє розробці заходів для оптимізації рівня економічної безпеки автотранспортних підприємств.

Для оцінки економічної безпеки автотранспортних підприємств необхідно мати якісну інформаційну базу оцінювання та інформаційні дані, що виражаються показниками діяльності суб'єкта господарювання.

Створення інформаційної бази про економічну безпеку автотранспортних підприємств має опиратися на такі принципи (табл. 2):

Таблиця 2

Принципи створення раціонального потоку інформації про економічну безпеку [4]

Принцип	Сутність принципу
Уніфікованості	Аналітики повинні прагнути до того, щоб проєктні рішення, які ними пропонуються, підходили до якомога широкого кола завдань, що вирішуються
Системності	Встановлення порядку функціонування всієї системи аналітичної інформації в цілому і її динамічних тенденцій
Принцип вирішення нових завдань	Дозволяє виявляти й вирішувати нові завдання, які ставляться перед підприємством у зв'язку з ускладненням зовнішнього середовища
Принцип розвитку	Розроблений комплекс вирішення аналітичних завдань повинен створюватися з урахуванням можливості поповнення й постійної актуалізації без порушення його функціонування
Принцип сумісності	При створенні системи повинні бути реалізовані інформаційні інтерфейси, завдяки яким вона може взаємодіяти з іншими системами відповідно до встановлених правил
Принцип стандартизації	При створенні аналітичних комплексів повинні бути раціонально застосовані типові уніфіковані й стандартизовані елементи, проєктні рішення, пакети прикладних програм
Принцип ефективності	Полягає у досягненні раціонального співвідношення між витратами й цільовими ефектами
Принцип єдиної інформаційної бази	Інформація вводиться один раз в систему і може бути використана багаторазово

Інформаційна база, що використовується в процесі ефективного оцінювання економічної безпеки автотранспортного підприємства, повинна відповідати таким якісним характеристикам: повнота даних: для проведення аналізу необхідно володіти всіма показниками за всіма підрозділами автотранспортного підприємства, що відображають його діяльність; достовірність даних: всі інформаційні дані повинні відображати реальний фінансовий стан підприємства; оперативність: наявність даних для подання інформації для аналізу у будь-який момент часу; порівняльність: можливість порівнювати інформацію за різні моменти часу, попередні та поточні й надавати достовірні оцінки; неперервність подання інформації: має запобігати негативним відхиленням; перспективність даних: прогнозування даних та отримання прогностичної інформації для ухвалення ефективних управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки [2, С. 76].

Виділяють чотири основних підходи до оцінки економічної безпеки підприємств: 1) індикаторний або пороговий; 2) ресурсно-функціональний (факторний аналіз, регресійні економіко-математичні моделі); 3) комплексний (метод розрахунку інтегрального показника, метод експертних оцінок, кластерний аналіз, методи штучних нейронних мереж); 4) підхід на основі теорії економічних ризиків (статистичний метод, метод оцінки фінансової стійкості, аналітичний метод, метод чуттєвості аналізу показників, метод побудови «дерева» рішень) [4].

Оцінка економічної безпеки автотранспортних підприємств проводиться також із застосуванням системи експлуатаційних і технічних показників, що характеризують кількість та якість виконаних робіт. Усі використовувати показники можна розділити на дві групи: 1) показники, що характеризують ефективність завантаження рухомого складу АТП: коефіцієнт випуску, технічної готовності, використання рухомого складу; вантажопідйомності та пробігу, середню відстань поїздки завантаженого автомобіля і середню відстань перевезення; час у наряді, час простою при навантажувально-розвантажувальних роботах, експлуатаційна й технічна швидкості; 2) показники, що характеризують ефект результатів функціонування рухомого складу: загальні відстані перевезення, кількість поїздок, пробіг з вантажем, обсяг перевезень тощо [5, С. 19].

При оцінюванні рівня економічної безпеки використовують значну кількість методів і прийомів, серед яких надзвичайно важливо обрати найбільш адекватний [4].

1. Зіненко К. А. Теоретичні аспекти оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства та формування системи її оцінки. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 190–196. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-10_0-pages-190_196.pdf (дата звернення: 30.04.2023).
2. Зіненко К. А. Формування інформаційної бази оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Економічні науки : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2022. № . С. 74–80. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/6bdf584-30d1-4c64-8f33-4b83292c2b18/content> (дата звернення: 30.04.2023).
3. Кондратенко Д. В., Чупрін Є. С. Проблеми забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 64. С. 43–50. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/149976> (дата звернення: 30.04.2023).
4. Економічна безпека підприємства : уклад. Небава М. І., Міронова Ю. В. Вінниця : КВНУ, 2017. 75 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstv_a/ (дата звернення: 30.04.2023).
5. Васильєв О. В., Чупіков А. А. Критерії оцінки економічної безпеки вантажних автотранспортних підприємств. *Економіка і держава*. 2018. № 4. С. 17–21. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4023&i=3> (дата звернення: 30.04.2023).

Зінкевич О. В., к.е.н., доцент, **Дерманська М. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Існування ефективної системи фінансової безпеки, що сформує захист підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, є найважливішою умовою стійкого економічного зростання кожного суб'єкта господарювання та формування позитивних результатів його господарської діяльності (рис. 1).

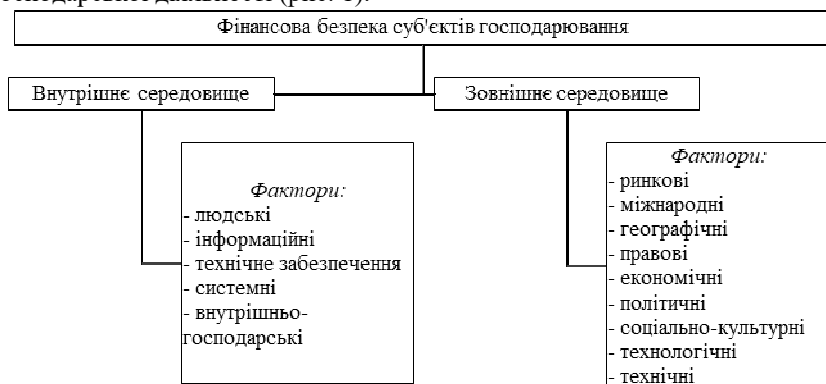

Рис. 1. Сукупність факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на фінансову безпеку підприємств [4, С. 164]

Фінансова безпека автотранспортних підприємств, як і підприємств будь-якого іншого виду економічної діяльності, суттєво залежить від стану фінансової безпеки країни в цілому. На сьогодні фінансова безпека України є загрозливою, оскільки повномасштабне вторгнення РФ розбалансувало державний бюджет, зменшило потік зовнішніх інвестицій, знищило багато виробничих потужностей, спричинило відтік за кордон робочої сили тощо. Всі названі фактори посилюють загрозу фінансовій безпеці України та фінансовій безпеці суб'єктів господарювання як основних компонентів економіки держави.

Під фінансовою безпекою підприємств слід розуміти «складову економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток» [4, С. 162].

Визначення рівня фінансової безпеки підприємств передбачає застосування значної кількості методів (підходів), що поділяються на кілька груп (рис. 2).

Рис. 2. Групування методів оцінки рівня забезпечення фінансової безпеки підприємства [2]

Фінансова безпека підприємств, в тому числі автотранспортних, визначається з використанням системи показників, що характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання (таблиця).

Таблиця

Показники, що характеризують фінансову безпеку підприємства [1, С. 171]

Характеристика	Показники/коефіцієнти
Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства	Коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт поточної заборгованості, коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, коефіцієнт маневрування власного капіталу, коефіцієнт маневрування власного і довгострокового позикового капіталу
Аналіз та оцінка ліквідності та платоспроможності	Коефіцієнт автономії, коефіцієнт проміжної платоспроможності, коефіцієнт поточної платоспроможності, коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості
Аналіз та оцінка майнового стану	Коефіцієнти постійності активів, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт мобільності активів, питома вага дебіторської заборгованості у майні
Аналіз та оцінка фінансової незалежності	Коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт фінансової стійкості
Аналіз та оцінка ділової активності	Оборотність коштів в розрахунках, оборотність запасів, оборотність кредиторської заборгованості у днях, оборотність власного капіталу, оборотність мобільних активів, оборотність сукупного капіталу
Аналіз та оцінка ефективності діяльності	Рентабельність сукупного капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність основних засобів, валова рентабельність реалізованої продукції, чиста рентабельність реалізованої продукції

Альтернативним напрямом оцінки рівня фінансової безпеки підприємств прийнято вважати прогнозування його банкрутства на основі

самостійного дослідження з використанням описової (deskриптивної) статистики. Оцінка фінансового стану підприємств на основі застосування методу побудови узагальнюючих показників з використанням моделей дискримінантного аналізу передбачає поділ об'єктів на банкрутів (з поганим фінансовим станом) та не банкрутів (з добрим фінансовим станом) [6].

При цьому при визначення рівня фінансової безпеки підприємства варто застосовувати класифікацію ризиків комерційної діяльності, що передбачає: не ризикову зону; зону припустимого ризику (ризик втрати розрахункового прибутку); зону критичного ризику (ризик втрати розрахункової виручки); зону катастрофічного ризику (ризик втрати всього майна, тобто банкрутство) [3]. Такий підхід дозволяє виділити чотири рівні фінансової безпеки підприємства: 1 рівень – нормальний (для забезпечення фінансової безпеки достатньо власних фінансових коштів); 2 рівень – нестабільний (для забезпечення фінансової безпеки підприємству крім власних потрібні залучені фінансові кошти); 3 рівень – критичний (для забезпечення фінансової безпеки підприємству не вистачає власних і залучених коштів); 4 рівень – кризовий (підприємство визнане банкрутом).

Таким чином, для оцінки фінансової безпеки підприємств, в тому числі автотранспортних, широко застосовують інструменти фінансового аналізу, що комплексно оцінюють всі сторони господарської діяльності підприємств з використанням відповідних систем показників, методів та моделей.

1. Жук Н. Аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємств. *Світ фінансів*. 2022. Вип. 3 (72). С. 165–176. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1542/1550> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Корпан О. В. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5401> (дата звернення: 10.04.2023).
3. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. монографія. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.
4. Некрасенко Л. А., Рибалка Ю. М. Складові управління фінансовою безпекою підприємств. *Наукові праці ПДАА. Економічні науки*. Полтава : ПДАА, 2011. Вип. 3. Том 2. С. 162–167. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).
5. Горячева К. С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. праць. Суми : УАБС НБУ, 2004. Том 10. С. 288–295. URL: <http://surf.li/hpzjr> (дата звернення: 10.04.2023).
6. Герасименко С. С., Головач Н. А. Передбачення фінансового стану підприємства при оцінці його здатності до продовження діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 4. С. 2–4.

Зінкевич О. В., к.е.н., доцент, **Іванів Р. Г.**, здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ АВТОТРАНСПОРТНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ключовим стратегічним чинником успіху автотранспортних підприємств є формування й підтримка розвиненої інформаційної інфраструктури, що вимагає перегляду пріоритетів управління. Під інформаційною інфраструктурою варто розуміти «комплекс обслуговуючих та допоміжних засобів (інформаційних систем і технологій, баз даних), які забезпечують діяльність підприємства за рахунок формування та забезпечення доступу всіх суб'єктів процесу управління до інформаційних ресурсів, а також засобів генерації та оброблення інформації, аналізу та комунікаційної взаємодії» [4, С. 19].

Принцип функціонування інформаційної інфраструктури, орієнтованої на цифровий спосіб управління бізнес-процесами, узагальнили Лазебник Л. Л. та Войтенко В. О. (рис. 1).

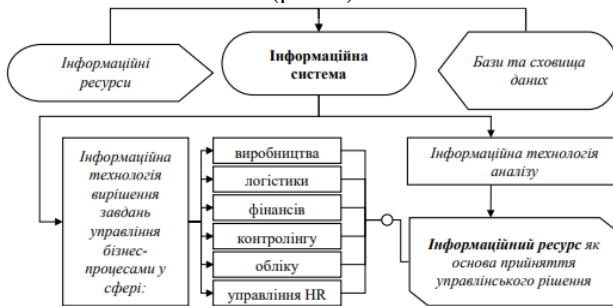

Рис. 1. Принципи функціонування інформаційної інфраструктури, орієнтованої на цифровий спосіб управління бізнес-процесами [4, С. 19]

Наведена схема узагальнює діджиталізацію (цифровізацію) бізнес-процесів, під якою розуміють «автоматизацію ключових (основних), допоміжних (підтримуючих, забезпечувальних) бізнес-процесів та бізнес-процесів управління задля їх оптимізації та досягнення ефективності функціонування галузі, у якій протікає бізнес-процес» [4, С. 20].

Цифровізація бізнес-процесів передбачає такі заходи (рис. 2).

Бізнес-процесами в автотранспортних підприємствах є процеси формування послуги, постачання сировини, надання послуги та оплати послуги. Модель бізнес-процесів автотранспортних підприємств наведемо на рисунку 3. Процеси функціонування і управління напрямку споживчої

цінності не додають, але мають забезпечувати ефективне функціонування як бізнес-процесів, так і підприємства в цілому [5, С. 148].

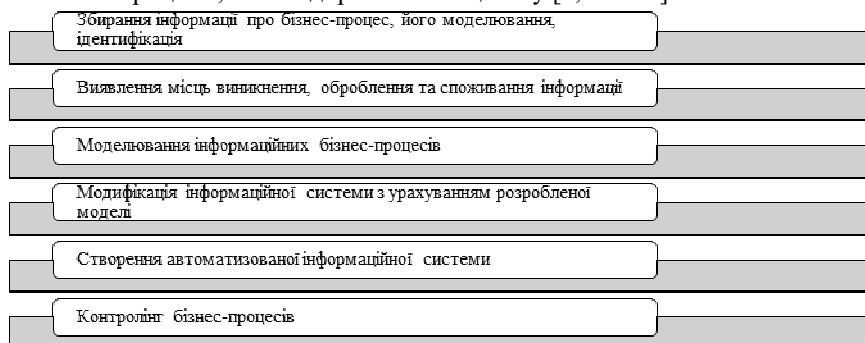

Рис. 2. Послідовність моделювання бізнес-процесів (узагальнено автором за даними [4, С. 20])

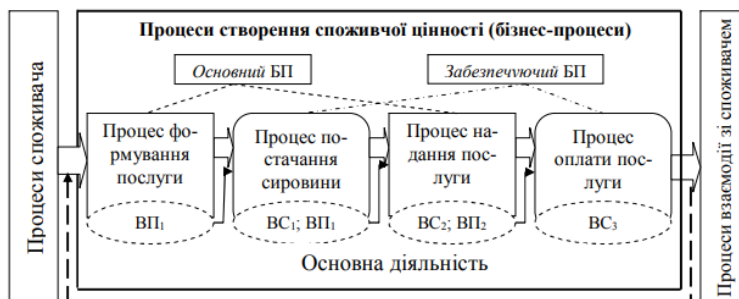

Рис. 3. Модель бізнес-процесів АТП [5, С. 149]

На сучасному етапі розвитку економіки в умовах глобалізації актуальною є класифікація бізнес-процесів за призначенням (рис. 4).

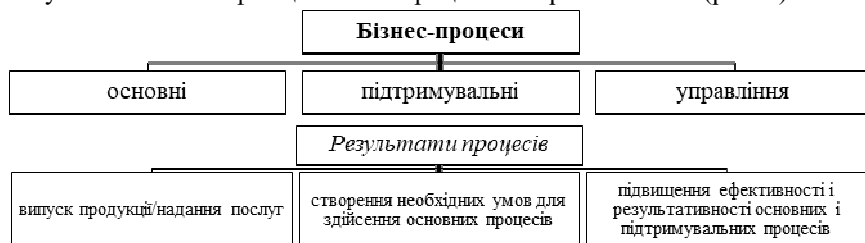

Рис. 4. Класифікація бізнес-процесів за призначенням [3]

В Україні прискорена переорієнтація економіки на цифровий спосіб функціонування перетворюється на головне завдання наздоганяючого розвитку. Цифрову економіку можна визначити як економіку, засновану на

передачі даних, що перетворюються на цінний ресурс завдяки сучасним можливостям генерування таких даних, їх аналізу та наступного прийняття рішень [2, С. 26].

Для автотранспортних підприємств найбільш доцільною є цифровізація системи управління у вигляді сервісів, що дозволяє суттєво скоротити витрати на інформаційні технології у вигляді витрат на придбання програмного забезпечення, оплати ліцензій та оновлень програмного забезпечення. Застосування цифрових сервісів перетворює модель фінансової діяльності в модель «циклічно повторюваних витрат» на зразок абонентської плати, що нижче за витрати з придбання програмного забезпечення і організацію власної інформаційної системи [1, С. 130].

Зaproвадження моделі управління автотранспортних підприємств з використанням цифрових сервісів передбачає застосування хмарних технологій, що забезпечують надання інформаційних та обчислювальних ресурсів у вигляді сервісу, який можна отримати не витрачаючись на створення нової інфраструктури, без спеціальної підготовки кадрів чи придбання ліцензованого програмного забезпечення. Вимоги до автотранспортних підприємств за такого підходу – персональні комп'ютери та засоби доступу до Інтернету [1, С. 130].

Для автотранспортних підприємств застосування цифрових сервісів дозволяє обробляти значний масив інформації за короткий проміжок часу, оптимізувати структуру технологічних процесів та, як результат, підвищити ефективність роботи підприємства в цілому.

1. Смирнов Є. В. Концепція впровадження цифрових технологій для вантажних автотранспортних підприємств. *Сучасні технології та перспективи розвитку автомобільного транспорту* : матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції (24–26 жовтня 2022 року, м. Житомир). Житомир : ДУ «Житомирська політехніка», 2022. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/130.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Лазебник Л. Л., Войтенко В. О. Сутність, особливості та параметри цифрової економіки. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 1 (69). С. 22–29. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/1/EV2020_022-029.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
3. Лисенко О. А. Класифікація бізнес-процесів на промислових підприємствах: теоретичні аспекти. *Університетські наукові записки* : науковий часопис. Хмельницький, 2013. № 2 (46). С. 190–197. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9488/1/15.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
4. Лазебник Л. Л., Войтенко В. О. Інформаційна інфраструктура в цифровізації бізнес-процесів підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 42. С. 18–22. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/42-2020/5.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Когут О. Ю. Моделювання бізнес-процесів АТП. *Економіка транспортного комплексу*. 2010. Вип. 16. С. 140–153. URL: <http://surl.li/hqhbpb> (дата звернення: 01.05.2023).

Кондрацька Н. М., к.е.н., доцент, **Гомола А. І.**, здобувачка (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДОБРОВІЛЬНЕ МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Із початком повномасштабної війни навантаження на бюджет суттєво зросло. Одночасно із зростанням видатків на військові цілі та соціальну підтримку населення, суттєво погіршилась економічна ситуація в країні, знизилась економічна активність, розірвались логістичні шляхи, посилились міграційні процеси, збільшились темпи інфляції та коливання валютного курсу. Таким чином, не варто очікувати найблищим часом збільшення фінансування чи трансформації системи охорони здоров'я до рівня світових стандартів медичного обслуговування. В даний час державні витрати на охорону здоров'я не відповідають потребам громадян, а збільшення кількості постраждалих і руйнування інфраструктури створюють додатковий тиск на систему охорони здоров'я. За таких умов медичне страхування добровільне медичне страхування може допомогти забезпечити доступ до додаткових медичних послуг. Крім того, за допомогою добровільного медичного страхування, люди отримують можливість вибирати медичні заклади та лікарів, в які хочуть звертатися. Це дозволяє отримувати медичну допомогу у найкращих доступних закладах та від кваліфікованих фахівців, що сприяє поліпшенню якості лікування. Дана послуга надає фінансовий захист у разі несподіваних медичних витрат. І зрештою, медичне страхування зменшує фінансовий тиск на державну систему охорони здоров'я України тим самим підтримуючи її.

Залежно від країни та рівня впровадження добровільного медичного страхування можна побачити, як загальні риси, так і певні особливості. У таких країнах, як Данія, Великобританія, Швеція, Ірландія та інших медичне страхування поступово трансформувалося на державну медицину. У Німеччині, Франції, Австрії, Швейцарії та інших більшою мірою розвивається страхова медицина. У деяких країнах людям дозволяється вийти з державної системи та в якості заміни придбати певним групам населення в Австрії, Бельгії, Німеччині та Нідерландах [1, с. 157]

В цілому, на основі аналізу різних світових систем охорони здоров'я у сфері медичного страхування можна виділити такі три концепції його функціонування:

- 1) добровільне медичне страхування цілком замінює сформовану державну систему охорони здоров'я, тобто є його альтернативною формою існування;
- 2) добровільне медичне страхування розширює спектр медичних послуг та/або дає можливість прискореного доступу до них;

3) добровільне медичне страхування є доповненням до державної системи охорони здоров'я та пропонує покриття витрат на додаткові послуги, що не фінансуються за рахунок держави [2, с. 82]

В Україні добровільне медичне страхування полягає в тому, що людина вибирає і купує страховий поліс і отримує право на медичну допомогу в рамках бюджету страховки. Умови надання медичної допомоги, суми відшкодування і рівень клінік залежить від обраної страхової програми. Проте, необхідно звернути увагу на те, що 18 листопада 2021 року Верховною Радою України було прийнято нову редакцію Закону України «Про страхування», яка вводиться в дію з 1 січня 2024 року. Відповідно до норм ст. 4 нової редакції закону види страхування замінені класами страхування (18 класів страхування іншого, ніж страхування життя, і 5 класів страхування життя). Завданням даного нормативного акту є реформування ринку страхування та його наближення до європейських стандартів. Зокрема, передбачено зміни щодо вимог до [3]:

- договорів страхування;
- реалізації страхових продуктів;
- розкриття інформації клієнтам про страховий продукт, до самого страховика тощо.

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну у лютому 2022 року, страхові компанії, що здійснюють добровільне медичне страхування, як і інші фінансові посередники стикнулись із багатьма труднощами. У регіонах, де страховик не може організувати або оплатити вартість наданої медичної допомоги, застрахований може самостійно звернутися до медичного закладу, а потім отримати компенсацію витрачених коштів від страховика. Для цього він має надати підтверджуючі документи про направлення на лікування, призначення лікаря тощо та оплату послуг чи медикаментів. Позитивно на надання даного виду страхових послуг вплинуло, те що під час війни страховики продовжують виконувати зобов'язання перед клієнтами та надавати допомогу в лікуванні за діючими договорами добровільного медичного страхування. При цьому Національний банк порекомендував спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, а саме віддавати перевагу електронним документам і копіям необхідних документів. Також, багато страховиків запровадили можливість надання медичних консультацій в онлайн-форматі у тих регіонах, де фізично складно дістатися лікарні. Таким чином, застраховані особи, що перебувають за кордоном, можуть у такий спосіб також отримати консультацію лікаря.

Основними проблемами запровадження обов'язкового медичного страхування в Україні, на нашу думку, є наступні:

- 1) низький рівень медичного страхування та недостатнє покриття медичних послуг. Україна має один з найнижчих рівнів медичного

страхування в Європі, що викликає проблеми з доступом до якісної медичної допомоги для більшості населення;

2) обмежені фінансові можливості системи охорони здоров'я, у тому числі через відсутність обов'язкового медичного страхування для всіх громадян, що негативно відображається на якості послуг;

3) недосконалість законодавчо-нормативного забезпечення, яке регулює медичне страхування, встановлює стандарти та правила його функціонування. Недоліки законодавства можуть створювати умови для зловживань з боку як страхових компаній, так і застрахованих осіб;

4) низький рівень фінансової грамотності та обізнаності населення із можливостями отримання даного виду послуг, а також можливостями віддаленого укладання договорів та оформлення страхових випадків.

Серед основних напрямів активізації добровільного медичного страхування в Україні можна виділити наступні:

– забезпечення належного рівня фінансування системи охорони здоров'я, що є важливим для забезпечення доступу до якісних медичних послуг для всіх громадян. Додаткові інвестиції в охорону здоров'я можуть бути здійснені шляхом збільшення донорської підтримки чи залучення ширшого кола застрахованих осіб;

– удосконалення нормативно правової бази, що дозволить підвищити ефективність регулювання страхового ринку і забезпечить захист прав споживачів. Необхідно продовжити узгодження вітчизняного законодавства із європейськими стандартами та правилами функціонування медичного страхування, а також забезпечити ефективний нагляд за діяльністю страхових компаній на основі оцінки ризиків;

– підвищення рівня фінансової грамотності населення, шляхом проведення інформування громадян щодо розуміли переваги медичного страхування і віддаленого укладання договорів, прав та обов'язків страховика та страхувальника.

Таким чином, запропоновані заходи можуть сприяти покращенню системи медичного страхування в Україні і забезпечити доступ до якісних медичних послуг для всіх громадян. Однак, їх успішна реалізація вимагатиме спільних зусиль з боку уряду, страхових компаній, медичних закладів та громадськості.

1. Баранник Л. Б., Качула С. В. Обов'язкове медичне страхування як елемент системи соціальної безпеки населення *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. № 56. С. 155–162. 2. Россильна О. В., Головачова А. С. Особливості медичного страхування в умовах розвитку персоналізованої медицини. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 79–85. 3. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (дата звернення: 06.05.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

Кондрацька Н. М., к.е.н., доцент, **Гордійчук С. А.**, здобувачка
(Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТРАХУВАННІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку страхового ринку зростаюче застосування цифрових технологій у бізнес-процесах міжнародних страхових компаній. Цей тренд змушує страховиків відмовлятися від застарілих продуктових лінійок та шукати нові шляхи взаємодії з клієнтами, розробляти нові підходи до ведення страхового бізнесу. Спеціалізовані компанії в галузі банківських і фінансово-кредитних послуг є найактивнішими учасниками цього процесу, оскільки цифрові технології дозволяють підвищити ефективність своєї діяльності та покращити імідж компанії.

У останні роки спостерігається швидкий розвиток впровадження цифрових технологій у страховій галузі. Проте, на міжнародному рівні страховий сектор є досить консервативним, і не всі учасники ринку готові вкладати значні ресурси у технології, не маючи чіткого уявлення про їхню вартість. Зауважимо, що на сьогоднішній день кількість компаній, які працюють на перетині технологій і страхування, є обмеженою, а більшість з них зосереджені в США. Наприклад, американська компанія Trow пропонує страхування улюблених речей на будь-який термін, що дозволяє, наприклад, застрахувати велосипед на період відпустки. Цікавим, на нашу думку є досвід американської компанії Lemonade, яка залучила 180 млн доларів інвестицій за допомогою інноваційної концепції, в якій клієнти вкладають гроші у спільний фонд, з якого виплачуються страхові відшкодування людям. Компанія збирає 20% від суми як плату за адміністрування, а решта коштів повертається вкладникам [1].

Українські ж компанії у переважній більшості застосовують сучасні технології для налагодження комунікацій з клієнтами. Сучасні засоби дозволяють реалізувати концепцію онлайн-страхування, що включає в себе безпосереднє оформлення страхових полісів без необхідності виходити з дому. Наприклад, користувач може завантажити мобільний додаток, в якому штучний інтелект, використовуючи дані, що доступні в мережі, аналізує ризики і пропонує оптимальні умови страхування майна.

Першим онлайн-страхування ще у 2010 році розпочав Приватбанк, який запровадив відповідний функціонал у Приват24. У додатку доступні поліси провідних страхових компаній. Крім того, ПАТ «Приватбанк» планує розпочати надання послуг туристичного страхування на необмежений термін, страхування смартфонів та захист підприємців від кіберризиків. Подібним чином і Монобанк, пропонує своїм клієнтам, кешбек на 10–15% на страхові поліси ОСЦПВ, міні-КАСКО та «Зелена

карта». Як бачимо, страхові компанії активно використовують дані канали продажу. Варто відзначити позитивну динаміку цифрового страхування серед українських клієнтів, а також зростання інтересу до цифрових рішень у галузі страхування. Подібним чином страхові компанії співпрацюють із туристичними агентствами, на вебсайтах яких пропонуються страхові поліси для міжнародних мандрівок.

Популярність використання різноманітних сайтів, для просування своїх послуг є постійно зростає і як наслідок починають з'являтися спеціалізовані маркетплейси. Приміром hotline.finance – це фінансовий сервіс, який дозволяє порівняти, вибрати та оформити онлайн необхідний банківський чи страховий продукт. Ось як працює дана послуга клієнт вводить початкові дані (приміром термін поїздки та країну для туристичного страхування та дані про автомобіль та водія для ОСАЦВ) та отримує пропозиції від кількох компаній, фільтрує та сортує за набором опцій та ціною, вибирає найбільш підходящу та оплачує онлайн [2].

Серед інноваційних продуктів можна виділити компанію Insurance Broker Insart, яка виступає постачальником міжнародних інноваційних страхових продуктів, спрямованих на захист бізнесу, включаючи страхування від кібершпигунства та вірусів, операційних ризиків ІТ-компаній та відповідальності керівників [3]. Заслуговує на увагу також система захисту і запобігання шахрайству під час онлайн-платежів. Використовуючи машинне навчання, при якому штучний інтелект виконує роботу ризик-аналітика, що на основі алгоритму виявляє трансакції, які намагаються здійснити краденими кредитними картками. Партнерами банків виступають найбільші українські страхові компанії. Наприклад, ПриватБанк співпрацює з такими компаніями, як СК Uniqa, СК ТАС і СК VUSO. Альфа-Банк працює зі страховою компанією «Альфа-страхування» [4].

Як бачимо, використання сучасних технологій та інноваційних продуктів має ряд переваг. Основними з них, на нашу думку, є:

- підвищення рівня сервісу та доступності послуг: сучасні технології страхування дозволяють автоматизувати ключові функції страхування, такі як укладання та адміністрування полісів, обробка претензій та виставлення рахунків. Страхові компанії розвиваючи клієнтську інфраструктуру, яка включає самообслуговування через портали, чат у реальному часі та різноманітні додатки забезпечують цілодобову підтримку клієнтів без необхідності відвідування офісу компанії.

- зменшення витрат: застосування Bigdata, штучного інтелекту та комп'ютерного аналізу дозволяє страховикам та застрахованим компаніям здійснювати більш точний андеррайтинг, а також економити на утриманні офісів та представництв. Як результат, суттєво знижуються витрати як для страховиків, так і для застрахованих;

- підвищення ефективності роботи персоналу: цифрові інструменти, такі як комплексні інформаційні панелі, додатки та інструменти SaaS, а

також уніфіковані системи даних, не лише полегшують роботу працівників, але й допомагають їм краще виконувати свої службові обов'язки, збільшують їх продуктивність;

- розширення можливостей страхування за рахунок нових груп клієнтів чи нових видів послуг та адаптація їх до потреб клієнтів.

- виявлення шахрайства: Програми цифрового страхування мають перевагу великого обсягу даних, які вони генерують. Крім позитивних аспектів, таких як поліпшення роботи страховиків та отримання кращих тарифів клієнтами, ці дані також допомагають виявляти випадки шахрайства.

Основними проблемами впровадження цифрового страхування в Україні є недосконалість законодавства та нерозвиненість інфраструктури. Українське законодавство раніше дозволяло укладати страхові договори в електронній формі. Однак, через юридичні прогалини і технічні обмеження, електронний документообіг не отримав широкого поширення. Прийняття законів «Про електронну комерцію» [5] та «Про електронні довірчі послуги» [6] дозволило на законодавчому рівні урегулювати процес віддаленого укладання страхових полісів. З іншого боку, керівники страхових компаній вважають, що для переходу на цифрові операції потрібні власні розробники та ІТ-фахівці. Проте, варто відзначити, що існують спеціальні так звані Low-code рішення. Їх застосування дозволяє повторно використовувати програмні компоненти для створення цифрових рішень без необхідності наймати нову команду розробників.

Підсумовуючи варто відзначити, що інноваційні технології в страхуванні виступають перспективним напрямом розвитку страхового ринку і є важливим фактором його зростання. Впровадження цифрових технологій у страховий сектор дозволяє страховикам автоматизувати ключові процеси, поліпшувати обслуговування клієнтів і знижувати витрати. Завдяки впровадженню інноваційних технологій, страховий ринок зазнає значних змін, відкриваючи нові можливості та виклики для страхових компаній та їх клієнтів.

1. The Lemonade Giveback. URL: <https://www.lemonade.com/giveback> (дата звернення: 12.05.2023). 2. Сервіс онлайн-страхування hotline.finance. URL: <https://hotline.finance.ua/> (дата звернення: 12.05.2023). 3. Кіберстрахування / Insurance Broker INSART. URL: <https://insart.com.ua/vydy-strakhuvannya/cyber-risks-insurance.html> (дата звернення: 12.05.2023). 4. Як застрахуватися від шахрайства з вашою банківською карткою. URL: <https://finance.ua/ua/cards/kak-zastrahovatsa-ot-moshennichestva-s-vashej-bankovskoj-kartoj> (дата звернення: 12.05.2023). 5. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. (дата оновлення: 19.11.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023). 6. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

Кондрацька Н. М., к.е.н., доцент, **Рабчун О. О.**, здобувачка
(Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне)

ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В останні роки національний страховий ринок зіткнувся з низкою складних викликів, викликаних пандемією, посиленням карантинних вимог, військовими діями на нашій території, виникненням і розповсюдженням серйозних фінансово-економічних криз. Повномасштабне вторгнення на територію України значно відбилосся на всіх сферах економіки. Страховий ринок не став винятком. На жаль, неминучим наслідком кожної війни є руйнування та збитки. В свою чергу, страхування є саме тим механізмом, який, як правило, покликаний забезпечити компенсацію та відшкодування збитків.

Сьогодні важко оцінити збитки страхового ринку через наслідки війни, але немає сумніву, що вони колосальні. По-перше, військові конфлікти загрожують суттєвим скороченням платежів, які наразі становлять 50–90% для значної кількості страховиків [1]. Крім того, під час повномасштабного вторгнення зменшилася кількість страхових компаній, що зрештою призвело до зниження конкуренції на страховому ринку. Нині український страховий ринок характеризується відносно помірними темпами розвитку. На ринку працюють 128 страхових компаній із загальним обсягом активів 70338 млн.грн.

Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку. У 2017 р. на одну компанію припадало 195,2 млн грн активів, у 2019 р. – 274,1 млн грн, у 2021 р. – 410,5 млн грн, а у 2022 р. – уже 549,5 млн грн.

Продажі окремих видів страхування, навпаки, відзначилися зростанням у перші тижні війни. В першу чергу це питання туристичного страхування (яке дозволяє отримати медичну допомогу за кордоном у разі потреби) і міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена карта», яка виникла внаслідок масового відтоку населення. Національний банк України 28 лютого 2022 року повідомив про можливість перетину кордону без полісу «Зелена карта» у прикордонних містах було майже неможливо придати такий поліс, через те, що у страхових компаній закінчувалися відповідні бланки. Сьогодні укласти договір міжнародного страхування «Зелена картка» можна зі знижкою 50% в українських страховиків. Вартість полісу залежить від типу транспортного засобу, країни відвідування та терміну дії договору страхування. Поліси видаються на мінімальний строк – 15 днів, максимальний – не перевищує 1 рік [2].

Незважаючи на воєнний стан, страхові компанії продовжують працювати та виконувати, згідно із чинним законодавством, страхові договори. Як і в період до збройної агресії, відбувається відшкодування певної суми, що зазначена у договорі при настанні страхових випадків. Проте, як і в більшості країн світу, виплати не здійснюються у випадку форс-мажорних обставин і війни. Під час перебування на окупованих територіях реєстрація страхового випадку стає неможливою. Але якщо випадок стався без впливу воєнних та форс-мажорних обставин, після припинення збройної агресії та звільнення окупованих територій, швидше за все, він буде підлягати повторному розгляду. Якщо ж майно було пошкоджено країною-агресором, при цьому є фото- та відеодокази, які підтверджені місцевими органами влади або ДСНС, це може дати можливість стягнення збитків з боку країни-агресора у судовому порядку.

Страховання від воєнних ризиків існує як окремий продукт на ринку, але через велику ймовірність реалізації ризиків у останні роки його застосування обмежено. Так, з 2014 року страховики включають до договорів застереження – договори страхування як правило не діють на території проведення бойових дій і на окупованих територіях України. Це означає, що жодні випадки (як спричинені бойовими діями, так і незалежні від них), які відбулися в зоні бойових дій чи на непідконтрольній уряду території, не відшкодовуються страховими компаніями. Страхування таких ризиків здійснювалося страховиками переважно тільки в корпоративному сегменті та обмежено через складність процесу андеррайтингу, високу вартість та незначну ємність українського ринку для страхування й перестраховування воєнних та інших катастрофічних ризиків. У світі обмежена кількість страховиків здійснює страхування та перестраховування воєнних ризиків. Адже вони використовують спеціальні умови їх страхування.

Страховання військових також є неможливим, тому що для здійснення актуарних розрахунків необхідні загальні дані кількості військових та загиблих, а на момент воєнних дій такі дані являються засекреченими.

Позитивним і цілком виправданим, на нашу думку, є регуляторні зміни, запровадженні Національним банком України як основним регулятором страхового ринку. Це насамперед рекомендації, що стосуються спрощення процедури врегулювання страхових випадків, за допомогою використання електронних документів, їх копій якщо неможливо чи ускладнено отримати оригінали, або ж використання інших засобів дистанційного врегулювання страхових випадків на період воєнного стану. З 1 липня 2022 р. в Україні запровадили нові ліміти по обов'язковому страхуванню цивільно-правової відповідальності. Розмір максимальної виплати на одного потерпілого за пошкодження майна становлять до 160 тис. гривень. А за шкоду, заподіяну здоров'ю чи життю потерпілому – до 320 тис. гривень [3]. Також до 80 тис. грн. збільшився максимальний ліміт виплати за Європротоколом.

Одним із механізмів страхування військових ризиків, на нашу думку, може бути створення на державному рівні спеціального компенсаційного фонду або спільного фонду за участю коштів донорів і страхових компаній. Успішний міжнародний досвід свідчить про можливість створення подібних фондів на основі державно-приватного партнерства.

Важливим є використання технологічних розробок для пропозиції нових методів надання послуг у страховій діяльності. Тож діючи в таких умовах, страховики інтегрують технології у свій власний бізнес та онлайн-канали. Пропонуючи більшість своїх продуктів через електронні формати полісів. Більшість своїх продуктів пропонують через електронні формати полісів. У результаті попит страхувальників на онлайн-послуги значно зріс і продовжує зростати. В основному це пов'язано з бажанням знизити ризик небезпеки при відвідуванні страхових офісів [4].

Таким чином, можемо підвести підсумки, функціонування страхового ринку відбувається в досить складаних умовах. Існує ряд проблем які стримують розвиток ринку страхування, пов'язаних із платоспроможністю та ліквідністю, немає чіткої бізнес-моделі, рівень управління ризиками та корпоративного управління є низьким. Усуненню зазначених проблем, на нашу, думку сприятимуть регуляторні зміни запропоновані Національним банком України та адаптація досвіду розвинених країн. Вирішенню цих проблем сприятиме зближенню нормативно-правового забезпечення до міжнародних стандартів, стимулюватиме активізацію страхової, фінансової та інвестиційної діяльності страховиків. Подальшому, для післявоєнного відновлення економіки України залучення страховиків для убезпечення ризиків у пріоритетних напрямках розвитку економіки. Зокрема, у сферах будівництва, агросектору, енергетики, відновлення інфраструктури, логістики, вантажних перевезень, іпотечного кредитування, лізингових операцій, інформаційних технологій та інвестицій.

1. Тенденції на страховому ринку України в умовах воєнного часу. URL: <http://surl.li/fmniq> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Новини. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/gromadyanam-yaki-viyidjayut-za-kordon-na-vlasnomu-avtomobili-neobhidno-mati-polis-zelena-kartka> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Які страхові виплати можна отримати під час війни. URL: <https://finance.ua/ua/insurance/strahovi-vyplaty> (дата звернення: 12.05.2023).
4. Татарин Н. Б., Лопушанський Р. В. Модернізація ринку страхування України в умовах пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/271>. (дата звернення: 15.05.2023).

Котик О. В., ст. викладач, **Годжал І. А.**, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

АНТИКРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В БАНКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Українська банківська система стикнулася з величезними викликами у зв'язку з початком російської агресії проти нашої держави. В перші дні повномасштабного вторгнення платіжна система опинилася на межі зупинки, що в свою чергу змінило та обмежило умови функціонування банківського сектору, вплинувши на кредитні відносини, облікову ставку, операції з валютою та ставки за депозитами [1].

Для подолання кризового становища банківська система на всій території України почала діяти та шукати ефективних управлінських рішень виходу з кризи, які безумовно, мають базуватися на застосуванні антикризових заходів та передових цифрових технологій.

Антикризовий менеджмент є важливою складовою ефективного управління будь-яким бізнесом, а в умовах війни це стає ще більш актуальним. Банки, як і будь-який інший бізнес, можуть стикатися зі значними викликами та проблемами, пов'язаними зі змінами в економічному та політичному середовищі. Антикризове управління має бути в стані постійної готовності, охоплювати всі стадії розвитку кризи та мати стратегічну спрямованість [2, с. 157]. Система антикризового управління має акумулювати як наукові знання, так і практичні методики у сфері аналізу й управлінні всіма господарськими процесами банку. При цьому важливим є те, що процес антикризового управління фінансовою діяльністю банку повинен базуватися на відповідних законодавчих та нормативно-правових документах, внутрішніх положеннях, регламентах і процедурах банку.

Щоб зберегти достатній рівень довіри клієнтів, НБУ, як і кожна структурна одиниця банківської системи повинні швидко розробити та впровадити низку заходів, щоб стабілізувати банківський ринок. Безпосередньо, важливим принципом діяльності банківської системи в умовах війни є збереження довіри клієнтів до банківського сектору. Саме довіра українських клієнтів забезпечує стабільну роботу банківської системи в умовах війни [2, с. 161].

Не дивлячись на низку труднощів, банківська система продовжує функціонувати, що свідчить про високий рівень антикризового менеджменту. Оскільки, українська банківська система від першого дня широкомасштабної війни працювала стабільно, не зупинялась ні на день та забезпечувала платежі і доступ українців до їх коштів. Банки виявилися операційно стійкими – щодня майже безперерійно надавали послуги клієнтам у регіонах, де це було безпечно [1].

Гнучкість банківської системи підтверджують і фінансові результати. Якщо у квітні банки задекларували близько 7,3 млрд збитку, а загальний збиток банківського сектора за чотири місяці 2022 року сягнув рекордної за час війни позначки – 7,426 млрд грн збитку, то уже за підсумками травня банки скоротили збитки до 1,3 млрд грн, а за результатами червня – 4,6 млрд грн загального збитку [1]. Більшість банків усе-таки залишаються прибутковими. Станом на 1 липня 2022 року з 68 платоспроможних банків 47 банків отримали чистий прибуток у розмірі 10 млрд. грн, тоді як 21 банк продемонстрував збиток 14,6 млрд грн. Однак, попри стабілізацію роботи, все ще існує багато ризиків та проблем, з якими банкам важко впоратися в умовах війни [1].

Одним з основних методів антикризового управління фінансовою діяльністю банку є розробка і впровадження систем ризик-менеджменту, що спрямований на досягнення основних бізнес-цілей банку. Для забезпечення стабільного функціонування банком також необхідно сприяти діджиталізації, популяризувати безготівкові рахунки, посилювати систему електронних платежів, заручитися міжнародною підтримкою.

Метод антикризового управління, як стрес-тестування, дає нам змогу оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система загалом є стійкими. Даний метод покликаний дати уявлення про наявні несприятливі сценарії, пов'язані із різними ризиками, та розмір капіталу, необхідний для поглинання збитків. Також досить ефективним методом антикризового управління є реструктуризація неплатоспроможних банків, а також у якості спеціальних елементів антикризової політики банку можуть застосуватись бенчмаркінг та аутсорсинг [3, с. 289]. Ще одним не менш важливим напрямком у забезпеченні антикризового управління банком є необхідність підвищення рівня капіталізації та створення додаткових резервів за активними операціями. Скорочення витрат операційної діяльності банку за рахунок скорочення мережі філій, вибору дешевших каналів комунікацій із клієнтами, скорочення витрат на маркетинг теж варто віднести до напрямків менеджменту банком [2, с. 164].

Отже, антикризовий менеджмент в банку в умовах війни є надзвичайно важливим. Враховуючи інтенсивний розвиток глобалізаційних та інноваційних процесів у банківській системі, жоден банк не може існувати без ефективної системи антикризового управління. Банк повинен вживати всіх необхідних заходів для забезпечення своєї стабільності та ефективності в умовах війни.

1. Офіційний сайт. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 06.05.2023). 2. Лачкова В. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2017. С. 156–165. 3. Зверяков М. І., Зверяков О. М. Антикризове управління фінансовою стійкістю банку в умовах економічних дисбалансів : монографія. Одеса : ОНЕУ, 2016. 418 с.

Котик О. В., ст. викладач, **Мамчур Д. А.**, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Банківська система України, яка базується на дуже низьких обсягах прямих іноземних інвестицій, високому рівні тіньової економіки, дефіциті державного бюджету та інших диспропорціях економічного зростання країни, була і залишається одним із найважливіших механізмів стимулювання економічного зростання. Також українська банківська система має важливу роль у забезпеченні економіки та фінансової стабільності країни, в тому числі й у час війни. У випадку воєнного конфлікту, банки можуть зазнавати різних видів тиску, які можуть впливати на їх функціонування та взаємодію з клієнтами та іншими банками.

Важливо зазначити, що у разі воєнного конфлікту банківська система може зазнавати значних змін та потребувати адаптації до нових умов. Також, можуть змінюватись правила та процедури банківської діяльності, що може вплинути на їх клієнтів та взаємодію з ними. Тому, в разі виникнення воєнних загроз, важливо мати чіткий та пророблений план дій, який дозволить банкам швидко та ефективно пристосуватись до нових умов та забезпечити фінансову стабільність та захист клієнтів.

Однак із впровадженням нового монетарного режиму інфляційного таргетування та зміною влади в Україні в далекому 2014 році так і не відбулося вироблення чіткої стратегії розвитку держави в цілому та її економіки зокрема, що призвело до невизначеності, а отже є одним із факторів наростання банківських ризиків. Негативні економічні процеси, пов'язані з військовою агресією в Україні, як-от проблеми з ліквідністю власних активів, збитковість діяльності та значне звуження клієнтів, ініціювали процеси переформатування діяльності банківських установ, що суттєво відбилося на їх фінансових показниках. У зв'язку з цим ґрунтовний аналіз стану банківської системи дозволить виявити напрямки її подальшого розвитку.

На даний час банківська система України перебуває під впливом негативних факторів, внаслідок чого кількість банківських установ неухильно скорочується. Найбільший шок для української банківської системи стався в 2017 році, коли 14 банків, що становить 1,7% активів банку, пішли з внутрішнього ринку.

У 2020 році українська банківська система постраждала від пандемії COVID-19. У зв'язку з цим НБУ вжив низку заходів для підтримки економіки та пом'якшення негативних наслідків для банківської системи.

Такі ініціативи дозволили досягнути в 2021 році капітального оновлення банківської системи, збільшення депозитів населення, кредитних портфельів банків та покращення фінансових показників, що відображено в таблиці.

Таблиця

Динаміка показників стану банківської системи України в 2019–2022 роках

Показники, млн грн	Роки			
	2019	2020	2021	2022
Активи	1493298	1822841	2053232	2032019
Кредитний портфель	1033430	960597	1065347	1092983
Зобов'язання	1293377	1613381	1797718	1772726
Капітал	199921	209460	255514	259293

Джерело: таблицю побудовано на основі даних НБУ

Однак через нестабільність у країні, що виникла в 2022 році обсяги кредитного портфеля банків почали скорочуватися, а непрацюючі кредити – зростати. Вже з 1 червня 2022 року банківські установи поступово почали визнавати кредити непрацюючими через погіршення якості, пов'язане з війною. Станом на 1 січня 2023 року активи становили 2 032 019 млн грн, або 21213 млн грн (на 1,033%) менше попереднього року. З огляду на скорочення кредитної пропозиції для клієнтів, вітчизняні банки збільшили різні види депозитів.

За 2022 рік кількість підрозділів банків знизилась на 20% з 6685 до 5336. При цьому, внаслідок окупації південно-східних територій країни, закриття цих 1349 відділень значно перевищує показник 2021 року, коли скоротили 449 підрозділів. Також за період війни ринок покинули всього 6 банків, три з яких належали російським акціонерам: державні МР Банк (Сбербанк), Промінвестбанк, приватний Банк Форвард, а також 3 вітчизняні: Мегабанк та Банк Січ та Іbox Bank. Як для війни це невеликі цифри, але не варто забувати про лояльне ставлення Національний банк до порушення нормативів.

На жаль, продовження війни збільшує ризики в більшості банків, і тому вони були змушені переорієнтувати свої бізнес-моделі на прибутковість, зосередившись на збалансованому підході до управління ризиками.

Військова агресія та, як наслідок, зростання внутрішніх і зовнішніх ризиків у банківському секторі сприяли реалізації НБУ заходів щодо підтримки банків. Серед них законопроект про введення мораторію на скорочення мережі відділень держбанку під час війни; «POWER BANKING»; розвиток національних програм кредитної допомоги; розроблення та впровадження заходів щодо забезпечення ліквідності

банківської системи; законодавчі заходи, спрямовані на підтримання балансу на валютних ринках; проект боротьби з кібершахрайством тощо.

Проте, незважаючи на значні внески НБУ, національна банківська система залишатиметься під впливом загроз, які можуть суттєво вплинути на ефективність банківської діяльності в умовах воєнного стану. На нашу думку, до них можна віднести:

1) збільшення кредитного ризику. Умови воєнного стану можуть призвести до більш суттєвого скорочення кредитного портфеля юридичних та фізичних осіб;

2) збільшення попиту на ліквідність. Військова діяльність збільшить вимоги до ліквідності, особливо для невеликих банків;

3) зростання валютного ризику. Умови воєнного стану можуть істотно підвищити ризик валютних операцій. Банки повинні контролювати операції в іноземній валюті та проводити регулярні валютні перевірки;

4) збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціонування банку в умовах воєнного стану. Військові дії можуть збільшити витрати на безпеку банківських установ. Банки можуть додатково інвестувати в безпеку своїх приміщень, персоналу та інформаційних систем.

Тому дослідження ефективності діяльності банківських установ України в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, що враховує сукупність факторів середовища. Враховуючи можливі ризики та своєчасно реагуючи на потенційні загрози, можна захистити банківський капітал від втрат і створити подальші напрямки для дослідження джерел прибутку в банківському бізнесі.

1. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Рац О. М. Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. № 47. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-67> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Забчук Г., Іващук О. Банківські ризики в Україні в умовах стратегічної невизначеності розвитку національної економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 2. С. 102–117.

Котик О. В., ст. викладач, **Окач С. О.**, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО БАНКІНГУ У ПОКРАЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Основною діяльністю будь-якого банку є розрахунково-касове обслуговування фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб.

Банківські розрахунки та касові операції – це комерційні операції, пов'язані з рухом коштів на банківських рахунках через касу банку, за розпорядженням клієнта або в результаті дії, що спричиняє зміну права власності на актив у межах закону.

Розрахунково-касове обслуговування – один із найпоширеніших та комплексних видів банківських послуг. Адже саме послуги з РКО лежать в основі відносин банку з їхніми існуючими та потенційними клієнтами, а для банку це чудовий шанс показати себе з найкращого боку. На фінансових ринках часто надається приблизно однаковий перелік банківських послуг, тому сфера послуг з РКО найчастіше має найсерйознішу конкуренцію. На сьогоднішній день не тільки ціна, а й якість послуг з РКО грає важливий фактор для клієнтів. Потрібно зазначити, що важливим критерієм є і надійність банку, його фінансові показники на ринку, а також швидкість та зручність проведення розрахунків та обробки документів.

Введення електронного банкінгу відіграє важливу роль у покращенні ефективності розрахунково-касових операцій банку та забезпечує високу якість надання послуг клієнтам. Цей інструмент надає клієнтам можливість здійснювати фінансові операції в будь-який час та в будь-якому місці, використовуючи зручний для них електронний пристрій (комп'ютер, смартфон, планшет). Крім того, електронний банкінг надає можливість автоматизувати багато процесів, пов'язаних з розрахунково-касовими операціями, що дозволяє банку знизити кількість помилок та підвищити ефективність роботи.

Електронний банкінг – це система, яка надає клієнтам банку можливість взаємодії з ним за допомогою електронних засобів зв'язку, таких як інтернет, мобільний зв'язок, телефон та інше. Електронний банкінг дозволяє клієнтам здійснювати банківські операції зручним та безпечним способом з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету або мобільного зв'язку.

Основні ролі електронного банкінгу у покращенні ефективності розрахунково-касових операцій банку:

1. забезпечення швидкості та зручності операцій: електронний банкінг дозволяє клієнтам здійснювати розрахунково-касові операції через інтернет з будь-якого місця світу, що дозволяє значно зменшити час, необхідний для здійснення операції, та збільшити зручність для клієнтів.

2. зниження витрат на обслуговування: завдяки електронному банкінгу клієнти можуть здійснювати більше операцій, не відвідуючи фізичний банк. Це знижує витрати банку на обслуговування та забезпечує збільшення ефективності роботи.

3. забезпечення безпеки: електронний банкінг дозволяє забезпечити більш високий рівень безпеки розрахунково-касових операцій через використання захисту паролем, двофакторної автентифікації та інших методів захисту.

Електронний банкінг – це інноваційний підхід до ведення банківських операцій, що забезпечує швидкість та точність виконання розрахункових операцій, а також зниження витрат на їх обслуговування.

Для ефективного впровадження електронного банкінгу банки повинні забезпечити надійність та безпеку використання цієї технології, а також забезпечити доступність та зручність користування для клієнтів.

Одним із ключових факторів підвищення ефективності розрахунково-касових операцій за допомогою електронного банкінгу є можливість швидкої та безпечної передачі коштів між рахунками клієнтів банку.

Електронний банкінг також забезпечує можливість здійснювати оплату товарів та послуг з використанням електронних платіжних систем, що робить процес оплати більш зручним та ефективним.

Впровадження електронного банкінгу дозволяє забезпечити швидкий доступ клієнтів до своїх рахунків та інформації про них, що робить процес управління фінансами більш прозорим та зрозумілим. Електронний банкінг дозволяє банкам автоматизувати процеси розрахунково-касових операцій, що забезпечує зменшення кількості помилок.

В умовах значної конкуренції на сучасному ринку банківських послуг, альтернативою для банків щодо здійснення розрахунково-касового обслуговування клієнтів є використання системи електронного банкінгу, яка дозволяє здійснювати розрахунки та отримувати інформацію про їхній стан без відвідування банку [3].

Основними перевагами електронного банкінгу є:

- 1) оперативність – здійснення банківського обслуговування відбувається, переважно, миттєво;
- 2) зручність – можливість користування послугами в зручний для клієнта час та з будь-якої точки світу;
- 3) простота підключення до системи електронного обслуговування;
- 4) доступність – вартість користування послугами електронного обслуговування в декілька разів нижча порівняно з класичними методами;

5) різноманітність – багато банків пропонують широкий спектр каналів електронного обслуговування (інтернет, мобільний та стаціонарний телефон тощо) [3].

Основною мотивацією комерційних банків для впровадження даної системи є зменшення витрат та збільшення можливості обслуговування більшої кількості клієнтів з метою підвищення конкурентоспроможності банківської установи. Отже, розрахунково-касове обслуговування є одним з основних видів фінансово-банківських послуг для фізичних та юридичних осіб, незалежно від їхньої сфери діяльності, галузевої належності чи організаційно-правової форми. У зв'язку із зростанням конкуренції на банківському ринку, досить актуальним постає питання щодо підвищення якості надання цього виду фінансових послуг.

Пріоритетними напрямками удосконалення розрахунково-касового обслуговування є правильна організація даного процесу та запровадження новітніх технологій з метою підтримки конкурентної позиції на банківському ринку та залучення нових клієнтів. Таким чином, можна зробити висновок, що електронний банкінг – це не просто новий тренд, а необхідна складова банківської сфери, яка забезпечує ефективність, зручність та безпеку для клієнтів та банків. Банки повинні продовжувати розвивати та покращувати свої електронні сервіси для того, щоб задовольнити потреби своїх клієнтів та залишатися конкурентоспроможними на ринку. Крім того, уряди та регуляторні органи повинні встановлювати ефективні правила та політики, які б допомогли забезпечити безпеку та захист інформації в електронних банківських системах.

Загалом, електронний банкінг може відігравати важливу роль у покращенні ефективності та безпеки розрахунково-касових операцій банку, забезпечуючи клієнтам зручний та безпечний доступ до банківських операцій.

Отже, електронний банкінг є необхідним компонентом для підвищення ефективності розрахунково-касових операцій банку, який дозволяє знизити витрати та підвищити якість обслуговування клієнтів. Банки, які використовують електронний банкінг, зазвичай мають конкурентну перевагу на ринку, оскільки вони можуть швидше та ефективніше задовольняти потреби своїх клієнтів.

1. Головка С. І. Шляхи підвищення ефективності розрахунково-касових послуг комерційного банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 35–37.
2. Кузнєцова М. А., Гуйгова Ю. І. Розвиток та впровадження інноваційних банківських послуг в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 8.
3. Огієнко В. І. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217>. (дата звернення: 06.05.2023).

Лазаришина І. Д., д.е.н., професор, **Делейчук З. М.**, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня, **Іщенко Н. В.**, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ ПОТРЕБ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Конкурентоспроможність будь-якого підприємства залежить від науково виважених і своєчасно прийнятих стратегічних рішень. Для їхнього прийняття необхідний аналіз ринкової ситуації, що дає оцінку власних ресурсів і можливостей підприємству з урахуванням стану й потреб зовнішнього та внутрішнього середовища. Одним із основних інструментів стратегічного управління є використання інструментарію SWOT-аналізу. Особливо це актуально в умовах військового стану, так як потрібно дуже виважено відноситися до наявних ресурсів підприємства, щоб не допустити кризових явищ і забезпечити зростання виробничого потенціалу.

SWOT-аналіз – це метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Для того, щоб вивчити спільне зовнішнє та внутрішнє середовище використовується метод SWOT-аналізу. Цей метод дає можливість оцінити внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства, і виявити його місце на ринку, визначити загрози та можливості. Основним змістом SWOT аналізу є правильне визначення сильних чи слабких сторін, можливостей та загрози [1, с. 24].

Мета SWOT-аналізу – показати, які сильні сторони виробничої діяльності слід максимально розвивати, які слабкі сторони слід звести до мінімуму, які сильні чи слабкі сторони підприємства не є визначальними і на них не треба робити «ставку» чи докладати зусиль для їх подолання, як використовувати сприятливі можливості для підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Варто зазначити, що для коректної діагностики сильних і слабких сторін підприємства доцільно відкоригувати традиційну методіку SWOT – аналізу, сформувавши у розрізі пріоритетних груп показників аналітичні таблиці, у яких розраховувати не лише їх динаміку, а й характер зміни (позитивна, негативна) та ідентифікувати, чи є це сильною, чи слабкою стороною для підприємства. Також вважаємо, що актуальність цієї методіки зростає, якщо аналізувати не статичну, а динамічну(тенденції) відповідних показників.

Відповідно до удосконалених методичних підходів нами було проведено SWOT-аналіз ТОВ «Смарт Енерджі», результати якого наведені в таблиці.

Таблиця

SWOT-аналіз ТОВ «Смарт Енерджі»

<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> - Збільшення попиту на енергоресурси; - Збільшення обсягів виробництва енергоресурсів; - Збільшення ринків збуту виробленої продукції; - Удосконалення видобутку енергоресурсів. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нестабільна економічна правова політика країни; - Погіршення купівельної спроможності громадян; - Зменшення населення; - Низький рівень державної підтримки; - Незахищеність права власності; - Недосконалість фіскальної політики.
<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> - Збільшення вартості ОЗ - Високий рівень капіталовіддачі; - Збільшення прибутковості підприємства. - Зростання обсягу виготовленої продукції; - Зменшення загальних витрат; - Зростання продуктивності праці; - Збільшення власного та робочого капіталу; - Зменшення довгострокового залученого капіталу; - Скорочення фінансової залежності 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> - Збільшення питомих витрат; - Низькі темпи покращення репутації компанії; - Скорочення середньої облікової чисельності працівників; - Збільшення поточного залученого капіталу; - Збільшення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості.

Джерело: складено авторами

З проведеного нами дослідження ТОВ «Смарт Енерджі» можна зробити висновок, що підприємство функціонує в досить сприятливому середовищі. Загрози, що існують у зовнішньому середовищі, можуть негативно позначитися на діяльності підприємства в майбутньому, тому потрібно вже сьогодні розробити стратегічний план розвитку, враховуючи досвід провідних компаній України та світу, а також розробляючи свій унікальний компонент.

1. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2004. 699 с.

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ВИГОДИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Основним критерієм віднесення різних об'єктів, систем і мереж до критичної інфраструктури (КІ) є надзвичайна важливість їх для безпечного та сталого повсякденного життя країни. Відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру» мережа КІ включає суб'єкти господарювання, що забезпечують: постачання енергії, енергетичних ресурсів та палива; сполучення та телекомунікаційні мережі; фінансовий сектор; організацію доставки продовольства та питної води; охорону здоров'я; транспорт; рятувальну систему; безперервність операцій державного управління; виробництво, транспортування, зберігання та використання хімічних та радіоактивних речовин [1]. На сьогодні перелік не є остаточним.

Стосовно оцінки фінансово-інвестиційного забезпечення параметрів економічної безпеки суб'єктів КІ до уваги береться балансова оцінка активів. Поза увагою, на жаль, залишаються питання коригування справедливої вартості як базового критерію економічної вигоди протягом періоду утримання виробничих активів на балансі. Непрості умови сучасного господарювання, особливо для критичної інфраструктури, потребують оперативного врахування впливу факторів мажорних обставин на об'єктивність обліково-аналітичного забезпечення показників соціально-економічної збалансованості суб'єктів КІ в Україні, що, на жаль, все ще перебуває в умовах незавершеного нормативного та адміністративного регулювання.

В міжнародній практиці цікавим є погляд на підприємництво через процес його пристосування до змін: в оцінці бізнесу має відобразитись не лише економічна, а й соціальна його діяльність, обмежена часом та місцем [2]. Слушно навести міжнародну облікову практику оцінки економічної вигоди (ЕВ) активу: підприємство визначає максимальну економічну вигоду, що є ймовірною внаслідок грошових чи інших компенсаційних надходжень [3].

Процеси зміни оцінки ЕВ доцільно дослідити для суб'єктів КІ на прикладі нематеріальних необоротних активів (ННА). Встановлено, що 500 акціонерних компаній США з найбільшою ринковою капіталізацією за 40 років змінили питому вагу матеріальних активів по відношенню до нематеріальних активів. За цей період частка ННА зросла з 17% до 84% [4]. Науковці рекомендують розглядати ННА як ідентифіковані оцінені довгострокові та/або оборотні активи, що фізично не втілені, являють собою права на інтелектуальну власність, використання природних ресурсів, майнові та організаційно-економічні пільги, здатні приносити економічну вигоду. При цьому, рідко акцентується увага на: контролі та управлінні підприємством щодо такого активу; визначенні ліквідаційної вартості; дотриманні вимог на

предмет ідентифікації активів відповідно до облікового стандарту; оцінці фізичного зносу та ризику морального зносу.

Цікавими є методичні підходи до оцінки використання ННА такого класу, як «Права на інтелектуальну власність»: оцінювання ЕВ передбачає незакінчений комплексний процес формування балансової вартості через реалізацію професійних знань і компетенцій, що характеризується перманентним зростанням прибутковості як для працівника, так і для суб'єкта господарювання [5].

В міжнародній практиці суб'єкт, що виконує важливу соціально-екологічну місію, враховує в створеній ним доданій вартості складові оцінки «змішаної цінності» як одного з засобів формування фінансової, соціальної та екологічної цінності для суспільства та економіки. Змішана цінність передбачає компроміси між комерційними та соціальними аспектами, відтак, актуалізується стійкість бізнесу [6].

Наведена міжнародна практика переоцінки активів на системній основі передбачає при обранні критеріїв переоцінки пріоритетно економічні фактори, враховуючи також цінність активу з точки зору його впливу на реалізацію заходів соціального захисту та екологічної безпеки. Запропоновані підходи до класифікації ЕВ, ведення аналітичного обліку елементів її оцінки з урахуванням ефекту заходів соціальної відповідального бізнесу покращать: результативність оперативного та стратегічного управління діяльністю суб'єктів КІ; стратегічне планування та розвиток їх економічного потенціалу; заходи національної безпеки нашої держави в цілому.

1. Про критичну інфраструктуру : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 06.04.2023).
2. Alistair R Anderson. Conceptualising Entrepreneurship as Economic “Explanation” and the Consequent Loss of “Understanding”. *International Journal of Business and Globalisation*. 2015. Vol. 14 (2). P. 145–157. DOI: 10.1504/IJBG.2015.06743 (дата звернення: 06.04.2023).
3. ТЛУМАЧЕННЯ КТМФЗ 14 МСБО 19: Обмеження на активи з визначеною виплатою, мінімальні вимоги до фінансування та їхня взаємодія. IFRIC 14_ukr.pdf. URL: <https://zakon.help/article/tlumachennya-ktmfz-14-msbo-19-obmezheniya-na-aktivi-za> (дата звернення: 07.04.2023).
4. Zadorozhnyi Z.-M., Yasyshena V. Intangible Assets As an Accounting and Management Object. 2019. Issue 1. DOI: [org/10.21272/mmi.2019.1-10](https://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-10) (дата звернення: 16.03.2023).
5. Українська Л. О. Людський капітал корпорації: сучасні особливості формування. *Економічна теорія і право* : зб. наук. праць. Харків : Право, 2018. № 2 (33). DOI: 10.31359/2411-5584-2018-33-2-42 (дата звернення: 10.04.2023).
6. НПСБОДС 121 «Основні засоби» : Наказ МФУ від 12.10.2010 р. № 1202. Документ z1017-10. Редакція від 01.01.2018 р., підстава- z1546-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#Text>. (дата звернення: 03.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), **Береза М. В.**, учитель, **Марчук В. С.**, учень (Рівненська гімназія «Гармонія»)

ОЦІНКА ДІЄЗДАТНОСТІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ НАШОЇ БАТЬКІВЩИНИ

Зараз, як і в роки другої світової війни, Україна воює з підступним агресором. Найбільш вразливими проблемам захисту нашої національної безпеки спеціалістами та військовими експертами визнані: загрози сфери безпеки державного кордону; проблеми системи державної безпеки в цілому; захищеність національних інтересів у внутрішньо та зовнішньополітичній сферах; проблеми розвитку соціальної, гуманітарної, інформаційної, екологічної та науково-технологічної сфер.

Підсумовуючи весь спектр загроз слід зазначити, що майже всі вони виходили від росії, були направлені на перешкоджання зближення України з ЄС. Саме росія йшла на це свідомо, втрачаючи свій міжнародний імідж, не зважаючи на багаточисельні жертви і економічні втрати. Однак, з метою посилення нашої готовності до захисту неможливо обійти критичну оцінку попередніх кроків фінансово – організаційного забезпечення системи оборони. Можна виокремити основні прогалини, що стали «червоним маркером» в боротьбі з рашизмом за нашу незалежність [1].

1. Система оборони України була недосконалою впродовж усього часу незалежності, вона змінювалась, реформувалась та удосконалювалась за каденції кожного президента, особливо вона дала тріщини 24 лютого 2022 року.

2. В період, коли Україна робила свої перші кроки як суверенна держава, був прийнятий закон про обов'язкові видатки з державного бюджету на систему оборони, наприклад: в період з 1992 до 2013 за каденцій чотирьох президентів, особовий склад ЗСУ зменшувався від 700 тис. – до 165,5 тисяч осіб і відповідно відсоток ВВП, що виділявся з держ.бюджету на систему оборони зменшувався від 2,3% – до 0,97%, що і стало ключовою проблемою під час початку АТО. Разом з тим, на сьогоднішній час зберігається велика проблема повного забезпечення та фінансування їх з державного бюджету України [2].

3) Серед головних причин, які призвели до низької ефективності системи забезпечення національної безпеки України, військові експерти виокремлюють наступні: система забезпечення національної безпеки України будувалась на основі застарілої радянської системи, з використанням її складових; формування системи забезпечення національної безпеки України відбувалось під тиском світових та регіональних лідерів, які виходили з власних національних інтересів; багатовекторна зовнішня політика, налаштованість представників

політичного керівництва держави на реалізацію власних, корпоративних, а ненаціональних інтересів сприяли неготовності системи забезпечення національної безпеки до протидії загрозі сепаратизму тощо.

На етапах реформування системи оборони важливо дослідити міжнародну практику аналогічних реформ. Серед наших партнерів цікавий досвід у Великій Британії. У Великій Британії присутня певна система спеціальних «повідомлень Д.А.» (DA Notices). Ці повідомлення – офіційні прохання до редакторів ЗМІ не публікувати й не повідомляти певну інформацію з міркувань національної безпеки [3].

У цілому, досвід такої країни як Велика Британія свідчить, що сучасний «сектор безпеки» має орієнтуватися на відповідність викликам майбутніх загроз безпеки замість того, щоб сліпо дотримуватися традицій. Він має бути «вбудованим» в демократичне суспільство, яке слугує своєрідним «зовнішнім гарантом» того, що гуманітарно-політичні права забезпечуються всередині «сектору безпеки» в максимально можливому обсязі на усіх рівнях та в усіх вимірах.

Зміна політичного курсу України та її зближення з ЄС викликали з боку росії агресію, до якої вітчизняний сектор безпеки і оборони не був готовий: загрози національним інтересам нашої держави різко загострилися в усіх сферах, набули комплексного масштабного характеру. Дії суб'єктів забезпечення національної безпеки України на початку загострення воєнно-політичної ситуації були, на жаль, недостатньо ефективними. Сьогодні потребує радикальних змін законодавство у сфері національної безпеки і оборони, що не в повній мірі відповідає викликам національній безпеці. Такі реформи мають стати оперативними, фінансово забезпеченими, а також потребують розумного ознайомлення широких кіл громадськості для беззаперечної їх підтримки.

1. Тижневик головних новин про реформи. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Analiz-polityky-NB-pravl-final.pdf> (дата звернення: 26.03.2023). 2. Уряд планує у 2022 році закласти на оборону та безпеку не менше 270 млрд. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/uryad-planuye-u-2022-rotsi-zaklasty-na-oboronu-ta-bezpeku-n/>. (дата звернення: 26.03.2023). 3. Розвиток законодавства України у сфері оборони: проблеми адаптації до стандартів НАТО та шляхи їх вирішення. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/rozvitok_zakonodavstva_ukrayini_u_sferi.pdf (дата звернення: 20.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Власюк І. І.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРНО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Однією з головних складових системи забезпечення економічної безпеки держави є фінансовий моніторинг. Ефективно працююча система фінансового моніторингу сприятиме недопущенню фінансування терористичних організацій, відмивання доходів, що є результатом вчинення злочинних дій, зниженню рівня корупції та тіншової економіки. Згідно з даними Трансперенсі Інтернешнл Україна впродовж 2016–2021 рр. рівень корупції знижувався, що має помірно позитивну тенденцію (таблиця).

Таблиця

Динаміка Індексу сприйняття корупції в Україні за 2016–2021 рр.

Роки	Місце в рейтингу	Кількість балів
2019	126	30 зі 100
2020	117	33 зі 100
2021	122	32 зі 100

Складено за даними: [2].

Військові перемоги ЗСУ, їх підтримка не тільки співвітчизниками, але й світовою спільнотою – надбання історії, пам'ять і шанування на віки. Однак, відкриті для громадськості факти колаборації, корупційних довоєнних схем ідентифікували низку ризиків, спроможних суттєво відкинути Україну назад у сфері протидії корупції.

У більшості випадків фінансовий моніторинг не пов'язаний з суто кримінальною темою. Прикладом фінансового моніторингу з повсякденного життя є відмова банку від здійснення платежу у разі, якщо клієнт не може підтвердити законність походження грошей, що використовуються ним для платежу (тобто довести, що він дійсно міг заробити такі кошти). Проблема можуть спричинити: накопичення коштів за рахунок зарплати «в конверті»; заробіток закордоном; не задекларовані особою доходи від надання певних послуг; прихована підприємницька діяльність тощо.

Стаття 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» розподіляє суб'єктів фінмоніторингу на два рівні: первинний та державний. Аналіз практичного запровадження фінансового моніторингу

суб'єктами первинного моніторингу підтверджує найбільш часті випадки порушень чинного законодавства саме в діяльності зазначених суб'єктів [1; 3].

Нормативна база фінансового моніторингу не є досконалою. Наявні законодавчі акти не повністю відповідають цілям та завданням державних органів фінансового контролю. Сьогодні, на жаль, у чинному законодавстві наявна відсутність низки узгоджених нормативних визначень, як от – «легалізації» (або «відмивання грошей»), «незаконного доходу», «доходу від кримінального правопорушення», а також відслідковується відсутність узгоджених процедур запобігання, розслідування та покарання відповідних видів злочинів. Залишається недостатньо ефективною взаємодія між органами державного контролю та правоохоронними структурами.

Серед проблем, які потребують першочергової уваги – відсутність ефективної та стабільної системи підготовки експертів, які володіють технологією розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією незаконних доходів (відмивання грошей), включаючи можливість пошуку та ідентифікації коштів, розташованих в офшорних зонах.

Боротьба з економічною злочинністю та відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом – обов'язкова умова забезпечення високого рівня економічної безпеки держави. Дієвим інструментом стабілізації економічної безпеки держави як для міжнародної, так і для вітчизняної платіжно-фінансової дисципліни є фінансовий моніторинг. Серед альтернативних шляхів подальшого вдосконалення та розвитку українського фінансового моніторингу: уніфікація термінів в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму»; підвищення ефективності взаємодії між державними органами фінансового моніторингу та правоохоронними органами; удосконалення відповідного законодавства України та адаптування його до міжнародних стандартів боротьби з фінансово-господарською корупцією.

1. Про запобігання та боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих незаконно, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення : Закон України. Документ 361-IX, чинний, поточна редакція від 16.08.2020, підстава 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023). **2.** Індекс сприйняття корупції. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 20.04.2023). **3.** Система та суб'єкти фінансового моніторингу в Україні. URL: https://pidru4niki.com/1593080748272/pravo/sistema_subyekti_finansovogo_monitoring_u_ukrayini (дата звернення: 25.12.2022).

Левицька С. О., д.е.н., професор, Єфимець В. А., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Глобалізація економіки, сучасний темп економічних змін та процесів зумовлює переорієнтацію цілей менеджменту підприємств національної економіки від забезпечення поточних результатів діяльності у площину підтримки перспективного економічного розвитку. Це посилює роль питань управління економічним потенціалом підприємства, оцінки рівня його конкурентоздатності, змушує підприємства бути максимально гнучкими, особливо в умовах військового стану. Потреба більш детального вивчення питання потенціалу зумовлена також його недостатнім теоретичним і, особливо, практичним обґрунтуванням як основи управлінської стратегії бізнесу.

В «Економічній енциклопедії» вказується, що потенціал – «це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети» [1].

В «Економічному словнику» термін «потенціал» тлумачиться як: засоби, запаси, джерела, що є в наявності і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення будь-якого завдання [2].

Класифікація потенціалу підприємства також має неоднозначний характер. Вітчизняні науковці віддають перевагу класифікації, структурованій в таблиці [3].

Таблиця

Класифікація основних елементів економічного потенціалу підприємства (фрагмент)

Вид потенціалу	Складові потенціалу	Фактори, що формують потенціал
1	2	3
Маркетинговий потенціал	Товарний потенціал Збутовий потенціал Ціновий потенціал	застосування комплексного підходу при плануванні маркетингової діяльності; якість задоволення запитів споживачів; інтенсивність конкурентної боротьби на ринку; високий обсяг попиту; доходи потенційних споживачів; правильний вибір цільової аудиторії; відомість бренду (торгівельної марки); дотримання нормативних, технічних, показників виготовлення продукції

Фінансово-економічний потенціал	Фінансовий потенціал Інвестиційний потенціал	ліквідність; платоспроможність; інвестиційні можливості; політика управління ризиками; виручка, чистий прибуток, валовий прибуток
Управлінський потенціал	Потенціал оргструктури Мотиваційний потенціал Інформаційний потенціал	ноу-хау в галузі управління; здатність швидко реагувати на ринкові умови, що змінюються; компетентність в управлінні; система цілей підприємства та стратегій їх досягнення; організаційна культура; якість інформації
Трудовий потенціал	Кадровий потенціал Творчий потенціал	рівень кваліфікації персоналу; рівень конфліктності в організації; соціальна інфраструктура; участь персоналу в процесі управління; мотиваційні системи; професійно-кваліфікаційний склад працівників

Ураховуючи рівень деталізації складових економічного потенціалу, доцільно передбачити управлінський облік факторів його забезпечення за аналітичними показниками, серед яких базовими є: ліквідність (коефіцієнт загальної / абсолютної ліквідності) та платоспроможність (коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового левериджу; валовий/чистий прибуток та ін.).

Повномасштабне вторгнення росії на наші історичні землі спричиняє складнощі не тільки у розвитку, але й у збереженні всіх видів потенціалу підприємств. Сьогодні підприємства, які продовжують працювати, отримувати прибутки, забезпечувати робочі місця, задовольняти потреби споживачів, мають ретельно стежити за своїм потенціалом, його оптимальним використанням з метою забезпечення податкових надходжень до державного бюджету, підтримки стабільності економічної та соціальної ситуації в регіоні.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : Перун, 2019. 247 с. 2. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Академія, 2012. Т. 3. 380 с. 3. Квасницька Раїса. Структуризація потенціалу підприємства. *Вісник КНТЕУ*. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2017/01/7.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Іванюк К. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРНО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СУБ'ЄКТА ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

До сьогоднішнього дня корупція є дуже поширеною проблемою як в Україні, так і у всьому світі. За результатами 2021-го року показники Індексу сприйняття корупції (CPI) в нашій країні знизились на один бал і становлять 32 бали зі 100 можливих. У рейтингу країн світу Україна посіла 122 місце зі 180. Головна причина просідання балів полягає в тому, що багато важливих антикорупційних завдань на паузі, або навіть регресують [2; 3].

Тому у системній боротьбі з ризиками відмивання грошей з боку вітчизняних суб'єктів важливу роль займає Закон України 361-ІХ, спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави [1]. На жаль, в Україні через фінансову кризу сьогодні зростає кількість тінювих коштів, які власники намагаються приховати, просунути в банківські та кредитно-фінансові установи.

З метою перешкоджання незаконних дій суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають здійснювати належну перевірку шляхом верифікації та ідентифікації, що вносить певні методичні та організаційні зміни в системи внутрішнього контролю підприємства. Першочерговими стають заходи, що вживаються підприємствами для встановлення особи – контрагента шляхом отримання її ідентифікаційних даних, підтвердження цих даних (що дає змогу встановити кінцевих бенефіціарних власників чи їх відсутність).

Ідентифікація та верифікація клієнта здійснюється, на жаль, не завжди до встановлення ділових відносин, що є причиною неефективного моніторингу. Найбільш поширеною практикою є здійснення верифікації під час встановлення ділових відносин, після відкриття рахунка, але до проведення по ньому першої фінансової операції. Практика підтверджує, що системний підхід до оцінки ризику включає такі етапи: ідентифікація притаманного рівня ризику; розробка ключових контролів та заходів зі зменшення рівня ризику; оцінка остаточного рівня ризику; впровадження ризик-орієнтованого підходу, який повинен бути пропорційний характеру і масштабу діяльності банку та періодичний перегляд ефективності його впровадження.

Ризик-орієнтований підхід передбачає відповідні критерії ідентифікації ризику. Водночас, при визначенні критеріїв потрібно враховувати Національну оцінку ризиків, рекомендації суб'єктів державного фінансового моніторингу, а також типологічні дослідження

Держфінмоніторингу. Ефективність заходів щодо мінімізації ризиків та контролю залежить від рівня ризику, який може набувати значень «низький», «середній», «високий». Для прикладу в таблиці визначено рівень ризику залежно від факторів ризику, типу клієнтів та їх ризик-профілю.

Таблиця

Типи клієнтів та їх ризик-профіль

Фактори ризику	Низький (1 бал)	Середній (2 бали)	Високий (3 бали)
Тип клієнта	1		
Структура власності клієнта (складність структури, наявність офшорів, трастів, ПЕП)	1		
Галузевий ризик	1		
Транзакції	1		
Географічний (країна народження, проживання)		2	
Загальний ризик = $(1+1+1+1+2)/5 = 1,2$	1		

У межах членства України в міжнародних фінансових організаціях формується Фонд фінансової підтримки, від якого очікується, що всі отриманні кошти будуть використані в повній відповідності з їх призначенням. Від фінансового моніторингу залежить використання коштів за призначенням, зменшення незаконних дій з ними, застосування заходів з мінімізації ризиків, що в підсумку дозволить досягти запланованого рівня швидкого та результативного відновлення національної економіки.

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX : станом на 2 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 01.04.2023). 2. Заходи здійснення належної перевірки клієнтів, спрощені та посилені заходи належної перевірки. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/1_pr_2020-11-20.pdf?v=4 (дата звернення: 01.03.2023). 3. Індекс сприйняття корупції за 2022 рік. | Трансперенсі Інтернешнл Україна. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2022> (дата звернення: 01.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), **Козодой О. П.**, учитель, **Луковець О. В.**, учениця (Володимирецький ліцей «Колегіум»)

БЕЗРОБІТТЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Однією з основних проблем, із якими зіштовхується більшість країн з ринковою економікою, є безробіття та інфляція. Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримати належний рівень заробітної плати як джерела існування. Безробіття можна вважати проявом порушення макроекономічних процесів на державному рівні: кожна держава зацікавлена у високій зайнятості робочої сили та не високому вимушеному безробітті. Отже, безробіття як явище має свої особливості появи та розвитку в кожній країні, отже, результативність пошуків виходу з цієї складної соціальної ситуації вимагають регіональних/місцевих досліджень.

В Україні проблема безробіття – одна з найбільших криз країни, яка триває довгий час і до сьогоднішнього дня. Рівень безробіття в Україні станом на кінець вересня 2022 р. сягнув 35%, до кінця 2022 року, на жаль, перспектива щодо скорочення не втішна [1].

Критеріями класифікації безробіття за видами є причини його виникнення та тривалість: основними видами безробіття вважають структурне, фрикційне і циклічне безробіття. Фрикційне безробіття пов'язане з добровільною зміною працівниками місця роботи – що властиво для нашого національного ринку зайнятості в період військового стану. Воно стосується робітників, які шукають роботу або чекають отримання роботи в найближчому майбутньому.

Міжнародна практика боротьби з безробіттям розкриває основні причини безробіття : виявлення відсутності у деяких робітників навичок, які можна швидко продати (їхні навички і досвід застаріли і стали непотрібними через зміни технології і характер споживчого попиту). Бачимо потребу сьогодні в швидкому освоєнні професійних навичків, що стали пріоритетними на нашому ринку праці. В першу чергу, ці вміння стають актуальними для молоді, яка в пошуках першого робочого місця.

Фрикційне безробіття носить короткочасний характер, а структурне довгочасний і тому вважається серйознішим. Очевидною є друга проблема – відсутність системних досліджень нашого регіонального ринку праці на найближчу (до 3-х років) перспективу. Навчальні заклади працюють, на жаль, за інерцією готуючи спеціалістів, які на момент випуску можуть відчувати себе «зайвими».

Робоча сила – один із найважливіших факторів економіки країни і її подальшого розвитку. Безробіття є важливою соціально-економічною

проблемою, що несе за собою негативні наслідки, серед яких: втрата незайнятими працівниками кваліфікації; зменшення доходів населення; соціальні потрясіння, зростання злочинності; необхідність додаткових суспільних витрат, зниження ВВП; зменшення податкових надходжень тощо [2].

Особливо загострилася проблема безробіття під час повномасштабної війни росії проти України. Внаслідок дій агресора мільйони українців були змушені залишити свої домівки, роботу та загалом звичне життя. У міжнародній організації праці підраховали, що через війну в Україні було втрачено майже 5 млн робочих місць. Українські біженці, які захочуть залишитися за кордоном на довгий період, можуть стати позитивним фактором для Європи, якій не вистачатиме робочої сили.

Війна в Україні найбільше вплинула на східноєвропейські економіки, що розвиваються в тому числі через те, що вони приймають багато біженців. За даними ООН, кількість біженців, які виїхали з України від початку повномасштабного російського вторгнення, станом на 19 квітня становила 5,034 млн осіб. Ще 7,1 мільйонів громадян України вважають внутрішньо переміщеними особами [3].

Через війну рівень безробіття в Україні сягнув рекордних 35%. Утім міграція українців за кордон та мобілізація стримали зростання рівня безробіття. Без цих факторів ситуація була б гіршою. До кінця року рівень безробіття не буде зростати (як стверджують наші соціологи та статистичні джерела) завдяки відновленню попиту на робочу силу. Утім, як і в інших країнах навіть після закінчення активних бойових дій, безробіття знижуватиметься повільно та залишатиметься на вищих рівнях, ніж раніше, через довгострокові наслідки війни.

Безперечно, втішає нас те, що з відновленням економіки, поживаленням попиту на робочу силу номінальні зарплати швидко зростатимуть і перевищать довоєнний рівень вже у 2023 році. Але через інфляцію реальні зарплати навіть наприкінці 2024 року будуть усе ще нижчими за довоєнний рівень. Зазначене спонукає молодь як до виважених кроків щодо вибору своєї професії (з урахуванням уподобань та своїх можливостей), так і до серйозних професійних альтернатив щодо отримання конкурентних практичних знань та навичок.

1. В Україні існує проблема безробіття. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2023). 2. Безробіття як важлива соціально-економічна проблема. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/arh_osp_rik_u.htm (дата звернення: 21.03.2023). 3. Війна в Україні найбільше вплинула на східноєвропейські економіки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14> (дата звернення: 26.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Кондратюк В. М.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ РІВНЕНЩИНИ

З початком повномасштабного вторгнення підтримка бізнесу, зокрема релокованого, на державному рівні потребує нестандартних, але послідовних та системних рішень.

Програму релокації підприємств Уряд реалізує із середини березня 2022 року з метою створення дієвих організаційно – економічних інструментів для забезпечення стійкості економіки України. Релокація в наш час – поняття, до якого ми, на жаль, встигли звикнути: переміщення підприємств із територій, що наближені або перебувають у зоні бойових дій, до безпечніших регіонів Заходу України. Тобто, підприємства, які першочергово були створені на сході, півночі та півдні країни, через близькість бойових дій переміщуються на захід.

Реалізацію Програми такого підприємницького переміщення регламентує низка документів, серед яких:

- Постанова КМУ № 305 від 17.03.2022 р. «Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану»: передбачає безоплатне перевезення майна підприємств, установ та організацій згідно з переліком, сформованим Міністерством економіки та переданим до Міністерства інфраструктури [1];
- Розпорядження КМУ № 246-р від 25.03.2022 р. «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення в разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де тривають бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію»: документом затверджено план таких заходів [2].

Віддалені від лінії фронту регіони пропонують місця для релокації. Більшість компаній перемістили свої потужності до Львівської (24,6% релокованих підприємств), Закарпатської (16,1%) та Чернівецької (11,4%) областей.

Станом на кінець липня 2022 року за програмою релокації у безпечні регіони переміщено 678 підприємств, з яких 68% вже відновили свою роботу. Загалом біля 2000 компаній до кінця 2022 р. подали заявки через платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації.

Вивезення підприємств здійснюється у випадках, коли існує така логістична можливість без надмірної загрози для водіїв та залізничників. Зокрема, перевезення основних засобів на нове місце повинно враховувати й нові режими роботи доріг та залізниці. У зоні безпосередніх бойових дій та через гуманітарні коридори релокація не проводиться.

Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частину складають підприємства, що працюють в сфері оптової та роздрібною торгівлі – понад 40% (від загальної кількості переміщених підприємств) та підприємства в сфері переробної промисловості – 30%. Також серед переміщених компаній майже 7% здійснюють діяльність в сфері інформації та телекомунікації, 6% – професійної, наукової та технічної діяльності, 4% – у сфері будівництва.

Першим релокованим в область підприємством стало «Димне м'ясо від Тараса». За словами Сергія Гемберга, «Димне м'ясо» вже має певні контракти на поставку тушкованої продукції на оборону країни. За словами директора фірми, потужності, які є на Рівненщині не просто дозволяють виконувати поставлені задачі, а й виконувати їх у 10 разів ефективніше, тим самим піднімаючи економіку області.

Звісно, освоюючись на новому місці, підприємство, як і більшість інших, стикнулось з низкою проблем, адже по суті підприємство змушене заново розпочинати весь свій бізнес. Проте, завдяки допомозі представникам місцевого самоврядування процес адаптації відбувається ефективніше. Сировину підприємство купує у місцевих постачальників, до роботи залучені жителі області. Тобто бізнес став локальним, надає робочі місця мешканцям Рівненщини. Загалом «Димне м'ясо від Тараса» налічує майже 30 працівників: 10 місцевих жителів Рівненської області, з Києва у компанії працює двоє людей, 14 працівників – зі сходу.

Компанія стрімко розвивається: сьогодні вже обробила чимало замовлень від приватного та державного секторів. На потужностях Рівненщини «Димне м'ясо від Тараса» виготовляє до 30 тисяч банок продукції на місяць, тим самим роблячи вагомий вклад у розвиток економіки міста Рівного.

Також, до релокованих підприємств нашого міста під'єдналась фірма «Арт Вуд Паркет», яка займається виготовленням паркету. Перекочув бізнес з Києва в Костопіль, оскільки в цьому місці знаходиться виробник дощок, що є основою паркету. З 24 лютого фірма повністю зупинила виробництво та близько двох місяців не працювала. «Арт Вуд Паркет» спеціалізується на виробництві високоякісного натурального паркету різних видів, переважно працюючи з деревиною горіха. Компанія на ринку вже близько 20 років [3].

Не дивлячись на труднощі, підприємства, що релокувалися в область, не зупиняються на досягнутому. Попри воєнний час, намагаються розвиватися, піднімаючи економіку області та України в загальному.

Ураховуючи складність переміщення, а в деяких випадках – значну втрату ресурсів, доцільно більше уваги приділити релокованому бізнесу на рівні обласних державних органів влади. З метою надання мотиваційних інструментів для розвитку виробництва, поліпшення та

прискорення запуску технологічних ліній альтернативним кроками можуть стати:

- звільнення релокованих підприємств від оподаткування та податкових перевірок (не лише на період воєнного стану у країні, а й на довший термін – задля швидшого повернення до того рівня виробництва, який мали ці підприємства до початку повномасштабного вторгнення рашистів);
- забезпечити принаймі на перший рік існування в нових умовах безкоштовне аудиторське та консалтингове обслуговування;
- сприяти в пошуку необхідних для підприємницької діяльності приміщень;
- комунікувати з тими суб'єктами, що знаходяться у зоні бойових дій щодо можливості повної або часткової релокації в приймаючій громаді;
- посилити співпрацю з обласними військовими адміністраціями для сприяння тимчасовому бронюванню працівників необхідної для релокованого бізнесу каліфікації;
- долучити юристів «Організацій громадянського суспільства», які спеціалізуються на консультуванні бізнесу та ін.

Воєнний період вчить громадянське суспільство України по-іншому зустрічати кожен свій день: не бути байдужими до сусідів, що опинились в складніших на сьогодні обставинах. Україна «єдиною громадою» пришвидшує Перемогу, примножуючи і відновлюючи нашу економіку. Відтак, запропоновані заходи підтримки релокованого бізнесу на державному рівні уможливають появу кращих результатів на етапах розбудови соціально – економічного національного процвітання.

1. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» : Постанова КМУ від 17 березня 2022 р. № 305. Документ 305-2022-п, чинний, поточна Редакція від 01.03.2023, підстава 1195-2022-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2023). **2.** Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення в разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де тривають бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : Розпорядження КМУ від 25 березня 2022 р. № 246-р. Документ 246-2022-р, чинний, поточна редакція. Прийняття від 25.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.12.2022). **3.** На Костопільщину релокувалося релоковане підприємство. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=1248678895671229> (дата звернення: 20.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), **Любчик Л. О.**, учитель, **Крет В. Р.**, учениця (профільна Школа бізнесу Палацу дітей та молоді, м. Рівне)

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ ТА АКТИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В період військового стану особливо дискусійно обговорюються альтернативи вибору професії, забезпечення працездатної молоді першим робочим місцем, неузгодженість вимог роботодавців до молодого фахівця з теоретичною професійною підготовкою, одержаною під час навчання. Існуючі сьогодні методи державного сприяння зайнятості молоді далеко не завжди враховують особливості їх вікової категорії, складність формування та функціонування соціально-трудових відносин між роботодавцем і молоддю тощо.

Повномасштабна війна вплинула на різні сфери життя українців, зокрема, на економічне становище та можливість їх професійної реалізації. Третина населення досі не працює. І, здавалося б, ця проблема мала оминати молодь, а натомість – торкнулася її найбільше. У результаті, молоді хлопці та дівчата втратили можливість фінансово себе забезпечувати, а разом з нею – комфортний спосіб життя, впевненість у собі, психологічну стабільність.

Рівень молодіжного безробіття в Україні протягом останніх років залишається достатньо високим. Найбільше від безробіття потерпають молоді особи у віці від 15 до 24 років, рівень безробіття яких у 2015–2019 рр. становив близько 23%. Це зумовлено тим, що значна частина серед цих осіб не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи.

Сьогодні загострилось питання дотримання зазначених законодавчих норм: безробіття за загальними оцінками сягнуло до 25%, молодь відчуває фінансові складнощі, навчання за кордоном юнакам призовного віку стало складним через проблеми перетину кордону [1].

В Європі загалом молоддю вважаються особи від 15 до 30 років. В Україні, згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь – громадяни віком від 14 до 35 років [2]. Закон нормативно забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової, або альтернативної (невійськової) служби.

Аби збалансувати попит і пропозицію на ринку праці слід чітко прогнозувати: скільки, для кого і де готувати кадри. Сьогодні зростає

необхідність підвищити соціально-правовий захист права на працю молоді (особливо у віці до 18 років). Значні зміни характеру та умов праці, пов'язані з впливом соціально-економічних умов, потребують введення нових та перегляду діючих норм про умови праці й надання додаткових гарантій щодо трудових прав молоді.

За результатами вибіркового обстеження з питань економічної активності вищі доходи мають ті домогосподарства України, в яких є молоді особи з вищою освітою. За результатами опитувань, проведених Державною службою статистики України у 2018 р. серед молоді, розмір середнього заробітку/доходу за всіма роботами за останній місяць у 42% опитаних не перевищував 3 тис. грн. (мінімальна заробітна плата в цей період становила 3200 грн), 32% мали заробіток у межах 3001 – 5000 грн та тільки 12% – понад 5 тис. грн [3].

За останні 15 років кількість студентів в Україні зменшилася приблизно вдвічі – з 2,5 до 1,3 млн. При цьому до міжнародного рейтингу THE World University Rankings, за результатами минулого року, увійшло десять наших закладів вищої освіти. Хоча ще 2015 року там не було жодного університету з України. Отже, маємо тут прогрес, і це добре.

Разом із цим у всесвітньому рейтингу працевлаштування випускників університетів Global University Employability Ranking 2021 від Times Higher Education місця нашим університетам серед 250 університетів із 43 країн світу не знайшлося. А серед більш як 500 університетів світу іншого відомого рейтингу «QS Graduate Employability Rankings 2022» присутні лише два вітчизняні університети. В результаті показник працевлаштування випускників наших ЗВО перебуває на рівні 59% [4].

Необхідно розпочати створення системи регулярного моніторингу працевлаштування випускників вишів. Важливо також радикально змінити зацікавленість молоді в працевлаштуванні в Україні: покращити систему перекваліфікації молодих спеціалістів відповідно до запитів на ринку праці, забезпечити гідну мотивовану заробітну плату, надавати навчальним закладам інформації щодо динаміки попиту на професії на регіональних ринках праці на 3–5 років наперед.

1. Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні. URL: <https://prokadry.com.ua/news/7859-pratsya-molod-v-ukran-shcho-ma-znati-robotodavets> (дата звернення: 20.03.2023). **2.** Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998-12 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (дата звернення: 22.03.2023). **3.** Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2023). **4.** Як утримати талановиту молодь в Україні. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jak-utrimati-talanovitu-molod-v-ukrajini-nadijnij-sposib.html> (дата звернення: 21.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), **Любчик Л. О.**, учитель, **Огороднійчук А. В.**, учениця (профільна Школа бізнесу Палацу дітей та молоді, м. Рівне)

ПРОБЛЕМИ ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

Сфера охорони здоров'я була пріоритетною у Державному бюджеті на 2022-ий рік і залишається пріоритетом державних витрат сьогодні, не дивлячись на складне фінансове перегрупування в умовах війни. У березні 2022 року Верховна Рада відкоригувала бюджет на 2022 рік, перерозподіливши більше ресурсів на програми, пов'язані з обороною, але залишила при цьому бюджет на охорону здоров'я без змін у номінальному вираженні. Через погіршення макроекономічних основ (знизився валовий внутрішній продукт, зросла інфляція) передбачається, що частка охорони здоров'я у валовому внутрішньому продукті збільшиться.

Війна, імовірно, зупинить або навіть поверне назад прогрес України до всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я через погіршення економічного становища більшості домогосподарств. Однак, коригування фінансування у сфері охорони здоров'я може пом'якшити наслідки для тих, хто найбільше потребує медичної підтримки.

Національна система здоров'я України (далі – НСЗУ) сьогодні сплачує щомісяця фіксовану суму коштів лікувальним закладам, не зважаючи на фактично внесені записи в електронну систему охорони здоров'я (ЕСОЗ). На місяць встановлювалася оплата *на рівні більшого значення з таких значень*:

1) фактичної вартості відповідних медичних послуг, наданих протягом січня 2022 року;

2) $1/n$ від запланованої вартості медичних послуг за відповідним пакетом, де n – кількість місяців дії договору за відповідним пакетом медпослуг. Тобто, не дивлячись на складну військову ситуацію, проводиться оптимальна підтримка державою заходів збереження здоров'я нації.

З 1 липня уряд повернув систему оплати за фактично надані медичні послуги й обов'язкове подання про них електронних звітів. Однак для лікарень, які працюють у тимчасовій окупації, у зоні бойових дій та на лінії фронту фінансування у вигляді фіксованих виплат триває [1].

Надавачі послуг послуги первинної медичної допомоги (ПМД) не можуть відмовитися від надання медичної допомоги відповідно до законодавства України, тому фінансові стимули повинні підтримувати це надання. Раніше послуги ПМД оплачувалися за капітаційною ставкою і наразі фінансуються з використанням глобального бюджету, виходячи з

кількості пацієнтів, які обслуговувалися станом на 1 березня 2022 року.

3 березня 2022 року Міністерство охорони здоров'я доручило закладам ПМД надавати безкоштовну медичну допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Варто зазначити про необхідність підтримки медичного персоналу: через обмеження глобального бюджету надавачі медичних послуг в областях із підвищеним попитом не отримують компенсації за збільшення обсягу роботи, що може створити бар'єри для ВПО у доступі до медичної допомоги. Це особливо викликає занепокоєння з огляду на велику кількість внутрішньо переміщених дітей, які зазвичай мають вищі медичні потреби, ніж дорослі, і наразі становлять 2,5 мільйона пацієнтів (може вплинути на якість медичного обслуговування ВПО, зокрема, дітей та літніх осіб) [2].

Важливо при налагодженні державної системи охорони здоров'я враховувати міжнародну практику використання механізмів, що допомагають уникнути фрагментації фінансування, підтримують державні пріоритети: Мультидонорський трастовий фонд (МДТФ), яким керує Світовий банк, і Об'єднаний фонд (англ. Country-based Pooled Fund, CBPF) для гуманітарного фінансування, яким керують Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА). Відповідно до керівного документа ВООЗ щодо фінансування сфери охорони здоров'я в умовах нестабільності та конфлікту, ці механізми значно покращують координацію зовнішніх коштів, відіграють ключову роль у мінімізації фрагментації та дублювання. З точки зору взаємозв'язку гуманітарних питань та розвитку, що притаманний сьогодні Україні (де діють два механізми, що мають різне управління) важливим фактором гармонізації процесів та політики, характерний для обох фондів, як між собою, так і з існуючими державними системами.

В системі державного управління закладами охорони здоров'я необхідно забезпечити реалізацію механізмів фінансової підтримки, а саме: раціональності оперативного проведення коригування системи фінансування охорони здоров'я, використовуючи наявні дані та інформацію від своїх регіональних офісів; надавати експертну підтримку в координації гуманітарних заходів (сьогодні 60–70% цієї місії «виносять на своїх плечах волонтери»); підтримувати прозорість надання послуг та фінансування; планувати відновлення та подальший розвиток системи охорони здоров'я тощо.

1. Медицина в умовах війни. URL: <https://mind.ua/publications/amp/20245779-medicina-v-umovah-vijni-yak-zminilasya-sistema-ohoroni-zdorov-ya> (дата звернення: 26.02.2023). 2. Фінансування охорони здоров'я в Україні. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/362077/WHO-EURO-2022-5882-45647-> (дата звернення: 26.02.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), **Любчик Л. О.**, учитель, **Окуневич А. В.**, учениця (профільна Школа бізнесу Палацу дітей та молоді, м. Рівне)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

У сучасній Україні соціальна політика дедалі більше розглядається і практикується як важливий елемент саме економічної стратегії державотворення, що цілком відповідає міжнародним стандартам.

За роки незалежності маємо низку «соціальних прогалин»: депопуляцію населення, унаслідок якої чисельність населення України скоротилася більш як на 6 млн осіб; зниження показника народжуваності і збільшення показника смертності, скорочення тривалості життя - загальне старіння населення тощо. Зазначене беззаперечно впливає на кількісно-якісний склад трудового потенціалу, продуктивність суспільної праці, а головне – на відтік молоді за кордон.

На жаль, війна з російським агресором загострила економічні та соціальні проблеми безробіття, нелегальної трудової діяльності, зниження національного інтелектуального та освітнього потенціалу, значне розшарування населення за рівнем доходів. Найгострішою залишається проблема подолання бідності: сьогодні це фіксується для соціальних груп співвітчизників, що сягає 25% від всього населення України [1]. На відміну від країн Західної Європи, наявність роботи в Україні ще не є гарантією мінімального достатку.

Довоєнний період на державному рівні зафіксував важливий пріоритет європейських стандартів соціального розвитку – формування гармонійної творчої особистості. «Наскільки реально сьогодні утримати цей принцип як соціальний елемент формування незалежної української нації?» – наріжне питання сьогодення для співвітчизників.

Реальний ВВП різко скоротився (Експрес-оцінки показують, що зростання ВВП знизилося на 37,2% у річному обчисленні у другому кварталі 2022 року), інфляція різко зросла (23,8%), торгівля була серйозно порушена, а бюджетний дефіцит зріс до безпрецедентного рівня [2]. Зупинка роботи підприємств, що постраждали в наслідок воєнних дій зумовила суттєве зменшення кількості робочих місць, що у свою чергу призвело до масового зростання безробіття.

Важливим є той факт, що в умовах подолання агресора нормативно-правова база соціальної політики в Україні поступово вдосконалюється, наближаючись до міжнародних стандартів: до основних завдань соціальної політики незалежно від суті, характеру і особливостей суспільства належать підвищення добробуту, поліпшення умов праці і життя людей; забезпечення в

усіх сферах суспільних відносин принципу соціальної справедливості; зближення класів, соціальних груп і прошарків суспільства; поліпшення національних відносин та ін.

Відносини між суспільством і особою соціальна політика регулює головним чином через упорядкування відносин між суспільством і соціальними групами. Ми можемо переконуватись щодня через системні комунікації влади з громадянами – управління інтересами декларується владою через інтереси людей.

Однак, проголошені в законодавчих актах орієнтири потребують серйозно фінансової та організаційної підтримки. Існують серйозні не вирішені проблеми у соціальній сфері, такі як: низький рівень зайнятості і масовий характер безробіття; бідність; незадовільний рівень пенсій, посилення диференціації суспільства тощо. Для розв'язання проблеми бідності необхідна цілеспрямована політика, що ґрунтується на економічних та фінансових можливостях держави та максимальній ефективності їх використання.

Для збереження державної політики соціально забезпечення як невід'ємної складової збалансованого національного розвитку важливими є реалізація наступних завдань: запровадження нових механізмів відновлення виробництва, стимулювання економічного зростання; створення умов для гідної праці, в тому числі, забезпечення поваги та дотримання прав людини у сфері праці, вільно обраної зайнятості та соціального захисту; реалізація в кризових умовах короткострокових заходів з надання невідкладної допомоги найбільш уразливим верствам населення; забезпечення реформування систем оплати праці, соціального захисту, пенсійного страхування, надання медичної допомоги, медичного обслуговування; запровадження дієвого механізму надання молоді, насамперед випускникам вищих навчальних закладів, першого робочого місця; розширення можливостей для працевлаштування людей з особливими потребами, зайнятості людей похилого віку; упровадження системи надання дієвої адресної соціальної допомоги [2; 3].

В умовах боротьби за національну незалежність державні владні структури за підтримки широких кіл громадськості покликані звернути увагу на зазначені проблеми з метою їх результативного вирішення.

1. Соціальна політика: політико-правові засади та особливості управління соціальними процесами. URL: <https://buklib.net/books/27137/> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Врятувати робочі місця. URL: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/518244_vryatuvati_robochi_mistsya_ua. (дата звернення: 26.03.2023).
3. У якому стані економіка України нині та як вона розвиватиметься після війни – «Нічна варта». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GqskTHQ511I&t=178s> (дата звернення: 26.02.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Мазурець А. І.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

УПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО ОПЕРАЦІЙНОГО АУДИТУ

Найпоширенішим у світі є обов'язковий аудит фінансової звітності щодо підтвердження її достовірності. Проте, практика роботи зарубіжних і вітчизняних аудиторів (аудиторських фірм) доводить, що аудит – це не тільки підтвердження достовірності фінансової звітності, а й надання різного роду послуг. Внутрішній аудит є одним з видів аудиту, метою якого є оцінка діяльності та визначення ефективності роботи персоналу підприємства. Цей вид аудиту здійснює спеціалізований підрозділ апарату управління, який допомагає членам організації ефективно виконувати свої обов'язки.

Операційний аудит в Україні – це: оцінка за результатів господарювання (доходів, витрат, прибутку/збитку) за джерелами їх формування; виявлення дотримання нормативної бази з питань обліку та звітності; перевірка системності та ефективності управлінських рішень щодо формування фінансових результатів; перевірка дотримання кошторисів, бізнес-планів, програм цільового призначення тощо.

Іноді такий аудит називають управлінським. Завдання перевірки полягає в аналізі економіки чи окремого виду діяльності підприємства. За результатами проведення операційного аудиту в керівництво отримує рекомендації щодо вдосконалення роботи. Внутрішній аудит в Україні поки що впроваджується повільно і не зайняв належного місця у системі управління великих та середніх підприємств. При створенні служби внутрішнього аудиту необхідно визначити її місце та організаційну структуру.

Відділ внутрішнього аудиту є контрольною службою підприємства, що має мету. Як зазначено в Лімській декларації керівних принципів контролю, прийнятій IX Конгресом міжнародної організації вищих контрольних органів (ІНТОСАІ) від 1977 р.: «організація контролю є обов'язковим елементом управління суспільними фінансовими коштами, оскільки таке управління передбачає відповідальність перед суспільством. Відтак, контроль – не самоціль, а невід'ємна частина системи регулювання.

Оцінити та обґрунтувати баланс між ризиком – витратами – цінністю і ідентифікувати позитивні зміни – ось сьогодні основні завдання внутрішнього аудиту, який не лише веде контроль за здійсненням певних трансакцій та достовірністю їх відображення в обліковій системі, а

креативно і творчо підходить до виконання своїх обов'язків, що приносить позитивний ефект бізнесу, дає йому певні переваги та вигоди.

Система внутрішнього контролю визначає всі внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені керівництвом підприємства для досягнення поставленої мети – забезпечення стабільного і ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньогосподарської політики, збереження та раціональне використання активів підприємства, запобігання та викриття фальсифікацій, помилок, точність і повнота бухгалтерських записів, своєчасна підготовка надійної фінансової інформації.

Внутрішній аудит системи якості на підприємстві – елемент самооцінки, в результаті якої оцінюють певну вибудовану структуру показників, в результаті здійснюється аналіз діяльності підприємства і порівняння його результатів із плановою моделлю (еталоном): метою внутрішнього аудиту є виявлення факторів, що впливають на функціонування, факторів, які можуть мати згубний вплив в межах 5 категорій: внутрішнє/зовнішнє середовище, стиль управління, кадрова політика, організаційна структура і процес змін (таблиця).

Таблиця

Порівняльна характеристика зовнішнього та внутрішнього аудиту

Елементи	зовнішній аудит	внутрішній аудит
Постановка завдань	визначається договором, в межах законодавства	визначається керівництвом, виходячи з потреб управління
Методи	використання однакових методів, відмінність полягає в системності використання методів, детальності і точності.	
Рівень знання бізнесу клієнта	достатній	вищий
Кваліфікація	мають право проводити тільки сертифіковані аудитори	визначається вимогами управлінської структури підприємства
Конфіденційність інформації	максимальна, регулюється законодавством	на високому рівні, регулюється трудовими відносинами

Внутрішній аудит допомагає організації досягати поставлених цілей за допомогою системного, упорядкованого підходу до оцінки й підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління. Внутрішній аудитор визначає й аналізує можливі зовнішні та внутрішні ризики під час розроблення і впровадження нових проектів, а

також розробляє рекомендації щодо зниження рівня ризику або мінімізації можливих втрат.

Необхідно відати належне системі комплексної автоматизації аудиторської діяльності – це універсальний інструмент підвищення ефективності діяльності аудиторів, який дає можливість зменшити трудомісткість аудиту, забезпечує використання елементів управлінського обліку і контролю та дотримання міжнародних і внутрішньо фірмових стандартів, підтримання належного рівня конкурентоздатності. Комп'ютеризований внутрішній аудит доцільно представляти як сукупність наступних взаємопов'язаних напрямків: аудиторська перевірка на підприємстві, яке використовує комп'ютерну техніку для формування, обробки, зберігання і внутрішнього контролю даних; здійснення аудиторської перевірки із використанням комп'ютерних програм для контролю і тестування певної інформації.

Раціонально побудована системи внутрішнього аудиту, в основі якої – системні та об'єктивні дані внутрішнього контролю, уможливить підвищення ефективності управління як підприємницькою діяльністю, так і якістю управління в цілому. Запровадження системи внутрішнього аудиту на підприємствах потребує розробки внутрішніх Положень, які б професійно та організаційно визначали систему комунікацій, технологію збору та передачі результатів роботи контролерів до внутрішніх аудиторів для наступного колегіального визначення не просто динаміки змін, а обґрунтованого причинно – наслідкового їх зв'язку з розкриттям альтернативних рішень для покращення бізнесу, в т.ч. – на найближчу перспективу.

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 10.03.2023).
2. INTOSAI. Home – INTOSAI. URL: <https://www.intosai.org/> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Впровадження внутрішнього аудиту на підприємствах м'ясопереробної галузі – Облік і фінанси АПК: освітній портал. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/vprovadzhennya-vnutrishnogo-audit-u-na-pidpriemstvah-m-yasopererobnoi-galuzi.html> (дата звернення: 18.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Орлова І. С.**, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО АНАЛІЗУ

Удосконалення бухгалтерського обліку, перехід до Міжнародних стандартів обліку та звітності зумовлює більш чітке розмежування економічного аналізу господарської діяльності на фінансовий та управлінський, що, у свою чергу, має вплив на методологію, методика та організацію аналізу господарської діяльності підприємства. Проте, такий підхід до виділення даних видів економічного аналізу підтримують не всі вчені-економісти. Зокрема, колектив науковців, погоджуючись з позицією професора О. Бородкіна, зазначають, що «розподілити систему бухгалтерського обліку на управлінську і не управлінську (фінансову) не можна. Такий розподіл є умовним». Отже, і поділ аналізу на два види за даним критерієм також не можна вважати правильним» [1].

Деякі економісти часто ототожнюють фінансовий аналіз з зовнішнім аналізом, а управлінський – з внутрішнім [2], що на нашу думку, теж не цілком логічно, оскільки інформація, що отримується в результаті здійснення фінансового аналізу, використовується і внутрішніми користувачами. Визначення місця управлінського та фінансового аналізу в загальній системі аналізу господарської діяльності найбільш повно, на нашу думку, викладено вченими Кіндрацької Г.І., Білика М.С., Загородного А.Г., Мниха С.В. [3], відповідно до якої аналіз господарської діяльності поділяється на: зовнішній (фінансовий) аналіз; внутрішній (фінансовий і управлінський аналіз) аналіз.

Даний напрямок, підтримує також Лахтіонова Л.Я.: «під терміном «фінансовий аналіз» слід розуміти зовнішній та внутрішній аналіз результатів діяльності та фінансового стану підприємства, фінансових відносин, сукупності фінансових ресурсів та їх потоків у єдиному виробничо-торгівельному процесі, а під терміном «управлінський аналіз» – внутрішньогосподарський виробничий аналіз (аналіз матеріальних, трудових ресурсів, аналіз основних засобів, аналіз витрат та вигід і собівартості продукції)» [4]. В той же час, Осадча О.О. та Левицька І.О. вважають, що «управлінський аналіз – це гармонійне поєднання економічного та фінансового аналізу, комплекс аналітики фінансових показників і показників ефективності виробничої діяльності, який є аналітично-інформаційною базою для ухвалення управлінських рішень» [5]. За результатами дослідження доцільно виокремити спільні риси та відмінності кожного з видів аналізу за низкою ознак, зокрема: користувачі інформацією; інформаційне забезпечення; мета аналізу; об'єкти аналізу;

використання методик; відображення результатів; доступність результатів аналізу.

Беззаперечною є відмінність у інформаційній базі обох видів аналізу: основним джерелом зовнішнього аналізу є лише публічна фінансова звітність підприємства, тому зовнішній аналіз може бути лише фінансовим. Внутрішній аналіз використовує як джерела інформації усі можливі носії обліково-економічної, технічної та іншої інформації. Проведення внутрішнього аналізу ніким не регламентоване.

Метою зовнішнього фінансового аналізу є загальна оцінка майнового і фінансового стану підприємства, а внутрішній аналіз (управлінський) – призначений для керівників та менеджерів, тому його метою є забезпеченість їх інформацією для прийняття як оперативних, так і стратегічних управлінських рішень.

Управлінський аналіз використовує різноманітні методи, зокрема, дослідження прогнозних співвідношень прибутку, витрат і об'ємів продажів, доходи і витрати майбутніх періодів, тощо. Вирішення багатьох стратегічних завдань управлінського аналізу спирається на використання економіко-математичного моделювання. Розвиток інформаційних технологій дозволяє використовувати для управлінського аналізу імітаційне моделювання, а саме: описати поведінку системи; побудувати теорії або гіпотези, які можуть пояснити поведінку об'єкта аналізу.

Основною відмінністю, на підставі якої розподіляється внутрішній аналіз на управлінський та фінансовий, є об'єкти аналізу. Зважаючи на викладені в даній роботі концептуальні основи управлінського аналізу, він є невід'ємною складовою менеджменту підприємства на всіх стадіях підготовки і прийняття рішення, особливо на етапах формування мети, розробки рішення, відбору кращого варіанту, а також на етапах обговорення результатів реалізації оперативних управлінських рішень.

1. Облік, контроль і аналіз у міжнародному бізнесі: управлінський аспект : монографія. Донецьк : Дон дует, 2005. 213 с. **2.** Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2018. 416 с. **3.** Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2019. 428 с. **4.** Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2014. 365 с. **5.** Осадча О. О., Левицька І. О. Управлінський аналіз як аналітична функція управлінського обліку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Економіка : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2019. № 12(40). С. 188–192.

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Попчук Д. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ІНТЕГРОВАНА КОРПОРАТИВНА ЗВІТНІСТЬ: ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗКРИТТЯ ЗВІТНИХ ПОКАЗНИКІВ

На даному етапі розвитку ринкової економіки недостатньо лише висвітлення питань, пов'язаних з фінансовим капіталом: фінансовий звіт неповністю розкриває інформацію щодо тенденцій соціального, екологічного та економічного розвитку підприємства. Інформацію про динаміку фінансового, промислового, інтелектуального, людського, соціального і природного капіталів містить інтегрований звіт.

На думку представника Global Reporting Initiative (GRI), керівника програми з ділової етики Glob Ethics.net Т. Лессидренска, «інтегрований звіт – це, насамперед, стратегічний аналіз, тобто практично управлінська звітність, що є платформою для управління компанією» [1]. У свою чергу Х. Драгер, менеджер із зовнішніх відносин IIRC, зазначає: «інтегрований звіт – це такий звіт, який розповідає про стратегічні напрямки розвитку компанії і про те, як вона працює з ресурсами» [2].

Інтегрована звітність дає можливість відобразити діяльність, результати і перспективи розвитку підприємства у взаємозв'язку з державою (політичні ризики, соціальна відповідальність), з навколишнім середовищем (екологічна відповідальність), умовами, що постійно змінюються, до яких можна віднести: глобалізацію, інтеграційні процеси у світовій економіці, збільшення чисельності населення, його старіння, дефіцит ресурсів, зростання рівня забруднення навколишнього середовища, інтенсифікацію міграційних потоків, відтік талановитої молоді за кордон, диспропорції демографічного й економічного розвитку, етнічні та національні конфлікти тощо [3]. Основні відмінності інтегрованої та фінансової звітності наведені в табл. 1.

У міжнародній практиці використовуються наступні три підходи до формування стандартизованих звітів: подання даних ґрунтується на Глобальному договорі та передбачає складання Звіту про прогрес реалізації принципів Глобального договору; інформація базується на системі Глобальної ініціативи зі звітності (GRI), передбачає формування Звіту зі сталого розвитку, який розкриває інформацію про діяльність компанії не тільки в економічній області, але й в екологічній, соціальній сферах управління; методика узагальнення даних передбачає використання системи IR, яка базується на Міжнародному стандарті з інтегрованої звітності [4].

Таблиця 1

Основні відмінності інтегрованої та фінансової звітності

Критерії порівняння	Інтегрована звітність	Фінансова звітність
Контроль за ресурсами	Усі види капіталу (фінансовий, людський, інтелектуальний, соціально-репутаційний, виробничий і природний)	Фінансовий капітал
Вартість об'єкта	Ринкова	Балансова
Розкриття інформації	Велика прозорість	Обмежене розкриття інформації
Джерела інформації	Складається на основі інформації фінансового і управлінського обліку, додаткової інформації щодо екологічної та соціальної діяльності підприємства	Складається на основі інформації фінансового обліку
Структура	Системна структура, що забезпечує розрізненими потоками інформації	Звітність має обмеження
Ризики, економічна безпека	Визнання ризику (політичного, фінансового, виробничого, комерційного та інших видів ризиків)	Обмежена кількість обов'язкових показників

Зважаючи на вищесказане, необхідність висвітлення впливу війни на діяльність підприємств є очевидною. Для вирішення поставленої задачі доцільно застосовувати комплексний підхід до розкриття інформації про вплив військових дій на території України на діяльність підприємств: яким чином підприємство реагує на війну; його соціально-економічні цілі, задачі в умовах воєнного стану; яким чином поведінка підприємства та реакція на нові виклики вплинула на взаємодію з різними групами стейкхолдерів в умовах війни. Нами проаналізовано усі стандарти GRI та особливості їх розкриття (табл. 2).

Таблиця 2

Альтернативний перелік стандартів GRI, в межах яких варто звітувати про вплив війни в Україні на діяльність підприємства (фрагмент)

Стандарт GRI	Розкриття інформації	Приклад застосування
1	2	3
GRI 3: Суттєві теми, 2021	3-1. Процес визначення суттєвих тем	Звіт повинен містити пояснення, чому війна в Україні є суттєвою темою для даного підприємства.
	3-3. Управління суттєвими темами	За кожною темою, що визначена як суттєва, в звіті повинна бути інформація про здійснені впливи, політику компанії, взяті на себе зобов'язання, вжиті заходи, показники і т. ін.

GRI 201: Економічні показники, 2016	201-1. Створена та розподілена пряма економічна вартість	Підприємство повинно прозвітувати про доходу за період, а також надати структуру економічної вартості.
	201- 4. Отримана фінансова допомога від уряду	У випадку, якщо бізнес отримав будь-яку допомогу від держави, у звіті повинно бути зазначено у якому обсязі та яку саме допомогу отримано.
GRI 207: Податки, 2019	207-2. Податкове управління, контроль та управління ризиками	В межах цього розкриття підприємству варто наголосити, що воно вчасно сплачує податки, зазначити їхній обсяг.
GRI 401: Працевлаштування, 2016	401-1. Найм нових співробітників і плинність кадрів	Підприємство повинно прозвітувати як війна вплинула на плинність кадрів: скільки людей пішли в ЗСУ та ТРО тощо.

Воєнний стан значно посилив ризики для українських підприємств. Багато з них уже зазнали прямих матеріальних втрат, інші – недоотримують значну частину прибутку. Попри це, підприємства продовжують виконання своїх завдань, серед яких – підготовка інтегрованої (нефінансової) звітності. Звітування у відповідності до регламентів міжнародних стандартів GRI суттєво доповнить показники чинної фінансової звітності: методика розробки інтегрованого звіту розкриває оцінку найбільш суттєвих факторів впливу на збалансованість бізнесу в непростих умовах вітчизняного розвитку.

1. Тлущевич Н. В. Інтегрована звітність – нова модуль облікової системи. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/181-1.pdf> (дата звернення: 25.02.2023). 2. Драгер Х. Інтерв'ю. URL: <http://www.csrjournal.com/interview/5666-integririvannaya-otchetnostvozmozhnost-dlyarossiyskih-kompaniy-naverstat-upuschennoe-v-oblastikorporativnoy-otchetnosti.html> (дата звернення: 20.12.2022). 3. Романенко О. А., Комірна О. В. Аналіз інтегрованої звітності у забезпеченні сталого розвитку суспільства. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/177.pdf> (дата звернення: 25.04.2023). 4. Дубинська О. С. Удосконалення методики оцінки комплексного стану підприємства на основі інтегрованої фінансової звітності. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/2/129.pdf> (дата звернення: 15.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна), **Седляр Т. В.**, учениця (Ліцей «Колегіум», м. Рівне)

КРИПТОВАЛЮТА НА ВІТЧИЗНЯНИХ РИНКАХ: ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На сьогодні криптовалюта є однією з найбільш обговорюваних тем. Вона стала глобальним явищем, відомим для більшості людей, яка допомагає заробляти, або є способом вкласти кошти. Першою криптовалютою став Bitcoin, створений розробником або групою розробників під псевдонімом Сатоши Накамото 2009 року. На сьогоднішній день криптовалюта заходиться *поза рамками* правового поля. На свій страх і ризик ми можемо нею володіти, можемо її у когось придбати. Та при здійсненні будь-яких операцій (наприклад, розрахунки за товари та послуги) ніхто не може бути впевненим, що це не призведе до легалізації злочинних доходів.

Не зважаючи на різні підходи до визначення криптовалюти, можна виділити основні ознаки: криптовалюта має вигляд цифрового коду, який генерується відповідно до складних математичних алгоритмів; криптовалюта може виконувати функції фіатних грошей (наприклад, виступати мірою вартості, засобом платежу, засобом обміну); криптовалюти притаманна анонімність учасників операцій; облік операцій з криптовалютами здійснюється за допомогою технології блокчейн; криптовалюти не випускаються центральним банком, відтак, їх емісія не контролюється з боку державної влади [1; 2].

На даний момент у багатьох країнах світу відбувається стрімкий розвиток нової цифрової валюти, що має особливу специфіку використання. Світ криптовалюти швидко розвивається, змінюється за допомогою нових ідей та технологій. Завдяки їм можна відстежувати багато змін у розвитку держав. Нові можливості в сфері криптовалют дозволяють перейти на більш спрощений та захищений спосіб життя. Сьогодні в рамках цивілізаційного суспільства криптовалюта розглядається як феномен. Кількість людей, які використовують криптовалюту, зростає і наближається до населення невеликої країни – від 2,9 до 5,8 мільйона чоловік. Більшість є жителями Північної Америки і Європи. Розглядаючи питання криптовалютних відносин, слід зазначити, що станом на початок 2020 року існує 941 вид крипто валюти [2].

Нові види криптовалют стають досить популярними, особливо в європейських країнах, де до кріпти ставляться лояльно. Наприклад, в Ісландії відомий випадок, коли працівникам великого підприємства видали зарплату в Bitcoin. Такі міжнародні компанії, як Microsoft та Google, приймають оплату в криптовалюті. Головним ініціатором в питаннях

майбутнього криптовалюти є Німецький центральний банк, який не тільки виступає з рекомендаціями щодо використання, а й обговорює подальші перспективи розвитку з іншими центральними банками Європи.

Згідно з даними американської аналітичної компанії Chainalysis, наша країна у 2021 році *посіла четверту позицію* в рейтингу глобального індексу сприйняття криптоактивів. За наближеними оцінками орієнтовний щоденний обіг криптовалюти в Україні становить приблизно 1 млрд гривень, а у 2020-му році ми увійшли *до топ-10 країн із найбільшим заробітком на Bitcoin*. Це свідчить про високу кваліфікацію, міжнародне визнання фахового рівня наших ІТ – спеціалістів [3].

Багато країн уже давно оцінили перспективи та потенціал ринку криптовалют і сьогодні створюють усі умови для його розвитку. Цифрові валюти у тому чи іншому вигляді легалізовані у США, Японії, Великобританії, Канаді, Естонії, Австралії, Данії, Фінляндії, Нідерландах, Швеції, Південній Кореї, Казахстані та інших країнах. Ці держави діють по-різному: частина з них визнає криптовалюту фінансовим активом, інша частина – товаром або засобом оплати [4]. Наші законодавці визначили крипту як нематеріальне благо – по суті, як інтелектуальну власність (саме так визначається поняття нематеріального блага в Цивільному кодексі України).

Україні потрібна стратегія: регуляторам необхідно зрозуміти, чого вони хочуть досягти – заборони, легалізації або просто оподаткування? Стратегії поки немає. Виробити її можна, залучивши до роботи над законопроектами гравців криптосфери, а також закордонних інвесторів.

У післявоєнний період активно очікується розширення фінансово – господарських операцій суб'єктів України на міжнародних ринках, тому з урахуванням стрімкого зростання операцій з використання крипто валют виникає нагальна потреба для розвитку вітчизняної фінансової системи: у їх визнанні як засобів платежу; нормативному регулювання заходів щодо захисту суспільних відносин від вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням видів цифрових валют.

1. Криптовалюта. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%B0> (дата звернення: 26.02.2023).
2. Огляд цифрових криптовалют. URL: https://bankchart.com.ua/e_banking/statti/oglyad_ (дата звернення: 26.12.2022).
3. «Гроші» Криптовалюти та їх місце у фінансовій системі. URL: https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ=2d6798fc841e7_0b.PDF (дата звернення: 26.03.2023).
4. Легалізація криптовалют: як Україні не прогавити свій шанс. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/09/23/678113/> (дата звернення: 27.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Стецюк І. І.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

УПРАВЛІНСЬКА ФУНКЦІЯ ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКОГО АНАЛІЗУ

Дефініція поняття «аналіз» в багатьох випадках визначає розділення аналітичних процедур на окремі частини. З самого визначення витікає і зміст такого поділу: поділ проблеми на складові частини, доступніші для подальшого поглибленого вивчення. Аналіз тісно пов'язаний з усіма функціями управління і забезпечує їх виконання, а тому є *всезагальною функцією управління* [1].

Відокремлення управлінського аналізу відбулось у зв'язку із поділом бухгалтерського обліку на дві складові частини – управлінський облік і фінансовий облік. Виокремилася сфера функції аналізу з відповідними назвами – управлінський аналіз і фінансовий аналіз як різновиди економічного аналізу, що різняться джерелом надходження інформації та призначенням аналітичних даних.

Основним завданням фінансового аналізу є процес дослідження фінансового стану і основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості і забезпечення ефективного розвитку.

Фінансово-управлінський аналіз – частина економічного аналізу, що являє собою систему спеціальних знань, пов'язану з дослідженням ресурсів підприємства в ув'язці з його можливостями, що складаються під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, з метою обґрунтування причинно – наслідкових зв'язків отриманих результатів аналізу обліково-звітних даних, підвищення фінансової ефективності і розвитку тактичного і стратегічного управління.

Зміст управління базується на різних стратегіях. Стратегічне управління передбачає розробку плану діяльності для досягнення великих цілей враховуючи внутрішні та зовнішні умови та забезпечення виконання цього плану, а також інших, які постійно розвиваються і змінюються. Результати управлінського аналізу формують базу правил, положень, норм, якими буде керуватись підприємство.

Предметом фінансово-управлінського аналізу є причини утворення доходів/витрат та зміни результатів фінансової діяльності. Пізнання причинно-наслідкових зв'язків у діяльності підприємства дає змогу розкрити сутність економічних явищ і на цій основі дати об'єктивну оцінку досягнутому, виявити резерви підвищення ефективності діяльності, обґрунтувати плани й управлінські рішення. Тільки розкривши причинно-наслідкові зв'язки різних сторін діяльності, можна досить швидко:

розрахувати зміни основних фінансових показників; обґрунтувати будь-яке управлінське рішення; обчислити зміни суми прибутку; ідентифікувати економічні нормативи діяльності у разі зміни кон'юнктури різних ринків тощо [2; 3].

Особливістю управлінського аналізу результатів діяльності підприємства є дослідження причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ і господарських процесів, що прямо або опосередковано впливають на діяльність підприємства. Від результативності фінансово-управлінського аналізу залежить рівень довіри щодо позитивної динаміки прибутку (при цьому, прибуток стає об'єктом фінансового аналізу).

Як фінансовий, так і управлінський аналіз вирішують свої завдання в рамках попередньо прийнятої стратегії проведення аналітичних процедур на підприємстві.

Правильність отриманих показників, тенденцій залежить від повноти вихідної інформації, що розкриває стан фінансово господарської діяльності підприємства, нестача або обмеженість якої негативно впливає на різні рівні управління.

Наявність заздалегідь обробленої інформації у вигляді зведень, доповідей, прогнозів, висновків тощо дає можливість менеджерам, які приймають рішення, зробити висновки про розвиток проблеми, про ступінь її вирішення. Висновки і оцінки, зроблені на етапі аналізу проблемної ситуації, мають бути цілком достатні для того, щоб знайти декілька альтернативних варіантів рішення поставленої задачі.

Оптимальність, раціональність управлінського рішення залежить від числа відомих альтернатив. Чим більше відомо варіантів вирішення якого-небудь питання, тим більше вірогідності прийняття управлінського рішення, що забезпечить ефект. Фінансово-управлінський аналіз дає можливість вирішувати перелік поставлених завдань, виявляти недоліки у роботі підприємства та напрямки підвищення його ефективності.

1. Спілка аудиторів України: Проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення в системі управління, доповідь: Управлінський аналіз: поняття, принципи та основні елементи. Вінниця, 2019. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/23231.pdf> (дата звернення: 19.04.2023).
2. Томчук О. Ф., Юзенко О. О. Організація управлінського аналізу, методика та практика. 2020. Вип. 41. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/41_2020_ukr/53.pdf (дата звернення: 22.04.2023).
3. Предмет, об'єкти, суб'єкти аналізу та його завдання. URL: <https://buklib.net/books/22377/> (дата звернення: 21.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Тимчишин Д. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ РrAT «РІВНЕОБЛЕНЕРГО»

Сьогодні Українська енергетика опинилася перед лицем цілого ряду загроз: ядерний тероризм, захоплення АЕС; численні пошкодження критичної інфраструктури (електричних і газових мереж); суттєве зниження попиту на енергетичні продукти у зв'язку з виїздом населення і припиненням бізнесу; зменшенням рівня зборів в енергетичній системі; активне лобіювання рішення (не дивлячись, на бойові дії) щодо продовження синхронізації енергетичної системи України з енергосистемою Континентальної Європи; паливна криза та інше.

В цих умовах інформаційне забезпечення сучасної системи менеджменту Рівнеобленерго покликане стабілізувати роботу підприємства критичної галузі та вирішувати критичні проблеми. Зазначений процес має безперервний характер, триває цілодобово, в ньому приймають участь постачальники електроенергії, диспетчерський (оперативно-технологічний) персонал, обліковці, економісти, управлінці.

Для підвищення ефективності та об'єктивності прийняття рішень було запроваджено концепцію розумних мереж до 2035 року, якою передбачалося модернізувати мережі в руслі smartgrid-високоавтоматизованих систем. Для цього планувалося використати кошти RAB-регулювання. Мета автоматизації полягала в зменшенні тривалості часу, коли у споживачів немає світла (так званий показник SAIDI, вимірюється у хвилинах/на рік) в середньому по Україні в 2020 році він був на рівні 816 хв, тоді як у Хорватії 193 хв, у Румунії 179 хв, а в Німеччині 12 хв [1; 2].

У 2021 році в Україні для структур обленерго було запроваджено стимулююче тарифоутворення (RAB-регулювання). Його застосування має збільшити інвестиції в мережі задля підвищення їх надійності, а концепція впровадження розумних мереж – забезпечить модернізацію системи до високоавтоматизованої. Це, в свою чергу, уможливить скорочення часу на прийняття рішень управлінським персоналом на основі повноти та достовірності отриманої з місць інформації, тим самим – обумовить економічний ефект.

Фахівці обленерго добре розуміли, що і джерела фінансування, і темпи автоматизації мереж після нашої перемоги доведеться переглядати: неможливо буде будувати розумні мережі коштом RAB-регулювання. Експерти теж погоджуються, що практично нереально відновлювати та

розвивати електромережі тільки коштом тарифів у післявоєнний час. Відновлювати і розвивати доцільно, перш за все, на основі залучення українських промислових підприємств, українських проектних, будівельно-монтажних і налагоджувальних організацій.

Альтернативи адміністративного реагування на загрози енергетичної стійкості наведені в таблиці.

Таблиця

Заходи реагування на загрози збалансованого функціонування енергетичної системи України

Типові зловмисні дії	Наслідки пошкодження	Реагування операторів інфраструктури на пошкодження
Підрив, пошкодження електростанцій	Зупинка (перерва) роботи електростанцій, руйнування обладнання станції. Зниження резерву генеруючи потужностей та надійності роботи ОЕС України	Заходи забезпечення операційної безпеки ОЕС України: включення у роботу генеруючих потужностей («гарячого резерву*»); запровадження графіків обмеження енергопостачання. У деяких випадках, вжиті заходи можуть забезпечити умови, при яких кінцеві споживачі не відчувають проблем.
Підрив, пошкодження ліній електропередачі	Переривання постачання по окремих лініях, в окремих регіонах (якщо немає інших ліній постачання). Зниження стійкості функціонування ОЕС України та припинення енергопостачання на окремих територіях (окремих споживачів).	Заходи: перерозподіл потоків потужності та електроенергії в ОЕС України; запровадження графіків обмеження енергопостачання; сприяння добровільного скорочення енергоспоживання споживачами; переведення на альтернативні джерела, інші види палива та енергозабезпечення.

Узагальнено на основі: [3]

Аналітичне забезпечення прийнятих рішень вимагає від обліковців деталізованого обліку нанесеної шкоди від руйнувань, та розміру необхідних капіталовкладень для ремонту та подальшого відновлення електропостачання. Також обліковцям необхідно розрахувати перспективні об'єми закупівлі електроенергії з урахуванням змін обсягів споживання враховуючи втрати в сегменті споживачів та збільшення

частки споживання окремими домогосподарствами. Це надасть можливість оптимізувати втрати від пошкодження ліній електропередачі та мінімізувати негативний економічний ефект в цілому. З огляду на це виникає необхідність нових методичних підходів до вибору інструментарію техніко-економічних обґрунтувань господарських рішень. Від цільової настанови залежить вибір критеріїв оптимізації варіантів показників ефективності, що обираються. Це, в свою чергу, обумовлює стратегію оптимізації розрахунку ефективності.

При всій різноманітності видів і форм господарських рішень, за умови ведення воєнних дій, реально можна говорити лише про дві основні системи критеріїв оптимізації, що принципово відрізняються, та про одну комбіновану, яка поєднує в собі характеристики перших двох систем: максимізація результату при фіксованих витратах (ресурсах); мінімізація витрат (ресурсів) при фіксованому результаті; оптимізація (найчастіше максимізація) співвідношення витрат і результатів, як правило, з додатковим урахуванням інших показників ефективності (в тому числі натуральних).

В сучасних умовах ведення воєнних дій, пов'язаних з агресією Росії, актуальними стають заходи розширення роз'яснювальної роботи з населенням, користувачами послуг, шляхом інформування про необхідні кроки щодо збереження енергетичної системи в засобах масової інформації на місцях (місці, селищі), опублікування в газетах, оголошення по радіо та місцевому телебаченню, для уникнення скарг, деструктивних рухів та незадоволення громадськості. Це обумовить належну громадську підтримку на етапах прийняття управлінських рішень менеджментом обленерго, а також розуміння та підтримку з боку побутових споживачів (домогосподарств) та покупців (юридичних осіб).

1. Павленко О., Антоненко А., Ніцович Р., Євтушок С., Суходоля О. Оцінка стійкості енергетичної структури України : аналітичний звіт. ГО «Діксі Груп», 2022. 72 с. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/05/dixi-energy-resilience-str.pdf> (дата звернення: 24.04.2023). 2. Проект «Зменшення ризику катастроф та вразливості населення в Східній Україні». Аналітичний звіт «Стан українського законодавства, що регулює екологічні та техногенні ризики, в контексті пріоритетів Сендайської Рамкової Програми зменшення ризиків надзвичайних ситуацій». 2020. 84 с. URL: https://r2p.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/report_on_eco_tech_risks_3p-consortium.pdf (дата звернення: 20.12.2022). 3. Суходоля О. М. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. 178 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/sukhodolia_energy_security_sayt-1.pdf (дата звернення: 18.03.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Янкова А. Р.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЕКОНОМІЧНА ІНФРАСТРУКТУРА РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

Облікова система уособлює багато факторів, що впливають на загальний вигляд та цілісність системи відображення інформації про господарську діяльність підприємства.

Ознайомлення з поняттям «бухгалтерський облік» дозволить нам краще зрозуміти значення обліку, функціональність зв'язку обліку з обліковою системою, їх значення в управлінні підприємства. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (далі – Закон) зазначено, що «бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [1].

В умовах економічних трансформацій відбуваються значні зміни в обліковій системі підприємства. При цьому, найвагомішою економічною трансформацією за увесь час можна вважати програму реформування системи бухгалтерського обліку з застосуванням міжнародних стандартів: головне завдання трансформації національної системи бухгалтерського обліку полягає у прискоренні процесу її приведення у відповідність з вимогами ринкової економіки та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку [2].

Практика функціонування фінансового механізму на основі руху грошових коштів – один із пріоритетних об'єктів управлінського обліку (підсистеми інтегрованої системи бухгалтерського обліку підприємства). Фахівці виокремлюють два методи фінансового впливу на соціально-економічний розвиток: фінансове забезпечення і фінансове регулювання. Оскільки ці два методи є глобальними, узагальнюючими і включають у себе окремі часткові методи, то їх можна виділити як структурні підсистеми фінансового механізму, що характеризують зміст впливу фінансів на різні сторони розвитку суспільства.

Одне з правил успішного менеджменту організації операційної діяльності – забезпечити аналітичне відображення на рахунках обліку логістику фінансового потоку, що контролюється підприємством на предмет дотримання принципів «соціально відповідального бізнесу». Фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовуються на практиці одночасно через

установлення оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними.

Самофінансування являє собою забезпечення потреб простого і розширеного відтворення виробництва за рахунок власних коштів юридичних і фізичних осіб. Але самофінансування зовсім не означає створення фінансової автаркії, бо дуже тісно пов'язане з використанням кредитів. Варто чітко розрізняти самофінансування як принцип організації і як форму фінансового забезпечення [3]. Як свідчить практика середніх виробничих підприємств, дієву допомогу у виборі таких альтернативних рішень надає обліково-звітна інформація за центрами відповідальності «Затрати/профінансовані витрати».

Самофінансування – це вихідна форма фінансового забезпечення. Зважаючи на проблематику повернення кредитних коштів в умовах дії військового стану в Україні, підприємствам – кредиторам важливо мати оперативний управлінський облік в розрізі кредитних ліній, «сумнівних дебіторів» тощо.

Щодо зовнішнього фінансування, то воно полягає у виділенні коштів певним суб'єктам на безповоротній і безоплатній основі. Це може бути державне фінансування з бюджету чи державних фондів цільового призначення, надходження коштів від громадських та добровільних фондів і організацій, гранти від міжнародних організацій тощо. В умовах ринкової економіки ця форма є підпорядкованою відносно самофінансування і кредитування. Запровадження уніфікованої інтегрованої звітності для бенефіціарів – підприємств, яким надані донорські цільові кошти, стає важливим фактором розвитку облікової системи підприємства.

Облікова система вітчизняного підприємства сьогодні продовжує розвиток на основі дотримання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку з урахуванням наслідків серйозних зовнішніх економічних викликів. Важливим аспектом нормативного забезпечення є збереження стабільності розвитку системи бухгалтерського обліку, створення належних умов для послідовного та раціонального здійснення нею притаманних бухгалтерському обліку функцій з урахуванням викликів військового стану, змін в економіко-організаційних параметрах суб'єкта господарської діяльності.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 09.03.2023). **2.** Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.03.2023). **3.** Фінансовий механізм. URL: <https://buklib.net/books/31283/>. (дата звернення 10.04.2023).

Левицька С. О., д.е.н., професор, **Ярошук А. С.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД НА ЕТАПАХ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

У сучасній динамічній бізнес-ситуації, яка характеризується реалізацією процесів фінансової глобалізації та інтеграції, швидким розвитком інформаційних технологій надання фінансових послуг, наявністю великої кількості фінансових посередників тощо, кримінальна економіка загрожує національній, економічній та фінансовій безпеці країни та перешкоджають національному соціально-економічному розвитку. Основним законодавчим актом, який наразі визначає концептуальні основи фінансового нагляду в Україні, є Закон України «Про запобігання та боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих незаконно, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення» за № 361-ІХ (далі – Закон № 361) [1].

Закон № 361 вимагає від суб'єкта первинного фінансового нагляду (далі – СПФН) враховувати відповідні критерії ризику, зокрема критерії ризику, пов'язані з клієнтом, географічне розташування клієнта та ризикова спрямованість його діяльності. необхідний для застосування підходу Реєстраційний статус клієнта або установи, який він передає (отримує) активи, види товарів і послуг, що клієнт отримує від суб'єкта первинного фінансового нагляду, спосіб надання (отримання) послуг. Таким чином, підхід, орієнтований на ризик, замінює повний контроль над фінансовими операціями та допомагає зменшити бюрократичну тяганину під час ідентифікації та перевірки клієнтів. Раніше подібний підхід застосовувався у випадку валютного контролю відповідно до чинного законодавства [2, с. 22].

Залежно від ступеня ризику, фінансовий моніторинг може застосовувати спрощені заходи належної обачності, якщо ризик низький. Це може включати, серед іншого, зменшення частоти та кількості дій, які ми вживаємо для моніторингу наших ділових відносин і збору додаткової інформації про наші ділові відносини, і навпаки - якщо ризик високий, посилити заходи належної обачності.

Закон про фінансовий нагляд покращив процедури перевірки клієнтів. Як відомо, на даний момент верифікація клієнта вимагає особистої присутності клієнта. Водночас, Закон № 361 визначає верифікацію як будь-яку дію, вчинену СПФМ з метою перевірки (підтвердження) ідентифікаційних даних, отриманих СПФМ, та/або перевірки даних, які дозволяють перевірити особу. Встановити кінцевого бенефіціарного

власника або його відсутність. Тому цей Закон запроваджує можливість дистанційної перевірки клієнта.

KPMG LawUkraine працює над виявленням кінцевих бенефіціарних власників контрагентів і клієнтів. Як відомо, наразі банки та інші СПФМ вимагають структури власності, наданої клієнтом, та Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Водночас, Закон № 361: значно посилив вимоги щодо ідентифікації кінцевих бенефіціарів; визначив кінцевим бенефіціаром публічну посадову особу як будь-яку особу, яка виконує або виконувала певну державну функцію. Тож статус «громадського діяча» не обмежується трьома роками, як це передбачено чинним законодавством, а довічно. Крім того, скорочено перелік осіб, які вважаються членами сім'ї публічних діячів [3, с. 27].

Вітчизняне законодавство про фінансовий нагляд встановлює високий ступінь ризику для фінансових операцій з вітчизняними та іноземними публічними особами, разом з тим, встановлює високий ступінь ризику лише для операцій з іноземними публічними особами, спрощуючи процедури належної перевірки клієнтів з числа вітчизняних публічних осіб.

Подальше удосконалення системи координації дій національних суб'єктів та суб'єктів основного фінансового нагляду – актуальне питання сьогодення. Інформувати громадськість про потенційні ризики, характерні для певної сфери діяльності, розробка методичних рекомендацій щодо проведення комплексної оцінки контрагентів на «порогову» та «підозрілу» ймовірність проведення фінансових операцій, практичні узагальнення ефективних практик із застосуванням зміни ризик-орієнтованого підходу – першочергові заходи боротьби з неправомірними доходами. Їх вирішення дозволить забезпечити раціональне фінансування економічної системи на етапах її повоєнного відновлення.

1. Про запобігання та боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих незаконно, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення : Закон України. Документ 361-IX, чинний, поточна редакція від 16.08.2020 р., підстава – 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 03.04.2023). **2.** Нестеровська З. Тренди фінансового моніторингу – 2021. Юридична газета online. 2022. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/trendi-finansovogomonitoringu2021.html> (дата звернення: 09.03.2023). **3.** Risk-based supervision. FATF. 2022. URL: <https://www.fatfagafi.org/media/fatf/documents/Guidance-Risk-Based-Supervision.pdf> (дата звернення: 17.03.2023).

Ляхович О. О., к.е.н., доцент, **Піддубна Л. В.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Трансформації в загальній фінансовій системі, недоліки в політиці органів місцевого самоврядування приховують окремі системні загрози фінансової безпеки, формуючи небезпечну локацію для фінансової системи країни. Аналіз цих загроз починається з аналітичного огляду загальних показників, які характеризують фінансово-економічні явища, фінансову політику регіонів, процеси децентралізації та ін. Відповідні дані та інформація носять вирішальний характер для тлумачення першопричини потенційної чи фактичної фінансової кризи, включаючи подальшу оцінку та моніторинг її можливих наслідків. Саме з цих причин важливим є аналіз динаміки показників, що формують вихідні дані для оцінки фінансової безпеки регіону.

Відомо, що валовий регіональний продукт (далі – ВРП) є результируючим показником рівня розвитку економіки регіону. Він є найважливішим показником для визначення параметричних коефіцієнтів, що характеризують здатність фінансової підсистеми забезпечити ефективне функціонування всієї економічної системи регіону. Зазначимо, що динаміка ВРП Рівненської області за період 2012–2021 рр. є позитивною.

Поряд з цим зазначимо, що динаміка індексу споживчих цін Рівненської області є неоднозначною. У зв'язку з тим, що у період 2014–2015 рр. прояви інфляції прогресували, проте після 2015 року ситуація почала налагоджуватися. Хоча були присутні коливання впродовж наступних років, проте вони були не такими значними, як у 2014–2015 рр.

Якщо розглядати банківський сектор регіону, то видно, що загалом динаміка депозитів характеризується тенденцією до зростання. Щодо характеристики динаміки кредитів, то ситуація була більш нестійка. Проте, варто відмітити, що у 2021 році обсяг кредитів досяг найбільшого значення, що свідчить про найбільший розвиток складових банківського сектору у Рівненській області.

Стратегічно важливою для фінансового наповнення місцевого бюджету, забезпечення зайнятості населення є діяльність промислових підприємств у регіоні. Можемо помітити, що динаміка обсягу реалізованої промислової продукції є позитивною. Дана тенденція пояснюється насамперед зростанням обсягів виробництва продукції, що зумовлено розширенням та створенням нових підприємств у регіоні в цілому.

Також потрібно відзначити, що впродовж 2012–2017, а також у 2020–2021 році бюджет регіону був профіцитним, а у 2018–2019 рр. навпаки

дефіцитним. Поряд з цим відмітимо, що у структурі доходів бюджету Рівненської області прослідковується позитивна тенденція до зменшення частки офіційних трансфертів. Однак їх величина є ще досить значною, що свідчить про достатньо вагому фінансову залежність бюджету Рівненської області від дотацій та субвенцій з державного бюджету.

Для інтегрального показника безпеки фінансового ринку регіону притаманна нестабільна динаміка впродовж 2017–2021 рр. (рис. 1). Зокрема, найбільше значення результуючий показник набув у 2021 році – 0,75, порівняно із попередніми роками. Рівень безпеки фінансового ринку є недостатнім у 2017 р. і 2021 р, бо значення інтегрального показника не перевищує рівень 0,7. У інших роках рівень безпеки є низьким, адже його значення нижче вказаного рівня.

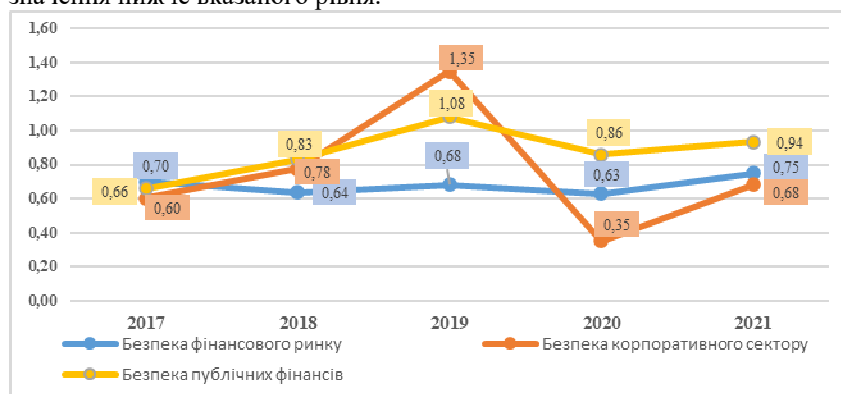

Рис. 1. Інтегральні показники безпеки фінансового ринку, корпоративного сектору та публічних фінансів Рівненської області*

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Щодо корпоративного сектору, то тут ситуація ще більш нестійка і рівень безпеки даного сектору: у 2019 році – високий, у 2018 році – недостатній, а у 2017, 2020 та 2021 рр. – низький. Рівень безпеки публічних фінансів Рівненської області впродовж досліджуваного періоду також не є однозначним, зокрема: у 2019 р. – високий, у 2018, 2020, 2021 рр. – достатній, а у 2017 р. – низький.

Згідно динаміки загального інтегрального показника фінансової безпеки Рівненської області видно, що найбільше його значення спостерігалось у 2019 році, що свідчить про високий його рівень (рис. 2). Найменші показники були у 2017 і 2020 рр. році, що показує низький ступінь безпеки. У 2018 і 2021 рр. спостерігався недостатній рівень фінансової безпеки регіону. Отже, можемо відзначити, що у 2021 році, стан фінансового сектору є гіршим порівняно із 2019 роком, однак кращим порівняно із іншими попередніми роками досліджуваного періоду.

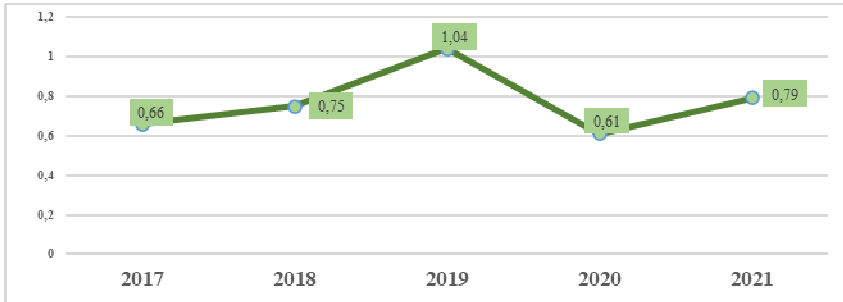

Рис. 2. Інтегральний показник фінансової безпеки Рівненської області
Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

З метою визначення величини впливу факторів, що впливають на зміну загального показника фінансової безпеки регіону, було проведений факторний аналіз. На зростання загального показника фінансової безпеки Рівненської області за період 2017–2021 рр. найбільший вплив чинив фактор безпеки корпоративного сектору. Так, його вплив на зростання у 2018 та 2019 рр. становив 0,06 та 0,19 відповідно у порівнянні з минулими періодами. Поряд з цим, варто зауважити, що вплив фактору безпеки публічних фінансів становив 0,06 та 0,08 у 2018 та 2019 рр. відповідно. Досить незначний вплив спостерігався фактору безпеки фінансового ринку на зменшення результуючого показника на 0,02 у 2018 році та зростання на 0,01 у 2019 році. Такі тенденції, у загальному, вплинули на зростання показника фінансової безпеки Рівненської області на 0,09 (або 14,4%) у 2018 році та на 0,3 (або на 38,4%) у 2019 році.

У 2020 році спостерігається різка тенденція до зменшення загального показника безпеки регіону на 0,42 (або 40,83%). Найбільший вплив мав знову фактор безпеки корпоративного сектору – 0,33 (або 31,98%). Досить менші впливи чинили фактори безпеки публічних фінансів – 0,07 (або 7,11%) та корпоративного сектору – 0,02 (або 1,74%). Така тенденція більш всього пояснюється негативними наслідками пандемії COVID-19.

Однак, уже у 2021 році спостерігається покращення показника фінансової безпеки регіону на 0,176 (або 28,68%). На його зростання вплинув фактор безпеки корпоративного сектору – 0,11 (або 17,98%), фінансового ринку – 0,04 (або 6,64%), публічних фінансів – 0,02 (або 4,06%).

Оскільки аналітична частина дослідження підтвердила тісний взаємозв'язок між фактором безпеки підприємницького сектору та фінансовою безпекою регіону, а також виходячи з тих позицій, що сутність фінансово-економічного розвитку пов'язана із функціонуванням бізнесу, доречно визначити та запропонувати основні заходи щодо

підтримки підприємницького сектору та відповідно рівня фінансової безпеки регіону:

- підвищення доступності до фінансування, розширивши лінію короткострокового фінансування на пільгових умовах з відстрочкою погашення;

- створення нового механізму гарантування кредитів;
- фінансова допомога з перекваліфікацією працівників;
- відстрочення імпортного ПДВ і простіші правила амортизації;

- відстрочка або зниження ставки податку на прибуток підприємств з прискороною процедурою відшкодування податків;

- запровадження знижок під час нарахування суми податків, враховуючи обсяги виробництва;

- створення онлайн-платформи з метою забезпечення доступу до методології фінансування;

- створення регіональної мережі інноваційних бізнес-центрів та регіональних агентств з метою навчання та сертифікації бізнесу;

- запровадження грантових та навчальних програм підтримки бізнесу з метою формування стабільних і конкурентоспроможних бізнес-моделей.

Підтримка бізнесу є цінною інвестицією через їхню значимість в наповненні бюджету регіону. Також заходи підтримки бізнесу є дієвим засобом соціального захисту, бо вони забезпечують працівників гарантією не втратити місця роботи та кошти для забезпечення своїх сімей.

В свою чергу, додержання відповідних заходів потребує збалансування та налагодження взаємодії всіх органів місцевої влади, громадськості та бізнесу. Створення сприятливих умов та гармонійного середовища для підтримки бізнесу дасть змогу розвивати внутрішній економічний потенціал, а також сприятиме збільшенню фінансового потоку до бюджету регіону та залучення зовнішніх потенційних інвесторів.

1. Нікольчук Ю. М. Фінансова безпека регіону: наукові підходи до ідентифікації поняття. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2020. № 6. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=4563> (дата звернення: 15.03.2023). **2.** Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти : навч. посіб. / кол.ав. Резворович К. Р., Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 195 с. **3.** Офіційний сайт Головного управління статистики Рівненської області. URL: <http://www.gusrv.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2023). **4.** Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2023). **5.** Бюджет України-2017 : статистичний зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2018. 307 с. **6.** Бюджет України-2018 : статистичний зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2019. 309 с. **7.** Бюджет України-2019 : статистичний зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2020. 297 с. **8.** Бюджет України-2020 : статистичний зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2021. 298 с. **9.** Бюджет України-2021 : статистичний зб. / Міністерство фінансів України. Київ, 2022. 278 с.

Ляхович О. О., к.е.н., доцент, **Середюк О. С.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

КОМПЛЕКСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова безпека підприємств становить один із головних складників національної безпеки країни, бо саме підприємства будують бюджет держави, беруть участь у сплаті податків та формуванні робочих місць. Низький показник фінансової безпеки піддає сектор підприємництва ризику та вразливості до впливу негативних чинників. Належна оцінка фінансової безпеки підприємства та використання комплексної методики її забезпечення допомагають підвищити ефективність роботи самих підприємств та підтримати функціонування всієї держави.

У науковій літературі термін «фінансова безпека підприємства» є синтезованим та поєднує у собі сутнісні характеристики категорій «економічна безпека підприємства» і «фінанси підприємства». В першу чергу фінансова безпека підприємства є комплексним явищем, що відображає такий стан фінансів, при якому підприємство має усі необхідні ресурси для стабільного розвитку та захисту своїх пріоритетних фінансово-економічних інтересів від негативного впливу різних факторів. Умови фінансової безпеки підприємства включають: наявність фінансових ресурсів для розвитку та належна платоспроможність, що відтворює здатність підприємства вчасно погашати наявну заборгованість та є наслідком ліквідності, рентабельного функціонування підприємства та ефективного управління грошовими потоками, що в результаті дозволяє комплексно поєднувати грошові надходження та оплату фінансових зобов'язань, а також сталий розвиток підприємства в поточному і перспективному періодах.

Слід виділити важливі шляхи забезпечення фінансової безпеки на рівні підприємства [1]:

1. Фінансова гнучкість фірми (підприємство має змогу змінювати обсяг і структуру свого фінансування, зокрема напрями розміщення фінансових ресурсів відповідно до умов, заданих зовнішніми і внутрішніми показниками).

2. Фінансова стабільність фірми (включає стабільність раціональних або близьких до них значень показників).

3. Фінансова рівновага фірми (відтворює оптимальні показники розвитку фірми: поєднання дохідності та ризику).

Згідно з вищесказаним, якщо фінансову безпеку підприємства варто досліджувати як стан захищеності фінансово-економічних інтересів суб'єкта господарювання від ймовірних чи реальних загроз, то

забезпечення такої безпеки проявляється саме в підготовці й впровадженні системи заходів різного виду задля попередження чи ліквідації внутрішніх і зовнішніх загроз та досягнення й продовження безпечного стану життєздатності підприємств. Комплексне забезпечення фінансової безпеки має включати в себе виявлення та запобігання загроз фінансовим інтересам суб'єктів фінансових відносин, а також усунення наслідків подібних загроз. Покликаючись на наукові доробки з теми дослідження, можна дійти висновку, що фактори, які безпосередньо впливають на показники фінансової безпеки організацій поділяються на дві пріоритетні групи: зовнішні фактори (політико-економічні події, значний ріст конкуренції при обмеженості ринку, спад ділової активності та попиту) та внутрішні фактори (ліміти фінансових ресурсів, низький розвиток кадрів управлінського рівня).

Фінансова безпека входить до комплексу кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в результаті показують рівень його фінансової захищеності. Ось чому для оцінки та забезпечення фінансової безпеки важливо окреслити систему кількісних та якісних показників, що дають змогу оцінити поточний та перспективний стан фінансового розвитку підприємства [2, с. 97]. Кожному типу фінансового стану підприємства мають дорівнювати нормальні обмеження значень кількісних показників та набір якісних показників, що будують тривалу захищеність фінансових інтересів від появи реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

Стабільний розвиток механізму комплексного забезпечення фінансової безпеки має проводитися через оцінку її стану та формування усталеного порядку її забезпечення. Оскільки система фінансової безпеки кожної організації є унікальною і суттєво залежить як від виду, так і сфери діяльності, тому на рівні підприємства досі не існує єдиного комплексного підходу як до оцінки, так і до забезпечення такої безпеки.

Задля впровадження повноцінного комплексного забезпечення фінансової безпеки підприємства слід окреслити послідовність всіх його етапів. Під етапами процесу комплексного забезпечення фінансової безпеки підприємства у роботі ми розуміємо систему взаємопов'язаних дій, способів та управлінських рішень щодо проведення повної оцінки, моніторингу та контролю рівня його фінансово-економічного стану задля подальшого попередження чи повного усунення будь-яких загроз.

Перший крок передбачає пошук наявних загроз фінансової безпеки з урахуванням певних особливостей роботи окремого підприємства, ранжування і виділення нагальних із них. На нашу думку, задля ефективної оцінки стану фінансової безпеки підприємств варто поділити загрози і ризиків на два рівні:

– фактори ризику 1-го рівня, що напряду впливають на фінансову безпеку через фінансовий складник;

– фактори ризику 2-го рівня, що впливають на фінансову безпеку через функціональні аспекти економічної безпеки.

Як бачимо, елементом механізму управління фінансовою безпекою підприємства є саме контроль зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства та діагностика усіх загроз. Саме тому вищенаведена класифікація загроз та ризиків фінансовим інтересам підприємства дає можливість згрупувати нагальні проблеми фінансового сегменту та швидко реагувати на специфічні явища. За допомогою регулярного аналізу руйнівних загроз та оцінка їх ризиків можна здійснювати стратегічне управління бізнесом [3, с. 36].

Пошук джерел інформації згідно з поставленим списком загроз є другим етапом серед виокремлених послідовних дій, що показує процес збору та обробки первинної інформації з поступовим перетворенням її в необхідну інформацію для оцінки фінансової безпеки. В подальшому ці дані використовуються для формування та впровадження системи діагностики та моніторингу показників фінансової безпеки.

Таким чином, проводиться виокремлення та обчислення комплексу фінансових індексів (кількісні методи) і параметрів якісної оцінки фінансової безпеки організації, які мають бути узгоджені з вибраним переліком загроз фінансового сектору.

До наступного важливого кроку відносимо оцінку рівня фінансової безпеки підприємства, в результаті чого згодом проводиться впровадження комплексу заходів щодо усунення дії загроз, зниження фінансових ризиків та підвищення ступеня фінансової безпеки [4]. Окремої уваги заслуговує етап моніторингу, на якому проводиться перехід до третього етапу, що укріплює основу для завчасного виявлення «слабких місць» підприємства та допомагає підвищувати ефективність управлінських рішень.

Фінальні етапи наведеної методики тримають фокус на контролі виконання установленної програми дій по покращенню рівня фінансової безпеки підприємства, а також на ліквідацію загроз, утримання фінансової рівноваги, стабільності, гнучкості, покращення умов для розвитку організації, а при зниженні рівня безпеки – на вдосконалення програми дій, виявлення причин її безрезультативності.

1. Burkaltseva D., Borsch L., Blazhevich O., Frolova E., & Labonin I. Financial and economic security of business as a primary element in the economic system. *Revista: Espacios*. 2017. Vol. 38(33). P. 3–20. 2. Іпполітова І. Я. Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 96–101. 3. Корпан О. В. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_1_42 (дата звернення: 15.03.2023). 4. Носань Н. С. Актуальні загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 40. С. 35–39.

Ляхович О. О., к.е.н., доцент, **Терещенко В. Є.**, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні виклики розвитку процесів цифровізації впливають на зміну підходів до дослідження фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, як на глобальному, так і локальному масштабі. Варто відмітити, що саме фінансова безпека є однією з важливих елементів загальної економічної безпеки, поряд з такими її складовими, як інтелектуальна, кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, екологічна, силова.

На нашу думку, фінансова частина системи економічної безпеки підприємства є першочерговою та одночасно результируючою складовою з точки зору взаємодії всіх інших структурних елементів економічної безпеки. Адже, з однієї сторони, рівень фінансової безпеки підприємства визначає можливості забезпечення функціонування та розвитку всіх складових економічної безпеки, а з іншої – зміни у різних структурних сферах підприємства в кінцевому результаті відображаються у його фінансовій безпеці. Варто зазначити, що такої ж думки притримується С. Покропивний, який вважає, що фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи [1, с. 427].

Саме тому, процесу забезпеченню і удосконаленню механізму управління фінансової безпеки в умовах цифрових змін на підприємстві повинна приділятися особлива увага. Наявність великої кількості нових загроз фінансово-економічній безпеці підприємства вимагає розробки та реалізації дієвих заходів із забезпечення даної безпеки. Таким чином, у сучасних умовах перед підприємствами України постає проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки в умовах цифрових трансформацій, що вимагає розробки вдосконаленого механізму управління.

Загалом, концепція управління фінансово-економічною безпекою підприємства повинна містити наступну послідовність етапів: аналіз ризиків і загроз фінансово-економічній безпеці підприємства; розробка методичного інструментарію оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємства; розробка стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства; розробка механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства; оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансово-економічною безпекою підприємства; коригування тактики і стратегії управління фінансово-економічної безпеки відповідно до змін умов (рисунок).

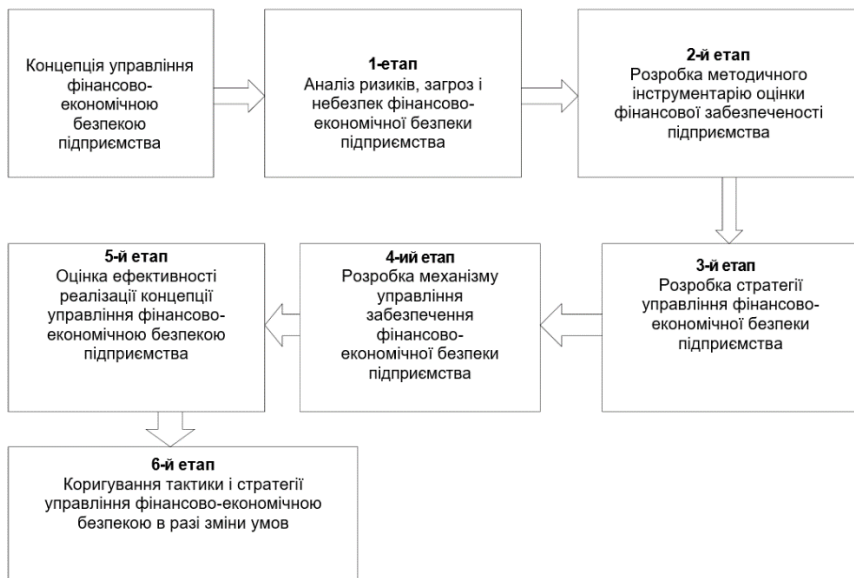

Рисунок. Концепція управління фінансово-економічною безпекою підприємства в умовах цифрової економіки*

Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 4]

Перший етап передбачає діагностику фінансово-економічної безпеки підприємства, виявлення потенційних і реальних загроз і небезпек, ранжування їх за ступенем значущості, величиною можливого збитку; визначення причин виникнення небезпек і загроз, прогнозування можливих наслідків реалізації загроз, розрахунок можливих збитків; постановка проблемних ситуацій в області фінансової безпеки підприємства.

На другому етапі розробляються методичні засоби оцінки стану фінансової безпеки підприємства, що включають вибір методів оцінки і визначення основних критеріїв і показників стану фінансово-економічної безпеки підприємства, визначення рівня фінансової забезпеченості підприємства.

Третій етап (стратегічний рівень) спрямований на розробку стратегії управління фінансово-економічною безпекою на основі оцінки рівня безпеки підприємства на попередньому етапі. Крім того, на цьому етапі визначаються конкретні цілі щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, мета управління фінансовою безпекою з урахуванням проблемних ситуацій, а також постановка завдань, що сприяють досягненню мети концепції фінансового забезпечення і реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства.

На четвертому етапі розробляється тактика управління фінансово-економічною безпекою підприємства: вибираються принципи управління фінансово-економічною безпекою підприємства, визначаються функції управління, формується організаційна структура управління безпекою підприємства.

Оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансово-економічною безпекою підприємства спрямована на порівняння відповідності концепції сформульованим в ній цілям і завданням, а також оцінку ефективності реалізованої концепції управління фінансово-економічною безпекою.

Слід зазначити, що основним етапом формування концепції управління фінансово-економічною безпекою підприємства є побудова ефективного механізму управління забезпечення фінансово-економічною безпекою підприємства, який був би орієнтований на своєчасне виявлення і попередження зовнішніх і внутрішніх загроз і забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства.

Особливості функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах цифрових трансформацій характеризується динамічністю, постійним вдосконалення, а також має адаптивний характер, відповідно до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі підприємства.

До такого механізму забезпечення фінансової безпеки підсистеми відносять: нормативно-правову, організаційну, інформаційну та кадрову підтримку. Такий підхід є складний, так як охоплює безліч елементів.

Незважаючи на зростаючу увагу до вивчення проблем, присвячених розробці системи управління фінансово-економічної безпеки підприємства, до сих пір немає одностайності. Слід зазначити, що на українських підприємствах процес формування даної системи в умовах цифрових трансформацій ще не до кінця відпрацьований. Це можна пояснити відсутністю системних досліджень з даного питання в теоретико-методологічному плані, що визначає необхідність його подальшого розвитку.

1. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник. Київ : КНЕУ, 2000. 528 с.
2. Сталінська О. В. Система економічної безпеки підприємства в умовах розвитку цифрової економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Економіка і менеджмент.* 2019. Вип. 38. С. 80–86.
3. Воронкова О. М. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018.
4. Burkaltseva D., Borsch L., Blazhevich O., Frolova E., & Labonin I. Financial and economic security of business as a primary element in the economic system. *Revista : Espacios*, 2017. Vol. 38(33). P. 3–20.

Мельник Л. В., д.е.н, професор, **Демчук В. О.**, здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ

У кінці 2021 року фінансовий цикл глобальної економіки сягав максимальних значень. Низькі відсоткові ставки національних банків та рівень безробіття у розвинених країнах, високий рівень ліквідності на фінансових ринках, поживлення економічної активності – усі ці наслідки, спочатку безпосередньо пандемії коронавірусу, а потім її завершення, сформували ситуацію, за якої швидко почав зростати рівень інфляції.

Початок російсько-української війни прискорив даний процес, різко скоротивши пропозицію товарів та послуг, унаслідок перебудови логістичних шляхів та зменшення експорту з України. Умови, що виникли, змусили національні банки реагувати, підвищуючи відсоткові ставки і скорочуючи рівень ліквідності в економіці, аби не допустити виникнення неконтрольованого високого рівня інфляції. І це, загалом, спричинило розворот фінансового циклу в низхідному напрямку (рис. 1).

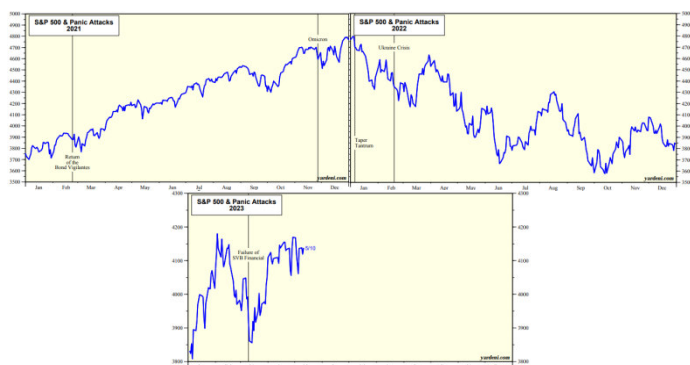

Рис. 1. Динаміка індексу S&P 500 у 2021–2023 рр. [1]

На криптовалютному ринку падіння вартості активів було ще більшим. Біткоїн за період з листопада 2021 року по листопад 2022 року втратив близько 77% своєї вартості [2]. Капіталізація всього криптовалютного ринку зменшилась з 3 трлн доларів США до 730 млрд, тобто на 76% або 2,3 трлн. Значне зменшення ліквідності на ринку спричинило банкрутства найбільш слабких компанії на ринку. Серед них були і досить відомі біржі та хедж-фонди: FTX, Three Arrows Capital, BlockFi, Core Scientific, Voyager Digital, Celsius – усі з вартістю активів у більш ніж 1 млрд доларів США [3]. Відповідний вплив це мало й на індустрію загалом. За індексом стану

криптоіндустрії (англ. «state of crypto index») активність її учасників значно скоротилась (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка індексу стану криптоіндустрії за 2016–2023 рр. [4]

Загалом, дане зменшення відбулось через різке падіння вартості активів. І, так як ціна на криптовалюти є першочерговою ланкою в інноваційному циклі, а велика кількість учасників отримали збитки, інтерес до індустрії скоротився. Це, у свою чергу, негативно вплинуло на формування нових ідей та створення нових проектів [4]. Підтвердженням тому є те, що суттєво зменшились кількість користувачів мобільних гаманців, об'єм торгів на децентралізованих біржах, кількість покупців невзаємозамінних токенів (NFT) і кількість активних розробників [5, с. 34–50].

Високий рівень волатильності на криптовалютному ринку є однією з його ключових проблем сьогодення. Вона унеможлиблює прогнозування доходності, що збільшує ризики для інвесторів. Окрім цього, одним з головних обмежень для ринку є впровадження регуляцій. За останні кілька років збільшився фокус регуляторів у дослідженні криптовалютної індустрії і розробці фреймворку для її безпечного функціонування у фінансовому світі [6].

Європейський Союз йде попереду усіх інших регуляторів. Нещодавно Європейським парламентом була прийнята регуляція «Markets in Crypto-Assets» (MiCA), яка встановлює стандартні та узгоджені правила для криптоактивів на рівні ЄС, забезпечуючи тим самим правову визначеність для криптоіндустрії та інвесторів [7]. В Україні, у свою чергу, використали стандарти MiCA для зміни Закону України «Про віртуальні активи» [8]. З іншого боку, учасники ринку виражають занепокоєння щодо поспіху та відсутності прозорості у прийнятті регуляторних рішень [6].

Також варто розглянути рівень інтеграції криптовалют у повсякденне життя людей, що покаже в якій стадії глобально знаходиться індустрія. Це можна побачити, співставивши розміри ринку з рівнем проникнення інтернету. Так, кількість учасників на криптовалютному ринку відповідає кількості користувачів інтернетом, які користувались ним у 1996 році (рис. 3).

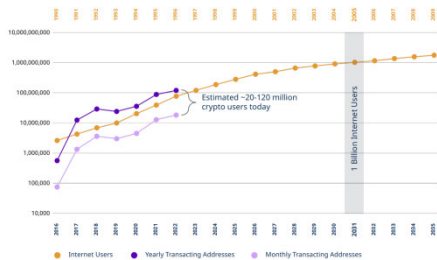

Рис. 3. Порівняльна динаміка кількості користувачів інтернету та унікальних активних адрес [5, с. 58]

Враховуючи тенденції, що відбуваються на глобальному фінансовому ринку та криптовалютному ринку, можна констатувати, що, пройшовши етап спаду, фінансовий цикл досягнув плато і починає відновлення у висхідному напрямку. Це є наслідком роботи центральних банків по впливу на інфляцію (а, саме її сповільнення) та появи впевненості учасників ринку у тому, що її вдасться подолати без значних наслідків для економічної активності. Під час проходження даного циклу криптовалютний ринок, маючи високу волатильність, втратив значну частину капіталізації та значну кількість учасників як роздрібних інвесторів, так і великі компанії. Глобально індустрія криптовалют знаходиться на стадії становлення, про що окремо свідчать висока волатильність, початок регуляторних процесів, а також рівень проникнення у широкі маси.

1. Yardeni E. S&P 500 Panic Attacks Since 2009. Yardeni Research, Inc. 2023. URL: <https://www.yardeni.com/pub/sp500panicattack.pdf>. (дата звернення: 15.03.2023).
2. Coinmarketcap Data. URL: <https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/>. (дата звернення: 15.03.2023).
3. Maduonurah C. Crypto Bankruptcies Chisom Maduonurah / Milkroad. 2023. URL: <https://milkroad.com/bankruptcies>. (дата звернення: 15.03.2023).
4. Dixon C., Lazzarin E. The Crypto Price-Innovation Cycle. a16zcrypto. 2020. URL: <https://a16zcrypto.com/content/article/the-crypto-price-innovation-cycle/>. (дата звернення: 15.03.2023).
5. State of Crypto 2023. a16zcrypto. 2023. URL: <https://api.a16zcrypto.com/wp-content/uploads/2023/04/State-of-Crypto.pdf>. (дата звернення: 15.03.2023).
6. PwC Global Crypto Regulation Report 2023 / M. Huertas, A. Traum, M. Blumenfeld, L. Talvitie. PwC. 2022. С. 5.
7. Attlee D. The European Parliament adopts crypto-focused MiCA legislation. *Cointelegraph*. 2023. URL: <https://cointelegraph.com/news/the-european-parliament-adopts-crypto-focused-mica-legislation>. (дата звернення: 15.03.2023).
8. Саганська А. Про оподаткування криптовалют в Україні та зміни до закону про віртуальні активи – інтерв'ю Forklog. 2023. URL: <https://forklog.com.ua/exclusive/nktspfir-pro-opodatkuвання-kryptovalyut-v-ukrayini-ta-zminy-do-zakonu-pro-virtualni-aktyvy-interv-yu>. (дата звернення: 15.03.2023).

Мельник Л. В., д.е.н., професор, **Ігнатович М. Є.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

В Україні, як і в будь-якій іншій країні, міжбанківські розрахунки є важливою складовою банківської системи. Вони створюють потрібні умови для ефективного використання коштів і забезпечують стабільність фінансової системи в цілому.

У різних країнах створюються спеціальні платіжні системи для забезпечення міжбанківських розрахунків. Організація таких систем може відрізнитися через традиції, рівень розвитку банківської справи, масштаби впровадження комп'ютерних технологій та інше. В Україні була створена власна система міжбанківських розрахунків – Система електронних платежів (СЕП), яка є досить оперативною, ефективною та відповідає міжнародним стандартам.

Національний банк є оператором платіжної системи та розрахунковим банком СЕП. СЕП забезпечує високий рівень безпеки і надійності переказу коштів між банками. Ця система обслуговує понад 98% міжбанківських платежів у державі, тому вона визнана системно важливою платіжною системою України [1].

Система міжбанківських розрахунків СЕП базується на ряді принципів, а саме: міжбанківські розрахунки проводяться через централізовану платіжну систему; здійснення платежів здійснюється в режимі реального часу; використання стандартизованих форматів платіжних доручень та повідомлень; забезпечення безпеки платежів та захисту персональних даних, суми транзакцій необмежені, але максимальна сума однієї транзакції обмежена наявними коштами НБУ на кореспондентському рахунку; всі транзакції оброблюються за порядком їх надходження в систему без пріоритетів; система забезпечує можливість розрахунків в СЕП тільки в національній валюті (у майбутньому передбачена взаємодія і у іноземних валютах).

1 квітня 2023 року було впроваджено нове (четверте) покоління СЕП, розробка якого велася з кінця 2017 коли було запроваджено попередню версію СЕП. Нове покоління системи отримало два важливих функціональних оновлення та доповнення, а саме: стандартизація структур обміну інформацією з учасниками СЕП та депозитаріями за міжнародним стандартом ISO 20022 та функціонування міжбанківських платежів за системою 24/7.

Стандарт ISO 20022 дозволив уніфікувати платіжні повідомлення, створити єдині правила та розширити їх реквізитний склад, що сприятиме

автоматизації та прискоренню обробки платіжних операцій, покращенню обслуговування учасників СЕП та їх клієнтів шляхом структурування інформації [2].

Оновлення системи міжбанківських розрахунків СЕП є важливим кроком для якісного розвитку платіжної інфраструктури України. Національний банк активно працює над можливістю приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізацією функціоналу миттєвих платежів у наступній версії СЕП-4.1, тестування якої заплановане на 2023 рік. Це особливо важливо, враховуючи отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС [2].

НБУ вже має декілька можливих напрямків розвитку СЕП, які будуть розглянуті та реалізовані після доведення необхідності та можливості їх впровадження у платіжну інфраструктуру України. Одним з цільвих функціональних нововведень є впровадження мультивалютного режиму роботи СЕП. Питання роботи СЕП в інших валютах може розглядатися в сукупності з питанням відкриття і ведення кореспондентських рахунків учасників СЕП у Національному банку в іноземних валютах.

Також планується впровадження нових технологій безготівкових розрахунків, таких як «миттєві платежі»; організація взаємодії СЕП з міжнародними платіжними системами; реалізація нових дебетових інструментів (наприклад міжбанківський клієнтський прямий дебет), та інші пропозиції.

Крім Системи електронних платежів, існують інші системи, які дозволяють здійснювати міжбанківські розрахунки, зокрема:

- внутрішньобанківську платіжну систему (ВПС);
- комбінацію систем ВПС і СЕП;
- міжнародні системи електронних розрахунків, такі як SWIFT;
- двосторонні прямі кореспондентські відносини.

Безумовно другою за важливістю системою після СЕП для банків України є внутрішньобанківська платіжна система (ВПС). Внутрішньобанківська платіжна система (ВПС) – сукупність правил, організаційних заходів, програмно-технічних засобів, засобів захисту, що використовуються банком для виконання внутрішньобанківського переказу грошей, а також для взаємодії з іншими банківськими платіжними системами для забезпечення виконання міжбанківського переказу грошей філіями банку [3].

Особливості функціонування ВПС полягають у наступному:

1. Об'єднання коштів усіх підрозділів даного банку на одному рахунку, що розширює можливості оплати кожної структури банку в порівнянні з тим, якби вони мали власні рахунки в НБУ.
2. Зміцнення ролі головного банку в організації міжбанківських розрахунків усіх структур банку, оскільки всі операції та платежі

проходять через АРМ-3 головного банку. Це дозволяє головному банку отримувати надійну інформацію про всі платежі, що здійснюються його структурами, і керувати ними відповідно до ситуації в банку в цілому.

3. Можливість здійснювати внутрішньобанківські платежі між структурами одного банку за допомогою програмно-технічних засобів самого банку без перенесення їх у систему електронних платежів (СЕП), що дозволяє прискорити, спростити та здешевити операції.

4. Ведення підрівня рахунків (субрахунків) для всіх філій банку безпосередньо в системі ВПС з можливістю здійснення на них не лише внутрішньобанківських, а й зовнішніх платежів, що поєднує ВПС з СЕП.

Головний розрахунковий центр банку відкриває субкореспондентські рахунки для кожної філії банку. ГРЦ отримує всі початкові платіжні документи від філій банку, розподіляє їх на внутрішні банківські платежі, які можуть бути оплачені перерахуванням коштів зі субрахунку філії-платника на рахунок філії-одержувача, та на зовнішні платежі, які об'єднує в загальний пакет та передає до СЕП для оплати з консолідованого кореспондентського рахунку банку.

Кожен великий коменційний банк має власну ВПС зі своїми певними особливостями, тому неможливо надати єдині рекомендації покращення такої системи. Кожен банк має самостійно провести аудит поточної системи, щоб ідентифікувати можливі недоліки та слабкі місця. Це може бути зроблено залученням експертів з даної галузі або з використанням внутрішніх ресурсів банку.

Після аудиту необхідно визначити найоптимальніші шляхи вдосконалення системи. Одним з можливих шляхів може бути впровадження нових технологій, таких як блокчейн, що забезпечить більшу ефективність та безпеку платежів. Також можна змінити бізнес-процеси та оптимізувати внутрішні процеси, що дозволить зменшити час обробки платежів та збільшити їхню точність. Корисним буде і обмін між банками інформацією про діяльність власних ВПС та взаємодію з СЕП для покращення усієї системи міжбанківських переказів України загалом.

1. Національний банк України. Платежі та розрахунки. Система електронних платежів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/sep> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Національний банк України. Новини. Медіа-простір. Запрацювало нове покоління СЕП – на базі стандарту ISO 20022 в цілодобовому режимі, 01.04.2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zapratsyuvvalo-nove-pokolinnya-sep-na-bazi-standartu-iso-20022-v-tsilodobovomu-rejimi> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Інструкція про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті : затв. постановою Правління Національного банку України від 17.03.2004 р. № 110. *Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності*. 2004. № 6. С. 10–90. (дата звернення: 02.05.2023).

Мельник Л. М., к.е.н., доцент, **Ярута Н. А.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Управління державним боргом України – це складний та тривалий процес, який потребує комплексного підходу та ефективної стратегії, оскільки борг є невід’ємною частиною фінансових систем майже всіх країн світу. Виникнення державного боргу зумовлено наявністю дефіциту бюджету і, як наслідок, з’являється постійна потреба в додаткових фінансових ресурсах. Війна в Україні призвела до ще більших боргів, оскільки крім фінансування поточних потреб, великі кошти йдуть на фінансування оборони країни та військових дій. Використання запозичень вважається неминучим у періоди війни, адже збільшення доходів бюджету за рахунок податків для забезпечення фінансування всіх військових витрат, призвело б до виникнення фінансових проблем у підприємств, розширення тіньової економіки, погіршення стимулів до праці та зниження морального духу людей.

Загальна сума боргу складається з прямого державного боргу та гарантованого державою боргу [1]. Частка прямого державного боргу України у загальній сумі боргу становить вагомий частину - близько 90%, відповідно на гарантований державою борг припадає близько 10%. Проаналізовані дані за останні п’ять років свідчать про зростання загального боргу, який збільшився протягом досліджуваного періоду на 88%, при чому основне зростання спостерігалось саме у 2022 році, що пов’язане з військовим вторгненням на територію України. У 2022 році порівняно з попереднім роком загальний борг збільшився на 1400 млрд грн, що становить 52,4%. При цьому прямий державний борг зріс на 1352,63 млрд грн, або на 57%; гарантований борг – на 47,2 млрд грн, або на 15,2%. І, на жаль, ця тенденція до зростання боргу збережеться і в 2023 році.

Враховуючи той факт, що Україна досі перебуває у військовому стані, і кожного дня з державного бюджету України витрачається 2 мільярди гривень на фінансування військових дій, а збитки для економіки країни становлять 4 мільярди доларів, навантаження на бюджет буде тільки зростати. Не зважаючи на те, що від початку військового вторгнення Україна отримала не одну фінансову допомогу на умовах безповоротності та продовжує її отримувати від міжнародних партнерів, макроекономічним наслідком війни є значне зростання державного боргу [2].

Сьогодні витрати, пов’язані з війною, майже повністю фінансуються за рахунок запозичень [3, с. 120], тому вважаємо, що доцільно розглянути

структуру державного боргу в розрізі зовнішнього та внутрішнього кредитування. Очевидно, що у структурі державного бюджету переважає зовнішня заборгованість, яка в середньому складає 60% від загального державного боргу, відповідно близько 40% припадає на внутрішню заборгованість. Варто зазначити, що як внутрішні, так і зовнішні борги за досліджувані роки мали тенденцію до зростання: внутрішній борг за останні п'ять зріс на 83% і у 2022 році становив 1 389,69 млрд грн, зовнішній – на 112% і у 2022 році становив 2 325,43 млрд грн [5]. Слід також зауважити, що внутрішній борг займав найбільшу частку у 2019 році і становив 47% державного боргу, що ймовірно пов'язане з коронакризою, оскільки фінансову допомогу у той час потребували всі країни і фінансування дефіциту бюджету в більшій мірі відбувалось за рахунок внутрішніх позик. В подальшому частка внутрішніх боргів має тенденцію до зменшення, а, відповідно, зовнішня заборгованість з цього року має тенденцію до зростання.

Окремо слід розглянути зміни у структурі боргу за 2022 рік порівняно з попереднім: внутрішній борг за рік повномасштабного вторгнення на територію України зріс з 1062,56 млрд грн до 1 389,69 млрд грн, тобто на 30%; зовнішній борг зріс з 1299,93 млрд грн до 2 325,43 млрд грн, тобто на 80%. Бачимо, що з початком війни Україна стала ще більш залежною від зовнішніх кредиторів. Але абсолютне значення державного боргу не є показовим фактором, оскільки борг завжди має перебувати у відповідній пропорції до темпів зростання ВВП. Маастрихтським договором для країн ЄС, яким також керується Україна, встановлено, що державний борг не має перевищувати 60% ВВП [1]. Зазначимо, що протягом 2018–2021 років даний показник відповідав нормативному значенню, а у 2022 році перевищив його та досягнув максимуму – 97,2% ВВП, що відбулося за рахунок накопичення державного боргу та стрімкого падіння номінального ВВП. Оскільки рівень боргу у 2022 році вже значно перевищив розмір, передбачений фіскальним правилом, що діяло до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, дія закону наразі призупинена [2].

Внутрішня заборгованість сформована із заборгованості за випущеними ОВДП, які складають 99,9% у структурі внутрішнього боргу, незначна частка припадає на заборгованості перед банківськими та іншими фінансовими установами. В структурі зовнішнього боргу переважає заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій – близько 30% зовнішнього боргу, але у 2022 році цей показник досяг позначки 50%. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку значно впала з 56% до 35%, що, на нашу думку, пов'язано з нестабільною економічною ситуацією в країні, до якої призвела війна. Незначну частку у структурі – менше 10%, займають заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних

держав та заборгованість, не віднесена до інших категорій. На заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ припадає зовсім незначна частка. Структуру зовнішнього та внутрішнього боргу України за 2018–2021 роки вважаємо стабільною, оскільки у відсотковому співвідношенні вагомих змін не відбулося, у структурі боргу за 2022 рік спостерігаємо зміни: вагому частину запозичень у структурі державного боргу займають ОВДП, позики від міжнародних фінансових організацій та ОЗДП - відповідно 37%, 30%, 22% у структурі загального боргу. Вважаємо, що позики під час воєнного стану це об'єктивне явище, оскільки держава не була готова до перебігу таких подій і відповідно великих коштів на фінансування військових дій не передбачалося.

Особливо поширення за час війни набули військові облігації на внутрішньому ринку. Впродовж досліджуваного нами періоду Національний банк України збільшив суми вкладень в ОВДП від 348 млрд грн у 2018 р. до 644,5 млрд грн у 2022 р., тобто в 1,9 рази, а суб'єкти економіки від 756 млрд грн до 1289 млрд грн, або в 1,7 рази [4].

Дослідивши тенденції та закономірності формування державного боргу в сучасних умовах, запропоновано шляхи зменшення боргового навантаження, зокрема через: комплексне вдосконалення державної боргової політики та розробка нової боргової стратегії в умовах воєнного стану; досягнення політичної підтримки з боку міжнародних партнерів щодо безповоротної міжнародної фінансової допомоги; здійснення реструктуризації боргових зобов'язань за погодженням з кредиторами та зміна терміну сплати платежів; зниження процентної ставки за обслуговування боргу; подання заявки до Міжнародного валютного фонду та Світового банку щодо прийняття України у перелік країн, які мають змогу пройти процедури списання заборгованості.

1. Бюджетний кодекс України : Закон України (зі змінами та доповненнями) від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 23.04.2023). **2.** Гранти, кредити, облігації: як Україна не допустила фінансового колапсу в 2022 році. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2023/01/12/granty-kredyty-obligaciyi-yak-ukrayina-ne-dopustyla-finansovogo-kolapsu-v-2022-roczii/>. (дата звернення: 15.03.2023). **3.** Каленська, В. П. Аналіз основних макроекономічних показників України під час війни 2022. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер. Економічна. Сер. Юридична.* 2023. Вип. 36/2023. С. 116–122. **4.** Офіційний сайт Міністерства фінансів. Військові ОВДП. URL: https://mof.gov.ua/uk/local_bonds_issued_during_the_war_time-572 (дата звернення: 25.04.2023). **5.** Офіційний сайт МінФін. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 25.04.2023).

Міклуха О. Л., к.е.н., доцент, **Андрушко Т. Ю.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ВИЗНАННЯ БАНКРУТСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах війни виникає багато факторів що спричиняють банкрутство підприємств. Загальна сума прямих задокументованих збитків, завдана інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення росії, станом на квітень 2023 року сягає \$147.5 млрд (за вартістю заміщення). Внаслідок війни продовжуються руйнування житлових будинків, підприємств, освітніх закладів, інфраструктури агросектору, що і зумовлює зростання загальної суми збитків [1].

Не дивлячись на введення в Україні воєнного стану, Кодекс України з процедур банкрутства не зазнав суттєвих змін до цього часу.

Проте, необхідно зазначити, що 20.03.2023 р. Верховна рада прийняла зміни до Кодексу України з процедур банкрутства, задля їх спрощення та автоматизації. Серед цих змін основними є:

- можливість розгляду заяв у справі про банкрутство у спрощеному позовному провадженні без виклику сторін;
- якщо кредиторами не висунуто вимог у встановлений строк (30 днів з моменту відкриття провадження) – закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи-боржника з одночасним визнанням вимог кредиторів, що не були заявлені, погашеними;
- поновлення провадження у справі про банкрутство у разі виявлення майна банкрута, достатнього для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі;
- створення автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», яка об'єднає в собі різні бази даних, що містять інформацію про боржників, арбітражних керуючих та конкурсних кредиторів, що беруть участь у провадженні у справі про банкрутство. До складу цієї системи також входить «Електронний кабінет арбітражного керуючого»;
- усунення механізму зловживань правом на оскарження судового рішення у справі про банкрутство (неплатоспроможність) та регламентація порядку і строків для пересилання справи до судів вищої інстанції в разі оскарження, тощо [2].

Вищезазначені зміни мають на меті вдосконалення процедури банкрутства в Україні, проте за умов війни ці механізми є недостатніми.

Нагадаємо, щодо 6 січня 2022 року в Україні діяв ковідний мораторій, що заборонив кредиторам розпочинати справи про банкрутство компаній-боржників. Вплив війни є більш суттєвим з точки зору збитків, яких

знали суб'єкти господарювання.

Протягом 2022 року було відкрито 9725 проваджень у справах про банкрутство [3].

Під час активних бойових дій виникли безпрецедентні виклики для українського бізнесу, які не мають аналогів у світі. Серед них:

- необхідність переривати робочі процеси під час обстрілів, у зв'язку з відключеннями електроенергії призводить до скорочення кількості продуктивних годин, складнощів планування, зростання витрат через необхідність застосувати генератори;

- мобілізація критичних спеціалістів;

- втрата бізнесом можливості вести зовнішньоекономічну діяльність через закриття кордонів, закриття вітчизняних морських портів, обмеження можливостей західного кордону;

- втрати майна через обстріли і окупацію.

Такі фактори звичайно призводять до неплатоспроможності.

Неможливість відповідати за своїми зобов'язаннями багатьох підприємств під час воєнних дій може призвести до ініціювання кредитором проваджень про банкрутство, що спричинить втрату активів підприємствами та негативно вплине на економіку. Разом з тим, вступили в дію заходи що сприяють відновленню бізнесу, серед яких програми доступного кредитування, програми релокації підприємств, іноземні гранти. Потрібно зауважити, що тільки за рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств [3]. Релокований бізнес потребує часу для відновлення діяльності.

На нашу думку, законодавство, що регулює процедури неплатоспроможності, не може функціонувати в умовах війни так само як у мирний час. Необхідно встановити мораторій на відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявами кредиторів з вимогами, що виникли з 24.02.2022 р. до закінчення війни.

Державна політика з визнання банкрутства в умовах воєнного стану повинна сприяти фінансовому оздоровленню суб'єктів господарювання та посиленню їх фінансової безпеки. Успішний бізнес, який приносить стабільний прибуток дозволить мінімізувати та подолати наслідки війни.

1. Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/147-5-mlrd-zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-na-kviten-2023-roku/> (дата звернення: 15.03.2023). **2.** Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2971-20#Text> (дата звернення: 15.03.2023). **3.** ВЕРХОВНИЙ СУД. Банкрутство під час війни: практика Верховного Суду. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS01063> (дата звернення: 15.03.2023). **4.** Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 15.03.2023).

Міклуха О. Л., к.е.н., доцент, **Іванюк К. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМИ ВІДКРИТИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ

Open Data (відкриті дані) – це інформація або контент, які є вільно доступними для використання та розповсюдження, за умови дотримання лише вимоги щодо посилання на джерело [3].

Органи державної влади і місцевого самоврядування зобов'язані створювати набори відкритих даних і оприлюднювати їх на єдиному державному порталі відкритих даних чи на власних офіційних вебсайтах, а також надавати набори даних у відповідь на інформаційні запити.

Відкриті дані сприяють побудові бізнесу, залученню інвестицій, розвитку науки, що позитивно впливає на економіку.

Відкриті дані – основа антикорупційної та прозорої роботи уряду. Кожен громадянин, журналіст чи бізнес може отримати доступ до публічної інформації про роботу влади та державних інституцій [1].

Розвиток екосистеми відкритих даних в Україні можна поділити на такі етапи:

- 1 етап – створення нормативно-правової бази (з 2011 року);
- 2 етап – відкриття перших веб-порталів і сайтів (з 2015 року);
- 3 етап – підтримка проектів, заснованих на відкритих даних (з 2016 року).

Ухвалений у 2011 році Закон України «Про доступ до публічної інформації» гарантував право кожному на отримання суспільно важливої інформації та визначав процедури доступу до подібної інформації.

Починаючи з 2015 року розпочався процес впровадження системи електронних державних закупівель «Prozorro». Було утворено новий орган виконавчої влади – Державне агентство з питань електронного врядування, відповідальний за впровадження відкритих даних, інформаційних систем, електронного документообігу, та забезпечує функціонування й адміністрування Національного порталу відкритих даних.

У 2015 році в Україні розпочали роботу перші портали та сайти:

- Єдиний державний вебпортал відкритих даних (<http://data.gov.ua>);
- Офіційний портал публічних фінансів України E-Data (<https://spending.gov.ua>);
- Портал відкритих даних Верховної Ради України (<http://data.rada.gov.ua>).

Для підтримки проектів, пов'язаних із відкритими даними в Україні щороку відбуваються конкурси. Open Data Challenge став першим

всеукраїнським конкурсом. Переможцями 2017 року були: OpenMarket Вугілля, Суд на долоні, Штрафи UA [2].

E-Governance for Accountability Participation (EGAP) Challenge - перший національний конкурс проектів з е-демократії, зокрема проектів на основі відкритих даних. Переможці 2017 року: Smarttickets, Znaydeno, EcoInfo, CASERS.org та інші.

Конкурс Apps4 Cities був проведений 2016 року для підтримки проектів, заснованих на відкритих даних. Ініціатива з просування ідеї відкриття міських даних, важливих для кожного жителя.

Open Science Data Challenge – конкурс 2023 року, для допомоги подолати голод у світі. Учасники використовуватимуть відкриті дані планетарного комп'ютера Microsoft включаючи дані супутників Sentinel-1 і 2.

Open Data Services Support – це конкурс грантів для підтримки проектів на основі відкритих даних в Україні під час повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією [5]. Переможці 2022 року: Clarity Project, Українська правда, PRAVOSUD, Ліки Контроль.

Рівень розвитку екосистеми відкритих даних країн оцінюють за рейтинговими системами. Open Data Maturity Report – це щорічне дослідження відкритих даних у Європі. Цей рейтинг формується на основі чотирьох показників: політиці відкритих даних; роботі національного порталу; впливу відкритих даних на ключові сфери життя; якості опублікованих даних.

Рисунок. Оцінка окремих показників рейтингу України

Джерело: розроблено автором на основі [4]

За три роки, з 2020 по 2022 рік Україна з 17 місця європейського рейтингу відкритих даних Open Data Maturity Report піднялася на 2 місце з результатом зрілості сфери відкритих даних на рівні 97%, що вище за середній показник в Європі – 82%.

За результатами даного дослідження, у 2022 році Україна отримала такі оцінки в рейтингу [4]:

- Політика відкритих даних – 640 балів.
- Функціонування порталу відкритих даних <https://data.gov.ua> – 617 балів.
- Вплив відкритих даних – 600 балів.
- Якість відкритих даних – 606 балів.

Створення розвинутої інфраструктури відкритих даних відбувається в Україні під час війни, що не може не впливати на її обмеження і гальмування.

Позитивною тенденцією є впровадження державної програми масової перепідготовки працездатного населення за актуальними професіями у сфері ІТ та розробки програмного забезпечення, яка стартувала у 2022 році, що сприятиме підвищенню навичок володіння технологіями з обробки даних.

Для подальшого розвитку екосистеми відкритих даних в Україні потрібні наступні заходи:

- удосконалення законодавства з врахуванням нових вимог;
- забезпечення необхідних ресурсів розпорядникам, що оприлюднюють набори відкритих даних;
- навчання і заохочення до використання відкритих даних;
- оцінка й аналіз впливу екосистеми відкритих даних на розвиток економіки.

1. Економічна правда. Відкриті дані зараз та їх роль у післявоєнному відновленні України. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/26/695423/> (дата звернення: 18.03.2023). 2. Ковальчук А., Ханжин В., Кудлатський Я. Економічний потенціал відкритих даних для України. 2018. С. 17–18. URL: https://tapas.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/TAPAS_OD_2018.pdf (дата звернення: 18.03.2023). 3. Як еволюціонує ринок фінансових послуг: шлях від Open Banking до Open Finance та Open Data. PaySpace Magazine. URL: <https://psm7.com/uk/fintech/kak-evolyucioniruet-rynok-finansovykh-uslug-put-ot-open-banking-k-open-finance-i-open-data.html> (дата звернення: 18.03.2023). 4. Open Data in Europe 2022 | data.europa.eu. The official portal for European data | data.europa.eu. URL: <https://data.europa.eu/en/publications/open-data-maturity/2022#intro> (дата звернення: 18.03.2023). 5. Open Data Services Support. Open Data. URL: <https://odss.data.gov.ua/> (дата звернення: 18.03.2023).

Назарова І. Я., к.е.н., доцент (Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна)

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ

Сучасне економічне середовище неможливо уявити без використання новітніх інформаційних систем і технологій збору й обробки даних. Успіх бізнесу багато в чому залежить від рівня володіння цими технологіями, адже інформація стала стратегічним продуктом, без якої неможливе управління будь-якими бізнес-структурами.

Підприємствам доводиться щодня збирати, зберігати, обробляти та своєчасно аналізувати значні об'єми даних, а також обмінюватися інформацією. Саме інформаційні системи і технології дозволяють здійснювати операції з великими наборами даних. Задля запровадження можливості зчитування та використання цих наборів було здійснено оновлення технологій шифрування інформації, інфраструктури терміналів та серверних систем. На даний час на світовому рівні пройшла конвергенція (об'єднання) ключових технологій, необхідних для підтримки переходу товаровиробників на кодування даних з об'ємним вмістом. Ці зміни мали певний вплив на структуру використання технологічних рішень шифрування інформації. Зокрема, проведене організацією зі стандартизації штрих-кодування GS1 US Corporate дослідження ринку інформаційного забезпечення товарної продукції показало, що QR-код став найпопулярнішим вибором серед респондентів-виробників (постачальників) [1] (рисунок).

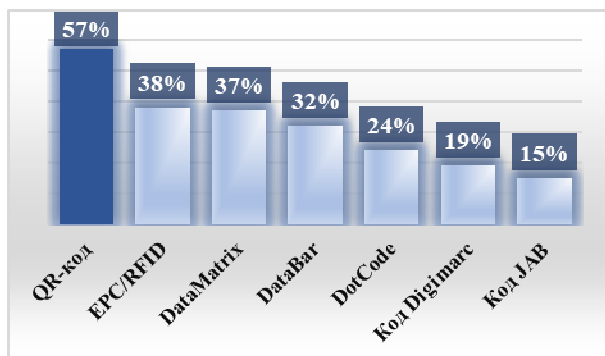

Рисунок. Оцінка зацікавленості виробників новітніми технологіями кодування інформації

Це пов'язано з тим, що QR-кодування має певну переваги перед іншими інформаційними системами, оскільки його можна гравіювати, друкувати на невеликих виробках, а також зчитувати за допомогою мобільних операційних систем, таких як Google Android або Apple iOS.

Не менш важливим, на нашу думку, є те, що QR-код може містити об'ємні змінні дані, відповідно його можна використовувати й для бездокументної реєстрації руху товарно-матеріальних цінностей, а також у процесі документування взаємовідносин з контрагентами, зокрема при оформленні замовлень, документів на відпуск товарно-матеріальних цінностей, здійсненні платежів та іншого обміну даними за допомогою технічних засобів з використанням безпаперових віртуальних технологій.

Тому такий спосіб обміну інформацією стає все більш популярним серед покупців (клієнтів) країн з розвинутою економікою. Це підтверджується статистичними даними міжнародних дослідницьких інституцій. Так, за даними дослідницької платформи GlobalWebIndex із 2015 р. до 2019 р. обсяг сканування QR-кодів користувачами інформації суттєво зріс у країнах Європи – на 99%, Північної Америки – на 86%, Латинської Америки – на 58%, а також дещо збільшився у країнах Близького Сходу та Африки – на 19% і залишився на тому ж рівні у країнах Азіатсько-Тихоокеанський регіону (дана технологія й раніше була поширена у цих країнах) [2].

Така популярність технології QR-кодування для забезпечення інформаційними даними здебільшого пов'язана із тим, що вона має суттєві переваги перед іншими системами шифрування та передачі інформації, зокрема:

- зберігання великих обсягів даних;
- зберігання різних типів даних;
- малий розмір;
- швидке відтворення через сканування;
- можливість виправлення помилок.

Дослідження застосування QR-кодів для інформаційного забезпечення бізнесу показало, що на даний час, найбільш оптимальним є використання даного способу обміну інформації у таких форматах:

- ідентифікації товарів (з розміщенням інформації про продавців, виробників, походження товарів, партії, акції, інструкції щодо використання тощо);
- здійснення замовлень товарів, робіт, послуг (перегляду прайсів, меню, оформлення замовлення, здійснення бронювання);
- виставлення рахунків в електронній формі (через сканування QR-коду замовлення (з гаджету) клієнта та миттєвого генерування (виставлення) електронного рахунку);
- здійснення самообслуговування в магазинах: покупцями здійснюється реєстрація операцій за допомогою спеціальних додатків з

прив'язкою до смартфона персональних електронних профілів; при вході в магазин сканується QR-код; усі товари, які бере покупець автоматично вносяться до віртуального кошика; після завершення покупок (виходу з магазину) кошти автоматично стягуються з облікового запису покупця (електронного гаманця). Одним із найвідоміших торговельних центрів, що використовують дану технологію, є Amazon Go [3]);

➤ управління запасами за допомогою бездокументної реєстрації руху товарно-матеріальних цінностей (контроль у торговельних точках та складських приміщеннях);

➤ використання електронних квитків для проїзду (через сканування штрих-кодів, відтворених на паперових носіях або безпосередньо з екрану електронних гаджетів);

➤ здійснення оплати за товари, роботи, послуги (через швидкий і безпроблемний спосіб оплати, що дозволяє здійснити транзакції у безготівковій та безконтактній формі завдяки прямому переходу через QR-код на сайт для оплати);

➤ управління персоналом (дозволяє здійснювати швидку ідентифікацію співробітників, обмін особистими та обліковими даними, безперебійний облік відпрацьованого часу та виконаної роботи);

➤ доступ до інформаційних даних на веб-сайті чи іншому інформаційному ресурсі (дозволяє за зашифрованим посиланням увійти в інтернет-магазин, інформаційний веб-сайт, хмарне середовище та отримати доступ до інформаційних даних, онлайн- і офлайн-документів тощо).

Це свідчить про активне залучення QR-кодування для інформаційного забезпечення облікових, управлінських та маркетингових потреб компаній. Більшість з цих процесів безпосередньо базується на обліковому інформаційному забезпеченні. QR-кодування значно полегшує роботу з реєстрації та документування операцій на підприємстві.

1. Powering the Future of Retail – Building on the Foundation of the U.P.C. Barcode. VDC Research. GS1 US. Release 1.1, February 2020. 22 s. URL: https://www.gs1us.org/documents?Command=Core_Download&EntryId=2028. (дата звернення: 15.03.2023). **2.** Kavanagh Duncan. Will QR Codes Make a Comeback in 2019? GlobalWebIndex. December 17, 2018. URL: <https://blog.gwi.com/trends/qr-codes-2019/>. (дата звернення: 15.03.2023). **3.** Amazon. URL: <https://www.amazon.com/b?ie=UTF8&node=16008589011>. (дата звернення: 15.03.2023).

Осадча О. О., д.е.н., професор, **Карповець Н. І.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Екологічний податок – система оподаткування, спрямована на зменшення негативного впливу суб'єктів господарювання та громадян на навколишнє природне середовище шляхом оподаткування викидів в атмосферу, воду, відходів та інших викидів, що негативно впливають на довкілля. Досвід інших країн показав, що запровадження екологічних податків може зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та допомогти створити більш сталу економіку.

Прикладом екологічного податку є система квот на викиди, яка діє в Європейському Союзі з 2005 року. Згідно з цією системою, кожному підприємству виділяється певна кількість квот на викиди вуглекислого газу, а фірми, що менше забруднюють навколишнє середовище, можуть продавати невикористані квоти фірмам, які забруднюють більше. Це зменшує загальний рівень викидів CO₂, оскільки підприємства забезпечують собі економічний стимул до скорочення викидів.

Нижче наведено приклади країн, які використовують екологічні податки:

1. Швеція: Швеція є однією з країн з найбільш розвинутою системою екологічного оподаткування. Швеція оподатковує викиди CO₂, відходи та енергію. Ці податки використовуються для збору коштів для фінансування екологічних програм і розвитку відновлюваної енергетики.

2. Німеччина: у Німеччині діє система податку на транспортні засоби, включаючи податок на вуглець. Країна також оподатковує використання підземних вод, які використовуються для фінансування проектів з охорони довкілля.

3. Канада: Канада використовує систему податку на викиди вуглецю. Податок на вуглець є частиною плану країни зі скорочення викидів вуглекислого газу.

4. Нідерланди: у Нідерландах існує екологічна система оподаткування, розроблена для того, щоб стимулювати підприємства скорочувати викиди вуглекислого газу та використовувати менше природних ресурсів.

5. Швейцарія: у Швейцарії діє податок на викиди CO₂, а також податок на воду та відходи. Кошти, отримані від цих податків, використовуються для розвитку відновлюваної енергетики та охорони навколишнього середовища.

6. Франція: у Франції діє система оподаткування екологічно небезпечних відходів і використання таких ресурсів, як пластик і папір. У країні також є план стимулювання використання електромобілів.

7. Індія: Індія вводить податки на використання природних ресурсів, таких як вода та природний газ. Ці податки використовуються для фінансування проєктів із захисту довкілля та розвитку відновлюваної енергетики.

Наведені приклади показують, що екологічні податки є популярним інструментом зменшення негативного впливу господарської діяльності на довкілля. Кожна країна має власну систему екологічного оподаткування з урахуванням особливостей її економічного розвитку та екологічних проблем.

Україна має серйозні екологічні проблеми, особливо забруднення повітря, води та ґрунту. Одним із ефективних інструментів вирішення цих проблем є екологічний податок.

Сьогодні в Україні існує кілька екологічних податків, але вони не мають достатнього впливу на стан довкілля.

За даними Світового банку, у 2019 році Україна збрала лише 0,3 відсотка ВВП від екологічних податків, у порівнянні з 2,4 відсотками в Європейському Союзі. Україна може запозичити досвід інших країн і вдосконалити систему екологічного оподаткування.

На нашу думку, потрібно:

1. Розробити більш ефективну систему моніторингу викидів: Україна може запозичити досвід Швеції та Німеччини, які вже мають високорозвинені системи моніторингу викидів шкідливих речовин. Це дозволить Україні точніше ідентифікувати платників податків та рівень їх викидів, що важливо для правильного розрахунку податків.

2. Запровадити податок на водокористування: Україна може взяти на себе досвід Швеції та Франції, в обох країнах існують системи податку на водокористування. Це стимулюватиме бізнес до скорочення використання води та впровадження екологічно чистих технологій.

3. Запровадити стимули для використання відновлюваної енергії: Україна може навчитися досвіду Данії та Німеччини, які успішно запровадили стимули для використання відновлюваної енергії через свою систему зелених сертифікатів. Це спонукатиме бізнес використовувати відновлювані джерела енергії та зменшувати споживання вуглеводнів.

4. Збільшити суму екологічних податків: Україна може запозичити досвід вищих екологічних податків у країнах ЄС і встановити вищі ставки податку на забруднюючі речовини, викиди у воду та повітря. Це може спонукати бізнес зменшити свій негативний вплив на навколишнє середовище.

5. Створення систем стимулювання: Україна може запозичити досвід таких країн, як Швеція та Німеччина, які запровадили системи стимулювання технологій захисту довкілля. Це може стимулювати компанії використовувати екологічно чисті технології та сприяти зменшенню викидів.

6. Розвиток ринку переробки відходів: Україна може запозичити досвід країн із розвиненим ринком переробки відходів, таких як Німеччина та Швеція. Це може спонукати бізнес зменшувати обсяги відходів і зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище.

7. Впровадження інноваційних екологічних технологій: Україна може запозичити досвід країн, які активно впроваджують інноваційні екологічні технології, таких як Норвегія та Фінляндія. Це допомагає зменшити викиди та забруднення.

Отже, можна зробити висновок, що Україна може вдосконалити систему екологічного оподаткування, спираючись на досвід інших країн, зокрема: збільшити розмір екологічних податків; встановити систему заохочення; розвиток ринку вторинної переробки відходів; впровадити інноваційні технології захисту навколишнього середовища, тощо. Ці заходи, з досвіду інших країн, допомагають зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та стимулюють бізнес до використання екологічно чистих технологій. Водночас успішна реалізація цих заходів потребує підтримки держави та співпраці різних секторів економіки.

1. Janet E.Milne, Mikael Skou Andersen, *Environmental Taxes Handbook*. Oxford University Press, 2019. 2. Екологічний податок в Україні: досвід, проблеми, перспективи / за ред. О. О. Комаровського, О. В. Волощука, Н. В. Синявської. К. : Видавничий дім «Кисво-Могилянська академія», 2018. 3. Екологічне оподаткування в Україні: стан, проблеми та перспективи / за заг. ред. В. О. Коваленка, В. О. Чорної. К. : ІЕП НАН України, 2015. 4. Оподаткування природокористування в Україні: проблеми та перспективи / за ред. І. А. Дюженко, О. Ю. Горбатенка, В. П. Горліка. К. : Темпора, 2017.

Осадча О. О., д.е.н., професор, **Кондратюк В. М.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

В сучасних умовах становлення та розвитку економіки України важливе місце має державне регулювання. Головним інструментом державного регулювання доходів громадян, властивим для будь-якої податкової системи, є оподаткування доходів фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – загальнодержавний податок, розмір якого перебуває у прямій залежності від величини оподатковуваного доходу фізичних осіб (як резидентів, так і нерезидентів, які отримують доходи з джерел походження в Україні). Даний вид податку на відміну від тих, що стягуються у фіксованій сумі, швидко реагує на зміни, що відбуваються в економіці, особливо це стосується кризових явищ [1].

Податок на доходи фізичних осіб є одним із основних джерел формування доходів бюджету та виконує роль соціального регулятора, відтак актуальним є питання дослідження функціонування та справляння ПДФО, проблеми та шляхи вдосконалення цієї системи оподаткування. На користь актуальності обраної тематики дослідження свідчать дані таблиці.

Таблиця

Надходження до Зведеного бюджету України з податку на доходи фізичних осіб впродовж 2018–2023 рр. (млн грн)

№ з/п	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (на 01.04.2023)
1	229900,6	275458,5	295107,3	349785,5	420672,6	105829,1

Проаналізувавши таблицю та прослідкувавши позитивну тенденцію до щорічних збільшень поповнення Зведеного бюджету, можна дійти висновку, що населення активно працює, отримує доходи і сплачує ПДФО щорічно в більших розмірах, що позитивно впливає на економіку нашої держави.

Водночас з позитивними показниками, існує ряд чинників, які негативно впливають на функціонування, періодичність змін ставок податку, розміру податкового навантаження та самого надходжень ПДФО до бюджету. До прикладу, це можуть бути: економічні фактори (темпи зростання економіки, рівень безробіття населення), політичні (стійкість

політичної влади, військові дії на території країни, рівень корупції), соціальні (рівень мінімальної заробітної плати тощо).

Стійка політична ситуація в країні, зрозуміла податкова політика, інтерес громадян до політичних процесів та податкового законодавства буде мати позитивний вплив на оподаткування. В той самий час, як бюрократизація та підвищення корупції, має негативний вплив. Є проблеми, над якими потрібно попрацювати. Найкращий спосіб їх виявити та знайти шляхи покращення системи оподаткування податком на доходи фізичних осіб це звернутись до досвіду інших країн, проаналізувати причини та умови їхніх успіхів.

Відмінні риси механізмів сплати ПДФО у країнах ЄС та в Україні:

- прозорість та відкритість оподаткування ПДФО;
- застосування прогресивної шкали оподаткування доходів (не загальна єдина ставка податку, а різна для різних рівнів доходів населення);
- наявність нульової ставки оподаткування доходів за низького рівня доходів громадян;
- правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні (компетенція органів місцевого самоврядування);
- надаються соціальні пільги у справлянні податку цілим сім'ям, а не окремим фізичним особам;
- більшість країн ЄС стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами [2].

На даний час, Україна перебуває у постійному розвитку і вдосконаленні податкової системи. Адже одна з стратегічних цілей нашої країни полягає у побудові соціально-орієнтованої економіки і інтеграції в європейське співтовариство. Система оподаткування доходів фізичних осіб має бути адаптована до умов держави, тому що має важливе значення у наповненні бюджету, адже група платників ПДФО є найбільш чисельною. Головними проблемами сьогодні, які присутні в системі адміністрування податку на доходи фізичних осіб є: високий рівень корупції в країні, масове ухилення від сплати ПДФО, недосконалість законодавства в частині призначення податкової соціальної пільги, відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб, низький рівень фінансової грамотності та податкової культури населення [3].

Система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні потребує модернізації. Про це свідчать успіхи інших країн. Напрями такої модернізації є предметом широких дискусій в суспільстві, що свідчить про високу актуальність проблеми та її вагому теоретичну та практичну спрямованість.

Отож, для реалізації на практиці формування нової сталої та дієвої системи оподаткування доходів громадян в Україні, доцільно:

1. Передбачити можливість залучення до оподаткування всіх доходів (у тому числі тих, які виплачують із державних цільових фондів як компенсацію,

відшкодування певних витрат, доходи від інтелектуальної власності) тим самим розширити базу оподаткування ПДФО.

2. Враховуючи те, що в Україні найважливішою складовою бази оподаткування ПДФО є заробітна плата, забезпечити зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, збільшення інвестицій в економіку, що в свою чергу збільшить надходження до бюджету.

3. Вжити заходів щодо зменшення тіньового сектору економіки, виведення доходів українців з тіні.

4. Запровадити прогресивні ставки оподаткування доходів фізичних осіб, що дасть змогу підтримати не лише малозабезпечені верстви населення, але й дасть поштовх розвитку середнього класу в Україні.

5. Встановити неоподатковуваний мінімум доходів фізичних осіб на рівні прожиткового мінімуму для працездатної особи.

6. Вжити заходів щодо підвищення податкової культури та податкової дисципліни платників податків, адже кожен громадянин України має усвідомлювати, що сплата податку поєднує в собі обов'язок перед країною та можливість стимулювання та регулювання державою розподілу коштів між платниками податків та потребами держави

7. Вдосконалити пільгову політику з ПДФО.

8. Удосконалити податкове законодавство та звітність шляхом їх спрощеного та зрозумілого викладення для платників податку, що дасть змогу підвищити ефективність податкового контролю для подолання зловживань щодо ухилення від сплати податків.

9. Розширити перелік та прискорити запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, а також електронних сервісів для суб'єктів оподаткування [2].

Отже, найкращим рішенням у покращенні системи оподаткування доходів фізичних осіб є впровадження досвіду зарубіжних систем оподаткування в Україні. Реалізація на практиці цих заходів стане запорукою підвищення довіри до державних інституцій, відновлення принципу справедливості, сприятиме виведенню з тіні доходів, зменшенню податкового тягаря й конфліктності між платниками податків і контролюючими органами та покращенню податкової дисципліни [4].

1. Гордєєва-Герасимова Л. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. Хмельницьк, 2022. № 5. Том 1. С. 114. 2. Добжанська Л. В. Оподаткування доходів фізичних осіб: стан та перспективи вдосконалення. Житомир, 2023 р. С. 26–30. 3. Маньковська О. О., Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та шляхи їх вирішення. *Збірник матеріалів*. Луцьк, 2022. С. 116. 4. Дутова Н. В., Лесік Є. С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. *Економіка і організація управління*. Донецьк, 2019. С. 49–50.

Осадча О. О., д.е.н., професор, **Тимчишин Д. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОСТІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Майнові податки у багатьох зарубіжних країнах відіграють визначальну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів, і їхня частка коливається від 30% до 100%. У Польщі податки на майно становить 31,6%, у США, Нідерландах та Австралії, надходження від майнових податків відіграють основну роль серед надходжень місцевих бюджетів, у Великобританії ж система майнового оподаткування побудована таким чином, що там є тільки один місцевий податок – податок на майно. Отже, зарубіжний досвід показує вагомий роль податків на майно щодо формування доходів місцевих бюджетів.

Таблиця 1

Ступінь поповнення місцевих бюджетів податком на нерухоме майно [2, с. 120]

Країна	Питома вага надходження податку до місцевих бюджетів
Нідерланди	95%
Канада	81%
Франція	52%
США	10%–70%
Німеччина	1,1%
Швейцарія	0,46%
Австралія (окремі штати)	до 90%
Велика Британія	100%
Країни Південно-Східної Європи (Молдова, Болгарія, Румунія, Македонія, Чорногорія, Сербія, Боснія і Герцеговина)	4–15%
Україна	Від 0,05% до 0,22%

У більшості країн світу податок на майно формує місцевий бюджет. Найскладніша система оподаткування нерухомого майна в Німеччині (табл. 2).

Таблиця 2

Міжнародна практика оподаткування нерухомого майна [2, с. 120–121]

Країна	Вид податку	Ставки	Сума, що не оподатковується
Німеччина	Податок є місцевим, доповнюється податком на придбання майна	Для фізичних осіб – 1% оціночної вартості; для підприємств і компаній – 0,6%. Податок на придбання майна – 3,5% від кадастрової вартості, яка враховує цільове призначення нерухомості	120 тис. євро для фізичних осіб; 20 тис. євро для юридичних осіб
Франція	Податок відноситься до державних. До державних податків, об'єкти оподаткування яких пов'язані з нерухомим майном, відносяться податок на класність, податок на майно, податок на спадщину та дарування, податок на приріст капіталу	Податок на власність – від 0,55% до 1,8%. Податок на майно: для юридичних осіб – 1,5%; для іноземних юридичних осіб – 3% Податок на передачу нерухомості – 4,8% від вартості придбання	Суми, що не оподатковуються, в Податковому Кодексі не встановлено, але визначено перелік осіб і організацій, які повністю або частково звільняються від оподаткування
Іспанія	Місцеві органи влади стягують п'ять податків: податок на нерухомість, податок на бізнес, податок на транспортні засоби, податок на будівлі та податок на зростання вартості землі у містах. Перші три податки є загальнообов'язковими, а інші два можуть застосовуватися на розсуд місцевих органів влади.	Власникам житла доводиться платити на рік два податки: муніципальний (0,5–2% від кадастрової вартості житла) і податок на майно – 0,2–2,5%. Для останнього базою може бути і кадастрова вартість об'єкта, і його ринкова ціна. На державному рівні залежно від кадастрової вартості визначається податок на нерухомість. Ставки податків в Іспанії встановлюють самостійно мерії й муніципалітети у рамках чинних лімітів – від 0,4 до 1%.	При стягненні податку на нерухомість не враховуються сімейний стан, стан здоров'я, рівень доходів платників податку

Велика Британія	Податок на виробничу нерухомість та муніципальний податок	Податкові ставки залежать безпосередньо від місця розташування об'єкта і визначаються місцевими органами. Податок сплачується щорічно і варіюється від 200 до 2500 фунтів стерлінгів на рік.	-
-----------------	---	---	---

В країнах, що аналізувалися істотно відрізняються підходи до встановлення пільг з податку на нерухоме майно. Зокрема, у Німеччині податок залежить від кадастрового номера нерухомості.

Пільги у Литві встановлюються у залежності від вартості для оподаткування об'єкта нерухомого майна передбачено пільги соціально незахищеним верствам населення – сімей, які виховують дітей-інвалідів, багатодітних сімей: вони не сплачують податок, за умови коли загальна сума нерухомого майна, що їм належить, є меншою від 200000 євро [5].

Розглянувши міжнародний досвід справляння податку на нерухоме майно можна сформулювати такі позитиви від його застосування:

- 1) органи місцевої влади мають потужні важелі впливу на діяльність фізичних і юридичних осіб;
- 2) ставки податку на нерухомість, механізм його справляння, відсутність або наявність податкових пільг впливають на цінову політику на ринку нерухомого майна певного регіону;
- 3) органи місцевої влади, які мають повноваження встановлювати податкові ставки, безпосередньо впливають на сферу діяльності, пов'язану з будівництвом нерухомості, стимулюючи розвиток ринок нерухомості.

Отже, податки на нерухомість в міжнародній практиці оподаткування та формування місцевих бюджетів володіють вагомими перевагами щодо інших податків.

1. Данък върху недвижимите имоти / Министерство на финансите (Република България). URL: <https://www.minfin.bg/bg/778>. (дата звернення: 15.03.2023).
2. Петрова Л. В. Дослідження міжнародної практики оподаткування нерухомого майна. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2019. № 1 (8). С. 116–126.
3. Fastighetsavgift och fastighetsskatt / Skatteverket. URL: <https://skatteverket.se/privat/fastigheterochbostad/fastighetsavgiftochfastighetsskatt>. (дата звернення: 15.03.2023).
4. Kreipkites del uzsakymo ir mes nemokamai pakonsultuosime. URL: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DB830636252A/asr>. (дата звернення: 15.03.2023).
5. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokescio jstatymas. *Lietuvos Respublikos Seimas*. 2005. June 7. No. X-233. URL: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B4FAA1DD73CF/asr>. (дата звернення: 15.03.2023).
6. Ministerstwo Finansow (Polska). URL: <https://www.gov.pl/web/finanse>. (дата звернення: 15.03.2023).

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Єфимець В. А.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОБЛІКОВА СТАВКА НБУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

В даний час Національний банк України (НБУ) відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни. Примітно, що саме облікова ставка є одним із найефективніших інструментів, які використовуються для досягнення цієї мети. Водночас вона слугує важливим інструментом монетарної політики, який використовується НБУ для регулювання грошового обігу та управління економічними процесами. Облікова ставка встановлюється НБУ і відображає вартість фінансування для комерційних банків. Зміни в обліковій ставці чинять прямий вплив на процентні ставки, інвестиційний клімат та загальний рівень економічної активності.

Зокрема, зниження облікової ставки сприяє збільшенню доступності кредитів для підприємств і населення, що стимулює їх економічну активність. Нижчі процентні ставки спонукають банки до зниження процентів за кредитами, що уможливорює зростання кредитного попиту та інвестиційної активності. Це своєю чергою, може підтримувати розвиток суб'єктів господарювання, збільшення виробництва, створення нових робочих місць, підвищення життєвого рівня населення й нарощування обсягів ВВП.

З іншого боку, підвищення облікової ставки може бути застосовано у разі, коли економіці загрожує стрімке чи неконтрольоване зростання інфляції або передбачається великий вплив зовнішніх фінансових ризиків. До прикладу, НБУ може підвищувати облікову ставку з метою підтримання курсу національної валюти, оскільки відбуватиметься зростання процентів за депозитами, і для громадян буде прийнятно розміщувати депозити саме в національній валюті. Підвищення облікової ставки може слугувати зменшенню інфляційного тиску та підтримці стабільного стану фінансової системи.

На рис. 1 зображено вплив підвищення облікової ставки на економіку країни (ставки за депозитами та кредитами, стабільність курсу національної валюти, кількість грошей в обігу, ріст інфляції, ВВП) та її суб'єктів (бізнес та громадян).

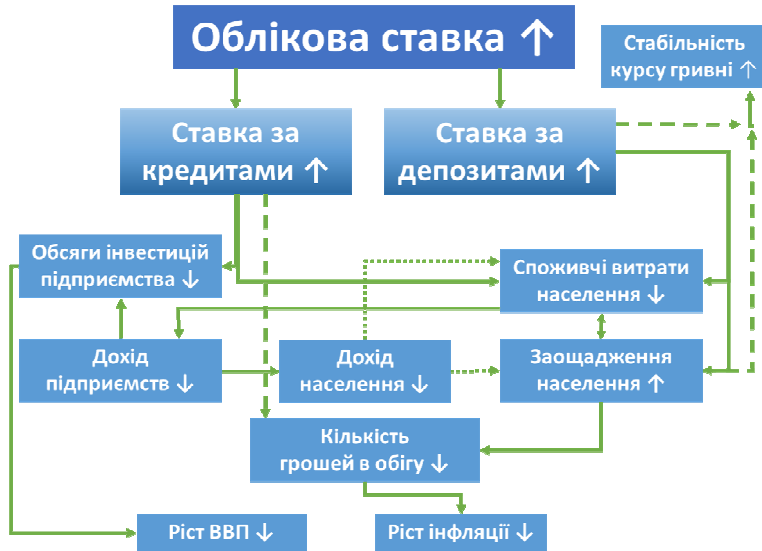

Рис. 1. Вплив підвищення облікової ставки на економіку країни та її суб'єктів

Джерело: розроблено авторами

На рис. 2 зображено динаміку облікової ставки та інфляції в Україні за 1992–2000 рр.

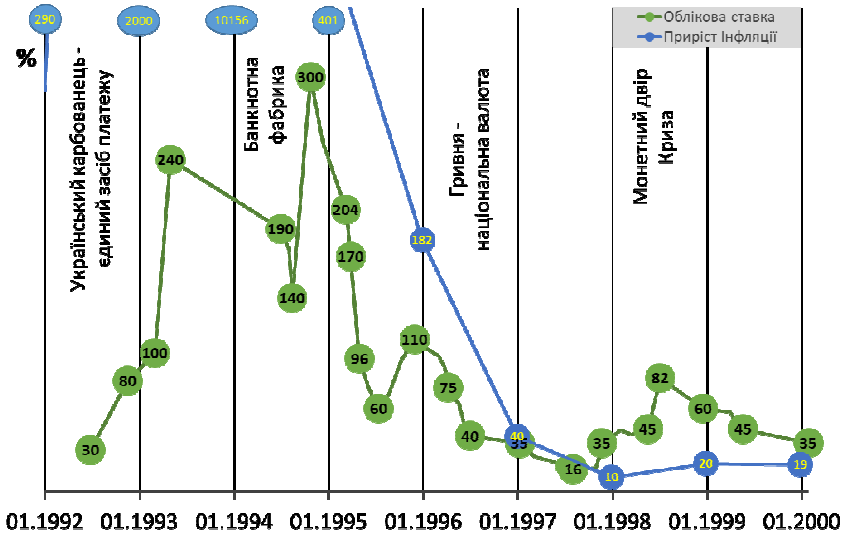

Рис. 2. Динаміка облікової ставки та інфляції в Україні за 1992–2000 рр.

На рис. 3 проілюстровано динаміку облікової ставки та інфляції в Україні за 2000–2023 рр.

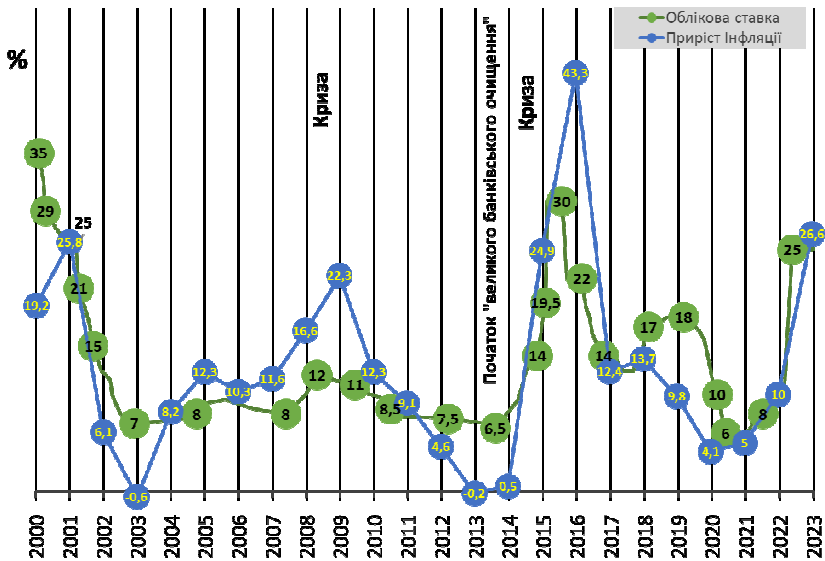

Рис. 3. Динаміка облікової ставки та інфляції в Україні за 2000–2023 рр.

Джерело: розроблено авторами за даними [1; 2]

Таким чином, з наведених на рисунках даних можна простежити, що облікова ставка НБУ підвищувалася за високих темпів інфляції (зادля стримування її росту) та при існуванні криз (з метою підтримки економічної стабільності в країні).

Як підсумок, можна констатувати, що регулювання економічних процесів – справа досить складна з огляду на значну кількість факторів впливу на неї та невизначеність, в якій доводиться діяти державі, громадянам і бізнесу, але вмиле використання облікової ставки як одного з ключових інструментів регулювання економічної ситуації в країні допомагає забезпечувати стабільність фінансової системи, стимулювати економічне зростання та покращувати життєвий рівень населення.

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua>. (дата звернення: 15.03.2023).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 15.03.2023).

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Кондратюк В. М.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СВІТОВИЙ ДОСВІД СПРАВЛЯННЯ

Ефективна податкова система зазвичай гарантує стабільність економічного розвитку держави, адже саме вона забезпечує постійне надходження коштів до державного бюджету, сприяє розвитку діяльності юридичних осіб та ФОП, задовольняючи при цьому потреби держави. У надскладних умовах сьогодення податкова система України не повною мірою здатна виконати свої функції щодо налагодження механізмів оподаткування, фіскальної достатності, рівності платників та ін. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує ПДФО як такий, що справляється з офіційних доходів усіх найманих працівників.

У кожній країні світу громадяни зобов'язані сплачувати відсоток від своїх доходів до державного бюджету. Кожна країна вдосконалює методи і форми, за якими відбувається процес отримання і перерахування цих коштів до державного бюджету. Це свідчить про те, на якому рівні перебуває розвиток держави та її економічні і правові інституції. Вивчення та врахування досвіду інших країн щодо формування й виконання злагодженої роботи податкових систем сприятиме виправленню численних законодавчих та практичних неточностей.

На думку вчених, основним критерієм успіху податкової системи європейських країн, на протигагу України, є принцип прозорості та простоти податкової системи, її адміністрування. Значні соціальні видатки та постійна увага держави до платника податків поступово сформували свою податкову культуру, яка значно відрізняється від вітчизняних реалій. Також по-іншому розуміється і сутність категорії «податок»: в Німеччині – це підтримка, яку громадяни надають державі; у Великобританії – це обов'язок перед державою; у США податок розуміється як «такса»; у Франції – як обов'язкова плата. Для нашої держави, як не прикро, розуміння даної фінансової категорії зводиться лише до примусового платежу, адже згідно зі ст. 6 ПКУ це «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до ПКУ» [1]. На користь актуальності обраної тематики дослідження свідчать дані таблиці.

Проаналізувавши дані за останні роки, можна дійти висновку, що спостерігається тенденція до збільшення податкових надходжень від справляння податку на доходи фізичних осіб. Так, станом на 2022 рік наповнення Зведеного бюджету порівняно з 2021 роком зросло на 23,2%.

Це вказує на те, що населення активно працює, отримує доходи і сплачує ПДФО в більших розмірах, що позитивно впливає на економіку держави.

Таблиця

**Надходження до бюджетів України з податку на доходи фізичних осіб
впродовж 2021–2022 рр. (млн грн)**

№ з/п	Назва бюджету	Роки		+;-	ТР, %
		2021	2022		
1.	Місцеві бюджети	203 919	272 245	68 326	133,5
	% до Зведеного бюджету	59,7	64,7	5	108,4
2.	Державний бюджет	137 580	148 427	10 847	107,9
	% до Зведеного бюджету	40,3	35,3	-5	87,6
3.	Зведений бюджет	341 499	420 672	79 173	123,2

Відмінною рисою оподаткування ПДФО в Україні та в іноземних державах є рівень податкової юрисдикції. Так, в Україні ставки, порядок, правила оподаткування ПДФО встановлюються виключно на загальнодержавному рівні. Водночас в деяких країнах (Бельгія, Данія, Фінляндія, Швеція та Швейцарія) визначення ставок, за якими будуть оподатковуватися доходи громадян, належить до компетенції органів місцевого самоврядування. Заслуговує на увагу і той факт, що іноземні системи оподаткування спрямовані на формування кінцевого доходу господарств таким чином, щоб кожна фізична особа мала в користуванні після оподаткування дохід, достатній для фінансування всіх необхідних витрат для задоволення своїх потреб [2].

Особливість європейської системи оподаткування полягає в тому, що в її основі лежить прогресивна шкала оподаткування. У Франції існує нижня межа прибутків, за які не стягується податок, а далі поступово ставка податку збільшується залежно від сум отриманого доходу вище від означеного рівня. У Німеччині традиційно існує класова система оподаткування, де в основу розподілу платників на класи покладено їх соціально-громадянський статус. Всього налічується шість податкових класів, при цьому найбільші податки платять представники першого класу. В Італії залежно від джерел надходжень всі доходи платників поділяють на п'ять груп. Доходи кожної з груп оподатковуються окремо, шкала ставок перебуває в межах від 23 до 43%. В Іспанії податок розраховується за ставкою від 19 до 47%. Примітно, що максимальна ставка застосовується, якщо дохід становить 300 тис. євро. В багатьох європейських країнах в системі податкових відносин важливе місце посідає показник «граничний дохід» – мінімальний розмір отриманого доходу, з якого починається сплачуватися податок. При цьому розмір показника залежить від кількості дітей, сімейного стану платника та способу оподаткування за єдиною чи роздільною системою.

Проведений аналіз даних з окресленого питання дає можливість виокремити відмінні риси щодо сплати ПДФО в країнах ЄС та в Україні:

- прозорість та відкритість оподаткування ПДФО;
- застосування прогресивної шкали оподаткування доходів;
- наявність нульової ставки оподаткування доходів за низького рівня доходів громадян;
- правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні;
- надаються соціальні пільги у справлянні податку сім'ям, а не окремим фізичним особам;
- більшість країн ЄС стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами [3].

Отже, можна зробити висновок про наявність таких проблем у системі оподаткування доходів фізичних осіб в Україні [4]:

- недостатність фінансових ресурсів у місцевих бюджетах;
- відсутність суттєвої фінансової підтримки з боку держави;
- нездатність органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання соціально-економічного характеру;
- подвійне оподаткування при виплаті доходів суб'єктам підприємницької діяльності – фізичним особам;
- імовірність заниження платниками податку, особливо фізичними особами-підприємцями, оподаткованого доходу і ухилення від сплати податку;
- відсутність прогресивної шкали оподаткування для фізичних осіб;
- високий рівень корупції в сфері оподаткування;
- негнучкість системи оподаткування ПДФО та її низька ефективність;
- низький рівень податкової культури;
- не досить повна база оподаткування ПДФО та ін.

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Дутова Н. В., Лесік Є. С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. *Економіка і організація управління*. Донецьк, 2019. С. 49–50. 3. Добжанська Л. В. Оподаткування доходів фізичних осіб: стан та перспективи вдосконалення. Житомир, 2023. С. 26–30. 4. Желевська О. Ю. Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб. Київ, 2012. С. 63–64.

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Лящук І. А.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

НАДАННЯ КРЕДИТІВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ

Повномасштабне вторгнення значною мірою вплинуло на всі сфери життя, зокрема і на економіку, важливими суб'єктами якої виступають банки. Кредитування, яке зазвичай здійснюють банки чи фінансові мікроорганізації, є важливою частиною економіки та економічного зростання. Беручи кредити, бізнес отримує можливість розвиватися: збільшувати обсяги виробництва готової продукції, надавати більш якісні послуги та забезпечувати населення робочими місцями. Все це за умови якісного оподаткування вносить великий вклад у розвиток економіки.

Держава має низку монетарних інструментів для регулювання процесу кредитування. В даному контексті слід звернути увагу на облікову ставку, яка з початком повномасштабного вторгнення зазнала суттєвих змін. Проте задля повноти дослідження, варто розглянути передумови та їх наслідки, що вплинули на поточну економічну ситуацію. Серед них виокремлюються такі:

- Гібридна війна 2014 р. – внаслідок агресії РФ було окуповано частину економічно розвинутих територій, що своєю чергою спричинило економічну кризу, зменшення ВВП та зумовило інфляцію. У 2015 р. НБУ ухвалено рішення про підняття облікової ставки до 30% [1].

- COVID-19 2019 р. – криза світової економіки та загальна економічна нестабільність. Деякі галузі стали збитковими, що спонукало до реструктуризації бізнесу або ж спричинило його зникнення. Це тиснуло на малий та середній бізнес, що змусило державу знизити облікову ставку до 7% задля його підтримки.

- Повномасштабне вторгнення 2022 р. – паливна та енергетична криза, пряме руйнування інфраструктури й економіки, значна окупація території та скрутна демографічна ситуація. Загальне зменшення ВВП, що спричинило інфляцію у розмірі 17% та підвищення облікової ставки для підтримки національної валюти. Початок воєнних дій в Україні суттєво обмежив надання банками нових кредитів на звичайних умовах. Більшість нових кредитів підприємницькому сектору надавалася в межах кредитних програм, підтримуваних Урядом.

За даними МВФ відношення портфеля наданих банками кредитів до ВВП зменшилося з 18,7% у 2021 р. до 16,2% у 2022 р. В Україні після початку великої війни значна частина кредитів корпоративному сектору надавалася в рамках державних програм «Доступні кредити 5–7–9%» і «Портфельні гарантії 80%» [2]. За період дії воєнного стану в Україні у рамках державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» укладено понад

24 тис. кредитних договорів на загальну суму 97,19 млрд грн (у 2021 р. сума становила 62 млрд грн). З початку використання інструменту державних гарантій на портфельній основі упродовж грудня 2020 р. – січня 2023 р. видано 20,5 тис. кредитів суб'єктам мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні на загальну суму 63,97 млрд гривень. Тобто за 2 останніх роки в Україні за кредитними програмами, підтримуваними державою, банками було надано кредитів на суму близько 7 млрд дол. США або 2% ВВП. Ця сума є суттєвою, якщо порівнювати із обсягами чисто комерційного кредитування банками економічних суб'єктів. Однак вона є мізерною при співставленні з обсягами державної підтримки кредитних програм у розвинутих країнах під час пандемії COVID-19 [2].

Облікова ставка – це монетарний інструмент, за допомогою якого НБУ встановлює для банків орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів. Вона є основним індикатором змін у грошово-кредитній політиці, що чинить непрямий вплив безпосередньо на ціну кредитів, депозитів, облігацій тощо.

В Україні з квітня 2022 р. облікову ставку НБУ було піднято з 10% до 25% у зв'язку з запровадженням воєнного стану (рисунок).

Рисунок. Динаміка облікової ставки НБУ в Україні

Джерело: [3; 4].

Незважаючи на те, що в Україні облікова ставка НБУ мала різні розміри (до прикладу, становила 252–300% в кінці 1996 р.), такий великий її відсоток нині запобігає розвитку бізнесу, який у часи війни і так страждає. З огляду на це українські бізнесмени будуть отримувати значно більші ставки при взятті кредитів. З позиції НБУ це пояснюється тим, що він вибрав опцію «захистити віру в гривню», зменшивши інфляційний тиск, що є логічним рішенням для такого регулятора.

З розвитком ринкової економіки збільшується попит на позиковий капітал, оскільки використання кредиту дає можливість швидко підвищити ефективність виробництва. Проте, в Україні, на жаль, дуже мала частка, фінансується за рахунок банківського сектору. Банки, оцінюючи всі можливі ризики, віддають перевагу низько технологічним галузям. Також самі фізичні особи-підприємці мало зацікавлені в даному джерелі отримання коштів, насамперед через складність оформлення, сплату високих відсотків, надання майна під заставу, постійне здорожчання кредитних ресурсів. Констатується відсутність сформованої інноваційної інфраструктури, за допомогою якої можна було б синтезувати виробничий, фінансовий і торговельний капітал в освіту, науку та виробництво, що створює певні проблеми для інноваційного розвитку економіки [5].

Внаслідок інфляційних процесів, які відбуваються в країні, банки йдуть на великий ризик, надаючи кредити, саме тому відсоткові ставки досить високі. Війна досить дорого обходиться країні, тому у нинішній час воюють не лише зброєю, а й економіками. При цьому оптимальна облікова ставка НБУ – це важлива складова у розкритті економічного потенціалу, що своєю чергою дасть змогу впливати на перебіг війни за допомогою економічних чинників. Кредитування відіграє важливу роль у розвитку як економіки, так і бізнесу. Проте реалії сьогодення не дають повною мірою розвиватися у цьому напрямі і належно розкрити економічний потенціал.

Переконані, що перемога у війні, стабілізація економічної ситуації, проведення ринкових реформ, зменшення податкового навантаження створить сприятливі умови для ведення бізнесу, збільшить довіру до української економіки, мінімізує інфляцію, що дасть змогу зменшити облікову ставку, та активує такий важливий інструмент економіки, як кредитування. Ключовими складниками майбутньої політики мають стати проведення інституційних реформ, мобілізація західних ресурсів, повне залучення внутрішніх резервів з метою відновлення економіки, модернізації та формування траєкторії сталого розвитку.

1. Стратегічна ціна російської агресії для економіки України / Жаліло Я. А., Базилук Я. Б., Собкевич О. В. та ін. ; за наук. ред. д.е.н. Я. А.Жаліла. К. : НІСД, 2022. 67 с.
2. Богдан Т. Як доступ до кредитів визначає рівень економічного зростання? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/27/699542/> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (дата звернення: 15.03.2023).
4. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html (дата звернення: 15.03.2023).
5. Помилуйко Є. О. Аналіз сучасного стану, кредитування, як метода фінансового забезпечення інноваційного розвитку України. *Світ наукових досліджень* : Міжнародні мультидисциплінарні наукові інтернет-конференції. 2023. URL: https://www.economy-confer.com.ua/data/downloads/file_1678691873.pdf#page=60 (дата звернення: 15.03.2023).

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Мазурець А. І.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ВИМОГА СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Актуальність обраної тематики обґрунтовується тим, що в надскладних умовах, за яких нині господарюють підприємства в Україні, постає нагальна потреба в забезпеченні ефективного їх господарювання. Це, своєю чергою, уможлиблюється за наявності належним чином налагодженого управлінського обліку, що передбачає збір інформації (фінансової та виробничої) з подальшим її аналізом для використання в ухваленні оперативних, тактичних і стратегічних рішень. Показники управлінського обліку відіграють вирішальну роль в плануванні та досягненні основних стратегічних цілей підприємства.

Тривалий час управлінський облік розвивався як галузь практичної діяльності та не мав системи структурованих концепцій і положень [1]. Значний внесок у систематизацію термінів, концепцій та методів управлінського обліку зробила Національна асоціація бухгалтерів США (National Association of Accountants – NAA). Становлення управлінського обліку відбулося на фундаментах калькуляційного обліку, тому основний його зміст полягає в обліку витрат на виробництво майбутніх і минулих періодів у різних класифікаційних групах. Ефективність виробничої діяльності представлена в обліку як процес зіставлення фактичних витрат та доходів, отриманих внаслідок їх здійснення.

Управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передавання фінансової інформації, що використовується керівництвом для планування, оцінки і контролю в організації та забезпечення належного використання та підзвітності щодо ресурсів. Управлінський облік є важливою складовою успішності будь-якого суб'єкта господарювання, що не підпорядковується жодним нормативам та офіційним регламентам, проте потребує постійного удосконалення, гнучкості та спеціалістів відповідних кваліфікацій.

Зазвичай управлінський облік ведеться фінансистом або економістом, проте в багатьох компаніях середнього й малого бізнесу цим займається бухгалтер. На жаль, таке зустрічається часто, і це є помилковим рішенням, адже насправді управлінський облік відіграє важливішу роль, ніж бухгалтерський. Завданням управлінського обліку є складання внутрішніх фінансових звітів, наповнення яких призначено для власників підприємства та його керівників [2].

Функції управлінського обліку представлено у таблиці.

Основні функції управлінського обліку

Інформаційна	Комунікаційна	Контрольна	Прогнозна	Аналітична
Забезпечення керівників усіх рівнів управління інформацією, яка необхідна для планування та прийняття оперативних управлінських рішень. Аналізуються можливі очікувані витрати, доходи та прибутки підприємства, що можуть виникнути при ухваленні того чи іншого важливого рішення та які дозволяють визначити ступінь ризику	Формування інформації, яка є засобом внутрішнього комунікаційного зв'язку між рівнями управління і різними структурними підрозділами одного рівня	Оперативний контроль та оцінювання результатів діяльності внутрішніх підрозділів підприємства в цілому. Для полегшення здійснення контролю виділяють центри відповідальності	Перспективне планування та координування розвитку підприємства в майбутньому на підставі аналізу та оцінки фактичних результатів діяльності	Полягає у вивченні всієї системи прийняття рішень з метою її удосконалення. На цьому етапі важливо зрозуміти, чи виконано поставлене завдання, або що спричинило його невиконання (недоліки планування або контролю, неправильний вибір мети тощо)

Джерело: [3]

Як видно, управлінський облік виконує досить важливі функції, відтак, його значення справді вирішальне. Для прийняття рішень керівництву потрібна оперативна та достовірна інформація про фінансовий і господарський стан підприємства. Управлінський облік – це підсистема бухгалтерського обліку, яка в межах одного підприємства забезпечує інформацією про власну діяльність, що використовується для планування, управління і контролю. Інформація – це факти, що дають можливість розширювати знання, вміння і навички. В процесі звичайної діяльності на підприємстві виникає велика кількість оперативної інформації, що є базою управлінського обліку. Для успішного керівництва організацією для її управлінського персоналу важлива будь-яка інформація незалежно від того, чи є вона об'єктом обліку. Водночас абсолютно вся інформація не є цікавою для керівника, тому потрібні дані повинні бути задокументовані й відповідним чином згруповані. Керівників більшою мірою цікавить узагальнена інформація, отримана з первинних джерел. Частиною загальної сфери управлінського обліку є виробничий облік, що являє

собою у більшості випадків облік витрат виробництва і аналіз даних про економію та перевитрати. Основною метою управлінського обліку є забезпечення інформацією менеджерів, відповідальних за досягнення конкретних виробничих показників [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати що управлінський облік – це метод виявлення, вимірювання, узагальнення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі фінансової та оперативної інформації для планування, оцінки, контролю, управління підприємством, його інформаційною базою, робочою силою, доступністю використання підприємницького потенціалу та ресурсів. Важливість управлінського обліку доведено неодноразово. Управлінський облік передбачає подання фінансової інформації для внутрішніх цілей, яка буде використовуватися керівництвом для прийняття ключових бізнес-рішень. Методи, які застосовують бухгалтери з управлінського обліку не продиктовані НП(С)БО, на відміну від фінансового обліку. Подання даних управлінського обліку можна модифікувати відповідно до конкретних потреб і запитів кінцевого користувача. Управлінський облік охоплює багато аспектів бухгалтерського обліку, включаючи калькуляцію продукції, бюджетування, прогнозування та фінансовий аналіз. Управлінський облік, що є частиною системи управління, може формувати і надавати важливу інформацію для контролю поточної діяльності організації і її внутрішніх підрозділів, планування стратегії, тактики й майбутніх дій, оптимального використання наявних ресурсів, вимірювання, оцінки результатів діяльності структурних підрозділів, усунення суб'єктивності при ухваленні рішень, поліпшенні внутрішніх і зовнішніх комунікацій.

Отже, подальші дослідження в цьому напрямі є перспективними з огляду на складність окресленої проблематики і виклики, які перманентно постають перед суб'єктами господарювання.

1. Навіщо потрібен управлінський облік. [balance.ua](https://balance.ua/news/post/zachem-nuzhen-upravlencheskiy-uchet). URL: <https://balance.ua/news/post/zachem-nuzhen-upravlencheskiy-uchet> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Сутність і концептуальні межі управлінського обліку. *Облік і фінанси АПК* : освітній портал. *Облік і фінанси АПК* : освітній портал. URL: <https://magazine.faa.org.ua/sutnist-i-konceptualni-mezhi-upravlinskogo-obliku.html> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Цибра М. Ф. Управлінський облік. URL: <https://studfile.net/preview/6490963/> (дата звернення: 01.05.2023).
4. Павелко О. В., Власюк І. І., Попчук Д. О. Управлінський облік будівельних підприємств: характерні особливості організації та ведення. *Вісник НУВГП. Сер. Економічні науки*. 2022. Вип. 2(98). С. 200–217.

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Попчук Д. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком воєнного стану дуже гостро постало питання забезпечення фінансової стійкості держави. Значно зросли видатки на оборону, медицину, критичну інфраструктуру тощо. Окрім цього, відчутно зменшилися податкові надходження, адже багато підприємств залишилися на окупованій території або взагалі припинили свою діяльність. Ті господарюючі суб'єкти, які продовжують працювати, традиційно за вимогами законодавства сплачують непрямі і прямі податки.

Непрямі податки, незважаючи на тимчасову втрату контролю над промисловими регіонами, становлять вагомую частину доходів державного бюджету. Зокрема, ПДВ – близько 27,2% від надходжень [1], що актуалізує дане дослідження.

Висвітленню різних аспектів адміністрування ПДВ присвячено праці як вітчизняних, так і іноземних науковців. Серед українських вчених-економістів вивчали Андрущенко В., Василик О., Волканов В., Гесць В., Іванський А., Крисоватий А., Опарін В., Соколовська А., Суторміна В. та інші. Незважаючи на значний науковий доробок, зазначений напрямок дослідження залишається актуальним [2], це пов'язане із впровадженням воєнного стану в Україні.

Ключовим нормативним актом у сфері податкових правовідносин, який був Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX [3]. Окрема норма цього закону стосується справляння ПДВ на період воєнного стану та пов'язана із розширенням критеріїв функціонування платників на єдиному податку. Так, Законом № 2120-IX встановлено, що з 1 квітня 2022 р. до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 10 млрд грн. Ставка єдиного податку для таких платників встановлена на рівні 2% від доходу. Такі платники звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України.

Таким чином, більшість юридичних осіб отримали право перейти на сплату єдиного податку за ставкою 2% без сплати ПДВ. Частина платників ПДВ розпочали переходити на цю систему оподаткування і призупинили

реєстрацію як платники ПДВ. Однак, така практика не є масовою. Нині оцінити фіскальні втрати для держави практично неможливо, оскільки відсутні дані щодо кількості платників ПДВ, які перейшли на зазначену систему [4].

ПДВ під час воєнного стану має свої проблеми та недоліки в сфері його адміністрування та відшкодування. Сьогодні вони потребують все більшої уваги для виявлення та усунення, зокрема це такі проблеми, як: нестабільність в законодавчій сфері; непрозоре адміністрування та блокування податкових накладних; подвійне оподаткування; суттєвий вплив на загальний рівень цін; ухилення від сплати податку; велика заборгованість за відшкодуванням ПДВ та ін. [5].

Серед усіх проблем нині можна виділити основну проблему – це блокування реєстрації податкових накладних (ПН), яка набирає шалених обертів. В сучасних економічних реаліях існує велика можливість потрапити до ризикової групи блокування не лише в підприємств, які займаються «махінаціями», але й у добросовісних підприємців [6]. Відмітимо, що автоматизовану систему реєстрації ПН і адміністрування ПДВ впровадили 01 січня 2015 р. Механізм блокування ПН, виник згодом як спроба запобігти зловживанням поодинокими суб'єктами господарювання. Його переглядали декілька разів, поки він не відобразився у Порядку № 1165, затвердженому постановою КМУ від 11 грудня 2019 р. Основний недолік системи блокування ПН/РК та Порядку № 1165 полягає в тому, що він стосується усіх суб'єктів господарювання, тобто не лише тих, які намагаються здійснювати шахрайство щодо ПДВ. В таблиці наведено дані щодо зупинення реєстрації ПН за 2020–2022 рр.

Таблиця

Зупинення реєстрації ПН податковими органами за 2020–2022 рр.

№ з/п	Ознаки	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1.	Зупинено реєстрацію ПН, млрд грн	16,9	26,3	21,0
2.	Повідомлень на розблокування, млрд грн	11,6	19,7	13,7
3.	Зареєстровано ПН/РК з повідомлень на розблокування, млрд грн	8,9	16,4	11,6

Найбільше податкових накладних було заблоковано у жовтні 2022 р., коли набули чинності зміни, внесені постановою КМУ від 12.10.2022 року № 1154. Якщо у вересні 2022 р. кількість заблокованих накладних склала 0,8%, то в листопаді – зросла вдвічі (1,63%). Чергові зміни в процедурі блокування було введено постановою КМУ від 23.12.2022 р. № 1428, які, на жаль, нічого не змінили суттєво і ПН все ще активно блокують [7].

Внаслідок посилення контролю за реєстрацією податкового кредиту при реєстрації ПН вона блокується в більшості підприємств. При цьому при подачі документів на розблокування платники податку можуть

отримати лист з відмовою у розблокуванні з низки причин, до прикладу, відсутності позитивної податкової історії (навіть для нових підприємств) або певних документів (без зазначення виду).

Таким чином, у підприємств різко зростають витрати на адміністрування процесу реєстрації (розблокування) податкових накладних. Водночас перед покупцями постала проблема переплати коштів на суму недоотриманого податкового кредиту. Така ситуація може дати поштовх до розвитку тіньового сектору економіки. Суб'єкти господарювання будуть купувати та реалізовувати товар неофіційно. Як наслідок, посилення тиску на бізнес призведе до зменшення надходжень у вигляді ПДВ до бюджету, зникнення робочих місць тощо [2].

Таким чином, підсумовуючи, відмітимо, що війна внесла свої корективи в повсякденне життя і в життя бізнесу. В умовах суттєвих недонадходжень до державного бюджету через війну важливим для України є створення робочих місць та продовження роботи бізнесу. Під час дії воєнного стану держава для підприємців створила велику кількість можливостей задля комфортного ведення бізнесу. Зниження податкового навантаження завдяки нововведенням воєнного часу дозволять підприємницьким структурам сплачувати податки, наповнювати державний бюджет та наблизити омріяну перемогу.

1. Мезенцева К. І. Особливості справляння податком на додану вартість в умовах воєнного стану. *Місце України у розвитку світової науки* : зб. наук. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Черкаси 14 лист. 2022 р. Черкаси, 2022. С. 409–411.
2. Буряк А. П., Перетяцько Ю. М. Проблеми відшкодування податком на додану вартість в умовах воєнного стану. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці 25 лист. 2022 р. Чернівці, 2022. С. 110–112.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX.
4. Валігура В. А., Дячук В. А. Особливі умови сплати єдиного податку та ПДВ на період воєнного стану в Україні. *Актуальні питання фінансової теорії та практики* : зб. тез доп. наук.-практ. конф., м. Тернопіль 10 квіт. 2022 р. Тернопіль, 2022. С. 24–25.
5. Мельницька Я. А., Мединська Т. В. Особливості законодавства ПДВ в Україні. *Фінанси, митна та податкова справа* : зб. наук. праць студ., м. Львів 2018 р. Львів, 2018. С. 66–68.
6. Голіченко Д. В., Безручук С. Л. Проблеми блокування реєстрації податкових накладних. *Фінансові інструменти регіонального розвитку* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Житомир 27 жовт. 2021 р. Житомир, 2021. С. 71–73.
7. Южаніна Н. П. Блокування податкових накладних не на часі. *Бухгалтер* 911. 2022. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1068191.html> (дата звернення: 01.05.2023).

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Стецюк І. І.**, здобувач вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СПРАВЛЯННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ

Податки, як відомо, є ключовим джерелом наповнення державного та місцевих бюджетів. Економіка країни значною мірою підтримується завдяки таким надходженням. Особливе значення відводиться акцизному податку. До складу підакцизних товарів включаються лише чітко окреслені групи, визначені ПКУ. Як влучно зауважує О. Костяна, «товари, які оподатковуються акцизним податком відповідають одній або декільком наведеним нижче характеристикам: вживання таких товарів є шкідливим для здоров'я людини або для навколишнього середовища, виробництво товарів виділяється високою рентабельністю або ж обіг товарів перебуває під державним контролем» [1]. Важко не погодитися із вищезазначеним.

Так, відповідно до ст. 215.1 ПКУ підакцизними товарами є:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу «живого» бродіння);
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну;
- рідини, що використовуються в електронних сигаретах;
- паливо;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електрична енергія [2].

Далі проаналізуємо динаміку надходжень від акцизного податку до зведеного бюджету України впродовж 2019–2021 рр. (таблиця).

Таблиця

Аналіз динаміки надходжень від акцизного податку до зведеного бюджету України впродовж 2019–2021 рр. (млн грн)

Показники	Роки			Абсолютне відхилення	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
1. Акцизний податок	137076,4	153850,3	180300,4	16773,9	26450,1
% до загальних доходів	10,6	11,2	10,8	0,6	-0,4
2. Загальні доходи (млн грн)	1289849,2	1376673,8	1662333,6	86824,6	285659,8

Отже, впродовж трьох років відслідковуємо збільшення надходжень від акцизного податку до державного бюджету. Проте, не спостерігається щорічне зростання частки таких надходжень у структурі загальних доходів.

Воєнний стан змусив внести певні корективи в оподаткування акцизним податком. Майже відразу Верховна рада України скасувала акцизи на пальне через дефіцит палива, що виник [3]. На період до припинення або скасування воєнного стану на території України тимчасово встановлено нульову ставку акцизного податку на окремі види палива, а саме:

- 1) бензини моторні;
- 2) скраплений газ (пропан або суміш пропану з бутаном) та інші гази;
- 3) важкі дистиляти (газойль);
- 4) бутан, ізобутан.
- 5) броньовані автомобілі (ввезення в Україну та реалізація, за умови, що кінцевий споживач – ЗСУ, військове формування, територіальна громада).

Отже, платники акцизного податку в особі виробника палива в системі електронного адміністрування його реалізації мають скласти заявку на поповнення залишку палива і вказувати нульову ставку акцизного податку. Також не є виникненням податкового зобов'язання щодо підакцизного товару передача гуманітарної допомоги; передача для потреб забезпечення оборони держави, військовим та правоохоронним органам або медичним закладам, без попереднього або наступного відшкодування вартості товару [4]. Такі дії вимагають чітких уявлень про наслідки тому, що під час визначення розміру ставок акцизного податку потрібно врахувати можливості споживання цього виду товару, беручи до уваги доходи населення і порівняти розміри ставок в інших країнах світу для перешкодження виникненню контрабанди.

«Під час повномасштабної війни зросла частка тіньової економіки», – заявив нардеп від «Слуги народу», голова парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев. Він додав, що один з великих виробників тютюну Західної України має недобросовісну діяльність, так як за 2020 рік середньомісячна сплата податків на підприємстві становила понад 420 млн грн на місяць, а за чотири місяці 2022 року – 56,2 млн грн. Податки сплачуються лише з доходу. Якщо підприємство зруйноване, знищене, не діє, не має виробництва, то жодних податків воно не має платити а вищенаведене підприємство скористалось ситуацією в країні [5]. Навіть у війну тіньовики організують різні провокації та антиурядові кампанії. Звідси і судження, що процес детінізації не зупинити. Це не питання вибору, це вже виживання країни. Більше того, це обов'язкова умова вступу до ЄС. Зауважимо, що Україна взяла на себе низку зобов'язань в угоді про асоціацію з ЄС, умовою яких є встановлення акцизів на мінімальному європейському рівні.

Детально розглянемо послідовність нововведень за останні роки в частині справляння акцизного податку.

2021 рік – підвищення акцизів на тютюнові вироби для електричного нагрівання. На хітси (системи нагрівання тютюну) акциз також збільшуватиметься на 20% щороку до 2025 р.

1 січня 2023 року – зростання акцизу на рідини, що використовуються в електронних сигаретах з 3 тис. грн до 10 тис. грн за літр. Таке впровадження діятиме до кінця воєнного стану.

2023 рік – підвищення акцизів на тютюн [6].

1 липня 2023 р. – прийняття законопроекту, який передбачає підвищення акцизу на вина і інші зброджені напої, міцність яких від 1,2% до 22% (в сумі з 8,42 грн літр до 12,23 грн літр). Нині це лише плановані ініціативи. Передбачається відновлення ставки ПДВ 20% на всі види палива. Ставки акцизу на бензин та дизельне паливо також зростуть до 213 і 140 євро за 1000 літрів. Зазначимо, що зарахування відбуватиметься до місцевих бюджетів, аби ті мали додаткові кошти на відбудову інфраструктури. Таке збільшення обумовлено певними чинниками. По-перше, для виконання угоди між Україною та ЄС потрібно дотримуватися встановлених норм ЄС; по-друге, зростання цін на таку продукцію збільшить надходження до бюджету, що вкрай необхідно з огляду на теперішній час. Примітно, що таке підвищення може негативно вплинути на рівень цін.

Також актуалізувалося питання електронного відстеження обігу товарів алкогольного та тютюнового виробництва, щоб наскрізно прослідкувати сплату акцизного податку і унеможливити незаконне виробництво підакцизних товарів.

Отже, механізм сплати акцизного податку поступово удосконалюється і змінюється залежно від різних економічних та політичних факторів. Основна мета – наповнити бюджет. Недоліки: велика частка шахраїв і боржників у сплаті. Шляхи вдосконалення – забезпечення відповідності реформ правилам ЄС.

1. Костяна О. В. Особливості розвитку акцизного оподаткування в Україні. *Бізнес Інформ*. № 3. С. 259–266. 2. Податковий кодекс України, п. 215.1 ст. 215. Підакцизні товари та ставки податку. № 2755-VI. URL: <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-418333.html>. (дата звернення: 01.05.2023). 3. Мунтяну І. Акцизний податок з реалізації пального в умовах воєнного стану. *Армада*. 2022. С. 1. 4. Татарова М. Податки під час війни: все, що треба знати бізнесу. *Економічна правда*. 2022. С. 4–5. 5. Гетманцев Д. Частка тіньової економіки під час повномасштабної війни. *Інтерфакс*. Київ, 2023. С. 1–2. 6. Карташева А. Привести до рівня ЄС: чи будуть в Україні збільшувати податок на алкоголь і тютюн і на скільки. *Новини Live*. 2023. С. 2–3.

Павелко О. В., д.е.н., професор, **Янкова А. Р.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК: МЕТА, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Внутрішньогосподарський (управлінський) облік – система збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [1]. Управлінський облік є важливим елементом ефективного управління бізнесом, що дає змогу керівникам вчасно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі. Для успішного функціонування системи управлінського обліку необхідно використовувати сучасні технології та відповідне програмне забезпечення.

Управлінський облік передбачає покроковий аналіз різноманітних подій і операційних показників бухгалтерами з управлінського обліку з метою спрощення процесу перетворення даних у корисну інформацію. Потім керівництво компанії використовує цю інформацію в процесі прийняття рішень. В цілому система управлінського обліку включає такі елементи:

- збір інформації – накопичення та обробка даних для розуміння ситуації і виявлення проблем;
 - планування – розробка стратегій та планів діяльності на основі зібраної інформації;
 - контроль – здійснення моніторингу діяльності та порівняння її з попередніми планами;
 - аналіз – оцінка результатів діяльності та виявлення причин;
 - коригування – внесення змін у плани та стратегії діяльності.
- Управлінський облік має такі особливості функціонування:
- орієнтованість на керівництво – управлінський облік забезпечує керівництво інформацією для прийняття об'єктивних рішень;
 - цілеспрямованість – ведеться для досягнення поставленої мети;
 - орієнтованість на майбутнє – управлінський облік спрямований на планування майбутньої діяльності;
 - гнучкість – впливає на коригування планів та стратегій залежно від змін у зовнішньому чи внутрішньому середовищі;
 - інтегрованість – управлінський облік взаємодіє з іншими системами управління організації, зокрема такими, як фінансовий облік та управління персоналом.

Особливістю управлінського обліку також є те, що на нього не поширюється дія НП(С)БО, МСФЗ, інших стандартів, інструкцій тощо. У

його межах відбуваються підрахунки таким чином, як це зручно й потрібно саме для даного підприємства. Внутрішнє «ядро» інформації, яка потребується, визначається власне бухгалтером на основі управлінських запитів керівництва. Інформація може мати певні зовнішні дані, до прикладу, про конкурентів (для порівняння). Це не суперечить ідеї управлінського обліку, хоча, насамперед, управлінський облік – це внутрішні дані, при цьому періодичність подачі звітів, як правило, більша аніж в системі фінансового обліку. Звіти можуть подаватися не тільки щомісяця, але й щотижня чи навіть щодня. Для того, щоб інформація була коректною, первинні документи мають оброблятися вчасно. Інакше втрачається сенс в оперативності управлінського обліку.

Основною метою управлінського обліку є забезпечення керівництва суб'єкта господарювання інформацією, необхідною для прийняття рішень та планування діяльності. Інформація, сформована в системі управлінського обліку, повинна бути надійною та своєчасною, а також зорієнтованою на вирішення конкретних завдань. Завдання управлінського обліку – забезпечення інформацією для планування діяльності та розробки стратегій; забезпечення контролю за виконанням планів; виявлення проблем та недоліків у діяльності та внесення пропозицій щодо їх вирішення; оптимізація процесів управління та зниження витрат.

Управлінський облік є системою збору та обробки інформації для прийняття рішень та планування діяльності організації. Його сутність полягає у відображенні діяльності в числах та фактах, що дає можливість керівництву оцінювати ефективність роботи та приймати відповідні рішення [2]. Він є інструментом, який дає змогу забезпечити ефективну організацію та управління фінансовими ресурсами підприємства з метою досягнення стратегічних цілей та задоволення потреб зацікавлених сторін. Управлінський облік включає в себе систему обліку та контролю за фінансовими ресурсами підприємства, що дозволяє забезпечувати раціональне та оптимальне використання цих ресурсів. Він забезпечує збір та аналіз фінансової інформації про підприємство та його діяльність, що дозволяє приймати рішення з урахуванням економічної ситуації та конкурентних умов, дозволяє визначити прибутковість та рентабельність різних напрямів діяльності, здійснювати контроль за рухом грошових коштів та їх використанням, визначати фінансові ризики та забезпечувати фінансову стабільність підприємства.

Для успішного використання управлінського обліку необхідно мати якісну систему збору та обробки фінансової інформації, а також потребується наявність кваліфікованих фахівців, які можуть забезпечувати аналіз та інтерпретацію цієї інформації. Також важливо, щоб керівництво підприємства було залучене до процесу управлінського обліку та вміло вдало використовувати отриману інформацію для прийняття рішень [3–4].

Управлінський облік є необхідним елементом ефективного управління будь-яким підприємством. Він дозволяє виявляти можливості для ефективнішого використання фінансових ресурсів та зменшення ризиків, що дозволяє підвищувати їх прибутковість і стабільність. Управлінський облік є невід'ємною складовою ефективного управління підприємством, що уможливорює досягнення стратегічних цілей та забезпечує конкурентоспроможність на ринку.

Елементи управлінського обліку: внутрішні звіти (про прибутки/збитки (доходи/витрати), грошові потоки, баланс; звіт про продажі у розрізі контрагентів, номенклатури, географічних сегментів (ринків); дані про маржу – різниця між доходом та собівартістю; звіт про структуру витрат за компонентами; звіт про структуру витрат; звіт про складські запаси; внутрішні бюджети (фінансові плани на майбутнє; графік платежів).

Підсумовуючи, можна зазначити, що управлінський облік є необхідним складником ефективного управління будь-яким суб'єктом господарювання. Його мета – забезпечення керівництва інформацією про діяльність підприємства та її результати, яка допомагає в ухваленні рішень і досягненні стратегічних цілей. Сутність управлінського обліку полягає в зборі, обробці та аналізі фінансової інформації з метою забезпечення керівництва підприємства необхідними даними для прийняття рішень. Особливості функціонування управлінського обліку включають в себе використання різних методів та інструментів (бюджетування, аналіз витрат, контроль за рухом грошових коштів, планування та прогнозування фінансових результатів). Застосування управлінського обліку дозволяє керівництву підприємства бути впевненим у тому, що вони мають повну інформацію про діяльність підприємства та її результати, що допомагає в прийнятті обґрунтованих рішень та досягненні стратегічних цілей.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 08.05.2023). **2.** Гончаренко І. О. Управлінський облік : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. **3.** Ковальова О. С. Управлінський облік : навч. посіб. Київ : Кондор, 2020. **4.** Макаренко О. В. Управлінський облік : підручник. Київ : ВЦ «Київський університет», 2019.

Подлевський А. А., к.е.н., доцент, **Піддубна Л. В.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ FOREX

В наш час у світовому господарстві відбувається багато нових процесів, насамперед, це стосується фінансового сектора економічних відносин. Важливою частиною фінансових ринків світу є світовий валютний ринок FOREX, що характеризується міжнародними обмінами валют. На сьогодні, через цілодобовість функціонування й швидкість одержання інформації, а також відсутність зовнішніх органів регулювання валютний ринок FOREX вважається найбільшим фінансовим ринком як за кількістю учасників, так і за обсягом угод.

Валютна біржа FOREX – це найбільший у світі децентралізований ринок за об'ємом торгів і ліквідності, на якому відбувається покупка і продаж іноземної валюти, що поставляється на певну дату [1]. Тобто FOREX є неформальною мережею торговельних відносин між учасниками ринку по усьому світу, включаючи центральні, комерційні, інвестиційні банки, пенсійні фонди, брокерів і дилерів, страхові компанії, транснаціональні корпорації і приватних осіб (рис. 1). На відповідному ринку здійснюються торговельні операції по всіх основних валютах [4].

Особливості ринку FOREX					
Вільна конвертація всіх світових валют у режимі онлайн без затримок	Можливість безперервно здійснювати операції протягом доби у всіх куточках планети	Можливість маржинальної торгівлі для приватних осіб з високим прибутком	Висока волатильність курсів валют, яка завжди залежить від типових економічних чинників	Уніфікований характер валютних операцій	Гарантія стовідсоткової ліквідності кожної угоди – попит на ринку є завжди

Рис. 1. Характеристика ринку FOREX (побудовано авторами на основі [3])

В цілому, середній обсяг угод, що укладаються щоденно на світовому валютному ринку FOREX становить трильйони доларів США (таблиця). Протягом 2004–2022 рр. для середніх щоденних оборотів основних контрагентів притаманна в більшій мірі тенденція до зростання, однак в деяких роках спостерігається і спадання обігу грошових коштів. З даних таблиці видно, що найбільш активно здійснювали діяльність учасники ринку у 2022 році. Основними драйверами збільшення оборотів глобального ринку були інші фінансові інститути.

Таблиця

Середньоденні обороти ринку FOREX за 2004–2022 роки в розрізі основних контрагентів (станом на кінець року), трлн дол.

Показники	2004	2007	2010	2013	2016 р.	2019	2022
Дилери	1,018	1,392	1,545	2,072	2,120	2,518	3,462
Інші фінансові інститути	0,634	1,339	1,896	2,812	2,564	3,592	3,622
Нефінансові клієнти	0,276	0,593	0,532	0,472	0,382	0,470	0,425

Джерело: узагальнено авторами на основі [8]

Як правило, ними є комерційні банки і інвестиційні фонди. Центральні банки також можуть бути учасниками ринку.

Загалом, проаналізувавши діяльність FOREX, можна виділити основні плюси біржі серед інвесторів і фінансових спекулянтів всього світу, тобто що приваблює сотні тисяч людей по всьому світу в роботі FOREX (рис. 2).

Розмір маржі	Оперативність	Вартість
Розмір кредитного плеча (маржі) на ринку Forex визначається лише угодою між клієнтом і тим банком або брокерською фірмою, яка забезпечує йому вихід на ринок	Протягом 24-годинного режиму роботи учасникам ринку Forex не потрібно чекати, щоб прореагувати якусь подію, як це трапляється на інших ринках	Ринок Forex традиційно не має ніяких комісійних витрат, окрім природної ринкової різниці (спреда) між цінами попиту та пропозиції
Однозначність котирувань	Ліквідність	
Через високу ліквідність ринку продаж практично необмеженого лота може бути виконано за єдиною ринковою ціною.	Ринок, на якому в якості активів виступають саме гроші, а гроші має найвищу ліквідність.	

Рис. 2. Причини популярності валютної біржі FOREX (побудовано авторами на основі [9])

Нажаль, в Україні майже відсутні банки, які б надавали брокерські послуги, а ті кілька банків, які, надають такі послуги, настільки малі, що їх філії розташовані лише в декількох великих містах, і тому мають можливості задовольнити увесь наявний попит на цю послугу.

Щодо так званих «форекс-клубів», які пропонують свої брокерські послуги, то згідно з українським законодавством вони здійснюють нелегальні операції. Ризик передачі валюти на офшорні рахунки та відсутність гарантій є основними причинами високого рівня недовіри як до форекс-брокерів, так і до самої ідеї щодо можливості заробляти гроші в якості форекс-трейдера. Разом з тим, частка успішних форекс-трейдерів в Україні становить близько 5 відсотків від загальної кількості торговців на Forex.

При реорганізації юридичної бази функціонування діяльності форекс-брокерів можна досягти наступних позитивних ефектів (рис. 3).

Рис. 3. Наслідки реорганізації законодавчої бази
(побудовано авторами на основі [7])

Отже, незважаючи на високий потенціал потреби у брокерських послугах серед населення, умови діяльності на біржі FOREX в Україні все таки є недостатньо сприятливими для розвитку відповідного сектору. Законодавча база регулювання брокерських послуг в Україні вимагає вдосконалення та доопрацювання, щоб вивести форекс-клуби з тіньової економіки та зробити їх діяльність легальною.

1. Форекс біржа. URL: https://www.instaforex.com/ua/forex_exchange. (дата звернення: 01.05.2023).
2. Що таке Форекс? URL: <https://tradersunion.com/ua/what-is-forex/> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Що таке Форекс торгівля? URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-forex-trading> (дата звернення: 01.05.2023).
4. Михайличенко Н. М. Мірошниченко О. О. Проблеми та перспективи Forex-сектору біржової діяльності в умовах України. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3 (39). С. 133–136.
5. Triennial Central Bank Survey of foreign exchange and Over-the-counter (OTC) derivatives markets in 2022.
6. Форекс: причини популярності ринку. URL: <http://www.toerclub.tk/lkvdnst.html>. (дата звернення: 01.05.2023).

Позняковська Н. М., к.е.н, доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОПОДАТКУВАННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Українське громадянське суспільство зіткнулося з численними новими викликами через війну росії проти України. Перші роки протидії агресії позначилися стрімким зростанням кількості громадян, створенням добровільних громадських об'єднань, залучених до доброчинності, благодійної та волонтерської діяльності, моніторингових, аналітичних практик. Соціологічні дослідження зафіксували активізацію громадських ініціатив безпекового спрямування, зокрема, український волонтерський рух за роки війни за масштабом поширення став безпрецедентним виявом громадської самоорганізації [1]. У 2022 році Україна увійшла до ТОП-10 держав світу за індексом благодійної допомоги (відповідно до World Giving Index 2022, що містить дані опитувань людей зі 119 держав). Цей показник в Україні становив 49%: 75% українців допомагали незнайомцям, 49% жертвували кошти, 24% займалися волонтерською діяльністю [2]. Зростання рівня благодійної допомоги помітне завдяки роботі благодійних організацій та волонтерських фондів (табл. 1). Водночас, високим є рівень особистої участі й долучення соціального оточення. Кейси благодійної допомоги доволі часто фігурують у соціальних мережах. 86% мешканців України стали благодійниками впродовж 2022 року (на 19% більше, ніж у 2021 році, та на 26% більше, ніж у 2019-му) [3].

Окрім законодавства про благодійну та волонтерську діяльність (є формою благодійної), оподаткування допомоги регулює Податковий кодекс України. За останній рік Великої війни цей документ декілька разів змінювався задля встановлення режиму звільнення від оподаткування благодійної допомоги. Метою вдосконалення податкового законодавства є сприяння громадськості, яка замість держави виконує завдання із захисту країни та підтримки осіб, які постраждали під час російської агресії. За даними дослідження [3] 86% благодійників та волонтерів допомагали армії, 67% – іншим бенефіціарам. Відносно всього населення співвідношення становить 74% до 58%. Під час війни спостерігаємо зміну способів надання фінансової допомоги. Якщо рік тому основними способами надання фінансової допомоги були особиста передача, перерахування на картку банку та вкидання коштів до скриньки для збору допомоги, то сьогодні найчастіше кошти перераховують на державний рахунок ЗСУ, особисту банківську картку або передають через волонтерів та благодійні фонди. Якщо 2021 року свої кошти благодійним фондам та волонтерам (спільно) довірили 4% населення країни, то в 2022 – 27%

робили переказ волонтерам та 25% – благодійним фондам. Натомість у 2021 році особисто в руки кошти передавали лише 19%, проти 32% цього річ [3]. Наприкінці 2022 року було внесено ряд змін і доповнень до законодавства [6; 7], які упорядкували правові аспекти волонтерства і благодійної допомоги під час війни.

Таблиця

Законодавство про волонтерство та благодійництво

Закон України «Про волонтерську діяльність» [4]	Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [5]
Волонтерська діяльність –	Благодійна діяльність
Добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги	Добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара
Волонтер	Благодійник
Фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги	Дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності
Закон України «Про волонтерську діяльність» [4]	Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [5]
Волонтерська організація*	Благодійна організація
-	Юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності

* Термін «волонтерська організація» законодавчо невизначений. Залучати волонтерів до своєї діяльності можуть організації та установи, які є неприбутковими та внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій

Розширено статтю 165 Податкового кодексу України стосовно доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу. Урегульовано питання щодо звільнення від оподаткування коштів, які збиралися фізичною особою на свій особистий розрахунковий рахунок для виплати благодійної допомоги на користь платників податків, зазначених у п. 165.1 ст. 165 Податкового кодексу України.

Стаття 165 містить положення, які дозволяють уникнути оподаткування коштів, що збираються на особисту картку в межах волонтерської діяльності, при виконанні деяких умов. Для звільнення від оподаткування грошових надходжень на особисту картку особи, яка

займається волонтерською діяльністю, волонтер повинен виконати обов'язкові умови: фізична особа має бути включена в офіційний Реєстрі волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації до 1 січня 2023 року (ведеться ДПС України); кошти мають надходити виключно на той рахунок, інформація про який внесена до Реєстру волонтерів; отримані кошти мають бути фактично використані виключно на цілі, визначені в пп. 165.1.54 статті 165 ПКУ, або на документально підтверджені витрати благодійників, пов'язані з благодійною діяльністю; фізична особа-волонтер має подати звітність до податкової служби України і в декларації про майновий стан і доходи вказати суму отриманих на волонтерську діяльність коштів, з можливістю підтвердження, на що витрачені ці кошти. За цих умов сума благодійної допомоги, отриманої таким благодійником – фізичною особою у період з 24 лютого 2022 року, не включається до загального місячного (річного) оподаткованого доходу такого благодійника.

Окрім того, внесені зміни до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, виплаченої на користь членів сімей поранених та загиблих учасників бойових дій.

Запровадження чітких правил відповідальності держави і громадськості у сфері оподаткування сприятимуть вирішенню суспільством надважливих сьогодні завдань захисту і відновлення безпеки та відбудови країни у повоєнний час.

1. Пилипенко Л., Позняковська Н. Концепції становлення і розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. *Mechanism of an Economic Regulation. Механізм регулювання економіки*. 2023. № 1(99). С. 121–127. URL: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.19> (дата звернення: 07.05.2023).
2. CAF World Giving Index 2022. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/caf_world_giving_index_2022_210922-final.pdf (дата звернення: 07.05.2023).
3. Благодійність у часи війни. Zagoriy foundation. URL: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2022/08/doslidzhennya-2022-1.pdf> (дата звернення: 07.05.2023).
4. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
5. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05 липня 2012 року № 5073-VI. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T125073?an=271> (дата звернення: 07.05.2023).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України : Закон України від 15 серпня 2022 року № 2520-IX. URL: <https://document.vobu.ua/doc/14670> (дата звернення: 07.05.2023).
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами : Закон України від 16 листопада 2022 року № 2747-IX. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/640148.html> (дата звернення: 07.05.2023).

Позняковська Н. М., к.е.н., доцент, **Дерманська М. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства та процесів інформатизації актуальним є визначення напрямів реалізації інформаційної функції податкових органів України. У воєнний час інформаційно-аналітичне забезпечення управлінської діяльності податкових органів набуває особливого значення. Вже за кілька днів після початку широкомасштабного вторгнення податкові органи змогли організувати роботу податкових сервісів, навіть у той час, коли в межах столиці та Київської області велися бої. У 2022 році після вторгнення для зручності суб'єктів господарювання та громадян було прийнято рішення про їх обслуговування незалежно від місця реєстрації, а окремі повноваження у сфері адміністрування податків мали можливість здійснювати інші територіальні органи ДПС. Останнє було важливе з урахуванням того факту, що частина ДПІ (81 інспекція) тимчасово припинили роботу через військові дії в їхніх регіонах, внутрішньо переміщені особи потребували оперативної комунікації та якісного сервісу. Податкова мережа обслуговування платників сьогодні – це 559 точок доступу по всій країні (без врахування 81 тимчасово припиненої). Вони надають адміністративні, інформаційно-консультативні послуги, приймають податкову звітність тощо [1].

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів є одним зі способів здійснення податкового контролю. Відповідно до статті 71 Податкового кодексу України під інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності контролюючих органів розуміють комплекс заходів щодо збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання покладених на контролюючі органи функцій [2].

Для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючого органу використовується інформація, що надійшла: а) від платників податків та податкових агентів; б) від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та Національного банку України; в) від банків, інших фінансових установ – інформація про наявність та рух коштів на рахунках платника податків; г) від органів влади інших держав, міжнародних організацій або нерезидентів; г) за результатами податкового контролю; д) для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності також використовується інша інформація, оприлюднена як така, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства та/або добровільно чи за запитом надана контролюючому органу [2]. Податкова інформація безоплатно надається органам державної податкової служби періодично або на окремий письмовий запит органу державної податкової служби [3].

Зібрана податкова інформація та результати її опрацювання використовуються для виконання покладених на органи державної податкової служби функцій та завдань.

Слід зауважити щодо сучасного розвитку комунікаційних ресурсів вітчизняних податкових органів. Цифровізація послуг та сервісів є одним із основних пріоритетів роботи ДПС. На сьогодні 100% реєстрів ДПС, форм та форматів документів звітності, сервісних запитів, інформаційних взаємодій з ЦОВВ та 88% адміністративних послуг – оцифровано. У 2022 році запроваджено низку заходів з розвитку ІТ-індустрії, зокрема спеціального режиму оподаткування резидентів Дія.City. Станом на початок 2023 року зареєстровано в реєстрі Дія.City вже 415 резидентів [1].

Так, у складний 2022 рік було видано майже 90 тис. інформаційних матеріалів, проведено близько 5,5 тис. заходів за участю ЗМІ. Фахівці ДПС України відповіли на понад 800 журналістських запитів. Також комунікаційна податкова платформа запрацювала й на територіальному рівні. Всього на базі цього ресурсу в 2022 році було проведено 858 зустрічей з платниками податків, розглянуто більш як 1,5 тис. звернень [1].

З метою отримання податкової інформації контролюючі органи мають право проводити зустрічні звірки. Зустрічна звірка суб'єкта господарювання може бути проведена податковим органом лише з питань взаємовідносин з певним платником податків (щодо якого проводиться основна перевірка, під час якої виникає потреба ініціювання зустрічного звірення) та лише в разі наявності в розпорядженні податкового органу первинних документів або надання таких документів платником податків на обов'язковий письмовий запит податкового органу.

Враховуючи суспільні виклики та ситуацію сьогодення, вважаємо важливим напрямом роботи податкових органів надання якісних послуг платникам податків, ефективне та результативне адміністрування податків, зборів, платежів.

1. Публічний звіт в. о. Голови ДПС України Тетяни Кірієнко за 2022 рік. URL: <https://tax.gov.ua/diyalist-iplani-ta-zviti-roboti-/657704.html> (дата звернення: 13.05.2023).
2. Податковий кодекс України від 03.01.2023 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 13.05.2023).
3. Ліпський В. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення як спосіб податкового контролю. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 153–156. URL: http://www.pap.in.ua/1_2017/47.pdf (дата звернення: 13.05.2023).
4. Щодо підстав отримання податкової інформації контролюючими органами : наказ Державної фіскальної служби України від 04.08.2017 р. № 1489/6/99-99-12-03-06-15. URL: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/pisma/gfsu/schodo-pidstav-otrimannya-1031037.html> (дата звернення: 13.05.2023).
5. Постанова Верховного Суду України від 20.02.2018 р. у справі № 826/12244/14. URL: <https://taxlink.ua/ua/court/postanova-verhovnogo-sudu-vid-28022018-u-spravi-8261224414/> (дата звернення: 13.05.2023).

Позняковська Н. М., к.е.н., доцент, **Семенюк І. В.**, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПЕРЕХІД НА УКРАЇНСЬКЕ ЛІЦЕНЗІЙНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ БІЗНЕСУ – КРОК ДО ПЕРЕМОГИ

У відповідь на варварське вторгнення росії в лютому 2022 року та окупацію України запроваджені спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи. Санкцій введені Указом Президента України 2023 року [1] проти 254 юридичних осіб, серед яких «Яндекс», «Компанія ВК» та «Рамблер», а також інші російські ІТ-компанії та підприємці. Під обмеження потрапили товариства з обмеженою відповідальністю «Газпромнафта-цифрові рішення», «РТ-Інвест транспортні системи» та Група компаній «Іннотех», акціонерні товариства «Ікс-Холдинг» і «Софтлайн трейд». Також санкції накладені на компанії, що займаються автоматизацією роботи підприємств «Програмні продукти «Парус» і «1С-Галактика», АТ «Сітронікс». Санкції запроваджені на 10 років. Передбачають блокування активів, повне припинення торгових операцій та запобігання виведенню капіталів за межі України.

Проте рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [2] щодо компаній з російською пропискою, які надавали послуги з впровадження та супроводу програмного забезпечення українським державним установам, було введено ще у 2017 році. Деякі компанії на тлі економічних обмежень 2017–2018 років зробили так званий ребрендинг, а саме змінили логотип, найменування, реєстрацію, щоби повернутися на ринок з тими самими програмними продуктами.

На жаль, і дотепер низка установ та підприємств державної і приватної форм власності все ще використовують програмне забезпечення, яке має сумнівне походження, подекуди російської федерації [3; 4]. Основною причиною попиту на російський програмний продукт вважаємо небажання установ та компаній змінювати традиційні підходи до бухгалтерського обліку, які склалися ще за радянських часів, відповідна цінова політика, необхідність навчання або перенавчання кадрів, і відповідно, збільшення витрат на запровадження нових програмних продуктів, складність податкової системи України та правил бухгалтерського обліку, постійні зміни у законодавстві, недостатня поінформованість бізнесу про альтернативи.

Після вторгнення 2022 року українська компанія, що надає доступ до державних даних з основних публічних реєстрів для громадян та бізнесу – Опендатабот – на підставі дослідження ІТ ринку підготувала і

опублікувала перелік програмного забезпечення російського походження та невизнаних республік, зокрема, ПМР, ОРДЛО, Абхазії, які використовуються в Україні. Наразі український бізнес активно працює з 44 таких продуктами (таблиця).

Таблиця

Альтернативні варіанти ліцензійного програмного забезпечення для заміни російського продукту для бізнесу

Назва ПЗ сумнівного походження	Альтернативи ПЗ
1	2
<i>CRM – програмне забезпечення для організацій, призначене для автоматизації взаємодії із замовниками</i>	
AmoCRM	Onebox, NetHunt CRM, Creatio, IT-Enterprise, SalesDrive, KeepinCRM, Asteril CRM, Corezoid, Perfectum, EspoCRM, KeyCRM, Sitniks, EstOffice, Uspacy, RemOnline, us HubSpot, Zoho, ee PipeDrive, lt WiseTeam
Bitrix24	ua Onebox, NetHunt CRM, Creatio, IT-Enterprise, SalesDrive, KeepinCRM, Asteril CRM, Corezoid, Perfectum, EspoCRM, UGLA, KeyCRM, Sitniks, EstOffice, Uspacy, RemOnline, us Salesforce, HubSpot, Zoho, Microsoft Dynamics 365 Sales, ve ODOO, lt WiseTeam
Мегаплан	ua Onebox, NetHunt CRM, Creatio, IT-Enterprise, SalesDrive, KeepinCRM, Asteril CRM, Corezoid, Perfectum, EspoCRM, KeyCRM, Sitniks, EstOffice, Uspacy, RemOnline, us HubSpot, Zoho, ee PipeDrive, lt WiseTeam
<i>Облікові системи – інформаційні системи, які призначені для автоматизації ведення бухгалтерського обліку</i>	
1С, BAS, UA-Бюджет, Комплексні бюджетні системи	ua Bimp, Quincefin, Finmap, Pipeliner, Bookkeeper, IT-Enterprise, A2v10, Fintellect, Torgsoft, Ukrsklad, Dilovod, MASTER:Бухгалтерія, Фіт-бюджет, 1С-Про, АБ ОФІС, Control.Events, Дебет Плюс, SMARTFIN, UGLA, GMS Office Tools, Masterbuh, Хелі Бух, Limpid Pro, BJet ERP, Комінтех.Управління персоналом, Універсал ERP, Н-profit, UIS.WMS, Sivers Торгівля, А5, RemOnline, us Microsoft Dynamics 365 Business Central, SAP, de Abona ERP

1	2
Мой Склад	UA Bimp, Quincefin, Finmap, Pipeliner, Bookkeeper, IT-Enterprise, A2v10, Fintellect, Torgsoft, Ukrsklad, Dilovod, MASTER:Бухгалтерія, Фіт-бюджет, ІС-Про, АБ ОФІС, Control.Events, Дебет Плюс, GMS, Хепі Бух, VJet ERP, Н-profit, UIS.WMS, KeyCRM, Sivers Торгівля, RemOnline, us QuickBooks, Sage 50cloud Accounting
Моє дело	UA Bimp, Quincefin, Finmap, Pipeliner, Bookkeeper, IT-Enterprise, A2v10, Fintellect, Torgsoft, Ukrsklad, Dilovod, MASTER:Бухгалтерія, Фіт-бюджет, ІС-Про, АБ ОФІС, Control.Events, Дебет Плюс, GMS, Хепі Бух, VJet ERP, Н-profit, Sivers Торгівля, RemOnline, us QuickBooks, Sage 50cloud Accounting
Эльба	UA Bimp, Quincefin, Finmap, Pipeliner, Bookkeeper, IT-Enterprise, A2v10, Fintellect, Torgsoft, Ukrsklad, Dilovod, MASTER:Бухгалтерія, Фіт-бюджет, ІС-Про, АБ ОФІС, Control.Events, Дебет Плюс, GMS, VJet ERP, Універсал ERP, Н-profit, Sivers Торгівля, RemOnline, us QuickBooks, Sage 50cloudAccounting
<i>Програмне забезпечення з управління задачами та проектами</i>	
Planfix (ПІМР)	Worksection, Uspacy
<i>POS системи – для автоматизації бізнесу (робота каси, товарний облік, контроль залишків товарів та коштів, програмний PPO)</i>	
iiko	UA Poster, Ultra, Profit Solutions, Servio, GMS Office Tools. Торговий клієнт, BarBo\$\$, SkyServicePOS, Chameleon POS, Sivers Торгівля, es Last, IN Lucid POS, us Digital Market POS

Джерело: на підставі [5]

Використання у роботі установ і компаній програмних продуктів, що мають російське походження, може нести багато ризиків. Окрім співпраці з ворогом, що наніс Україні значних людських і матеріальних втрат, це ще і оплата послуг, отже спонсорювання, компанії – країни агресора, що є неприпустимим і незаконним. Бізнес також ризикує втратити свої дані або стати жертвою кібератаки. Що стосується використання державним сектором України в умовах війни програмного забезпечення сумнівного походження, це є, безсумнівно, загроза національній безпеці нашої держави. Тому Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України рекомендує під час закупівлі ПЗ аналізувати походження і країну-виробника та віддавати перевагу вітчизняним

програмним продуктам. Зокрема, програмному забезпеченню з відкритим кодом, яке відповідає вимогам безпеки, або ліцензійному невідсанкційному програмному забезпеченню [6; 9]. Наразі Опендатаботом підготовлено перелік українських та світових компаній, якими можна безпечно замінити ПЗ (таблиця).

З питанням надати інформацію про облікове програмного забезпечення вітчизняного походження ми звернулися до штучного інтелекту [7]. У перелік українських облікових програм від ChatGPT потрапили: Контур-Екстерн, БЕСТ-10, INTACT, ФЕЛІКС: Бухгалтерія, ProCount, RAKOT, СуперКаса. Так, штучний інтелект (ШІ) назвав лише декілька програм для обліку. Перелік ПЗ у ChatGPT суттєво відрізняється від даних Опендатабот. Вочевидь, на сьогодні ШІ ще невідомі Дебет Плюс, MASTER:Бухгалтерія, Finmap, Універсал ERP та інші програми.

Отже, в Україні досить поширеним залишається використання російського облікового програмного забезпечення. Задля зниження залежності та відмови бізнесу від програмного забезпечення російського походження необхідними з боку держави вважаємо кроки: спрощення ведення бухгалтерського обліку та звітності для мікро- і малого бізнесу; спрощення ведення звітності для суб'єктів, що використовують електронні довірчі послуги; забезпечення інтеграції державних органів і бізнесу; програмних продуктів податкових органів з ПЗ банківського сектору.

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 квітня 2023 року «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 15 квітня 2023 року № 227/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2272023-46525> (дата звернення: 14.05.2023).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 28 квітня 2017 року № 133/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850> (дата звернення: 14.05.2023).
3. Засімович І. Українська альтернатива російському 1С. ЛІГА. Блоги. URL: <https://blog.liga.net/user/izasimovych/article/46965> (дата звернення: 14.05.2023).
4. Щербатенко О. Асоціація IT Ukraine ініціює заборону на використання держкомпаніями та бізнесом російського ПЗ. URL: <https://interfax.com.ua/news/telecom/903847.html> (дата звернення: 14.05.2023).
5. Аналітика Опендатабот (opendatabot.ua). URL: <https://opendatabot.ua/analytics/russian-software> (дата звернення: 14.05.2023).
6. Чернишова О. Українські держустанови продовжують використовувати російську «1С». URL: <https://dou.ua/lenta/articles/1c-in-ukraine/> (дата звернення: 14.05.2023).
7. ChatGPT – чат-бот зі штучним інтелектом. URL: <https://chat.openai.com/> (дата звернення: 10.05.2023).

Семенюк К. М., к.с.н., доцент, **Редько О. О.**, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Найбільшими площами сільськогосподарських угідь та найродючішими ґрунтами у всьому світі, наділена Україна. Із загальної площі території країни (60 млн га) сільськогосподарські угіддя становлять 42,7 млн га, це 70,8%. Однак, в Україні продуктивність сільського господарства має невелику частку від рівня продуктивності у порівнянні з іншими європейськими країнами та, із тими країнами, з якими Україна конкурує на аграрних ринках.

У зарубіжних країнах існують три основні моделі регулювання земельного податку в залежності, від його обчислення. В одних країнах він стягується окремо (Естонія), в інших – як складова податку на нерухомість (Ірландія, Нідерланди, Німеччина, Кіпр, Японія, Фінляндія, Канада, Угорщина, Латвія, Словаччина, Чехія, Болгарія), в третій – як складова кількох податків (Китай, Польща, Франція).

Близько 30 країн світу прийняли земельний податок, як прийнятний варіант оподаткування нерухомості. У Бельгії земельний податок розраховується на основі доходу земельного кадастру від нерухомості. Ставка земельного податку становить 1,25% від доходу земельного кадастру. У Німеччині ставка земельного податку вдвічі вища. Частина земельного податку є фіксованою величиною, тоді як інша частина визначається відповідно до фінансових потреб держави.

Базою оподаткування Данії та Франції є вартість землі. У Данії, наприклад, земельний податок – 2% від вартості сільськогосподарських земель. У Швеції немає окремого земельного податку, і земля оподатковується, як частина податку на капітал. До країн ЄС, де застосовується земельний податок, належать Естонія, Хорватія, Франція, Угорщина, Словенія, Румунія, Польща, Литва, Естонія та Данія.

Частка земельного податку в структурі поточного податку на майно в цих країнах суттєво відрізняється. В Естонії, питома вага становить 100%, тоді як у Франції вона становить 1,7%, це свідчить про різну структуру податку на нерухомість в ЄС.

Естонія – одна з небагатьох країн ЄС, де земельний податок стягується окремо, а не як складова податку на майно або кількох інших податків, тому надходження не такі великі, як в інших країнах.

Ставка податку на землю коливається від 0,1% до 2,5% від оподаткованої вартості землі щороку. Якщо ставки податку диференційовані залежно від діапазону цін на землю, різні ставки податку вказані в окремих рядках.

Переглянуті ставки податку застосовуються з 1 січня. Естонський податковий і митний департамент розраховує земельний податок на основі оподаткованої вартості землі. Обов'язок сплачувати земельний податок виникає, якщо сума земельного податку на землю, на території одного органу місцевого самоврядування, становить 5 євро або більше; якщо загальна сума земельного податку на землю, на території одного органу місцевого самоврядування становить менше ніж 5 євро, то інформація про земельний податок нікуди не подається та не сплачується [2].

У Словацькій Республіці платником земельного податку є власник нерухомого майна або управитель майна, що належить центральному, регіональному чи місцевому органу влади. Якщо платника податку неможливо ідентифікувати, платником податку є особа, яка фактично користується нерухомим майном. Якщо майно перебуває у спільній власності кількох платників податку, платником податку є кожен із співвласників майна відповідно до розміру його частки у праві спільної власності. Ставка земельного податку становить 0,25% від бази оподаткування: муніципалітет може збільшити або зменшити ставку податку, але вона не може перевищувати п'ятикратного розміру мінімальної річної ставки податку, встановленої муніципалітетом [2].

У Польщі ставка земельного податку визначається радою кожного муніципалітету і застосовується лише в межах його юрисдикції. Рішення кожного муніципалітету про ставку податку та відповідні податкові форми повинні бути доступні на веб-сайті муніципалітету. Ради можуть змінювати ставку податку на основі визначених критеріїв (наприклад, виду підприємницької діяльності).

Аналіз основних підходів до оподаткування землі в країнах ЄС показує, що найбільш прийнятними для України в сучасних умовах є:

- перегляд стандартів оподаткування з урахуванням ринкових факторів;
- цільове використання податкових надходжень органами місцевого самоврядування;
- земля та нерухомість на ній можуть оподатковуватися за єдиною ставкою або за різними ставками, виходячи із загальної оціночної вартості землі та будівель на ній;
- оцінка землі на основі ринкової вартості вимагає високого рівня розвитку внутрішнього ринку землі, який наразі в Україні перебуває на початковій стадії;
- спростити регуляторну процедуру встановлення місцевих податків і зборів;
- удосконалити управління податками і зборами в місцевих бюджетах;
- спростити процедуру подання інформації до податкових органів при встановленні місцевих податків і зборів.

В Україні база оподаткування земельної частки (паю) визначається за даними про земельну ділянку, на яку фізична особа має право як власник

земельної частки (паю), з урахуванням вищезазначених підпунктів. Рішення ради про нормативну грошову оцінку земельної ділянки офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування нормативної грошової оцінки земель або змін. В іншому випадку нормативна грошова оцінка, затверджена відповідним рішенням, застосовується не пізніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

За земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання (крім державної та комунальної форм власності), ставка податку встановлюється у розмірі не більше 12% від їх нормативної грошової оцінки. Відповідно до статей 281 та 282 Податкового кодексу України, фізичні особи звільняються від сплати земельного податку.

З введенням воєнного стану порядок справляння плати за землю, встановлений Податковим кодексом України, змінився і регулюється Законом України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану».

Цією зміною до закону передбачено, що з 1 березня 2022 року до 31 грудня року, наступного за роком, в якому закінчується або скасовується воєнний чи надзвичайний стан, земельні ділянки (земельні частки (паї) в місцевостях, де ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупована територія збройними силами Російської Федерації, на період Встановлено, що плата за землю (податки та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) не нараховується і не сплачується. За земельні ділянки (земельні частки (паї)), розташовані в районах, де ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними силами Російської Федерації, які перебувають у власності або користуванні (у тому числі на умовах оренди) фізичних або юридичних осіб, а також за земельні ділянки, визначені обласними військовими адміністраціями як такі, що містять вибухонебезпечні предмети або фортифікаційні споруди (земельні (пай)), плата за землю (земельний податок та орендна плата) не нараховується і не сплачується (підпункт 69.14 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» БКУ). Перелік територій, на яких здійснюються бойові дії або які тимчасово окуповані збройними силами Російської Федерації, визначається Радою Міністрів України.

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>. (дата звернення: 01.05.2023). 2. Патицька Х. Плата за землю в системі майнового оподаткування: особливості справляння в Україні та країнах ЄС. *Світ фінансів*. 2018. № 4. С. 86–98.

Сиротинська А. П., к.т.н, доцент, **Сиротинський О. А.**, к.т.н., доцент, **Онищук В. А.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ДО ПИТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сприятливий інвестиційний клімат держави є передумовою її економічного зростання, оскільки інвестиції є джерелом фінансування потреб країни. Війна чинить суттєвий вплив на дохідність, розвиток та функціонування національного бізнесу, його ресурси є обмеженими, і переважним чином націлені на збереження існування. Тому в умовах війни особливо зростає роль іноземних інвестицій. Отже, збереження та відновлення інвестиційної привабливості України є актуальними сьогодні, оскільки визначають стійкість економіки держави під час війни.

Інвестиційну привабливість держави досліджували вітчизняні науковці Н.В. Коваль, Н.О. Крихівська та Г.М. Чернишова, В.М. Мотриченко, Г.І. Рзав та В.О. Вакулова, Ю.О. Швець та О.В. Бурдило та інші. Питанням залучення інвестицій в умовах війни присвячені праці С.В. Войтко [1], Т.В. Лобунець та Г.П. Гончар [2], Н.І. Чапляк [3] та інших. Проте, питання залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України під час війни залишаються актуальними.

Повномасштабна війна чинить значний вплив на ділову активність бізнесу та інвестиційний клімат в державі. Так, за перше півріччя 2022 року інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України впав на пів пункту і дорівнював 2,17 із 5-ти можливих балів, що було найнижчим значенням починаючи від 2013 р. Він дещо відновився у другій половині 2022 р. до 2,48 балів, що співставно зі значеннями 2020 р. під час пандемії Covid [4].

Міністерство економіки України оголосило, що для залучення в українську економіку іноземних інвесторів створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестпроектів та можливостей у 10-ти галузях економіки. Потенційні інвестори, зареєструвавшись на платформі, мають можливість отримати вичерпну інформацію про інвестиційні можливості, проекти та вигоди, які матимуть від вкладання в економіку України [5].

Крім цього в державі проводиться політика заохочення інвестицій [6]:

- звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього;

- прибуток підприємства - інвестора у сферах добування з метою подальшої переробки та/або збагачення корисних копалин звільняється від оподаткування податком на прибуток підприємств протягом п'яти послідовних років;

- органи місцевого самоврядування можуть встановлювати ставки земельного податку та орендну плату за землі державної та комунальної власності в розмірі, меншому ніж розмір земельного податку або звільняти від сплати земельного податку.

Слід звернути увагу, що вище вказані пільги стосуються проєктів зі значними інвестиціями, які залучають більше 20 млн євро, створюють більше 80 робочих місць та реалізуються до 5-ти років.

Зауважимо, що іноземні представники малого та середнього бізнесу не мають пільг в оподаткуванні господарської діяльності підприємств в Україні, в які вони інвестували. Це, на нашу думку, зменшує інвестиційну привабливість нашої держави в цьому секторі. Зважаючи на те, що малий та середній бізнес формує приблизно 60% ВВП, забезпечує близько 40% податкових надходжень держави, залучає до зайнятості значну частину населення, можна припустити, що розробка заходів державної політики із заохочення іноземних інвестицій в цьому секторі дозволить підвищити інвестиційну привабливість держави.

Ще одним фактором, що, на нашу думку, знижує інвестиційну привабливість України, є обмеження з перерахування валюти за кордон. На період дії в Україні воєнного стану заморожені виплати у валюті фізичним особам – нерезидентам [7]. Тобто, виплата дивідендів іноземному засновнику (учаснику) може проводитись лише у гривнях через спеціальний інвестиційний рахунок, який контролюється НБУ.

Отже, під час війни залучення інвестицій в економіку України дозволить підвищити її стійкість. Для зростання інвестиційної привабливості держави важливо розробляти заходи із заохочення іноземних інвестицій як у великому, так і в малому й середньому бізнесі.

1. Демішев І. В., Войтко С. В. До питання інвестиційного потенціалу України під час і після війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1788> (дата звернення: 08.05.2023). 2. Лобунець Т. В., Гончар Г. П. Особливості інвестування бізнесу в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 8 (26). С. 155–164. 3. Чапляк Н. І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1531> (дата звернення: 08.05.2023). 4. Європейська Бізнес Асоціація. Дослідження. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/> (дата звернення: 08.05.2023). 5. Інвестиції в Україну та відновлення економіки / Міністерство економіки України. URL: <https://cutt.ly/awqgsHnG>. (дата звернення: 01.05.2023). 6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проєкти із значними інвестиціями в Україні : Закон України від 02.03.2021. № 1293-IX. 7. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті : Постанова правління НБУ від 02.01.2019 р. № 5.

Скаковська С. С., к.е.н., доцент, **Вінюкова А. О.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Одним із ключових завдань у фінансовій політиці України є забезпечення стабільності фінансової системи та зниження інфляції. В Україні встановлено низку макроекономічних критеріїв, які необхідно виконувати для забезпечення стабільності фінансової системи, зокрема, дотримання фінансової дисципліни, збереження курсу національної валюти, забезпечення стійкої економічної зростання та підтримка бюджетної дисципліни.

Головною метою зовнішньої економічної політики України є інтеграція до Європейського Союзу. Пріоритет європейського вектору економічної інтеграції України обумовлений геополітичними, історично-культурними та суспільно-політичними реформами. Численні кризові явища в Україні виникають не лише через військові дії, але й через прорахунки у здійсненні управління соціально-економічним розвитком країни. Їх узагальнення дає змогу зрозуміти напрями реформ у всіх сферах суспільства. Комплекс проблем охоплює бюджетну політику, оподаткування, грошовий обіг, кредитування, фондовий ринок, фінанси суб'єктів господарювання тощо. Їх вирішення можливе на основі чітко визначених стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку та послідовної політики їх досягнення.

Однією з найважливіших складових у європейській інтеграції є забезпечення відповідності національного законодавства стандартам та нормам Європейського Союзу.

Для досягнення цих цілей Україна проводить реформи у сферах банківської системи, податкової системи, страхування, ринку цінних паперів та інших фінансових секторів. Важливим елементом у фінансовій політиці України є підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, що забезпечує збільшення внутрішнього виробництва та зменшення залежності від імпорту.

Одним з основних наслідків міждержавної інтеграції для країн є обмеження їх можливості використовувати інструменти фінансової політики для досягнення макроекономічної стабільності. Наприклад, в Єврозоні країни втрачають можливість використовувати грошово-кредитну політику для зменшення негативних наслідків асиметричних шоків. Це пояснюється тим, що відтепер пріоритети фінансової політики визначаються відповідно до потреб усього інтеграційного співтовариства з метою забезпечення економічної стабільності та стійкості єдиної валюти.

Перед вступом до Єврозони, країни мали можливість відновлювати внутрішню (інфляція та безробіття) та зовнішню (рівновага платіжного балансу) рівноваги за допомогою зміни внутрішнього попиту (зміна грошової пропозиції або процентної ставки, зміна фіскальної політики) та сальдо платіжного балансу. Однак після вступу до Єврозони, ці інструменти стають менш доступними, тому що фінансова політика країн визначається з урахуванням потреб усього інтеграційного співтовариства.

Україна активно впроваджує законодавчі та регуляторні акти, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату в країні, а також на забезпечення захисту прав інвесторів, поліпшення кредитного рейтингу країни та забезпечення стабільності національної валюти.

Крім того, для досягнення міждержавної інтеграції необхідним є високий рівень економічної та фінансової зв'язаності між країнами. Це означає, що фінансові системи повинні бути інтегровані, щоб разом з фіскальною політикою зменшити вплив асиметричних шоків. Вільний рух капіталу між країнами сприяє підвищенню ліквідності фінансової системи і забезпечує її стійкість до негативних впливів. Крім того, це підвищує доступність фінансових ресурсів для країн, що перебувають у стані економічного спаду, та знижує витрати на залучення кредитів і волатильність відсоткових ставок як у номінальному, так і в реальному вираженні.

Одним з важливих аспектів фінансової політики України є забезпечення доступності фінансових послуг для населення та підприємств. Україна здійснює заходи щодо розвитку мікрофінансування, забезпечення доступу до фінансових послуг для малого та середнього бізнесу, а також стимулює розвиток інноваційних фінансових послуг.

Важливим кроком є також створення конкурентного фінансового ринку. Для цього потрібно забезпечити конкуренцію між різними банками, страховими компаніями та іншими учасниками ринку, а також розвивати фінансові інновації та стимулювати розвиток нових фінансових технологій.

Крім того, важливим аспектом фінансової політики України є співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. Ця співпраця сприяє забезпеченню фінансової стабільності, підвищенню інвестиційного потенціалу та розвитку економіки країни.

Як вже було зазначено, розвиток процесу євроінтеграції в Україні неминуче призведе до прискорення процесів фінансової інтеграції. Це підтверджується, наприклад, доповіддю представників Європейського центрального банку [6]. Значне зростання фінансової інтеграції в ЄС супроводжується розширенням та зміцненням фінансових ринків, зниженням ризику валютних та макроекономічних факторів завдяки

стабілізації економічної політики. Також спостерігається значне зростання окремих сегментів фінансового ринку. Тому варто провести окремий аналіз кожного з сегментів фінансового сектора. Можна припустити, що менші проблеми виникнуть з інтеграцією ринку державних запозичень. Після завершення інтеграції, облігації різних країн можна розглядати як субститути. Більші труднощі можуть виникнути з інтеграцією ринку корпоративного боргу, оскільки законодавство країн стосовно корпоративного сектора може відрізнятись. Це стосується стандартів звітності, принципів оподаткування, захисту прав інвесторів, а також законодавства щодо злиття та поглинання. Тому облігації компаній з схожими характеристиками, можливо, не можна розглядати як однакові активи. Розбіжності в законодавчій базі, що регулює оподаткування корпоративного сектора та інші аспекти діяльності компаній, пояснюватимуть ризик непередбачених змін.

Отже, для досягнення ефективного розвитку фінансової політики важливим є забезпечення взаємодії між її монетарною та фіскальною складовими. Головною метою фінансової політики є задоволення потреб широких верств населення. Успішність фінансової політики визначається макроекономічним зростанням на основі розвитку реального сектора економіки, що сприяє розширенню бази оподаткування і зміцненню стратегічних позицій України на міжнародній арені. При аналізі адаптації фінансової політики до глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, особлива увага має бути приділена наступним аспектам, які відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи та всієї економіки країни. Важливо забезпечити стабільність макроекономічного середовища, розвивати конкурентний фінансовий ринок, підтримувати розвиток малого та середнього бізнесу та зменшувати ризики корупції. Всі ці кроки дозволять підвищити ефективність фінансової політики України та забезпечити стійкий економічний розвиток країни в умовах євроінтеграції.

1. Гальчинський А. С., Єщенко П. С. Економічна теорія : підручник. К. : Вища школа, 2007. 503 с. 2. Кораблін С. О. Валютно-курсова політика України: стабілізаційні ефекти та можливі перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 112–150. 3. Обозна А. О., Клімова М. В. Проблеми і перспективи економічного розвитку України в умовах євроінтеграції. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3 (8). С. 30–32. 4. Про основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки : Постанова Верховної Ради України. 2017. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/dh53300a?ed=2017_06_15 (дата звернення: 01.05.2023).

Скаковська С. С., к.е.н., доцент, **Кречко М. Ю.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРАНСПАРЕНТНОЇ ДІЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах цифрової економіки все більше стає актуальним питання прозорості діяльності підприємств. На сьогодні вітчизняний ринок є досить непрозорим. Через недостатню розвиненість прозорості діяльності в Україні та ще доволі значної частки тіньового сектора, достовірність галузевих та ринкових показників часто невелика. Також слід зауважити, що інформація є недоступною не лише для конкурентів, а й для інвесторів та споживачів. Тому підприємства, які працюють непрозоро можуть спостерігати зменшення активності у своїй діяльності. Це актуалізує проблему вивчення впливу прозорості на результати діяльності підприємства, а також розробки та впровадження у діяльність підприємств сучасних безпекоорієнтованих підходів з перспективою зміцнення фінансових позицій у коротко- та довгостроковій перспективі на основі принципів прозорості.

За результатами дослідження Індексу ESG-прозорості українських компаній (ESG Transparency Index 2020) було визначено, що розкриття інформації компаніями України у 2020 році в середньому становило 32%, що є більше на 6,5 балів в порівнянні із 2019 роком. Це свідчить про те, що дедалі більше українських підприємств прагнуть до прозорості. Було встановлено, що середній рівень прозорості компаній України за показниками ESG становить: 26,4% у соціальних аспектах; 36,6% – в екологічних; 27,7% – в корпоративному управлінні. Також, доречно наголосити, що 23 компанії із 56 досліджених мають рівень розкриття показників ESG вищий середнього, а рівень прозорості компаній з числа ТОП-10 сягає понад 60%.

ТОП-10 компаній практично по всіх критеріях мають вдвічі вищі показники, а за таким показником як «Звітність» – майже в 2,5 рази. У 2020 році відкритість інформації зросла за всіма категоріями, а найбільше за такими критеріями як «Права людини» (зросла у 2,3 рази) та «Лідерство керівництва й компанії» (зросла у 2 рази). Також розкриття інформації за окремими компонентами показує, що найвищий рівень розкриття мають такі компоненти як «Навігація» та «Доступність». Тож загалом можна сказати, що рівень прозорості українських компаній, за всіма категоріями, має тенденцію до збільшення.

Лідерами Індексу ESG прозорості стали такі компанії як: ПрАТ «ВФ Україна», АБ «УКРГАЗБАНК», Група ДТЕК, АТ «Перший український міжнародний банк», ПП «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», ДП «НАЕК

«Енергоатом», ПрАТ «Укргідроенерго», АТ «Українська залізниця», МХП та НАК «Нафтогаз України». Також, можна стверджувати, що серед компаній, які продемонстрували найвищий рівень прозорості є компанії головних управлінь (так званих хед-офісів), фінансової сфери, постачання електроенергії, телекомунікацій та транспорту, рівень прозорості яких в середньому становить 59,2%, 48,6%, 42,3%, 41,6% та 36,4% відповідно.

Було встановлено, що державні підприємства з кожним роком збільшують прозорість своєї діяльності. Якщо у 2017 р. рівень транспарентності державних і приватних підприємств був практично однаковий та становив 24% та 23,3% відповідно, то вже у 2020 р. цей показник є значно вищим і становить 39,4% для державних компаній та 28,4% для приватних. Така ситуація пов'язана з реформуванням корпоративного управління державних підприємств України [1].

Для визначення взаємозв'язку між транспарентною діяльністю та рівнем фінансової безпеки підприємства нами було вибрано три компанії із сектору виробництва напоїв (Ш «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», ПрАТ «Оболонь», ТОВ «Глобал Спірітс Груп») та проведено відповідні аналітичні розрахунки на основі застосування інтегрального підходу оцінки фінансової безпеки підприємства [2]. За результатами проведеного кореляційно-регресійного аналізу визначено тісний прямолінійний зв'язок між рівнем транспарентної діяльності та рівнем фінансової безпеки. Це дозволяє стверджувати, що підприємства з вищим рівнем транспарентності мають і вищий рівень фінансової безпеки.

Поряд з цим, слід зазначити, що транспарентність є досить суперечливим явищем, що характеризується не лише позитивними, але і негативними наслідками. У зв'язку з цим, нами було запропоновано використання безпекоорієнтованого підходу, впровадження якого базується на встановленні меж транспарентності. Ці межі повинні перш за все визначати об'єм інформації, яка є необхідною для підвищення репутації підприємства та водночас, яка задовольнила б інтереси всіх зацікавлених учасників, при цьому чітко визначаючи закрити інформацію до висвітлення. При чіткому встановленні меж, транспарентна діяльність мінімізуватиме загрози та збільшуватиме можливості підприємства, що позитивно впливатиме на стан фінансової безпеки, через ключові фактори зростання виручки від реалізації, чистого прибутку, зростання вартості капіталу та показників оборотності.

1. Індекс ESG прозорості компаній України 2020. URL: <https://cgpa.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/Index-2020.pdf> (дата звернення: 01.05.2023). 2. Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України : монографія / Мельник Л. В., Ковшун Н. Е., Боднарюк І. Л. та ін. ; Ляхович О. О. *Особливості застосування інтегрального підходу до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств*. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. Ч. 2. 199 с.

Скаковська С. С., к.е.н., доцент, **Федчук А. М.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податкова система є певною кількістю податків, зборів або інших обов'язкових платежів до бюджету країни і державних фондів, які діють у встановленому порядку. Досліджуючи значення «податкова система» необхідно звернути увагу на те, що вона є однією з баз у податковому праві. Податкова система, як складне явище, потребує аналізу. Можна звернути увагу на те, що в загальному розуміється під словом «система». Цей термін у перекладі з грецької мови «systema» означає «ціле, що складається із частин». Вона розглядається як множина певних елементів, які знаходяться у взаємозв'язку. Податковій системі притаманні ті ж ознаки, що характеризують «систему», а саме:

Елементний склад, взаємозалежність елементів, органічна цілісність, єдність, безперервність розвитку. Безперервність надходження податків означає, що вони мають надходити до бюджету не одноразово, а протягом усього бюджетного періоду у чітко встановлені чинним законодавством терміни.

Стабільність означає, що податкові надходження повинні визначатися високим рівнем гарантії того, що податок, передбачений чинним законодавством, буде отримано державою в повному обсязі.

Рівність означає, що податки повинні розподілятися по території таким чином, щоб забезпечувати достатні доходи для всіх ланок бюджетної системи як на державному, так і на місцевому рівні.

Регулююча функція. Її основною складовою є перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту між державою та населенням. Податки також створюють унікальні механізми, які гарантують гармонію приватних і суспільних інтересів. До обов'язків цієї посади входить забезпечення безперервності інвестиційних процедур, покращення фінансових показників компанії та збільшення доступності грошей.

Стимулюючий напрям застосовується, коли держава бажає захистити власного виробника. Для цього встановлюються додаткові податки чи підвищуються митні тарифи або вже діючі податки. У результаті зростає ціна виробу, і він стає неконкурентоспроможним.

Як надання пільг, так і різні стримуючі важелі застосовуються незалежно від виду підприємства, галузі виробництва чи обслуговування.

В Україні особливого значення набуває така функція податків як соціальна. Її виконання суттєво впливає на добробут громадян та

справедливий розподіл коштів державного бюджету між усіма верствами населення.

Якщо розглянути деякі з цих категорій, то можна вважати що системотворчим чинником при побудові податкової системи виступають принципи(а саме: стабільність, соціальна справедливість, загальність оподаткування та інші). Юридична наука розуміє під принципами загальнообов'язкові вихідні нормативно-юридичні положення, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю. Вони визначають зміст правового регулювання і виступають критерієм правомірності поведінки і діяльності учасників регулюючих правом відносин. Науковці вважають що значущість правових принципів зростає під час широкомасштабних змін в суспільстві, коли законодавство не встигає за потребами суспільного розвитку, більш того, суперечить новим цінностям . Враховуючи значущість принципів, заслуговує на увагу їх класифікація виходячи з критерію рівня актів, в яких вони знаходять закріплення. Розглядаючи деякі з них можна зрозуміти що особливе місце у сфері права може посідати поняття «справедливість». Поняття справедливості в сфері права відображає ідею, що закони та правові рішення повинні бути справедливими, тобто забезпечувати рівність перед законом, захищати права та свободи громадян і забезпечувати їхню безпеку.

Концепція справедливості є важливою складовою правової системи будь-якої держави, оскільки вона визначає, наскільки добре закони відображають моральні та етичні стандарти суспільства та захищають права кожного громадянина.

Поняття справедливості може застосовуватися в різних аспектах правової системи, наприклад, при прийнятті законодавчих рішень, застосуванні правових норм та рішень. Відношення до поняття справедливості може відрізнитися в різних культурах та соціальних групах. Однак, у кожній суспільній групі існує загально прийнятий стандарт того, що є справедливим і несправедливим. Справедливість є важливою складовою будь-якої правової системи, оскільки забезпечує рівність перед законом та захищає права та свободи громадян.

Таким чином, все національне законодавство, в тому числі і податкове, має ґрунтуватись на незмінній ідеї справедливості. Виходячи з вищенаведеного, у податковому праві під справедливістю розуміється саме матеріальна справедливість, яка стосується інтересів суб'єктів оподаткування.

Українській податковій системі України варто покращити чи можливо запозичити якусь ефективну якість в США і Великобританії (таку як: платник податку може самостійно вибирати такий варіант оподаткування, приміром прибутковий податок з фізичних осіб, який для нього є найефективнішим. Це уможливило зменшення кількості платників, які

бажають перейти у тіньовий сектор економіки або ухиляються від сплати податків). Попередньо важливо зазначити, що ознаки податкової системи (а саме: обов'язковість, законність, нееквівалентність, абстрактність, регулярність та інше) і є сутністю цього порядку.

Отож, зміни котрі відбуваються в податковій системі України, потребують «іншого» нового рівня співпраці. Контролюючі органи та платники податків мають деякі спільні інтереси, які можуть бути використані з метою дотримання податкового законодавства та забезпечення вигоди. Відмінною рисою такого співробітництва є його узгодженість, яка досягається шляхом встановлення та додержання всіма учасниками певних правил. Якщо згадати «податковий компроміс», який був введений відповідно до Закону «Про внесення змін до Податкового Кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу». Таким чином, визначившись з поняттям «податкової системи», необхідно зазначити, що важливою складовою є не тільки сукупність податків та зборів, але і наявність інших елементів, а саме: принципів. Тому зміни, які відбуваються у податковій системі, потребують обов'язкового їх додержання, а також узгодження інтересів держави а саме органу влади та платників податків.

Не зважаючи на постійний інтерес до податкової системи та дослідження науковців щодо цієї проблеми, з часом питань стає більше. Податкова система виступає інструментом контролю за економічним станом в країні та непрямим регулятором економічних відносин. Базуючись на філософській концепції, що «система – це сукупність елементів, які перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, що утворює цілісність, єдність». Керуючись тим, що кожний компонент системи, в свою чергу, можна розглядати як окрему систему, а кожна система є одним із компонентів більш широкої системи, ми зацікавлені щоб визначались шляхи реформування податкової системи з пропозиціями покращення механізму ефективності її роботи.

1. Василик О. Д. Податкова система України : навч. посіб. К. : Поліграфкнига, 2004. 478 с. 2. Кучерявенко М. П. Податкове право України. Х. : Право, 2012. 527 с. 3. Концепція реформування податкової системи України. URL: <http://www.dktr.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2023). 4. Василькова Т. В., Кондукова Е. В. Податковий аудит в галузях економіки / Державна податкова адміністрація України, Національний ун-т держ. податкової служби України ; ред. А. О. Чугасв. Ірпінь : НУ ДПСУ, 2007. 208 с. 5. Система оподаткування в Україні : зб. законодав. актів зі змінами та доп. за станом на 15 січня 2004 р. / упорядники: Микола Петрович Кучерявенко, Михайло Володимирович Жернаков. Х. : Легас, 2004. 694 с. 6. Василик Остап Дмитрович. Податкова система України : навч. посіб. для студ. екон. спец. вищих закл. освіти / Українська держ. фінансова академія. К. : ВАТ «Поліграфкнига», 2004. 447 с.

Шило Ж. С., к.е.н., доцент, **Горецька О. І.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНУ СИСТЕМУ ОПОДАТКУВАННЯ

Соціально-економічні перетворення, які проводяться сьогодні в Україні, визначають необхідність формування ефективної податкової політики як однієї з важливих умов покращення економічної ситуації в країні. Адже податки одночасно використовуються державою не тільки для здійснення фіскальних цілей, а також є основним важелем розвитку економіки.

Певні напрацювання в дослідженні теоретичних та практичних аспектів оподаткування, а також перспектив використання зарубіжного досвіду у вітчизняній системі оподаткування мають такі економісти як: В.М. Федосова, В.М. Опарін, В.І. Островецький, Н.С. Рязанов, О.В. Мірчев, Б.Я. Панасюк, П.П. Дубенецька, В.А. Савчук та інші.

Аналіз та дослідження напрямів реформування податкової системи та регулювання оподаткування є найбільш актуальними питаннями сьогодення, що зумовлено новими, динамічними явищами, які відбуваються останнім часом в економіці України.

На наш погляд, головною проблемою сучасності в Україні є невідпрацьованість і неузгодженість податкового законодавства, яке визначає склад податкової системи та механізм визначення і сплати податків.

Основною метою наукового дослідження є висвітлення аспектів впровадження зарубіжного досвіду оподаткування окремих видів податків та його адаптації у сучасну податкову систему нашої держави.

Важливою проблемою для економічного розвитку України є реформування існуючої податкової системи, яку необхідно здійснювати шляхом послаблення податкового тиску щодо тих, хто платить податки та інвестує кошти у виробництво.

Враховуючи досвід зарубіжних держав, трансформація податкової системи повинна полягати в оптимізації потреб у податкових надходженнях із можливостями їх отримання.

Аналізуючи питому вагу податкових платежів у структурі валового внутрішнього продукту України, бачимо, що вона є нижчою, ніж в Японії чи країнах ЄС, але більша, ніж в США. В Україні відносно невеликий податковий тиск 27,3%, менший лише в США 26,9%, в той час у країнах ЄС податковий тиск у середньому склав 39,3%.

Проведемо аналіз кількості податків в різних зарубіжних державах. В нашій державі законодавством затверджено 11 податків та зборів:

(7 державних та 4 місцевих), в Японії – 55 (25 державних та 30 місцевих), в Великобританії – 8, Італії – 15, Німеччині – 16, Франції – 7, Нідерландах – 9, Португалії – 8, Іспанії – 8, податків. Отже, бачимо, що в нашій державі оптимальна кількість податків порівняно з іншими країнами світу.

Аналіз структури податків показує що в Україні більшу частину надходжень до бюджету складають непрямі податки, а саме податок на додану вартість та акцизний податок. Так, у 2021 році ПДВ склав 50,69% усіх бюджетних надходжень, акцизний податок – 15,64%, ПДФО – 21,33%, податок на прибуток підприємств – 9,25% [2]. У країнах ЄС та США більшість надходжень до бюджету складають прямі податки.

Розглянемо структуру оподаткування та кількість податків в різних державах світу, як можливість їх адаптації до податкової системи України.

Так у Великобританії діє двоступенева система оподаткування, яка складається із загальнодержавних і місцевих податків.

Загалом податки складають приблизно 90% дохідної частини англійського державного бюджету. Головними джерелами державних доходів є податки, а саме: податки на дохід (враховують прибуток), до яких належать прибутковий податок із фізичних осіб (який дуже диференційований залежно від величини доходу громадян, сімейного стану, матеріального становища платника податків і з урахуванням усіх обставин застосовуються пільги і знижки; при сплаті цього податку діють три основні ставки: 20, 25 і для найбагатших – 40% доходу), корпоративний податок (стандартна ставка – 33%) і податок на нафтовий дохід; податок на капітал, який враховує податок зі спадщини (до 40%), податок на приріст капіталу, консульський збір та імпорتنі мита; непрямі податки – ПДВ (17,5%), акцизи і митні платежі; платежі за державним страхуванням, які дають право на отримання допомог.

Основні принципи, що є в основі сучасної податкової політики уряду Великої Британії, полягають у тому, що податкова система має: заохочувати зайнятість і стимулювати кожного до праці; сприяти накопиченню і довгостроковим інвестиціям; бути справедливою [3].

На наш погляд, податкова система нашої держави повинна бути спрямована на формування системи стимулювання, зокрема підприємницької діяльності та інвестиційної активності, як одним із основних джерел податкових надходжень в державі. Виявлення такого принципу можливе через надання підприємцям інвестиційних пільг, які повинні мати цільовий чітко визначений характер та суворо контролюватися податковими органами.

Сучасна податкова система Франції орієнтована переважно на непрямі оподаткування. Головним джерелом бюджетних надходжень є непрямий податок – податок на додану вартість (базова ставка – 20,6%), він дає більше 50% бюджету від усіх податкових надходжень, а отже, основний «податковий тягар» лягає на споживання. Найважливішим із прямих

податків у Франції є прибутковий податок з фізичних осіб (ставки 10,5 – 54%). Загальна ставка податку на прибуток корпорацій у Франції становить 36,66% [3]. Така модель може слугувати для Української системи оподаткування, як позитивний досвід для впровадження її у вітчизняні податкові стандарти.

Застосовані податкові механізми Німеччини орієнтовані на ті самі основні принципи, що й податкові системи згаданих європейських країн: раціональний розподіл податкового тягаря між виробництвом і споживанням, соціальна справедливість, захист вітчизняного підприємця.

Федеративний устрій країни зобов'язує уряд розподіляти основні податкові надходження до бюджету на паритетних засадах: приблизно половина отриманих коштів від прибуткового податку, від податку на прибуток направляється до федерального бюджету, інша половина – до бюджету тієї землі, де зібрані ці податки. Німеччина – типова країна з трирівневою системою оподаткування. Податкові надходження розподіляються між трьома суб'єктами: федеральною владою, урядами земель і місцевою владою (громадами) [1].

З врахуванням вищевикладеного, слід зазначити, що Урядом держави розроблена нова концепція податкової реформи, яку обговорюють в Офісі президента, отримала назву «10-10-10».

Вона передбачає зниження ставок ключових податків до 10%: податку на прибуток підприємств (наразі 18%), податку на доходи фізосіб (18%) та ПДВ (20%). Крім того, запропоновано скасувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ, 22% від фонду оплати праці працівника, для ФОПів – щонайменше 22% від мінімальної зарплати) та вдвічі, до 3%, підвищити ставку військового збору. Разом із зниженням ставок пропонують скасувати всі податкові пільги, посилити відповідальність за порушення податкового законодавства і надати ДПС доступ до інформації про банківські рахунки платників податків, тобто скасувати банківську таємницю.

Одним із пріоритетних напрямів вдосконалення податкової системи має стати забезпечення нейтральності та справедливості оподаткування, а також реформування податкової політики на засадах економічної ефективності, стабільності, прозорості та наближення її до міжнародних та європейських стандартів.

1. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія та практика становлення : автореф. ... дис. д.е.н. 2018. 2. Податковий кодекс України від 02.12.2020 р. № 2755-VI. База даних інформаційно-правової системи «ЛІГА». URL: <http://www.liga.net>. (дата звернення: 01.05.2023). 3. Міжнародний досвід реформування податкових систем: види податків та електронна звітність. URL: <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/mijnarodniy-dosvidrozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid/>. (дата звернення: 01.05.2023).

Шило Ж. С., к.е.н., доцент, **Житкова С. С.**, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Проведення реформи податкової системи є ключовим питанням подальшого розвитку економіки нашої держави. Від її ефективності залежить розвиток усіх основних сфер діяльності: економіки, розвиток підприємництва та задоволення як основних потреб держави так і окремих громадян. Не зважаючи на те, що податкова система в Україні постійно реформується та вдосконалюється, вона не є достатньо ефективною на етапі здійснення трансформаційних перетворень.

Існування великої кількості прогалин та недоліків у податковій сфері нашої держави, а саме: нестабільність законодавчої бази, часті її зміни; надмірна кількість пільг, встановлення яких досить часто є необґрунтованим та недоцільним; надмірний фіскальний тиск з боку обов'язкових платежів; неефективна структура податків, результатом яких є втрати бюджету через недостатнє надходження сум платежів, виведення капіталу у тінь та в офшори; низькі позиції України у світових рейтингах – визначають та підтверджують актуальність проведеного нами дослідження та необхідність пошуку шляхів розв'язання поставлених проблем.

Загальними питаннями реформування системи оподаткування займалися науковці: В. Базилевич, В. Вишневський, В. Каложний, В. Копич, Д. Липницький, А. Крисоватий, Р. Жарко, О. Кравченко, М. Романюк, О. Десятнюк, А. Кізіма, В. Дмитрів, А. Луцик та інші.

Метою наукового дослідження є висвітлення актуальних проблем податкової системи держави. Формування пропозицій для удосконалення механізму її функціонування та напрямів реформування окремих видів податків в умовах трансформаційних перетворень в Україні.

Розроблена податкова система України ніколи не відзначалась високою ефективністю. Спроби реформування основного механізму фінансового впливу на соціально-економічний розвиток країни залишаються недосконалими і викликають чимало нарікань. Визнані підходи до політики оподаткування не забезпечують адекватного здійснення фіскальної, регуляторної, розподільчої, стимулюючої та контрольної функцій податків. Державний бюджет регулярно відчуває дефіцит коштів. Податкові надходження до скарбниці не відзначаються стабільністю. У суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. Податки не стимулюють розвитку економіки, а скоріше заганяють її в тінь [3].

На наш погляд, головними критеріями оцінки ефективності податкової системи мають бути:

- рівність і справедливість податків стосовно всіх платників податків;
- визначеність і однозначність податкового законодавства, що дозволяють однаково його розуміти і тлумачити і платнику податків і працівнику контролюючого органу;
- зручність для платників податків, що означає наближення термінів сплати податків до моменту одержання доходів, простоту розрахунків податків;
- стабільність, що дозволяє прогнозувати фінансові результати, у сполученні з гнучкістю реакції на зміну економічної ситуації.

Основним завданням держави є максимальне спрощення структури податкової системи України для забезпечення стабільності податкових надходжень до бюджету.

Слід також виділити основні проблеми оподаткування, які, на нашу думку, є потенційними загрозами подальшого економічного розвитку держави:

- система формування державних доходів продовжує мати переважно фіскальний характер. Податки не виступають інструментом підвищення конкурентоспроможності країни, а регулююча функція податків не орієнтована на стале економічне зростання;
- витрати на адміністрування податків та зборів залишаються бути значними та невідповідними. На утримання ДПС витрати продовжують зростати. Так, у 2022 році порівняно з 2019 роком видатки на органи ДФС збільшились майже 2,5 рази. Діяльність Міністерства фінансів України та ДПС України не повною мірою узгоджена, на що вказує наявність окремих функцій, які дублюються;
- податкова система залишається досить складною в частині підготовки та подання звітних документів тому не сприяє веденню бізнесу [1].
- система спрощеного режиму оподаткування також потребує удосконалення, так як спричиняє наступні проблеми: знижена мотивації підприємницької діяльності; суб'єкти господарювання не зацікавлені в зміні свого статусу як суб'єктів, які мають право використовувати спрощену систему оподаткування, а це уповільнює їх розвиток та відповідно зростання обсягів діяльності;
- система митно-тарифного регулювання певною мірою також не сприяє оперативності реагування на зміну кон'юнктури світового ринку та на торговельні режими в інших державах і на структуру економіки в Україні;
- недостатньо ефективним залишається і механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевими бюджетами, що, в свою чергу, сповільнює розвиток економіки у розрізі окремих регіонів України [2].

На наш погляд, для підвищення рівня ефективності податкової системи в Україні необхідно реалізувати наступні заходи:

1. Дотримання стабільності в нормативно-правовому регулюванні податкового законодавства. Податкові нормативи для суб'єктів господарювання повинні бути простими та зрозумілими і не повинні постійно кардинально змінюватись.

2. Оптимізація рівня податкового навантаження з метою стимулювання розвитку нових робочих місць, зростання ринку праці та вивільнення грошових коштів населення і суб'єктів господарювання для розвитку власної справи. Крім того, це дозволить вивести з тіні частину економіки та зменшити відтік вітчизняного капіталу за кордон.

3. Підвищення ефективності управління податковим боргом, що включає: віднесення до податкової застави усіх активів боржника, незалежно від розміру податкового боргу; застосування продажу майна відразу після невиконання графіку погашення податкового боргу; передбачення в законодавстві норми про автоматичне списання частини коштів у погашення податкового боргу у момент їх надходження на рахунок платника [3].

4. Автоматизація процесів оподаткування із застосуванням сучасних технологій. Так органам ДПС потрібно продовжувати роботу щодо вдосконалення системи електронного документообігу та системи електронного адміністрування ПДВ, спрощення форм податкової звітності, звітування платниками за операціями у режимі реального часу тощо.

5. Посилення відповідальності за використання тінбових податкових схем при веденні бізнесу та умисній мінімізації податкових зобов'язань.

Враховуючи вищевикладене, головним орієнтиром подальшого реформування податкової системи має стати встановлення оптимального рівня податкового навантаження для стимулювання економічного зростання. Позитивний ефект буде мати застосування заходів щодо вдосконалення системи податкового контролю, створення умов, що роблять неможливим ухилення від сплати податкових зобов'язань, введення обмежень на використання податкових пільг, а також забезпечення оптимального розподілу вилучених коштів, що потребує проведення подальших досліджень та розробки теоретико-методичних основ механізму їх реалізації.

1. Гречко А. В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. № 3. С. 60–70. 2. Карлін М. Фінанси країн Європейського Союзу : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 639 с. 3. Котіна Г. Податкові важелі впливу на економіку в сучасних умовах: вітчизняний та світовий досвід. *Економіст*. 2018. № 5. С. 31–35.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Збірник матеріалів
XII Міжнародної науково-практичної конференції

Розміщуються статті в авторській редакції

Технічний редактор

Галина Сімчук

*Видавець і виготовлювач
Національний університет
водного господарства та природокористування
вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33028.*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції РВ № 31 від 26.04.2005 р.*